D

Ca

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBRI XVII.

*

Carlo Bertolani.

LVGDVNI,
APVD HAERED. SEB. GRYPHII,
1559.

DIODORI VITA,

EX VOLATERRANO.

DIODORVS Siculus scripsit historiam, quam Bibliothecam inscripsit. Continet autem res & Romanas, & uarias, in libris XL. ut Suidas testatur: qui dicit eum floruisse sub Augusto, & supra: quod & ipse quoq; libro sexto testatur. Iulius Cæsar, inquit, diebus nostris Rhenum pontibus miro modo iunxit. Primi sex libri Antiquorum gesta, quæ Fabulosa appellant, ante bellum Troianũ continent. In horum primis tribus Barbarorum, in reliquis antiquæ res Græcorum narrantur. In undecim deinde, conferuntur quæ de bello Troiano usq; ad Alexandri Macedonis mortem gesta sunt. In reliquis XXIII. continentur, quæ deinceps usque ad bellum Gallicum, quod Romani duce Iulio Cæsare gesserunt, qui annos in summa complectuntur M.C.XXXVIII. Huius historiæ tantum sex libri ad nostram ætatem peruenere. Hæc Volaterranus.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA
13906

DIODORI SI-CVLI BIBLIOTHECAE, SIVE RERVM antiquarum historiæ, Proœmium.

MAGNAS meritò gratias rerum scriptoribus homines debent, qui suo labore plurimum uitæ mortalium profuere. Ostendunt enim legentibus, præteritorum exemplis, quid nobis appetendum sit, quidue fugiendum. Nam qui multarum experimenta rerum uarijs cum laboribus, periculisque procul ipsi ab omni discrimine gesta legimus, nos admonent maximè quid conferat ad degendam uitam. Ideóque Heroum sapientissimus est habitus is, qui sapius aduersam fortunam expertus, multorum urbes ac mores conspexit. Cognitio uerò ex aliorum tum secundis tum aduersis rebus percepta, doctrinam habet omnium periculorum expertem. Omnes præterea mortales mutua quadam cognatione uinctos, licet locis ac tempore distantes, sub unum ueluti conspectum redigunt: diuinam sanè prouidentiam imitati, quæ tum cœli ornatum, tum naturas homi-

num uarias communi ordine quodam per omne æuum complexa, quid quenq; deceat, diuino munere impertitur. Eodem pacto qui totius orbis uelut unius ciuitatis acta suis operibus instruxerunt, in communem ea utilitatem conscripsere. Pulchrum est igitur, ex aliorũ erratis in melius instituere uitam nostram: & non quid alij egerint quærere, sed quid optimè actum sit, nobis proponere ad imitandum. Seniorum consilia, quos longa ætas prudentiores effecit, laudantur à iunioribus. At hos tantò antecellit historia, quantò plura exempla rerum complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas. Itaq; ad uitæ institutionem utilissima historia censenda est, tum iunioribus, quos lectio diuersarum rerum antiquioribus æquat prudentia: tum uerò ætate maturis, quibus diuturna uita rerum experimenta subministrauit. Adde quòd priuatos uiros imperio dignos efficit, imperatores ob immortalem gloriam ad præclara facinora impellit: milites propter laudem, quæ mortuos sequitur, promptiores efficit ad pericula pro patria subeunda: improbos timore infamiæ à malis facinoribus deterret. Deniq; literarum monumentis, quæ testimonium uirtuti præbẽt, moti quidam, tum condidere ciuitates, tum leges utiles uitæ mortalium ediderunt. Nonnulli nouarum artiũ doctrinarumq; inuẽtores ad usum gentium extitere. Sed omnium rerum, quibus

felic

felicitas hominis paratur, laudem præcipuam, causámque historiæ tribui decet. Est enim custos eorum quæ cum uirtute acta sunt, testem se malefactis, beneficámq; erga omne genus hominum præbens. Etenim si ea quæ de inferis, & quidem fabuloſe, feruntur, multum conferunt hominibus ad pietatem ac iustitiam seruandam: quantò magis putandum est, historiam ueritatis assertricem, tanquam totius philosophiæ parentem, mores nostros effingere ad uirtutem? Omnes enim ferè mortales naturæ infirmitate maiorem uitæ partem otioſi ac segnes degunt: quorum uitæ ac mortis æqua obliuio est, cũ par utriusque interitus sequatur. Virtutis uerò facinora immortalia sunt: præsertim cum historiæ beneficium acceſsit. Et quidẽ decorum est mortales labores perpeti pro gloria immortali. Hercules quidem magnos multósq; , dum uixit, labores ac pericula sponte adijt, ut pro suis erga omnes gentes beneficijs immortalitate donaretur. Cæteros egregios uirtute uiros, hos quidem Heroum, hos uerò deorum honores aſsecutos uidemus: omnes certè magna laude dignos: sed eorum tamen omnium gesta ac uirtutes historia ab interitu uindicauit. Etenim cætera monumenta ad paruum tempus perdurant, uarijs casibus disturbata: historiæ uirtus per uniuersum orbem diffusa, ipsum, quod cætera consumit, tempus, custodem sui habet. Affert præterea

multum opis eloquentiæ: qua nil ferè præclarius reperitur. Hac Græci Barbaris, docti indoctis præferuntur: cum hæc una sit, qua homines inter se cæteris antecellant. Videtur quoque res esse tanti, quanti fuerit dicentis uirtus & eloquentia. Et quidem uiros bonos laude dignos arbitramur: ut qui uirtutis iter nobis ostenderunt. Verum cum alij aliud iter sibi delegerint, Poësis quidem magis oblectare animos, quàm prodesse uidetur: & gentium leges ac instituta magis punire, quàm docere. Ita & artium reliquarum hæ nil ad felicitatem conferunt, harum utilitas damno permista est. Quædam pro uero docent mentiri: Sola historia pares uerbis res gestas repræsentans, omnem complectitur utilitatem. Nam & ad honestum impellit, detestatur uitia, probos extollit, deprimit improbos. Denique rerum quas describit experimento plurimum proficit ad rectam uitam. Aduertentes igitur, quanta laus scriptores maneat: exemplo eorum moti, qui scribendo operam præbuerunt, hãc historiam aggressi sumus. Verùm cum superiores memoria scriptores repetimus, paululum admirari multorum cogimur consilia: qui cùm multarum diuersarumq; rerum notitiam plurimum in se continere utilitatis norint, eorum tamen quidam aut gentis aut urbis unius historiam absoluere: pauci à uetustis historijs initium sumentes, usq; ad eorum

temp

tempora gestas res & in communi positas complexi sunt. Et hi quidem sua tempora tantum tradidere, haud continuata superioribus rerum serie, hi Barbarorum gesta transgressi sunt. Alij antiquas historias ueluti fabulosas, propter earum difficultatem contempserunt. Nonnullorum, cum cœpissent, mors præueniens historias interrupit. Nulli uerò transcendere scribendo Macedonum tempora, in Philippi, aut Alexandri, aut successorum gestis tătummodo uersati. Multis autem memoratu dignis rebus deinceps usque ad nostram ætatem actis, nullus historicus eas scribere unica historia conatus est, rei magnitudine forsan diffisus. Quapropter licet tum temporum rerúmque uarietate, tum scriptoribus diuersa tradentibus, ardua uideatur & memoratu difficilis præteritorum descriptio: attamen decreuimus & ipsi eam historiam quæ multis prodesset, obesset nemini, legentibus tradere. Nam si quis memoratu dignas, & totius orbis tanquam unius ciuitatis, priscorum temporum ad suam usque ætatem gestas res scripserit, laboriosum quippe subibit opus: uerum satis audientibus utile. Licebit enim tanquam ex fonte uberrimo quid cuique usui existat, haurire. Quòd si quis percurrere omnes scriptores cupiat, opprimetur tum librorum multitudine, tum diuersa scribentiũ uarietate, ut haud facilè uerum possit elicere. At ea quæ

sub unicam historiam digeruntur, in promptu sunt lectoribus, facilísque eorum notitia est. Denique eò scribendi modus hic est præstantior cæteris, quò utilius parte aliqua totum habetur, & continuum rei præstat duisse. Id quoque quod temporibus dispertitur, notius est eo quod est tempore confusum. Igitur pensitantes hunc scribendi modum esse utilissimum, uerùm plurimo labore & tempore longo egentem, triginta annos in hoc opus absumpsimus. Multis enim difficultatibus ac periculis maiorem Asiæ peragrauimus, Europæq; partem quò maiori quæ à nobis descripta sunt, ex parte loci conspectis, certa literis mandaremus. In multis enim locorum ignorantia errarunt nõ solum quidam rudes scriptores, sed etiam docti. Vrbs præterea Roma, in qua plurimo tempore uersati sumus ob imperij magnitudinem per uniuersum orbem diffusi, plurimum nobis ad scribendum opitulata est. Orti enim ex Argyra Siciliæ ciuitate, percepta à Romanis, qui ad eam cõfluebant, Latina lingua, ex ueteribus annalibus & duces eorum & gesta nouimus. Initium uerò scribendi sumpsimus ab ijs, quæ tum Græci tum Barbari prisci scriptores, tanquam fabulis similia literarum monumentis explicuerunt. Et quoniam prisca illa ad nostram usque ætatem tempora complectimur, in hunc modum paucis historiam nostram diuisimus. Primi sex libri

Anti

Antiquorum gesta, quæ illi fabulosa appellant, ante bellum Troianum, continent. In horum primis tribus Barbarorum, in reliquis antiquæ Græcorum res narrantur. In undecim deinde conferuntur, quæ à Troiano bello usque ad Macedonis Alexandri mortem gesta sunt. In reliquis tribus & uiginti conijcimus, quæ deinceps usque ad bellum Gallicum continentur, quod Romani duce Iulio Cæsare (is ob gesta egregia inter deos est relatus, uirtute cuius Gallia omnis subacta est) gessere. Protenditur uerò Romanum imperium usq; ad Britanniæ insulas. Huius res priores gestæ primo centesimæ octogesimæ olympiadis anno actæ sunt, principāte Athenensibus Erodo. Temporum, quæ nostra historiæ ante bellum Troianum comprehendit, scriptorum inopia haud satis certa nobis ratio comperta est. Ab eo Apollodorus Atheniensis octoginta annorum historiam contexuit, usque ad reditum Heraclidarum, à quibus usque ad primam olympiadem anni computantur trecenti & uigintiocto, numerato tempore quo reges Lacedæmoniæ imperarunt. A prima uerò olympiade, usque ad initium belli Gallici, quod nobis statuimus scribendi finem, septingēti sunt & triginta anni. Omnis hæc ergo historia quadraginta explicata libris, annos complectitur 1138. his exceptis, quos usq; ad bellum descripsimus Troianum. Hæc diligenter partiti sumus:

quò & legentibus nota fiat historia, & inuidi abstineant à detractione. Quamuis quæ ritè scripta erunt, carebunt inuidia, quæ uerò inscientia omittentur, aliorum industria corriget. Nunc principium scribendæ historiæ sumetur.

Quid de dijs, & qui primi eos colere docuerunt, & quid de illorum immortalitate senserint, haud paucis propter rei difficultatem exprimi potest. Sed quæ ad historiam pertinere uidebuntur, quò sint notiora legentibus, in certa distribuemus capita, ut nihil dignum memoria omittatur. De genere autem hominum, deq; ijs quæ in orbe terrarum antiquitus dicuntur gesta, diligenter, quantum in tam remotis propter antiquitatẽ rebus licebit, à priscis illis temporibus sumpto initio scribemus.

LIBER PRIMVS.

Quæ de mundi creatione, déque omnium prima origine ab Aegyptiis traduntur, & de primo hominum ortu, & eorum priori uita.

CAPVT I.

PRIMA hominũ generatio apud doctissimos, ac præstantissimos uiros, qui ueram naturam & historiam tradiderunt, duplex fertur. Quidã mũdũ ingenitũ & incorruptibilem, & genus hominũ ab æterno extitisse, neque habuisse ortus principium sensere.

Quidam

Quidam genitum corruptibilemq; arbitrati, & homines dixerunt generationis initium tempore esse sortitos. Nam à rerum primordio & cœlum & terram unicam habuisse ideam, immista eorum natura. Exinde distinctis inuicem corporibus cepisse mundū hunc ordinem, quem uidemus. Aërem quidem motum hunc continuū sortitum, & igneam partem eius superiora loca propter leuitatem aiunt appetisse. Eadem causa solem & astra cursus suos sortita. Quod uerò humori mistum, eodem sletisse in loco propter grauitatem. Quæ commista essent, ex humidis quidem mare affectum: ex durioribus uerò terram lutosam euasisse, & omnino mollem. Hæc primùm cùm Solis ardore densior euasisset, eius postmodum superficie ui caloris tumefacta, multis in locis humores quosdam esse concretos: in quibus putredines tenui contectæ pellicula sint excitatæ, quemadmodum in paludibus & stagnis Aegyptijs uidemus accidere, quum frigidam terram subitò æstus aëris calefacit. Cum uerò in humidis calore adhibito generatio fiat, & noctu quidem circunfusus aër humorem præstet, qui die Solis uirtute consolidetur, tandem putredines illæ ad summum perductæ, aduenien te ueluti partus tempore, exutis confractisq; pelliculis omnis generis educunt animantium formas. Quorum ea quæ maiorem calorem sortita sunt, in superiorē regionē uolatilia effecta abi-

runt

runt: quæ uerò plus terræ continebant, serpentia, aliáque terrestria euaserunt animantia. Naturam aquosam nacta, in sui generis elementum delata sunt, & appellati pisces. Terra deinceps tum Solis ardore, tum uentis in dies magis arefacta, à gignendis maioribus animalibus desijt. Sed quæ generata erant, mutua cõmistione alios animantes procrearunt. Hoc & Euripides Anaxagoræ Physici discipulus sentire uidetur, cum in Menalippo cœlum & terram mista olim fuisse tradat, separata postmodũ generasse singula, arbores, uolatilia, feras, ac omne mortalium genus. De prima terræ generatione, quamuis præter opinionem nonnullis esse uideatur, tamen ea quæ nunc quoque siunt, his testimonium uidentur afferre. Nam iuxta Thebaidem Aegypti, cum Nili cessauit inundatio, calefaciente sole limum ab aqua relictum, multis in locis ex terræ hiatu multitudo murium oritur. Quod argumentum est, ab ipso orbis primordio animantia similiter omnia generata esse. Eodem quoque modo & homines à principio genitos, dicunt in agris pastum quærentes, syluestri & incondita uita uixisse, quibus herbæ & arborum fructus ultro uictum præberent. Beluas insuper his fuisse infensas: quibus ut obsisterent, cœtus hominum ob timorem factos aiunt comunis utilitatis gratia: auxiliáq; inuicem præbita, & loca habitaculis quæsita. Sonus oris cum

confu

confusus esset, paulatim discreuisse uocem aiũt, & res omnes suo nomine appellasse. Verùm cum diuersis siti essent in orbis locis, non eisdem usos uerbis ferunt: propterea & diuersos literarum characteres extitisse: primósque hominum cœtus suæ quenque gentis initium fuisse. Verùm primi homines nullo subsidio fulti, duram agebant uitam. Erant enim nudi, nullo neque ædiũ neque ignis adiuncto usu: cibo in diem quæsito, cum ignorarent agrestes fructus in usum futurum condere, & seruare ad egestatem. Quo fiebat ut hyeme plures aut fame aut frigore interirent. Experimento deinde edoctos, & speluncas aiunt quæsisse ad euitandam frigoris uim, & fructus seruare cœpisse. Ignis autem notitia, cæterarumq; utilium rerum, percepta, & cæteras quoque uitæ hominum commoditates breui tempore esse adinuentas: denique necessitatẽ ipsam rerum magistram factam, singulorum peritiam ingenijs mortalium subministrasse: quibus coadiutores datæ sunt manus, sermo, animiq; præstantia. Sed hactenus quæ ad primum hominum ortum, & uictum uetustum spectarent: nunc ea quæ diuersis orbis locis gesta, literarum monumenta tradiderunt, recenseamus. Qui primi fuerint in orbe reges, nequaquam compertum habemus, cum nulli historici eos tradant. Impossibile quippe est, literas æquè ac primos reges, uetustas extitisse. Si uerò quis literas

etiam

etiam tum fuisse contendat, certè rerum scriptò res multo post tempore fuere. Sed quæ antiquior ætas tulerit, non solùm Græci dubitant, sed etiã qui se indagetes, primosq; rerum ad uitam utilium scriptores appellant Barbari, atque ab se multorum temporũ gesta memoriæ prodita affirmant. Nos uerò quæ gentes, quæ'ue nationes, aut quatenus tempore, aut quotannis priores cæteris fuerint, haudquaquam pro comperto tradentes, quæ à singulis scriptoribus de antiquitate ueteribúsue gestis sunt tradita, quæ similia uideantur uero secuti, initium sumemus à Barbaris: non quòd eos Græcis antiquiores putẽ, quem admodum Ephorus dixit: sed ut cùm Barbara absoluerimus, Græca narrãtes, nihil externum eorum rebus inseramus. Quoniam apud Aegyptios deorum genus primum fuisse fabulantur, astrorúmque ab his ueteres obseruationes pertas, plurima quoque ac præclara excellentium uirorum gesta feruntur digna memoratu, ab rebus eorum historia ordietur.

CAPVT II.

Quæ de Diis fabulosè Aegyptii ferunt: & quæ in Aegypto ab eis urbes sunt conditæ.

TRadunt Aegyptij, ab orbis initio primos homines apud se creatos, cùm bonitate, fœlicitateq; soli, tum propter Nilum, qui & multa generat, & suapte natura quæ gennit, facillimè nutrit. Nam & arundinum radices

dices præbet, & loton, & Aegyptiam fabam, & quem dicunt orſeum, multáque præterea ad uictum hominum expoſita. Prima animantia apud ſe eſſe orta, ea utuntur coniectura, quòd nunc etiam in Thebaidis agro certis temporibus multi ac magni generentur mures. Qua ex re plurimùm ſtupent homines, quum uideant quorundam anteriorem uſque ad pectus & priores pedes murium partem animatam moueri, poſteriori nondum inchoata, ſed informi. Ex hoc perſpicuum fieri aiunt, ab ipſo orbis ortu primos homines Aegyptum protuliſſe. In nulla enim orbis parte accidit, eo modo animalia creari. Nam ſiue diluuium Deucalionis tempore plura animantia abſumpſit, Aegyptum aiunt utpote ad meridiem poſitam, cum in ea pluuiæ raræ ſint, expertem eius calamitatis fuiſſe: ſiue (ut quidam ſentiunt) ſingula interierunt: æquum eſt, ſi terra rurſus animalia genuit, apud Aegyptum principium generis omnium animantium extitiſſe. Temperiem quippe aëris æquum eſt præbuiſſe generationi principium, & cauſam generandi. Etenim & nunc quoque poſt Nili undationem conſpicitur diuerſorum animantium fœtus. Abſcedente enim aqua, limóque terræ à ſole areſacto, ferunt quædam animalia perfecta, ſemiperfecta alia uideri in terræ gleba. Igitur primi illi homines olim in Aegypto geniti, hunc mundi

ornat

ornatum conſpicientes, admirantéſque uniuerſorum naturam, duos eſſe deos, & eos æternos, arbitrati ſunt, Solem uidelicet, & Lunam: & hunc quidem Oſiridem, hanc Iſidem certa nominis ratione appellarunt. Et Oſiridem quidem Græca interpretatione, ut qui ſuis radijs ueluti pluribus oculis terram ac mare luſtraret, multos oculos habentem dixere. Cui rei poëtæ quoque uerba congruunt, Solem omnia conſpicientem dicentis, atque audientem. Græcorum uerò quidam, qui antiquiores ſcripſerunt fabulas, Dionyſium Sirium cognomine appellant: quorum Eumolphus in carminibus Bacchicis inquit, Dionyſium aſtrum inſigne incenſum radijs. Orpheus uerò eum ſplendentem, ac Dionyſium uocat. Aiunt etiam quidam, cognomen illi à pelle, propter aſtrorum uarietatem inditum. Iſidem uerò interpretatam eſſe antiquam, ſumpto nomine ab æterno & ueteri eius ortu. Addunt ſibi cornua, tum propter aſpectum (ita enim uidetur quo tempore primis diebus apparet) tum quia bos ei ab Aegyptijs ſacrificatur. Hos deos arbitrati, aſſerunt illos uniuerſum circumire orbem, ac nutrire, augeréque omnia, tribus anni temporibus motu continuo perficientes orbem, uere, æſtate, ac hyeme. Hæc inuicem contraria annum conficiunt firmam concordia. Quorum deorum natura pluri-

mum conferat ad omnium animantium gene-

ration

rationem: cum alter igneus ac spiritalis existat, altera humida atque frigida, aër utrique communis. Ab eis itaque generari atque nutriri corpora omnia, rerúmque naturam singularem à sole & luna perfici. Partes quas commemorauimus, quinque esse. spiritum uidelicet, ignem, siccum, humidum, aëra. Sicuti uerò in homine caput, manus, pedes, aliæq; partes numerantur, eodem modo & mundi corpus ex partibus his perficitur: quarum quælibet existimatur deus, proprio nomine ab Aegyptijs à principio secundum cuiusque naturam uocatus. Nam spiritum, uerbi interpretatione, appellarunt, quòd causa uitæ mortalibus existat, tanquam communem omnium patrem. Idem & Græcum insignem poëtam de hoc deo sentire uolunt, eum deorum hominúmque patrem uocantem. Ignem Vulcanum interpretantur, magnum illum deum existimãtes, & multũ ad generationem perfectionémque rerum conferre. Terram tanquam uas aliquod eorum quæ fierent putantes, matrem appellarunt. A Græcis similiter terra mater, mutato deinde paulùm uerbo Δημήτηρ est dicta sicut & Orpheus est testis, qui terram omnium matrem dixit, diuitias largientem. Humiditatem Oceanum priſci uocitarunt, ueluti nutrientem, nominis interpretatione, matrem. Græcorum nonnulli Oceanum atrem dicunt, de quo poëta inquit: Oceanum

generatorem deorum, & matrem Thetim. Aegyptij putant Oceanum esse Nilum, à quo & deorum genus ducunt. Nam apud eos tantum plures esse urbes asserunt à priscis dijs conditas: quemadmodum Iouis, Solis, Mercurij, Apollinis, Panis, Lucinæ, & aliorum plurium deorum. Aërem uerò nominatim Palladem, ac Iouis filiam dici, & uirginem fuisse: quoniam & nõ corrumpatur, & sublimiorem locum teneat. quapropter ex uertice Iouis dicitur nata. Eandem dictam esse tergeminam, propter tria anni tempora, uer, æstatem, hyemem. Dicitur etiam Glaucopis, nõ ea causa qua Græci quidã arbitrãtur, quòd oculos habeat albos, quod stultum uidetur: sed quia aër glauci sit aspectus. Ferunt autem hos quinque deos omnẽ peragrare terram, apparentes hominibus in sacrorum animalium formis: quãdoque autem in hominum, aut aliorum specie, quod minimè fabulosum uidetur. Siquidem isti sunt, qui omnia generant & producunt. Et Homerus, qui ad Aegyptios profectus est, multaq; ab eorum sacerdotibus percepit, hæc tanquam uera in opere suo fuisse describit, deósque sæpius in alienis formis circumire urbes, uitia & uirtutes hominum inspicientes. Hæc de cœlestibus dijs, deque eorum genere æterno Aegyptij tradunt. Ferunt insuper alios ex his genitos, qui fuerint mortales, sapientia uerò, & in humanum

genus

genus beneficijs immortalitate potitos. Horum quosdam in Aegypto regnasse, partimque eo fuisse nomine, quo & dij cœlestes: partim proprio uocitatos, Solem, Saturnum, Rheam, Iouem quoque, à nonnullis Ammona appellatum, Iunonem præterea, Vulcanum, Vestam, ultimò Mercurium. Primum quidem regem fuisse apud Aegyptios Solem, eo nomine, quo & cœleste astrum. Quidam sacerdotes affirmant primum regnasse Vulcanum, inuentorem ignis, eoq; beneficio ducem ab Aegyptijs constitutum. Cum enim arbor ictu fulminis in montibus conflagrasset, ligna propinqua hyberno tempore flamma sunt comprehensa. qua ex re Vulcanum calore lætatum, deficiente igne addidisse illi nouam materiam: & eo modo continuato igne, alios homines conuocasse ad eius aspectum, tanquam à se reperti. Deinceps Saturnum, qui sororem Rheam ceperit uxorem, aiunt extitisse, genuisseq; secundum quosdam Osiridem & Isidem: plures genuisse Iouem ac Iunonem tradunt, qui propter uirtutem uniuerso orbi imperarint. Hos quinq; genuisse deos, prout apud Aegyptios dies habentur quinq; intercalares: Osiridem, Isidẽ, Typhona, Apollinem, & Venerem: & Osiridem interpretatum Dionysium, Isidem uerò Cererẽ. Hac Osiris in uxorem sumpta, regnoq; suscepto, multa contulit ad usum uitæ com-

munis. Eius enim uirtute mutua cibi gratia cædes hominum ceßarunt. Inuento enim ab Iſide primùm tritico & hordeo, quæ prius incognita hominibus, caſu inter cæteras herbas oriebantur, ob Oſiride uerò eorum fructuum cibi utilitate animaduerſa, omnes eo nutrimenti genere eße uſos, tum propter cibi reperti ſuauitatem, tum quia utile uidebatur ſæuitiæ, crudelitatiſque promiſcuæ cauſam abeße. Signa huius inuentæ ſegetis ferunt, quòd ab eis ueteri lege & nunc quoque obſeruatur, ut meſſores æſtate ſpicas maturas ad manipulum excerpant in deæ oblationem, atque Iſidem inuocent, honorem ei deæ inuentæ frugis reddentes. Apud quaſdam uerò urbes in Iſidis pompa inter reliqua triticum & hordeum ferri in memoriam repertorum. Leges quoque Iſidem ſtatuiße ferunt, quibus iuſtitia æquè omnibus ſeruaretur, ui atque iniuria timore pœnæ ſublatis. Hac de cauſa priſci Græci Iſidem legiferam appellarunt, tanquam primam legum inuentricem. Fertur etiam Iſidis tempore condita eße urbs in Thebaida Aegypti centum portarum à matre denominata. Poſteri uerò partim Iouis ciuitatem, nonnulli Thebas dixere. Eius enim conditorem urbis non ſolum reliqui ſcriptores, ſed etiam Aegyptiũ ſacerdotes incertum habent. Plures tradunt, non Oſiridis tempore, ſed multos poſt annos à rege quodam

Theb.

Thebas fuisse conditas. Verùm de hoc posterius suo loco dicetur. Erexisse quoque templum Ioui & Iunoni parentibus insigne cùm magnitudine, tum ornatu. Duo insuper templa aurea statuit, unum maius Ioui cœlesti, alterum minus Ioui regi eorum patri, quem quidam Ammonem uocant. Fecit etiam alijs dijs, quos retulimus, aurea templa, honoribus cuilibet & sacerdotibus institutis. Artium quoque, aut rerum ad utilitatem uitæ spectantium repertores ab Osiride & Iside in honore habiti fuere. Inuenti insuper æris, auríque in Thebaida fabri, armáque facta, quibus & feras occiderent, & excolerentur terræ. Statuæ præterea, & deûm templa aurea ab his cum omni ornatu fabricata sunt. Fuisse & Osiridem studiosum agriculturæ tradunt. Nutritum autem in Nysa fœlicis Arabiæ propinqua Aegypto, cum esset Iouis filius, unde & Græci à patre & loco Dionysium appellant. Huius urbis, poëta, qui in Aegypto fuit, in suis hymnis meminit, dicens esse Nysam urbem supra montem excelsum, ac florentem longè à Phœnicia, fermè Aegypto conterminum. Vineæ quoque fuisse inuentorem in Nysa tradunt: quam plantandi, ac uini conficiendi, seruandíque, & ex alio transferendi usum edocuit. Mercurium quoque maximè omnium ab eo honoribus affectum, ut repertorem rerum plurimarum, quibus

uitæ hominum consulerctur, uolũt. Hunc enim primum & uerba in ordinẽ redegisse, & multis indidisse rebus nomina, fuisse quoq; litterarum inuentorem aiunt, instituisseq; quo honore, quibúsue sacris colerentur dij. In primis obseruator astrorum cursus fuit, & uccũ harmonias adinuenit. Palæstræ, numerorumq;, & ad corpora curanda medicinæ artis, lyræ insuper ex neruis trium chordarum, instar trium anni temporum, repertorem tradũt. Tres enim instituit uoces, acutam, grauem, & mediam: acutam ab æstate, grauem ab hyeme, mediam à uere sumens. Hic & Græcos docuit uerborum interpretationem: unde & ipsum Hermen, hoc est, interpretem appellarunt. Denique & qui tempore Osiridis fuere sacrarum literarum scriptores, hæc eadem ab illo accepta referunt. Osiridem etiam plurimum suo consilio usum. Oleæ quoque plantam ab eo, non à Minerua, quemadmodum Græci dicunt, repertam. Osiridem uerò tanquam uirum bonum, gloriæq; cupidum, ferunt ingentem exercitum coegisse, ut peragraret orbem, doceretq; mortales plantare uites, ac tritici & hordei segetem, pecorúmque fructum: existimans, si homines ab agresti uita ad cultiorem mitiorémque traduceret, honores se (quod & consequutus est) potiturum immortales. Non enim prisci illi tantum, sed posteri etiam

etiam propter inuentas ab eo segetes, beneficij memores, pro uno ex maximis dijs eum habuere. Tradunt autem Osirim Aegypti regno constituto, rerúmque omnium cura Isidi uxori permissa, tradidisse ei Mercurium, cuius consilio, quoniam prudentia uideretur excellere inter amicos, uteretur. Ducem uerò exercitus, omniúmque, quæ suæ ditionis erant, reliquisse Herculem, tum quia genere proximus, tum quia fortitudine roboreque corporis erat admirabili: regníque gubernationem ita partitus est. Phœniciæ & maritimæ oræ Busiridem, Aethiopiæ Libyæq; proximis regionibus Antæum præfecit. Ipse cum omnibus copijs ex Aegypto in expeditionem profectus est, secum fratrem ducēs, quem Græci Apollinem dicunt, & lauri repertorem: ob idq; laurum ei dicatam esse: hederam uerò ab Osiride repertam, quam ei consecrarunt, quemadmodum & Dionysio Græci. Lingua uerò Aegyptia hederam Osiridis plantam uocant. In sacris autem hedera uitibus præfertur: quoniam hæ folia amittant, illa uerò seruet continuam uiriditatem. quod & apud antiquiores in cæteris arboribus quæsemper uirēt, accidit. Nam & Veneri myrtum, et Apollini laurū dedicarunt. Osiridē uerò duo filij uirtute dispares Anubis & Macedon prosecuti sunt. Vterq; armis usus est insignibus,

aliquo animali haud ab eorum natura dissimili. Nam Anubis canem, Macedon lupum insigne armorum tulit. Qua ex re hæc animalia Aegyptij summo in honore habent, & horum animantium formis apud Aegyptios coluntur. Duxit insuper secum Pana, cui ab Aegyptijs diuersis modis præcipuus honor habitus est. Nam eius regionis accolæ, non solum statuas illi in templis omnibus posuere, sed & in Thebaida ciuitatem sui nominis ædificarunt, Chemmim, id est, Panis urbem uocitatam. Secuti quoque sunt eum in agris colendis experti: qui uineas plantare noßet, Maron: qui triticum serere, Triptolemus. Omnibus deinde compositis, oratis dijs, Osiridem comam quoad in Aegyptum rediret, nutriße aiunt, ac uersus Aethiopiam profectum. Quæ consuetudo usque ad hæc tempora inoleuit apud Aegyptios, ut peregrinantes, quoad domum reuertantur, nutriãt comas. Cum eßet in Aethiopia, ferunt oblatos ei Satyros comas umbilico tenus habentes. Dicitur Osiris fuiße cupidior risus, delectariq; solitus musicis & Chorcis. Quapropter illũ musicorum multitudo sequebatur. Inter eos nouem fuiße uirgines adolescentulas, tum canere solitas, tum in alijs eruditas: quas deinceps Græci appellarunt Musas. Has Apollinem docuiße dicunt: qua ex re musicus est nominatus. Satyros uerò ad psallendum, cantandum, ac animi

remiß

remissionem aptos, secum in castris habebat. Non enim bellicosus, aut prælijs periculisq; deditus fuit, sed otio & hominum saluti. Quo beneficio pro deo omnes eum gentes habebant. Aethiopibus agriculturam ostendens, insignibus in ea urbibus à se ædificatis & præfectos dedit, & tributa instituit præstari. Hoc tempore Nilum ferunt circa Sirij canis exortum (tunc enim maximè crescere consueuit) maiorem Aegypti partem, & eam maximè cui Prometheus imperabat, inundasse. Absumptis enim fermè omnibus eius regionis incolis, Prometheum dolore motum se interficere uoluisse. Fluuium uerò propter cursus uelocitatem, profunditatemq; aquarum, Aquilam tunc appellatum. Herculem tum cõsilij magnitudine, tum uirtute uolunt uestigio compressisse aquarum impetum, & ad priorem cursum conuertisse. Vnde & Græci quidam poëtæ rem gestam in fabulam uertentes, Herculem tradunt aquilâ Promethei iecur depascentem occidisse. Fluuij nomen uetus, Oceanus fuit: postquàm eius compressus est decursus, Aquila: deinde à rege quodam Aegyptus est appellatus, quod & poëta testatur, dicens fuisse in Aegypti flumine naues triremes. Locum ubi Nilus in mare defluit, Theonim uocatum ferunt, antiquum Aegypti emporium. Postmodum à Nileo rege, Nili, quo nunc utuntur, nomen sortitum. At

uerò Osiris cum esset in montibus Aethiopiæ, utrasque ripas Nili aggere cinxit, ne modum excederet inundatio, sed ueluti per portas quasdam exiens lenis esset, atq; agris proficua. Deinde per Arabiã iuxta rubrum mare iter faciens ad extremos Indos peruenit, ubi & plures constituit urbes: ex quibus unam Nysam nominauit, in eius memoriam in qua erat nutritus: ubi hederã plantauit, quæ sola eo loci alitur, & in Nysa Aegypti. Multa quoque alia reliquit sui apud Indos monumenta, ex quibus posteri deũ illum esse opinati sunt, asserentes eum genere Indum esse. Exercuit quoq; elephãtorum uenationes. Columnas insuper multis in locis statuit suæ expeditionis testes. Peragrauit autem & cæteras Asiæ nationes. Per Hellespontum in Europam transiens, Lycurgum in Thracia barbarorum regem sibi obsistentem peremit. Illi prouinciæ Maronẽ iam senem præfecit: qui ædificauit ciuitatem, quam à se Maroneam nominauit. Macedonem filium regẽ statuit eius prouinciæ, quæ ab eo Macedonia dicta est. Ptolemum colendis Atticis agris præfecit. Deniq; cum orbem fermè circuisset, domesticis suis bonis excoluit hominum uitam. Si qua regio uitibus inepta esset, docuit ex ordeo potum fieri, haud multum uirtute gustuq; uino inferiorem. Cum in Aegyptum rediisset, tulit dona secum à diuersis gentibus data. Quapropter pro magni

tudi

tudine beneficiorum, & donatus immortalitate, & honores cœlestium est assecutus. Deinde cum ad deos ex hominibus esset translatus, & honores illi & sacra ut maximo deorũ ab Iside & Mercurio instituta sunt, multaq; ui mystica ad cultum addita, quibus eius dei potentiã amplíorem redderent. Verùm ex uetustis sacerdotum arcanis qui Osiridis tempore fuerãt, postea compertum est, Osiridem Aegypto iustè regnantem, à Typhone fratre impio atq; nefario interemptum: quem ille in sex ac uiginti partes dissectum, cuilibet eorum qui secum tanti sceleris participes fuerant, partem dedit, ueluti eius facinoris consciis, & simul ut ipsos defensores custodesq; haberet regni fidos. Isis, fratris, eiusdemq; uiri mortem auxilio filij (Orus ei nomen erat) ulta, Typhone, & qui cædi conscij fuerant, interemptis, Aegypti regnum cepit. Cõmissa est pugna iuxta fluuiũ in parte Arabiæ, quã Antæi appellant uicum. Quod nomen ex Antæi morte ab Hercule occisi Osiridis tempore sortitus est locus. Osiridis partes omneis dispersas, præter pudenda, cum inueniisset, cupiens incertũ esse uiri sepulcrũ, ab Aegyptijs autem ac singulis hominibus honori haberi, ex aromatibus ac cera singulas eas partes in formã hominis uiro simulẽ composuit. Conuocatis deinceps Aegypti sacerdotibus, singulis dedit Osiridis maginem, asserẽs eis solis corpus illius creditũ, atq;

atque adiurans ut nunquam apud se esse sepul turam Osiridis ulli panderent: utq; illum in abditis seruatum, ut deum colerent: eiq; animal ex suis, quod mallent, dicarent: quod & colerent ueluti Osiridē, dum uiueret, & post obitum simili ceremonia obseruarent. Vt autem maiori beneficio sacerdotes ad hæc sibi promptiores faceret, tertiam eis agrorum partem ad deorum cultum & sacra concessit. Hi tum meritorum Osiridis memores, tum beneficio Isidis allecti, eius mandata perfecere: qua ex re etiam nunc sacerdos quilibet testatur, penes se Osiridem sepultum esse. Animantia quoque à principio ei dicata in honore habent: & cum moriuntur, in eorum funere renouāt Osiridis luctum. Tauros autem sacros, hunc quidem Apim, alterum Memphim nominatos sacrificant Osiridi: quos etiam ueluti Deos Aegyptij omnes colunt. Hoc enim animali tritici inuentores multum adiutos se asserunt, & ad serendum, & ad communem agrorum culturam. Iuraße autem Isis dicitur, uiro mortuo nulli se amplius nupturā. Iusto deinceps regnauit imperio beneficijs in subditos reliquos omneis excedens. Post obitum uerò immortalium honores cōsecuta est, sepultaq; apud Memphim in Vulcani luco: ubi usq; ad hoc tempus sepulcrum eius monstratur. Nonnulli horū deorum corpora non illic sita arbitrantur, sed in Aethiopiæ Aegyptique montibus, iuxta

insul

insulam quæ Nili portæ ab agro dijs sacro appelletur. Vestigia huius ostendunt, tum sepulcrum Osiridi constructum, atque à sacerdotibus Aegyptijs in honore habitum: tum urnas trecentas sexaginta, quas quotidie lacte replent sacerdotes ad id instituti, luctumq; renouant, Deos nomine uocantes. Hac de causa insula à transeuntibus aditu prohibetur. Apud Thebaidis uerò (quæ ciuitas antiquissima est omnium) incolas, maximum habetur iusurandum per Osiridem in nubibus existentem: omnibus Osiridis partibus, ut retuli, præter pudenda, ibi sepultis. Ea quippe in fluuium à Typhone, cum nullus ex cædis conscijs illa penes se esse uellet, erant proiecta. Ab Iside postea non minori honore, quàm reliquæ partes, fuerunt sepulcro condita. Eius imaginem coli, sacraq; ei ac cerimonias piè ut Deo fieri docuit, nomen eius Dei præcipuum reddens atq; insigne. Quapropter Græci cum Orgia sacraq; Dionysia ex Aegypto transtulissent, huic quoque portioni honores impenderunt, eam in sacris ac cerimonijs Phallon appellantes. Ab Osiride uerò atque Iside, usque ad Alexandrum Macedonem, qui in Aegypto sui nominis urbem condidit, annorum dicunt amplius decem millia: ut uerò quidam asserunt, paulò minus tria ac uiginti millia extitisse. Qui Deum hunc tradũt Thebis Bœotiæ ex Semele & Ioue fuisse genitum

nitum, aberrare uidentur. Orpheum enim cùm ad Aegyptios transisset, percepisseq; apud eos sacra & mysteria Dionysia, esset autem amicus Thebanis, à quibus plurimo in honore habebatur, retulisse ad eos tradunt in ipsorum gratiam huius dei originem. Plebẽ posteà tum ignorantia, tum ut Deus in Graecia ortus uideretur, libẽter ea sacra ac mysteria suscepisse. Orpheum uerò hanc generis & sacrorum originem ea coniectura uolunt ad Graeciã transtulisse, quòd Cadmus ex Thebis Aegypti ortus, praeter caeteros filios & Semelen susceperit. eam à quopiam corruptam, post septimũ mensem peperisse infantem ferunt Osiridi similem: neque illum uixisse diutius, siue dijs improbãtibus, siue repugnante natura. Quod aegrè ferens Cadmus, responso accepto, ut parentũ iussa seruaret, infantẽ deauravit, illiq; sacra instituit, ut esset argumentũ illũ ab Osiride natum. Ad Iouem insuper genus retulit: ut & Osiridis factum cohonestaret, & corruptionis infamiã demeret. Id causam praebuit Graecis, ut crederent Cadmi Semelen ex Ioue Osiridẽ peperisse. Orpheũ posteà, cui magna erat apud Graecos gloria, tum propter cantus suauitatẽ, tum propter sacra, hospitio acceptum à Thebanis ferunt, magnoq; in honore apud eos habitum. Hic cùm ab Aegyptijs theologiam percepisset, antiquũ Osiridis genus ad posteriores

transt

transtulit: inq; Thebanorum gratiam nouum constituit sacrificiorum ritum. Quod fabulis causam præbuit, ut Iouis ac semeles filius Dionysius putaretur. homines uerò partim inscitia partim Orphei fama & opinione moti, eum ut Græcum libenter susceperunt deũ. Postea adhibitis poëtarum quas theatra comprobabãt fabulis, certa est præbita huic generi fides. Dicunt præterea Græcos, ut suos ac domesticos sibi uindicare insigniores Heroas, ac deos, Deorum insuper colonias aßerere ab se mißas. Nam Hercules, qui genere Aegyptius fuit, cum sua uirtute perambulaßet magnam orbis partem, in Libya columnam posuit, cuius rei testimonium à Græcis capere nituntur. Cum enim constet omnibus, Herculem adfuiße dijs in bello, quod aduersus Gigantes geßere, ferunt nequaquam Gigantes ex terra gigni ea potuiße ætate, qua Græci aßerunt Herculem paulò ante bellum Troianum extitiße: sed potius, ut ipsi dicunt, in primo humani generis ortu. Ab hoc enim plus quàm decem millia ab Aegyptijs numerantur anni: à Troiæ uerò tẽpore minus quàm mille ducenti. Eodem modo claua, & leonis pellis, antiquo Herculi conueniunt: quo tẽpore nondũ erant arma adinuenta, sed fustibus homines iniurias propulsabãt, ac ferarum pelliBus tegebant pro armis corpora. Et hunc quidem Iouis filium, matrem incertam ferunt. Qui autem

autem ex Alcumena genitus est, plus annis mille pòst extitit, ipse Alcæus ab ortu uocatus, cui pòst Herculis cognomen est inditum: non quòd propter Iunonem sit gloriam adeptus, sicut Omitres ait, sed quia uirtutem illius prisci imitatus. Conuenitq; apud Græcos, ex ijs quæ dicuntur fama, Herculem orbis monstra perdomuisse. Quod illi Herculi tribui nequit, qui fermè cœuus temporibus Tenacis fuit, iam mari ex parte, tum cultura agrorum, tum urbibus plurimis, tum uerò hominum ubique inhabitantium multitudine domesticis. Magis igitur ea decent illum Herculem, qui prisca ætate fuit, cum homines infestarentur à beluarum multitudine, in Aegypto præsertim, cuius nunc quoque regiones desertæ sunt, & feris immanibus plenæ. Huius ueri simile est, ueluti patriæ miserum Herculem, eiusmodi feris occisis eam reddidisse hominibus colendam: eoq; beneficio cœlestium honore donatum. Ferunt insuper Perseum in Aegypto natum, atque Isidis genus à Græcis ad Argos referri, fabulantes Io in bouem fuisse mutatam. Sed uana est de his dijs opinio. Nam quidam Isidem, alij Cererem, quidam Thesmophoram, alij Lunam, nonnulli Iunonem, alij alio nomine appellant. Osiris uerò tum Serapis dicitur, tum Dionysius, tum Pluto, tum Ammon, tum Iupiter. Alij Pana eundem uocant. Multi existimant Serapin esse,

quem

quem Græci Plutonem putant. Asserunt autem Aegyptij, Isidem plurium inuentricem ad morbos medicamentorum, & medicinæ arti admodũ contulisse, eamq; immortalitate quoq; potitam gaudere hominum cultu, inq; eorum ualetudine præcipuè uersari. Quinetiam in somnis opitulatur palàm eis quos censuerit dignos, tum ostendens suum numen, tum ergà gentes curandas beneficentiam. Signa horum esse dicunt non Græcas fabellas, sed opera certa. Omnis enim fermè orbis hanc deam colit propter manifestas eius morborum curas. Etenim in somnis illam dicunt non rectè ualentium morbis auxilia præbere. Et qui eius monitis obtemperant, præter opinionem curari, etiam quorum medici salutem desperarint. Visu quoq; aut alia quapiam corporis parte debiles, eius deæ numen implorantes, in pristinam ualetudinem restituuntur. Ab ea quoque medelam ad assequendam immortalitatem aiunt esse inuentam. Itaque Orum filium à Titanis insidijs interfectum, ac per aquam repertum, non solum in lucem restituit, sed & fecit immortalem. Videtur autem ultimus iste deorum regnasse, postquam pater Osiris fuit ad deos translatus. Orum dicunt Apollinem interpretari, ac medendi diuinandiq; artem à matre Iside edoctum, multum hominibus tum oraculis tum medelis attulisse utilitatis. Aegypti

sacerdotes à Solis regno usque ad Alexandri tempus, quo in Asiam transcendit, annos computant ferè mille & viginti. Fabulantur quoq; priscos illos deos regnasse annis amplius mille & ducentis, posteriores uerò nõ minus trecentis. Et cum annorum numerus fide carere uideatur, conantur quidam, cum apud antiquiores nõdum Solis motus notus esset, ad lunæ cursum annum metiri. Ita cum annus triginta diebus conficeretur, haud impossibile esse, quosdam annos mille ducentos uixisse. Siquidem nunc, cum duodecim conficiatur mensibus, plures centesimum excedunt annum. Similiter & de his accidit, quos aiunt trecentos regnasse annos. Illi enim tunc mensibus annum conficiebant secundum tria eius tempora, æstatem uidelicet, uer, ac hyemem: quæ causa fuit ut quidã Græci annos, sicut partẽ eius uocarent horas, annuas uero scripturas aduersaria. Scribunt insuper Aegyptij, Isidis ætate uasto fuisse corpore homines, quos Gigãtes Græci dixere, sacerdotes Aegyptij monstra quædam, ab Osiride postmodum deuictos. Sunt qui hos existiment è terra genitos, recenti adhuc prima animantium generatione. Alij robore corporis cæteris ualidiores, cũ multa præclara edidissent opera, Gigãtum nomen casu sortitos affirmant. Multi existimant, cum Ioui, Osiridiq; dijs bellum intulissent, omnes peremptos fuisse. Lege quoque Aegyptij præter

commu-

communem cæterorum hominum morem sanxêre, fas esse sororem à fratre uxorẽ capi: exemplo Isidis moti, quæ fratri Osiridi nupsisset: eoq; mortuo & iuraßet illa amplius non nubere, & uiri mortem ulta, iußo imperio regnasset, plurimum etiam de genere hominum suis in eos beneficijs merita. His de causis plus honoris ac dignitatis reginæ quàm regi impenditur. In priuatis quoque mulier uiro dominari dicitur, profitentibus in dotis confectione uiris omnibus esse uxoris arbitrio parendum. Haud uerò inscius sum, à nonnullis scriptoribus tradi horũ deorum sepulcra in Nysa Arabiæ sita: à quæ Nyseum Dionysium appellẽt, esse autem utriq; dicatam columnam sacris sculptam literis tradunt: inq; columna Isidis hæc scripta esse:

Ego Isis sum Aegypti regina, à Mercurio erudita. Quæ ego legibus statui, nullus soluet. Ego sum uxor Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori regis mater. Ego sum in astro Canis refulgens. Mihi Bubastia urbs condita est. Gaude gaude Aegypte, quæ me nutristi.

In columna Osiridis hæc scripta dicuntur:

Mihi pater Saturnus deorum omnium iuuenior. Sum uerò Osiris rex, qui uniuersum peragraui orbem usq; ad desertos Indorum fines. Ad eos quoque profectus sum, qui Arcto subiacent

iacent, usq; ad Histri fontes. Et iterum alias quoq; orbis adij usq; ad mare Oceanũ partes. Sum Saturni filius antiquior, germẽ ex pulchro & generoso ortũ. cui non semen genus fuit. Neq; ullus est in orbe ad quem nõ acceßerim, locus, docens omnes ea quorum inuentor fui.

Hæc tantũ in columnis legi poße affirmant: alia (quæ plurima sunt) tempore ese corrupta. Et de his sanè quæ in sepulcris extant, consentiunt ferè omnes. Nam quæ sacerdotes condita in arcanis habẽt, nolunt, ut ueritas ignota sit, ad multos manare: pœna ijs adiecta, qui ea in uulgus proderent. Tradũt insuper plures Aegyptij, ab eis colonias per uniuersum orbẽ deductas. nam in Babyloniam colonos traduxiße Belum Neptuni uolunt, Libyæq; filium: qui sedem urbi ponè Euphratem cũ elegißet, sacerdotes (hos Chaldæos Babylonij uocãt, qui more Aegyptiorũ astra obseruarent) physicos etiam, astrologiæ qui dediti eßent, instituit. Ferũt etiã Danaũ ex Aegypto profectum, antiquißimam ferè urbiũ Græciæ Argos condidiße: Colchorum quoq; gentẽ, qui in Ponto sunt: Iudæos insuper, qui Arabiam inter Syriamq; consedere, ab ipsis testantur transmigraße. Quapropter et apud has nationes antiquo more circuncidun tur pueri, ab Aegypto ea consuetudine tradũcta. Quinetiam Athenienses colonos Saitarum Aegyptiæ gentis eße, eo aßerere nituntur, quòd

apud

apud Græcos urbem, quæ Ἄστυ uocatur, ab Aegyptiorum more olim tripartitam fuisse asseuerant. Nam primus gradus erat nobilium: qui præ cæteris doctrinæ dediti, maiore honore digni habebantur, in ea re sacerdotibus Aegyptijs persimiles. Secundus, eorum, quibus agri erant assignati, ut armis intenti essent pro patriæ defensione: illis pares, qui in Aegypto agros tenentes, milites ad bellum subministrabant. Tertius plebis erat, atq; opificum, qui artibus mercenarijs intenti, necessarias operas præberent. ordo ab Aegyptijs sumptus. Fuerunt & Aegyptij quidam Athenienſium duces. Dipetes enim Mnesthei, qui ad Troiam militauit, pater, cùm esset Aegyptius, postmodum Athenienſium ciuis & rex factus est. Eum duplicis naturæ extitisse aiunt: quoniam duplicis politiæ, Græcæ scilicet & Barbaræ, quarũ altera partem ferè habet, hominis altera, particeps fuerit. Similiter & Erichtheum tradunt Aegyptium genere, Athenienſibus imperasse: cuius rei hæc asserunt argumenta. Cùm maxima siccitas omnem ferè orbem præter Aegyptũ peruasisset, ex qua ingens frugum, hominumq; pernicies secuta est, attulisse ex Aegypto dicunt Erichtheum, propter cognationem, Athenienſibus frumentũ: obq; id beneficiũ eis regem constitutum, qui sumpto regno, docuit eos ceremonias ac mysteria Cereris Eleusinæ ab Aegyptijs

ptijs translata. Eam quoq; deam his temporibus coæuam, Athenas frumenta comportaſse dicunt, & ſerere denuò tritiũ docuiſſe. Athenienſes regnante Erichtheo, cum omnes terræ fructus ſiccitas abſumpſiſſet, Cererem præſentẽ frumento eos iuuiſſe: ſacra inſuper & myſteria eius deæ tunc in Eleuſina ſuſcepta, quæ eadem & penes Aegyptios celebrantur. Nam & Eumelpides ab Aegyptijs ſacerdotibus traducti ſunt, & à paſtophoris præcones. Solos ex Græcis Athenienſes per Iſidem iurare, forma moribuſq; Aegyptijs ſimiles, pluraq; alia his ſimilia magis ambitioſè quàm uerè aſſeruntur. Sed de hac colonia ambigitur propter gloriam ciuitatis. Verũ plures colonias affirmant Aegyptij à ſuis maioribus ad uaria orbis loca, tum propter amplitudinẽ regum, tum propter hominum multitudinem traductas: de quibus cum neq; certis ueſtigijs, neq; ſcriptorum teſtimonio conſtet, indignas exiſtimauimus quæ literis mandarentur. Sed hactenus de his quæ theologi Aegyptij tradunt. Nunc de ſitu eius, deq; Nilo, ac cæteris memoratu dignis dicendum.

CAPVT III.

De ſitu Aegypti, & quę de Nilo præter opinionem dicuntur.

AEgyptus fermè ad meridiem ſita, tum quia ipſa natura munita eſt, tum regionis amœnitate cæteris uidetur regnis excellere.

re. Ab occidente desertum tutatur, & syluestris Libyæ pars in longum protensa, non solum aquarum inopia, sterilitateq; rerum difficili aditu, sed admodum periculoso. A' meridie tum Nili cataractis cingitur, tum montibus ei contiguis. A' Troglodytis, extremisq; Aethiopiæ finibus, stadijs quinq; millibus & quingentis: neq; facilè nauibus fluuius est peruius, neq; adiri itinere terrestri potest, nisi aut à regibus, aut magno quodam præparato ad uiclum commeatu. Ab oriente uerò tum fluuio munita est, tum deserto latissimi campi Barathra appellati. Est Syriam inter Aegyptumq; palus admodum profunda, quam Seruoniam dicunt, latitudine omnino angusta: longitudo supra ducẽta stadia protenditur. Loci insciis pericula insperata afferuntur, in arctũ enim contractam, arenæ cumuli circunstant, qui nothis uentis agitati in aquam deferuntur, adeò arena densa, ut immista aquæ continens uideatur, neque facilè, terra sit, an aqua, discerni queat. Quo fit, ut plures ignota loci natura, neque uiam edocti, uadum tenentes, cum omni exercitu absorpti sint. Nam arenam, quæ eminus stare ut continens uidetur, ingressi, labuntur longius: neque deinde raptu gurgite, regrediendi aut emergendi facultas datur. Limo enim demersi, nullã sperant salutem: cũ eniti, aut uti uiribus nequeãt,

sed absorbeantur in profundum ab arena aqua circunfusa, cum ueluti limus neque uado, neque nauibus sit peruius: quæ res Barathri cognomen dedit. Et hæc de tribus, quibus Aegyptus munitur, partibus, dicta. A quarto latere mari clauditur importuoso, & quod difficilem præbeat adeuntibus accessum. Nam à Parætonio Libyæ Iopen usque, quæ est in Syriæ sinu, stadijs ferè quinque millibus nullus nauigantibus, excepto Pharo, tutus est portus. Loca sunt præterea per uniuersum litus stagnantia, atq; ignota nautis quo accidit, ut maris se fugere pericula existimantes, tanquã in tutum ad litus directis nauibus, deimprouiso stagnis inhæreant, omni euadendi spe sublata. Quidam cum præuidere continentem nequeant (regio enim omnis plana ac depressa est) hi quidem ad stagna ac palustria loca, hi ad deserta deferuntur. Aegyptus igitur his locis redditur tuta. Forma eius oblonga. nam maritima ora duo millia complectitur stadia: mediterranea uerò stadia circiter millia sexaginta. Olim numero hominũ omnes ferè orbis gentes superauit, neq; nunc quoque alijs nationibus multitudine cedens. Oppida insignia, ciuitatesq; priscis tẽporibus, ultra decem & octo millia fuisse in Aegypto, libri sacri cõtinent. Ptolemæi Lagi tẽpore amplius tria millia, quæ & usq; ad nostram ætatem perdurant, annumerata sunt. Vniuersi

populi

populi numerum fuisse antiquitus septies decies centena millium: nunc haud pauciores esse ter decies centenis millibus tradunt. Hæc extitit causa, cur tradantur priores Aegypti reges, magnis mirandúq; operibus à se multitudine hominũ constructis, immortalia gloriæ suæ monumenta reliquisse. Sed de his posterius scribetur diligentius. Nunc Nili naturã, regionumq; quas interfluit, situ & proprietatem persequamur. Nilus à meridie ad septentrionẽ fertur, ortus ex fontibus in extremis Aethiopiæ finibus: ad quæ loca (deserta enim sunt) propter æstus intemperiem nullus aditus fuit. Maximum omnium flumen, cum per uarias pluresq; feratur regiones, magnos flexus facit, quãdoq; ad orientẽ & Arabiam, quandoq; ad occidẽtem & Libyã fluens. Eius decursus ab Aethiopiæ montibus usque ad mare, stadia duodecim ferme millia cum eius flexibus complectitur. Facit autem insulas in Aethiopia cum plures alias, tum maximè unã insignem, nomine Meroẽn: ubi duorum et uiginti stadiorum latitudinẽ habet. Ab inferioribus uerò locis arctior est, cursu eius in duas partes diuiso. Harum unam, quæ in Libyam defluit, uastæ profundæq; absorbẽt arenæ. Quæ contrà in Arabiam fertur, in paludes ad stagna ingentia, quæ circũ uariæ inhabitãt gentes, flectitur. Aegyptum ingressus, tum decem stadiorũ, tum pauciorum latitudine, non recto cursu uarios

flexus agit, nunc orientem, nunc occidentẽ uersus, quandoq; in meridiẽ contrario delatus cursu. Sunt montes ab utraq; fluuij parte protensi, cõuallibus & angustijs præcipitijs interiectis: in quæ magno impetu lapsus, rursus tãquam ui repulsus per campos funditur, ad meridiem spectans, usq; ad locum Efficanum nomine: & naturalem deinceps repetit cursum. Tam insignis fluuius solus omnium absq; fluctibus quietus est & tranquillus, præterquam cũ fertur inter cataractas, locus est latitudine stadiorum decem, accliuis, præceps in angustum, clausus inter conualles: ubi frequentia saxa scopulis similia aquã magna uertigine mirabiliq; alliſam reflectunt, inq; contrarium cursum spumis agunt redundantibus. Quæ res stuporem aspicientibus præbet. Est enim ita ueloxhoc in loco aquæ decursus, ut sagittæ similis uideatur, cum augetur aquarum incremento Nilus: ideóque leniore cursu aqua supereminente scopulis, quidam per cataractas nauibus uento contrarij descendunt: ascendendi nulla est facultas, ui fluminis omne hominum ingenium superante. Cataractæ plures sunt, sed maxima in Aethiopia atque Aegypti finibus sita: Complectitur fluuius insulas plurimas, sed præcipuam Meroën, in qua est urbs insignis insulæ nomine, quam Cambyses condidit, à matre eius denominata. Huius insulæ forma sicuti persimilis, magnitud

gnitudine superat cæteras Nili insulas. Patet enim longitudine stadijs tribus millibus, latitudine mille. Ciuitates in ea sunt plures, sed cæteris nobilior Meroë, à cuius uno latere Libyã uersus plurimi arenæ cumuli, ab altero ad Arabiam posito præcipitia montis insulam cingunt. Effodiuntur in ea aurum, argentũ, æs, ferrum. Hebenũ insuper fert, lapidumq; multiplex genus. Tot autem Nilus insulas continet, ut fermè sit incredibile. Nam præter eum locum quem à forma loci appellant Deltam, ferunt alias quoq; in eo insulas circiter septingentas esse: harum quasdam ab Aethiopibus incoli, miliumq; in eis seri. Quasdam serpentibus ac cynocephalis, uarijsq; feris syluestribus infestas, ac propterea accessu difficiles, Nilus in Aegypto in plures scissus partes, eam formam quã Deltã dicunt, efficit. Profundiorẽ fluuium reddit maris ingressus, septem ostijs in pelagus delatum. Horum primum ad orientem uergit, quod Pelusiacum uocant: secundum Taniticum, deinde Mendesicum uocant, Phatniticum, Sebenniticum, Bolbitinum: ultimum Canopicum à nonnullis Herculeum nominatum. Sunt & alia ostia manufacta minimè prætercunda. In eorum quolibet urbs sita est diuisa flumine, pontibus ab utraq; parte exitus & custodijs munita. Ab ostio Pelusiaco fossa est opere sumptuoso ad Arabicũ sinum ac rubrũ mare ducta.

Hanc

Hanc primùm à Nechao Sammatychi filio agi cœptam, Darius Persarum rex perficere aggressus, imperfectam reliquit: admonitus à quibusdam, si locus interiacens effoderetur, fore uti Aegyptus omnis, cũ mari rubro esset depressior, ab aquis mergeretur. Secundus postmodum Ptolemæus illam perfecit, opportuniori loco fossam summa arte efficiens. Hanc cùm nauigare cuperet, aperiebat: eam rursus cùm usus esset, claudens. Flumẽ quod in fossam defluit, à nomine authoris Ptolemæum uocant. In exitu ciuitas condita est, Arsinoẽ appellata, Ea, quam Deltam diximus, similis Siciliæ formæ, ab utroq; latere continet stadia septingenta & quinquaginta: quæ uerò est mari propinqua, stadia mille trecenta. Ipsa insula pluribus fossis manufactis diuisa, agros habet fertilissimos Aegypti: circundata enim flumine, atq; irrigua tum fluuij incremento magnam uim limi effundentis, tum cura incolarũ, terrã omnem quadam machina ab Archimede Syracusio adinuenta, quã à figura cochleam dixere, irrigantiũ, multiplici fructu copiosa est. Nilus etiã leniter fluens, cum multã uariamq; terram secũ ferat, quibus ad in locis humilibus paulùm stagnans, regionem fructiferã fertilemq; efficit. Radices in ea multifariã nasciũtur, gustu uarias fructuũ & olerũ natura, quæ multum tum egenis conferunt, tum infirmis ad ualetudinẽ. Non

solùm

solùm uero cibos uarios affatim præbet ad saturitatẽ egentibus, sed alys quoq; neceßarys ad uitam rebus non parum confert adiumenti. Loton præterea fert plurimũ, ex quo panem conficiunt ad uictus egeßtatem. ciborũ insuper abundantius fert quod appellant Aegyptiam fabam. Sunt & arborum plura uariaq; genera, quarum qnædam Perseæ dicuntur, cibus dulcedine præstans, à Perßis ex Aethiopia allatus, quo tempore Cambyses ea loca subegit. Sycomorum uerò aliæ mora ferunt, aliæ fructum ficubus similem: quem cum toto fermè anno præbeant, non parum adiumenti uulgò esurientibus præstant. Mala, quæ inixaria dicuntur, circa Nili ostia naſcuntur: quæ quoniam suauia sunt guſtu, tragematis præbẽtur loco. Conficiũt quoq; ex hordeo poculi genus Zythum nomine, haud multò inferius sapore uini. Vtuntur etiam pro oleo ad lucernarum usum, liquore expreßo ex planta quam Cycam uocant. Plura insuper fert alia Aegyptus uictui hominum utilia, quæ singulatim perßequi longum eßet.

Animalia Nilus compluria nutrit forma dißimili ac natura: sed duo præcipua, quæ admodũ inter se differunt, Crocodilus, & equũ. horũ Crocodilus ex minimo in immensum animal euadit. Nam cum oua eius anserinis similia existant, ex his genitus pullus ad sedecim cubitorũ magnitudinem excrescit. Longitudine

uita

uitæ hominis fermè est, lingua caret: corpus mirabili natura munitũ. Nã dorsum eius uniuersum squamosum est, duritie præcipua. Ex utroq; oris latere dentes habet perplures, in queis duo maximè eminent. Non solum homines comedit, sed & cætera terrestria animantia flumini appropinquantia unguibus grauiter discerpit. Morsus est aspero, tetroq;, ut quod dẽtibus lacerat, nunquã sanetur. Capiebatur priscis temporibus hamis recenti carne appositis: nunc quandoq; reti ualido, prout & quidam pisces: quandoq; instrumento ferreo ex cymba ad caput iecto. Eorum ingens est multitudo in flumine & stagnis propinquis, tum quia fœcunditate excedit (singulis enim parit annis) tum quia perrarò capitur. Nam & à quibusdam accolarum ut deus ueneratur, & externis est inutilis labor, ob carnes esui malas. At illorum fœcunditati natura salubri remedio obstitit. Animal caniculo persimile, Ichneumon, nam iuxta flumẽ belua parit, oua eius inquirẽs cõterit: quodq; dictu mirabile est, neq; oua comedens, neq; ulla sua utilitate: sed natura duce, ad necessariã quandã mortaliũ commoditatẽ.

Equi uerò, quẽ uocant, magnitudo haud minor cubitis quinq;, quatuor pedibus, ungulæ more bouis fissa. Dentes ex utroq; latere tres habet: ultra reliquas feras eminentiores aures caudam, uocem, equis similem: reliquum corpus haud

haud dißimile elephanto. Pellis eſt ultrà quàm cæteris beluis duriſsima. Aquatilis ac terreſtris beſtia, die quidem in imis aquis latet: noctu in terram egreſsus tum frumenta depaſcitur, tum fœnum, deſiderans paßim propinquas agrorum meßes. Fœcundiſsimum prole animal, ut quod ſingulis annis parturiat. Capitur arte quadam hominum illos telis appetentium. Cùm enim apparent, circunſtant undique homines, uulnerantq; telorum, quæ alligant funibus, iactu, laxantq; quoad exanguis factus capiatur. Carnibus eſt duriſsimis, & ad digerendum difficillimis. Interiora ſingula inutilia adueſcendum.

Præter has beluas uarium ac multiplex piſcium genus Nilus affatim præbet, uſui non ſolum eius regionis incolis, ſed externis quoque, ad quos ſaliti deferũtur. Vtilitate commodisq; cæteros orbis fluuios excellit. Incrementum eius à ſolſtitio incipiens æſtiuo, uſque ad æquinoctium, ſemperq; nouum limum ſecum uehẽs, rigat tum cultas regiones, tum incultas, quanto tẽpore uelint agricolæ. Aqua enim leniter fluente, facilè eam paruis aggeribus arcent, inducuntq; pro commodo terræ. Tantam uerò fertilitatem infert, & agri colendi facilitatem, ut cum ſeuerint, aut oues introducãt in campos ad conculcãda iacta ſemina, aut aratro leui terrã ſubducãt: neq; niſi quatuor, aut quinque exactis menſibus

sibus ad meßem redeuntes, breui tempore uberrimos fructus absque ulla impensa aut damno reportent. Alibi agricultura magno labore exercetur, ac sumptu: solu Aegyptiy minima impensa, labore tenui fruges fertiles auferunt. Vineæ quoq; eodem rigatæ modo, uino abundãt. Terra inculta pecori ad pastũ relicta, adeò exuberat herbis, ut oues bis in anno pariant, bisq; præbeant lanã. Incrementũ Nili aspicientibus, uidetur admirabile, incredibile audiẽtibus. Solus enim inter reliqua flumina adeò æstate crescit, cum decrescant cætera, ut totam inundet Aegyptum. Hyeme minuitur, cum reliqua augeantur. Est Aegyptus plana, & campestris: cuiq; urbes, uici, agricolarũ mapalia aggeribus munita, aquæ inundationem deuitẽt, tanquam Cyclades apparent aspiciẽtibus. Terrestres beluæ omnes, quæ in campis remanent, suffocantur aqua: quæ euadunt ad altiora confugiunt loca. Pecora inundationis tempore in stabulis recluſa nutriuntur à colonis, ad id antea præparato pastu. uulgus remißis operibus rusticis otiosum epulis indulget, ac uoluptati. Quoniam autem plurima cura molestiaq; urgebat accolas Nili inũdatio, excogitata est in Memphi quædam incrementi mensurandi à regibus observatio. Itaq; quibus id negotij demandatũ erat, per epistolas urbibus uicisq; significabant, quot cubitis quot'ue digitis fluuius auctus esset,

&

& simul quo tempore cœpisset decrescere: quo modo uacuus reddebatur ea solicitudine populus, incrementi magnitudine, decrementóque, notis, ubertatemq; futuram euestigio ab inundationis modo, notatis prioribus temporibus, noscebant. Occulta inundationis huiusmodi causa multos dubitare, tum philosophos, tum historicos, ac uaria sentire compulit. De quæ re paucis disseremus: ut neque modum excedat historia, neq; ab omnibus adeò quæsita agitataq; res relinquatur intacta.

De Nili incremẽto, de eius fontibus, de ostijs quibus descendit in mare, deq; rebus alijs quibus maximus omnium quæ in orbe sunt, à cæteris differat, quidam scriptorũ nihil ausi sunt tradere, licet quandoq; etiam de paruis torrentibus conscripsissent. Alij causas reddere conati, procul à uero senserunt. Nam qui Hellanici Cadmiq; & Hecatæi ætate fuerunt, omnesq; prisci illi scriptores ad fabulas declinarunt. Herodotus, qui multarũ conscripsit historiam rerum, causam reddere uolens, sibi ipsi repugnat. Xenophon, Thucydides, quorum historiæ ueritas comprobatur, Aegypti loca minimè attigerunt. Eos autem qui circa Ephorum ac Theopompum extitere, præ cæteris hæc scrutatos, deseruit ueritas. Aberrarunt uerò omnes non negligentia sed regionum situs ignorantia. Nam priscis usq; ad Ptolemæũ Philad delph

delphum temporibus nulli Græcorum, nedum Aethiopiam, sed ne Aegypti quidem montes (ita difficiles aditus, periculosiq; admodum ad Aethiopiam erant) transcenderunt. Ptolemæus primus omnium cum Græcorum exercitu Aethiopiam ingressus, diligẽter de situ earum partium scrutatus est. Itaque locorum inscitia, errandi materiam priscis scriptoribus præbuit. Nili fontes, locaq; ex quibus fluit, nullus ad hoc tẽpus scriptor neque uidisse se dicit, neq; audisse ab alijs qui se asserent aspexisse: ex quo res ad opiniones & coniecturas peruenit. Aegyptij sacerdotes, ab Oceano, qui orbem circuit, Nilum habere principium ferunt, nil afferentes certi, sed certa incertioribus inuoluentes. Rationes uerò reddunt ad id, sed quæ plurima indigeant fide. Troglodytæ, qui propter æstum loca incolunt eminentiora (Volgios uulgus appellat) aiunt loca aquosa esse, è quibus conijciunt propter plurimos eius regionis fontes in unum confluentes Nilum effici. Meroen uerò insulam habitantibus, quorum opinio, cum sint eis locis propinquiores, uerisimilior deberet uideri, adeò Nili ortus est incertus, ut ipsum Astapon, id est ertam ex tenebris aquam uocent. Ita Nilum à locorum inscitia cognominarunt. Nobis autẽ propius uero esse uidetur, quod procul ab omni figmento est alienũ. Haud uerò ignoramus, Herodotum, qui Libyam quæ ad orientem, quæue

ad

ad occidẽtem uergit, interfluere Nilum scribit, arbitrari eos, quos Nasamones dicunt, diligentius Nili ortum esse scrutatos: ideoq; tradere, ex stagno quodam oriri, perq; Aethiopiã ferri. Verum neque in hoc Libyis, quamuis uerum sequi uideantur, neque scriptori incerta afferenti fides est adhibenda. Sed quoniam iam satis de fontibus cursuq; Nili scripsimus, deinceps causas incrementi discutiemus.

CAPVT IIII.

De causa Inundationis Nili, & quæ de illo tum historici, tũ philosophi sentiunt, eorúmque contradictione.

THales, qui sapiens inter septem est annumeratus, tradit, spirantibus Etesijs Nili cursum à mari reprimi: eoq; aquis excrescentibus, Aegypti, quæ plana est & humilis regio, inundationem sequi. Quæ ratio quamuis nonnihil uideatur afferre, tamẽ facilè argui ut falsa potest. Nam si id uerum esset, fluuij omnes flantibus Etesijs simili augerentur incremento: quòd quia minime accidit in reliquis orbis partibus, alia causa uerior quærenda est. Anaxagoras physicus incrementi causam dixit esse niuem in Aethiopia liquefactam. Quod & eius discipulus Euripides uidetur sentire, scribens Nilũ excrescere cum Aegypti liquescant niues. Quæ ratio facillimè potest refelli, cum palam sit omnibus, propter caloris intẽperiem, aut in

Aethiopia niuẽ non eſſe, aut in eis locis præſertim circa Nili decurſum, gelu aut omnino hyemem uigere. Quod ſi quis in Aethiopia eſſe niuium copiã cõtendat, tamen cõuincitur falſam eam cauſam uideri. Nam flumẽ omne niuibus excreſcẽs, auram frigidã, aeremq; craßum reddit. At ſolus omnium Nilus neq; nebulas neque auram frigidã gignit. Herodotus Nilũ ait ipſa natura eſſe talem, qualis ſit incremẽti tempore: hyeme uerò ſolem ad Libyam delatũ, attrahere ad ſe humorẽ, ob eamq; rem præter naturam eo tẽpore flumen decreſcere: æſtate uerò abſcedente uerſus Arctũ ſole, cùm Græciæ, tum ſimiliũ locorũ fluuios areſcere, minuiq;. Non eſſe igitur quod de Nilo fertur, admirãdũ, ſi æſtiuo creſcit tempore, diminuitur hyeme. Verũ ſi hoc Nilo accidat, ut Solis æſtu hyeme humiditas attrahatur, & in reliquis quoque Libyæ fluuijs id cõtingere neceſſe eſſet, ut hyeme areſacto humore diminuantur. Quod cum procul à uero ſit, certè ſcriptoris error palam deprehenditur. Etenim Græciæ, non quia ſol longius abſit, augentur hyeme flumina, ſed propter pluuias frequentes. Democritus Abderites non meridionali niue aquarum augmentũ fieri dicit, ſicut Euripides, Anaxagoras q; ſenſere, ſed ſeptentrionali. Niuũ enim coaceruatam magnitudinẽ in Boreæ regionibus ait brumæ cõgelatã tempore, æſtate iqueſcere: ideóque eleuatis ſurſum uaporibus,

multas

multas densasq; nebulas circa montana tolli ca cumina: quæ ab Etesys ad altißimos, quales in Aethiopia sunt, montes delatæ, deinde in pluuiam uersæ, magnos efficiãt imbres, quibus Etesiarum tempore Nilus augeatur. Hæc opinio facilè reijci potest, si quo tempore flãt Etesiæ, perpendas. Incipit enim crescere Nilus solstitio æstiuo, nõdum flãtibus Etesijs. Ceßat autẽ aqui noctio autumnali, iam olim his uentis quiescentibus Quãdo igitur ratio opinionẽ superat, laudandum est ingentũ scribentis, sed haudquaquã adhibenda fides. Prætereo, quod palam est, non magis ab Arcto flare Etesias, quam ab Hespero. Non enim Boreas, aut septentrionales uenti, sed qui ab æstiuo occidẽte flant, Etesiæ uocãtur. Dicere autem hoc maximè circa Aethiopiæ montes contingere, non solum improbãdum est, sed etiam nõ credendũ. Ephorus recentiorẽ cau sam persuadere conatur, plurimũ tamen à ueritate remotam. Ait enim, Aegyptiterram omnem Nili inundatione exaggeratam, raram aridamq; natura esse, in qua terræ hiatus maximis diuersisq; in locis existant. Ideoq; hyeme humiditatẽ omnem attrahere, atque in se continere, quam æstate ueluti sudorem quendã, quo flumen augetur, emittat. Sed hic autor nõ solum uidetur Aegypti loca naturãq; nescisse, sed ne eos audisse quidem qui scirẽt. Nã si ex ipsa Aegypto Nilus incrementũ susciperet, nequaquam

in superioribus inundaret per saxa & dura lo-
ca fluēs: sed amplius sex millibus stadijs ex Ae-
thiopia delatus, eodē est, quo antequam Aegy-
ptum ingrediatur, incremento. Præterea si Nili
cursus humilior esset raritate terræ a flumine
superinductæ, impossibile uideretur, hiatus qui
in superficie forent, tantam aquarum uim ab-
sorbere potuisse. Item si Nili decursus humilior
terra superducta foret, superiores terræ hia-
tus esse contingeret: à quibus impossibile foret
tantum aquæ manare. Si uerò superiorem te-
net fluuius locum, haud est possibile, ex locis de-
pressioribus concauisq; sursum ferri aquarum
cursum. Quis unquā crederet fieri posse, ut hu-
mores qui ex raritate terræ affluerent, tantum
incremētum flumini adderent, ut uniuersa fer-
mè Aegyptus inundaretur? Prætereo, hanc ra-
tionem, in raritate terræ exaggeratæ tantum
aquæ contineri, mendacem deprehendi palam
posse Mæander quippe fluuius plurimum terræ
attulit Asiæ regionibus, per quas fluit: in quo
nil simile Nili incremento conspicitur. Simi-
li modo & in Acarnania Achelous, Cephi-
sus in Bœotia à Phoceis descendens, non parum
eis oris terræ superaddidere, quæ eoli possēt.
Ex quibus manifestè deprehenditur scriben-
tis error. Itaque nullus ab eo ueritatem requi-
rat, uidens eum in paucis uera sensisse. Quidam
in Memphi philosophantes, ratione huius incre-

menti

menti reddere conati sunt, magis quæ non reprehendi, quàm quæ probari posset. Nam orbẽ in parteis tres diuidentes, unam esse aiunt quã nos incolamus, alteram huic è contrario sitam, tertiam in Thebis inhabitabilẽ, solis calore adustam. Si ergo Nilus hyeme crescret, certè à nostra Zona ortum haberet, cum eo tempore apud nos pluat maximè. Verùm cùm æstate augeatur, uidetur simile ueri, in Zona nobis opposita hyemem esse, coq; ingentem aquarũ uim eo tempore manantem, incremento causam præbere. Hac re nulli ad fontes Nili accessus patere tradunt, quoniam in opposita zona ortus, per terram inhabitabilem fluat, cuius rei testis sit aquarum Nili præcipua dulcedo: cũ per loca sole adusta decurrat: quod causam præbet ut dulcedine cætera exuperet flumina, tanquam caloris natura eum saporẽ flumini præstante. Sed huius sententiæ depulsio in promptu est. Impossibile enim uidetur, ex opposito nobis orbe flumen, si quidem terra rotunda existat, ad nos sursum ferri. Si quis uerò conetur suis argumentis ueritatẽ euertere, natura ipsa rerũ repugnat. Verùm illi, quò recta sensisse uiderentur, loca deserta inculta q; interposuere, ne eorum sententia manifesto argumento impugnaretur. Sed æquũ est, qui aliquid pro cõperto affirmãt, aut certũ suæ sententiæ afferre testem, aut eã ex concessis principijs probare. Nam quo modo inter omnes flu-

uios Nilus ex illo orbe adnos solus fertur, ita reliqua quoque flumina, quemadmodum in hoc orbe contingit, ab eo fluere merito deberent. Dulcedinis uerò fluuij causa quam afferunt, ratione penitus caret. Si enim caloris æstu decoctus fluuius dulcedinem sortiretur, nequaquam gigneret animantia, neque uarias piscium aut ferarum species contineret. Aqua enim omnis à natura ignis alienata nequaquã generat. Cũ autem Nili natura omnino huic contraria existat, existimandũ est eas incrementi causas nequaquã ueras esse. Inopides Chius tradit, æstate aquas infra terram esse frigidas, calidas in hyeme. Hoc in puteis profundis planum ostendi, quorum aqua maximis caloribus admodũ frigida sit, ingenti frigore calida: & Nilo igitur merito accidere, ut hyeme paruus compressúsque propter terræ caliditatem consumptã, cũ Aegyptus plena humiditate existat: æstate uerò, cũ Aegyptus pluuia careat, terra minimè aquam absorbente, nullo impedimento augeatur. Huic quoque respondendum est, plures Libyæ fluuios ostijs & cursu Nilo similes, dissimili esse augmento, cũ hyeme impleantur, qui æstate sint exiliores. Ex quo arguitur, non rectè sensisse autorem. Agatharginis Cnidius propius ueritatem accessit. Ait enim, singulis annis per Aethiopiæ montes continuos ab æstiuali solstitio usque ad æquinoctium autumnale imbres fieri, haud

mirum

mirum igitur, Nilum hyeme compreßum secundum naturam ijs aquis fluere, quas fontes subministrent: æstate uerò propter imbres incremẽtum capere. Licet autem hucusq; certam huius incrementi rationẽ reddiderit, non tamen nostra opinio contemnenda est. Multa enim præter naturã fieri uidentur, quorum causas difficile est ad unguẽ noscere. Nonnulla huic rei sunt argumento, quæ in aliquibus Asiæ locis fiunt. Montes etenim Scythiæ Caucaso contiguos annis singulis, iam exacta hyeme immensæ niues continuis pluribus'ue diebus opplent. In oris Indiæ quæ ad septentrionem uergunt, certis temporibus plurimæ grandines incredibili magnitudine descendunt. Apud Hydaspem fluuium æstatis initio continui imbres pluunt. In Aethiopia uerò post dies aliquot idem contingit. Non ergo procul à uero esse dixerim, ex Aethiopiæ montibus, quæ Aegypto adiacent, continuos imbres incrementum fluuio præbere, præsertim cum etiam barbari ea incolentes loca huic rei testimonium ferant. Si autem quæ de Nilo feruntur, contrariã habent ijs quæ apud nos esse dicuntur, naturam, non tamen propterea fides rebus detrahenda est. Etenim Nothum apud nos pluuiam afferre uidemus, apud Aethiopes serenitatem. Et uentos quoque Boreæ in Europa esse uehementes, in illis uerò regionibus remißos. Et de Nili inundatione, ne modum

excedamus, hactenus. Quoniam autem hunc librum in duos, ne modum transgrederemur, partiti sumus, absoluto priori, secundus nobis ordiendus est. In quo de antiquis Aegypti regibus, deq; ijs, quæ priscis temporibus acta sunt, diſseremus.

DIODORI SICVLI LIBER SECVNDVS.

Gesta regum Aegypti usque ad Amasim regem. CAP. I.

CVM primus liber propter ipsius magnitudinem in duos sit libros diuisus, prior totus operis proœmium continet, & quæ de mundi creatione, deq; prima omniũ origine, ac de dijs, quas'ue sui nominis in Aegypto condidiſse urbes Aegyptij tradunt, primum insuper hominũ ortum, & eorum priorem uitam, præterea honores immortalium, & templorum ædificationem. Tum describitur Aegypti situs, & quæ de Nilo præter opinionem feruntur, eiusq; inundatione, quid'ue de ea tum historici tum philosophi sentiant, & in ea re scriptorum diſsensio. Hic autem liber continuato superioribus scribendi genere, priscorum Aegypti regum ad Amasim usque regem gesta continens, à primæua Aegyptiorum uita initium sumet.

Pris

Priſcis uictum Aegyptijs herbas, ac paluſtres caules, radicesq́; , quas guſtu experti comprobaſſent, fuiſſe tradunt, eamq́; quã agriſim dicunt, herbam tum præcipua dulcedine, tum hominibus ac iumentis utilis in primis uſus. Eius utilitatis memores ad hoc uſq; tempus uiri, hac manibus decerpta deos orant, exiſtimantes hominem limoſum ac paluſtre animal eſſe, ſumpta coniectura tum ab eius humili naturaliq; ortu, tum quia magis humidis quàm ſiccis egeat cibis. Piſces deinde ſecundum cibum Aegyptijs fuiſſe tradunt: Nilo eorum copiam, præſertim cum decreſcens in alueum redit, ferente. Pecorum quoque carnibus ueſcentes quidam eorum, pellibus pro ueſte utebantur. Domos ex arundinibus conficiebant: cuius rei ueſtigia penes Aegypti paſtores permanſere: cum hucuſque nulla alia niſi ex calamis facta habitacula probent. Hac uita plurimo tempore exacta, poſtmodum alijs fructibus, in queis panis erat ex loto factus, ueſci cœperunt. Horum inuentionem quidam ad Iſidem, quidam ad antiquiorem nomine Menam referunt, Aegypti regem. At uerò ſacerdotes, diſciplinarum, artiúmque repertorem Mercurium fuiſſe tradunt: eorum uerò quæ ad uitam ſpectant, reges. Quapropter antiquitus non ad principantium progeniem ferebantur regna, ſed ad eos, qui plurimum de hominum uita meriti

meriti uiderentur: siue ob communem utilitatem creante sibi reges populo: siue quòd ita in libris sacris contineretur. Eorum nonnulli fabulantur, deos primùm & Heroas in Aegypto paulò minus decem & octo millia regnasse annos, deorúmque postremum Orum Isidis regno potitum: homines uerò paulò minus annorũ quinadena millia, usq; ad cẽtesimam atq; octogesimam Olympiadem: quo tempore in Aegyptum transcendimus, regnante Ptolemæo, qui nonus est Dionysius appellatus. Aegypti maiorem partem tenuere reges Indigetes, paucam Aethiopes, Persæq;, ac Macedones. Aethiopes quatuor non continuis sed diuersis temporibus regnarunt, annis fermè sex & triginta: Persæ duce Cambyse rege, qui Aegyptum armis subegit, annis centum trigintaquinque: quorum insolentiam, crudelitatémque, atque in deos patrios impietatem damnantes Aegyptij, ab eis postmodum desciuere. Postremi Macedones, & qui ab eis manarunt, annis ducentis septuagintasex Aegyptijs imperarunt. Præter hos temporibus reliquis Aegyptij omnes regnum tenuere, uiri quidem quadringenti septuaginta, mulieres quinque. Quæ omnia sacrorum librorum monumentis sacerdotes à priscis illis temporibus scripta posteris reliquerunt, cuiuslibet regis magnitudinem, naturã, mores, ætatẽ, gesta, scriptis mandantes. Nos autem, cũ de

de quoque singillatim tradere longum nimis superfluumq; esset, ijs quæ digna memoria uidebuntur contenti, historiam contexemus. Primùm post deos in Aegypto regnasse ferunt Menan: qui populos colere deos, sacráque his facere, mensas insuper & lectos sternere docuit, delicijs assuefaciens, & cultiori uitæ. Qua re multo post tempore Gnefactum Vecchoridis sapientis patrem dicunt in Arabiam cum exercitu profectum, commeatu in locis desertis atque asperis deficiente, coactum esse cibum uilem ab idiotis, qui fortè occurrebant, sumere. Quo lætatum, cum præter modum suauis uisus esset, despexisse aiunt, atq; abominatũ esse, qui primus regum sumptuosiori cibo esset usus. Adeò autem sibi tum cibus, tum potus, tum lectus humilis cordi fuit, ut hoc in libris sacris inscribi impetrarit, ac Thebis in templo Iouis poni. Eam causam ferunt cur nulla Menæ gloria aut honor ad posteros manarit. Huius regis deinceps progenies regnum tenuit, quinquaginta duo reges, annis mille & quadraginta: à quibus nil memoria dignum prodijt. Busiris deinde, octoq; ab eo posteri regnarunt: quorum ultimus, Busiris quoque nomine, ciuitatem condidit magnam, Solis urbem ab Aegyptijs, à Græcis uerò Thebas appellatam: cuius mœnia centum quadraginta sint stadia ambitu complexa. Eam magnis ædificijs, ac speciosis

deorum

deorum templis, alijsq; ornamentis pulcherrimis exornauit. Simili modo & priuatorum domus usq; ad quartam aut quintam contignationem constr uxit. Ciuitatem insuper omnem, non Aegypti solum, sed aliarum orbis omnium reddidit fœliciſsimã. Huius urbis propter eius potentiam excellentiamq; ubique diffusam & poëta meminit, inquiens Aegypti Thebas ornatas ædificijs, in qua centum sint portæ, inq; earum qualibet custodes ducentos excellere equis & curribus. Quidam aſserunt non centum portas fuiſse ciuitatis, sed plures, & eas egregias templorum portas, à quibus centum sit tanquam plurimarum portarum dicta. Ex ea uiginti millia curruum ad bellum prodire solita, receptacula quoque equorum centum, quorum singula supra ducentos equos caperent, iuxta flumen inter Memphim ac Thebas Libyam uersus fuiſse aiunt, eorumq; etiamnũ uestigia monſtrari. Non solum uerò hunc regem, sed & qui post eum regnarunt, multa accepimus ad huius ciuitatis amplitudinem ornamenta contuliſse: donis præterea decoraſse pluribus, argenteis, aureis, eburneis, ſtatuis insuper Coloſsorum inſtar, atque obeliſcis, ex unico lapide factis: ut planè conſtet, nullam sub sole urbem ita fuiſse exornatã. Ex quatuor enim templis pulchritudine, magnitudineq; admirabili conſtructis, unum erat antiquiſsimũ, cuius circuitus

cuitus stadijs XIII. pateat, altitudo cubitis quinq; & quadraginta: muri latitudo sit pedum quatuor & uiginti. Respondere huius templi magnificentiæ aiunt ornamentorum cultum quamuis magna impensa sit & mirando opere constructum. Ea structura usq; ad posteriora permansit tempora. Aurum uerò & argentum, ebur, & lapidum sumptus atq; ornatus, à Persis ablata, quo tempore Cambyses Aegyptiorum templa combussit. Transtulisse quoque in Asiam ab Aegypto ferunt, non solum ornamenta rerum plurima, sed & artifices, quorũ opera regiæ insignes tum in Persepoli, tum in Susis, tum in Medis sint constructæ. Tantam pecuniarum copiam in Aegypto fuisse tradunt, ut ex incendijs, quæ omnia absumpsere, inter cætera parum quid auri, quod tamen altera trecenta talẽta sit pensum, effluxerit, argenti uerò duo millia & trecenta. Sepulcra quoq; regũ priscorũ mirabili opere, & quæ minime æquari à posteris posſent, fuisse aiunt. Referunt sacerdotes, septẽ et quadraginta sepulcra regia, quorum usque ad Ptolemæum Lagum decẽ & septẽ tantũ supererant, in eorũ libris scripta contineri: & eorum etiam plurima, quo tempore ad ea loca accessimus, absumpta erant, Olympiade centesima atque octogesima. Non solum uerò ab Aegyptijs sacerdotibus hæc traduntur, sed Græci quoque plures, & in his Hecatæus, qui Ptolemæi

mæi Lagi tempore Thebas profecti historias Aegyptias scripsere, nobiscum sentiunt. de priorib⁹ enim regum sepulcris, in quibus traditur Iouis pellices fuisse conditas, recensens singula, regis monumentum qui Simandius dictus est, fuisse tradit stadiorum decem. Cuius in aditu porta erat uario lapide constructa. Et huius longitudinem duorum iugerum, altitudinem quinque & quadraginta cubitorum fuisse ait. Post hanc ingredientibus aderat lapideum peristylum quadratum, cuius singula latera iugera quatuor complecterentur. In eo pro columnis animalia erant sita ex unico lapide, decem & sex cubitorum, ad antiquam formam fabricata. Textura omnis superior tecti confecta ex lapidibus duorum passuum latitudine, uarijsq; stellis cæruleis ornata. Ex hoc deinceps alter erat aditus, & in eo porta priori similis, sed sculptura uberiori. In ingressu statuæ tres positæ erant ingentes unici lapidis, Memnonis opus. Harum una sedens, cuius pedis mensura septem excedebat cubitos, cæteras Aegypti statuas magnitudine superabat. Duæ præterea usque ad genu, altera à dextris, altera à sinistris, filiæ & matri minores positæ. Hoc opus non solum magnitudine conspicuum, sed arte mirabili, & lapidum natura excellens fuit, cum in tanta mole neque fissura quæpiam, neque macula ineßet. Scriptum erat in eo:

REX

REX REGVM SIMANDIVS SVM. SI QVIS, QVALIS FVERIM, ET VBI IACEAM, NOSSE VELIT MEORVM ALIQVID OPERVM EXVPERET.

Eſſe quoque & aliud ſignum matris ferunt unico lapide, cubitorum uiginti, habens ſupra caput reginas tres, quæ oſtenderent, filiam, uxoremq; ſe & regis matrem fuiſſe. Poſt hanc portam & aliud erat periſtylum nobilius ſuperiore, ſculpturis uarijs, in queis bellum erat contra Bactrianos, quibus regis filij imperabant, deſciſcentes ab eo, geſtum aduerſus hos quadringentis millibus peditum, equitum uiginti, in quatuor partes diuiſo exercitu, cum profectus eſſet. Prima muri pars obſidionem urbis ſculptam continebat, ab ea parte, qua fluuius muros alluit. Rege deinde cum parte hoſtiũ congreſſo, leo unà cum eo inita pugna hoſtes in fugam uerterat. Scriptores quidam ueram hiſtoriam fuiſſe, leonisq; opera domi enutriti regem in pugna uti ſolitum ad uictoriam ferunt. Alij ob fortitudinem corporis præcipuã, leonis ſimilitudine, corporis animiq; uires ipſum oſtendere uoluiſſe. Secundus paries ſculptus erat captiuis abſque pudendis, manibusq; à rege ductis: quæ nota erat illos eſſe animo uiles, & corpore imbecilles. Tertium latus ſculpturis uarijs, pictiuriſq; decoris, regis ſacrificia, triumphumq;

deuictis hostibus continebat. In medio peristylii latere statuæ iacebant duæ ingentes ex unico lapide, cubitorũ septem & uiginti: ad quas tres ex peristylo aditus patebant. Has propè, domus erat columnis suspensa, cuius latus quodlibet duo iugera cõplectebatur. In ea statuæ ligneæ positæ haud paruo numero, repræsentantes tum eos qui de re dubia disceptarent, tum respicientes eos qui in iudicijs sententias ferrent. Hi ab una muri parte sculpti triginta numero erant, et in medio iudicandi princeps: cuius à collo suspensa ueritas penderet, & oculis esset subclausis, librorum cumulo circunstante. Hæ imagines præ se ferebant, iudices integros esse debere: prætorem solam inspicere ueritatem. Dehinc deambulatorium erat domibus plenum, inq; eis diuersa epularum genera suauia gustu præparata. Sculptus deinde eminens cæteris rex uarijs coloribus, aurum atque argentũ, quæ ex aureis argenteisq; metallis annuatim ceperat, Deo offerens. Inscripta quoque summa erat omnis in argentum redacta,

MINAE TER DECIES CENTENA, ET DVCENTA MILLIA MILLIVM.

Sequebatur dehinc sacra bibliotheca, in qua inscriptum erat:

ANIMI MEDICAMENTVM.

Erant deinceps Aegypti deorum omnium

imag

imagines: regis quoq; dona ferentis, quæ cuiq; cõpeterent deo ostendentis insuper & Osiridem et posteriores reges, tum in deos cultu, tũ inter homines iustitia, plurimũ uitæ mortalium profuisse. Pone bibliothecam domus sita erat egregia, in qua uiginti essent Iouis & Iunonis lectisternia, regis insuper statua, ubi & regis corpus sepultũ uidebatur. Hanc circunstabãt plurima habitacula, in quibus picta cernebãtur animantia Aegyptia singula sacris apta, omnia sepulcrũ uersus ascendentia. Circumibat monumentũ aureus circulus cubitis trecentis sexaginta quinq;, unius cubiti spissitudine: in quo descripti erant per singulos cubitos dies anni, et astrorum ortus atq; occasus, quid'ue ea secundum Aegyptios astrologos obseruata significarent. Eum circulũ ferunt, quo tempore Cambyses et Persæ Aegyptijs imperarũt, ablatũ. Hoc Simãdij monumentũ non solum cæteris omnibus sumptuosius, sed & artificio excellentius fuit.

Thebæi quidem se antiquissimos omniũ profitentur: primumq; philosophiam ac astronomiam ab ipsis repertas, seq; à regionis situ adiutos ad cognoscendos orientium ac occidentiũ astrorũ motus. Insuper & menses ab eis & annos esse institutos. Dies non secundum Lunam, sed secundum Solem metiuntur, triginta dierum mensem conficientes. Quinq; autem dies & quartum duodecim mensibus adiungentes, anni

cursum perficiunt. Intercalares menses non interponunt, neq; dies subducũt, sicut & Græcorum quidam Solis & lunæ defectus diligenter scrutati sunt: ex quibus multa futura prædicere cœperunt. Ab huius regis progenie profectus postea Ogdous, qui Vchoreus cognominatus est, Memphim condidit ambitu stadiorum centũ & quinquaginta, urbem omnium Aegypti præclarissimã, opportuniori totius eius oræ loco, ubi Nilus in plures scissus partes efficit formã Deltæ. Quo fit ut tanquam in Nili claustro posita aditũ præbeat, prohibeatq; ad superiora loca nauigantibus. Vrbs munita est, ac optimè sita. nam fluente iuxta eã Nilo, ad cohibendã aquarũ inundationem uersus Nothũ agger ingentes opposuit, & incremento fluuij præsidiũ, & aduersus hostes qui à terra irent, munimentum. A partibus cæteris undiq; effossus est lacus ingens ac profundus: qui superabundantia fluminis in eum delata, ac locis urbi uicinis, excepto aggere, aqua repletis, urbem efficit munitissimã. Talem igitur eius urbis conditor loci opportunitatem elegit, ut posteri reges fermè omnes relictis Thebis et regiam & habitationes in ea ædificarint. Quapropter deinceps diminuta Thebarum magnificentia, aucta Memphis, usque ad Alexandri Macedonis tempus. Is urbem sui nominis iuxta mare condidit, in augmentum cuius postea reges Aegypti

omnes

omnes incubuerunt. Hanc ciuitatem quidã deorum donis, plurimisq; decoris rebus adeò exornarunt, ut prima apud quosdam, aut secunda in orbe habeatur. Sed de hac separatim posterius dicetur. Memphis conditor post structum aggerem, stagnumq; effossum, regiã ædificauit haud inferiorẽ reliquis, quæ alibi constructæ sunt, superiorum uerò regum magnificẽtia atq; ornatu imparem. Aegyptij sanè omnino paruifaciendum præsentis uitæ tempus esse putant: futuræ uerò gloriam, quæ uirtute comparatur, maximi æstimandam. Domos nostras diuersoria appellant, tanquã breui tempore à nobis inhabitandas. Defunctorum sepulcra sempiternas domos, quoniam apud inferos infinitum sit tempus, uocant. Ideo domus ædificandæ curam contẽnunt. Circa sepulcrorum magnificentiam summum studium operamq; impendunt. Memphim quidam à conditoris filia denominatam uolunt. Eius amore fabulantur nonnulli captũ Nilum fluuium, tauriq; sub forma compressisse mulierem: exq; ea genitum, quem propter uirtutẽ incolæ Aegyptum dixere: à quo & regio sit omnis denominata. Hic cùm regnum cepisset, perhumanus ac iustus fuit, inq; singulis excellens. Quæ ex re comprobata ab omnibus eius erga singulos beneuolentia, hunc honorem nominis sortitus est.

Hoc defuncto rege, duodecima post eum proles

les Aegypti regnum possedit, nomine Miris: ædificauitq; in Memphi boreale propylæum, opus reliquis excellentius. Supra ciuitatem decē stadijs lacum effodit, miranda utilitate, magnitudine operis incredibili: cum pateat ambitu stadijs tribus millibus sexcentis, profundum eius quibusdam in locis sit ulnis quinquaginta: ut qui rei magnitudinem aduertat, eius in omnes Aegyptios beneficentiam, regisq; prudentiam nullus pro meritis satis laudare possit. Nā cùm Nili incerta sint incrementa, & pro eorum modo fructus terra præbeat, lacum hunc effodit aquæ inundantis receptaculū: ne cum supra modum excresceret, stagnantibus præter solitum aquis, limo superfluo patria inutilis redderetur, neue ex defectu aquæ fructus ex siccitate perirent. Fossam uerò à fluuio duxit ad lacum stadijs octoginta quinq;, tugeris latitudine. Per hanc fluuij aqua & recepta & prohibita præbet agricolis fertilitatem, nunc aperto ore fossæ, nunc clauso iuxta incrementi modum, nō absq; magna impensa: cum quinquaginta talētis opus sit, siue claudere, siue reserare os fossæ uelint. Per manfit hoc stagnum summa Aegyptiorum utilitate, usq; ad nostram ætatē à conditore Miride appellatum. Relictus est à rege qui eum effodit, in eius medio locus, in quo sepulcrum ædificauit, duabus superimpositis pyramidibus altitudine stadij, una sibi, altera uxori. Super has

statuas

statuas quoque duas lapideas collocauit in throno sedentes: existimans his operibus relinquere suæ uirtutis memoriam immortalẽ. Vectigal piscium, qui in stagno capiebantur, uxori cõcessit tum ad unguentorũ usum, tum ad reliquũ corporis cultũ. Id, talentum argenti singulis diebus pendit. Traduntur duo & uiginti piscium genera in eo esse, tantamq; eorum capi multitudinẽ ut abunde præbeat ijs etiã, cum plurimi sint, qui saliẽdis piscibus operam præbent. Post Miridẽ proles septima Sesostris rex factus, superiores omneis gloria & rerũ magnitudine excessit. Sed quoniam de huius regis gestis nõ solũ Græci scriptores, sed etiam Aegypti sacerdotes, & qui cantu eius laudes ornãt, non eadem sentiunt: ex ijs tum quæ supersunt uestigijs, tum in quibus scriptores conueniunt, similiora ueri conscribemus. Post eius ortũ pater decorũ ac regium opus aggressus est. Nam ex tota Aegypto omnibus, qui eadem die qua filius, nati erãt infantibus congregatis, nutriri, educari, ac singulos eadem disciplina exercitioq; eruditi fecit: existimans hoc pacto simul educatos atq; instructos, tum amiciores inuicem, tum audẽtiores melioresq; in bello fore. Hos continuo usq; ad malorũ patientiã exercebat. Non enim licebat alicui cibum prius quàm cursu centũ octoginta stadia confeciſſet, capere: quo exercitio omnes uiri euaserant et robusto corpore, et animo

mo præstantes. Primum Sesostris in Arabiam, cum eorũ qui simul nutriti erant exercitu à patre missus, assuetusq; uenatui, ac cibi potusq; abstinentiæ, omnẽ eam gentem subegit, liberam antea, & seruitio insuetam. Deinde in Libyam profectus, maiorem eius partem in ditionem adhuc adolescentior redegit. Defuncto patri cum in regno successisset, rebus à se gestis elatus, adiecit animum ad imperium orbis. Dicunt quidam à filia illum Athyrtia ad monarchiam hortatum, eamq; ingenio ac prudẽtia præstantem docuisse patrem facillimè ex eo exercitu imperare omnibus posse. Alij eam ferunt diuinationis peritam, futura tum cœlestibus signis, tum sacrificijs nouisse. Asserunt & plures, patri post natum Sesostrem in somnis Vulcanum prædixisse, infantem genitum toti orbi imperaturum: eamq; fuisse causam cur filium cum coæuis, ut diximus, pueris institueri, assuefeceritq; regiæ eruditioni, quò dignior esset qui imperio potiretur. Sed iam utr factus cùm Dei prædictionem nosset, magno animo parauit exercitũ. Verùm in primis, quò facilius optata perficeret, sibi omnium Aegyptiorũ beneuolentiam conciliauit: ut & milites pro ducibus suis ad oppetendam mortem promptiores redderet, & qui in patria reliqui essent, nouis rebus abstinerent. Omnes uerò beneficijs affecit. Hos donauit pecunijs, alios agris, nonnullos remissione

pœnæ,

pœnæ, singulos oratione & humanitate deuinxit. Omnes qui in regē deliquerant, dimisit impunitos. Obæs alienū uinctos (magna hæc multitudo erat) soluit. Aegyptum omnem in sex & triginta regiones (quas lēges dicunt) diuidens, cuilibet prætorem, qui & tributa regia exigeret, & pro regionis uarietate commodoq; omnia exquireret, præfecit. Ex robusto milite exercitum elegit, quo animi consilia perficeret. Fuere pedestres copiæ millia hominum sexcēta, equitum millia quatuor & uiginti: Currus bel lo apti octo millia & uiginti. Deinde uarios duces ex ijs qui unà secum nutriti erant, exercitui præposuit, uiros exercitatos bello, & à pueris uirtuti deditos. Hi erant numero amplius mille septingenti, fraterna omnes mutuaq; erga regē benevolentia. Quibus distribuit agros fertiles, ut rebus necessarijs fulti, nullaq; ducti inopia, liberius militiæ uacarent. Præparatis ad bellum rebus, primùm Aethiopes, qui ad meridiem spectant, aggressus, uictos acie tributum pendere cōpulit, hebenum, aurum, & ele phantorū dentes. Deinde ad mare rubrū classe quadringentarū nauiū missa, primus omniū longis nauibus usus, & insulas omneis eius oræ sibi subdidit, & partes maritimas usq; ad Indos subiecit. Asiam quoq; omnē pedestri exercitu deuicit. Neque solùm prouincias expugnauit ab Alexandro postmodum subactas, sed &

gentes quasdam, ad quas nunquam Alexander acceßit. Nam & Gangem transÿt, & uniuersam Mediam usq; ad mare Oceanũ peragrauit. Scytharũ quoq; gentẽ ad Tanaim usq; fluuium, qui Europam ab Asia diuidit, pertransÿt. Ibi multis Aegyptijs iuxta Mæotim paludem relictis, Colchorum genti originem præbuit. Hanc nationem ab Aegyptijs manaße, argumento eße dicunt, quòd apud eos pueri Aegyptiorum ritu circuncidantur, priscum morem, quem & Iudæi sequuntur, colonia seruante. Asiam quoque reliquam sibi parere coëgit. Cycladas insulas maiori ex parte potitus est. Transcendens in Europam, omnemq; Thraciam pertransiens, periculum exercitus subÿt, tiẽ propter inopiam frugum, tum locorum asperitate. Finem expeditionis in Thracia statuens, multis in locis à se deuictis columnas erexit, in quibus Aegyptijs, quas sacras dicunt, literis scriptum extat:

HANC PROVINCIAM ARMIS SVBEGIT REX REGVM PRINCIPANTIVM SESOSTRIS.

Columnam insuper statuit, in bellicosis quidem à se superatis gentibus, hominis pudenda: in ijs uerò quæ eßent imbelles ac timidæ, muliebria habentẽ sculpta: à potiori hominis parte gentes ab se deuictas ostendens. In locis quibusdam statuam suã lapideã ea qua tunc erat ætate reliquit, arcum & iaculũ tenentẽ, supra

quatuor

quatuor cubitorum magnitudinem. Ipse cũ summa humanitate erga omnes subditos usus esset, omissa post nouem annos armorum cura, statuit singulas gentes quotannis ad se dona in Aegyptum ferre. Cum omnibus deinceps (permagna ea uis erat) captiuis, spoliisq; deuictarum nationũ in patriã rediens, maximis à se rebus gestis, & quæ superiorum acta excederẽt, tẽplã Deũm omnia Aegypti donis insignibus ac spoliis hostium ornauit. Milites, quorum optima in bello opera usus esset, pro meritis donauit. Neq; solum ex hac expeditione ditati redierẽ milites, sed & Aegyptus uniuersa maxima rerum copia utilitateq; cumulata est.

Fine bellis imposito, militibus quorum spectata sibi uirtus erat, quæ parta erãt concessit: ipse gloriam sempiternam appetens, magno sumptu opera permulta edidit, & sibi immortalẽ laudem comparans, & Aegyptijs in posterum securitatem. Primum à dijs incipiens, in singulis Aegypti ciuitatibus templum ei deo constituit, quẽ præcipuè colerent. Ad eorum structurã, non Aegyptiorum sed quæ ceperat seruitiorum opera usus est. In omnibus uerò inscripsit templis, nulli Aegyptio ad id opus se grauem fuisse. Asseritur autem, seruos Babylonios operum laborem calamitatemq; pertæsos, à rege defciscentes, cum ponè orã fluminis consedissent bellum Aegyptijs mouisse. Tandem assignatis sibi quos ceperant

ceperant agris, cõdidisse urbem, quam à patria Babyloniã dixerũt. Eadem ex causa & appellatã Troiam ferunt, etiamnum iuxta Nilum sitam. Nam cum Menelaus ab Ilio ad Aegyptum cum captiuorum manu nauigasset, Troiani ab eo deficientes, cum ipso aliquandiu pugnarunt, quoad data libertate urbem condidere patriæ nomen sortitam. Haud uerò inscius sum, Ctesiam Cnidium diuersa de his ciuitatibus scripsisse: illos uidelicet qui cum Semiramide ad Aegyptũ penetrassent, has à se conditas urbes suorum nomine appellasse. Sed de his uerum scrutari difficile est. Nos quæ scriptores tradiderũt, retulimus: quò posteri uerum iudiciũ sequi possint. Permultos insuper ac magnos erexit Sesostris aggeres, in quibus ciuitates, quæ in humili solo erãt, constituxit: quò homines pecoraq; à Nili inundatione tuta redderentur. In omni uerò ora quæ à Memphi ad mare spectat, frequẽtes à fluuio duxit fossas: quò fructibus breuiori itinere faciliusq; inuectis, maior rerum copia esset. Quod uerò maximum fuit, munijt & ea loca, quibus ad Aegyptum patêre hostibus ingressus posset. Antea potior ferè Aegypti pars omnis aditu facilis propter frequentes à fluuio ductas ab eo fossas, munitior, difficilisorq; accessu postmodum facta est. Duxit & murum ab eo latere Aegypti, quod orientem uersus ad Syriam atq; Arabiam spectat, à Pelusio usq; ad

Solis

Solis ciuitatẽ per desertũ stadijs mille & quingentis. Nauem ex cedro fecit ducentorum octoginta cubitorũ longitudine, deauratã exterius, interius uerò deargentatam: quã dono obtulit deo, qui maximè Thebis colitur. Duos præterea obeliscos ex lapide duro, utrunq; alium cubitis centum uiginti: in quibus tum imperij magnitudinem, tum multitudinem uectigalium descripsit. Addidit & quas subegit nationes. Memphi in Vulcani templo suas & uxoris lapidis unius statuas altitudine cubitorũ triginta, filiorum uerò uiginti ob hanc rẽ collocauit. Cùm dimisso exercitu Aegyptum reuertisset, ac circa Pelusium uacuus bello laxaret curis animũ, frater ei apud se cum uxore ac filijs cœnanti insidias parauit. Nam illis post cibum à uino quiescentibus, lignis aridis ad id antea occultè præparatis, ignem in cubiculum noctu iniecit. Increbrescente flamma, qui ad curam regis positi erant, sublato more ebriorũ clamore, regem excitarunt: qui ambas extendens manus, salutemq; filijs & uxori deos orans, illæsus præter opinionẽ, cùm saluus flammã euasisset, tum cæteris dijs, tum maximè Vulcano ut liberatori uota persoluit. Cùm multis ac præclaris facinoribus nobilitatus esset, tum id magnificẽtissimum est habitũ, quod cum nationes à se deuictæ, tũ ij, quibus regna tradiderat, duces quoq; quos diuersis præfecerat prouincijs, præstituto

die

die in Aegyptum uenientes, eis dona offerebant. hos suscipiens benignè, alios quidem in rebus uario honore afficiebat: at siquando aut ad templum iret, aut per urbem incederet, quatuor ex eis loco equorum currui iunctis, ostendebat, cum cæteros omnes reges ducesq; præclaros bello superasset, nullos sibi neq; uirtute neq; rebus gestis esse comparandos. Et sanè rex iste uidetur omnes qui unquam regnassent, tum rebus bellicis, tum erga deos munificentia, tum uerò operibus à se in Aegypto constructis anteisse. Annos treis & triginta cum regnasset, ex optato uitam deficientibus oculis finiuit. Cuius uirtute haud facilè reperiatur dignum nomen. Vir magni animi, neq; solum sacerdotibus, sed uniuersis Aegyptijs admirabilis: quum eadem animi magnitudine, qua opera effecerat, & mortem oppeteret. Adeò autem diuturna eius gloria, ingensq; ad posteros manauit, ut cum multis postea seculis Persis Aegypti imperium tenentibus, Darius Xerxis pater uellet in Memphi suam ante Sesostris statuam ponere, princeps sacerdotum publicè cõtradiceret, asserens illum nondum Sesostris opera æquasse. Quod responsum haud quaquam ægrè ferens rex, sed latatus admodum libertate loquendi, se curaturum inquit, ut nihilo illius uirtute, si tantundem uiueret, esset inferior: hortatusq; est, ut ætatis eiusdem conferret gesta: id uerum argumẽtum esse

uirtut

uirtutis. Defuncto Sesostre, eius filius regnũ capiens, assumpto patris nomine, nulla in re gloriam paternam est imitatus: sed eodem quo pater casu afflictatus est. oculis enim captus, siue propter communem patris naturam, siue (ut quidam fabulantur) propter impietatem erga Nilum, cuius cursum iaculatus est, coactus est ad deorum auxilium confugere: ac plurimo tempore uarijs peractis sacris ad placãda numina, nulla ope adiutus est. Decimo pòst anno responso ei reddito, ut placato Deo, qui in Heliopoli coleretur, faciẽ mulieris inspiceret, quæ nullum nisi propriũ nosset uirum, ab uxore propria incipiens, cum multas expertus esset, nullam reperit incorruptam, præter hortulani cuiusdam: quam uisu restituto uxorem cepit, reliquas omneis in uilla quadam uiuas combussit. Quem locum postea Aegyptij sacram glebam uocitarunt. Deo autem Heliopolis gratias secundum oraculum acceptum reddens, duos erexit unius lapidis obeliscos, latitudinis octo, altitudinis cubitorum centum. Post hunc plures reges nil memoria dignum gesserc. Tandem Amasis quidam regnauit uiolentius quàm cæteri. Permultos enim præter æquum pœna affecit, alios fortunis spoliauit: in omnes impotens ac superbus. Tolerata est eius crudelitas, cum ulciscendi locus non esset, quoad Actisanes Aethiopum rex in Aegyptum contra eum descendit

dit. Tũc odia occulta erupêre: & cum multi ab eo defciuiſſent, rege capto Aegyptus in ditionem Aethiopum ceſſit. Aclifanes fortunam capti regni humaniter ferens, ſumma æquitate Aegyptijs imperauit. Latrocinia nouo more compeſcuit, fontes neq; morte plectens, neq; linquens impunitos. Eorum iudicio conſtituto, reos omneis in unum cogens, miti ſententia damnauit. amputatis enim naribus, in ultima deſerti ire compulit: ibiq; ciuitatem condidit, ab excifis naſis Rhinoceram appellatam. Ea in Aegypti Arabiæq; finibus haud procul à mari ſita, omnibus uitæ commodis caret. Nam omnis uicina regio ſalſa eſt, intra urbis mœnia unicus eſt puteus, & is inutilis, utpote aqua amara guſtu. Hos autẽ eo in loco poſuit, ne ſuis moribus uicinas gẽtes inficerent, neue eorum erga reliquos iniuriæ eſſent occultæ: ſed ut tanquam in oram deſertã relegati, omni re egentes, cogẽte neceſſitate ſibi uictum exquirerent. Fiſsis itaq; calamis, quos ex uicinis agris collegerant, longa ſibi retia fecere: quibus iuxta litus per plura ſtadia diſpoſitis, ex captis coturnicibus (nam magnus eorum numerus in litore ad capiendos piſces uerſatur) uictum ſibi compararunt.

CAPVT II.

De ſepulcris, pyramidibúsque Aegypti, quæ inter ſeptem miracula annumerantur, & eorum conditoribus.

Eo

EO rege defuncto, Aegyptij regno sibi uindicato, regem ex suis crearunt, Miridem nomine: quem nonnulli Maronem cognominant, uirum minimè bellis aptum. Is sepulcrum sibi construxit, quod Labyrinthus appellatur: rem mirandam profectò, non tantum operis magnitudine, quantum arte ad imitandum difficili. Nam ingredientibus haud facilè regressus datur, nisi duce itineris experto. Ferunt quidam Dædalum ad Aegyptum penetrantem, admiratum huius operis artem, similem in Creta regnanti Minoi construxisse: in quo fabulantur extitisse Minotaurum. Sed Cretensis Labyrinthus defecit, siue opera hominum, siue tempore corruptus: Aegyptius uerò usque ad nostra tempora integer manet. Defuncto rege post quintum genus, cum Aegyptus rege careret, ex dignioribus quidam in regem assumptus est, quē Aegyptij Cetem, Græci Protheū appellant, qui Iliaci belli tempore extitit. Hunc artium peritū fuisse tradunt, & in uarias se formas uertere solitum: ut nunc animal, quandoque arbor aut ignis, aut quid aliud uideretur. Quæ eadem & sacerdotes de illo scribunt. Harum rerum cognitionem ex continuo astrologorum ac sacerdotū usu rex est assecutus. Consuetudo autē regibus tradita, Græcis ansam huiusmodi trāsmutationes fingendi præbuit. Nam Aegyptijs mos erat regibus, aut leonis, aut tauri, aut draconis priorē

partẽ in capite ferre, insignia principatus. Quãdoq; ucrè arborẽ, aliquando ignem, quandoq; re dolentia supra caput unguenta. hæc tum ad decorem spectabant, atq; ornatum: tum stuporem ac superstitionẽ quandam aspicientibus injiciebant. Mortuo Protheo filius successit, per omnẽ uitam uecligalibus, & ad cumulandum undiq; thesaurum intentus: uir pusilli animi, atq; auarus: ut qui neq; deorum muneribus, neq; ulli beneficentiæ uacarit: ita ut non rex, sed ut dispensator bonus, pro uirtutis gloria plus auri argentiq; quàm præteriti reges omnes (quadringenta talentorum millia ea fuisse tradunt) reliquerit. Post huius obitum septem fuere reges, intantum otio dediti ac uoluptati, ut sacri libri nullæ eorũ gesta contineant historia digna, præter unius Nilei, à quo fluuius sortitus est nomẽ, cum antea Aegyptus uocaretur. Hic cum plures fossas, easq; opportunis feciset locis, & Nilum utilem admodum incolis reddidit, & nominis causam præbuit. Octauus deinceps rex Chemmis Memphi annos regnauit quinquaginta: ædificauitq; pyramidum maximam, inter septem præclarissima opera annumeratam. Hæ uersus Libyam spectant, longè à Memphi stadijs centum uiginti, à Nilo autem quinq; & quadraginta: quæ & artificio & operis magnitudine mirabilem stupore rem præberent aspicientibus. Earum maxima quatuor est laterum, quorum quodlibet ab inferiori

feriori parte iugera septem continet. Altitudo amplius quàm sex iugera tollit: latus quodlibet, deducta paulatim usque ad uerticē altitudine, continet cubitos sexaginta quinq;. Ex lapide duro, difficiliq; ad tractandum, sed æternùm permansuro structura omnis constat. Nam ferme mille annis, ut aiunt quidam, ut alij tradūt, amplius tribus millibus quadringentis ad nos usque ea moles integra permansit. Ferūt eos lapides ex Arabia longo admodum itinere aductos. Aggeribus autem fabricata est, nondum eo tempore inuentis machinis: opus certè mirabile, præsertim in terra undiq; arenosa, ubi nulla neq; aggeris, neque cæsi lapidis sint uestigia: ut non ab hominibus, sed à dijs tāta moles structa uideatur. Conantur Aegyptij mira quædam de his fabulari, ex sale et nitro aggeres eos factos, posteaq; Nili incremento liquefactos absq; hominū labore penitus defeciſſe. Verùm id procul à uero abest. Nam & multitudine hominū agger constructus, & multitudine deletus est. Trecenta enim & sexaginta hominum millia, ut aiunt, ad id opus deputata sunt: quod uiginti fermè annis absoluerunt. Post huius regis obitū frater eius Cephus regni cepit: regnauitq; annis sex & quinquaginta. Quidam non fratrem, sed filium regnum tenuiſſe aſſerunt, nomine Chabreum, quod similius uero uidetur: quoniam qui ei succeſſit, imitatus superiorem regem,

secundam pyramidem ædificauit, structura & arte priori similem, magnitudine imparem, ut pote cuius singula in basi latera stadium comprehendant. Pecunia omnis ad opus prioris impensa, ut olera tantum herbasq; (is enim cibus opificum fuit) ad mille & sexcenta talenta exceßiße dicatur. Aliarum non extat sumptus. Illius aditus ab uno tantum latere patet. Verùm nullus ex ijs, qui eas sibi pyramides in sepulcra condidere, rex in illis sepultus est. Nam partim nimij labores in operibus absumpti, partim crudelitas regum & insolentia ita populü compulere, ut coru aut dißiparent corpora, aut ejicerent ex monumentis. Qua ex re domesticis mandarunt quidam, ut sua corpora in loco uili obscuroq; conderent, quò effugerent, sæuitiam plebis. Hunc regem secutus est Micerinus, quem nonnulli Cherinum uocant, prioris pyramidis autoris filius. Hic tertiam ab se incœptam minime perfecit, præuentus morte. Erant singula latera in basi iugerum trium: murus usque ad quintumdecimum cubitum, ex lapide nigro, Thebaico simili: reliqua pars ex eo lapide, quo & reliquæ pyramides, est cõstructa. Opus sanè tum magnitudine, tum artificio, tum uerò lapidum sumptu cæteris pyramidibus inferius. Scriptum erat in latere ad Boream uerso nomẽ autoris, Micerinus. Hunc tradunt superiorum crudelitatem abominatum, uitam uixiße sum-

ma

ma cum humanitate, & in subditos beneficentia, feciſſeq; ſedulò omnia quibus beneuolẽtiam omnium ſibi compararet. Pecuniam contempſit, præbens etiam munera ijs qui iuſtè rectèq; iudicaſſent. Sunt & aliæ tres pyramides, quarum ſingula latera ad duo iugera protendũtur uniuerſum opus ſtructura præter magnitudinem ſuperioribus ſimili. Has dicunt à tribus regibus, quos retulimus, ſuis uxoribus ædificatas: quæ traduntur alia Aegypti opera non ſolum mole ædificiorum atque impenſa exuperare, ſed artificum excellentia: magisq; affirmant admiranda eſſe architectorum ingenia, & artem, quàm regum ſumptus. Hi enim propriis animi dotibus, illi alienis pecuniis laboribúsque tanta opera erexerunt. Verùm de harum pyramidum autoribus nil certi neque apud incolas neq; apud ſcriptores cõſtat. Quidã eos, quos diximus reges, illas ædificaſſe, alij alios tradũt: prout matoris aſſerunt Armeum extitiſſe conditorem, ſecundæ Amaſim, tertiæ Maſum, quam uolunt quidam Rhodopis pellicis ſepulcrum fuiſſe: & id nonnullorum principum, qui eam amaſſent, communi opera abſolutum. Regnum deinceps ſumpſit Bocchorus, corpore quidem robuſto ac ualido, ingenio uerò ſuperiores excedens reges. Multis deinde exactis ſeculis regnauit Aegyptijs Sabaccus nomine, genere Aethiops, deorum cultu, liberalita-

téque præ cæteris regibus excellens. Argumentum uirtutis eius uel maximum sit integritas, utilisq; in seruãdis legibus animaduersio. Nam capite damnatos nequaquam mortis affecit pœna, sed opus facere uinctos compedibus per ciuitates coëgit: quæ res nõ paruo extitit uectigali. plures enim ex eo seruitio pecunias contraxit: eorum opera multos aggeres construxit: fossas uarijs locis opportunas fecit. Ita & pœnæ acerbitatem leniuit, & inutilem pœnæ asperitatem in magnum commodum uertit. Eius egregiam pietatem, & à principio uitæ institutionem, facile quis ex uisione somnij perspiciat. Visus est ei Deus, qui Thebis colitur, in somno dicere, regnum suum in Aegyptios neque felix neque diuturnum fore, nisi sacerdotibus Aegypti omnibus occisis, per media ipsorum cadauera cum suis transiret. Hoc somnio sæpius oblato, omnes undique sacerdotes conuocauit: narratisq; quæ per somnium acceperat, Nolle se inquit, in Aegypto manentem, alicui perniciem struere: sed malle, purum, omniq; solutum scelere, ab Aegypto abscedere se, fatisq; uitam reddere, quam impia cæde inquinatum regno potiri. Ita Aegyptijs regno tradito, in Aethiopiã redijt. Duobus itaque annis Aegyptij absq; rege fuere, turbatis omnibus, cum etiã ad ciuilia bella peruentum esset. Duodecim igitur loco regis ex maioribus duces præficiuntur, quibus

omnis

omnis regni cura permissa est. Conuenientes hi in Memphi, communi consilio imperium exercebant. Cum uno animo concordiq; quindecim annis ut rex administrassent, decreuere ut sibi commune sepulcrum ædificaretur: ut quemadmodum in uita uno consensu ac pari honore Aegyptum gubernassent, ita & post obitum communis esset omnium unius sepulcri gloria. Conati sunt in ea re omnia superiorum regum opera excedere. Electa ad id iuxta paludē Libyæ aqua quæ in Miridem descendit, ex pulcherrimis lapidibus sepulcrum ædificarunt, quadratum, quaquauersus stadij unius, sculptura atq; artificum opere nihilo iam antea factis cedens, ingredientibus illius ambitum domus aderat columnis circūfulta, quatuor ad latus quodlibet colūnis positis. Et huius recti contignatio unius erat lapidis, sculpta præsepibus, uarijsq; picturis ornata. Erant ibi summo artificio depicta Aegypti regum, templorum, sacrorumq; monumenta. Tanto autem sumptu, tanta magnificentia ea moles ab his regibus excitata est, ut si ante eorum dissensionem fuisset absoluta, cætera sepulcra excellentia operum superasset. Verùm cum annis quindecim simul imperiū tenuissent, regnum ad unicum redactum est. Psammitieus Saites, unus ex duodecim, cui maritima ora obuenerat, tributo emporijs omnib. præsertim Phœnicibus Græcisq; imposito, magnaq; ui pecuniæ

contracta, amicitiam plurimarum gentiũ prin-
cipumq; sibi liberalitate cõparauit. Huius rei
inuidia moti reliqui bellũ ei intulerunt. Quidã
ex antiquis scriptoribus fabulantur, responsum
imperantibus redditũ, qui ex illis prior æream
phialam Deo qui erat in Memphi, dono tulis-
set, eum solum rerũ in Aegypto potiturũ. Psam-
miticum, cum extulisset sacerdotum quispiam è
templo phialas aureas undecim, elegantiorem à se
electã Deo obtulisse. Quod resciscentes cæteri,
cùm nollent occidere, relegasse illum perhibẽtur
in paludes iuxta mare sitas, siue ob causam,
quam diximus, siue inuidia moti. At Psammi-
ticus ex Arabia, Caria, Ionia conducto milite,
acie illos prope Memphim superauit. Alij reges
partim cecidere in bello, partim fugientes in
Libyam cesere regno. Sumpto imperio Psam
miticus uestibulum orientem uersus Deo in Mẽ-
phi construxit. Circũ templũ pro columnis co-
lossos duodecim cubitorum posuit. Militibus
mercede conductis præter stipendiũ dona largè
distribuens, cæteris agros sorte diuisit paulò su-
pra Peusij ostia: quos multis post annis Ama-
sis rex ad Memphim traduxit. Rex propter ope
ram à mercenarijs militibus nauatã, postmodũ
externo militi plurimũ fisus, multum illorũ præ-
sidio usus est. Cũ in Syriã exercitũ duceret, præ
cæteris honore mercenarijs impenso, statuit eos
in dextra, Aegyptios à sinistra phalangis par-

te:

te: qua contumelia iritati Aegyptij, ad ducenta millia eorum ab rege desciscētes, Aethiopiam uersus profecti sunt, nouas sedes sibi uindicaturi. Rex ad eos duces primū misit, eam ignominiam deprecaturos. Ipse quoq; cū hi nihil profecissent, nauibus prosecutus est. Cum ipsos iuxta Nilum proficiscentes, iámque Aegypti montes transcendentes reperisset, rogabat ut animum mutarent, utq; templorū, patriæ, uxorum ac filiorum in mentem uenirent. At hi omnes una uoce clamore sublato, hastisq; scuta percutientes respondêre, quòd armorum potentes essent, facilè se patriā reperturos. Ossensis uerò sublata uestegenitalibus, nec uxores, nec filios, dum eis uti possent, defuturos. Hoc dato responso, despicientes quæ aliis maxima esse uiderentur, in Aethiopiæ parte fertili sortitis inter se affatim agris, consedere. Psammiticus eorum discessu haud parum dolens, ad curam regni conuersus, & uectigalia disposuit, & cum Atheniensibus, quibusdamq; aliis Græcis societatem iniit. Erga externos, qui in Aegyptum áccederent, summa beneficentia utebatur. Cum Græcos plurimum diligeret, filios disciplinis Græcis erudijt. Primus Aegyptiorum regum cæteras nationes ad importanda quæ apud se erant, allexit, securitate singulis adeuntibus præbita. Apud superiores enim reges nulli externi ad Aegyptum nauigabant, cum partim occiderentur, partim

adigerentur in seruitutem. Impietas Busiridis tempore apud Aegyptios aduersus exteros seruata, Græcis causam præbuit, licet minime ueram, sed multa contractam crudelitate, scribendi quæ de eo in fabulis feruntur. Post Psammiticũ regnauit quarta exinde progenies Apricus, annos duos & uiginti. Hic aduersus Cyprum ac Phœniciam terra mariq; bello moto, Sidonẽ ui captã cum diruisset, reliquis Phœniciæ urbibus subactis, classe Cyprios ac Phœnices superauit: spoliisq; hostium compluribus captis, in Aegyptum rediit. Missо deinde contra Cyrenem & Barcen exercitu, magnaq; ex parte deuictis, reliquos ab se alienauit. Existimantes enim ipsum in eorum perniciem comparasse exercitum, quò securius imperaret Aegyptijs, desciuerunt. Ad hos compescendos destinatus Amasis Aegyptius, uir insignis, mandatorum quæ ad cõcordiam spectabant oblitus, cum illos in regem incitasset, conspiratione facta rex creatur: paulòq; pòst cum plures à rege desciscerent, coactus est ad mercenariorum (ij ad triginta millia erant) opem confugere. Prælio circa Mariam pagum commisso, Aegyptiorum res superior fuit. Itaque captus Apricus, strangulatusq; interijt. Amasis susceptо imperio, cõuersusq; ad regni curam, iustè imperauit. magna cum laude multas Cypriorum ciuitates euertit, multáque donis insignibus deũm templa exornauit. Cùm re-

gnas

gnaſset annis quinq; & quinquaginta, mortem obijt: quo tempore Cambyſes Perſarum rex Aegyptum armis cepit, circa tertium annum Olympiadis tertiæ & ſexageſimæ: qua victor in ſtadio fuit Parmenides Camerineus.

CAPVT III.

De Legibus ac Iudiciis Aegyptiorum.

REcenſitis uetuſtorũ temporum uſq; Amaſim Aegypti rebus, nunc admiranda quædam, & quæ proſint legentibus, de moribus eorum ſunt ſcribenda. Plura enim uetera Aegyptiorum acta non ſolum ab indigenis æſtimantur magni, ſed & apud Græcos quoq; non parũ admirationis habent. Itaq; qui plurimum doctrina excelluerunt, in Aegyptũ tranſierunt, ut & leges eorum, & ſtudia cognitione digna perciperent. Quamuis enim ſcirent Aegypti adi tum externis difficilem, tamen omni ſtudio olim illuc accedere appetiuerunt: in quibus antiquiores extitere Orpheus, poëtaq; Homerus: deinde poſteri nonnulli, Samius Pythagoras, ac legumlator Solon. Aſſerunt Aegyptij, literas, aſtrorum curſus, geometriam, artesq; plurimas ab ſe fuiſſe repertas: optimas inſuper ab ſe inſtitutas leges. Quorum maximum ferunt eſſe argumentũ, annis amplius tribus millibus & ſeptingentis indigetes reges Aegypto imperaſſe, eamq; prouinciã cæterarum orbis eſſe felicißimam: quæ nullo potuiſſent pacto fieri, niſi opti-

mis

mis moribus, ac legibus uixißent, eruditiq; omni doctrinarum genere fuißent. Verùm nos ijs quæ Herodotus, alijq; nonnulli Aegyptiorũ gesta narrantes, præter ueri opinionem multa uoluptatis gratia fingẽtes tradũt, prætermißis, sacerdotũ diligenter à nobis scrutatos libros sequemur. Primùm, Aegyptij reges uitam, non aliorum regnantiũ, quibus uolũtas pro lege est, traducebãt licentia, sed legũ mstituta in cogendis pecunijs, quotidianoq; uictu, sequebantur. Eorum cultui obsequioq; nullus deputatus erat neque emptitius, neque domi genitus seruus, sed nobiliũ sacerdotũ filij, tum ultra uiginti annos nati, tum doctrina præ cæteris eruditi: ut horũ corporis ministrorũ die noctuq; astantiũ cõspectu motus rex, nil turpe committeret. Raro enim potentes rerũ mali euadunt, ubi desunt suarum cupiditatum ministri. Institutæ erant diei noctisq; horæ, quibus regi lege permißa agere fas erat. Manè surgentem regẽ primùm epistolas omneis mißas capere oportebat: ut cognitis ijs, quæ sibi agenda essent, responso dato, singula in tempore exq; ordine rectè agerentur. His actis, cũ in uirorũ excellentiũ cœtu lauißet corpus, ue stem præclarã indutus sacra dijs faciebat. Mos erat sacerdotũ, principi iuxta aram hostijs deductis, astante rege, magna uoce audiẽte populo ualetudinẽ prosperã, omniaq; bona precari regi, iustitiã in subditos colenti. Narrare insuper

partic

particulatim regis uirtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatem seruantis: tum illum continentem dicere, iustum, magnique animi, ueracē, liberalē, omneisq; frænantē cupiditates: pœnas insuper mitiores quàm postularent errātis crimina exigentem, reddentē uerò gratiam meritis ampliorem. Plura his similia orans, tandem execrationē in malos exequebatur. Tum regem culpa purgans, omne crimē in ministros, qui regi iniqua suaderent, conijciebat. His actis, sacerdos & regem ad fœlicem dysq; gratā uitā hortabatur, & simul ad bonos mores, agendumq; non quæ suaderent mali, sed quæ ad laudem & uirtutem maximè pertinerent. Demum cum rex tauro dijs sacra fecisset, sacerdos quædam ex libris sacris clarissimorum uirorum consilia actaq; proferebat, quibus rex monitus, imperio pie ac iustè illorum exemplo uteretur. Non autē pecunijs uacandi, iudicandiq; solum, legibus antiquis, sed deambulandi quoq;, lauandiq;, & cum uxore cubandi, omniq; degendæ uitæ tempus erat lege præstitutū. Cibo uescebātur simplici, ut quorū mensæ nihil præter uitulū & anserem inferretur. Vini potādi certa statuta erat mēsura, qua neque farciri uenter, neq; inebriari posset. Denique ipsorum uita ea tenebatur modestia, ut non à legis latore, sed à peritissimo medico ad seruandam sanitatem composita uideretur. Mirabile

uidetur

uidetur Aegypti reges non ex uoluntate, sed ex lege uitam priuatam agere. Sed multò est mirabilius, illis neq; iudicandi, neq; pecuniã congregandi, neq; puniendi quenquã per superbiã, aut irã, aut aliam iniustam ob causam, licentiã permissam. Sed ueluti priuati tenebantur legibus, neq; id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus se beatos fore. Nam ab ijs qui suis indulgerent cupiditatibus, multa censebant fieri, quibus damna periculáque subirent. Scientes enim sæpius se peccare, tamen aut amore, odio, aut alio animi morbo uicti, nihilominus aberrant. Qui uerò sapientia cõsilioq; uitã instituũt, in paucis offendunt. Hac usi erga subditos iustitia reges, omnium beneuolentiam adeò assecuti sunt, ut non solum sacerdotibus, sed singulis Aegyptijs maior regis quàm uxorum filiorumq; aut aliorum principum salutis inesset cura. Etenim plurimi regum quos retulimus, ciuiles mores secuti, acta feliciter uita mortem obierunt, quoad ea legum disciplina permansit. Nationibus præterea uarijs subactis, plures possedere pecunias, regiones ædificijs operibusque ingentibus, urbes amplissimis domis sumptuósisque decorantes. Sed ea quæ post obitum Aegyptij suis regibus præbuerunt, magnam populi erga principes beneuolẽtiam monstrant. Id honor mortuis impensus ostendit. Nam cum quis regum decedit è uita, Aegyptij

omn

omnes mortem communi mœstitia lugent, uestes laceranr, templis clausis forum non frequentant, festa solemnia non agunt, dies septuaginta duos luto deturpantes capita, ac sindone subtus mammas cincti, unà uiri mulieresq; ducenti fermè aut trecenti circumambulant bis in die nouantes luctum, atq; ad numerum cum cantu uirtutes regis commemorãtes. Cibis animantiũ, coctisq;, ac uino, omniq; mensæ apparatu abstinent. Non lauacris, non unguentis, non stratis lectis, nõ uenereis utuntur: sed tanquam defuncto filio, per eos dies mœrentes lugent. Hoc tempore quæ ad pompam funeris spectant præparatis postrema die corpus in arca conditum ante sepulcri aditum ponũt. Ibi breuiarium in uita ab rege gestorum de more recitant: uolentiq; facultas datur defunctum accusandi. Adstant sacerdotes, mortui recte facta laudantes, populus, si permagnus est, qui exequias circũstat, applaudit ueris laudibus: in reliquis magno reclamat tumultu: quo accidit, ut plures reges repugnante multitudine solito caruerint sepulcri honore, ac magnificentia. Is timor coëgit Aegypti reges iuste uiuere, ueritos futuram post mortem plebis iram, atq; odium sempiternum. Antiquorum regum uiuendi mos hic maximè fuit. Aegypto omni in plures partes, quarum quælibet Græco uerbo νόμους appellabatur, diuisa, cuilibet prætor aderat, qui omnium habe-

ret

ret curã. Aegypti uectigalibus trifariam partitis, priorem portionem percipit collegium sacerdotum, magna apud incolas autoritate, tum propter deorum curã, tum propter doctrinam, qua plures eruditi sunt. Hanc partem tum ad sacrificiorũ ministeria, tum ad priuatæ uitæ cõmoda impartiunt. Neq; enim deorum cultum omitendũ putant, neque publici consilij utilitatisq; ministris æquum censent uitæ commoda deesse. Adsunt enim grauibus in rebus hi semper consilio atq; ope regibus, tum astrorum peritia, tum uerò sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea sacris priorum gesta referunt, quibus reges in agendis noscant quæ sint profutura. Non enim, quemadmodum apud Græcos, unus homo, aut unica mulier sacris præest, sed plures in cultu deorum honoreq; uersantur, qui eandem sacrorum curam filijs tradunt. Hi omnes immunes sunt, secundumq; post reges honoris dignitatisque locum tenent. Altera portio ad reges peruenit: quam & ad bella, & ad uitæ cultum, tum ad liberalitatẽ erga strenuos uiros pro meritis impendunt. Qua ex re fit ut populares nullo grauentur tributo. Tertiam percipiunt milites, & qui belli sunt instituti ministerio: ut hec stipendio accepto paratiorem habeant animum ad bellorum pericula obeunda. Iniquum enim foret, ad tuendam communem salutẽ intentos, nulla ex ea, pro qua pugnarent

vent patria, commoda percipere. Ea uerò præcipua utilitas uidetur, quòd mercede laborũ impensa cum fiant opulentiores, facilius gignendæ proli operam dant. Quo fit ut referta multitudine hominũ patria, nequaquã externo milite egeat. Hoc militandi ordine à progenitoribus suscepto, parentum uirtutem à pueritia imitati, bellicisq; exercitati muneribus, milites egregij euadunt. Est insuper eorum politia in tria hominũ genera instituta, agricolarum, pastorum, opificum. Agricolæ parua quadã mercede à sacerdotibus, regeq;, aut militibus agros mercati, per omnem ætatem ab ipsa pueritia rei rusticæ sine intermissione uacant. Quo fit, ut agri cultura cæteris tum ob doctrinam à parẽtibus perceptam, tum ob continuũ usum præstet. Norunt enim præ cæteris diligenter agrorum naturam, rigandi, serendiq; ac metendi tempora, & fructuum seruandorum commoditates, tum parentum obseruatione, tum sua diligentia cognita. Eodem modo & pastores cura atq; arte regẽdi pecoris à patribus accepta, semper in eo gubernando ætatẽ agunt. Multũ eis conferunt quæ à progenitoribus de pecorum cultu ac pascuis audierunt, à nonnullis etiã quædam suo studio adinuenta. Nam qui aues & auseres nutriunt, præter earum quæ apud alios homines habentur, procreandi naturã, adeò illis indulgent, ut in numerum dictu mirabilem auium euadant,

Non enim ouis incubant aues, sed ipsi ingenio & naturali arte ex ouis præter cæterorum consuetudinem educunt fœtus. Artes quoque apud Aegyptios admodum excultas uidemus, & ad summum perductas. Nam soli Aegyptij opifices omissa rerum publicarum cura, nullum nisi aut legibus permissum, aut à patribus traditum opus exercent: ut neq; eos docentis inuidia, neq; ciuile odium, neque aliud quid ab instituto impediat exercitio. Alijs in locis licet artificibus relicto priori opificio cæteris se dedere, & hos cultui agrorum, hos mercaturæ, alios pluribus artibus operam præbere. quidam in ciuitatibus quæ à populo reguntur, ad conciones concurrunt in perniciem ciuitatis pretio corrupti. Apud Aegyptios si quis opifex ad rempublicã accedat, aut plures exerceat artes, magna mulctatur pœna. Hanc antiquã tum reipubli. tum priuatæ institutionem à patribus traditam, ueteres Aegyptij habebant. Iudicia uerò non casu fiebant. sed ratione. Existimabant enim rite facta plurimum uitæ mortalium prodesse. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppressis, optimam ad prohibenda mala facinora uiã putãt. Pœnam uerò delicti aut pecunia aut gratia tolli, existimabant confusionem uitæ cõmunis fore. Quamobrem ex ciuitatibus clarioribus, ut Heliopoli, Memphi, Thebis, uiros optimos eligebant, quos iudicijs præficerent: qui iudicum

consessus

consessus neque Athenarum Areopagitis, neque Lacedæmoniorum senatui cedere uidebatur. Postquam hi conuenerant triginta numero, inter se eligebant optimum uirum, quem iudicij principem constituebant: in locum cuius ciuitas alium iudicē substituebat. His omnibus uictus, sed principi opulentior, à rege dabatur. Is aurea catena signum uarijs ornatum lapidibus à collo suspensum, quod appellabant ueritatē, gestabat. Cœptis iudicijs, ac signo ueritatis à principe iudicum proposito, omnibusq; legibus, quæ octo libris continebantur, in medio eorum constitutis, mos erat accusatorē scribere ea in quibus alium accusabat, modumq; patratæ iniuriæ, aut damni facti, quantiq; eam æstimaret. Reo autem dabatur tempus rescribendi ad singula, & aut se id non feciße, aut rectè feciße purgandi, aut iniuriam uel damnum minoris æstimandi. Rursus accusatori reoq; inuicē respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, cum iudices de controuersia quæsisset, princeps signo ueritatis in partem ueriorem uerso, sententiam ferebat. Hic mos iudiciorum apud Aegyptios erat, existimantes accusantium excusantiumq; altercatione & scriptis ueritatem maximè elici posse. Sanè oratorum ars, hypocritarum fraudes, lacryma periclitantium, multos à recto ueroq; iudicio auerterunt. Videre quidem licet aut errore, aut affectione aliqua, aut

misericordia, aut oratione dicentis sæpius reos fuisse à iudicibus absolutos. Verũ si aduersantium scripta penitus intelligantur, existimarũt iudicari rectius, ueluti nota ueritate, posse: cum neq; ingenio, neque astutia, neq; mendacio, neq; audacia, neque arte iudicia peruerterentur, sed cuiq; esset commune ius: tum quia tempus dabatur accusatori reoq; ad disceptandũ, tum quia iudices ex eorum responsis elicerent ueri iudicij modum. Quoniam de legum institutione mentio incidit, haud erit alienum ab instituta historia antiquas Aegyptiorum leges referre: quò palàm sit, quantum cæteris præstent & rerum ordine, & utilitate. Primùm periuri capite mulctabantur, tanquam qui duplici tenerentur scelere, ut qui & pietatem in deos uiolarẽt, & fidem inter homines tollerent, maximũ uinculum societatis humanæ. Si quis iter faciens, aut hominem à latronibus cædi comperiret, aut qualibet iniuriam perpeti, neq; subueniret auxilio, si posset, mortis erat reus. Si auxiliũ ferre non posset, denuntiare latrones tenebatur, & iniuriam accusatione persequi: qui ea negligeret, plagis ad certum numerũ plectebatur, triduoq; carebat cibo. Falsò quempiam accusans, si postmodum ad iudiciũ delatus foret, pœnam calumniatoribus statutam subibat. Cogebãtur Aegyptij omnes scripta sua nomina ad præfectos regionum, & simul quo exercitio uiuerent,

rent, deferre: qua in re si quis mentiretur, aut si iniusto uiueret quæstu, in mortis pœnam incidebat. Dicitur hanc eandem legem à Solone, cum ad Aegyptios penetrasset, ad Atheniensis traductam. Si quis sponte aut liberum, aut seruum occidisset, morte damnari leges iubebãt, quæ non fortunæ conditionem, sed consiliũ facti pendentes, homines à sceleribus deterrebant: & simul uindicata serui morte, reddebantur liberi securiores. Patribus qui filios occiderent, non erat pœna mortis indicta, sed tribus diebus noctibusq; continuis edictum, ut circa defuncti corpus assisterent, publica etiam custodia astante. Non enim iustum putabant, cũ priuari uita, qui uitæ filij's autor fuisset: sed potius continuo dolore, factiq; pœnitentia affligi, quòd cæteri à simili facto auerterẽtur. Parricidis exquisitá imposuerunt pœnam. Nam articulatim præacutis calamis cæsos, iubebant uiuos supra spinarũ acerũ cõburi: maximũ inter mortales iudicantes scelus, ei mortẽ per uim inferre, à quo uitam accepisses. Mulierũ morti destinatarum, si prægnantes essent, partus expectabatur. Quã legẽ multi Græcorum acceperunt, existimantes penitus iniquum esse, eum qui nihil cõmisisset, unà cum facinoroso pœnam pati, aut duos plecti, cum unus deliquisset: cumq; eo qui sponte peccasset, criminis uacuum puniri. Insuper cũ sola peccasset mater, minimè æquum cẽsebant, filiũ patri matriq;

communem, luere maternam pœnam. Etenim sæpe repertum est, iniquos iudices mortis reos liberaße, damnaße insontes. In bellis uerò qui aut ordinem reliquißent, aut non parerent ducibus, non plectebantur morte, sed maxima omnium ignominia: qua postmodum uirtute & recte facto deleta, ad priorem statum redibant. Ea lex & homines assuefaciebat ut id dedecus, peßimum malum morteq; ipsa grauius censerent: & simul admonebat, mortuos nil iam uitæ mortalium prodeße: ignominia uerò affectos, plurium bonorum uirtutis desiderio causam futuros. His qui secreta hostibus reuelaßent, linguam lex iubebat abscindi. Ei qui monetam circumcideret, aut adulterinã cuderet, aut ponderi, uel signa immutaret, aut falsis literis inscriberet, aut de scripto demeret, aut falsas syngraphas afferret, ambæ amputabantur manus: ut quæ corporis pars peccaßet, per uniuersam uitam lueret pœnam: cæteri quoq; illorũ calamitate moniti, à simili scelere abstinerent. Asperæ etiam circa mulierum delicta pœnæ statutæ erant. Nam ei qui mulierem liberam uiolaßet, uirilia execabãtur: quoniam uno crimine tria haud parua scelera cõplexus eßet, iniuriã, corruptelam, & liberorum confusionẽ. In adulterio spontaneo deprehensus uirgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore ullius incontinentia maculatus, ea

mulctare

mulctaretur parte, quæ maximè facies exornatur. Legũ quæ ad hominum cõmercia pertinẽt, Bocchoridẽ latorẽ scribunt fuisse. Hæ mandant creditis absq; scriptura mutuò pecunijs, si negarentur, stari debitoris iuramẽto, ut quæ iusiurandum ueluti religiosam rem magni æstimarent. Nam cum certum sit, ijs qui sæpius iurãt, abrogari fidem, plurimi ducũt, ne boni uiri nomen amittatur, rarò ad iuramentũ descendere. Legis insuper lator omnẽ fidem in uirtute constituens, bonis moribus iudicauit assuefieri homines ad probitatẽ, ne indigni fide uiderentur, debere. Iniquũ etiã putauit, eis à quibus absque iureiurando credita pecunia esset, de re sua iurantibus non præstari fidẽ. Fœnus quod ex scripto contrahebatur, prohibebat ultra contracti mutui duplum exigi. Solutio ex bonis debitoris solum fiebat: corpus non poterat addici creditori. Putabat enim, oportere bona tantũ subdita esse debitis: corpora, quorũ opera & bello & pace uterentur, ciuitatibus addicta esse. Non enim æquum uidebatur, milites qui pro patriæ salute pericula subirẽt, pro usuris in carcerem duci, aut ob unius auaritiã in periculũ agi patriæ salutem. Hanc quoq; legẽ uidetur Solon ad Athenienses transtulisse, qui im Sisachthiam appellauit, decernens ne ob usuras ciuiũ corpora necterentur. Haud iniuria queruntur quidam de nonnullis Græcis legum latoribus, qui

arma, aut aratrū, aut aliud quiduis operi nē-
ceſſariū prohibeant ob fœnus addici creditoris
corpora uerò quæ his utuntur, tradi permittāt.
Lex præterea priuatim de furibus apud ſolos
Aegyptios hæc erat: Iubebat eos qui furari uo-
lebant, nomen ſuum apud principē ſacerdotum
ſcribere, atq; eueſtigio furtum ad eū deferre. Si-
militer quibus res furto erepta erat, apud eun-
dem rei ſublatæ tempus diem & horā ſcribere
tenebantur. Hoc modo facilè inuento furto, qui
rē amiſiſſet, quarta mulctabatur parte, quæ da
retur furi. Satius lator eſſe legis duxit, cum im-
poſsibile eſſet furta prohiberi, potius alicuius
portionis quā totius rei amiſsæ homines iacturā
pati. Nuptiarum non idem apud Aegyptios mos
eſt. Sacerdotibus unam tantum uxorem ducere
licet, reliqui pro uoluntate & facultatibus plu
res haberent. Quā legem conferre exiſtimāt pro
pter hominum multitudinē, & ad felicitatē, &
ad potentiam ciuitatū. Nullus ex eis, ne ex ſer-
ua quidem empta genitus, ſpurius habetur. So-
lum enim patrem exiſtimant generis auctorem:
matrem & nutrimentum & locū infanti præ-
bere. Arbores uerò fructū ferentes, præter Gra
corū morē appellant mares: fœminas, quæ adiu-
uāt maturitatē. Natos adeò parua educāt faci-
liq; impenſa, ut uix credi poſsit. Nā tū ſcirporū,
tum aliis radicibus, quas ſub cineribus coquūt,
tum caulibus paluſtribus, quas partim coctas,

partim

partim assas igni, partim crudas pro cibo præbent, liberos nutriunt. discalceati nudiq; maiori ex parte ob patriæ temperiē, uitā ducūt. Omnis sumptus in pueros quousq; ad ætatē perueniant, à parentibus impensus, nō excedit drachmas uiginti. Qua ex causa contingit Aegyptum gentes cæteras hominum numero excedere, pluraq; in ea magnifica esse opera effecta. Eruditunt sacerdotes filios & literis quæ appellantur sacræ, & alijs quæ ad communem spectant doctrinam, ut plurimum Geometricæ Arithmeticæq; studio intenti. Fluuius enim qui singulis annis propter inundationē uarias agrorum formas superinduxit, magnas contētiones inter uicinos de finibus agrorum excitat, quæ absque Geometriæ adminiculo haud facilè componi possent. Arithmetica uerò & uitæ domesticæ est utilis, & ad Geometriā atq; Astrologiā maximè confert. Accuratè uerò et ab alijs quibusdā, et ab Aegyptijs trādūtur ordo, & astrorū motus, eorūq; descriptio, res multis antea seculis summo studio obseruata. Planetarū insuper motus, coniunctiones, epicyclos, quas etiam uires circa animātiū generationem, quæue aut bona aut malæ importarēt hominibus, diligēter scrutati sunt: sæpius quoq;, quò melius occurri futuris posset, sterilitatem, præterea fructuū ubertatē, morbos tum hominibus tum pecoribus imminētes, terræ motum, atq; inundationū tempora, cometarumq; ortus

prædicebant. Multa etiã reliquis cognitu difficillima, diutina obseruatione nota significabãt. Asserunt etiam in Babylonia Chaldæos Aegyptiorum colonos, Astrologiæ, ut qui eam ab Aegyptiorum sacerdotibus acceperint, peritos esse. Reliqua Aegyptiorum multitudo à pueris ex patre aut cognatis discunt, ut dictum est, exercitia uitæ. Literas percipiunt non omnes, sed artificio dediti. Palæstræ aut musicæ non uacant: existimantes quotidianum illius exercitium iunioribus infirmum esse & periculosum, exq; eo breuiores uires effici. Musicam non solum inutilem, sed nociuam ducũt, tanquã uirorum animos effœminantem. Morbos uel ieiunio curant, uel uomitu: idq; aut quotidie, aut tribus diebus aut quatuor interiectis. Asserunt enim, ex ciborum superfluitate omnes creari morbos. Eam ergo ad ualetudinem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. In militiã aut peregrinationem profecti, nulla impensa mercede curantur. Medici enim ex publico uictum sumunt. Aegros secundum legem curant, ab antiquis medicis comprobatis; scriptoribus tradi tam. Si quis norma sacri libri secutus infirmum sanare nequiuerit, omni caret crimine. Si præter ea quæ libris continentur, illum curauerit, morte punitur. Cessit enim legis lator, ea medendi cura, quæ plurimo tempore ab optimis medicis obseruata profectaq; sit, haud facilè

melior

meliorem reperiri posse.

CAPVT XIIII.

De animalibus diis apud Aegyptios sacris, eorúmque cultu.

ANimantia dijs penes Aegyptios sacra haud immeritò præter fidē uidetur, quāto honore habeantur, credere. Colunt enim animantia quædam præter modum, non solum uiua, sed etiam mortua: sicut Feles, Ichneumonas, Canes, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodilos, & eiusmodi plura. Quorum causas reddere, si prius pauca de his disseruerimus, enitemur. Primùm, singulis animantibus quæ colunt, seorsim quampiam regionem sacrāt, quæ satis sit ad eorum curam ac uictum. Faciunt etiam dijs quibusdam uota Aegyptij pro pueris, qui de morbo euaserint: radentesq; capillos, ac in auro argento'ue ponentes, dant munus. Magis. Qui eiusmodi animalium curam habēt, alij carnes incisas accipitribus uolantibus proiiciunt, magna uoce donec carnes capiant appellantes. In cibū uerò felis, ac ichneumonis, blandientes illis, ac allicientes, panem in lacte ponūt, aut nutriunt piscibus Nili. Eodem pacto & animalibus cæteris opportunum cibum præbent. Non solum uerò horum cultum palam profiteri non erubescunt, sed tanquā in honoribus deorū effusi, id laudi sibi & decori ducunt. Cumq; cum signis illorum proprijs urbes ac uaria loca circumea

cumeant, procul ostentantes quæ obseruãt animalia, ea more supplicum singuli uenerantur. Cum aliquod eorũ moritur, sindone contectum, cum ululatu pectus percutientes, sale liniunt, ac cedri liquore, unguentísque odoriferis, quò diutius seruetur corpus unctum, in sacris locis sepeliunt. Si quis quod horum sponte animalium occiderit, morte damnatur, æluro & ibide exceptis: quos sponte an secus occiderit, interficitur, accurrente turba, & absq; iudicio hominem uarijs supplicijs affectum interficiente. Quo timore, qui hos mortuos conspexerit, procul astans lamentatur, testificans animal absque sua culpa mortuum esse. Adeò autem mentes hominũ ea superstitio peruasit, adeoq; infixus animis horum est cultus, ut quo tempore Ptolemæus rex à Romanis socius atq; amicus dictus est, applaudentibus Aegyptijs, Italosq; ad se uenientes summo studio colentibus, maximeq; annitentibus ne quam dissensionum aut belli causam præberet, tamen cum quidam Romanus felem occidisset, ad domum eius concursu plebis facto, neq; à regijs ad id missis principibus, neq; Romanorum timore à pœna hominis absterreri potuerũt, quamuis nõ sponte bestiam occidisset. Quam rem non auditu percepimus, sed uisu, cum eo tempore in Aegyptum nauigaßemus. Videntur hæc forsan indigna fide nonnullis, & fabulis quam uero similiora.

Sed

Sed indigniora multò uideri debent quæ sequuntur. Premente aliquando Aegyptios fame, adeò ut plures ab humana carne ob inopiã cibi non abstinerent, animalia sacra omnino intacta reliquere. Sicubi uerò canis domi mortuus repertus esset, singuli eius domus totũ corpus facta lamentatione radunt. Hoc quoq; est mirabilius. Sicubi uinum, frumentúmue, aut aliud quid uictui accommodatũ, ubi simile animal expirauit, inuentum esset, non amplius illis utebantur. Eodemq; luctu etiam ad alia loca profecti, æluros & accipitres mortuos ad Aegyptum deficiente persæpe uiatico deferebant. Quamuis etiam facile sit, quomodo apud Memphim Apis, apud Heliopolim Mneuis, apud Midetam hircus, crocodilus apud Miridem paludem, leo apud Leontem ciuitatem, multaq; alia uariè colantur, referre tamen difficile est ea apud huiusmodi rerum inscios credi. Nutriuntur hæc animalia summa cura atq; impẽsa in templorum ambitu à uiris haudquaquam contemnendis: quæ similagine & alica, uariisq; epulis lacte conditis cibant. Anseres insuper tum elixos, tum assos apponunt quotidie. His qui cruda edunt, aues captas præbent. Deniq; eas omnes magna sustentant cura ac sumptu. Lauant insuper aqua calida, unguentisq; optimis, odoriferisq;: lectos quoq; illis sumptuosos sternũt, atq; ornatos. Si quod ex eis infirma natura

tura nascitur, diligenter curant: præterea fœmellas cuique generi animalium præparant speciosas, quas appellant pellices. Iníj; his nutriendis plurimum impensæ atq; operæ ponunt. Eorum mortem æquè ac filiorum lugent, sepeliuntq; sumptuosius quàm eorum facultas ferat. Post Alexãdri obitum, cum Ptolemæus Lagus Aegyptum teneret, bouc in Memphi ex senecta mortuo, qui illius nutriendi curam ceperat, pecuniam quæ in eius sumptũ data erat, permagnam, ac insuper quinquaginta talenta argenti, mutuò à Ptolemæo sumpta in eius sepulturam impẽdit. Nostra quoq; ætate quidam qui ea animalia nutrierant, in illorum sepulcra haud minus centum talentis contulere. Addemus & his, quæ circa sacri tauri, quem uocant Apim, curam fieri percepimus. Eo mortuo, magnificeq; sepulto, quærunt ad id delecti sacerdotes uitulum priori persimilem: inuento, populus luctũ finit. Sacerdotes quibus ea immineat solicitudo, primum in ciuitatẽ Nili uitulum perducunt: in qua eum nutriunt diebus quadraginta. Deinceps in nauim contectam, habitaculum aureum habentem introducentes, & ad Memphim ut Deum ducentes, in Vulcani fano locant. His diebus solæ mulieres taurum uidẽt: quæ ante eius faciem astantes, uestibus sublatis ei abrasum femen ostentant. Reliquo tempore prohibentur in conspectum huius Dei accedere.

Hono

Honoris boui impensi causam nonnulli tradunt, quòd defuncti Osiridis anima in bouem transmigraßet: quæ deinceps ad posteros pergens fuerit transfusa. Alij à Typhone interfecto Osiride, ferunt Apim membra eius collecta in bouem ligneum corio bonis albo circundatum conieciße: ideoq; ciuitatem Busiridem appellatam. Multa alia de Api fabulantur, quæ longum eßet singulatim referre. Omnia uerò miranda & fide maiora de eiusmodi animalium honore dißerentes Aegyptij, dubitationẽ haud paruam quærentibus causas iniecerũt. Sacerdotes secretiora quædã scripta, prout iam diximus, habẽt. Multi Aegyptiorum tres causas reddũt: quarũ prima omnino fabulosa est, & antiquorum simplicitate digna. Aiunt enim priores deos, cum pauci numero eßent, uiribusq; populo impares, impietatem uerò hominum timerent, similes se quibusdam animantibus finxiße, eoq; modo crudelitatem uimq; hominum effugiße: parto deinceps orbis imperio, ut redderetur animalibus gratia quæ suæ salutis causam præbuißent, consecraße illa, quorũ sumpsißent formam, ostendißeq; quo pacto & uiua nutrienda eßent, & mortua sepeliẽda. Secunda causa, Ferunt Aegyptios ueteres, apud quos nulla eßet militaris disciplina, cũ à uicinis sæpius bello superarentur, excogitaße ferre aliquod insigne quod milites seruarentur. Figuras igitur animaliũ quæ nũc colunt,

lunt, in tabulis pictas, duces eorum in bello tu-
lisse: eaq; ex recognito seruatoq; sub quo quisq;
militaret ordine, uictoriam consecutos. Igitur
uisum esse gratiam his animalibus tanquam ui-
ctoriæ autoribus reddi, statutumq; nephas esse
quodpiam eorum, quorum imago delata fuerit,
occidi, sed coli potius debere, honoréque affici.
Tertia affertur causa, horum animantiũ illata
uictui hominum utilitas. Nam hos fœmella &
alios parit, qui terrã arant: & ipsa haud inuti-
lis ad arandum. Oues bis edunt fœtus, lanamq;
præbentes uario accõmodatã usui, lac caseumq;
abundè nobis præbent. Canis tũ uenationi, tum
ad custodiam prodest. Propterea Deum, qui
apud eos Anubis uocatur, capite fingunt cani-
no, significantes custodem corporis Osiridis atq;
Isidis fuisse. Quidam asserunt, Isidis canes quo
tempore Osiris quæsitus est, & feras, & obuios
omnes amouentes una Osiridis corpus inuesti-
gasse. Ideoq; in festis Isidis præire canes pom-
pam ueteri more antiquam erga canes gratiam
ostentante. Feles uerò ad serpentum & aliorum
reptilium morsus plurimum conferunt. Ichneu-
mon crocodilos obseruans, oua eorum conterit:
qua diligentia occurrit, ne illorum multitudine
infestum flumen reddatur. Quodq; dictu incre-
dibile uideatur, crocodilos occidunt. Mersi
enim limo, cum bestiæ aperto ore in litore dor-
miẽtes iacent, per os intra corpus insiliunt, ero-

soq;

soq; uentre confestim absque ullo periculo feræ mortua egrediuntur. Ex auibus tum Ibis utilissima est ad serpentes ac locustas bruchosq; delendos: tum accipitres admodũ prosunt ad scorpiones, cerastasq;, & paruа animalia quæ morsu nocent. Quidam ob eam causam honorem haberi accipitri uolunt, quòd his utantur Augures in futurorum prædictione. Alij accipitrẽ priscis temporibus dicunt librum puniceis inscriptũ literis, in quo continebatur qui cultus dijs, qui ue honor deberetur, Thebas ad sacerdotes detulisse. Quapropter literarum sacrarũ scriptores & puniceum pileum gestant, & accipitris alã in capite: Thebæ aquilam honorant, tum quia regia uidetur auis, tum Ioue digna. Hircum deificarunt, sicut & Græci Priapum, propter eam corporis partem, à qua sit omnium ortus. Pudendis non solum Aegyptij, sed alij plures sacra faciũt, tanquam causis animantium creationis. Sacerdotes quoq; cum in Aegypto sacra patria suscipiunt, primùm huic Deo initiantur. Panas insuper & Satyros tradunt eadem causa ab hominibus coli. Igitur & imagines horum plurimas nonnulli in gratiam fœcunditatis eorum in templis ponunt, in hirci naturæ, quam libidinosam esse dicunt, similitudinem. Tauros sacros, Apim scilicet ac Mneuim pro dijs honorant. In Osiride ueluti frugum ac fructuum repertoris memoriam apud posteros immortalem, boues rufos,

quoniam uidentur colore similes Typhoni, qui Osiridem necauit, immolari permißum. Et homines quoque colore Typhonis antiqui reges ad sepulcrum Osiridis sacrificio mactabant. Qua ex causa pauci rufi Aegyptij reperiebãtur, externi plures. Hæc res materiam fabulandi Græcis dedit, Busiridem hospites necaße. sed Osiridis sepulcrum ea crudelitate notatũ est. Lupos uenerari ferunt propter similitudinem canum. Parũ enim natura, cum etiam mutuò coëant, à canibus differũt. Reddunt & aliam causam honoris huius Aegyptij fabulosiorem: nam cum Isis unà cum filio Oro cum Typhone eßet bello dimicatura, ferũt Osiridem in lupi forma ab inferis auxilio & uxori & filio uenißе. Victores itaq; Typhone interfecto honorem ei animanti impendiße, cuius interuentu subsidioq; uictoria parta eßet. Tradunt nonnulli agros Aegyptiorum incursantes Aethiopes, à lupis facta acie usq; ad ciuitatẽ Elephantinam, repulsos. Qua ex re sit & locus ille dictus Lycopolis, & eis beluis honos à posteris habitus. Crocodilos admirantur multi, cũ homines interficiant, edãtq;, rem perniciosam mortalibus, cur lege, ut pro dijs colantur, fuerit sanctũ. Sed uidẽtur toti patriæ securitatem afferre, non tantum Nilus, sed & qui in eo sunt Crocodili: quos Arabiæ Libyæq; latrones ueriti, non audent flumen transire populatum. Affertur & alia ab historicis

huius

huius bestiæ colendæ ratio. Nam regē, quē Menam dixere, cum sui canes persequerētur, fugisse aiunt in Mœridis paludem, ibiq; à Crocodilo susceptum, mirabile dictu, in continentem fuisse delatū. Igitur ut gratiā animali redderet, condita ciuitate paludi propinqua, quam Crocodilam appellauit, mādasse accolis, ut pro Deo ea bestia coleretur, paludēq; in earū cibū uouisse. Eo quoq; in loco pyramidē quaquauersus quadratam in sepulcrum sibi, acrem multis admirandam seculis Labyrinthum ædificasse uolūt. Similia & de multis alijs animantibus ferunt, quæ breuitatē sequentes, omisimus. Hæc autem ab eis utilitatis causa fuisse adinuenta iudicīū est, nonnullos eibis quibusdam, qui in usu sint, abstinere. Nam quidā lentem, alij fabā, nonnulli caseū, alij cæpe, cùm plurimos eiusmodi fructus ferat Aegyptus, nequaquam edunt. Adijcitur his & alia causa, apud priscos reges sæpius desciscente populo, quempiam prudentia præstantem in plures Aegyptum partes diuisisse, edixisseq; quæ animalia separatim colerent, à quibusue cibis abstinerent. Eo id actum esse consilio, ut cum quiq; certa animātia pro dijs haberet, quæ ab alijs colerentur, cōtemptis, alteri alteros perosi, nequaquā simul aduersus principes conspirarent. Quod & secutū est. Nam diuersorum finium homines inuicem dissentiunt, mutuò sibi cultus impietatem obijcientes. Fertur

& alia horum animaliũ consecrandorũ ratio. Nam à primordio orbis conuenientes simul homines ex syluestri uita, primùm carnibus humanis uescebantur, bellabantq; inuicem, eo, cui plus uirium inerat, superante. Tum iniurijs potentiorũ imbecilles urgente necessitate edocti, acie facta signum animalis sibi ex his, quæ postea consecrata sunt, proposuere: ad quod postmodũ congregati infirmiores, aduersus aliorum iniurias se tuebantur. Quo factum est, ut animali quod salutis causa fuerat, deorum honores tribuerentur. Ita diuersæ Aegyptiorum gentes huiusmodi animantibus à suis maioribus sacratis, usq; ad hoc tempus honores præbent. Ex ea re dicũtur Aegyptij præter alias nationes erga beneméritos de se grati. Existimant enim magnum uitæ subsidium esse gratiæ retributionem. Et sanè mouentur omnes ad beneficia eis impendenda, apud quos senserint gratiam optimè locatam esse. Hac Aegyptij causa suos reges summo honore uenerationeq; ut deos obseruant: nam neque absque diuino numine illos tantum imperium credunt assecutos: & optimè de mortalibus meritos propter res egregiè gestas diuinæ naturæ participes arbitrantur.

CAPVT V.

De moribus, quos in sepeliendis mortuis Aegyptii seruant.

Vide

VIdebuntur fortaſsis hæc quæ diximus, miranda: ſed nequaquã minus admirabitur quis, ſi quid apud quoſque ſit Aegyptios in funere mortuorũ, conſideret. Priuati diuerſarũ gentium mores. Cum quis defunctus eſt, propinqui omnes amici, qui deturpato luto capite, lugentes ciuitatẽ quoad mortuus ſepeliatur, circumeunt: interim neq; lauantur, neq; uinũ aut cibum niſi uilem ſumunt, neque ueſtibus utuntur ſplendidis. Sepulcrorum tres habentur ſpecies, ſumptuoſa, mediocris, humilis. In prima argenti talentum exponunt, in ſecunda minas uiginti, in ultima parum quid ſumptus erogant. Qui funera mortuorum curant, eo exercitio à maioribus tradito, funeris impenſam domeſticis deſcriptam ferunt, ſcrutantes quanti uelint celebrari funus. Conuentione facta, corpus eis traditur, ut iuxta impenſam curetur funus. Primus grammaticus (ita enim appellatur) poſito humi corpore, circa ilia deſcribit quantũ à ſiniſtra parte incidatur. Deinde qui dicitur ſciſſor, habens lapidem Aethiopicum, quantum lex ſinit, latus aperit: ſubitoq; curſu perſequentibus qui adſtabant, lapidesq; cum execratione in eum iacientibus, fugit. Exiſtimant enim odium inhærere, quicunq; amici corpus uulnere illato uiolarit. Curatores uerò corporis, hoſ ſalitores appellant, honore digni exiſtimationeq; habentur. Vtuntur enim ſacerdotibus, tem

plaq; pariter ingrediuntur. His penes cadauer adstantibus, unus scißuram per corporis interio ra præter renes & cor ducit, quæ singula alter uino Phœniceo ex rebus odoriferis lauat: deinde corpus totum primũ ex cedro cum alijs pretiosis unguentis ungunt dies amplius triginta. Myrrha deinceps, ac cinamomo, cæterisq; rebus liniunt: quæ non solum id seruare diutinè, sed odoriferũ reddere queãt. Curatum cadauer cognatis tradũt defuncti, ita singulis eius partibus, etiam superciliorum palpebrarumq; pilis integrè seruatis, ut omnis corporis species dormientis more integra perduret. Plures Aegyptij progenitorum corporibus domi magno sumptu conditis, respicientes suorũ imagines uigentium magnitudine & habitu à longa progenie ductus, tanquã uiuentium aspectu, animo oblectantur. Antequam sepeliatur corpus, prædicitur à cognatis tum iudicibus, tum defuncti amicis, sepulturæ dies. Asserunt uerò illum, nomine mortuum appellantes, paludem transituru. Adstantibus iudicibus amplius quadraginta numero, sedentibusq; in præparato ultra stagnũ hemicyclo, trahitur nauis ad id cõposita ab ijs, quibus ea cura iniuncta est, regente magistro, quem sua lingua Aegyptij Charontem uocant. Vnde & Orpheum (qua de re paulò post dicetur) asserunt cum hunc morem apud Aegyptios conspexißet, sinxiße postmodum

infer-

inferos, partim quæ uiderat imitatum, partim quæ ipse commentus esset. Perducta in stagnum naui, antequam condatur in arca cadauer, permittitur lege uolenti mortuum accusare. Si quis comprobatur malè uixisse, iudices sententiã ferunt, qua censent corpus eius sepulcro priuandum. Qui deprehẽditur iniustè crimen obiecisse magna mulctatur pœna. Cũ deest accusator, aut per calumniã accusatũ constat, cognati finito luctu ad laudes mortui uertuntur: nil de genere eius, sicut Græci consueuerunt, narrantes, (existimant enim omnes Aegyptij paritèr se nobiles esse) sed ordientes à pueritia, in qua uitæ institutionem eruditionemq; recensent, ad uiri ætatem descendunt, eius erga Deos religionem, iustitiam, cõtinentiam, uirtutesq; cæteras cõmemorantes. Inuocatis uerò inferis dijs, precantur ut eum inter pios locent. Ad quæ uerba omnis multitudo correspondet, gloriam mortui extollens, tanquam apud inferos cum beatis simper futuri. Sepeliunt postea quisque suos: hi in proprijs sepulcris, hi quibus ea desunt, domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta. Qui uerò aut crimine aliquo aut fœnore sepulturæ prohibentur, domi absque arca ponuntur. Quos posteri ditiores facti, ac debita & crimina luentes, honorificè sepeliunt. Gloriantur enim Aegyptij suos parentes maiores'ue magnificè esse sepultos. Mos est apud eos, defunctorum parentum

corpora dare in pignus creditori. Summa illos qui non redimunt, sequitur infamia, & sepultura carent. Mirabitur quis, & meritò, eos qui hæc instituerunt, non solum quæ ad iuuentiũ mores spectarent, persecutos, sed etiam quæ ad mortuorum sepulcra cultumq; pertinerẽt. Adeò hoc pacto ad bonos mores, quantum fieri posset, cõponi uitam hominum existimabant. Græci sanè qui fictis fabulis ac poëtarum dictis fidem excedentibus de piorũ meritis, malorumq; pœna tradiderunt, nequaquã potuerunt suis scriptis traducere homines ad uirtutẽ, quin econtra potius deriſi contemptiq; ſunt ab improbis. Apud Aegyptios uerò non fabulis, ſed uiſu, impijs pœna, iuſtis laus impartita. Singulis diebus utroſque eorum quæ uitæ utilia exiſtant, admonent, cum uideant cuique pro his quæ egit, debiti præmij memoriam impendi. Qua ex cauſa ad meliorem ſinguli uertuntur uiuendi normam. Eas enim optimas eſſe leges putandum eſt, quibus non diuites, ſed honeſti prudentesq; homines fiant. Igitur de Aegyptijs legum latoribus, qui eas tam admirabiles exquiſitasq; tradidere, dicendum uidetur. Poſt antiquam Aegyptiorum uitam, quam Deũm Heroumq; tempore fuiſſe fabulantur, tradunt perſuaſiſſe primùm multitudini ſcriptis uti legibus Menam, magni animi uirum uitæq; inter omnes probatæ. Finxiſſe autem eas Mercurij datas præcepto, tanquam magnorum

bono

bonorum causam futuras: quemadmodum apud Græcos aiunt in Creta quidem Minoëm, apud Lacedæmonios Lycurgum fecisse, quorum alter Iouem, alter Apollinem suarum legum autorem extitisse dixit. Plures quoque nationes eo modo traduntur leges suscepisse, quæ obtemperantibus multorum bonorum causa fuere. Arianis nanque scribunt Zatrastem simulato numine dedisse leges. Getis eodem modo Zamolxis Vestam præferens leges tulit. Apud Iudæos Moyses Abiao, quem Deum uocant, acceptas leges dare præ se ferebat: siue putantes rem mirandam, ac diuinam, maximeq; mortalibus utilem leges esse, siue ut citius populi ob rei excellentiã Deũm timore legibus obtemperarent. Secundus apud Aegyptios legum lator dicitur uir prudentia excellens Sasochis. Hunc & ad Deũm religionem cultumq; multa prioribus legibus addidisse perhibent, geometriæq; fuisse inuentorẽ, ac incolis astrorum cursus ostendisse. Tertium Sesostrem regem tradũt qui adrem militarem & belli munia plurima contulit institutis suis. Quartus scribitur rex Vecchoris qui leges dederit, & commercia hominum iudiciaq; constituerit: cuius memoria in multis, ob ingenij acumen usque ad hoc tẽpus manet. Eum dicunt infirmo extitisse corpore, pecuniarum præ cæteris cupidum. Post hunc legibus multa addidit Amasis rex: quem tra-

dunt & de ijs quæ ad monarchas pertinent, deq; omni Aegyptiorum œconomia præcepisse. Hunc admodum perspicacem fuisse scribūt, iusti æquiq; amatorem: qua ex re ab Aegyptijs est rex constitutus, cum regio genere ortus non esset. Cum Elienses circa Olympiacum certamen occupati, legatis ad eum missis quæsissent quo maximè modo id certamen iustè fieret, Si nullus Eliensis certaret, respondit. Polycratem Samiorum principem, qui secum societatem coierat, cum & ciues & externos cò nauigantes violentius tractaret, per legatos admodestiam hortatus est Quo sua consilia aspernante, per epistolam societatem diremit, scribens, cum sciret illum breui impiæ tyrannidis pœnas daturū, nolle ex amici casu dolere. Admirati sunt Græci plurimùm uiri prudentiam, cum Polycrati breui, quod prædictum fuerat, euenisset. Sextum ferunt Darium Xerxis patrem legibus Aegyptiorum addidisse. Cui cum displiceret Cambysis, qui antea regnauerat, erga Deos Aegyptios iniquitas, humaniter pieque uixit. Itaque sacerdotes eorū haud aspernatus, theologia ab illis, gestisq; quæ libris sacris continebantur, perceptis, priscorum regum magnificentiam, & in subditos humanitatem historia complexus est. Certè uirtutē illorum imitatus, ab Aegyptijs solus uiuens Deus appellatus est, mortuus uerò eos honores assecutus, qui regibus antiquæ legetri-

tribuebantur. Has communes leges priores illi magna gloria tradidere: plura post modum quæ antea comprobata erant, Macedonum tempore sunt commutata.

CAPVT VI.

De Græcis excellẽtibus doctrina viris, qui eruditionis gratia in Aegyptum profecti sunt.

NVnc qui Græci sapiẽtia & doctrina præditi in Aegyptum priscis tẽporibus transierint, ut leges & doctrinam illorum perciperent, recensebimus. Scribunt eorum sacerdotes, in sacris contineri libris transisse primum ad Aegyptios Orpheum, Museũ, Melampodẽ, Dædalũ, Homerũ poëtam, & Spartanũ Lycurgũ. Deinceps Solonẽ Athenienſem, Platonẽ philoſophum, ac Samiũ Pythagorã, Eudoxũ quoque mathematicum, ac Democritum Abderitem, & Inopidem Chium. Omnium uerò monſtrantur ueſtigia, quorundã imagines, nonnullorũ loca tum ab eis tum à doctrina, quam ſecuti ſunt, denominata. In Aegypto certè perceperunt omnia, quæ illos apud Græcos admirabiles fecere. Nam Orpheum hymnos deorum plurimos, orgia, & inferorũ fictionẽ attuliſe tradũt. Oſiridis ſanè ceremonias & Dionyſij caſdem eſſe, ſimilesq; eſse Iſidis Cereriſq;, nominibus tantum differre. Imperiorum uerò pœnas, & campos Elyſios, & ſtatuarum uſum ab Aegyptiorum

rum sepulcris sumpta introduxit. Mercurium quoque secundum antiquos dcstinantem finxit mortuorum animas. Erat mos Aegyptijs, Apis corpus reducentem aliquid propè astanti Cerbero abscißum porrigere. His ab Orpheo ad Græcos traductis, Homerus Orpheum imitatus idem in suo poëmate scribens, ait Mercurium Cyllenium animas Heroum euocare, habentem uirgam in manibus. Rursusq; erant prope Oceani fluxum, & Leucados petram, Solisq; portas, somnia populorum. Sequebatur uirens pratum, ubi iuniorum erant animæ, simulacra mortuorum. Oceanum igitur Nilum uocat, quoniam ab Aegyptijs proprio nomine Nilus Oceanus appellatur. Solis portas Heliopolim dicit. Pratum uerò habitationē conficlam putat eorum qui trās paludem delati sunt, quæ Acherusia nominatur. Et, Prope Memphim, circūq; prata amœna, paludesq; calamis plenæ. Prosequitur deinceps mortuos hæc incolere loca, quoniam Aegyptiorum sepulcra maiori sanè ex parte in eis locis sint posita. Corpora uerò per fluuium & Acherusiam paludem ad sepulcrum delata, ibiq; conduta, aliaq; plura quæ nunc etiam seruant Aegyptij, dant fabulis quas Græci de inferis finxerunt, locū. Nānauis quæ uectat corpora, Varis appellata, hæc apud Græcos est ἐπίβαθρα. Obolum aiunt dari portitori, cui nomen inditum est ab incolis Charon.

Asse

Aſerũt circa hæc loca Hecates umbroſæ templum eſſe, Cocyti portas, atque obliuiones, æreis uectibus diſtinctas. Eſſe & alias portas ueritatis, quas prope ſtatua ſit iuſtitiæ abſque capite. Multa quoque alia fabuloſa de Aegyptijs feruntur, quæ adhuc nomine & opere perſeuerant. Nã in urbe Achanta trans Nilum Libyã uerſus procul à Memphi ſtadijs centũ quinquaginta uas eſt perforatum, ad quod ſingulis diebus ſacerdotes CCCLX. aquam ex Nilo deferunt. Aſini etiam ficti fabula mõſtratur in quadam celebritate. Nodos enim quos unus in principio longioris funis cõplicat, alij pòſt ſequentes diſſoluunt. Melampodem inſuper ferunt Dionyſij ſacra ab Aegyptijs ad Græcos tranſtuliſſe, quæ ue de Saturno feruntur, deq; Tinanũ pugna, hiſtoria poſtremò omnem deorum paſſionẽ docuiſſe. Dædaliũ quoque aiunt imitatũ eſſe Labyrinthi errores, qui ad hoc uſque tẽpus manet. Hunc aliqui ædificaſſe dicunt Mendetum, alij Maronem regẽ multo antè quàm Saturnus regnaſſet. Numerus priſcarum apud Aegyptios ſtatuarum idem eſt qui eſt à Dædalo Græcis factus. Templi Vulcani ueſtibuli, quod pulcherrimum in Mẽphi ſitum eſt, Dædalum architectum fuiſſe conſtat: obq; eam rẽ à populo ſtatua lignea in templo, quæ ab ipſo fabricata ſit, donatum. Huic propter artis præſtantiam, multaq; ab eo inuenta, magna gloria adepta,

deorum

deorum honores accolæ impenderunt. In una enim Memphis insularum templum nunc quoque est Dædalo dicatum. Homerum in Aegypto fuisse, tum alia multa indicia feruntur, tum maximè potio ab Helena in præteritorum oblivionem Telemacho data. Nam potionem ad abolendum luctum, quam poëta Helenam composuisse scribit, in Thebis Aegyptijs à Polydamna Thonis uxore factam constat, ubi nunc quoque mulieres hoc medicamine utuntur. Apud solos uero Heliopolitas (eadem enim Heliopolis & Thebæ sunt) priscis etiam temporibus inuenta esse tradunt & iræ & doloris medicamenta. Venerem incolæ ex antiquo nomine auream appellant: agrúmque esse constat aureæ Veneris prope Memphim. Quæ de Iouis Iunonisque connubio traduntur, déque in Aethiopiam peregrinatione, exinde uidentur traducta, quòd annis singulis Aegyptij Iouis templum traiecto flumine in Libyam ferunt, & constitutis diebus iterum ad priorem locum reducunt, tanquam Ioue ex Aethiopia redeunte. Quin etiam Lycurgus, Plato, Solon, multas ab Aegyptijs sumptas leges ad suas respublicas detulerunt. Pythagoras insuper multa ex sacris libris, geometriam quoque & arithmeticam percepit, ac animarum in alia corpora transmutationem. Existimant autem & Democritum quinque annis, quibus

in

in Aegypto fuit, plurima in astrologia didicisse. Similiter & Inopidem cum sacerdotibus astronomisq; diutius uersatum, & solis circulum, & aliorum cursus astrorum, Zodiacumq;, ac multa alia ab eis percepta ad Graecos digna laude attulisse. Sculptores antiqui maximo in honore fuerunt Theledeus ac Theodorus Rhici filij, à quibus Sami Pythij Apollinis simulacrum extat sculptum. Huius statuae medietas fertur Theledei opus fuisse, reliqua pars à Theodoro in Epheso perfecta. His simul positis, ita conueniebat totum corpus, ut ab uno artifice sculptum uideretur. Genus artis Graecis ignotum, sed apud Aegyptios erat usu cognitum. Nam soli Aegyptij non oculis totius statuae compositionem metiebantur, sed dimensione, ut ex uarijs multisque lapidibus in unum corpus ad certam mensuram redactis statua perficeretur. Res profectò miranda, diuersos artifices uarijs in locis ita in unam mensuram conuenire, ut quandoque ex uiginti, quandoque ex quadraginta partibus unica statua componeretur. Quod in Samo signum simile operi Aegyptio à capite usque ad pudenda ita pari forma diuisum constat, ut unius opus appareat. Et haec in modum statuae Aegyptiae fertur, protensis manibus, cruribus in ambulantis modum. Et de Aegyptijs hactenus: nunc ad Assyrios transeamus.

DIO

DIODORI SICVLI LIBER TERTIVS.

De Nino, qui primus in Asia imperauit, déq; eius gestis. CAP. I.

SVPERIORE *libro ijs quæ ad Aegyptiorum Deos, Nili naturã, reges priscos, leges, mores, sacra, cæteraq; memoratu digna pertinebant, descriptis, præsens antiquas Asiæ res continet, initio ab imperio Assyriorum sumpto. In Asia priscis temporibus regnauere Indigetes, quorum gesta nomenq; uetustas aboleuit. Primus rex Assyriorum scriptores nactus est Ninus, qui eius gesta literis traderent. Is natura bellicosus, & uirtutis appetens, cum primùm robustissimos iuuenum plurimo tempore armorum usu ad omnem laborum patientiã, & belli pericula exercuisset, coacto exercitu societatem iniit cum Arico Arabum rege: quorum opes ea tempestate, ut res erant, plurimũ ui atq; armis præstabãt. Hæc gẽs libertatẽ seruãs, nullũ aduenã apud se regnare passa est. Ita neq; Persarum neq; Macedonũ reges, quãuis potentes armis, eorũ imperio potiti sũt. Est enim inexpugnabilis ab externo milite, propter loca partim deserta, partim arida, aquisq; deficientia. Sunt tamen fontes plurimi, sed absconditi, ac solis incolis no*

lis noti. Ninus igitur Arabum rege aßumpto, exercitũ duxit aduerßus Babylonios Arabiæ cõterminos. Nondum enim condita erat Babylonia. sed aliæ circà urbes nobiles incolebantur: quibus propter armorum desuetudinem facilè superatis, tributoq; impoßito, regem eorum cum filijs captum interemit. Deinde quibußdam Armeniæ urbibus in potestatem redactis, Barzanes rex Nino uiribus impar, cum multis donis occurrens, & se & regnum eius potestati permißit. Huic Ninus, magno usus animo, Armeniæ regnum restituit, commeatu & militibus imperatis. In Mediã deinde auctis uiribus transgreßus, cum ei Farnus rex cum exercitu occurrißet, prælio uictum, cumq; uxore & septem filijs captum, cruci affixit. Prospera fortuna elatum Ninum cupiditas cepit totius Asiæ, quæ inter Tanaim Nilumq; iacet, potiundæ. Secundæ etenim res ut plurimum maiorum ingerunt cupiditates. Itaq; præßde ex amicis quodam Mediæ impoßito, ipse ad reliquam subijciendam Asiam profectus, omnẽ annis decem & septem præter Indos ac Bactrianos in potestatem redegit. Pugnas singulas, aut deuictorum numerum nullus scriptor tradidit. Nos quæ excellentiora feruntur, Ctesiã Cnidium secuti paucis narrabimus. Subiecit omnes maritimas ac propinquas gentes, Aegyptios, Phœnices, & interiorem Syriã, Ciliciã, Pamphiliã, Lyciam, Cariã, Phrygiam,

Mißiam

Misiam, Lydiã, Troada, & Phrygiam quæ est supra Hllespontum. Propontida etiam, ac Bithyniam, & Cappadociã, et gentes iuxta Pontum barbaras usque ad Tanaim flumẽ suæ ditionis fecit. Adiecit imperio Cadusios, Tapyros, Hyrcanos, Drangas, Dernicos, Carmanios, Coroneos, Rhombos, Vorcanios, Parthos, Persas præterea, ac Susianos, Caspiosq́;, ad quos angustus est aditus, unde & portæ Caspiæ appellantur: pluresq́; alias, quas recensere instituto opere prolixius esset, ignobiles nationes. Inito cum Bactrianis bello, cum & locorum difficultate, & hominum numero se tutarentur, retrocedens in tempus aliud id certamen distulit. Deducto in Syriam exercitu, urbi condendæ locum elegit. Verùm cum superiores omneis gloria & rebus gestis superasset, urbem quoq; ingẽtem cõdere statuit, cui par magnitudine neq; fuisset antea, neq; esset futura. Arabum regem donis spolijsq́; cumulatum, magnificè cum exercitu domum remisit. Ipse coactis undiq; uiribus, & his quæ ad tantum opus spectarent, paratis, supra Euphratem urbem condidit, non æqua latorum dimensione. nam duæ muri partes longiores erant reliquis. Horũ latus quodlibet longitudine est stadiorum centum quinquaginta, breuiores uerò stadijs nonaginta. Qua muri dimensione ambitus stadia complectitur quadringenta octoginta. Et sanè spe sua nequaquam

frustra

frustratus est. Nulla enim postmodum urbs tanto ambitu, tantaue mœnium magnificētia constructa est. Altitudo murorum, pedum est centum: latitudo, qua tres currus simul perambularent. Turres mille & quingentæ, quarum altitudo pedum est ducentorum. Habitare eam coëgit maiori ex parte Assyrios, & quidem potentiores. Ex reliquis nationibus voluntarios assumpsit, a nomine suo urbē Ninā appellans. Agros propinquos habitatoribus diuisit.

CAPVT II.

De Semiramidis genere, eiúsque incremento.

COndita urbe, arma in Bactrianos uertens, ibi Semiramidem uxorem cepit: quæ cùm clarissima omnium mulierū feratur, quomodo ex humili fortuna ad tantam gloriā peruenerit, haud ab re erit referre. Est Syriæ ciuitas Ascalon: haud procul ab hac stagnum est piscibus plenum, iuxtaq; templum insigne deæ, quam appellant Dercetam, facie hominis, reliqua parte corporis piscem. Huius causæ fabulam ferunt, Venerem aliquando obuiam ei deæ factam, amorem cuiusdam speciosi adolescentis sacrificantis sibi iniecisse, exq; eorum esse coitu filiam natam. Deam sui erroris pudore ductam amouisse adolescentem, filiam uerò in loca quædam deserta ac saxosa, in quibus aues erant plurimæ, exposuisse: ibiq; quasi diuino nutu ab auibus infantem nutritam. Se uerò pudore,

doloreq; compulsam in lacum abiecisse, atque ibi in piscem conuersam. Vnde & Syrij usque ad hæc tempora his piscibus abstinentes, eos pro dijs colunt. Tradunt rem mirandam, aues infantem alis confouentes, nutrisse coagulato lacte ex proximis pastorum mapalibus rapto. Acto anno, cum firmiori cibo egeret, aues caseum eodem ex loco raptum ori infantis admouisse. Quare à pastoribus ex corrosione casei animaduersa, infantem specioſam forma compertam ferunt, nutritamq; apud se dono postea datam præsidi pastorum regio nomine Simma. Hic liberis carens, ut filiam magna cura nutritam, Semiramidem ab auibus (eo enim nomine lingua Syria uocantur) appellauit. Quas postmodum Syri omnes ut deas honorant. Hæc de Semiramidis ortu fabulæ tradunt. Quæ cum iam nubilis esset, ac pulchritudine cæteras excederet uirgines, missus à rege ad recensendos greges præfectus Syriæ Menon, cum apud Simmam diuertisset, conspectæ uirginis amore captus, uxorem illam sumens duxit in Ninam, exq; ea duos Iapetem atq; Idaspem liberos genuit. Cum plures uirtutes Semiramidis formã exornarent, uir mulieri deditus, nil absq; eius agebat consilio. Ninus ciuitate à se condita adiecit animum ad Bactrianos, patriam monto sam accessuq; difficilem, & hominum numero ac uiribus ualidam. Cum autem priori ex

peditio-

peditione nil profeciſſet, maioribus opus eſſe ratus copijs, coacto ex ſingulis gentibus electo ingenti exercitu aduerſus eos profectus eſt. Tradit Cteſias ſcriptor, pedites ad decies ſeptiescentena millia fuiſſe, equitum millia ducenta, currus uerò falcatos paulo minus decem millibus & ſexcentis. Qui militum numerus incredibilis nũc forſan ſit audientibus, ſed haud quaquã impoſsibile uidebitur, Aſiæ magnitudinem, multitudinemq; in ea nationum animo aduertenti. Nam ſi quis Darij aduerſus Scythas expeditionem cum octingentis militum millibus, ſi quis item Xerxis in Græciam tranſitum cum infinita penè hominum multitudine, ſiq; in Europa paulo antè res geſtas conſideret, minimè dictis noſtris abrogabit fidem. Nam ex unica Siciliæ ciuitatum Syracuſis Dionyſius exercitum peditum centum uiginti, equitum duodecim millium conficit. Naues magnas partim triremes, partim quinqueremes ad quadringentas ex uno eduxit portu. Romani paulo ante Hannibalis tempora futuri belli præuidentes magnitudinem, cenſu in Italia tum ciuium tum ſociorum, qui bello apti eſſent, habito, decies centena fermè millia hominum deſcripſere. At ea ne uni quidem aliæ prouinciæ hominum numero cõparãda eſt. Quæ ideo recenſuimus, ne quis ex hac quæ nũc eſt urbium ſolitudine, priſcam illarum gentium

expendat copiam. Hunc tantum numerũ gentium Ninus contra Bactrianos patriam asperam atque angustam ducens, exercitum in plures partes diuisit. Sunt in Bactria plures insignes urbes, quarum una (ea regia est) Bactria nomine, præstantior cæteris habetur, tum magnitudine, tum arce admodum munita. Bactrianorum rex erat Zoroastes, qui cõparato hominum quadringentorum millium ualido exercitu, Nino in finibus occurrit: permissaq; deinduastria parte hostium prouinciam ingredi, pugna inita hostes in fugam uersos superat, persequitur cædendo usque ad montes proximos, ad cẽtum millia hostium cæsis: deinde auxilium ferente suis Nino, superati à multitudine Assyriorum Bactriani, dispersi suæ quisq; urbi subsidio abijt. Ninus Bactriam ingressus, cæteris urbibus captis, Bactriam & natura loci, & rebus cæteris, quæ ad defensionem spectant, munitam, cum expugnare non posset, obsedit. Protracta longius obsidione, uir Semiramidis (is Nino aderat) amoris impatiens, uxorem acersit: quæ perspicax, magnique ultra muliebrem sexum animi, tempus nacta, quo uirtutem ostenderet, uiam multorum dierum ingreditur, induta eiusmodi formæ stola, ut uirne an mulier esset, nequiret perspici. Tuebatur ea ab itineris æstu corporis colorẽ, agilis ad omne opus. Cuius tanta erat commoditas, ut postmodum

dum Medi, cum Asiæ imperarent, Persæq; stola Semiramidis uterentur. Cum uenisset in Bactriam, perspecta obsidione, tum locis, urbuq; situ, quaq; adiri posset, animaduersis, arcẽ, quia loco natura munito, difficiliq; erat, & quem nullus antea tentarat accessu, custodijs uacuam conspexit, intentis omnibus, ueluti arce ab hoste tuta, ut inferiori parti campestri subsidium ferrent. Sumptis igitur qui per loca petrosa abruptaq; ascendere soliti erant, per aditum uallis præcipitem superata loci asperitate partem arcis cepit: magnoq; ad terrorem excitato tumultu signum captæ arcis obsidentibus dedit. Qui intra urbẽ erant, arce amissa obstupefacti, derelictis mœnibus fuga salutẽ consuluerunt.

CAPVT III.

Quomodo Ninus duxit uxorem Semiramidem propter eius uirtutes.

CApta ciuitate, admiratus Semiramidis uirtutem Ninus, in primis eam multis donis cumulauit: deinde pulchritudine eius allectus persuadere uiro conatus est, ut illam sponte sibi uxorem condonaret, pollicitus filiam se matrimonio in eam gratiam daturũ nomine Sosanem. Renuenti comminatus est ei se oculos, ni parêret, eruturum. Hoc perculsus timore, simul & amore incensus Menon, cùm laqueo uitam finisset, Semiramidem Ninus uxorem

cepit. Thesauri omnes Bactrianorum, magnum auri atque argenti pondus ad Ninum peruenient: qui constitutis Bactrianorum rebus, exercitum dimisit. Genitoq; ex Semiramide filio, cui nomen Nini indidit, excessit è uita, imperio uxori relicto. Sepultus est in regia, sepulcro ingentis molis, altitudine nouem stadiorum latitudine, ut ait Ctesias, decem, ei constructo. Cum ciuitas iuxta Euphratem sit in plano condita, conspicitur uelut arx quædam ea moles, licet multis stadijs distans: quam nunc etiam stare dicunt.

CAPVT IIII.

Quomodo Semiramis post mortem Nini suscepto imperio multa egregia fecit, & de ædificatione Babyloniæ.

Post Ninam à Medis dirutam, quo tempore Assyriorum imperio potiti sunt, Semiramis magni mulier animi cupiens uirũ rerum gloria excellere, urbem in Babylonia condidit, accersitis undiq; opificibus atq; architectis, cæterisq;, quæ ad tantam rem pertinebant, paratis. Addidit ad id opus perficiundum ex omni regione hominũ millia ter decies centena. Vrbs ab utroque latere Euphratis, ut medius interfluat, ædificata: cuius mœnia ambitu stadia trecenta & sexaginta complectebantur, frequentibus turribus ac magnis. Erat tanta operis magnificentia, ut in muri latitudine sex equorum currus unà prodire possent. Altitudo incredibil

credibilis audiẽtibus, ut Cteſias Cnidius ait: ut autem Clitarchus, & qui cum Alexandro in Aſiam profecti ſunt, ſcripſere, pedum trecentorum ſexaginta quinq;. Addiderũt etiam, quo libet anni die ſtadium muri abſolutum, ut tot ſint ſtadiorum circuitus, quot dies annum conficiunt. Mœnia ex lateribus & aſphalto facta: quorum altitudo, ut Cteſias tradit, eſt paſſuum quinquaginta: ut quidam poſteriores ſcribunt, cubitorũ quinquaginta: latitudo amplior quam qua duo currus ueherẽtur. Turres ducẽtæ quinquaginta numero, quarum altitudo latitudoq; magnificentiã æquat murorum. Non eſt autem mirandum in tanto mœnium ambitu paucas turres eſſe ædificatas. Nam cum plurimæ paludes urbem circũſtent, non fuit conſilium ea parte turres conſtruere, quæ loci natura eſſet admodum munita. Inter murum atq; ædificia, pomœrium duo iugera conficiũt. Vt celerius opus conſummaretur, cuilibet ex amicis ſtadium perficiundum, tradita ad id impenſa, aſſignauit. His mœnibus ſumma cura unico anno abſolutis, pontem qua parte fluuius anguſtior fluebat, cõſtruxit ſtadiorum quinq; longitudinis, columnis in profundo ſumma arte inuicem pedes duodecim diſtãtes iactis: lapides ædificij truncis ferreis immiſto iunctũris liquefacto plumbo coniunxit. Ante columnas, ad impetum aquæ ſcindendum, curſumq; fluuij reprimendum, firmos com-

posſeit angulos, quò ab omni aquæ undique circunfluentis ui tutæ eſſent. Pontem is triginta pedum latitudine erat, ex cedrinis cyparißijſq; ac palmarum trabibus ſpectatæ magnitudinis cõiunxit: opus nulli arte poſterius eorum quæ à Semiramide facta ſunt. Ab utroque fluminis latere murum duxit ſtadijs trecẽtis ſexaginta, pari mœnium urbis latitudine. Regias iuxta flumẽ ex utroque pontis latere duas ædificauit, quæ & aſpectum latè urbis præberent, et eſſent tanquam ciuitatis propugnacula, Euphrate per mediam urbem meridiem uerſus fluente. Altera regia ad orientem, ad occidentem altera ſpectat, utraq; ingenti opere conſtructa. Nam quæ ad occidentem uergit, primum habet ambitum ſtadiorum ſexaginta, altis & ſumptuoſis mœnibus ex cocto latere conſtructum Alter deinde interior eſt circuitus: cuius in crudis adhuc lateribus uaria animantia quæque ſuo colore ad naturæ ſimilitudinem expreſſa fuere. Huius longitudo ſtadiorum eſt quadraginta, latitudo laterum trecentorum, altitudo, ut Cteſias ſcribit, paſſuum quinquaginta. Turrium altitudo ad paſſus ſeptuaginta eleuatur. Eſt & tertius intimus circuitus, qui arcem continet, triginta ſtadiorum ambitu. Huius ædificij altitudo latitudoq; ſuperat ſecundi muri opus. Inerat diuerſorum animalium figuræ in turribus ac muris, colore quoque ac forma naturali. Erat inſuper

omnis

omnis generis animantiũ uenatio, quorũ magnitudo quatuor cubitos excedebat. In his Semiramis conspiciebatur ex equo pardalum iaculata, iuxtaq; eam uir Ninus iaculo leonem ferìs. Erexerat & portas tres, supérque eas uaria ex ære posita ornamenta. Hæc regia excellẽtior ea, quæ ex altera sita erat fluuij parte, fuit, tum magnitudine, tum ornatu. Illius enim muri ambitus triginta stadia ex cocto latere complectebatur. loco animalium æneæ statuæ inerant Nini, ac Semiramidis, præfectorumq;, & Iouis insuper, quẽ Belum Babylonij uocant. Inerant & acies structæ, uariæq; uenationes ad aspicientiũ uoluptatem. In loco Babyloniæ humiliori lacũ quadratum effodit, cuius singula latera ex latere cocto asphaltoq; ædificauit stadia erant ducenta, profunditas pedum triginta quinque, ad quã flumine superinducto ab regia fossa utrinque aditum fecit. Ex utraque uerò parte, ex cocto latere fornicibus constructis asphaltum superinduxit, ad quatuor cubitorum spissitudinem. Erant autem muri fossæ latitudine laterũ uiginti, altitudine supra fornices pedum duodecim. Septem diebus opere perfecto, flumen in priorem cursum restituit. Statuit autem ab utraq; fossæ parte portas æneas, quæ usq; ad Persarũ regnũ stetere. In urbis medio templũ Ioui Belo erexit, cuius amplitudinem neq; scriptores propter uetustatem, neque ulla memoria singulatim tradiũt. Constat tamẽ

ob

ob illius mirandam altitudinem, à Chaldæis tum orientem tum occidentem uersus astrorum in eo obseruationes factas. Id ex latere atque asphalto summa arte magnaq; impensa est constructum. In summo templi tres ingentes aureas statuas, Iouis, Iunonis, Opisq; erexit: quarum Iouis adhuc extat, longitudine pedum quadraginta, mille Babyloniorum talentorum ponderis. Opis simili pondere in sella aurea residet: ad cuius genua duo adstant leones, iuxtaq; serpentes argentei ingentis magnitudinis, ponderis quilibet est talentorum triginta. Iunonis stans signum, ponderis est talentorum octingentorum. Huius dextera caput serpentis tenet, sceptrũ lapideum sinistra. His omnibus cõmunis erat mensa aurea manufacta, lõgitudinis pedum quadraginta, duodecim latitudinis, ponderis talentorũ quinquaginta. Duo præterea carchesia talentorum triginta erant, totidemq; uasa uaporibus apta, utrunq; talentorum triginta. Crateres ex auro tres: quorum Ioui dicatus talenta mille & ducenta Babylonica pendebat, aliorum quilibet sexcenta: quæ omnia postmodum Persarum reges surripuere. Regiæ & reliqua ornamenta tum tempore consumpta sunt, tum ab hominibus deleta. Ipsius quoque Babyloniæ parua quædam portio superstat, maxima parte intra mœnia cultui agrorum exposita. Erat & hortus pensilis iuxta arcem, non à Semiramide,

sed

sed à quodã Syro rege postmodũ in gratiam pellicis factus. Quæ cum Persa esset genere, cupiens in mõtibus uidere iuxta morem Persarũ prata, uiro persuasit, ut artificio excitarẽt hortum, qui arboribus pratisq; patriã repræsentaret. Huius horti singula latera iugeribus quatuor extẽduntur. Aduius ueluti in monte erat, ædificijs altero super alterũ constructis, ut eo conspectus longè lateq; pateret. Testudines in solo positæ erãt, quæ totius horti pondus sustinerent: inde aliæ super alias excrescente semper magnitudine ædificatæ. Nam superiores, in quibus horti murorũ superficies cõtinebatur, altitudine quinquaginta cubitorum eminebant: earum latitudo pedes erat duodecim: muri magna impensa cõstructi, spissitudine erant pedum uigintiduorũ. Solum hoc modo constabat: Erant positæ lapideæ trabes, longitudine pedum sedecim, sex latitudine. Super has pro pauimẽto stratæ arũdines asphalto compactæ. Desuper cocti lateres duplici ordine gypso structi, tertio tegulæ plumbeæ, ne qua humiditas ad testudines manaret. Aquarum insuper receptacula, quibus humor effluceret. In hoc pauimento cõgesta hũmus profunda, ut magnarũ arborũ radicibus satis esset, ortũ efficiebat. In eo proceræ omnis generis arbores aspectum iucundũ reddebant. Lumen quoq; adeò testudines inuicem præbebãt, ut in eis regia diuersoria haberentur. Præterea aquæductus occultè fabri

fabricatus rigabat hortũ. Et hæc horti moles postmodũ facta est. Semiramis & alias urbes sup Euphratẽ Tigrimq; fluuios ædificauit, in quas emporia constituit eorum quæ ex Media ac Paræatanis, omniq; propinqua regione ferrentur. Post Nilum enim & Gangem, flumina totius Asiæ nobiliora, Euphrates ac Tigris ex Armeniæ montibus fontes habent. Distant autem ab inuicem stadijs millie & quingentis: delatiq; per Mediam & Paræatanos descendunt in Mesopotamiam, quã undiq; circundantes, regioni nomẽ indiderunt. Deinde per Babyloniam fluentes, in mare rubrũ deferũtur. Flumina ingentia alueo cõpressa, magnæ emporia frequentantibus existunt commoditati: unde & locorum quæ iuxta aquas sunt, mercatores cõtingit ditissimos esse. Semiramis ex Armeniorũ mõtibus lapidem excidi fecit, lõgitudine pedũ centũ quinquaginta, latitudine uerò spissitudineq; quatuor et uiginti. Hunc magna curruũ multitudine ad flumen delatũ, nauiq; impositũ, Babyloniã detulit, inq; uia insigniori erexit. Res mirabilis aspicientibus, quã à forma Obeliscũ dicũt, inter septẽ mirãda opera annumeratũ. Cum multa sint Babyloniæ aspicientibus admiratione digna, nõ minus mirabitur quis magnam uim, qui in ea gignitur, asphalti. tanta enim illius supereſt copia, ut non solũ satis tot tantisq; ædificijs fecerit, sed et populus licet innumerabilis eo arefacto, pro ligni

utatur:

utatur: adeò magna illius copia tanquã ex largo fonte hauriẽtibus adest. Hunc prope fontem est terræ hiatus haud magnus, sed uirtute mirabili. Eẏcit enim odorem sulphureum, ac grauem, qui transeuntes animantes interficit. Ita enim anhelitũ comprimit, ut spiritu intercluso, abrepta respirãdi facultate mors subitò sequatur. Est et ultra flumen palus breui circũscripta loco, fumũ habens circa solũ in quã si quis inscius ingrediatur, euestigio attrahitur, nulla data regrediẽdi facultate. Deinde paulatim torpore quodã corporis totius in profundũ delatus mergitur, pauloq; pòst mortui corpꝰ supernatat.

CAPVT V.

De Semiramidis in Aegyptum, Aethiopiam, atque Indiam expeditione.

His perfectis operibus Semiramis magno cum exercitu profecta Mediam uersus, cum peruenisset ad mõtem, qui Bagistanus appellatur, is Ioui sacer est, castra posuit, hortumq; iuxta in cãpis patentibus, cuius ambitus stadia duodecim complectebatur, construxit, fonte ibi erecto, aqua cuius hortũ rigaret. Ponè hortum, saxum altitudine stadiorum decem & septem scindens, in inferiori eius parte suam effigiem, centumq; ei dona ferentium sculpsit. Syris in eo literis scriptum erat, à Semiramide subditorum opere id saxũ fuisse excisum. Deinde cum à parte campestri æquato aggeribus saxi præcipitio in summum transcendens in ciuitatem

Mediæ Chaoniam acceſsiſſet, animaduerſa in quodã elato campo ſtupendæ altitudinis ac magnitudinis petra, hortum alterum permagnum in medio illius fecit: ubi ſumptuoſa uoluptatis deliciarumq; cauſa ædificia, ex quibus & hortũ & omnem exercitum (is in campis erat) ſpectare poſſet, erexit. Hoc in loco diutius commorata eſt, quieti, delicijsq; dedita. Nam alium uirum capere noluit, uerita ne imperio priuaretur. Sed eos ex militibus eligebat, appetebatq;, qui in caſtris erant forma & decore præſtantes. Quos omnes poſtea priuabat uita. Iter deinde per Ecbatanos flexit ad Iarcieũ montem. Ad hunc multis ſtadijs per plura præcipitia ac conualles erat aditus. Cupiens ergo tum immortale ſui monumentum relinquere, tum breuiorẽ facere uiam, abſciſsis anfractibus, locisq; concauis ad planum deductis, magno ſumptu iterẽ breuius reddidit, quod uſq; ad hoc tẽpus Semiramis appellatur. Ad Ecbatanam inde campeſtrẽ urbem accedẽs, magno ſumptu regiã ædificauit. Verùm cũ aqua ciuitas, nullis propinquis fontibus, careret, aquæductum in eam urbem admodũ neceſsarium magna impenſa laboreq; perduxit. Eſt mons urbi propinquus ſtadiorũ duodecim, nomine Orontes, aſper, & acceſsu difficilis: ut cuius recto itinere aſcenſus uſq; ad ſummitatem ſtadiorum ſit uigintiquinq;. Ex altera montis parte lacus magnus fluuiũ efficit: quẽ illa effoſso ab radice

radice monte in urbem induxit. Erat fossæ latitudo pedum quindecim, altitudo quadraginta quinq; His in Media gestis, uenit in Persidem, aliaq; Asiæ, quibus imperitabat loca, ibiq; montes saxaq; incidens, uiam facilem transeuntibus reddidit: & in locis planis aggeres statuens, nunc sepulcra defunctorum ducum, nunc urbes in eis ædificauit. Consuecuit & aliquando in castris paruos aggeres erigere, ubi tentorium suum tendens castra despiceret. Quo factũ est, ut usq; ad nostram ætatem multa in Asia eiusmodi rerum uestigia perdurent, quæ opera Semiramidis uocantur. Vniuersa deinceps peragrata Aegypto, Libyáque magna ex parte in ditionem redacta, ad Iouem Ammonem transiit, sciscitatura à Deo suæ uitæ finem. Dicitur responsum ei datum, ab hominibus migraturam esse, atque à multis Asiæ gentibus immortalium honores assecuturam. Idq; fore, cum ei Ninus filius insidiaretur. Aethiopiam postmodum ingressa, plurimaq; sibi subijciens, multa in ea miranda conspexit. Ferunt in ea stagnum esse quadratũ, cuius circuitus CLX. efficiat pedes: aquæ eius colorem similem minio, odorem suauem, neque ueteri uino dissimilem, uirtute uerò mirabili, ut quæ pota in insaniam uertens cogat occulta errata palàm fateri. Sed his haud facilè adhibetur fides. Sepulturas defunctorum Aethiopes diuersas ab reliquis faciunt. Salientes

enim corpora, inq; uasis uitreis nuda condentes, supra columnas ponunt. Ita per uitrum defuncti corpus aspicitur, quemadmodum scribit Herodotus: quod Cnidius Ctesias improbat. Ait enim, saliri corpora, sed nequaquam in uitro nuda condi, Vri enim, ideoq; corruptam non posse speciem seruare: sed statuas aureas cauas fieri, in quibus mortuos ponant, uitro circumpositō. Quo fit ut in locis superioribus sitæ, circunstante uitro, imago aurea defuncto similis reddatur aspicientibus. Et hæc ditiorum sepulcra esse affirmant. Tenuiores, argenteas imagines ponunt, inopes uerò fictiles. Vitrum abundè, cum plurimum fiat in Aethiopia, omnes habent. Mores Aethiopum, aliáque memoratu digna, paulo pòst, cum res eorum priscæ referentur, narrabimus. Constitutis Aethiopiæ Aegyptique rebus, Semiramis ad Bactrianos Asiæ cum exercitu descendit, maximas habens copias. Cum diutius pacem egisset, honoris cupida excogitauit aliquod memoria dignum bellum gerere. Audiens igitur Indorum gentem maximam inter cæteras orbis, regionem uerò pulchram fertilemq; esse, arma in Indiam uertit. Imperabat Indis ea tempestate rex Staurobates, maximo fultus exercitu, elephantisque plurimis bello aptis. Est India præ cæteris pulchritudine excellens, ac multis quæ illam rigent fluminibus distincta, binis; fructus annuatim ferens.

ferens. Adeò autem omnibus exuberat adiectū necessarijs, ut affatim ubilibet fructus præbeat. Dicitur nunquam in ea sterilitatem esse, aut fructuum uastitatem. Est & incredibilis elephantorū numerus, qui uirtute & robore corporis multo Libycis præstant. Similiter auri, argēti, ferri, æris, lapidum præterea pretiosorū, cæterarūq; rerū, quæ ad delicias atque opes spectant, summa copia: quæ singula nota Semiramidi, ad bellum Indicum eius animum impulere. Videns autem quantum bellum susceptum esset, magnisq; sibi uiribus opus esse, omnibus prouinciarum præfectis mandauit, ut pro magnitudine prouinciarum iuniores aptos bello conscriberent, utq; nouas armaturas pararent. Reliquis quoque edixit, ut post triemium in Bactris parati instructiq; adesent. Iussit præterea in Phœnicia, Syria, Cypro, aliisq; maritimis locis, ubi ea materia suppetit, naues fluminibus aptas, quæ diuidi possent, parari. Indus enim, magnus præ cæteris eius loci fluuijs, regnū Indorū terminans, pluribus tum ad transuehendū, tum ad prohibendos à ripa hostes nauigijs eget. Et cū iuxta flumē haudquaquā materia esset nauibus apta, necesse fuit illā ex Bactris per terram uehere. Inferior uerò elephantorum apparatu, rem excogitauit qua terreret Indos, cogitates nequaquam extra Indiam elephātos esse. Occisis igitur trecētis boū millibus,

carnes operarijs conceßit, coria insui fecit elephantorũ instar: quæ postmodum fœno referta, ueri elephanti specie præ se ferebant. Intus hominem, camelumq;, super quo sedens formã beluæ duceret, incluſit. Hæc in loco semoto occlusoq; acta, ne qua exterius emanare possent, utq; Indi improuisa re perculsi, ueras bestias existimarent. His biẽnio cõfectis, tertio copias omneis in Bactris coẽgit. Fuit peditum numerus, ut Ctesias tradit, ter decies centena millium, equitum millia quingenta, currus ad millia centum. Erant totidem numero homines supra camelos, cum gladijs cubitorum quatuor. Naues diuisæ ad duo millia: quas unà, & elephantorũ simulacra, cameli deferebant. Aßuefecit autem equos, ne eis simulacris terrerentur. Quod & Perseus Macedonum rex multis pòst annis in eo bello imitatus est, quod cum eo Romani elephãtos habentes Libycos gesßere. Verùm neque illi in bello, neque Semiramidi profuerunt. Audita rex Indorum tum exercitus magnitudine, tum ingenti apparatu belli, conatus est excedere Semiramidis uires. Et primũ ex arũdinibus nauigia cõfecit ad quatuor millia fluuio accommodata. Ferũt enim Indiæ tum flumina, tum loca paluſtria, arundinũ copiam ita craßarum, ut nequaquam ea ulnis homines amplecti queant. Ex his naues optimæ fiunt, propter arũdinum robur. Armorũ quoq; omnis generis copiã

parau

parauit ex uniuersa India accitis maioribus quàm erant Semiramidis copijs. Elephantorumq; syluestrium uenatione facta, plurimos ad bellum instruxit, ut terrorem aspicientibus inijceret. Omnibus, quæ belli usus poscit, præparatis, nuntios ad Semiramidẽ iam appropinquantem mittens, reprehendit eius ambitionẽ, quòd nulla iniuria lacessita bellum sibi inferret. Multisq; uerbis eam per literas incusans, deósque inuocans testes minatus est, si acie uicta esset, se illã cruci affixurũ. Lecta epistola ridẽs Semiramis, Non uerbis, sed uirtute certandũ esse respõdit. Deinde ad Indum perueniens, inuenta regis classe ad certamẽ parata, & ipsa suas naues elephantis militibus instruxit. Ibi durũ certamẽ cõmissum est, ac diutius magnis utrinq; uiribus pugnatũ. Tandem superata Indorũ classe, qua in pugna ad mille naues submersæ sunt, multique mortales capti, pontẽ, quò facilior esset trãsitus, supra flumen cõstruxit: præsidioq; ab utroq; latere impositio, omneis copias traduxit, insulas quoq; ac urbes in flumine sitas cepit, ad centum millia hominũ in seruitutẽ redactis. Classe amissa Indorũ rex simulãs suas copias procul à flumine retro abduxit, ut hostes id formidine factũ rati fluuiũ trãsirẽt. Quo cognito Semiramis cum ex uoto res cederet, parte copiarũ ad põtis custodiã relicta, Indos cũ reliquo exercitu persecuta est. Præcedebant elephantorũ simulacra,

quò regij exploratores elephantorũ apparatu conspecto regi metum injcerent. Verùm ea simulatio haud diutius latuit. Nam admirantibus Indis unde tãta illi elephantorũ copia suppeteret, quidam ex Semiramidis exercitu noctè capti rem prodidere. Quapropter confisus suis uiribus rex, fictionẽ elephantorũ prædicens, ut sublato metu acrius pugnam inirent, copias omneis aduersus Assyrios eduxit. Instructa quoque acie Semiramis proficiscebatur. Appropinquantibus exercitibus, rex equites ac curaus in prima acie ante phalangem destinauit. Semiramis simulatis elephantis aduersus equites præmisis, initóque certamine regios equites fudit. Assueti enim ueris elephantis equi, noua forma olfactuq; insueto turbati sunt. Itaque pars in hostes equorũ impetu, pars in alia loca defertur. Semiramis cũ electis militibus uictoriam secuta, in primis pugnans, Indos in fugam uertebat. Quibus ad phalangem refugientibus, Staurobates haud ea re perculsus, aciem pedetum præcedentibus elephantis promouit. Ipse in dextro cornu pugnãs, superq; ualidum elephantem insidens, aduersus reginam uirili animo proficiscitur, casu eodem in cornu pugnantem. Veri elephanti contra simulatos ibant, neque pari robore pugnabatur. Superiores erant regij, magnamq; edebant Assyriorum cædem, partim qui elephantorum pedibus conterereneur.

tur, partim qui interirent aut lacerati dentibus, aut proboscide absumpti. Cum magnus interfectorum alterius super alterum cadentium cumulus fieret, timorq; ac terror omnia compleret, nulli iam ordinem seruabant. Ita omnibus fermè Assyrijs ad fugam intentis, rex Semiramidi casu obuius primùm sagitta brachium eius, deinde iaculo humerum sauciauit. Regina haud quaquã uulnere (leue enim erat) exterrita, cum equum ascendisset, belua insequente fermè capta est. Omnes in fugam uersi, ad naues tendunt. Insequentibus Indis magna cædes facta est per loca tantæ multitudini angusta, cum equitibus peditibusq; qui ad pontem tendebant, immistis, alter alteri impedimento esset, ut neq; fugæ neque salutis ullus daretur locus, sed ipsi suomet tumultu oppressi interirent, multi ex utroque pontis latere præfugientium multitudine in aquã præcipitati sunt. Semiramis, cum maior eorum pars qui bello superfuerant, flumen transisset, pontem (is super naues fabricatus erat) discidit. Naues in plures partes diuisæ, delataq; per flumen, in diuersa loca applicuere, multis Indorum, qui illas insequendo ascenderant, ui fluminis submersis. Rex multis prodigijs augurumq; responsis monitus ne flumen transiret, finem persequendi fecit. Semiramis permutatis captiuis in Bactrianos rediens, maiorem exercitus partem dimisit.

Paulo pòst detectis quas ei Ninus per eunuchum parauerat insidijs, omníque inuria iuxta Ammonis responsum remissa, cum omnibus filio ut regi parèrent præfectis mandasset, euestigio euanuit, ad Deos, iuxta oraculi responsum, ut creditum est, translata. Quidam fabulantur, illam in columbam fuisse conuersam: compluribus enim auibus domum ingressis, & illam cũ reliquis auolasse uolũt. Quo factum est, ut Syrij columbam ut deam colant, immortalem reginam arbitrati. Imperitauit uniuersæ Asiæ præter Indos. Vixit annos, quemadmodum Ctesias Cnidius scripsit, duos & sexaginta, cùm quadraginta duobus regnasset. Athenienses, nonnullíque alij scriptores asserũt, Semiramidẽ, cũ pulchra decoráque forma esset, à rege Assyriorum præter modum dilectam: cuius modestia fuerit admodum laudata. Cum eius uitæ integritas uulgata admodum foret, persuasisse uiro tradunt, ut quinque dies se solam regnare pateretur. Quo impetrato, sceptro regni stoláque regia sumptis, prima die splendidum conuiuium fecisse, inq; eo omnes duces principesq; adegisse ut sibi ueluti reginæ parerent. Secunda die, cum populares nobiliores q; se tanquam reginam colerent, uiro in carcerem truso, magnoq; animo cum cepisset regnum, ad senium usq;, multis à se præclarè magnificè q; gestis, tenuisse.

CAP.

CAPVT VI.

De successorum Semiramidis Regum Babyloniæ deliciis, & otio.

HAec de Semiramide à diuersis autoribus traduntur. Post eius obitum sumpto regno filius pacem cum singulis egit, nequaquam matrem imitatus: sed omne uitæ tempus reclusus in regia, conspectumq; hominum uitãs, inter pellices & eunuchos otium & delicias secutus traduxit. Existimabat enim, incõmoda omnia uitare, in continuis uersari uoluptatibus, nacuũ esse curis, summam in rege felicitatem esse. Ad securitatem imperij, ut à subditis timeretur, annuatim certum militum indicebat numerum, ac eorum ducem singulis prouincijs imperabat. exercitus cum extra urbem conueniſſet, ducem cuilibet nationi prudentiorem ex his qui secum erant constituebat. Acto anno copias, remisso domum priori milite, rursus à prouincijs petebat. Quo fiebat ut & subditi promptius imperata facerent, cum semper timor militũ sub dio agentiũ immineret: & si qui fortè desciſcerent, timore pœnæ quamprimum dicto parentes eſſent. Annuam uerò militum mutationem ad id cõferre existimauit, ut parua temporis consuetudine nulla inter eos amicitia contracta, neque duces neque cæteri aduersus regem conspirarent. Diutina enim militia tum milites robuſtiores, tum duces prudentiores solet efficere:

quæres sæpius magnas facultates ad desciscendum à principibus præbuit. Vita uerò principis exterioribus ignota, uoluptates eorum occultas reddit, & tanquã inuisibilem Deum ne uerbo quidem quis blasphemare principem præ timore audet. Hoc pacto duces exercitus, prouinciarum præsides, domesticarum rerum curatores, iudices insuper singularum gentium, aliaq; pro regni cura disponens, uitam agebat. Similiter & cæteri reges ad Sardanapalum usque triginta regnum tenuere, cuius tempore Assyriorum imperium, quod annis mille trecentis sexaginta perseuerauit, quemadmodum Ctesias secundo libro tradit, ad Medos transijt. Nomina regum, quantoq; quisque regnauit tempore, cum nil memoria dignum egerint, nequaquàm scribit. Solum memoratur auxiliũ Troianis ab Assyrijs missum. Dux præsidij Memnon, Tithoni filius fuit. Theutamo enim in Asia regnante, qui uigesimus à Nino atque Semiramide descendit, Agamemnonem tradant aduersus Troiam cum Græcis bellum mouisse, cum Assyrij amplius mille annis Asiæ imperasset. Cum uerò Priamus bello oppressus, ab rege Theutamo præsidium, ut pote Assyrijs subditus, per legatos postulasset, ille decem millia Aethiopum, totidemq; Susianos cum ducentis curribus duce Memnone ad Troiam misit. Erat tunc Tithonus præfectus Persarum, acceptus maximè

regi

regi. Memnon uerò ætate florens, ac animi corporisq; præstans uiribus, maximè ea tempestate uigebat. Aedificasse cum ferunt in Susis loco excelsiori regiam, quæ usque ad Persarum imperium permansit. Memnonia ab illo denominata. Strauit & uiam leophoram in ea regione, quæ adhuc Memnonia uocatur. Asserunt qui sunt in Aegypto Aethiopes, Memnona eis in locis natum, ostendentes antiquam illius regiam, quam nunc etiam Memnoniam dicunt. Sed constat illum Troianis cum uiginti peditum millibus, curribus ducentis, præsidio fuisse, multósque Græcos pugnantem occidisse: tandem per insidias à Thessalis interfectum: corpus eius ab Aethiopibus erectum, crematumque extitisse, ossáque eius ad Tithonum delata. Hæc de Memnone in scriptis regijs barbari tradunt contineri.

CAPVT VII.

Quomodo Sardanapalus ultimus Assyriorũ rex propter uoluptates regno ab Arbace Medo priuatus est.

Sardanapalus à Nino trigesimus rex, ultimus uerò Assyriorum, excessit omnes superiores desidia ac uoluptate. Nam præterquàm quòd à nullis exterius conspiciebatur, uitã muliebrẽ duxit, cũ pellicibus, uestẽ tum purpureã indutus, tum molli lana contexta. Stola insuper muliebri factẽ totumq; corpus in modũ pellicis fuco

fuco componẽs, ultra luxum muliebrẽ lasciuiebat, uocem fœmineam loquendo imitatus. Non solum cibum potumq; qui uoluptatẽ præberent, continuò appetebat, sed luxuriæ quoq; deditus, nunc uiri, nunc mulieris uice abutebatur, omni posthabita sexus ac pudoris cura. Adeò uerò deliciæ, turpis uoluptas, incontinentiaq; in eo uiguere, ut successoribus post obitum suum in sepulcro inscribi babarica lingua mandarit, quod postmodum Græcus interpretatus est: Hæc habeo quæ comedi, & quæ cum amore & uoluptate percepi. Ea plurima & præcipua relicta sunt. Vita in hunc modum turpiter exacta, imperium Assyriorum, quod diutius perseuerarat, euertit. Arbaces quidam genere Medus, uirtute & animi magnitudine præclarus, duxerat copiarum, quæ singulis annis in Ninam à Medis destinabantur. Contracta hic amicitia cum Babyloniorum duce nomine Belesо, hortatus est ab eo ut principatum Assyriorum deleret. Erat enim insignis inter sacerdotes, quos Babylonij Chaldæos uocant, peritus astrologiæ diuinationisq;, qui multis prædixerat quæ erãt proculdubio futura. Hic Arbaci cum amicus esset, cum imperio omnium potiturum prædixit, quibus Sardanapalus regnaret. Laudato uiro, satrapam se illum Babyloniorum, si uera prædiceret, factum promisit. Ipse tanquam Dei uocibus in spem elatus, cum præreliquis

ducib

ducibus, tum benignè alloquẽdo, tum beneficijs ad suã benevolentiã attraxit. Cupiens autẽ regem atq; eius uitam inspicere, data uni ex eunuchis aurea phiala, ad Sardanapalum introductus est. Conspecta regis mollitie & muliebri apparatu, illũ ut nullius rei hominẽ despexit: magisq; in spẽ incubuit à Chaldæo datã, inita cum Belesо societate, ut ipse Medos ad imperium, Persas ad defectionem solicitaret, ille uerò Babylonios barbarorumq; ducem sibi amicum ad communionem consiliorum impelleret. Cum tẽpus missionis exercitus aduenisset, quilibet de more in patriam secessit, Arbaces ad Medos reuersus, illis persuasit ut pro imperio, Persis ut pro libertate sumerent arma. Similiter & Belesus Babylonios impulit ad Arabes legatis missis, præfectũ eorum sibi familiarem ad societatem consiliorum hortatus est. Acto anno ad Ninam conuenere omnes, succedere se de more cæteris simulantes: re autem uera ut imperium Sardanapalo auferrent. Erant quatuor gentes, quæ in unum conuenerant, numero millia hominum quadringenta, muniti castris, ac de rebus communibus consultantes. Cognita defectione Sardanapalus, aliarum nationũ exercitum aduersus descisсentes ducens, commisso certamine hostes superat: profligati ad montes confugiunt, stadijs à Nina distantes septuaginta: quibus, cum denuò ad campos

fore

fortunam experturi descendissent, Sardanapalus cum omnibus copijs occurrit. Instructa acie, per præconem, ei, qui Arbacem aut Babylonium Belesum occidisset, talenta auri ducenta: qui uiues tradidisset, duplex præmium, ac Mediæ præfecturam pollicitus est. Verùm nullum ea præmia mouerunt. Cõmisso certamine multi ex hostibus occubuere. Reliquos Sardanapalus usque ad castra in montibus sita persequitur. Qui cum Arbace erant aduersis prælijs pauentes, initio quid uictis agendum esset consultant: maior pars in patriam cuique redeũdum, ibi præoccupanda munita loca, alios in societatem belli uocandos, necessaria ad bellum paranda esse censebat. Belesus Babylonius asserens deos multis cum laboribus periculisq; uictoriam polliceri, persuasit ut in bello perseuerarent. Commissa igitur rursus pugna, rex superior fuit: castrisq; hostium potitus, usque ad montes Babylonios insecutus est. In eo certamine Arbaces uiriliter pugnans, multis prostratis Assyrijs uulnus accipit. Tot aduersis prælijs, eorum qui desciuerant uicti duces, cum domum abire decreuissent, Belesus sub dio pernoctans, ex astrorum obseruatione recedere uolentibus prædixit, paucos post dies ultro illis auxilia aduentura, resq; eorũ in melius cessuras esse. Hæc astris significare deos. Suadere igitur se, ut suæ arti fidentes, parumper deorũ beneficia

expect

expectarent. Huic exhortationi parentibus ducibus, promissumq; expectantibus tempus, nuntiatum est, Bactrianorum exercitum ad regem mitti, propinquumq; esse, magnis itineribus proficiscentem. Visum est igitur Arbaci, reliquisq; cum expeditis militibus obuiam proficisci, ut aut defectionem persuaderent Bactrianis, aut ad id armis cogerent. Primùm duces, tum reliqui libertatem asserentes, copijs cæterorum sese addiderunt. Hæc Sardanapalus ignorans, memor superioris fortunæ, ad hilaritatem profusus, epulum militibus ex sacris, uinumq; abunde præbuit, aliaq; epulo accommodata. His intentis Assyrijs, Arbaces qui per transfugas hostium in castris negligentiam, ut qui uino cibóque grauati, somno quietique indulgebant, norat, noctu castra hostiũ expugnauit, acie instructi incompositos, parati imparatos adorti, multis interfectis reliquos in urbem compulere. Sardanapalus cum exercitui ducem præfecisset Salamenum uxoris fratrem, urbis curam custodiendæ sumpsit. Hostes in locis patentibus iuxta urbem duobus prælijs copias regias fundunt: interfectoq; Salameno, reliquos persequentes, partim in fuga cædunt, partim in flumen Euphratem præcipites agunt: paucis qui cædi superfuerant, in urbem compulsis. Adeò ingens numerus occisorum fuit, ut fluuius redundante hominum sanguine colorem mutarit. Obsessò

in ur

in urbe rege, multæ nationes, quælibet libertatem aſserens, ad Arbacem defecerunt. Rex magno in diſcrimine regnum uerſari uidens, filios tres, duasq; filias cum magna auri argentiq; copia in Paphlagoniam ad Cottum præſidem miſit, ducum omnium ſibi acceptiſsimum: tum per epiſtolas reliquorum, qui non defecerant, auxilia accerſit, ad ferendam obſidionem paratus. Erat enim reſponſum progenitoribus datum, nunquam Ninam capi poſſe, niſi cum fluuius urbi hoſtis fieret. Quod nunquam futurum ratus, ſpem ceperat obſidionis traducendæ, & ſimul futura auxilia expectabat. Hoſtes urbem, quam propter mœnium altitudinem expugnare nequibant, obſedere. Nondum enim catapultæ, neq; uinearum, neq; arietis quo muri urbium deijciuntur, uſus erat. Iis qui in ciuitate erant, omnes ad uictum res & obſidionem tolerandam neceſſariæ, regis cura ad id antea impenſa ſupererant. Cum duobus annis obſidio perſeueraſſet, per ſummum otium obſeſſorũ, tertio continuis imbribus excreſcens ſupra modum fluuius, cum partem urbis inundaſſet, muros deiecit ad ſtadia uiginti. Hic rex exiſtimans tempus oraculi aduenisse, deſperata ſalute, ne in hoſtium poteſtatem perueniret, pyram in regia ingentem extruxit: ſupérque eam auro argentoq; omni, ueſte inſuper regia impoſitis, uxoribus quoque atque eunuchis in medio

pyræ

pyra reclusis, se cremandum, unà cum his ignem iniecit. Hostes audita regis morte, urbem per eam quæ ab oraculo prædicta erat muri parte ingressi, Arbacem regia stola indutum regem appellarunt, omnium sibi rerum potestate permissa. Sumpto Imperio Arbaces, cùm belli socijs pro cuiusque meritis dona impenderet, prouinciarum quoque præsides pronuntiauit. Babylonius Belesus, qui futurũ imperium prædixerat, admonens præmiorum, præfecturam Babyloniæ obtinuit: & simul testatus est, votum se Belo, dum in dubio res esset, fecisse, uicto Sardanapalo, regiaq; incensa, cineres se ex ea Babyloniam delaturum: ac pone templum Dei aggerem erecturum, qui ab omnibus per Euphratem nauigantibus conspiceretur, perpetuum monumentum regni Assyriorum deleti. Hoc petijt suasore ennucho quodã, à quo argentum aurumq; ad se delatum occultum tenuit. Quod ignorans Arbaces, (existimabat enim omnia igni unà cum Sardanapalo absumpta esse) deferri Babyloniam cineres permisit, ciuitati immunitate concessa. Belesus paratis nauigijs unà cum cineribus Babyloniam uim magnam auri argẽtiq; destinauit. Qua re ad regem delata, iudices eius criminis dati sunt ex his qui unà secum fuerant uicto res. Cum Belesus factum confiteretur, iudices eum capite damnarunt. Rex, magni uir animi,

uolens regni principia humanitate ac clementia firmiora reddere, non solum Beleso pœnam remisit, sed & asportatum aurum argentumq; condonans, præfecturam Babyloniorum à principio concessam habere iussit, asserens maiora illius erga se beneficia, quàm iniurias esse. Hac uulgata clementia, non solum beneuolentiam singulorum, sed & gloriam assecutus est, censentibus omnibus illum imperio dignum, qui ita parceret delinquentibus. Arbaces suis bonis ciuibus concessis, urbem à solo euertit: aurum argentumq; omne (nam ad multa talenta ex incendio effluxerat) detulit in Echatanam Mediæ urbem. Hoc pacto Assyriorum imperium, quod ad trigesimã prolem à Nino peruenerat, annis mille & quadringẽtis ad Medos trãsijt.

CAPVT VIII.

De Chaldæis, & de obseruatione astrorum.

NVnc æquum uidetur, quò nil memoratu dignum omittamus, de his qui Chaldæi apud Babylonios uocãtur, referre. Chaldæi Babyloniorũ antiquissimi, eum locum in sua republica in Aegypto sacerdotes obtinuere. Ad cultum enim deorum deputati, per omnem uitam philosophantur, peritissimi astrologiæ habiti. Multi diuinatione quadam futura prædicebãt. ac tum augurijs, tum sacris, tum alijs quibusdam incãtationibus & mala auertere ab hominibus, & bona afferre, auguria insuper somnio-

somniaq; & prodigia interpretari consueuere. Eorum præterea quæ ad sacra speculanda pertinent, peritissimi. Non enim quemadmodum Græci, horum omnium doctrinam percipiunt. Nam pueri à patribus progeniem secuti eã discunt philosophiam, omni aliarũ rerũ cura post habita. Ita, tum quia à teneris annis in ea doctrina erudiuntur, tum quia diutius in illa perseuerant, doctissimi euadunt. Apud Græcos ut plurimum tardè ad philosophiã accedunt, paulumq; in ea immorati, ad quæstum uertuntur. Pauci admodũ in ea immorantur perdiscenda, lucri gratia ad alia exercitia uersi. Non enim de more imitantur parentũ doctrinam, sed ipsi sua sponte uarijs studijs pro libito incumbunt. Et enim barbari in suscepto exercitio semper immorantur, Græci uerò lucri gratia nouis semper opinionibus incũbentes, deq; maximis disciplinis inter se altercantes, incertos discipulos reddunt, animumq; eorum per omnẽ uitam dubium, nulla certa sententia, errare compellunt. Ita si quis præclarissimorũ philosophorũ diligenter sectas exquirat, repugnãtes admodum, maximisq; de rebus inuicem contrarias comperiat. At uerò Chaldæi mundum sempiternum esse aiunt, neque principium habuisse, neq; sortiturum esse finem. Vniuersorum ordinem atque ornatum diuina quadam prouidentia factum. Cœlestia omnia non casu, aut sua sponte, sed

determinato quodam firmoq; deorũ nutu iudicioq; eſse perfecta. Aſtrorum longa obſeruatione curſum naturamq; diligentiſsimè ſcrutati, multa futura hominibus prædicunt. Maximam uerò uim ac motum quinq; aſtrorum, qui Planetæ appellantur, interpretes illi, & eius præſertim qui à Græcis Saturnus dicitur, eſse affirmant. Clariſsimum uerò, & cuius maxima ſit uirtus, Solem dicunt. Reliquos quatuor eo nomine quo & noſtri aſtrologi appellãt, Martem, Venerem, Mercurium, Iouem. Mercurios illos propterea uocant, quòd cum alijs aſtris haudquaquam errantibus, ſed motum ordinatũ habentibus iſti ſoli proprium curſum ſortiti, futura oſtendant, tanquam Deorum interpretes uoluntatis. Nam tum ortu, tum occaſu, tum colore ſignificare rectè aduertentibus futura teſtantur. Aliquando uerò uentis, quandoq; imbribus, tum æſtu, nonnunquam cometis, ſolis & lunæ eclipſi, hiatu terræ, multis deniq; ſignis, quæ proſint, quæ'ue obſint, non ſolum gentibus ac locis, ſed & regibus & priuatis perſonis oſtendunt. Sub horum curſu eſse aſtra triginta, quæ deos conſultores appellant: & horum medietatem ſupra reliqua ſubtus terram ferri, tum quæ apud homines accidũt, tum quæ à cœleſtibus eueniunt, ſpectantia. Diebus autem decem ex ſuperioribus unum ad inferiora ueluti aſtrorum angelum, alterum rurſus ab

inferio

inferioribus ad superа mitti. Et hunc esse eorum præscriptum motum circuitu sempiterno. Deorum præcipuos duodecim asserunt esse numero, quorum cuilibet mensem, & unum ex signis Zodiaci tribuunt, perq; ea solem ac lunam reliquosq; planetas quinq; efficere motum suum. Solem anno, Lunam mense proprios cursus peragere. Reliquorum planetarum quemlibet suum motum diuersis consummare, tum velocitate, tum tempore. Hos aiunt planetas plurimum in generatione conferre ad uel bona uel mala consequenda: perq; eorum naturam atq; aspectum maximè cognosci quæ sint hominibus cuentura. Multa quoque prædixere tum aliis, tum etiam regibus, præsertim Alexandro, cum esset cum Dario pugnaturus: postmodum Antigono, Nicanori, Seleuco. Prædicunt etiam idiotis futura ita euidenter, ut mirum, & ultra hominum ingenia esse putetur. Viginti quatuor præterea astra præter Zodiaci circulum annumerant, quorum duodecim uersus Boream, duodecim ad Notum uergant. Et hæc quidem uideri, quæ attribuunt uiuentibus: hæc non apparere, & defunctis adesse putant: quæ iudices uniuersorum appellant. His omnibus inferiorem Lunam ferri propius terram dicũt: quæ breui tempore efficiat cursum suum, non quidem propter uelocitatem motus, sed propter circuli breuitatem. Quòd uero lumen à

sole habeat, quodq; propter terræ umbram obscuretur, sentiunt cum Græcis. De solis eclipsi uaria sentientes, neq; de ea suam sententiam afferre audent, neq; tempus prædicere. De terra priuatas sententias efferunt, asserentes scaphæ similem, & concauã esse: multaq; de hac, deq; reliquis quæ in orbe sunt, persuadere nituntur: de quibus alienum ab historia est singulatim referre. Hoc autem concedunt omnes, Chaldæos astrologiæ ultra cæteros, cum diutius in ea uersati sint, esse peritos. Numerum annorum, quibus se huiusmodi astrorum doctrina uacasse affirmant, haud facile quis crediderit. nam quadringenta tria annorum millia annumerant usque ad Alexandri ascensum, ex quo astrorum obseruationes ab se cœptas dicunt. Et de Chaldæis hactenus. Nunc eò unde digressi sumus, redeat oratio.

CAPVT IX.

De regibus Medis, & quomodo de eis dissentiant scriptores.

QVoniam scriptores plurimi de Medorum imperio dissentiunt, haud ab re erit ueritatem historiæ exquirenti, in quibus differant referre. Herodotus, qui Xerxis tempore uiguit, Assyriorum regnum, qui annis antea quingentis Asiæ imperitauerant, scribit à Medis euersum: deinceps multo tempore nullum fuisse regem, qui omnibus imperaret: ciuitates singulas

singulas populari imperio usas, absque regibus uixisse. Tandem plures post annos electum à Medis regem, iustitia insignem, nomine Cyaxarem, qui propinquis populis in Medorum societatem adductis, dux omnium creatus est. Tum posteri eius susceptum Imperium propagarunt usque ad Astyagem, quem Cyrus Persæq; deuicerunt. De quibus, nunc paucis contenti, postmodum suo tempore diligentius trademus. Secundo septimæ ac decimæ Olympiadis anno factus est Medorum rex Cyaxares, secundum Herodotum. Ctesias Cnidius post Herodotum, qui cum Artaxerxe aduersus Cyrum fratrem eius militans captus est, obq; artem medicinæ annis decem & septem cum rege summo cum honore fuit, ex annalibus regum, in quibus prisca Persarum gesta obseruata consuetudine scripta erant, certam a se compertam historiam ad Græcos attulisse affirmat. Is tradit, post deletum Assyriorum regnum Medos Imperio Asiæ potitos fuisse, Arbace regnante: qui cum Sardanapalum bello (ut dictum est) superasset, regnassetque duodetriginta annis, Mandanes filius Imperium suscepit, qui Asiæ imperauit annis quinquaginta. Post hũc annis triginta regnasse Sarsomenẽ, quinquaginta Artecarmim, Arbianem duos & uiginti, quadraginta Aristheum, qui bello maximo cum Cadusijs gesto, superatus sit.

Eius rei causa traditur fuisse Persodes Persa, uir fortitudine ac prudentia multiq; praterea uirtutibus memorabilis, qui regi apprime charus, cum magna esset autoritate apud eos, qui praecipui penes regem habebantur, ex quodam iudicio infensus regi, cum tribus millibus pedi tum, equitibus mille ad Caduſios aufugit. A quibus susceptus sororem despondit uni qui cateris eo tempore potentia praestabat: cumq; iam a rege aperte defecisset, suasit Caduſijs omnibus ut se in libertatem uindicarent. Dux ipse belli ob uirtutem creatus, exercitum maximum ad ducenta hominum millia coegit: castrisq; in finibus Caduſiorum positis, Aristheum Medorum ducem aduersus se cum octingentis millibus hominum profectum, pugna inita superauit. Ad quingenta millia interfectis, reliquos abegit extra Caduſiorum fines. Hac uictoria insignus, a Caduſijs rex creatus, in Mediam transyt. omniq; prouincia uastata, magnam gloriam assecutus est. Vergens in senium, cum instaret uite finis, execratus est successores qui odium inimicitiamq; inter Caduſios ac Medos delerent: qui patem procuraret, exilio mulctaretur, siue progenies sua, seu Caduſius esset. Quapropter Caduſij semper Medis hostes extitere, nunquam illorum regibus subditi, usque ad Cyrum Persarum regem. Post Aristhei obitum in Medis regnauit Artines annis duobus & uiginti,

Artab

Artabanus quadraginta. Post hunc Parthi à Medis desicientes, cum patriam urbemq; Sacis tradidissent, magnū bellum inter Sacas Medosq;, quod annis duobus magnis utrinq; cladibus gestum est, excitarunt. Pax tandem constituta, ut Parthi subijcerentur Medis, Sacæ Mediq; amici socijq; inuicem perpetuò essent. Sacarum tum regina erat mulier, Tarina nomine, bellorum appetens: audacia quoq; & rebus gestis cæteris fœminis inter Sacas nobilior. Habet ea patria mulieres robustas, quæ uiros appetunt præsertim belli gloria illustres. Fertur hæc tum pulchritudine, tum uerò consilio prudentiaq; mirabilis extitisse, propinquasq; gentes barbara superbia elatas, ac Sacis imperantes expugnasse, maioremq; eius regionis partem ad mitiorem traduxisse uitam. Multas insuper condidisse ciuitates, quas reddidisset præ cæteris uicinis gentibus feliciores. Post eius obitum, memores beneficiorum eius uirtutisq; subditi, sepulcrum ei construxere, omnium quæ apud ipsos erant magnificentius. Pyramis ea fuit triangularis, cuius latus quodlibet tribus stadijs protendebatur: altitudo stadij erat unius, uertice in artum constricto. Addiderunt sepulcro auream statuam instar colossi, honores insuper heroicos: aliaq; ad sepulcri magnificentiam impenderunt, quæ suis maioribus consueuerunt largiri. Astibara Medorum in rege Ecba-

tanis ob senectam defuncto, filius Apanda regnum cepit, a Græcis Astyages nominatus: quo a Cyro rege Persarum deuicto, Medorum regnum ad Persas transijt: de quibus suo loco scribemus. De Assyriorũ Medorumq; imperio, deq; his in quibus dissentiũt scriptores, satis dictum putamus. Nunc ad Indos, eaq; quæ de his traduntur, transeundum.

CAPVT X.

Descriptio Indiæ, & de iis quæ in ea fiunt, deq; Indorum moribus & institutis.

INdia in quatuor latera distincta est. Quod ad orientem, quódue ad meridiẽ uergit, magnũ mare circundat. Quod Arctos spectat, Hæmodus mons ab ea Scythia quam habitant hi qui appellantur Sacæ, diuidit. Quartum, quod est ad occidentem, fluuius Indus terminat, omnium fere post Nilum maximus. Magnitudinem Indiæ ab oriente ad occasum scribunt stadiorum uiginti octo millium, a septentrione ad meridiem millium duorũ ac triginta. Hæc tãta Indiæ magnitudo circulo æstiuo tropici uidetur subiecta. In multis Indiæ locis aiunt ereCtum lignum nullam a sole umbram reddere: nocte Arctos non uideri. In ultimis uero minime astrici Arctorum: quo in loco umbras uersas meridiem inclinare dicunt. India multos montes ac magnos continet, arboribus omnis generis oppletos. Cãpos insuper plurimos, maximosq;

ximosq; fructibus uberes, pulchritudine egregios. Diuisa est fluminum multitudine, agros plurifariam rigantium. Ista ex re bis in anno præbet fructus: animantia uarij generis prodit præ cæteris magna, ac robusta, partim terrestria, partim uolantia. Elephantes insuper plurimos maximosq;, qui Libycos robore excellant. Vtuntur his, quos uenatione abunde capiunt, in prælijs: multumq; ad uictoriam conferunt. Homines quoq; fert proceros ac ualidos, & artificio accomodatos: ut qui æremparum ducant, & aquam bibant salubrem. Terra & domestica fructibus opulenta est, & uarijs multiplicibusq; metallis fœcunda. Nascitur in ea ingens argenti auriq; uis: nō parū quoq; æris, ferriq;, et orichalci. Multa insuper ad cultū utilitatemq; uitæ, & belli apparatum. Præterea inter alias segetes fit apud Indos plurimum milij ac leguminū, agros, aqua fluminum irrigante. Oryza quoq;, & quod appellant bosphorum, multaq; alia ad cibum utilia. Plures insuper fructus, animantium nutrimenta: quæ longum esset recensere. Ob hanc causam affirmāt nunquam Indum fame aut rerum inopia premi. Nam cum bis annis singulis segetes ferat, hunc quidem hyeme, quo tempore alij rizum serunt, percipiunt: alterū æstate, cum oryza, sesamus, bosphorus, milūq; seruntur. Quo accidit, ut præcipua sit apud Indos ubertas: cū & sua sponte nascantur

nascantur fructus, & palustres dulcedine præcipua radices magnam copiam uictui hominum præbeãt. Omnis enim ferè campestris regio dulcem tum à fluminibus hamorẽ suscipit, tum à pluuia, quæ certo anni tempore fieri æstate consueuit. Sunt radices quoq; palustres æstu decoctæ, sed magnarum præcipuè arundinũ, dulces. Confert etiam ad Indorum fertilitatem consuetudo quæ in bellis seruatur. Nam apud cæteras gentes hostes bellorũ tempore regiones spoliãt, uastantq;, neq; agros coli sinunt: apud Indos uerò belli tempestate in campis opus rusticum exercent absq; cura agricolæ, procul ab omni discrimine belli. Hostes in prælijs mutua cæde grassantur: agricolis nulla in re nocent, sed intactos relinquunt, tanquam communis utilitatis ministros. Neque uerò hostium agros urunt, neque cædunt arbores. Habent insuper Indi plura flumina, ingentiaq;, nauigijs apta, quæ ex fontibus montium ad septentrionem uergentium in campestria decurrunt. Horum permulti in unum coëuntes, in Gangem defluunt. Eius latitudo stadiorum est triginta. Fertur à septentrione ad meridiem, inq; mare Oceanum ingreditur, delapsus uersus orientem per Gandaros, apud quos permulti sunt maximiq; elephanti. Quo accidit, ut nullus unquam eis rex aduena imperarit, propinquis gentibus numerorum uimq; beluarum ueritus. Alexander Macedo

cedo totius Asiæ imperium adeptus, solos Gandaros non oppugnauit. Nam cum ad Gangem cum exercitu peruenisset, cæteris sibi subditis Indis, ut nouit Gandaros quatuor millibus elephantis ad bellum paratos, nequaquam eos armis lacessiuit. Indus eodẽ modo quo Ganges ab Arcto incipiens, in'que Oceanum fluens, Indiam diuidit, lapsúsque per loca patentia augetur pluribus egregijs fluuijs, qui in eum decurrũt, quorũ præcipui Hipanes Hydaspésque & Acesines dicuntur, sunt præter hos haud uulgaria flumina Indiam interlabentia, quæ regiones eas hortis uarijsq́; fructibus uberes reddunt. Cur in India plura maximaq́; sint flumina, causas philosophi physicíque asserunt, Indiam situ esse humidam: Scythas uerò, Bactrianos, Arianósque uicinas gentes elatiores. Meritò igitur humiditatem ex superioribus locis ad infima fluentem plures & aquosiores fluuios reddidere. Sed quod accidit inter cæteros fluuio quem dicunt Sillan, est dictu mirabile. Defluens enim à monte eiusdem nominis abrupto, neque alterius fluuij decursu auctus, absorbetur ab hiatu terræ. Indiam omnem, cum supra modum amplitudine excedat, multæ uariæq́; incolunt gentes: quarum nulla originem extra Indiam trahit, sed omnes indigetes appellantur. Nunquam externa colonia illuc adijt, neque ipsi ad alias gentes misere. Asserunt priscos inde homines his

cibis

cibis quos terra sua sponte produceret, pellibusq; animalium, quemadmodum & Græcos, pro uestibus usos: artesq; & cætera ad uitam necessaria paulatim adinuenta, utilitate homines docente, quibus natura manus, loquelam, & animi præstantiam adjumenta uitæ dedisset. Tradunt qui prudentiores apud Indos fuere, priscis temporibus, cum adhuc homines dispersi per uicos habitarent, uenisse ad Indos cum exercitu ex occidentali plaga Dionysium, omnemq; peragrasse Indiam, nullis adhuc præclaris constitutis urbibus quæ ei obsisterent. Cum uerò ob ingentes æstus exercitus eius peste intereriret, ut dux prudens in montes ex locis planis milites traduxit. Vbi cum uenti frigidi afflarent, & aquæ potu uterentur, quæ puræ ex fontibus manabat, à morbo sunt liberati. Locum montanū, in quo exercitus à peste euasit, femur appellauit. Vnde & Græcos tradidisse de eo Deo posteris ferūt, in Iouis femore Dionysium esse nutritum. Cum multos fructus Indos plantare docuisset, & uini quoq;, aliorumq; ad uitam utilium usum dedit: plures insuper condidit egregias urbes, cogens ex uillis in ciuitatem migrare. Deorum quoq; cultum tradidit: leges ac iudicia cōstituit. Tandem propter impensa beneficia, rerumq; uarias inuentiones Deus existimatus est, & immortalium honore potitus. Scribunt etiam mulierū multitudinem in exercitu circunduxisse, usumq;

esse

esse in acie tympanis cymbalisq́; , nondum tubæ reperta. Cùm Indis imperasset annos duos & quinquaginta, senex defunctus est: cui successerunt in regno filij. Sed paulatim labẽte successorũ culpa principatu, cum longo tempore post regnum omnino defecisset, ciuitates libertatem asseruere. Hæc de Dionysio, deq́; progenitoribus eius, ab his qui Indiæ montana incolunt, traditur. Herculem præterea uolunt ad Indos accessisse, sicut & Græci, clauæ, pelleq́; leonis ornatum: qui corporis robore uirtuteq́; multo cæteros homines excesserit, terræ insuper ac maris monstra perdomuerit. Cum multas cepisset uxores, filios plures, natam unicã genuit. filijs, cum ad ætatem peruenissent, omnẽ distribuit Indiã, regnis pro numero filiorum constitutis. Filiam ab se nutritã reginam fecit. Multas præterea ciuitates ab eo cõditas scribunt: maximam clarissimamq́; appellauit Palibotrã. In qua sumptuosa ædificata regia, multos in eam introduxit incolas: sepulcris etiã fluminibusq́; reddidit urbem munitiorẽ. Et ipse quidẽ Hercules cum è uita migrasset, immortaliũ honorẽ consecutus est. Posteri eius per multa regnantes secula, nil dignum memoria gessere, neq; exercitu aliquo extra Indiam ducto, neq; colonia ad alias nationes missa. Multis pòst annis plurimæ ciuitates in libertatem se uindicarunt. Nationes quædã regnum usq; ad Alexandri aduentum passæ

sunt.

sunt. Cum leges apud Indos uariæ habeantur, admiratione tamen dignæ hæ fuerunt, à priscis eorum philosophis editæ. Lege enim sanxerunt, neminem omnino seruum esse: liberos æquo iure honoreq; haberi omnes. Qui assuescerent neque præstare cæteris, neq; iniuria quenquam afficere, optimè ad omnes fortunæ casus institutisse uitam. Stultum sanè uideri, leges æquas omnibus positas, fortuna non æque omnibus communes esse. Indorum populus in tribus septem est distributus. Prima est Philosophorum, qui cæteris numero pauciores, supereminent dignitate. Hi ab omni opere immunes, neque seruiunt cuiquam, neque imperant: recipiuntq; à priuatis & ea quibus sacra diis faciant: & curam habent defunctorum, tanquam chari dijs, & quæ fiant apud inferos, præcipue norint: propterea dona plurima honoresq; eis impenduntur. Multum uerò prosunt Iudorum uitæ. Nam anni principio unà conuenientes, siccitates, pluuias, uentos, morbos prædicũt, cæteraq; quorum cognitio possit utilis esse. Futura enim audientes tum populus, tum rex, & futura declinant mala, & bonis futuris imminent. Qui philosophus falsa prædixerit, nullam, præterquam quod perpetuò silet, pœnam subit. Secunda tribus est agricolarum, qui multitudine superantes cæteros, à bello reliquoq; opere liberi, solis agris colendis tempus impartiunt.

Nullus

Nullus hostis eos lacessit, neque spoliat: sed existimans illos in communi utilitate uersari, ab omni iniuria abstinet. Ita soluti metu agricolæ, terramq; libere colentes, rerum afferũt ubertatem. Viuunt autem in campis cum uxore ac liberis, neq; in urbes commeant. Dant regi (omnis enim India subdita est regibus) tributum. Nulli priuato licet agros possidere præter tributum: & quartam quoq; fructuum partem regibus impendunt. Tertiam tribum conficiunt omnis generis pastores, qui neq; in ciuitatibus, neque in uillis morantur. Vtuntur tabernaculis: uenatu, ac retibus utas à feris auibusq; regiones reddunt. Hoc exercitio Indiam domesticam præstant, multis uarijsq; tum bestijs, tum auibus sementi agricolarũ infestis copiosam. Quartum locum artifices tenent: quorum pars armis, pars rusticis instrumentis, alij alijs utilibus rebus fabricandis uacant. Hi non solum immunes à tributo sunt, sed frumentum insuper à regia percipiunt. Quinto ordine milites, sed numero secundi, belli disciplina exercentur. Omnis ea multitudo armis dedita tum equi elephantiq; bello apti ex regia uictum habent. Sextus est ordo Ephororum. Hi quæcunque in India aguntur inspicientes, regi referunt: ubi rex desit, principibus. Septimo loco existunt, qui publicis consilijs præsunt, numero pauciſsimi, nobilitate prudentiaq; maximè insignes. Ex his enim ad regũ

consilia, tum ad rempublicam curandam, tum ad res dubias iudicandas adsciscuntur. Duces insuper ex his deliguntur, ac principes. Has in partes politia Indiæ distributa, haudquaquam licet unius ordinis uirum alterius uxorem ducere, neque exercitium mutare: neque enim fas est militem agrum colere, aut philosophari artificem. Habet India plurimos maximosq; elephantos, fortitudine ac magnitudine præstantes. Coit hoc animal, non, sicut quidam putãt, promiscuè, sed uelut equi, & reliqua quadrupedia. Decimo ac sexto ad minus mense ui plurimum pariunt, quandoq; octauo & decimo. Vnicum, ueluti equi, parturiunt: quem nutriunt matres annis sex. Viuunt maiori ex parte ætate longæui hominis. Qui uerò maximè senescunt, annis ducentis. Sunt & apud Indos statuti principes, qui iniurias ab aduenis prohibeant. Si qui eorum infirmentur, conductis medicis curant, defunctosq; sepeliunt, eorum pecunia proximioribus tradita. Iudices causas cognoscunt: sontes diligenter puniunt. Et de Indis hactenus.

CAPVT XI.

De Scythis, Amazonibus, & Hyperboreis.

NVnc de Scythis, qui sunt Indiæ contermini, dicendum. Hi olim à primordio paruam patriam possidebãt. Postmodum paulatim per uirtutem & uires aucti, cum regiones mul-

tas

tas sibi subdidisset, in magnũ Imperium gloriamq; peruenere. Ea primum natio iuxta Araxem flumen parua numero, propterq; ignobilitatem contẽpta, cõsedit. Nacti regem quendam bellicosum, & militari uirtute præcipuum, agros ampliarunt, montanos quidẽ usq; ad Caucasum, campestres uerò usq; ad Oceanũ, & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim usq; flumen. Fabulantur Scythæ, natã apud eos extera uirginẽ umbilico tenus hominis forma, reliqua uiperæ. Eam genuisse puerum, cuius nomen fuerit Scytha. Hunc, cum omnium qui antẽ eũ fuerant, clarissimus euasisset, indidisse populis Scytharum nomen. Inter huius regis pastores extitisse fratres duos summa uirtute, & unum Plutonem, alterum Napim appellatos: qui magnis rebus gestis, regno inter se diuiso, alteros populos Plutones, alteros Napas uocitarunt. Horum magno pòst tempore regum progenies uirtute & belli artibus insignis, regiones ultra Tanaim usque ad Thraciam subiecit. Versis deinde ad alteram partem armis, ad Nilum Aegypti peruenere: redactisque in potestatem quæ intermediæ erant gentibus, usque ad orientis Oceanum, & Caspium mare, paludemque Mæotidem imperium protenderunt. Auctæ uiribus ea gens, reges habuit memoria dignos, à quibus quidam Sacæ, hi Massagetæ, quidam Arimaspi alio nomine appellati. Sub his re-

gibus ex prouincijs à se bello subactis colonia deductæ sunt, sed duæ maximæ: altera ex Assyrijs, inter Paphlagoniam ac Pontum posita: ex Medis altera, pone Tanaim flumen, cuius populum Sauromatas appellarunt. Hi multis post annis imperio latè diffuso, magna ex parte uastata Scythia, eam penitus desertam cultoribus reddidere. Deinceps deficiente Scytharum principatu, regnasse fœminas dicunt fortitudine corporum præclaras. In his enim gentibus exercentur ad bellum fœminæ, uiris nihilo uirtute inferiores. A quarum multis uirtute egregijs magnæ res non tantum in Scythia sunt, sed in propinquis locis gestæ. Cyrum quidem Persarum regem cum ingenti exercitu Scythiam ingressum, à Scytharum regina prælio superatum, captumq; cruci affixit. A deo autem Amazonũ uires claruere, ut non solum multas uicinas gentes, sed magnam etiam Europæ Asiæq; partem subegerint: de quibus posteaquam scribere cœpimus, haud absurdum erit, quæ de illis magis fabulosè quàm uerè scribuntur, referre. Penes Thermodoonta fluuiũ primùm gens Amazonũ fuit: quæ uiris similes, bellicis artibus uiribusq; corporis præstabant. Earũ regina exercitu mulierũ coacto, exercuisse traditur eas militari disciplina: ac nonnullas ex uicinis gentibus expugnasse. Eius deinde gloria & uiribus ampliatis, propinquisque subactis gentibus, fi-

liam

liam genuit, quam Martis filiam appellauit. Viros ad texturã, muliebriaq; deputauit exercitia. Lege autem statuit, ut sola fœmina in re militari erudirentur: uiris interdicta essent arma, seruiliaq; officia permissa. Maribus qui ex eis nascebantur, crura ac brachia debilitabãt, quò bello inutiles fierent. Fœminabus dexteram inurebant mammam, ne pugnæ esset impedimento: ex quo & Amazonum eis est inditum nomen. Regina, & prudentia, & rei militaris opinione præstans, urbem præclaram in ostijs Thermodoontis, quam appellauit Themiscyram, inq; ea regiam insignem condidit. Cum in bellis militarẽ disciplinã summo ordine seruaret, primùm propinquas omneis gentes usque ad Tanaim flumen suo imperio addidit. In quadam deinceps pugna cum uirtiliter dimicans interisset, filia in regno succedens, perq; omnia matris uirtutem imitata, gesta eius superauit: nam uirgines à primis annis uenationibus exercitans, quotidie ad belli munia instruxit. Marti quoque & Dianæ sacrificia instituit, quæ Tauropolium appellauit, Sacra facere edocuit. Vltra Tanaim exercitu traducto, omnes eius ora gentes ad Thraciam usque deuicit. In regnum deinde cum multis spolijs reuersa, magnifica eis deis templa construxit, omnium subditorum beneuolentiam iusto æquoque imperio adepta. Tum ad alteram fluminis partem uersis

armis, Asiæ partẽ usque ad Syriam bello subegit. Post huius obitũ propinquior genere in regno succedebat, iustè imperans, ita ut Amazones magno imperio & gloria potirentur. Multis pòst seculis uulgata earum per omnem orbem uirtute, Herculi Semeles ac Iouis filio ab Eurystheo mandatum fuisse tradunt, ut Hippolytæ Amazonis baltheum adse ferret. Qua re illato Amazonibus bello, acieque profligato earum exercitu, uictam Hippolytam cum baltheo cepit: quo prælio Amazonum est regnum deletum. Barbaras deinde proximas gentes, contempto Amazonum nomine, præteritarum iniuriarum memores, adeò gentem earum continuo bello contriuisse aiunt, ut ipsarum sit nomen & genus extinctum. Paulo post hanc Herculis expeditionem, Troiani belli tempore, Penthesilea reginam Martis filiam tradunt suarũ cæde perterritam, cumq; Amazonum reliquijs ex patria profugam, Troianis auxilio affuisse, ac post Hectoris obitum multis præclaris belli facinoribus editis, ab Achille interfectã. Hanc postremam Amazonum præcipua uirtute extitisse, reliquias q; deinceps eius gentis paulatim defeciss e ferunt. Ea causa est cur apud posteros cum robur earum uirtusq; refertur, fabularum antiquarũ loco accipiantur. Nobis posteaquam res Asiæ, quæ ad Arctum uergunt, digestas duximus quæ posteritati mãdarẽtur, haud

absur

absurdum visum est, quæ de Hyperboreis traduntur, conscribere. Eorum qui ueteres similesq; fabulis historias scribunt, Hecataus quidam, aliq; oppositã Celtis iuxta Oceanum esse insulam haud multo Sicilia minorem ponẽ Arcticos tradunt: habitariq; ab his qui Hyperborei, eo quòd uento Boreæ sint admodum subditi, appellantur: insulam uero fertilem ac fructuosam, ut in qua fructus annis bis nascuntur. Fabulantur Latonam in ea natam: unde & Apollo ibi præcæteris diis maximè colitur. Esse quoque eius insulæ homines uelati quosdam Apollinis sacerdotes, cuius laudes & hymnos quotidianis cantu celebrent, summeq; eum honorent Deum. Præterea lucum ingentem, templumq; Apollinis forma rotunda egregium, multisq; donis atque ornamentis cumulatum. Vrbs ei sacra est, cuius incolas maiori ex parte aiunt esse citharistas, continuéque in templo sonare canentes hymnos in Apollinis laudem, cantuq; eius gesta exornantes. Habent Hyperborei propriam linguam Græcis: sed Atheniensibus maximè Delijs q; societate ac beneuolentia iuncti sunt, a priscis temporibus cœpta. Etenim Græcos quosdam dicunt cum ad Hyperboreos transisse, dona sumptuosa in templo apposuisse, Græcis literis inscripta. Eodem pacto ex Hyperboreis olim Abarim uenisse in Græciam, amicitiámque cum Delijs antea contractam formam 4 se-

se. Ferunt insuper lunam in hac insula uideri parum à terra distantem, ac terrestres quosdã ueluti cumulos habentem in se manifestos. Dicunt quoque eum Deum per annos undeuiginti adire insulam, in quibus astrorum reuolutiones perficiantur. Ob eam rem huiusmodi annorum tempus à Græcis Metonus annus nominatur. Interea cithara sonare, psallereq; noctu continuò ab æquinoctio uernali usque ad Pleiadum ortum Deus existimatur, uoluptati deditus. Regiæ ciuitati imperant hic, temploq; præsunt ij, quos appellant Boreadas, progenies Boreæ, quæ per genus recipit principatum.

CAPVT XII.

De Arabia, déque his, quæ in ea sita esse fabulantur.

NVnc ad reliquas Asiæ partes, eas præsertim in quibus continetur Arabia, transeundum. Ea inter Syriam Aegyptumq; sita, multis uarijsq; distinguitur gentibus. Nam quæ uergunt ad Orientem partes, Arabes incolunt, quos nominant Abataeos, habitantes patriam tum desertam, tum inaquosam, tum in paucis ferentem fructus. Ideoq; latrocinijs uicinis gentibus infesti sunt, atq; inuicti bello. Qui regionem aquis carentem tenent, puteos effodiunt exteris ignotos: quæ res hostium pericula depellit. Nam qui eos persequuntur, aut errantes sibi deficiunt, fontium inscitia: aut uix redeunt, labore de

re defatigati. Ob hanc causam Arabes ea loca incolentes, cum bello expugnari nequeant, liberi uiuunt: neque ulli unquam externo regi, non Assyrio, non Medo, non Persæ paruerunt. Ipsi Macedonum reges nunquam eos subigere quantũuis magnis copijs ualuere. Est in regione Abatæorum saxum natura admodũ munitũ, unico, angustoq; ascensu euntibus patẽs, paucis custodibus egens: stagnum quoq; ingens, ut quod longitudine quinquaginta, latitudine sexaginta fermè stadia complectatur, asphaltum producens, ex quo nõ paruũ uectigal percipitur. Eius aqua odoris est pessimi, atque amarinquo fit ut neque pisces producat, neque aliquod aquatile animal. Et cum plures dulcis aquæ fluuij in illud decurrant, nequaquam tamen aquæ natura mutatur. Asphaltum stagni medietas plurimum annuatim gignit, quandoq; ad tria iugera, quandoq; ad duo. Vnde & circunstãtes barbari maiorem partẽ taurũ, minorẽ uitulam appellant. Plenus asphalto lacus procul aspicientibus insula apparet. Cum asphaltum lacus est egesturus, palàm ante uigesimum & secundum diem apparent signa. Etenim circa stagnum stadijs pluribus fœtor à uento excitatus, proprium argẽto auroq; & æri colorem aufert, uento iterum restante restituitur, propinqua loca ex calore fœtoreq; lacus corrupta, & morbos afferunt incolis, & breuioris uitæ reddunt. Fertilis est ea

palmis regio, quæ fluminibus aut aquis fontium rigantur. Nascitur & in quadam eius conualle ad multa medicis utile balsamum, maximũ uectigal, cum nulla orbis pars alia eam plantam producat. Ab hac deserta aridaq; patria uicina Arabia adeò differt, ut multitudine fructuum, cæterarumq; rerum quæ in ea nascuntur felix nominetur. Calamo enim, & eo quem appellant schinum, rebusq; alijs quæ aromata dicuntur, plurimum abundat. folijs præterea odoris suauissimi, & quod ex arboribus stillat gummi. myrrham etiam. & dijs gratissimum, perq; uniuersum orbẽ diffusum thus extrema Arabiæ ferunt: costum insuper, casiam, cinamomum, & alia eiusmodi plura Herbæ uerò et arbusta odorifera adeò illic abundãt, ut quæ cæteri rarò super deorũ altaribus ponant, illi pro lignis in furnis cõburant: hisq; quæ apud alios habentur rara, Arabes seruorum domi lectos sternant. Cinamomum utilitate excellens, ad hoc resina, miriq; odoris terebinthus, apud Arabes nascũtur. Montes non solum abietes ac populos proferunt, sed cedros, & quem uocant baraton. plurimas uerò alias nutrit plantas, suauem odorem transeuntibus inspirantes. Natura id soli accidit, ut dulces in eo odores horti ferãt. Nam quibusdã in locis effossa terra, aliquæ reperiuntur suaueolẽtes glebæ, quæ ueluti metalla fusæ, lapides ingentes fiunt, ædificandis domibus apti. In eos eũ guttæ

aquæ

aquæ pluuiæ cadunt, ita liquefiunt ex humiditate inclusæ lapidum, cõmiscenturq; inuicem, ut unicus murus appareat. Effoditur in Arabia aurum, quod non igni decoquitur, ut apud alios consueuit: sed uestigio effossum, nucibus id castaneis simile reperitur. Colore est ita lucido, ut pretiosos lapides ab artificibus auro inclusos, splendidiores reddat. Pecorũ adeò fertilis Arabia est, ut nationes plurimas uitam pastorum ducentes enutriat. Frumento non eget, multarum rerum ubertate opulenta. Pars Syriæ contermina, multas uarias q; nutrit feras. Nam & leones & pardali multò plures maioresq; in ea, quàm in Libya reperiuntur: præter hos qui Babylonij uocantur tigres. Fert & animalia naturæ duplicis, mista specie: quorum aliquos appellant struthiocamelos, qui ex struthione cameloq; constant: unde & nomen trahunt, magnitudine ad cameli nascentes modũ. Capite sunt pilis minutis, oculis grossioribus, nigrisq;, non dissimili forma & colore camelũ, collo oblongo, rostro breui atque acuto, elatis mollibus pennis, duobus cruribus, pedibus ungula fissa: ut terrestre simul uolatileq; animal uideatur. Propter grauitatẽ neq; altius extolli, neq; uolare potest, sed uelociter terra graditur. persequuntur illũ equites: quos sæpius lapide pedibus ueluti funda iacto ferit. Cum effugere nequit, inter arbusta sæpiꝰ aut umbrosa loca

caput

caput abscondit, non naturæ desidia, ne uideatur aut conspiciatur ab alijs, ut quidam putãt: sed quia ea corporis pars cæteris debilior, umbram sibi pro tutela parat. Natura enim, optima singulis animantibus ad sui salutem magistra, nõ suæ tantũ, sed eorũ quoq; quos procreat, curã salutis gerit. Qui camelopardi uocantur, ab his ambobus à quibus sortiũtur nomẽ, nascũtur: sed camelis existunt minores, & breuiore collo: capite, oculis, pilis, pardis similes: ungulæ fissuræ, camelo: caudã habent longam in modũ pardi. Nascuntur etiam in Arabia tragelaphi, ac bubali: pluráque alia uariæ formæ mistæq; naturæ animantia, quæ breuitatis gratia omisimus. Videtur autem sol regioni ad meridiem positæ plurimam gignẽdi uirtutem afferre: propterea q; plurima in eis locis uaria ac pulchra animantia natura fieri. Eadem causa & in Aegypto crocodili, & fluuiatiles equi: in Aethiopia uerò ac Libyæ desertis elephantes multi, uarij serpentes, dracones, cæteræq; feræ magnitudine ac uiribus eximiæ nascuntur. In India quoque elephantes mole, uiribus, multitudine reliquis sunt antecellentes. Non solum autem his in regionibus animalia specie diuersa solis opere uirtuteq; fiunt, sed lapides quoque naturæ uariæ, tum colore tum splendore admodũ lucido. Crystallus enim lapis ex aqua oritur pura, congelata, non quidem frigore, sed diurni

calo

caloris ui, qua duritie seruet, uariosq; susciṗiat colores. Smaragdi enim, beryllíq; inter metalla ærea nascentes, à superis formã coloremq; capiunt. Lapidibus etiam aureis, solis æstus eum colorem indidit. Quapropter & adulterinos quoque arte hominũ colore addito, crystallos sieri tradũt. Carbunculorũ insuper uarias species solis uirtus efficit. Eodem modo diuersarum auium formis color est additus: ut inuicem differentes, quædam omnino purpureo, aliæ splendido, nonnullæ croceo, aliæ smaragdi colore existant: quæ omnia lumine solis effici uidemus. Hoc & in iride conspicere cœlesti licet, quæ uarios colores à sole accipit. Horum uarietatem Naturales superioribus tribuunt, calore Solis cooperante, qui uiuificet omnium rerum formas, denique florũ terræq; colorũ uarietates faciat: cuius naturale opus ars postea hominũ natura docente imitata, uarios singulis rebus colores addiderit. Etenim colores, fructuum odores, saporum uarietates, animalium magnitudinem, cuiusque rei formam, terrarum diuersas species, constat solis caliditate fieri: qui terræ humiditate concalefacta, cuiuslibet rei naturam producat. Itaque neque Parius, neque alius quiuis mirandus lapis, cum Arabicis est comparandus, quorum & albedo splendida est, & pondus graue, nec cæteris cedunt leuitate. Hanc ei prouinciæ proprietatem uirtus solis, ut diximus, elargitur. Calor enim con-

densat, siccitas comprimit, splendor illuminat. Auium genus omne caloris particeps, uolans propter leuitatem, solis opera diuersi est coloris, in regionibus præsertim soli propinquis. Babylonia pauones plurimos colore uario distinctos nutrit. Vltima Syria fert psittacos, porphyriones q; , ac meleagridas, pluresq; alias animantium species coloribus varias. Similimodo & de alijs similis plagæ locis, ut est India, Rubrũ mare, Aethiopia, & Libyæ portio. Sed partes orientis quæ feraciores sunt, nobiliora, maioraq; ferunt animantia, reliquæ secundum solis virtutem. Eodem pacto inter arbores palmæ in Libya fructus producunt squalidos ac paruos: in interiori Syria qui carioti appellantur, sunt alijs excellentiores tum dulcedine, tum magnitudine, tum humore. His maiores multo Arabia fert, ac Babylonia: quorum magnitudo sex est digitorum. Colore sunt quidam subæreo, nõnulli puniceo, alij purpureo, aspectu amœni, & suaues gustu. Palmarum arbor procera est, stipite tereti, & usque ad uerticem æquo: coma eius uariè circũquaque diffunditur. Ea quæ ad meridiem spectat Arabia, felix cognominatur. Interiorem pastores colunt, in tabernaculis uitam ducentes. Hi pecoribus armentisq; dediti, latos habitant campos. Quæ inter has felicemq; Arabiam interiacet, absque aqua est, & (ut tam diximus) deserta. Quæ ad occasum

uerg

uergit, arenosa est penitus. Per eam iter qui faciunt, quemadmodum in mari nautæ, Arcti signa itineris duces habent. Reliqua pars Arabiæ uersus Syriam sita, multifariam agrorum cultoribus mercatoribusq; referta est: qui eorũ quæ exportant præmijs allecti, quæ rara apud cæteros habentur, abundè subministrant. Quæ ad Oceanum pars respicit, supra felicem Arabiam posita, multisq; ac magnis diuisa fluuijs, plures stagnantes lacos paludesq; haud parui ambitus facit: quæ tum fluminum tum imbrium aquis irrigata, maiori ex parte duplici fructu abundat. Nutrit autem is locus elephantorum greges, aliaq; uaria ac diuersa specie formaq; animalia. Pecorum insuper præsertim boum atq; ouium magnas pinguesq; caudas habentium copiosa est. Multa quoque & diuersa camelorum præbet genera, tum pinguium, tum macilentorum: quorum nonnulli gibbum duplicem in dorso habent, à quo & dithi nominantur. Horum carnibus lacteq; uescuntur incolæ. Quidam ferendis oneribus apti, supra decem frumenti medimnas, homines uerò quinque in lecto iacentes uehunt. Anacoli uerò, Lagariq;, qui dromadum sunt formæ, plurimum uiæ conficiunt, præsertim per deserta, & aquis carentia loca. In bello quoque duos in certamen sagittarios ferunt dorso, contrariè inuicem insidentes: alterum à fronte aduersus hostem, alterum contra per-

sequen-

quentem pugnantes. Et de Arabia hactenus.

CAPVT XIII.

De insulis uersus meridiem in Oceano inuentis.

NVnc de insula in Oceano uersus meridiem reperta, & quæ in ea præter fidem narrantur, deq; inuentionis causa, paucis sunt explicanda. Iambolus à pueritia eruditus, post patris, qui mercator extitit, obitum, & ipse mercaturæ operam dedit: per Arabiam transiès ad aromata emenda, cum socijs itineris à latronibus captus, primò cum uno ex conseruis pastor deputatus est: deinde unà cum eo à quibusdam Aethiopibus comprehensus, ultráque maritimam Aethiopiam ductus. Hi cum essent externi, in expiationem eius regionis capti sunt. Mos erat his qui ea loca incolebant Aethiopibus, à priscis temporibus ex deorum responso traditus, perq; progenies uiginti, annos uerò sexcentos (progenies enim triginta perficitur annis) obseruatus, duobus hominibus expiationem facere. Habebant præparatum nauigiolum adferendas maris tempestates aptum, & quod duo uiri facilè possent regere. In id sex mensium uictu, quod satis esset ambobus, imposito, uiros inducentes mandabant, ut secundum oraculi responsa nauiculam uersus meridiem dirigerent: uenturos esse eos ad insulam felicem, & humanos homines, qui beatè uiuerent. Eodem

modo

modo & eorum patriã, si ipsi in insulam salui peruenissent, sexcentis annis in pace felicitateq; futurã. Sin uerò longitudine maris territi cursum retro uerterent, tanquam impios ac scelestos, omni eorum genti magnarum calamitatum causam præbituros. Aethiopes uerò aiunt dies agere iuxta mare festos, sacráque facere, optantes, quò solita fiat expiatio, prosperũ nauigãtium cursum. Hi post quatuor mensiũ nauigationem multis actis tempestatibus, ad insulam deferuntur figura rotundam, stadiorũ ambitu quinq; millium. Insulæ appropinquãtibus accolæ quidam obuij scapham deducunt. Alij accurrentes mirantur alienigenarum aduentum: eos humaniter benigneq; suscipiunt: quæ apud se erant, cum illis cõmunicantes. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eadem tamen omnes corporis forma, sed quæ magnitudine quatuor cubitos excedat. Horum ossa, ueluti nerui, quò uelis flectũtur, reflectũturq;. Corpore sunt plus quã nostra agili ac robusto. Nã si quid manibus ceperint, nemo eripere ex digitis potest. Pilus carẽt, dẽptis capite, supercilijs, palpebris, ac mento: reliqua parte corporis adeò perpolita, ut ne parua quidẽ lanugo appareat. Pulchri sunt, decori, et corpore compositi: aurium foramina multo nostris patentiora, quemadmodum & lingua à nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatim

quid tum à natura tum ab ingenio datum. Diuisam enim linguam natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, ut ab radice duplex esse uideatur. Itaq; uaria utuntur loquela: ut non solum uoce hominũ loquantur, sed auiũ diuersarum imitentur cantus. Quod uerò uidetur admirabilius, unà cũ duobus hominibus perfectè simul tum respondendo, tum disputando loquũtur. Vna enim linguæ parte uni loquũtur, reliqua alteri. Purum ibi esse integro anno aërem cõstat: quemadmodum poëta scribit, pyrũ supra pyrum, malũ supra malũ, uuã supra uuam, sicum supra sicum senescere. Esse insuper tradunt continuò diem parem nocti. Circa meridiem nullam fieri rei alicuius umbram, cum supra uerticem sol existat. Viuunt autem secundum cognationes ac cœtus: qui tamẽ quadringentos non excedant. Habitãt in pratis, ferẽte absq; cultura sponte sua uberes fructus terra. Nam insulæ uirtus, aërisq; temperies terram sua sponte frugiferam ultra quã satis est, reddit. Nascuntur apud eos arundines plurimæ, ferentes uberem fructum albo eruo persimilem. Hos collectos spargunt aqua calida, quoad auctus ouis columbæ magnitudinem æquet. Ex his posimodum cõtritis panem conficiunt, dulcedine præstantem. Sunt etiã in ea aquarum fontes permagni: ex quibus partim aquæ calidæ ad usum balneorum, ad curandosq; morbos manant

nant: partim summa dulcedine frigidæ, quæ ad ualetudinem conferunt. Est quoq; omnium doctrinarũ, maximeq; astrologiæ apud eos cura. Vtuntur literis, quas habent uiginti & octo secundum uirtutem significandi, characteres uero septem: quarũ quælibet quatuor interpretatur modis. Longissimæ sunt ætatis: ut qui annos centum quinquaginta uitam agant, & absq; aliquo ut plurimũ morbo. Si quis febricitet, aut corpore æger fuerit, mori statuta lege compellũt. Non scribunt per latus, ut nos, sed a superiori parte recta linea ad inferiorem. Mos est eis ad certam usq; ætatem uiuere: qua perfecta, uariam sibi mortem sponte consciscunt. Gemina est apud eos herba: super quam si quis iaceat, in suauem deductus somnum, moritur. Mulieres minimè nubunt, sed omnibus sunt cõmunes. Simili modo & filij educantur, communique amore sunt omnibus. Abducunt sæpius a nutrientibus infantes, ne matres filium recognoscant. Quo fit, ut cum nulla sit apud eos ambitio, aut præcipua affectio, concordes absq; ulla seditione uiuant. Esse insuper animalia ea in insula magnitudine quidem parua, sed natura ac sanguinis uirtute admirabili. Corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis inuicem per medium transuersis: in quarũ cuiuslibet extremo sit auris & oculus: ut quatuor oculis uideant, totidem audiant

auribus: unicis uentre atque intestinis, in qua comesta confluunt. Pedes circum habent plures, quibus in utrãque partem ambulãt. Huius belluæ sanguis mirabili asperitur uirtute. Omne enim corpus concisum, dum spirat, hoc tinctum sanguine, euestigio cohæret. Similiter & manus cæsa, reliquæq; corporis, dum uita suppetit, partes resarciuntur, si recenti adhuc applicetur uulneri. Quisque cœtus nutrit magnas diuersæ naturæ aues, quibus experiuntur quales filij sint futuri. Impositis enim super aues infantibus, si uolantes per aëra immoti non expauescant, educant. Sin uerò timore ignauiaq; deficiunt, proijciuntur: ut neq; diutius uicturi, & animi exercitio inutiles. Cuiuslibet cœtus senior alijs tanquam rex, cui parent omnes, imperat. Annis centum quinquaginta actis, se ipsum uita ex lege priuat, post eum senior accipit principatum. Mare quo insula circũdatur, fluctuosum, & quod motus ingentes facit. dulcis est aquæ gustus. Arctus, & pleraeque stellæ, quæ nobis apparent, minimè ab illis conspiciuntur. Septem uerò insulæ simili magnitudine paribus interuallis eiusdem gẽtis legisq; existunt. Omnibus eas incolentibus quamuis terra sua sponte abundè victum ferat, tamen his modestè utuntur. Simplices enim cibos appetunt, nutrimentũ quod satis est quærentes: carnibus tum assis, tum elixis uescuntur: coquorũ artem, ua-

rijsq;

riysq; saporibus condita ut inutilia reijciunt: Deos, & eum qui omnia continet, Solemq;, & reliqua cœlestia colunt. Pisces, auesq; uarij generis capiunt. Nascuntur etiam sua sponte arbores fructiferæ, oleæq;, & uites, ex quibus olei uimiq; copiam educunt. Serpentes magnos, sed innocuos insula producit: quorum carnes mirè dulcedinis edunt. Vestes parãt ex lanugine molli ac splendida, ex medio arundinum sumpta: qua maritimis tinctæ ostreis uestimenta purpurea conficiuntur. Varia existunt animãtia: & quia præter opinionem, haud facilè credita. Certum uiuendi ordinem seruant, unico cibo dietim contenti. Nam certo die pisces, alio aues, quandoq; terrestria animalia edunt: oleo aliquando simpliciq; mensa utuntur. Diuersis sunt exercitijs dediti. Quidam inuicem ministrant: alij piscantur, alij exercent artes, nonnulli circa alias res usui commodas occupantur. Quidam, exceptis senibus, partitis inuicem operis, seruitio uacant. In sacris, ac diebus festis hymnos in Deorum, & maximè Solis laudes canunt: cui se & insulas dicarunt. Mortuos in litore sepeliunt, cadauer, cum mare fluit, arena obruentes, ut aqua fluxu inundationeq; exaggeretur locus. Calamos aiunt, ex quibus fructum decerpunt, augeri minuiue ad lunæ modum. Fontium aqua dulcis ac sana caliditatem seruat, nisi frigida aqua aut uinum immisceatur. Iambolus, & qui cũ eo

acceſſerant, cum ſeptem annis in inſula manſiſſent, tandem electos fuiſſe aiunt inuitos, tanquã malos, maliſq; aſſuetos moribus. Igitur præparata ſcapha, cibiſq; impoſitis abſcedere coacti, menſibus quatuor ad regem Indiæ per arenoſa ac uadoſa loca maris appulere. Et alter quidem tempeſtate periit: Iambolus in uillam quãdam diuertens, ab incolis ad regem in urbem Alibro tam plurimum à mari diſtantem, deductus eſt. Cum Græcos diligeret rex, plurimiq; eorum domi ſuæ retinam faceret, multis illum donauit. Deinde ſecurè in Perſidem primò, tum ſoſpitem in Græciam miſit. Hæc poſtmodum Iambolus, literis mandauit multaq; de India conſcripſit, antea cæteris ignota.

DIODORI SICVLI LIBER QVARTVS.

De Aethiopibus, qui ſunt ultra Libyam, déq; his, quæ apud eos antiquitus feruntur. CAP. I.

POSTEAQVAM ſuperius de Aegypti Aſiæq; ſecundũ quamq; prouinciam memoratu dignis rebus ſcripſimus, hic liber Aethiopes, Libyos, Atlantides complectetur. Ferunt Aethiopes primos hominũ omnium creatos eſſe: cuius rei coniecturã ferunt, quòd nõ

alium

aliũde homines in eã acceßerint, sed in ipsa geniti, meritò indigetes omniũ cõsensu appellẽtur. Et quidem simile ueri est, eos, qui sub meridie habitãt, primos à terra fuisse homines genitos. Nam Solis calore terram quæ humida erat ante faciente, atq; omnibus uteam dante, decens fuit locum Soli propinquiorem primò naturam animantium tuliße. Aßerunt autem, deorũ apud eos cultum primitus admisentum. Sacra insuper, pompas, celebritates, aliáque quibus dijs honores impendũtur, ab eis fuisse reperta. Quæ ex re ipsorum in deos pietate religioneq; inter omnes uulgata, uidentur Aethiopum sacra dijs admodum grata eße. Huius rei testimonium afferunt antiquißimum ferè ac celeberrimum apud Græcos poëtarum, qui in sua Iliade Iouẽ reliquosq; una deos introducit in Aethiopiam tum ad sacra quæ eis de more fiebant, tum ad odorum suauitatem cõmigrãtes. Dicitur etiam Aethiopas suæ erga deos pietatis præmium tuliße, quòd nunquam ab externis regibus subacti sunt: semper enim liberi permanßere. Etenim cũ plures magnis copijs apparatuq; aduersus eos profecti sint, nullus tamen eorum imperio potitus est. Cambyses quippe maximis uiribus Aethiopas aggreßus, & exercitum amißit, & ipse periculum subijt uitæ. Semiramis & consilij magnitudine, & rerum gestarum fama excellẽs, cum Aethiopiam intraßet, deßperatione

ratione rerum subitò abscesſit. Hercules quoq; & Dionysius uniuerſo peragrato orbe, ſolos Aethiopas etiã Aegypto conterminos, tum propter eorum in deos cultum, tum quia inexpugnabiles uidebãtur, intactos reliquere. Asserũt inſuper Aegyptios eorum colonos eſſe, colonia ab Oſiride deducta. Quinetiam Aegyptum olim non terram firmam habitabilémque, ſed mare ab orbis exordio extitiſſe: eam limo poſtmodum Nili inundatione ex Aethiopia aducto exaggerata à flumine terra paulatim continentem factam. Quod in oſtijs fluminis conſpici dicet. Annis enim ſingulis noua materia inundatione Nili oſtijs appoſita, cedit pelagus ob cumulos terræ ſuperinductæ. Ita regio omnis incrementum ab Aethiopia ex terra allata cepit. Plurimæ etiam leges ab Aethiopibus ſunt ad Aegyptum translatæ, colonis maiorum ſeruantibus inſtituta. Nam reges deos exiſtimare, ſepulcrorumq; præcipuum ſtudium habere, aliaq; ciuſmodi plura ex Aethiopum diſciplina profecta ſunt. Statuarum inſuper magnarum uſum, ac literarum formas ab Aethiopibus acceperunt, cum Aegyptij literis utantur propriis. Has quidem uulgò diſcunt omnes: has uerò, quas ſacras appellant, ſoli ſacerdotes norunt, à parentibus eorum priuatim acceptas. Apud Aethiopes ijſdem omnes figuris utuntur. Sacerdotes uerò apud utrauq; nationem eun-

dem

dem ordinẽ habent. Purè enim castęq; ad cultum deorum accedũt utriq;, similes ferẽtes stolas, eiusdemq; figuræ sceptriũ, in aratri formam, quo & utuntur reges. Pileos etiam oblongos gestant, circa finem umbilicũ habẽtes serpentibus, quos aspidas uocant, circumuolutos: monumentum insigne, eos qui cõtra regem insurgere audeãt, mortiferis morsibus subesse. Plura alia de illorum antiquitate dicuntur, Aegyptiorumq; colonia: de quibus scribere haud operæ pretiũ uidetur. Sed de Aethiopum literis, quas Aegyptij sacras uocant, ne quid de priscis rebus omittatur, dicendum. Sunt Aethiopum literæ uarijs animantibus, extremitatibusq; hominum, atq; instrumentis, sed præcipuè artificum, persimiles. Non enim syllabarum cõpositione aut literis uerba eorũ exprimũtur, sed imaginũ forma, earum significatione usu memoriæ hominũ tradita. Scribunt quidem accipitrem, crocodilum, serpentem, hominis oculũ, manus, faciem, & cætera eiusmodi. Accipiter rem denotat citò factam: quoniam hæc aliarum fermè omnium auis sit uelocissima. Transfertur hæc nouatio ad domesticas res, quæ uelociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iustitiæ seruator, & totius corporis interpretatur custos. Reliquarũ corporis partiũ, dextra manus digitis passis libertatem designat, sinistra uerò cõpressis tenacitatẽ atq; auaritiã. Eodem modo

& cæterarum corporis partium figura atq; instrumenta certũ aliquid notabant. Quæ memoria hominũ longo usu ac meditatione obseruata, ruestigio quid ea exprimerẽt, internoscebãt. Aethiopum leges quædã non parum ab reliquarum gentiũ legibus, maximè uerò circa regum electionem, differunt. Nam sacerdotes optimos ex seipsis eligunt. Quem uerò ex eis Deus more quodã bacchantiũ circùm delatus cepit, hunc regem populus creat: statímque flexis genibus, quoniam sit diuina prouidentia datus, ut Deũ honorat. Assumptus in regem, uitam ducit statutam legibus, omniáq; agit iuxta patrios mores: neq; præmio neq; pœna afficiens quenquã, præter traditã à superioribus legem. Mos est illis neminẽ subditum, etiam dãnatum, morte punire: sed quidã ex lictoribus præferens mortis signum ad reum mittitur, quo accepto reus domum abiens sibi mortem conscíscit. Cõmutare mortem exilio, ueluti mos est apud Græcos, nephas habetur. Ferunt quendam misso ad se mortis signo, cogitasse ex Aethiopia fugere: quod præsentiens mater, Zona ad filij collũ posita, nequaquam manibus reniti ausum, ne suis dedecori esset, strangulasse. Sed præter omnium opinionem mirandũ uidetur, quod fertur de regum morte. Nam qui in Meroẽ sunt circa deorum sacra cultumq; dediti sacerdotes, et hi qui dẽ maxima apud omnes pollent autoritate: cũ

eis

eis uisum fuerit, regi nuntiant ut mortem oppetat. Ita enim deorum iubere responsa, neque fas esse immortalium uolũtatem a mortali homine contemni. aliasq; addunt rationes, quibus ex uetere, obseruataq; consuetudine uoluntariam regi suadeant mortem. Et sanè superiores omnes reges, sacerdotibus, non armis neque ui coacti, sed ipsa uicti superstitione sponte paruerunt. At Ptolemæi secundi tempore rex Aethiopum Ergamenes Græcis doctrinis philosophiaque deditus, hunc primus morem sprouit. Vsus nanq; prudentia rege digna, cum militibus in Auatum, ubi templum aureum erat Aethiopũ, profectus, sacerdotibus omnibus interemptis, ueteriq; consuetudine abolita, pro uoluntate regnum tenuit. Consuetudinem quam seruãt regis amici, quamuis mirabilem, tamen permanere ad hoc usque tempus dicũt. Moris enim aßerũt Aethiopibus fuisse, ut siquando rex aliqua corporis parte ex quauis causa debilitaretur, domestici omnes sponte sua eãdem partem debilitarent. Turpe etenim existimabant, rege claudo non & omnes claudos amicos esse. Et quidẽ absurdum uidebatur: cum ueræ sit amicitiæ, ex rebus aduersis amicorum dolere, lætari secundis, nõ & corporis quoque doloris amicos participes esse. Ferunt quoque consuetudinis esse, amicos ultro in regis morte uita defungi, existimantes cum interitum gloriosum, ueraq;

ueræq; amicitiæ testem. Ideo haud facile est Aethiopibus aduersus talem amicorum consensum insidias parare: cum & rex & amici uno animo communi eorum consulant saluti. Hæ leges apud eos Aethiopes qui metropolim ac insulam Meroën, uicináque Aegypti loca incolunt, seruantur. Sunt & alia genera Aethiopum admodum populosa: quorum hi utraq; Nili ripas insulasq; in Nilo sitas habitant, hi Arabiæ sunt proximi. Alij mediterraneas tenent regiones uersus Arabiam sitas. Horum pars maior, maximeq; iuxta fluuium inhabitantes, colore nigri sunt, facie similes, capillis crispis, sylvestres fermè omnes, atq; aspectu efferi, corpore robusto, ungues protensos habentes, feris similes, absunt q; à mutua humanitate plurimum, uocem pronuntiant acutam. In cæteris quæ ad uictum spectãt, nihil domestici humaniq; habent: plurimum à nostris moribus differentes. Arma ferunt hi quidem scuta ex corio crudo bouis, ac paruas hastas: hi præacutas sudes: quandoq; ligneos quatuor arcus cubitorum, quibus sagittant, altero protenso pede. Consumptis sagittis, fudibus pugnant. Armant insuper usque ad certam ætatem fœminas, quibus ut plurimum moris est æreum circulum in labijs ferre. Vestibus quidã minimè utuntur, uitam per omnem nudi: expositiq; Solis ardoribus, nulla re præterquam quæ casu se offert, adiuuantur. Nonnulli pecudum

caudæ

caudas, pudendis uelamen femori circundant. Alij pecorum uestiuntur pellibus. Sunt qui subligaculis, quæ ex capillis cõtexunt, usq; ad medium corpus cooperiantur. Non enim oues eorum (ita fert regio) lanam habent. Cibis utuntur, quidam herba, quæ in aqua sua sponte circa stagnantia ac paludosa oritur loca: quidam arborum fructibus, quibus etiã corpora ab æstu meridiano circundant. Alij sesamum & lotum serunt. Sunt qui teneras arũdinũ radices edãt. Plures arcu exercitati, auibus occisis famem sedãt. Magna pars pecorũ carnibus, lacte, caseo uitam ducunt. De dijs, qui superiores accolunt regiones, dupliciter sentiunt. Nam quosdam eorum opinantur sempiternos atq; incorruptibiles esse, ueluti Solem, Lunam, & uniuersum Mundum. Quosdã uerò putãt mortalis naturæ participes: sed propter uirtutem, & in homines benefacta, honores immortales fuisse sortitos. Isidem nanq; Pana, Herculem, Iouem præcipuè colunt, existimantes multa ab his hominũ generi beneficia impensa. Quidam Aethiopum nullos censent esse deos: ideoq; solem orientem ut hostem, in loca palustria fugientes execrantur. Moribus circa mortuorum funera sunt uarijs. Nam hi defunctos in flumen proijciunt, existimantes id optimum sepulcrum esse. Hi circundatos uitro diu seruant, ne eorum aspectus sit posteris ignotus: neue in oblionem

incid

incrdant domesticorum. Alij in urnis fictilibus condentes, circa templa sepeliunt: per quos maximum habetur præstitum iusiurãdum. Regna tribuunt, hi quidem melioribus, arbitrati fortunæ dona utraq; & monarchiam & uirtutem esse. Alij bonos pastores in regnum assumunt, tanquã eos qui rei optimæ curã habeant. Quidam ditioribus, ut qui suis facultatibus solis cæteris opitulari queant, regnum mandant. Nonnulli fortitudine præstantes eligunt reges, putantes eum qui bello plurimum possit, solum Imperio dignum esse. Eius iuxta Nilum oræ quæ Libyam respicit, quædam portio pulchritudine cæteras superat, uarias ad usum uitæ res copiose q; afferens. Ad euitandos uerò ardentes Solis æstus, paludes aptissimum refugium habet. Qua ex re is locus à Libycis atque Aethiopibus sæpius bello lacessitur. Ipsi quoque accolæ mutuis decertant bellis. Accedunt ad eos ex superiori plaga elephãtes, allecti (ut quidam tradunt) fertilitate loci, pastusq; suauitate. Paludes enim mirandæ à ripis fluuij manant. In quibus multi uarij q; ut alga, arundinesq;, nascuntur cibi: quos cum degustant, libenter in his locis morantur: consumentesq; ut plurimum nutrimenta hominum, eos compellunt ad alia loca fugere. At ipsi, utpote pastores, in tabernaculis habitantes, fertiliores agros suam patriã esse putãt. Elephantes autem mediterra-

nea

nea aridaq; loca procul ab aquis linquunt, pascuorum inopia. Nam tum æstus magnitudine, tum raritate fontium pauca ibi nascuntur. Tradunt quidá, in desertis ac efferis locis serpentes. Qui cũ elephãtis propter aquas pugnẽt, magnitudine numeroq; admirabiles esse. Complicant enim corpus assurgentes: annixiq; uiribus, elephantorũ crura conectunt pluribus spiris, adeò arcte, summaq; ui, ut spumantes bestias natura graues ad casum compellãt: tum plurium concursu facto, bestiam haud facilè mobilem depascuntur. omissis inde elephantis, ad assuetos uertuntur pastus. Dicũt hos serpentes loca fugere campestria, habitare autẽ inter longas cõualles in altis speluncis, neque assuetos tutosq; deserere locos: natura quod cuiq; ad tutelã cõferat, singula animãtia docente. Et de his Aethiopibus hactenus. Nunc pauca de autoribus, qui de Aegyptijs atque Aethiopibus scripsere, sunt nobis dicenda. Horum nonnulli, famæ, & quidem mẽdaci, credẽtes, quadã scribẽdi uoluptate seducti, nullam merentur fidem. Agatharchides quippe Cnidius in secundo rerum Asiaticarum, ac Artemidorus Ephesius in octauo geographiæ libris, nonnulliq; alij, qui in Aegypto habitantes historias ediderẽ, in plurimis eorum quæ retulimus, conueniunt. Et sanè nos, quo tempore ad Aegyptum uenimus, plurium sacerdotum consuetudine usi, cum senior

senioribus quoque nonnullis, qui ex Aethiopia aduenerãt, collocuti, ab his diligenter rerum ueritatem scrutati sumus: multáque ab historicis falsò scripta deprehendentes, ea in quibus conueniebant, literis mandauimus.

CAPVT II.

De auro quod in extremis Aegypti effoditur, déque eius præparationis artificio.

NVnc Aethiopes, qui meridiem uersus & rubrum mare incolunt, referemus. Verùm prætermittendum nobis non uidetur, quomodo aurum apud Aegyptios reperitur. In Aegypti finibus, qui ad Aethiopiam & Arabiam uergũt, loca sunt metallorum feracia, ex quibus magno cum labore atque impensa aurũ educitur. Nam terra nigra natura, meatus ac uenas habet marmoris albissimi, & quod super omnem luceat splendorem. Huic operi qui præsunt, magna hominum copia ad excudendum aurũ utũtur. Aegypti enim reges, crimine damnatos omneis, ac ex hostibus captos, insuper ob aliquam falsam calumniã aut regum iram in carcerem detrusos, auro effodiendo deputant, simul sumpta facinorum pœna, & magno quæstu ex eorũ labore percepto. Illi compedibus uincti, magnus hominũ numerus, absq; ulla intermissione die noctéq; exercentur, nulla neq; requie cõcessa, omniq; ablata effugiendi facultate. Nam barbari milites diuersa inuicem

uicem lingua, eorum custodiæ præsunt: quorum nullus, sermonis commercio sublato, aut precibus aut amore potest corrumpi. Ex terra quæ fuerit durissima, plurimo igni decocta, aurum extrahitur. Molliorem petram, & quæ mediocri labore frangitur, ferro effodiunt infinita ferè hominum millia. Qui auri uenas discernit, præcedit operarios, ostendens quæ effodiant loca. Monstratum lapideum marmor, robore corporis prævalidi, non arte, sed magna ui cuneis ferreis proscindunt. Cuniculos verò agunt non rectos, sed quò splendentis auro marmoris natura ducit: cum propter uarios flexus circuitusq; obscuri existant. Lumen opifices ante frontem præferentes, saxa magno conatu in frusta excisa, in solum deijciunt. Ab hoc labore nunquam conquiescunt, contumelijs uerberibusq; ad continuum opus coacti. Impuberes pueri in duas partes diuisi, hi quidem proiecta frusta minutatim scindunt, hi verò efferunt. Qui annum trigesimum excedunt, sumpta ab his ad mensuram concisa frusta, in lapideis uasis ferreo malleo ad erui magnitudinem terunt. Ea deinceps in molas, quæ plurimæ sunt, coniecta, fœminæ senesq; duo aut tres ad molam positi usque ad farinæ modum contrita molunt. Nota omnibus horum corporis illuuie, neque ueste ulla operiente pudẽda, nemo est quin eo aspectu fœdo tetroq; motus, tantæ miserearur calamitati. Sed nulla

pietas, nulla requies, nulla uenia illis datur, siue æger, siue febricitans, siue senex, siue fœmina debiles fuerint: sed plagis omnes ad continuum opus coguntur, quoad miseri ex debilitate deficiant. Sunt qui timore futuræ uitæ, quã præsenti putant pœna deteriorem, mortem uitæ præferant. Demum opifices ad molam contrita, in latis tabulis paulo accliuioribus ponentes, iterum aqua iniecta marmor terunt. Eo modo terra defluente, aurum ex grauitate in tabulis remanet. Hoc sæpius iterantes, manibus aurum ficant. Deinde raris spongijs terram mollem exprimunt, quoad uelut arenæ aurea reddatur. Alij postremò operarij pondere ac mensura in ollas fictiles coniicientes, superaddunt certa mensura plumbum, algam maritimam, furfuremq; hordeaceum. His ad proportionem compositis, ollas luto diligenter liniunt. Deinceps quinque continuis diebus noctibusq; in fornace decoctum, rebus cæteris consumptis, solum aurũ purum in uasis reperitur, parum priore pondere imminuto. Hoc labore industriaq; in Aegypti extremis aurum paratur. Sanè ipsa nos passim docet natura, aurum inuentione laboriosum, custodia difficile, quæstu anxium esse, usu inter uoluptatem ac dolorem constitutum. Horum metallorum inuentio uetusta est ab antiquis regibus reperta.

CAP

CAPVT III.

De iis qui maritima loca Arabiæ incolũt, & quę ad Oceanum sita uersus Indiã loca uergũt: ubi describuntur singulatim nationes: & quibus legibus utũtur: & quã ob causam multa de eis uariè feruntur, minimęq; fides illis præstetur.

NVnc de his quæ Arabici sinus litora, Troglodytasq;, ac Aethiopiam quæ meridiem Notumq; respicit, incolũt gentibus, dicemus. Exordiemur autem ab eis quos Ichthyophagos uocant, qui litus habitant Carmaniũ, Gedrosiũq;, extremũ usq; Arabici sinũ. lõga sanè inter capedo, ac duobus Epiris, altero in exitu sub fęlicem Arabiam, altero sub Troglodyticam orã clausa. Horum barbarorum quidam nudi per omnem uitam degentes, uxores filiosq; omnes communes habent, bestijs similes: ut qui neque uoluptatis neque doloris ullum nisi naturalem sensum percipiant, neq; turpis, neq; honesti discrimen norint. Habitacula habent non longè à mari iuxta promontoria, ubi non solum profundæ cauernæ, sed conualles immensæ, & angustæ spelunca existunt, egreßu ipsa natura difficili, ac tortuoso. Harum, tanquam ad eorum usum natura factarũ, aditus incolæ magnorum cõgerie lapidũ obsepiunt, qua ueluti retibus capiantur pisces. Maris enim fluxu, quod bis diebus singulis circa tertiam ac nonam horam accidit, oras litori propinquas inundante, aqua

in immensum excrescens, opertis locis omnibus innumeram sortem diuersorũ piscium secum in continẽtem defert. Qui cum in diuersa loca cibi gratia diuertant, refluente mari, aqua uerò per lapides effluente, pisces in sicco destituuntur. Quos incolæ cum uxoribus puerisq; concurrentes capiunt. Accedunt autẽ per cœtus diuisi Barbari, ad sua quisque loca, cũ clamore uasto, neluti improuisam quandam uenationem nactis. Mulieres puerique minores ab se captos pisces in terram proijciũt. Qui corpore uigẽt, magnorum piscium capturæ uacant. Traducuntur autem à mari non solũ scorpij, muræna, & canes, sed marini uituli, uariaq; piscium genera & nomine & forma ignota. Has marinas beluas nõ armis expugnant, sed caprarũ cornibus præacutis, saxisq; in aciẽ abruptis cædunt. Etenim necessitas naturam instruit: quæ tẽporibus parens, se ad id quod usui esse uidetur, accommodat. Captos uarij generis pisces supra petras ad meridiem sitas, nimioq; Solis incensas æstu, ponunt, paulòq; pòst reuoluunt: tum ad solem decoctos, perq; caudam apprehensos quatiunt. Omni excussa carne, spinas ad certum proijcientes locum, in magnum aceruum cumulãt, certo postmodum usui, de quo postea scribemus, futuras: post hæc carnes piscium in concauo saxo pinsunt, admistóque paliuri semine cibum conficiunt sibi suauissimum. Nam sic immissas

carnes

carnes in modū longioris lateris formant, ad solemq; paulo desiccatas, sedentes cum voluptate edunt, non quidem ad certam mensurā aut pondus, sed ad satietatē, prout cuiusque fert libido, & edendi appetitus. Habent enim semper uelut è penu promptum hunc cibū, tanquā Neptuno pro Cerere victum illis subministrāte. Quandoq; uerò maris tempestate adeò litori proxima loca multis diebus inundātur, ut nulla detur piscādi facultas. Quo tempore cibi penuria conchas legunt permagnas: quarum testa saxis attrita, interiori carne cruda sapore ostreis persimili ueseuntur. Vbi uerò tempestas uentorū ui diutius perseuerat, conchæq; deficiūt, ad ossa confugiunt iam cumulata. Ex his teneriorib⁹ recentioribusq; electis, quæ dētibus possūt, mādunt. Duriora edunt saxo cōtrita, nil brutis animātibus dissimiles. Et ossibus quidē, ut diximus: piscibus autē miro quodā modo, ultra quā quis existimaret, utuntur. Nā eorū capturæ quatuor diebus continuis intenti, epulantur palā cū latitia, cantuq; absono omnibus inuicē congratulantibus. Deinde mulieres ut quanq; quis fortē incidit, cognoscunt prolis causa, omni cura ob ciborū, qui præsto sint, copiā uacui. Quinto die ad fontes pergunt, potus gratia: ubi aquæ dulces fluunt, ad quas pastores greges, atque armenta potum ducunt. Eorum profectio haud dissimilis est armentis boum, omnibus simul uo-

cem uelut inconditum ſonum tollẽtibus. lactantes infantulos matres in ulnis ferunt, repulſos à lacte patres. Qui quintum excedunt annum, cum parentibus magno cum gaudio, ut qui ſua ſponte uictum quærant, proficiſcuntur. Natura eorum incorrupta, famem ſedare, maximũ ducit bonum, nullam aduẽtitiam uoluptatem quærens. Cum paſtorum aquationibus appropinquant, repleto aqua uentre uix regredi queũt, potu graues: eaq; die nihil edunt: iacet quiſque aqua plenus, diſtentusq; , ſimilis ebrio: poſtera die denuò ad capiendos piſces redeunt. Ita eorum uita per omne tempus tranſacta, ob ſimplicem uictum rarò in morbos incidunt. Breuioris tamen quàm nos ſunt uitæ. Hæc eorũ qui intra ſinum habitant, uiuendi norma. At illorum qui extra ſinũ ſunt, multo eſt mirabilior, ut qui nunquam bibant, & natura ab omni ſemoti ſint paſſione. Hi procul à terra habitabili tanquam in loca deſerta à fortuna electi, piſcationi dant operam. Humida non appetũt: piſces edunt ſemicrudos: non quò ſitim effugiãt, ſed feritate quadam eo contenti uictu, quem à fortuna ſortiti ſunt. Felicitatem ſummam putant his carere rebus, quæ dolorem poſſent egentibus afferre. Id uerò mirabile, & quod uix credi queat, quòd nulla mouentur animi paſſione. Ab Aegyptijs mercatoribus qui per rubrũ mare iuxta ea loca nauigant, etiam nũc eadem

quæ

quæ nos scribimus, de his referuntur. Tertius quoque Ptolemæus, cupiēs elephantos qui in eis sunt locis uenari, quenda ex amicis Simmiam nomine ad speculandā eam regionem misit. Hic diligenter scrutatus singula, ut Agatharchides Cnidius refert, ait gentem hanc Aethiopum qui absq; passione uiuunt, nullo uti potu: ut quē non appetant natura: neque nauigātium sermone, aut appropinquantium externorum aspectu moueri: sed respicientes tantum immobiles stare, absq; ullo, ac si neminem uiderent, sensu. Si quis ense ēducto eos percusserit, non diffugiunt, & uerbera & iniurias perferentes: neque quisquam alterius uulnere aut damno mouetur, sed sæpius filios aut uxorem ante oculos interfectos absq; ulla passione respiciunt, nullū neq; ira neq; misericordiæ signum ostendentes. Denīq; omnia mala quieto animo perferunt, aspicientes solum ad percutientes, ac ad singula mouentes caput. Ferunt eos præterea sermone carentes, nutu manibusq; significare quibus egeant, & quæ uelint. Quod uerò quis miretur magis, marini uituli inter hos uersantur, piscium capturæ uelut homines intenti. Simili studio cubilia, partusq;, & natorum tutelam hæ gentes unanimi consensu pacēq; curant, nullo externo animanti infestæ. Quod uitæ genus, licet mirabile, à priscis olim temporibus ea gens seruauit, siue ita longo tempore assueta, siue coacta necessitate.

Habitaculis non ijsdem, quibus Ichthyophagi utuntur, sed diuersis habitant modis. Quidam in speluncis diuersoria habent ad Arctum positis: in quibus tum umbra tum spirans aura eos ab æstu solis tutatur. Nam quæ ad meridiem loca spectant, fornacibus ex nimio æstu similia, accessum ad ea adimunt. Qui sunt uersus Arctum, ex costis cetorum incuruis, quas mare plurimas effert, ex utroque positu latere, colligatisque, quas maris alga operiunt, habitacula sibi extruunt ad cuitandos æstus, natura sibi artem ex necessitate ad se tuendam reperiente. Est & tertius apud Ichthyophagos habitandi modus. Arbores quædam iuxta litus plurimæ nascuntur, imminentes mari. Has frequentibus foliis, fructu uerò simili nuci castaneæ, simul connectentes, umbracula sibi constituunt: ubi in litore pariter & mari commorantes, uitam agunt, tum solem effugientes arborum umbra, tum continua maris unda, uentorúmque aura æstum mitigante. Quartum habitaculorum modum ingens iuxta litus tumulus efficit: qui priscis olim temporibus ex maritimis herbis, arenaq; maris fluctibus immista editus, instar montis excreuit, adeò firmus, solidéque compactus, ut in eo oblongas effodiant speluncas: in quibus commorantes, maris refluxu prodeant ad piscium capturã. fluxu ad speluncas confugiẽtes, epulantesq; quos ceperant pisces. Mortuos in

in mare proiciunt inundationis tempore, sepulcra suis corpora piscium præbentes. Vnum ex Ichthyophagis genus eas habet habitationes, ut qui eiusmodi diligenter res inuestigare uelint, satis addubitare cogantur. In promontoriis enim præcipitibus undique ac præaltis habitant nonnulli, ad quæ impossibile fuit quenquã in principio adire. Pars mari proxima ne pediti quidem est accessibilis. Nauibus non utuntur, cum sit ignotus illis earum usus. Ita fateamur oportet, illos esse loci aborigines, neque aliunde generis, sicut quidã naturales senserunt, principium cepisse. Verùm cum horum cognitio difficilis nobis sit, nil prohibet multa pollicentes in paucis uera sentire: & quæ uerbis similia uero audientibus persuadentur, quandoque longe à uero abesse. Nunc eorum quos Chelonophagos dicunt, uita recensetur. Sunt in Oceano insulæ iuxta continentem numero plures, sed paruæ, humilesq; , nullo neque domestico neq; agresti fructu. In his, quoniam fermè conti guæ sunt, nulla fit tempestas, aut fluctuum maris inundatio. Inter has magnus habetur testudinum numerus, quæ eò confugiunt ob maris tranquillitatem. Noctu in profundo cõmorantur, intentæ cibo. Die inter insulas diuertentes iacent, respicientes ad solem, inuersisq; nauiculis piscatorijs aspectu similes, excellunt enim magnitudine præcipua inter marinas conchas.

Barbari insulas incolentes, interdiu paulatim, ne sentiantur, uersus testudines natant. Eas adorti quidã ab uno latere ad terram premũt: quidã a reliquo sursum leuant, quò reddant resupinas, ne uertere se, neue effugere queant. Tũ longa reste per caudã ligatas, nando ad terram deducunt. In insula expositis, omnia interiora paruo tempore ad solem adusta comedunt. Testa, quæ concaua est, tum ueluti cymba ad continentem nauigant, tum pro aquæ receptaculo, tum pro tentoriis utuntur: quibus natura admodum opitulata est, ut una res uario usui accõmodaretur. Cibo enim, uase, domo, naui uitã illorum adiuuant. Haud procul ab his litus inhabitant, uitam incultam ducentes Barbari. Nutriuntur enim ex cetis è mari ad litus eiectis, quorum magnitudine quandoque abundè epulantur: quandoq; illis deficientibus, torquentur fame: coguntq; , cum cætera consumpta sint, algam & extrema costarum mandere. Hac fertur Ichthyophagorum uita. Litus quod ad Babyloniam spectat, contiguum est regioni domesticæ, & plantis plenæ. Tanta uerò inest piscium multitudo, ut incolis nunquam eorum desit copia. Nam prope litus frequentes infigunt humi calamos, adeò inuicem connexos, ut retia aspicientibus in litore uideantur. In his sunt plurimi aditus, qui ostijs ita ut in utranq; uoluantur partem, clauduntur. Maris fluxus ad

terram

terram delatus, aquæ impetu ostia impellens aperit, refluxus claudit. Singulis igitur diebus ex maris inundatione pisces contingit ad terram per portas deduci: qui refluente aqua ostijs clausis humi in sicco remanent, tanto persæpe numero, ut cumulum salientium piscium dicere. Hi & copiam uiuendi, & haud paruum uectigal præbent. Quidam circum ea loca habitantes (regio enim omnis plana atq; humilis est) fossas a mari ad eorum usq; uillas pluribus stadijs ducunt: ostijsq; ex uiminibus factis in imo fossæ statuunt, quæ fluente mari aperiuntur, clauduntur refluente. Igitur remeante per ostiorum raritatem aqua deprehensos pisces in fossa sinunt, quoad ceperint quos uelint. Nunc ad reliquos transeamus. In Aethiopia quæ supra Aegyptum est, iuxta fluuium quem Astapam uocant, inhabitat gens quam Rhizophagos uocant. Radices enim arundinum quas ex propinquis locis effodiunt, magna cura laudates barbari, lapidibus terũt, quoad molles factæ cohæreant: deinde placentas ad modum lateris quãtum manus capit factas, atque ad solem decoctas mandunt. Quem solum cibum cum per omnem uitam suauem atque affatim habeant, eóque pacem continuam inuicem seruent, cum leonibus tamen bellant. Nam aëre circùm æstu feruente, è deserto leones ad eos egrediuntur, & umbræ causa, & ut minores uenẽtur feras.

Ad

Ad hos Aethiopes ex paludibus exeuntes, multi pereunt, tum inferiores uiribus, tum deficientibus, quibus se tutari ualeant, armis. Et iam dudum ea deleta esset à leonibus natio, nisi natura eis sponte præsidium tulisset. Nam sub ortũ Canis, mirabilis atque innumera nullo agitata uento culicũ multitudo ad ea loca aduolat. Homines ad paludes confugientes, minimè lædunt: leones abire ex his regionibus compellunt, tũ morsu, tum uocis sono territos. His sunt Hylophagi, Spermophagiq; qui appellantur, propinqui. Quorum hi quidem fructus quæsta te ex arboribus decidunt, colligentes, absq; labore edunt: reliquo tempore herbam in umbrosis nascentem locis decerpunt, quæ uitæ subuenit egestati. Hylophagi uerò cum filijs uxoribusq; ad loca campestria accedentes, arbores ascendunt, ac teneras ramorum summitates auferunt. Tantam autem ex continuo usu ramos ascendendi peritiam habent omnes, ut, quod incredibile uidetur, de arbore in arborẽ uelut aues prosiliunt, ascendantq; tenues absq; periculo ramos, macilentia leuitateq; corporis nixi. si quando pedes labantur, manibus ramis comprehensis se à casu uindicant. quod si fortè deciderint, nulla in re propter leuitatem corporis lædũtur. Ita ramis tenerioribus dente exesis, uentrem farciunt. Hi semper incedunt nudo corpore, communésque uxores ac liberos hab

habent. Pugnant inuicem pro locis, armati baculis aduersus alios, ac dominantes uictis. Moriuntur ut plurimum fame, cum deficiente uisu corpus priuetur eo sensu, quo cibum quærebat. Reliquam circà regionem Aethiopes tenent, qui Gymnetæ dicuntur, numero haud multi, uita ab reliquis diuersa. Syluestrem enim incolentes patriam, & penitus asperam, rarisq; aquarum fontibus, super arbores ferarum timore dormiunt. Sub auroram ad aquarum decursus armati prodeuntes, se abscondunt inter arborum frondes. Sub æstum uerò Solis agrestes boues, pardalesq;, ac uaria ferarum genera tum caloris tum sitis impatientia ad aquas potus causa confluunt. Repletas grauesq; aqua bestias, Aethiopes, cum haud facilè moueri possint, ex arboribus descendentes adoriuntur: ac ligneis aduersis, saxisq; & sagittis occisas, perq; cœtus diuisas edunt. Aliquando uerò, quamuis perraro, & ipsi à ualentiori bestia interficiuntur. Sed multas ipsi dolo & arte ualentiores beluas capiunt. Si quando desint animalia, antea captorum pelles macefactas remotis pilis ad ignem leuem ponunt, dispartitasq; singuli auidè ad satietatem sumunt. Impuberes pueros exercent ad certum signum iacere, solis cibum præbentes ijs qui signum tetigere. Ideo iaculatores optimi euadunt, urgente fame. Ab hac regione qui occasum

casum uersus plurimum distant Aethiopes, cum elephantis certant. Habitantes enim in syluestribus & arboribus refertis locis, elephantorum ingressus atque exitus ex præaltis arboribus obseruant. Multos unà incedentes non aggrediuntur, omni spe uincendi remota. Singulis iniiciunt manus, mirabili audacia fieri. Nam cum incedens bestia arbori propinquat, in qua speculator occultus latet, ex ea desiliens, manibus apprehẽsa cauda, pedibusq; ad dextrum femur oppositis, securi, quæ ex humero pendet, leui, ut quæ unica manu tractari queat, & acie acutissima, dextera manu appræhensa, neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat: sinistra manu regens agile corpus, belua conatus magna uelocitate effugit. In eo nanq; certamine uersatur utriusque salus, mortis discrimine in alterius uita posito. Elephas neruis abscisis, quandoque, quia haud facilè se uertere potest, inclinatus in latus saucium, in terram cadit, Aethiopémque secum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut saxum hominem allidens, ipso pondere, quoad animam exhalet, comprimit. Quidam elephantes dolore moti, cum insidianti obesse nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis securis ictibus ab insidente cæsi desidant. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & adhuc uiuentis bestiæ posterioris partis carnes abscisas edunt.

edunt. Nonnulli ex propinquis incolis absque ullo discrimine elephantos arte superant. Consueuit hoc animal cum à pascuis plenum redit, dormitum proficisci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuersa. Non enim genu corpus flecti ad terram potest, sed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæsione tum attritam, tum sorde plenam aduertentes incolæ, iuxta humum secant, ut tamen non nisi impulsa cadat. Deinde sui accessus uestigia ad ea loca delent, subitò abeuntes, priusquam bestia ad somnum redeat. Elephas uesperi cibo plenus ad notum cubile profectus, omniq; mole flectæ hærens arbori, statim unà cũ ea ad terram prosternitur. Resupinus tota nocte iacet, cum se erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes, absque periculo bestiam occidunt, tabernaculisq; ibidem erectis moram trahunt, quoad animal sit absumptum. Harum gentium quæ partes ad Hesperum pertinentes habitant, Aethiopes sinu ad meridiem flectantes, Struthophagi cognominantur. Est apud eos auium species natura terrestribus animantibus mista, unde & aues ceruinæ nominatæ sunt. Hæ magnitudine sunt magni cerui, collo oblongo, rotundis lateribus atque alatis, capite tenui oblongóque, cruribus ac iunctu is firmissimis, fisso pede. Altè uolare propter grauitatem nequeunt. Verùm ocyssimè

mè summis pedibus terram tangentes, præsertim cum flans uentus alas uelut nauem extentis uelis impellit, currunt. Venatores feriunt lapidibus fermè lateris magnitudine, pede iactis. Cessante uento alarum præsidio destitutæ, cursuq; uictæ prehenduntur. Harum cum magna sit multitudo, uarijs artibus plurimæ barbari facileq; capiunt: & carnes quidem edunt, pellibus uerò pro uestibus utuntur, ac lectis. Ab ijs uerò, quos simos Aethiopes dicunt, sæpius uenatione lacessitæ, rostris se tuentur: quæ cum magna sint, & ad incidendum apta, magno sunt incolis usui, cum haud parua habeatur horum animantium copia. Haud procul ab his absunt Acridophagi, deserto contermini, homines paulo cæteris breuiores, macilenti, ac supra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus uenti infinitum pene locustarum ex deserto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ sunt, sed colore alarum turpi ac squalido. Aethiopes ad id assueti, in quandam latam longamq; multis stadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt. Cum suo tempore locustarum tanquã nubes à uentis supra uallem defertur, materiem congestam, omnemq; loci herbam antea succisam incendunt. Locustæ desuper uolantes ingenti fumo enectæ, paulùm ultra uallem ad terram tanta decidunt copia, ut uictum omni genti ab

ti abundè præbeant. Has enim sale, quod regio plurimum fert, superinfuso, diutius seruant, cibum gustu eis suauem. Hic est solus eorum per omne tempus locustarum uictus. Neque enim pecora nutriunt, neq; pisces edunt, procul à mari positi: neq; ullum aliud uitæ admiculũ habent. Corpore leues sunt, ueloces cursu, & uitæ breuis, ut qui longissimè uiuunt, quadragesimũ non excedant annum. Finis eorum non solum mirabilis est, sed etiam incredibilis. Nam propinquante senectæ, pediculi alati, non solum uisu uarij, sed specie horridi ac turpes in corporibus nati, uentrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedũt. Qui morbum patitur, primùm ueluti scabiei cuiusdam pruritu allectus, corpus scalpit, uoluptate simul & dolore perceptis. Deinde exorientibus pediculis, simul effluente sanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguibus corpus magno cũ gemitu lacerat. Tanta uerò uermium copiæ effluit, alijs super alios tanquam ex perforato uase scaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto siue cibi siue aëris causa miserum sortiuntur uitæ finem. Huic gẽti regio adiacet perampla, uarietate pascuorum fertilis, sed deserta, & quæ penitus adiri nequeat. Non tamen hominibus à principio caruit, sed postmodum intempestiua ex pluuia deserta est, multitudinem aranearum scorpionumq; ferente. Tantam

enim harum bestiarum excreuisse copiam fecerunt, ut morsibus pestiferis incolæ coacti, patriam deserere, & ad alia loca confugere compellerentur. Neq; uerò debent hæc incredibilia uideri. Multo enim his maiora sunt per terrarum orbem literarum monumentis tradita. In Italia murium multitudo syluestrium è terra prodiens, plures solum patriũ linquere coëgit. In Media adeò ingens passerum inoleuit copia, iacta absumentium semina, ut homines malo acti ad alia migrarint loca. Eos, quos Attariotas uocant, ranæ è nubibus pro guttis aquæ in terram delapsæ adegerunt, relicta patria ad eam, in qua nunc quoq; residunt, oram confugere. Etenim quis ignorat, inter multa egregia opera, pro quibus Hercules immortalitate donatus est, illud etiam annumerari, ex Stymphalide palude innumeras aues, quæ ea loca infestabãt, sua uirtute expulsas? Quædam Libyæ ciuitates leonum ui ab desertis locis ad eas aduentantium desertæ sunt. Hæc eorum gratia, qui parum quandoq; fidei scriptoribus ut incredibilia narrantibus habent, retulimus. Nunc ad historiam redeamus. Extremas ad meridiem partes uiri tenent à Græcis Cynamolgi, à uicinis barbaris syluestres appellati. Hi barbas habent admodum magnas, greges syluestrium canum nutrientes ad præsidia uitæ. Nam ab æstiuo tropico usque ad medium

byemis

hyemis Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediuntur. Causa quidem incerta est, utrúmne alias infectantes se feras fugiãt, an pastus penuria, an alio naturæ (quæ omnia miranda gignit) impulsu hominibus ignoto actæ. His homines cum obsistere nequeant, suis freti uiribus, se cambis tuentur; quibus in uenatione usi, boues permultos capiunt. Et hos quidem recentes edunt, hos saliunt ad futurũ usum. Multa insuper alia animantia cambus capta comedũt. Postremi, qui ad meridiem habitant, in hominis forma ferarum uitam ducunt. Sed de his hactenus. Nunc de Troglodytis loquemur. Hi à Græcis appellantur pastores, eo quòd ex pecoribus uiuant. Cœtus ac tyrrannos inter se constituunt. Vxores ac filios habent cõmunes, excepto, qui unicam tenet, tyranno. Huic propinquanti mulctam tyrannus irrogat, certo numero pecudes. Et estiarum tempore, quo maximi decidũt imbres, sanguine & lacte immistis paulumq; coctis nutriuntur: æstu Solis deficientibus pascuis, ad loca declinant palustria: pro quibus solis inuicem certant. Pecora uetusta, aut in morbos cadentia occidunt, exq; his per omne uiuunt tempus. Parentum nomina minimè indũt filijs, sed tauri, arietis, ouis. Et hos quidem patres, has matres, quoniã ab his, nõ à parentibus quotidianus præbeatur cibus, appellant. Vtun-

tur potu idiotæ paliuri succo: potentiores ex quodã flore expreßo, qui eſt deterrimo noſtro muſto perſimilis. Armentorum greges ſecum ducentes, uarias, ne ijſdem in locis morentur diutius, regiones mutant, corpora, præter uirilia, quæ pellibus tegũtur, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circuncidunt, his demptis quos à caſu claudos appellant. Hi ſoli intra regionem externorum habitantes, ab infantia nouacula incidũtur. Arma ferunt Troglodytæ ij, quos dicunt Megabaros, ſcutum ex corio crudo bouis rotundum, & ferratam clauam. Alij arcus, lanceasq;. Sepulcra ridiculè penitus curant. Nam paliuri uiminibus corpus ligantes, defuncti ceruicem cruribus applicant. Deinde cadauer in loco editiori poſitũ lapidibus ridentes obruunt: impoſitoq; ſuper ſaxorum aceruũ capræ cornu, abeunt, nullo dolore moti. Bellãt inuicẽ, non ut Græci, ob iram aut ambitionẽ, ſed pabuli gratia. In eorũ concertationibus primùm iactis lapidibus, quoad aliqui uulnerentur, concertant: tum arcu, quo admodum exercitati ſunt, pugnantes, mutuis uulneribus cadũt. Ea certamina dirimunt quæ ætate præcedunt fœminæ, quibus nullo periculo in mediũ prodeuntibus (nephas eſt enim has ullo pacto lædere) extẽplo à certamine ceſſant. Inualidi ob ſenium armenta ſequi, gutture bouis cauda adſtricto uitam finiunt. Qui more

tem

tem differunt, licet uolenti, eodem modo, admonitos tamen antea, uita priuare, idq; habetur beneficij loco. Febricitates item, aut morbo incurabili correptos, simili afficiunt morte. Maximum enim arbitrantur malorum, ab eo uitam diligi, qui nequeat aliquid agere dignum uita. Videre licet Troglodytas omneis corpore integro, atate ualida, ut qui sexagesimum non excedant annum. Verùm de his hactenus. Si quis uerò lector aut propter rerum nouitatem, aut mirabilem eorum qui describuntur uitã, nostræ forsan historiæ fidem abrogabit: Scytharum Troglodytarumq; aërem nostro comparans, quantumq; inter se hi differant pensitans, scribentiũ uerbis credet. Tantũ enim noster differt aër ab eo, qui in historijs aliquando narratur, ut diuersitas eorum incredibilis uideatur. Aliquibus in regionibus adeò maxima frigoribus congelantur flumina, ut currus & exercitus super immobilem glaciem transeant. Congelantur etiam uinũ reliquaq; humida, adeò ut gladio abscindantur. Quodq; his est mirabilius, & extremitates uestium, quas homines ferunt, frigore attritæ decidunt, obfuscantur oculi, ignis splendorem non reddit, æreæ statuæ dirumpuntur. Quandoque uerò ob densas nebulas neq; fulgura neq; tonitrua in eis locis fiunt. Plura quoque alia his mirabiliora natura efficit, quæ ignorantibus incredibilia uidentur: ijs uerò qui ea experti sunt, facilia

facilia. In Aegypti ac Troglodytarum finibus propter immensam Solis circa meridiem caloris uim, nequaquam se respicere propè ſtates queũt, ab aëris craſsitate. Abſque calceis ire non poſſunt. nam diſcalceati ſubito pedes immenſa caliditate exulcerantur. Sitientes, niſi potum citò ſumant, eueſtigio moriuntur, utpote Solis æſtu humiditatem corporis ſubitò abſumente. Cibi in uas æneum cum aqua poſiti, extemplò Solis ardore abſq; igne alio decoquuntur. Has tamẽ qui incolunt oras, tanta uitæ incõmoda nolunt effugere, ſed ultro potius eam deligunt uitam, quam alio cogantur more uiuere. Ita patriæ amor quidam ingens natura ſingulis innatus eſt: & aëris malitiam conſuetudo à teneris annis cœpta ſuperat. Has uerò tot rerum uarietates haud magna locorum intercapedo aliquando continet. A Mæotide palude, ubi Scythæ quidam in pagis & ſummis frigoribus habitant, multi cum onerariis nauibus decem diebus Rhodum, tum quatuor in Alexandriam acceſsere: deinde per Nilum nauigãtes, diebus decẽ in Aethiopiã peruenerũt. Ita à frigidiſsimis orbis partibus ad calidiſsimas regiones nõ amplius quatuor & uiginti dierũ continua ea nauigatio fuit. Quapropter cum non longè diſtantium locorum aëris ſit tanta uarietas, non eſt mirandum uitam illorum, mores, & corpora à noſtris multũ differre. Nũc de ferís, quæ in eis ſunt regionibus, aliqua ſunt

ſcrò

scribenda. Est animal quod ab re Rhinocerotẽ uocant, par uiribus elephanti, magnitudine inferior, pelle durissima, colore buxi. In summitate narium cornu gerit simum forma, durumq; instar ferri. Hoc pabuli causa cum elephante certat. Acuit enim ad saxa cornu: deinde cum elephante congressus, uentrem grauiter ictum cornu tanquam gladio proscindit. Hoc pacto pugnans, bestiam exanguem reddit. Si uero elephas illius ictum præoccupauit, proboscide captum, cum superior sit uiribus, laniat. Sphinges & apud Troglodytas Aethiopesq; nascuntur, forma haud ei dissimili qua pinguntur, sed paulo pinguiores. Naturam habent mansuetam, pluribus exercitijs disciplinisq; aptam. Qui Cynocephali uocantur, corpore sunt & forma homini persimiles, uocémque imitantur humanam: ferum omnino atque indomitum animal, ratione carens: Superciliȝ aspectúque sunt horrido ac truci. Fœminis sua natura accidit, ut palam expositam extra corpus uuluam per omnem uitam ferant. Is uero quem Cepum nominant, à corporis & ætatis decore nomen sortitus, facie est leonis, corpus reliquum pantheræ simile: excepta, qua damis æquatur, magnitudine. Horum animalium omniũ ferus taurus, qui carnibus pascitur, feritate excedit, penitusq; est inexpugnabilis. Corpore ma-

ior est domesticis tauris, equi velocitate, ore usque ad aures fisso, rubicundo colore, oculis albis, nocteq; refulgentibus: cornua veluti aureis mouens, in certamine firma tenet, pili contra naturam caeterarum animātium uersus caput ducuntur. Et haec fera uiribus fortitudineque mirabili pugnat cum caeteris bestijs, quas superatas comedit. Est quoq; infestus admodum armentis, nihil neq; pastorū uires, neq; canum multitudinem timens. Dicitur eius pellis haud quaquā ullneribus patēre. Cùm multi illū conentur ui capere, frustrā defatigantur. Infoueam delapsus, aut alio captus dolo, seipsum ex ira suffocat, pristinae libertatis memor. Meritò igitur Troglodytae hanc bestiam optimam iudicant, cui à natura indita sit leonis uirtus, equi celeritas, robur tauri, quodq; maximum est, haud inferior natura ferri. Quos uerò Aethiopes appellant Crocutas, mista sunt canis lupiq; natura, sed ambobus deteriores, dētibus ita ualidis, ut ossa omnia facilè conterant, & digerant comesta. Hoc animal scribunt quidā uocem hominis (quod nobis procul à uero uidetur) imitari. Varia serpentum genera, incredibiliq; magnitudine conspici dicunt, qui loca deserto incolunt propinqua. Centum enim cubitorum longitudine nonnullos esse aiunt: ut meritò non solum à nobis, sed ab alijs quoq; id falsum esse existimetur. Addunt insuper his multo

multo maiora haud digna fide. Nam cum plana sit regio, serpentes uerò maximi, circumuolutos in gyrum longe procul aspicientibus locum editiorem, & quasi collem quendam uideri. Sed eorum magnitudo non omnino uidetur spernenda. Nos de maximo omnium qui in conspectum uenerint serpente capto, ac in Alexandriam delato referemus, addentes capturæ modum. Secundus Ptolemæus cupiens & elephantos & alias mirabiles usu ac utilibus beluas ad se adduci, donis ac pecuniis plures ad elephantos, qui multi ad eum deducti sunt, aliasq; feras capiendas pellexit. Itaque multa eius studio ad Græcorum notitiam antea ignota animantia deducta sunt. Conspecta uenatores quidam regis in huiusmodi donis magnificentia, decreuere communi animo aliquem magnum serpentem uiuum in Alexandriam ad Ptolemæũ traducere. Cum res hæc grauis difficilisq; esset, fortuna eorum consilio opitulata est. Serpens erat triginta cubitorum longitudine iuxta aquas, qui reliquo tempore immobilis, se in circulum redigẽs quiescebat: accedentibus ad aquam potus causa cæteris animantibus, subitò assurgens, oreq; nonnulla capiens, alia circumnectens cauda, depascebatur. Hunc conspicati homines, cum longior esset, hebesq; natura, laqueis & catenis illum capere existimantes, primùm fidenter ad eum accesse-

runt. Bestiæ appropinquantes, uisis igneis oculis, linguæ lambente singula, squamarum asperitate, dum moueretur, strepitum ingentem reddente, dentibus insuper eminentibus, ora quoque aspectu horrido, immutato colore admodum exterriti sunt. Itaque timide mictu ad caudam laqueis, ad contactum funibus corpus, magnis sibilis conuersa belua, propinquotorem ore captum uiuũ deglutiuit: alium fugientem cauda longe apprehensum, atq; ad se tractum occidit. Cæteri metu perculsi, fuga saluti consuluere: non tamen omittentes beluæ capiendæ curam, spe lucri timorem superante. Arte igitur, & dolo potiore uiribus, beluam sunt aggressi. Primùm ualidu spissisq; funibus rete concauum gibbi forma beluæ capax fecerunt. Tum speculantes serpentis cubile, atque exitus reditusq; notato tempore: ut primum serpens ad consuetum animalium pastum prodijt, ore aditu ingẽtibus lapidibus terraq; obducto, in proximo uallis loco latum in primis ingressum, tum arctiorem interius, ueluti cuniculum, cubile uersus, in quo rete positum est, fecere. Reuertenti à pastu beluæ, sagittarij funditorésque, tum equitum magnus numerus, ad hæc tibicines ad id præparati, omnes sese ostendere, nulli tamen adire propius ausi sunt, aliorum malo edocti. Hos ille ut conspicatus

spicatus est, caput altè extulit. Sed tum coniectis procul manu telis, tum equorum conspectu, tum latrantium canum multitudine, ad hæc tubarum concentu territus serpens ad solitum aditum profectus est: quem obseptum cum reperisset, illi insequendo armorum equorúmque strepitu, tubarum insuper clangore, & uenantium clangoribus, iam feritate deposita obstupefactam beluam ad præparatum adid aditum adegere: quem ingressa, in rete incidit. Deinceps reluctantem, retéque dentibus magnis editis sibilis lacerantem compressérũt. Nam & cuniculo cum reti extracta, multisque ad caudam ictibus percussa, effractis insuper dentibus, exq; ea re dolore perculsa fera mitior est effecta. Eo pacto irretitum serpentem deferentes Alexandriam regi obtulerunt, mirandum spectaculum, & uix audientibus credendum. Deducto deinde paulatim ad conterendas uires cibo, feritas eius remissior reddita est: ita ut ob illius omnes mansuetudinem obstupescerent. Ptolemæus uenatoribus tributo præmio, serpentem dimenso enutriens cibo, ad regiam uenientibus exteris pro mirando spectaculo ostendebat. Tam ingenti igitur serpente in conspectum hominum palàm deducto, haud abroganda uidetur fides Aethiopibus, neque pro fabulis ducenda, quæ de serpẽtibus tradunt. Aserunt enim, reperiri apud se illos tan-

ta

ta magnitudine, ut non solum boues ac tauros, cæteraq; eiusdem molis animãtia, sed elephantos quoq; occisos uorẽt. Nam cum illis congressi, primùm cauda pedes illorum multis nexibus complicant, ita ut nequeant moueri: deinde in caput aßurgẽtes, oculisq; tanquam fulgure incensis, elephantorum uisum obumbrantes, ad terram deiectos comedunt. Nunc de reliquis Arabici sinus oris scribemus, partim à nobis Alexandriæ ex regum commentarijs, partim ex his qui uiderunt perceptis. Hæc enim orbis portio, insula quoq; Britanniæ, & loca ad Arctum sita, paucis nota sunt. Verùm de regionibus, quæ Arctum spectant, déque Britannicis rebus tum referetur à nobis, cum C. Cæsarẽ, qui Romanum usq; ad Britanniam Imperium protulit, easq; oras incognitas antea, notas effecit, gesta complectemur. Arabici sinus ostia patent ad Oceanum, quà meridiẽ respicit, pluuium stadiorum longitudine. Quæ Arabiæ Troglodytarumq; finibus terminantur: ostij reliqui sinus latitudo decem & septem stadijs patet: à portu Panormi ad oppositam Epirũ dieì unius nauigatio. Plurimum uerò distat circa Tiritum montem, ubi ita latum est mare, ut Epiri minimè inuicem aspiciantur. Ab hac latitudine paulatim clauditur usque ad ostium eius. Is sinus multis in locis insulas continet magnas, quas inter arctius est nauium cursus,

maris

maris uerò fluxus uehemens ac multus. Hic situs est Arabici sinus, cuius ab ultimis locis ordientes, utrinque nauigandi modum, quæq; in eo sunt memoratu digna recensebuntur. Et primùm dexteram sumemus litoris partem, quam usque ad desertum habitant Troglodytæ. Ab Arsinoë ciuitate iuxta dextrum continens euntibus, uarijs in locis ex saxis in mare emanant aquæ salsedine amaræ. Vltra quæ latis campis mons imminet uiridi colore, qui continuò aspicientium uisum corrumpit. In montis radicibus stagnum est difficile ad nauigandum, nomine Aphrodites. Ex tribus quæ in eo sunt insulis, duæ oliuas ac ficus abundè ferunt. Tertia his arboribus deficiens, meleagridis, ut appellant, referta est. Post hæc sinus est ingens nomine Acathartus, in quo Cherronesus angusto aditu iter nauigantibus ad oppositum mare præbet. Vltra hæc loca insula est longitudine stadiorum octoginta, nomine Ophiades, olim deserta cultoribus, ob serpentum (unde & nomen sumpsit) in ea diuersantium multitudinem. Postmodum regum Aegypti opera serpentibus purgata est, ad cultumq; redacta, ita ut nulli in ea amplius conspiciantur. Non autem prætermittenda uidetur causa, qua hanc insulam serpentum molestia cura hominum liberauit. Inuenitur in ea insula Topazius lapis, uitro similis, colore

auro

aureo. Cuius accessus omnibus est interdictus, pœna mortis ad eam nauigantibus statuta. Pauci custodes insulæ præsunt, uitam miserrimam ducentes. Ne quis enim eos lapides furto auferre possit, nulla penitus in insula nauis relinquitur. Qui propè nauigant, regis timore haudquaquam propinquant insulæ. Nutrimentum deferentes euectigio absoluuntur, cibo relicto. Cæteri propinqui insulam non adeunt. Deficiente cibo ad litus sedent omnes, uitæ subsidium expectantes. Hos qui deferunt, ut tardos sæpe incusant, ueluti in extremo uitæ positi. Hic lapis in petra nascitur, die ob Solis splendorem minimè apparens. Nocte in umbra lucet, procul ostendens quo sit in loco. Custodes sorte diuisi, ad loca ubi latent Topazij, accedunt. Quem ubi nocte splendentem conspexere, locum splendentem lapidis designant: eum postmodum die excisum, opificibus tradunt, qui ex eo Topazium eliciant. Propinqua litora maiori ex parte Ichthyophagi habitant, & pastores Troglodytæ. Montes insuper sunt usque ad Sotera portum contigui, qui nomen hoc a Græcis primùm eò prospere nauigantibus accepit. Deinceps Syrius est Arabiam uersus, cuius regio ac mare aliam a priori naturam habet. Nam continens humilis est, nullis collibus elatus. Mare non amplius tribus passibus profundum, colore admodum uiridi. Quod fe-

runt

runt minimè natura aquæ contingere, sed quia alga referta est: locum ad navigandum facilis nulli subditus tempestati, multis que refertus piscibus. Naues, quæ elephantes uehunt, tum profundæ, tum pondere graues, haud paruâ subeunt maris discrimina. Noctu enim uentorum actæ ui, quandoq; in scopulos, quandoq; ad loca uadosa impelluntur. Nautæ ubi neque egredi propter aquam statura hominis profundiorem, neque nauem contis queunt impellere, omnia præterquam ad uictum necessaria è naui eiȝcientes, non tamen propterea periculum deuitant, nulla insula, nullo editiore loco, nulla naui propinqua. Nam regio penitus inculta est, & incolis uacua, & ad quam rari nauigent. Præter has difficultates breui tempore tanta maris fluctibus arena ad nauis alueum impellitur, ut ueluti aggere obdusatur. Illi incassum ad surda loca exclamantes, non tamen omnino salutem desperant. Nam quandoq; maris exæstuante fluctu naue in altum eleuata, tanquam Deus quispiam salutem attulit periclitantibus. Si uerò hoc Dei auxilio destituantur ubi cibus deficit, imbecilliores in mare à ualentioribus, quò pluribus diebus cibi suppetant proȝciuntur. Sed tãdem & ipsi pereunt, multo deterius quàm iam uita functi. Illi enim breui tempore spiritũ naturæ, quæ illum dederat, reddidere: isti multis calamitatibus morte pro-

ducta,

ducta, longiora differendo mala perpeßi, tandẽ priuantur uita. Naues autem deſtitutæ nauis, tanquam ſuorum ſepulcra aliquandiu permanent, arena undiq; congeſta. Malus antennæq; à longè conſpectæ, ad defunctorum miſericordiam, aſpicientium animos mouent. Regium eſt mandatum, ſiquando eiusmodi caſus acciderit, ut ſignificentur loca nauigantibus pernicioſa. Traditum eſt à maioribus fama, ijs qui prope Ichthyophagos habitant, magno quodam eius ſinus fluxu mari ad oppoſitum litus ſecedente, omnibusq; locis eius ſinus arefactis, terram funditus colore uiridi apparuiße: ex immenſo rurſus maris refluxu aquam in priorem locum reſtitutam. Harum partium à Ptolemaida ad Taurum uſque montem nauigationem retulimus, cum Ptolemæum elephantorum uenationi ſcripſimus operã dediße. A Tauro uertitur litus orientẽ uerſus, ubi æſtiuo ſolſtitio umbræ ad meridiẽ uergũt, diuerſo à nobis modo, uſque ad horam ſecundam. Habet ea regio flumina decurrentia à montibus quos appellant Pſebæos: diuiditur quoque latiſſimis campis, hibiſcum, cardamomum, ac miræ magnitudinis palmas, fructus inſuper omnis generis aſperos guſtu ferentibus, ignotos nobis. Mediterranea regio elephantis, tauris ſylueſtribus, leonibus, cæteriſq; magnis feris copioſa eſt. Nauigatio impeditur inſulis, nullum domeſticum ferentibus

fructũ

fructum. Aues in eis uariæ, aspectuq; mirabiles nutriuntur. Mare deinceps sequitur profundum, habens cete magnitudine eximia, haud infesta hominibus, nisi cum fortè quis inscius in earum crista inciderit. Neque enim nauigantes insequi aduerso sole possunt, splendore illarum oculos obumbrante. Has Troglodytarum partes ultimas, montes quos dicunt Pseuaras, circundant. Reliquum ex aduerso litus Arabiam spectans, ab ara, quam Arsilon à Ptolemæo ad perueſtigandam Arabiam usq; ad Oceanum missus Neptuno dicauit, Neptunium appellatur. Eius lõgitudinis regio maritima propter utilitatem admodum celebris, Phœnicia à palmis, quas plurimas fert ubere ac suaui fructu, appellata. Omnis propinquus ager tum aquas scatentes raras habet, tum ad meridiem uergens est admodum calidus: propterea locum illum arboribus fructúque fertilem, inter deserta hominibus loca situm, meritò dijs barbari sacrarunt. Etenim non pauci fontes riuiq; aquam quæ niuium frigiditate haud inferior est, scaturientes, terram herbis uirentem præstant, rem aspectu admodum iucundam. Est & templum ex duro lapide priscis temporibus conditum, uetustarum, & quæ intelligi nequeãt literarum inscriptione. Ei uir ac mulier præsunt per omnem uitam, sacrorum curam habentes. Hi felices habiti, qui id loci habitant,

in arboribus ob timorem dormiunt ferarum. Iuxta Phœniciam nauiganti ad Epiri promontorium insula est ab animantibus, quæ in ea uersantur, dicta ferarum insula. Tanta enim harum bestiarum copia in his locis superest, ut mirum uideatur aspicientibus. Imminens huic insulæ promontorium ei loco adiacet, qui appellatur Petræ, & Arabiæ Palæstinæ. In hanc & thus & reliqua odorem reddentia ex superiori, ut fertur, Arabia Gerrhæi Menæiq; apportant: reliquam maritimam oram tenuerunt olim Maranæi: deinde qui proximi sunt Garindæi. quæ loca ab eis hoc pacto sunt usurpata: Celebritas erat olim in ea quam diximus Phœnicia, lustris singulis seruata, ad quam undiq; è proximis locis accedebant pingues camelos (hecatombas appellant) diis in templo sacrificaturi. Aquam inde recedentes (nam persuasum erat eam sanitatem deferentibus conferre) in patriã ferebant. Ob eam causam Maranæi ad sacra adeuntibus, Garindæi tũ prius qui domi remanserant Maranæos, tum deinceps qui à sacris redibant, per insidias aggressi, ad unum peremerunt. Vacuam cultoribus patriã, tum frugibus, tum pecoribus nutriendis aptam, inter se diuiserunt. Portus ea regio paucos habet, sed frequentibus diuiditur montibus: ex quibus præter aspectus uoluptatem, magna à colonis utilitas percipitur. Ex hac nauigantes sinus excipit

pit Elanites, frequentibus inhabitatus Arabum uicis, quos Nabatæos uocant: hi maiorem sinus portionẽ tenent, & mediterraneas quasdã propinquas partes, in quibus frequens est populus, & permagna pecoris copia. Hi priscis temporibus iustè uiuebant, uictu, quem armenta præbebant, contenti. Postea uerò quam Alexandrinos mercatores ad ea loca nauigantes spoliare prædatorijs nauibus cœperunt, imitati eorum qui in Ponto sunt taurorum feritatem, triremibus deinde capti, meritam pœnam dederе. Subest deinceps regio campestris irrigua, quæ ob frequentes fontes nutrit gramen medicum, & lõgitudine hominis totum. Propter loci ubertatem non solum infinitus ibi pecorum alitur numerus, sed syluestres camelі, cerui, damæque complures pascuntur. Magno præterea numero accedunt eò cibi gratia leones locis desertis, ac lupi, pardalesque: quibus cum feris pro armentorum tutela pastores die noctúque certare coguntur. Ita soli illius bonitas incolis discriminis causam præbet. Natura enim bonis ut plurimum quæ hominibus largitur, & mala immiscet. His campis sinus quingentorum latitudine stadiorum adiacet, natura mirabili clausus pluribus ac magnis scopulis. Perplexus q;, ac exitu difficilis. Saxũ longè in mare porrectum, nauigantium aditum reditúmque impedit: tantum fluxus tempestatísque tempo-

re, cum fluctus excreuere, naues suprà saxum mentorum ui delatæ transeunt. Gentes quæ iuxta sinum habitant, Banizomenæ appellatæ, nenationibus uiuunt: apud quos est sanctissimum templum, quod omnes Arabes superstitiosius celebrant. Tres proximæ his sunt insulæ, quæ plures habent portus. Harum primam solitariam, in qua antiquarum domorum lapideæ sunt fundamenta, itémque columnæ barbaricis literis insculptæ ferunt Isidi sacram. Eodem pacto & reliquæ sunt desertæ cultoribus, oleis tamen refertæ à nostratibus diuersis. Post has insulas maritima loca ad mille stadia abruptis scopulis plena sunt. Mare innauigabile, neq; portus neq; locum habet in quo anchoræ figi queat: ut necesse sit orta tempestate nauigantes submergi. Mons huic mari imminet uertice præcipiti, atque alto, in cuius radicibus exese speluncæ sunt frequentes, aspera'que concauitates. In has frequentibus procellis delata maris profundi tempestas, sonum tonitruo similem reddit. Fluctus partim ad magna illis saxa, sursum feruntur spumæ mirabili edita: partim à locis concauis absorbentur, maximo edito fragore ac strepitu: adeò ut eis locis propinquantes, eo sonitu perculsi timore pereant. Hoc litus Arabes incolunt nomine Thamudæni. Sequitur sinus ingens, sparsis in eo insulis permultis aspectu simili insulis Echinadis

nasijs. Iuxta litus arenæ sunt prealti tumuli, colore nigro, longè latéque dispersi. Deinceps Cherronesus subest, optimum habens omnium portum, qui in historijs describuntur, nomine Charmutha. Nam sub rupem immensam quæ ad Zephyrum spectat, sinus est non solum iucundus aspectu, sed utilitate quoque cæteros supergressus. Ei mons imminet amœnus centum stadiorum ambitu. Ingressum habet duorum iugerum, portus tranquillus, duobúsque millibus patens nauium. Irriguus est præterea magno flumine in eum fluente. In medio quoq; insulam continet aquis redundantem, atque hortis accommodam. Denique Carthaginiensium portui, quem dicunt Cothonum, uidetur esse persimilis: de cuius utilitate suo loco dicetur. Piscibus plurimis, ad eum ex magno mari tum ob cibum, tum ob aquarum in eum decurrentium dulcedinem confluentibus, est refertus. Hæc nauigantibus loca montes quinq; distantes inuicem prealti apparent, uertice in modum Aegypti pyramidum acuto. Sinus est deinceps rotundus, magnis circundatus promõtorijs, cuius in diametri medio assurgit collis in modum mensæ oblongus: in quo tria templa sunt admodum magnifica, dijs Græcis ignotis sacra, magnoq; in honore ab incolis habita. Sequitur deinde litus tum fontibus irriguum, tum pleniũ dulcis aquæ riuis. In eo mons est na-

vŭs arboribus densus, quem Gabinum dicunt. Loca monti contigua Arabes tenent, quos uocant Debas. Hi camelos ad omnem uitæ usum paratos habent. Nam in his bellant, his uaria ferũt onera, horum lac potant, his uitam ducũt, super hos diuersa perambulant loca. In medio regionis eorum dicitur esse fluuius arena aurea, ex qua incolæ aurũ elicere nesciunt. Sinunt autẽ ab externis, sed non omnibus, auferri. Bœotijs enim dẽtaxat & Peloponnesijs arenam asportare licet. Id quę eis Herculis beneficio, erga suã gentẽ, ut à maioribus acceperant, olim impenso, in gratiã beneficij concessum. Cõtiguam eis patriam Arabes Abilæi Gasandiq; habitant: nõ quidem calore feruidã, ut propinqua loca, sed mollem, & spissis quãdoq; humectã nubibus: qui nymbi suo tempore aduenientes æstatẽ fructiferã reddunt. Regio sua natura fertilis habetur: sed parũ colitur, hominũ inscitia. Aurum è cuniculis nulla arte factis effodiunt, non quidem quod terrã igne liquefactã exprimant: sed ipsa natura purum, quod ab re apyron dicunt. Minutum tamen reperitur, ut pars minima, scintillæ ignis: maior, nucis siue fabæ regiæ. Illud circa manuum iuncturas ferunt, circaque collum, pretiosis lapidibus distinctum. Cum auri apud eos sit copia, æris inopia ac ferri, inuicem ea cum mercatoribus permutant. Hos sequuntur quos uocant Carbos.

bos. Hos Sabæi, gens Arabum populosissima qui felicem Arabiam incolunt, eorum quæ apud nos sunt pretiosissima ferentem plurima, ac omni pecoris genere apprime copiosam. Odoribus insuper suauibus, quos passim natura apud eos gignit, omnes fermè alias superavat nationes. Nam in maritimis locis balsamum oritur, & casia, quadamq; herba natura singulari, quæ recens aspectu oculos oblectat, inueterata subitò sit debilior. Pars mediterranea syluas continet amœnas, in quibus magnæ sunt thuris ac myrrhæ arbores: palmæ insuper, aurantiæ, ac cinnamomum, & alia his odore similia. Neq; enim referri posset singulorum species ac natura: adeò affluenter multa in eam odorifera natura exaggerauit. Diuina quædam res est, & quæ uerba superet, suauis ad nostros sensus ab eis aspirans odor. Et sanè longè quoque à continenti nauigantes hanc odorum uoluptatem percipiunt. Veris enim tempore enti à terra perflantes, ab huiusmodi arboribus odores ad propinquæ maris loca perferunt. Non enim remissam aromata, & uetustam, ueluti apud nos accidit, uim habent, sed ingentem, recentemq;, & quæ ad omnes sensus perueniat. Aura quidem ex optimis mista odoribus ad maritima descendens, multis suauitate nauigantes afficit, & confert ualetudini. Nam haudquaquam ex contrito fructu, aut in uase recon-

dito aër manat odoriferus, sed à patria, arboribusq;, quibus id diuina quadam natura inest, ut qui odores hos sentiunt, Ambrosiam, quam narrant fabulæ (tanta enim odorum excellētia nullum sibi nomen inuenit aptius) esse putent. Non tamē puram, simplicemq;, & absq; inuidia felicitatē fortuna his hominibus largita est: sed tantis donis plura immiscuit mala: profectò admonens, in perpetuis bonis Deos à nobis sedere contemni. Nam apud odoriferas syluas serpentum infesta multitudo uersatur, colore rubicundo, longitudine palmi, qui prosilientes in homines, lethali occidunt morsu. Singulare quid incolis accidit, longo debilibus morbo. Nam longa uexati ægritudine, cùm natura debili, adeoq; exhausta est, ut recreari nequeat, ex asphalto hirciq; barba uapores faciunt, quo malus odor boni immensiq; uirtutem contundat. Bona enim, mensura & modo sumpta, hominibus prosunt, & afferunt uoluptatem: temerè & casu inutilia redduntur. Huius gentis metropolis est, quam Saban appellant, supra montem sitæ. Reges habet ex generis successione, eos, quibus multitudo honores distribuit, bonis malisq; immistos. Beatam nanque uitam habere uidentur, quòd reliquos imperantes, rationem ab se gestorum minimè coguntur reddere. Infelicem uerò, quòd nunquam regiam exire queunt. Nam si palàm prodirent, à turba hominum

minum lapidibus ucteri quodam Deorum responso, obruerentur. Hæc natio non solum propinquis barbaris, sed cæteris hominibus ditior atque opulentior habetur. Nam in mercaturarum commercio ex parui ponderis re plurimum pretij à mercatoribus in rerum commutatione capiunt. Ideóque cum nullam unquam calamitatem ea gens sit experta auri autem argentiq; copia, præsertim Sabæ, ubi regia est, supersit, toreumata argentea aureaq; omnis generis poculorum habent: lectos insuper, tripodásque argenteos pedibus, cæteramq; supellectilem ultra fidem sumptuosam. Magnis quoque columnis porticus fulciuntur: quarũ capita tum argentea tum aurea existunt: laquearia uerò ac portæ aureis phialis pretiosis lapidibus intermistis, totius domus sumptuosissimum ornatum ostendunt. Alia enim auro, alia argento, quædam lapidibus splendent. Nonnulla tum elephantorum dentibus sunt exculta, tum multis præterea rebus alijs quæ plurimi apud homines existimantur. Et hi sanè multis seculis perpetuam habuere felicitatem. Abfuit enim ab eis penitus, quod multos in præceps dedit, ambitio per auaritiam aliena possidendi. Horum mare albo colore esse uidetur: quod cum mirabile sit, eius rei causam quærendæ dedit. Insulæ sunt felices propinquæ, quarum urbes mœnijs carent. Pecora in eis omnino alba, cor-

uua fœminis natura desunt. Ad has mercatores commeant undique, sed maximè ad Potanam, quam Alexander iuxta Indi fluminis ostium condidit, locum in Oceani litore nauibus reciptendis aptum. Et hactenus. Nunc illa quæ in eis locis miranda in cœlo uidentur, non omittenda. Sed præcipua admiratione uidentur digna quæ de Arcto scribuntur, multumq; dubij afferunt nauigantibus. A mense enim Martio nullum eorum septem, quæ circa Arctum sunt astra, usque ad primam Virgiliam uideri dicunt, maiorem autem usque ad secundam horam, paulòq; post, parum aspici à nauigantibus: at qui planetæ appellantur, non aspici omnino. Aliorum autem quædam maiora nostris uideri, quædam dissimili ortu atque occasu. Solem non tanquam apud nos paulo ante ortum iubar emittere, sed adhuc nocte obscura subitò apparere lucentem. Ideo nunquam diem in eis locis, prius quàm sol uideatur, oriri: quem ex medio pelagi tradunt surgere incensis carbonibus similem, radiosq; permagnos procul afferre: forma autem apparere non rotunda, quemadmodum apud nos, sed columnæ simili, paulum à summo capite luculentiorem aspectum habente. Præterea neque splendorem neque radios usque ad primam horam præbere, sed uelut ignem absque luce in umbra uideri. Secunda hora ueluti clypeum

peum fieri, lumenq; præbere continuum, & supra modum feruens. Circa occasum conuerso contingit. Nam uidetur aspectu orbem nouis radijs illuminare horis duabus: & ut Agatharchides Cnidius tradit, tribus. Hoc uero tempus incolis periucundum. Iam diminuto uergente in occasum Solis æstu, Zephyrus & Libycus & Eurinenti apud eos, sicut & apud alios, spirant. Noti uerò apud Aethiopiam neq; urgent, neq; noti existunt. Apud Arabes ac Troglodytas adeò calidi supra modum regnant, ut & exurant herbas, & adumbras quoq; confugientium debilitẽt corpora. At Boreas merito optimus existimatur, cũ sit ubiq; terrarũ frigid⁹.

CAPVT IIII.

De priscis Libyæ rebus, déque iis, quæ de Gorgone & Amazonibus & Ammone atque Atlantibus scribuntur.

NVnc ad Libyos Aegypto propinquos, & proximas eis regiones transeamus. Circa Cyrenem ac Syrtes oras q; mediterraneas quatuor Libyorum inhabitant genera: quorum Nasamones dicuntur, qui ad Notum uergunt: alij Anochitæ, ad occidentem siti. Quidam Marmaridæ, inter Aegyptum & Cyrenem habitant, ac litoris partem. Quartum genus multitudine præstans hominum, appellantur Macæ: qui circa Syrtes habitantes, solis inter cæteros Libyos agros uberes fructu colunt. Iumen

mentorum, ex quibus nutriuntur, diligentem curam habent. Hæ arabæ nationes regibus parent, uitam non omnino agrestem agentes, neq; ab humanitate alienam. Tertij neque ullis subsunt regibus: neq; ullam, latrocinijs semper intenti, iustitiam norũt. Rapientes enim quæ prima ex deserto casu occurrãt, confestim ad sua loca redeũt. Hi omnes Libyi uita syluestri subdio habitant. Victu ferarum more contenti, nil domesticum edunt. Nullis uestibus præterquã caprarum pellibus tegunt corpora. Potentiores inter eos nullas habent ciuitates, sed turres aquis proximas, condentes in eis quæ usui supersunt. Subditos populos singulis annis adiurant ut principi pareant. Obtemperantes ut socios diligunt. Imperium abnuentes ut latrones persequuntur. Arma sunt eorum & regioni & moribus congrua. Nam cum sint corporibus leues, patria uerò ut plurimum plana, neque ense neque gladijs neq; alijs armis utuntur in bello: treis tantum ferunt hastas, lapidesq; in uasis ex corio factis delatos. Cum his certantes, tum in congressu, tum etiam abeundo primò ferire hostem conantur, ad cursum, & lapides rectè iaciendos, longo usu edocti. erga externos nullum ius, nullam omnino fidem seruant. Regio Cyreni proxima campestris est, non frugibus solum, sed uineis oleóque & pascuis utilis. Sunt insuper flumina non parum incolis utilia. Quæ

uerò

uerò ad Notũ uergit, deserto cincta, infructuosa est: utpote aquis carẽs, aspectum habet maris similem. Huic desertum ingens sterile adiacet, transitu perdifficili. Ita neq; aues in ea, neque quadrupedia, præter damas & boues conspiciuntur. Loca mediterranea arenarum cumulis referta, quò plus uitæ necessarijs carent, eò uarijs magnisq; serpentibus, ijs præsertim quos Cerastas uocãt, quorum morsus letales habentur, sunt fertiliora. His colorem arenæ similem habent: quæ exire à paucis internoscuntur. Ita coloris errore seducti quidam, pedibus illos cõculcantes, uitæ periculum adeunt. Ferunt hos quondam serpentes in Aegyptum transmigrantes, plures uicinas regiones inhabitabiles reddidisse. Mirabile uerò quippiam in eis oritur, & ea quæ est circa Syrtes Libya, cõtingit. Nam quandoq;, & maximè quieto à uentis tempore, apparet in aëre diuersorum animantiũ formæ: quarum quædam quiescunt, quædam mouetur. Et hæc aliquandò fugiunt, aliquãdo insequuntur: sed omnes magnitudine eximia stuporem timoremq; inscijs præbent. Nam quæ homines insequuntur, comprehensum frigido circundãt contactu. Externi quidem, utpote eius rei insueti, exterrentur: ab incolis ex assuetudine spernũtur. Quoniã res uidetur miranda, & ficta fabulæ persimilis, Physici quidam eius rei conati sunt rationem reddere. Aiunt enim

uentos in ea regione aut omnino non spirare, aut penitus debiles esse & remissos: aërem uerò persæpe, quoniã neq; conualles, neq; abrupti specus, aut antra, neque alti colles, aut magna flumina in eis sunt locis, esse immobilem, & quietum. Denique omnes urcinas regiones steriles, & absq; fructu, nullos uapores, quibus uentus excitetur, gignere. In aëre igitur denso atq; obtuso, quemadmodum æstiuo tẽpore in nubibus, aliquando diuersas animantium species licet uidere, formam illis aëre, quem leues & tenues auræ quandoque mouent, præbente. Eas postmodũ moto paulùm aëre ad terram impulsus, forma tradunt quam casu sumpserint, cadere: eiq; in quem fortè inciderint, hærere: quoniam in unam partem magis quàm in aliam motus nulla in illis electio esse uidetur. Nam in re inanimata non est aut appetitio, aut uoluntas: sed animantia quibus hærent, occultè causam motus præbent. Nam procedentium animantium motu anterior aër impulsus imaginem præcedentem mouet, ut fugere uideatur: similiter sequens idolum ex motu aëris ad progressum animantis præcedentis tractum, sequi uidetur animal quod præcedit. Quòd si se uerterit, aut firmum steterit idolum, simili modo à motu cessat. Cum uerò in animal inciderit, dissoluitur, frigore quodam circa corpus relicto. Supereſt nunc, ut de his Amazonibus scribamus,

mus, quas priscis temporibus in Libya ferunt extitisse. Plures enim existimant eas solas fuisse, quæ circa flumen Thermodoonta in Ponto regnarunt. Verùm non rectè sentiunt. Multis enim antea seculis Libycæ fuere: à quibus multa gesta accepimus memoratu digna. Neque ucrò ignoramus harum historiam nonnullos haud ueram existimaturos. Nam cùm ea natio multis ante Troianum bellum seculis omnino deleta sit, Amazones autem quæ circa Thermodoonta habitarunt, multo pòst tempore extiterint: simile ueri est, eas, quæ postea notiores fuere, superiorum, quarum iam euanuerat fama, uomen & gloriam præsertim apud temporum insçios obscuraße. Verùm cum legerimus plures antiquos tum poëtas, tum rerum scriptores, eosq; qui postmodum fuere, illarum memoriam posteris reliquiße: conabimur & nos quoque paucis ipsarum facta literis mandare, rerum serie à Dionysio, qui Argonautarum, Dionysiuq;, ac nonnulla alia priscorum gesta descripsit, assumpta. Plures mulierum nationes in Libya fuiße traduntur pugnaces, ac ualidæ uiribus. Nam Gorgonum gens fuit, aduersus quas Perseus haud paruo certamine bellum geßiße fertur, uir fortitudine eximia, Iouisq; filius, & Græcorum suæ ætatis optimus. Earum mulierum uirtus & potentia uel maximè licet conspici, si quis quæ de illarum

præ

præstantia scribuntur, cum nostri temporis mulieribus conferat. Asserunt sitas esse occidentem uersus in extremis orbis finibus. Non eandem quam nostræ uitam ducunt: nam mos est illis, certo tempore bellicis ad seruandam uirginitatem rebus exercitari: transactis militiæ annis, uiris coniungi prolis gratia. Has solas & principari, & publica obire munera: uiros nostrarum fœminarum instar, domesticæ rei curam habere, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ principatusq; ac omnis Reipub. expertes. Post partum nati infantes dantur uiris, quos lacte nutriant, aliisq; rebus, prout ætas poscit. Fœminis mamillas, ne crescant, urunt, asserentes impedimento eas ad bellandum esse. Vnde à Græcis, eò quòd mammis careant, Amazones appellantur. Asserunt habitare illas insulam Hesperam, quia ad occasum sita sit, uocitatam. Eam uerò esse in Tritonidis paludæ, quæ proxima Oceano, à flumine quod in eam defluit, Tritoniæ appelletur. Hanc paludem Aethiopiæ ferunt conterminam, montisq; qui est iuxta Oceanum, maximus omnium, qui in eis sunt locis, & mari imminens, à Græcis Atlas dictus. Hanc insulam permagnam esse, uariisq; arborum fructibus, ex quibus incolæ uiuant, uberem ferunt: esse & in ea multos tum caprarum tum pecudum greges, quorum lacte & carnibus uescuntur. Frumento penitus carēt,

illius

illius usu incolis ignoto. Hæ Amazones corpore ualidæ, auidæq; belli, primùm omnes insulæ uicos præter unum (Ichthyophagi Aethiopes habitant) Menes nominatum, quem sacrum arbitrantur, expugnarunt. Solis æstu admodum insula feruet, ferens pretiosos lapides permultos: quorum hos Græci carbunculos, alios sardonychos, quosdam smaragdos uocant. Deinceps plures Libyæ propinquas subegerunt gentes: urbemq; præclaram insra Triconidis stagnum, quam à forma Cherronesium appellant, in potestatẽ redegere. Ex hac profectæ, plures orbis partes peragrarunt. Sed primi Atlantidæ bello appetiti, cæteris earum partium humaniores: qui patriam incolentes felicem, magnas urbes tenebant. Ab his deorum genus, prout Græci de oceano scribũt, prodisse ferunt: de quibus paulo pòst dicemus. Traditur Amazonum reginã nomine Myrinam exercitum triginta milliũ peditum, duûm milliũ equitum confecisse, maxima spe uictoriæ in equitibus posita. Tegmenta corporum pro armis habuere serpentum magnorum coria: quorum, & quidem præter fidem ingentium, copia in Libya supereſt. Vtebantur longis ensibus, hasta, & arcu, quo non solum ex aduerso pugnantes uulnerabant, sed fugiendo feriebant insequentes. Cum Atlantidum patriam peruasissent, quam Cercenem uocant incolentes, acie su-

perata uictos insequentes, unà cum eis portas ingressæ urbem cepere. Vt autem terroremformidinemq; cæteris iniycerent, insolenter uictoria abusæ, occisis omnibus usque ad pubertatem uiris, pueros fœminásque euersa ciuitate in seruitutem adegerunt. Qua calamitate apud finitimos uulgata, Atlantidas aiunt timore territos ad eas misisse, pollicitos tradituros se illis ciuitates, atque imperata facturos. Regina cum ipsos benignè audiuisset, amicitia cum eis statuta, ciuitatem sub nominis euersæ loco condidit, inq; ea tum captiuos, tum finitimarum partium uoluntarios accolas collocauit. Deinde dona magnifica communi Atlantidum decreto data, honoresq; eximiè impensos intro cum eis fœdere recepit, pollicita se genti eorum satis esse fæturam. Verùm Gorgonidum, quæ gens finitima erat, annis sæpius Atlantibus lacessitis, ferunt Myrinam gratia precibúsque eorum impulsam exercitum contra Gorgonidas duxisse. Quo oppositis copijs inito certamine superatæ magna ex parte occubuerunt, uiuæ ad tria millia captæ. Reliquis in loca syluestria confugientibus, conatam Myrinam scribunt syluas, ut earum genus deleret, incendere uoluisse. Verùm cum id nequisset, ad montes propinquos transijt. Amazonibus negligenter, ut in uictoria solet, uigilias seruantibus,

captiuæ

captiuæ eductis dormientium ensibus multas interemerunt. Tandem excitatæ Amazones armis captis acriter pugnantes omnes occiderunt. Mortuas Amazones Myrina tribus magnis aggeribus sepeliuit, qui hucusque Amazonum tumuli appellantur. Gorgonidas deinde tradunt cum uires auxißent, iterum à Perseo Iouis filio expugnatas, cum earum eßet regina Meduſa: poſtremò ab Hercule, & eas, & Amazonum gentem, quo tempore ad occiduas partes transiens columnam in Libya poſuit, fuiße deletas: rem indignam existimante, quum pro communi ſalute hominum pugnaret, aliquibus gentibus fœminas imperare. Legitur quoque, Tritonidem paludem, terræ motu his apertis locis quæ ad Oceanum vergebãt, deſiccatam eße. Myrina plurima Libyæ parte peragrata, cum in Aegyptum tranſmeaſſet, cum Oro Iſidis filio, qui Aegyptijs imperabat, amicitia firmata, Arabiam bello petijt: ubi multis interfectis, in Syriam trãſijt. Qua ſubacta, Cilices ei cum donis obuios, pollicitosque imperata faćturos, liberos eße, quoniam ei ultrò occurrißent, iußit. Qua ex re nunc etiã liberi Cilices uocantur. Subiecit quoq; eas quæ circa Taurum ſunt nationes, quamuis uiribus potentes. Tum per Phrygiam ad magnum mare cum deſcendißet, regionem maritimam tranſgreſſa, Caicum flumen ſtatuit militiæ

finem: prouinciæ uerò quæ Doryclica dicitur, loca opportuniora condendis urbibus eligens, plures in ea ciuitates, unam sui nominis, alias magnorũ ducum appellatione ædificauit, Ninam, Cymen, Pitanem, Pryneam. His iuxta mare sitis urbibus, cæteras perplures in mediterraneis posuit locis. Insulas insuper nõnullas in potestatem suam redegit: sed Lesbum præcipuè, in qua urbem condidit Mitylenen, sororis, quæ cum ea militabat, nomine. Deinceps cum quasdã alias sibi subdidisset insulas, tempestate coorta, cum uotum matri deorum pro salute feciſset, ad unam ex his solitaria profecta, iuxta quoddã insomnium ei deæ insulam sacrauit, erectaq; ara, sacra solennia celebrauit. Nominasse insulam ferunt Samothracen, quod à Græcis sacra insula interpretatur. Quidam historici tradunt eam primùm appellatam Samum, ab incolis posteà Thracibus Samothracen cognominatam. Alij Amazonibus in Epirum aduentantibus ferunt deorum matrem hac oblectatam insula, & alios quosdam in eam, & filios quos Corybantes dicunt, traduxiſse. Quis uerò eorum extiterit pater, in arcanis sacrorum traditur. Monstrasse quoque ea fertur, quæ nunc in ea seruantur mysteria, templumq; asylum statuiſse. Per hæc tempora Mopsus Thrax à Lycurgo rege Thracia pulsus, Amazonum gentem coacto exercitu peruasit.

peruasit. Cui Sypilus Scytha auxilio affuit, antea à Scythis Thraciæ finibus expulsus. Prælio inter eos, Amazonásque commisso, Mopsi Sypilíque res superior fuit, Myrina cum pluribus alijs interempta. Postea cum sæpius à Thracibus acie superarentur, tandem quæ superfuerant Amazones in Libyam reuertere: ibíque earum militiæ finis, ut aiunt, fuit.

CAPVT V.

De iis quæ de Nysa feruntur fabulæ: in quibus de Titanibus, de Dionysio, & de eorũ matre continetur.

POstea uerò quàm Atlantidum meminimus, haud ab re erit, deorum genus qui ab his prodisse feruntur, cum & Græci parum ab his dissentiãt, recensere. Atlantidæ, ut accepimus, loca propinqua oceano, & quidem felicia incolentes, tum pietatis, tum erga aduenas humanitatis præ cæteris finitimis gentibus laudem tulerunt. Ab his deorum genus manasse tradunt: quibus assentitur præstantissimus Græcorum poëta, Iunonem, Oceanum deorum patrem, & matrem Thetim appellantem introducens. Scribunt autem, primum regnasse apud eos Cœlum: homineśq; antea per agros dispersos, ad cœtum, condendasq; urbes exhortatum, à fera eos agrestiq; uita ad mitiorem cultum traduxisse. Assuefeciſſe insuper

domesticos fructus serere, aliaq; permulta ad cõmunem vitæ usum spectãtia docuisse. Tenuisse quoq; magnam orbis partem, maximeq; loca ad occidentem atque ad septentrionem sita. Astrorum quoque diligens extitit obseruator, multa hominibus futura prædicens. Annum etiam confusum antea, à Solis, menses uerò à lunæ motu descripsit: singulaq; anni designauit tempora. Quæ ex re multi ignorantes astrorum ordinem sempiternum, admirati autem futurorum prædictionẽ, arbitrati sunt eorum autorem naturæ diuinæ participem. Post eius obitũ, tum ex eius beneficentia, tum astrorum notitia, immortales honores adeptus est. Hoc autem constat, illum nomen hoc sortitum esse ob astrorum occasus, ortusq;, multarumq; rerum peritiam: tum uerò propter honores illi pro beneficijs suis impensos. Tum & ipsum regem sempiternũ omnium appellarunt. Cœlum ex pluribus uxoribus suscepisse ferunt filios quinq; & quadraginta: horum decem & septem ex Titea ortos, proprio nomine singulos, communi autem omnes à matre appellauit Titanas. Titeam uerò prudentia præditam, cum plurimùm mortalibus profuisset, ab eis post obitum deificatam, terramq; esse cognominatam. Genuit quoque filias, quarum duæ, Regina uidelicet, & Rhea, quam Pandoram dixere superiores ætate, cæteris cunctis clariores.

riores. Ex his Regina prior annis, prudentiáque & uirtute reliquis præstantior, ingratiam matris fratres omnes educauit: eoque magnam aiunt matrem appellatam. Postea uerò quàm pater post obitū ad deos transijt, communi populorum fratrúmque consensu regnum cepit adhuc uirgo, cum nulli antea nupsisset. Postmodum cupiens filios linquere successores regni, unum ex fratribus Hyperionem uirum sumpsit: ex quo duos peperit liberos, Solem & Lunam. Quorum formam prudentiámque admirantibus singulis, tradunt fratres prolis inuidia motos, ueritósque ne quando Imperium ad Hyperiona peruenirent, scelesto facinore excogitato, fratrem communi consilio obtruncasse, Solem adhuc puerum in flumen Eridanum proiectum suffocatum esse. Qua re uulgata, Luna præter modum fratrem diligens, ex tecto se præcipitauit. Matri quærenti iuxta flumen corpus, cum in somnum incidisset, uisum ei per somnium est, à Sole se consolari, rogaríque ne lugeret natorum mortem. Nam homicidæ meritum essent supplicium passuri: se uerò ac sororem quadam Dei prouidentia futuros immortales. Nam ignem cœli sacrum antea uocatum, Solem ab hominibus appellandum fore: quæ uerò Mena prius dicebatur, Lunam. A somno experrecta, quum

omnibus tum somnium, tum infortunium suum narrasset: filios ut deos coluit, ipsa innupta uiuens. Postmodum in insaniam uersa filia, cymbala tympanaq; quatiẽs, edito sonitu, sparsis crinibus, per patriam errabat. Quo aspectu misero obstupebant homines. Cum uerò singuli eius dolori misererentur, quidam corpus sustinerent, maximo imbre coorto, continuoq; fluminum casu reginam aiunt disparuisse. Quare admiratus populus, Solis Lunæq; nomen ad astra transtulit, matrem & deam existimauit: & erecta ara, cymbalis ac tympanis cæteriq; rebus illius gesta imitatus, sacra illi & deorum honores instituit. Huius deæ in Phrygia origo extitisse traditur. Aserunt enim incolæ, Phrygiæ Libyæq; regem priscum fuisse Menoën, qui uxorem duxerit Dindymenen. Ex ea natam fœminam cum nutrire nollent, in montem Cybelum nomine ab se expositam, diuina quadã sorte pardales aliæq; feræ lacte uberi imè præbito nutrierũt. Hãc mulier quædam pecora pascens cum uidisset, facto stupens, infantem tulit, atq; à loco Cybelem nominauit. Aucta ætate, pulchritudine prudentiaque excellens, mirabili ingenio fuit. Nam & fistulam pluribus calamis cõpactam, & ad lusum choreasq; cymbalum tympanumq; prior adinuenit. Præterea pecorum puerorumq; morbis remedia introduxit. Itaque tum propter infan-

tes quibus uerborum medicaminibus salutem præbuit, tum quia plurimos ueluti in sinu fouuit, tum etiam propter diligentiam amoremq; singulis præstitum, matrem ab omnibus dictam ferunt. Amicitiam quoque eius appetiße Marsyam Phrygem, ingenio prudentiaq; mirabili. Coniecturam ingenij sumunt, quòd uocis sonum multiplicis fistulæ imitatus, ad tibias eam harmoniam traduxit: prudentiæ, quòd usque ad extremum uitæ finem cœlebs uixit. Cybele prouecta ætate, adolescentem quendam eius regionis Atym nomine dilexit: quem postmodum dixerunt Papam. Cum eo clam coiens, grauida facta est. Quod ut parentes norunt, in regiam accitam, ut uirginem pater suscepit. Noto autem filiæ peccato, & Atym & nutrices interfici iußit, atque insepultos abijci. Cybelem tum Atys amore, tum dolore nutricum perculsam, insanam effectam in publicum prodijße ferunt, psallentémque cum tympano, solam uniuersam patriã sparsis capillis obambulaße. Huius Marsyas misertus, spontéque illam aßecutus, unà pererrauit, pristinæ amicitiæ memor. Cum ad Dionysium in Nisam urbem uenißent, inuenêre Apollinem magna existimatione habitum, quòd primus diceretur citharam repeririße. Orta inter eos artis contentione Nysæos iudices constituerunt. Apollo primùm ci-

thara simplici usus est, Marsyas uerò tibijs, quibus admodum, ut re noua, audientes obstupuere. Eo in certamine soni suauitate Apollinem uisus est superasse. Ambo astantibus iudicibus cum artem quilibet suam praeferret, Apollo modulationem cantus ad citharae suauitatem adiecit: quapropter tibiae sonum uisus est excedere. Quod Marsyas aegrè ferens, audientes monuit, minimè se uictum esse. Non enim uocis, sed artis comparationem fieri oportere: secundum quam harmonia ac suauitas tum citharae tum tibiarum esset exquirenda. Iniquum praeterea esse duas simul artes uni conferri. Tunc Apollo respondisse fertur, se nihilo plus ad sonum quàm Marsyam adhibere. Nam & ille quoque ore uteretur, cum tibias inflaret. Oportere igitur, aut ambobus idem licere, aut neutrum ore, sed manibus ostendere suae artis modulationem. Cum uideretur iudicibus aequiora Apollinem postulare, artibus iterum comparatis aiunt denuò Marsyam esse uictum: Apollinem uerò ea contentione exasperatum, uiuum Marsyam excoriasse. Verùm extemplò paenitentia ductus, aegrè quod egerat ferens, proiectis citharae chordis, inuentam ab se harmoniam deleuit. Ad hanc postmodum Musae mediam, Linus quam lichanon, Orpheus & Tamyras quam hypaten ac parhypaten musici dic

ci dicunt, addiderunt. Apollinem ferunt cithara tibijs'que in antro Dionysij positis, Cybeles amore captum, cum ea usque ad Hyperboreos erraße. Cum Phryges morbus opprimeret, terráque nullos præberet fructus, scisciantes Deum malorum remedia, oraculo præceptum eſt, ut Atys corpus sepelirent, & Cybelem uenerarentur ut deam. Non reperto Atys, quod tempus absumpserat, corpore, Phryges imaginem adolescentis, circa quam planctu aclamentis sacra imibant, fecere, iram iniquè mortui mitigantes. Quæ consuetudo penes Phryges usque ad hæc tempora permanſit. Cybeli uerò ara erecta, annis singulis sacrificabant. Postmodum in Peßinunte oppido Phrygiæ sumptuoso constructo templo, honores illi sacráque solennia constituerunt, Midâ rege ad ea plurima conferente. Posita erant circa deæ statuam pardales ac leænæ, à quibus olim eßet enutrita. Hæc de Cybele deorum matre apud Phryges, déque Atlantibus, qui circa Oceanum regnarunt, traduntur. Post Hyperionis interitum Cœli filios Imperium diuiſiße. Ex eis fuiße Atlantem & Saturnum nobiliores. Atlanti loca ad Oceanum posita sorte obuenerunt: qui & populos suo nomine, & maximum prope Oceanum montium appellauit Atlantem. Ferunt ipsum astrologiæ fuiße peritißimum,

déq;

deq; sphæra primum inter homines disputaße: qua ex re uisus est orbem suis humeris sustinere, locum præbente fabulis sphæræ inuentione. Hunc aiunt plures sustuliße filios, sed unum pietate, ac in subditos iustitia, humanitatéque insignem, quem Hesperum appellauit: qui cum in Atlantis montis cacumen ad scrutandos astrorum cursus ascendißet, subitò à uentis arreptus, nequaquam amplius uisus est. Ob eius uirtutem casum hunc miserata plebs, honores illi præbens immortales, astrum cœleste lucidißimum eius nomine uocauit. Fuerunt insuper Atlanti filiæ septem, à matris nomine Atlantides uocatæ, quamuis cuilibet proprium nomen eßet, ut Maia, Electra, Taygete, Asterope, Merope, Alcynoë, Celeno. Has tradunt tum ab heroibus, tum à dijs cognitas, & deos propter uirtutem, & eos quos heroas dixerũt, ueluti principes generis hominum peperißе: ueluti prior ætate Maia ex Ioue Mercurium genuit, multarum rerum apud homines repertorem. Eodem modo & reliquæ Atlantides singulæ filios ediderunt præstanti uirtute: quorum hi quidem gentium, hi urbium conditores extiterunt. Itaq; non solum barbari quidam, sed etiam Græcorum plurimi, priscorum heroum genus ad istas retulerunt. Quas cum prudentes fuißе constat, tum post obitum honores dearum immortalium adeptas, Pleiadum appellationem

tionem cepiſſe. Nymphæ quoq; dicta ſunt, quoniam communi uerbo mulieres omnes Nymphas incolæ appellant. Saturnum Atlantis fratrem aiunt præcipua impietate auaritiáque præditum, uxorẽ cepiſſe ſororem Rheam: ex qua ortus eſt Iupiter, Olympus poſtea uocatus. Fuit & alter Iupiter, Cœli frater, qui in Creta inſula regnauit, multo gloria inferior poſteriore. Hic enim imperauit orbi, ſuperior Cretæ tantum. Genuit q; filios decem, qui Curetes ſunt appellati. Inſulam quoque ab uxore Ideam uocauit, ibiq; poſt obitum ſepultus eſt. Cuius & hodie monſtrari ſepulcrum ferunt, prout etiam teſtantur Cretes: de quibus poſterius referemus. Regnauit Saturnus in Sicilia, Libya, ac etiam Italia: ſed præcipuè in locis ad Heſperum ſitis eius imperij firmamentum fuit. Apud omnes uerò, arces urbium & loca munitiora tenuit: quò firmius Imperium foret. Eo ad hoc uſque tempus & in Sicilia & in occiduis oris editiora loca Saturnia dicta ſunt. Ex Saturno Iupiter ortus, quoniam diuerſa à patre uitæ inſtitutione, erga ſingulos manſuetudine atque humanitate uſus eſt, à populo pater eſt nominatus. Regnum is deinde cepit, partim concedente patre, partim in populis ab eo per odium deſciſcentibus. Aduerſus quem cum Saturnus Titanum præſidio fiſus pugnaſſet, acie uictus eſt. Iupiter ſuperior

perior Imperium aßecutus, uniuersum orbem perambulauit, plurimum de genere hominum meritus. Viribus corporis, uirtutibusq; excellens, breui totius orbis Imperio potitus est. Omne eius studium in puniendis impijs, facinorosisq; hominibus, ac in bonorum præmijs, communique populorum utilitate uersabatur. Quibus rebus post uitæ finem Iouem dixere, eò quòd bene uiuendi causa hominibus extitisset. Creditus uerò Deus in orbe est ab ijs, de quibus bene erat meritus, sponte illum omnibus & Deum & dominum in sempiternum uniuersi orbis profitentibus. Quoniam in his, quæ de rebus Aegypti à nobis relata sunt, Dionysij genus gestáque tetigimus, æquum uidetur, ut quæ de hoc à Græcis deo scribuntur, literis mandemus. Verùm cum prisci rerum scriptores, poëtæq;, qui de Dionysio miranda quædam literis tradidere, de eius genere ac gestis dißentiant, difficile uidetur uerum in his rebus exquirere. Nam hi quidem unicum Dionysium, reliqui tres scribunt fuiße. Sunt qui eius genus nequaquam è mortalibus fluxiße dicant, existimentq; illum uini extitiße autorem. Sed nos quæ de eo feruntur, paucis transigemus. Naturales qui de hoc deo loquuntur, uiniq; eum repertorem putant, terram aiunt una cum cæteris plantis sua sponte uites tuliße, non ab aliquo principio satas. Huius rei conie-

cturam

ſturam ſumunt, quòd nunc quoque in quibuſdam ſylueſtribus locis naſcantur uites, fructumq; ueluti reliquæ arte hominum cultæ ferant. Duas Dionyſio matres priſci fuiſſe arbitrantur: unam, & eam priorem generis, quando uitis in terram poſita augmentum capit: ſecundam, quando racemos producit. Itaque altera huius dei ex terra, altera ex uitis fructu fertur generatio. Sunt qui & tertiam generationẽ ipſi attribuant, ex Ioue & Cerere genitum ferentes: à mortalibusq; diſſipatum, ac decoctum, rurſus à Cerere membris compoſitis iuuenem factum reuixiſſe. Quæ omnia ad naturales traducunt rationes. Iouis enim & Cereris filium ob eam cauſam tradunt, quoniam uites ex terra & pluuia nutritæ producant racemos, ex quibus uinum exprimatur. Ab hominibus uerò diſperſum, eo., quòd agricolæ fructum auferant, terramq;, homines Cererẽ putent. Membra eius decocta, quoniam plures uinum decoquant, tanquam melius ac ſuauius futurum. A mortalibus uerò membra diſperſa, iterum in ordinem redacta, terram oſtendit certo annò tempore facta uindemia denuò nouos fructus proferre. Denique ab antiquis poëtis ſcriptoribusq; traditur, Cererem fuiſſe terram matrẽ appellatam. Eadem quoque & Orphei, tradunt poëmata, & in ceremonijs introducuntur, de quibus haudquaquam fas eſt inſcios loqui.

qui. Eodem modo ex Semele ortum ad naturale principium deducunt, aſſerentes Thionem ab antiquis terram fuiſſe nominatum. Semelen, eò quòd honeſta ſit eius Dei cura, & honor. Thionem uerò à ſacris ei impoſitis uocatum. Bis ex Ioue natum tradunt, quoniam uites Deucalionis tempore una cum cæteris arboribus diluuio ſint abſumptæ, deinde iterum exortæ: ueluti hæc ſecunda extiterit. Dei apud homines procreatio, qua ex Iouis femore natum denuò hunc Deum ſcribunt. Qui igitur uini repertorem Dionyſium uolunt, huiuſmodi fabulas ſcripſere. Qui uerò hunc humano corpore deum perhibent fuiſſe, eadem tradunt, & uites eum, & uini uſum adinuemiſſe. Vtrum Dionyſij plures fuerint, incertum eſt. Quidam unum extitiſſe uolunt, qui & uinum repererit, & arborum fructus, uniuerſúmque peragrarit orbem, initiationéſque ac ceremonias & Bacchanalia introduxerit. Alij tres, ut diximus, diuerſo tempore fuiſſe ſcribunt, proprijs cuique geſtis attributis. Priorem Indum uolunt exortiſſe terræque ſua ſponte ob ſoli fertilitatem uites ferente, ex uua uinum elicere, ficus cæterarúmque arborum curam, & horum inſuper comedendorum uſum edocuiſſe. Eundem, quoniam Indorum ſit moris per omnem uitam barbam nutrire, barbatum cognominauerunt. Hic orbem cum exercitu peram-

bulans,

bulans, & uitem plantare, & ex racemis uinum torcularí, ex quo ipsum Lenæum appellant, educere monstrauit. Plura insuper ad hominum usum ab eo adinuenta, causam ut post mortem pro deo coleretur, præbuere. Ostendi quoq; etiam nunc apud Indos aiunt & locũ, in quo sit ortus Dionysius, & urbes eius nomine ab incolis appellatas: multáque præterea alia extare, quæ longum esset scribere, uestigia illum apud Indos natum testantia. Secundum ferunt ex Ioue genitum, & Proserpina: ut alij sentiunt, ex Cerere: quem tradunt tum primùm boues ad aratrũ iunxisse, cum terra prius manibus hominum coleretur: multáq; alia instrumenta reperisse agrorum culturæ accommoda, quò minori labore rustici opus facerent. His erga homines beneficijs, cum eum censerent immortalem, & honores illi & sacra ut deo instituta sunt. Addita fuere ueluti insigne quoddam ad picturas eius statuásque cornua: tum ad monstrandam alteram Dionysij naturam, tum ob perutilem agricolis aratri inuentionem. Tertium ex Ioue ac Semele Cadmi Thebis Bœotiæ natum dicunt. Ioue enim ferũt amore illius captum, cum ea sæpius cubuisse. Iunonem Zelo & ira motam, sumpta unius ex Semelis ancillis forma, ad ulciscendum iniuriam, suasisse illi ab Ioue petere, ut ea maiestate honoreq; secum concumberet, quibus cum Iunone

consueßet. Quod postulatum annuens Iupiter, cum tonitruo ac fulmine ad Semelen descendit: quæ insolita re territa, expirans abortsa est. Editum ante tempus filium, Iupiter absconditum in femore cum tenuißet, partus tempore editum in Nysam Arabiæ urbem tulit: ubi à nymphis educatus infans, a patre locoq; appellatus Dionysius est. Hic specie decorus, primò in choreis & mulierum thyrsis summa in uoluptate ludoq; nutritus atq; educatus est. Tum fœminarum exercitu, quas thyrsis armauit, cõgregato, orbem terrarum circuit: eos qui piè iusteq; uiuerent, sacra mysteriaq; docens. Festos præterea ubiq; dies, publicè choros agi, & musicam exerceri artem instituit. Postremò sedatis inter omnes nationes urbésque discordijs, bellisq; ubique sublatis pacem singulis largitus est. Ita uulgata tanquam præsentis Dei fama cum ad uitæ ciuilis cultum homines traduxißet, paßim ei occurrẽtes cum lætitia gaudioq; excipiebant. Paucos autem ob superbiam impietatemq; spernentes eum, cum propter incontinentiam dicerent Bacchides ab ipso circunduci, ceremonias uerò ac mysteria ad corruptelam externarum mulierum introducta, extemplo pœna affecit. Ob diuinam animi naturam aliquando plectebat impios, quandoque insanos reddens, quandoque mulierum manibus uirorum membra discerpens, nonnunquam

milit

militum opera sibi aduersantes ultus. Tradidit quoque Bacchidibus pro thyrso iacula, mucronẽ ferri hedera circundante. Quæ tanquam muliebria spernẽtes reges, eoq; imparatos adortus, præter spem superauit. Insignes inter mulctatos ab eo ferunt Græcum Penthea, Ninum Indorum regem, Lycurgum Thracem. Tradunt enim Dionysium ex Asia in Europam cum exercitu transiturum, cum Lycurgo Thracum qui sunt ad Hellespontum rege societatem coisse. Cum fœminas primùm in Thraces uelut amicos traduxisset, iussisse Lycurgum noctu milites suos Dionysium aggredi, ipsumq; & pelices omnes obtruncare. His per quendam accolam Tharopem nomine cognitis, territus Dionysius, cum nondum transfretassent milites, amicorum præsidio occultè ad exercitum transijt. Lycurgus pelices aggressus in loco qui appellatur Nysius, omnes interemisse dicitur. At Dionysius exercitu reducto, Thracem pugnæ superatum, captúmque priuauit oculis, domesticis eius cruci affixis. Tharopi, memor beneficij, Thracum Imperium concessit, tradito ei orgia celebrandi modo. Huic Argus filius succedens, & regnum & ceremonias mysteriáque tradita suscepit. Quibus postmodum ab Orpheo ingenio & eruditione præstanti perceptis, cum nonnulla ad orgia addidisset, repertas Dionysio ceremonias Orpheas

posteri appellarunt. Poëtarum quidam, interq; eos Antimachus, tradunt, non Thracum, sed Arabum regem fuisse Lycurgum, qui & Dionysio & Bacchidibus in Nysa Arabiæ cum exercitu occurrisset. At Dionysius pœna impijs, præmio bonis affectis, ex Indis Thebas elephanto uectus peruenit. A triennio uerò ijs peregrinationibus exacto, Græcos instituisse Trieteridas tradunt. Ipsum quoq; fabulantur, multarũ gentiũ spolijs onustum, primum omniũ in patria triumphasse. Sed in hoc genere maximè conueniunt prisci. Disputant uerò, non paucas Græcorum urbes ab his fuisse conditas. Nam Ilienses, Nasij, & qui ciuitates incolunt liberas, insuper Teti, alijq; plures, suos fuisse illos ostendunt conditores. Teti quidem apud se ortum ea tradunt coniectura, quòd etiam adhuc in eorum urbe certo anni tempore è terra uini fons sua sponte fluat, sapore suauissimo. Cæteri uerò, hi quidem ostentant suam regionem Dionysio dicatam: hi erecta templa illi, sacráque olim statuta. Postremò cùm in pluribus orbis locis illius Dei meritorum uestigia monstrentur, haud mirum est, multos existimare suas urbes patriamq; præ cæteris à Dionysio dilectas. Sentit & poëta nobiscum, enumerans in hymnis eos, qui de suo genere ambigunt, & simul illum asserens in Arabiæ Nysa ortum. Haud uerò inscius sum, Libyæ

byæ quæ ad Oceanum uergit accolas, de huius genere dißerentes, Nyßam, & alia quæ de Dionyßio feruntur, quorum multa apud eos aiunt permanere ad hoc uſque tempus, ueſtigia apud ſe facta contendere. His plures priſci Græcorum ſcriptores, poëtæq;, hique etiam qui poſtmodum ſecuti ſunt, aßentiuntur. Nos uerò, ut nihil eorum quæ de Dionyßio comperimus ſcripta, omittatur, paucis quæ tum a Libyis dicta, tum à Græcis ſcriptoribus, præſertim à Dionyßio ueteris hiſtoriæ autore tradita ſunt, abſoluemus. Hic enim Dionyßij, Amazonum, Argonautarum, Troianique belli geſta, ac plura alia memoriæ prodidit, inuicem conferens & quæ à priſcis poëtis, & quæ ab hiſtoricis narrantur. Hic ait, primum Linum in Græcia numeros ac melodiam reperiße. Cadmum ex Phœnicia aduexiße literas, primumq; Græcam linguam inueniße, ac rebus dediße nomina. Ad hæc characteribus formam indidiße: communique uerbo literas, quonam ex Phœnicia traductæ eßent, appellatas Phœnicias. Sed à Pelaſgis qui primi eis literis uſi ſunt, Pelaſgas dixere. Lini tum poëſi, tum melodiæ excellentis, plures diſcipuli extitere. Horum tres præcipui habiti, Hercules, Thamyris, Orpheus. Hercules cithara diſcens, cum ingenio eßet tardo, ob eamq; rem uapularet, ira motus Linum cithara peremit. Thamyris na-

turæ ad percipiendum apta, musicam didicit. In quâ cum plurimum excelleret, dixisse illum aiunt, suauius se quam Musas cantare: quibus iritatæ uerbis deæ, & eum priuarunt musica, & lyram abstulerunt: quemadmodum Homerus his consentiens scribit. De Orpheo singulatim referetur, cum eius opera à nobis recensebuntur. Linum tradunt primi Dionysij gesta literis Pelasgis edidisse, quibus & Orpheus usus est, ac Pronopides Homeri magister, uir ingenio musicâque egregius. Thymitum insuper, Thymitis Laomedontis, qui Orphei ætate fuit, plurimis orbis peragratis locis, in Libyam occidentem uersus Oceanum usque cum descendisset, uidisse Nysam, in quâ prisci incolæ nutritum Dionysium uolunt: ibiq; diligenter actis huius Dei apud Nysæos perquisitis, composuisse poëma ferunt quod Phryzium nominarit, antiquæ linguæ, & literis priscis editum. Asserunt præterea, Ammonem Libyæ partis regem uxorem cepisse Rheam Cæli filiam, Saturni aliorumq; Titanum sororem: qui regnum perambulans, iuxta Ceraunios montes conspectam ab se uirginem forma pulcherrimam Amaltheam nomine adamauit: filiamq; ex ea genuit specie ac robore corporis insignem. Amaltheam uero propinquæ oræ præfecit, bouis cornu persimili: ex quo occiduum cornu sit nominata. Et quoniam ea regio esset uineis

cate-

cæteriq; fructiferis arboribus referta, à muliere autem regeretur, Amaltheiæ cornu eam dixere: propterea & posteri homines optimam copiosamq; fructibus patriam ab ea similitudine Amaltheiæ cornu appellarunt. Ammon Rheam ueritus, infantem absconditum clàm in urbem Nysam ab eis locu remotiorem transferens, insulam à Tritone fluuio circundatam, præcipitem, ac undique abruptam, unico difficiliq; aditu, quem portas Nysias dicunt, ubi nutriretur, elegit. Esse in ea insula tradunt terram felicem, amœnis pratis distinctam, & multis irriguam aquis. Fructus insuper multiplices, & uites suapte natura ortas, magna ex parte super arbores diffusas. Salubrē præterea aërem, adeò ut illius homines longiori quàm cæteri ætate uiuant. Insulæ aditus in tibiæ modum fertur, adeò densis arboribus umbrosus, ut Solis radij penetrare nequeant. Iuxta aditum undique dulces aquarum habentur fontes: qui locus est ad habitandum suauissimus, in ea antrum existit rotundum, tum magnitudine præcipua, tum pulchritudine. Vndique enim præcipitia sunt in altum surgentia, diuersi coloris, splendidisq; lapidibus, ut nullius ibi omnino color desit. Ante aditum natura esse arbores mirabili aspectu aiunt: & has quidem fructus ferentes, alias semper uirentes, ut ad uisus uoluptatem natæ uideantur. In his diuersæ uidis-

cant aues, colore oculos, aures uerò cantu oblectantes. Vniuersus locus est non solum aspectu, sed cantu etiam amœnus, artis harmoniam uoce auium superante. Post ingressum apparet antrum latum, splendore solis lucens. Omnia floribus referta sunt, sed præcipuè casia, reliquisq; rebus, quæ iucundum odorem continuò queant reddere. Licet ibi insuper aspicere Nympharum plura diuersoria, ornata floribus, non quidem arte, sed naturæ cum omni decore perfecta. In toto antri ambitu neque flos unquam, neque folium defluit: ut neq; oculorum neq; aurium uoluptas aliquando desit. In hoc Ammon puerum nutriendum dedit Nysæ Aristæi filiæ. Cui loco Aristæum præfecit, uirum sapientem atque eruditum, ad euitandas Rheæ nouercæ insidias. Custodiam filiæ Mineruæ permisit, paulo ante hæc tempora circa Tritonem fluuium, unde & Tritonia dicta est, genitæ. Scribunt hanc deam per omnem uitam uirginitate seruata, prudentia claruisse: multasq;, cum ingenio præstaret, ab ea artes repertas. belli quoque exercitio deditam, cùm robore corporis uigeret, multa fecisse memoratu digna: Alcidamq; (ita enim dicta est) peremisse, feram stupendam, ex terra natam: & antea, ut quæ natura plurimum ignis ex ore euomeret, insuperabilem pugnæ: ea primùm in Phrygia apparuit, regionem quãdam comburens, quæ hucusq;

usq; exusta Phrygia dicta est. Deinde ad montem Taurum transcendens, syluas continuas usque ad Indos incendio uastauit. Postmodum per mare in Phœniciam reuersa, syluas Libani incendit: perque Aegyptum in Libyam protecta, ad loca peruenit occidua. Postremò syluis circa Ceraunia destructis, omníque incensa patria, cum homines partim flamma absumpti essent, partim timore patriam linquentes ad remotiora diffugerent loca, Mineruam ferunt tum sapientia tum fortitudine ac uiribus fretam, eam feram necasse, pellem pectori circundedisse, tum uestitus tutelæq; corporis gratia, tum ad uirtutis partæq; gloriæ memoriam ostendendam. At uerò Alcidæ mater Terra commota, Deorum hostes Gigantes peperit, quos postmodum Iupiter Mineruæ Dionysijq; ac caterorum ope Deorum deleuit. Dionysius in Nysa educatus, disciplinaq; eruditus, non tantum pulchritudine roboreq; excelluit, sed multarum rerum utilium inuentione. Nam adhuc adolescens & uinum ex uuis, cum uites sua sponte terra produxisset, exprimi, & qui fructus posset exiccari seruarique, ostendit: præterea quas quoque loco ab se inuentas arbores plantari expediret, singulos edocuit, spe concepta, pro beneficiorum erga genus hominum magnitudine immortales se honores potiturum. Ob eius uirtutis ac gloriæ nomen fertur Rheam iratam Ammoni,

moni conatam esse Dionysium auferre. Quod ubi non successit, relicto Ammone, uersa ad Titanes fratres, Saturno fratri nupsit. Qui Rheae suasu aduersus Ammonem moto bello, acie, Titanum praesidio, superior fuit, Ammonemq; fame coactum in Cretam fugere, ubi Curetes regnabant, compulit. Ibi regis filiam Cretam nomine uxorem cum cepisset, regno sumpto in insulam antea Ideam dictam, ab uxoris nomine appellauit. Saturnum tradunt occupatis locis Ammoni subditis, acerbè imperantem aduersus Nysam Dionysiumq; magno cum exercitu profectum. Ille cum sciret patrem Ammonem bello uictum, Titanas uerò Saturno auxilium ferre coactis ex Nysa militibus, interq; eos ducentis tum strenuis, tum summa erga eum (cum his enim nutritus fuerat) beneuolentia, à Libyis atque Amazonibus finitimis, de quibus antea retulimus, auxilia exciuit. Asserunt eas, utpote quae uirtute uirginitateq; excellerent, ad belli societatem aduocasse uitae similis Minerua: diuiso exercitu, ut uiris praeesset Dionysius, Minerua foeminis. Cum in exercitum Titanum incidisset, commisso certamine, multisq; utrinque caesis uulnerato Saturno uictor Dionysius euasit. Titanibus ad eas regiones, quas de Ammone ceperant, confugientibus, Dionysius ad Nysam urbem cum captiuis reuersus est, ueluti de eis poenam sumpturus. Cum

arm

armatis militibus eos omnes circundedisset, primùm de Titanibus quæstus, omni posthea captos crimine solutos pronuntiauit. Deinde data eligendi libertate, abire, an secum militare mallent, secum omnes se fore acclamarunt. Ob datam uerò præter spem salutem, ut Deum uenerati sunt. Omneis hos posthea libato uino iuramento adegit, ut secum continuè in bellis usq; ad extremum pugnarent. Cum arma aduersus Saturnum esset moturus, proficiscente ex Nysa exercitu, Aristæum tradunt eorum præsidem primum omnium & sacra instituisse Dionysio, & ei ut Deo sacrificasse. Dicunt insuper, subsidium ei tulisse Nysæorum nobiliores, quos à primo eorum rege Sileno (eius autem propter uetustatem ignotum est genus) Silenos uocant. Is cum circa lumbos caudam haberet, posteri quoque eius naturæ participes idem signum gestarunt. Dionysius contracto exercitu per loca arida ac deserta ferisque infecta profectus, ad Zambyrram urbem Libyæ peruenit. Ibi feram ingentem Campes nomine, multis eius oræmortalibus perniciosam, peremit. quæ res magnam ei gloriam penes accolas tulit. Vt autem sempiterna occisæ ab se bestiæ gloria extaret, erexit ibi tumulum ingentem, qui ad posteros usq; perseuerauit suæ uirtutis monumentum. Deinde uersus Titanas exercitu moto, ea modestia iter fecit, ut se omnibus incolis humanissimum præberet

beret, ubique ostendens ad plectendos impios, atque ad beneficia in hominum genus conferenda, eam ab se susceptam expeditionem. Qua re moti Libyi, eius cognita uirtute, animique præstantia, uictum militibus affatim præbuerunt, simulq; eius castra secuti sunt. Ad ciuitatem deinde Ammonis appropinquante exercitu, Saturnus ante urbis mœnia acie instructa uictus, ciuitatem noctu incendit, ea mente, ut paterna Dionysij regia absumeretur: sumptaq; uxore Rhea, & amicis quibusdam ascitis, clam ex urbe profugit. Verum cum uxore captus à Dionysio, nequaquam illius opera imitante, non solum cognationis gratia pœnam remisit, sed & consolatus est, per omnem eos uitam habẽs parentum loco, Rhea illum ut filium uiuens dilexit. Saturni simulatior fuit beneuolentia. Hi per id tempus filium genuerunt, quem appellarunt Iouem. Qui à Dionysio summo honore habitus, uirtute postmodum imperium omnium gentium adeptus est. Cum Libyi ante pugnam ei dixissent, quo tempore Ammon ex regno eiectus est, incolis prædictum fuisse, uenturum eius filium Dionysium, qui recuperato regno orbis Imperium possideret, Deusq; haberetur: existimans uerum fore uaticinium, templo patri & urbe conditis, ut Deo illi honores impendit, quosdam instituens qui haberent diuinationis curam. Traditur Ammon galea

in

in bellis usus, cuius insigne fuit arietis caput. Sunt qui ipsum asserant naturâ in utroq; tempore paruula habuisse cornua, propterea filium eius Dionysium eodem fuisse aspectu: posterisq; traditum, Deum hunc cornua gestasse. Aedificata urbe, sacrisq; institutis, Dionysio ferunt in primis cum de exercitu oraculum consuluisset, responsum à patre traditum, quòd propter eius in homines merita immortalis esset futurus. Qua re elatus animo, primò in Aegyptum exercitum duxit: eique prouinciæ Iouem Saturni Rheaq; filium constituit regem, adhuc ætate puerum, addito ei præfecto Olympo: à quo eruditus, & ad uirtutem institutus, Olympius est cognominatus. Fertur Dionysium Aegyptijs ostendisse uites plantare, uinum conficere, ac aliorum fructuum usum. Aucta eius uirtutis fama, nulli ei obsistere bello ausi, sponte sibi parebant, laudibus ac sacrificijs ut Deum colentes. Hoc pacto orbem aiunt peragrasse, domesticis arboribus regiones reddentem excultas, beneficiaq; populis præbentem. Vnde honores perpetuò gratiamq; omnium assecutus est. His rebus, cum de cæteris dijs uarie homines sentiant, solam Dionysij immortalitatem fixam animo tenent. Nemo est enim neq; Græcus neque barbarus, qui illius beneficiorum gratiæq; fuerit expers. Nam eos quibus aut patria agrestis esset, aut à uinearum usu aliena, poculum

ex-

ex hordeo conficere docuit paulo inferius uini suauitate. Ferunt eum ex Indis ad mare descendentem, Titanas omneis qui cum maximis copijs aduersus Ammonem in Cretam transfretarant, cepisse. Acre aduersus Ammonem moto bello, Iupiter ex Aegypto, Dionysiumq;, ac Minerua, & alij quidam, quos Deos dicunt, in Cretam descendentes Ammoni subsidium tulere. Inito certamine superior Dionysius, omnibus Titanis interfectis, uictoria potitus est. Postmodum Ammone Dionysioq; ex hominum uita ad immortalitatem translatis, Iupiter uniuerso imperauit orbi sublatis Titanis, nulloq; eius imperium turbare auso. Hæc primi Dionysij ex Ammone Amaltheaq; nati gesta Libyi fuisse tradunt. Secundus ex Io Inachi & Ioue genitus, Aegypto imperauit, initiationesq; monstrauit. Tertium Iupiter ex Semele apud Græcos genuit, priorum uirtutis imitatorem. Nam & per omnem orbem exercitum circunduxit, & plura reliquit trophæa, statuasq; suarum expeditionū testes. Multa insuper loca cultiora plantis arborum reddidit. Mulieres in militiam, uelut prior Amazones, duxit. Circa orgia & initiationes multum opere impendit, tum uetera in melius redigens, tum quædā ipse adinueniens noua. Cum temporum uetustate priorum gesta inuentaq; multis ignota essent, solus hic eorum qui ante se fuerāt uirtutem & gloriam tulit. Non autem solū hoc

ei con

ei contigit, sed Herculi quoq;. Duo nanq; eodem nomine priores fuere. Superiorem Herculem in Aegypto natum ferunt, magna armis subacta orbis parte, in Libya columnam posuisse. Secundus Cretensis, uirtute armisq; nobilitatus, inclituit Olympicum: & tamen ultimum paulo ante bellum Troianum ex Alcmena & Ioue ortum, magnam orbis partem peragrasse tradunt, Eurysthei imperio parentem. Qui multis functus certaminum laboribus, columnam in Europa erexit. Nominis igitur & rerum gestarum similitudo, cum defunctus esset postremus, superiori illi gesta ascripsit: tanquam unus tantum Hercules extitisset. Plures Dionysios fuisse, tum ex alijs conantur ostendere, tum præcipuè ex Titanum pugna: qua constat, Dionysium contra illos Ioui auxilio affuisse. Non enim Titanas Semelis tempora tulere, neque Cadmus Agenoris Olympijs dijs antiquior dicendus est. Hæc à Libyis de Dionysio tradita. Nos iuxta ordinem à nobis præscriptum, quartum describimus librum.

* *
*

DIO

DIODORI SICVLI LIBER QVINTVS.

PROOEMIVM.

De iis quæ fabulosè apud historicos feruntur.

HAVD *sanè nos fugit, uetustarum rerum scriptoribus ut in multis labãtur contingere. Nam & antiquiora illa paululum subobscuram ambiguitatem præbent scribentibus: & temporũ descriptio haud facilis cognitu, quandoq; detrahit legentibus fidem. Heroum præterea, semideorumq;, & cæterorum uirorum multiplex ac uarium genus non satis exquisitè explicari potest. Accidit insuper, quod omnium est difficillimum, ut de antiquorum gestis fabulisq; scriptores inter se admodum dissentiant. Qua moti re nobiliores qui postmodũ secuti sunt historici, omissis priorum fabulis ad recentiores se historias contulere. Ephorus quippe Cymæus Socratis discipulus historiam scripturus, ueteribus prætermissis rebus, ab Heraclidarum tempore narrandi exordium cepit. Callisthenes ac Theopompus, quos eadẽ tulit ætas, prisca illa minime attigerunt. Nos secus arbitrati, onus sumpsimus priscas res omneis literis mandãdi. Maxima enim plurimaq; Heroum, Semideorumq;, tum aliorum excellentium uirorum, meritis*

ritis quorum à posteris Semideorũ Heroumq; honores ac sacra impẽsa sunt, egregia facinora extiterunt: qui tamen omnes historiæ munere laude sempiterna celebrati sunt. Nos quippe tribus superioribus libris externarum gentium acta, quæ ue de dijs firantur, loca insuper singula, & quæ in eis fræ, aliaq; animantia, ac cætera memoratu digna admirandáue haberentur, retulimus. Hoc autem libro, quæ à Græcis de Heroibus Semideisq;, quos prisca celebrauit ætas, tradita sunt, deq; præclaris eorum bello gestis complectemur: his adijcientes, quæ ab illis pace ad vtilitatem cultumq; hominum adinuenta, quæ ue sancita legibus fuere. Initium verò à Dionysio sumetur: quem in primis antiquum fuisse constat, ac maximis beneficijs vitæ mortalium profuisse. Dictum est supertus à nobis, barbaros quosdam huius sibi Dei genus vendicare. Nam Aegyptij Deum suum Osiridem eum esse affirmant, quem Græci Dionysium vocant. Hunc voluntomnem circumisse orbem, vini repertorem, cùm vites plãtare docuerit: quo facto, communi gentium omnium consensu sit illi immortalitas tributa. Indi quoq; hunc apud se natum ferunt, viniq; vsum ab eo hominibus traditum. E quibus licet antea singulatim permulta explicuerimus, nunc tamen quæ Græci de hoc scribant Deo, minimè visa sunt omittenda.

CAPVT I.

De Diobysio, Priapo, Hermaphrodito, & Musis.

Cadmum Agenoris tradunt ex Phœnicia ad peruestigandam Europam à rege ea lege missum, vt aut virginem secum reduceret, aut in Phœniciã nõ rediret. Cùm diutius quæsitam ab se virginem non inuenirret, postposita patria in Bœotiam peruenisse. Vbi cùm responso oraculi Thebas condidisset, Hermionem postmodum Veneris filiam in vxorem sumpsisse, ex qua Semelen, Ino, Autonoen, Agauen, ac Polydorum genuerit. Semelen Iupiter ob pulchritudinem in forma hominis cognouit. Quod illa existimans ab Ioue in sui contemptum agi, rogauit vt secum prout cum Iunone assueuerat coiret. Iupiter Dei maiestate assumpta, cum tonitribus ac fulgure ad eam descendit. At illa prægnans, cum neque fulguris neque tonitrus vim ferre posset, filium abortsa igne expirauit. Infantem Iupiter Mercurio dedit, ad antrum Nysæ, quod inter Phœniciam Nilumq; est, deferendum, à Nymphisq; omni studio curaq; educandum. Vnde ab Ioue Nysæo Dionysium dixerunt: quod etiam Homerus in hymnis testatur, inquiens: Est Nysa supra montem floridum, sylua procul à Phœnicia fermè Aegypto fluente. Nutritum à Nymphis aiunt, vini vineæq; extitisse autorem. Orbem.

bem quoque fermè obambulantem, multas regiones reddidisse domesticas: ac propterea maximis apud omnes honoribus celebratum. Docuisse eos insuper, quorum regio vites ferre non posset, potum ex hordeo conficere: quem nonnulli Zythum dicunt, paulùm à vini sapore differentem. Exercitum quoque secum non tantum virorum, sed etiam mulierum circunducens, nepharios homines atque iniquos merita mulctauit pœna. In Bœotia iussit in gratiam patriæ omnes vrbes liberas esse, ciuitate sui nominis condita, quam & liberam pronuntiauit. In Indiam cum exercitu transcendens, triennio pòst multis cum spoliis in Bœotiam rediit. Primus omnium triumphauit, elephanto Indico vectus. Bœotij, cæteriq; Græci, Thraces quoque in memoriam Indicæ expeditionis sacra Trieterica sibi instituerunt. Vnde & in multis Græcis vrbibus triennio Bacchides mulieres conueniunt: apud quas de more virgines thyrsum ferunt, in honorẽ Dei bacchantes, eiq; per cœtus sacrificantes. Postremò memoriam Mænadũ, quæ feruntur illi Deo astitisse, hymnis & cantu renouant. Sustulit & omnes impios qui in orbe erant, sed maximè Pentheũ ac Lycurgum. Vini inuentio tum propter potus voluptatem, tum quia corpus reddit validius, grata supra modum mortalibus fuit. Aiunt cũ purum in cœnis vinum datur, omnes Deum sospitem

optare bibenti. Cùm verò post cœnam aquæ mistum sumitur, Iouem vocari saluatorem. Nam puri vini potus ad insaniam redigit. Aqua Iouis mistus, voluptatem lætitiamq; affert, & prohibet insaniam. Ferunt vt deos, rerum ab se inuentarum meritis, maximè Dionysium ac Cererem ab hominibus coli: alterum suauissimi potus autorem, alterum ob fruges ab se repertas. Traditur quoq; & alter multa prior ætate fuisse Dionysius, quem aiunt ex Ioue & Proserpina natum, à nonnullisq; appellatum Sabasin. Huius genus sacra honorésque propter pudorē nocturna occultaq; agunt. Dicitur propter ingenij acumen primus boues ad iugum iunxisse, eorumq; opera frugem iacta semina reddidisse: qua ex re illum cum cornibus finxerunt. Ex Semele verò natum posteriorem ferunt, delicijs deditum, molli corpore, ac præ cæteris decoro, voluptatibus insuper venereis indulgentem: in exercitu mulierum copiā circunduxisse, armatam hastis thyrso inuolutis. Tradunt & Musas virgines cum eo profectas, apprimè eruditas. His tum propter cantus suauitatem, tum quia doctæ psallere, bonisq; artibus eruditæ erant, Deus ille oblectabatur. Secutus est ipsum Silenus quoque pædagogus ac nutritor, optimorumq; institutor studiorum, qui plurimū Dionysio ad virtutem ac gloriam resq; bellicas profuit. Armis bellicis in pugna

gna vtebatur, & pardorum pellibus: pacis tẽpore in solennitatibus diebúsque festis vestes floridas, molles ac delicatas induebat. Siquando ex potu bibentis caput agitaretur, mitra caput alligabat. Vnde & Mitriphoros dictus est. Reges posteri pro mitra caput diademate vinciri sunt soliti. Aiunt insuper Dimetera vocatum, quoniã ex vno patre duo sint orti Dionysij, & matribus duabus. Verùm posteriori prioris ascripta sunt gesta. Quapropter qui postmodum secuti sunt, veritatis ignari, nominisq; ducti similitudine, vnicum extitisse Dionysium crediderunt. Nartheca quoq; ex huiusmodi tribuunt ei causa. Cùm nouiter reperto vino, nondum aquam infundere consuessent, in amicorum epulis ac festis diebus vinum purum ad voluptatẽ potantes, ebrij reddebantur. Qua ex re ligneis baculis, quos gestabant, alteri alteros percutientes, plurimos vulnerabãt. Quidam peribant ex vulnere. Vt eiusmodi certamina prohiberẽtur, Dionysius, vt modico vino, vtq; pro fustibus ligneis ferulis vterentur, edixit. Plurima ei cognomina à rebus, quas egit, sunt ab hominibus indita. Nam alij Bacchum, à mulieribus quæ bacchantes illum sequebantur, dixere. Alij à torculari, quo vinum exprimitur, Lenæum. Quidam Bromium, à tonitru qui in eius ortu contigit. Brontius insuper, ex eadem appellatur causa. Quinetiam triumphator

phator dicitur, quòd primus omnium de Indis multis cùm spolijs in patriam reuersus triumpharit. Alijs quoque cognominibus, quæ longum esset recensere, & alienum ab historia, vocatus est. Duplici esse videtur forma, quoniam duo Dionysij extiterunt. Primus barba promissa antiquo more barbam nutrientium fuit. Speciosior posterior, iuuenis, & (vt fertur) delicioſus. Quidam duplicem formam illi tribuitam volunt: quoniam ebrietas & iracundos efficiat, & hilares. Satyros etiam, quorum opera in saltatione ac tragœdijs oblectabatur, secum tradunt duxisse. Et Musarum quidem optimis institutis, Satyrorum verò risu ac ioco Dionysius vitam omnem felicem traducebat. Scenicæ præterea artis ac theatrorum inuentorem, & musicæ certaminum institutorem volunt. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, fecit immunes: quod et posteri instar Dionysij seruarunt. Omnes enim musicæ operam dantes, immunitate potiti sunt. Et de Dionysio, ne modum excedat oratio, hactenus. Nunc quæ de Priapo traduntur (sunt enim Dionysij rebus contigua) se infert scribendi locus. Fabulantur antiqui, filium Dionysij ac Veneris Priapum fuisse: ducti verò satis simili coniectura, quòd qui vino indulgent, sint natura ad Venerem promptiores. Asseruerunt nonnulli priscos illos cùm vellent homi-

num

num pudenda occultius nominare, Priapum dixisse. Alij genitalia dicunt causam esse hominum generationis: propterea{q}; semper extitisse immortali honore celebrata. Aegyptij de Priapo scribentes, olim Titanas aiunt Osiride ab se dolis interfecto, corpori eius in æquas partes diuisisse: ijs{q}ue domo clàm elatis, partem pudendam in flumen, cùm singuli eam respuerent, abiecisse. Isidem postmodum vltam viri mortem Titanibus occisis, viri corpus inquisisse: partes{q}; repertas cùm in formam hominis composuisset, sacerdotibus tradidisse sepeliendas: vt{q}; veluti Deum Osiridem colerent, imperasse. Sola pudenda non reperta pro Coli, in{q}ue templo suspendi iussit. Hæc de Priapi genere, deque eius honore ab antiquis Aegyptijs traduntur. Hunc deum quidam Phallum, alij Typhonem nominant. Non solùm autem in vrbium templis, sed in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans. Non solùm autem in ceremonijs, quæ Dionysio impenduntur, sed & in reliquis ferme alijs huic Deo sacra cum risu & ludo fiunt. Simili ortu fuisse quidam existimant Hermaphroditum: quem ex Mercurio ac Venere genitum, vtriusque parẽtis nomen cepisse ferunt. Hunc Deum esse opinantur promiscua viri ac fœminæ natura: fuisse quoq; specie

mollitieq; corporis fœminæ similem, & opera exercuisse viri. Quidam eiusmodi partus asserunt naturæ monstra, quòd rarò fiant, atq; aliquid tum bonum tum malum portendãt. Quoniam verò Musarum in Dionysij gestis meminimus, videtur nunc de his diligentius scribendi tẽpus. Plurimi, & ij præsertim, qui probantur scriptores, tradunt eas Iouis & Memoriæ filias: pauci ex poëtis, in quibus est Alcmeon, filias esse Cœli ac Terræ aiũt. In numero quoq; dissentiunt. Nam quidam tres, alij nouem asserunt extitisse. Verùm nouem numerus inualuit, ijs comprobantibus, qui habiti sunt (Homerum dico atque Hesiodum, cæterosq; eiuscemodi) cæteris præstantiores. Homerus enim ait, Musas nouem esse pulchritudine eximia. Hesiodus etiam recenset nomina, Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Erato, Polymnia, Vrania, Calliope, quæ omnibus est nobilior. Harum cuilibet sua officia tribuunt, eorum quæ ad musicæ artem spectant, veluti poëticam, melodiam, saltationem, choreas, astrologiã, reliquasq; doctrinas. Plures asserunt eas fuisse virgines, quoniam virtutis disciplina incompta esse videatur. Musas eò volunt cognominatas, quòd homines bona vtiliaq; docent, & quæ ab indoctis ignorantur. Nomina cuiq; à proprio munere tribuerũt. Nam Clio propter gloriam, quæ ex poëtaruml audibus oritur, di-

ctam

ctam volunt. Euterpen, propter voluptatem quæ ab audientibus ex honesti eruditione percipitur. Thaliam, quòd in longum tempus poëtarum laus parta virescat. Melpomenẽ, à melodia, qua audientes demulceantur. Terpsichoren, eò quòd audientes oblectat propter bona quæ proueniunt ex doctrina. Erato, quòd docti homines ab omnibus amentur. Polymniam, quoniam cantus suauitate poëtas reddit gloria immortales. Vraniam, quòd viros eruditos ad cælum tollat. Gloria enim ac sapientia eleuat animos ad cælestium contemplationem. Calliopen, quòd cantus suauitate cæteras antecedens, magni ab auditoribus æstimetur.

CAPVT II.

De Hercule, & duodecim eius laboribus, cæterisq; ab eo vsq; ad vitæ finem gestis.

POsteaquàm de Musis retuli, nunc gesta Herculis recenseamus. Neque verò me latet, magna in difficultate versari tum veterũ rerum, tum præcipuè operum Herculis scriptores. Ea enim fuisse amplitudine singuli fatentur, vt omnium, quæ memoria hominum complexa est, gesta superare videatur. Difficile quippe est pro dignitate rerum eius acta scribere: atque ea quæ tãta magnitudine extitere, vt immortale præmium mereantur, æqua fidelis oratione prosequi. Nam cùm propter vetustatem admirationemq; rerum multi haud fa-

cilè crederent scribentibus, necesse fuit in his, quæ maxima habebantur, prætermittere quædam : ne omnia scribendo, historiæ parum fidei haberetur. Nonnulli enim legentium haud recto iudicio vsi, nimis exquisitè antiquas res ex his quæ nunc geruntur, perpendunt, æstimantes Herculis virtutem ex nostrorum hominum imbecillitate. Ita rerum gestarum nimia magnitudine moti, haudquaquam historicis crediderunt. Verùm in priscis illis rebus, ac fabulis similibus non omnino ad quadrantem veritas peruestiganda est. Etenim in theatris licet sciamus Minotaurum forma qua fertur, minimè extitisse, nec tricorporem Geryonem : tamen pro veris eas fabulas ducimus, fauoréque eius Dei honores augemus. Et sanè periniquum videtur, cùm Hercules, dum vixit, orbis monstra suo labore perdomuerit, homines tantorum beneficiorum immemores, eius laudi claris operibus partæ calumniando detrahere : cumq; posteri propter ipsius virtutis excellentiam communi omnium consensu immortalitatem illi tribuerint, nos neque traditâ quoque à patribus erga illum Deum pietatem seruare. Verùm his posthabitis, opera eius ab initio exponemus, tum poëtarum, tum scriptorum antiquissimos imitati. Ex Danaë Acrisij ac Ioue natum Persea ferunt : ex eo Andromedáque Cephei Electryonẽ. Is deinceps sumpta Eurydice Pelopis,

Alcme

Alcmenam procreauit. Hanc dolo Iupiter cùm cognouisset, Herculem genuit. Hoc pacto Herculis paternum genus ad maximum referunt deorum. Eius virtutem non solùm ex operibus spectare licet, sed etiam ex genere. Iouem enim ferunt tribus noctibus in vnam redactis Alcmenæ operam dedisse, maximum futuri roboris indicium, tantum temporis in eo puero creando impensum. Quod non amoris cupiditate, prout in alijs mulieribus contigit, factum est, sed pueri gignendi gratia. Itaque volens vi Alcmenam aggredi, neque fidens posse illi coitum, ob eius prudentiam, persuadere, dolo mulierē aggressus est, Amphytrionis forma assumpta. Aduenientе partus tempore Iouem dijs astantibus prædixisse ferunt, ea die puerum qui nasceretur, se perfidorum regem facturum. Quibus verbis mota Iuno, Lucinam filiam iussit comprimere Alcmenæ partum, Eurystheum ante tempus in lucem educere. Iupiter licet consilio frustratus, quod prædixerat ratum, & Herculis famam claram esse volens, dixisse Iunoni fertur permittere se Eurystheū, vt prædixerat, regem esse, Herculemq; ei subijci velle: duodecim quoque certamina ab eo perfici, quæ Eurystheus mandasset: quibus consummatis fieret immortalis. Alcmena post partum Iunonem vrita, puerum in loco exposuit, quem nunc ab eo Herculem campum dicunt. Quo tempore Minerua

nerua vnà cum Iunone profecta, cùm infantis naturã admiraretur, Iunoni suasit, vt illi mammam præberet. Qua præter ætatem violentius sumpta, Iuno dolore mota puerum abiecit. Minerua illum matri detulit nutriendum. Mirabitur meritò quis rem insuetam accidisse, vt mater, quam ad filiorum amorem natura compellit, ex se natum perditum iret: nouerca, quæ natura odisse priuignos solet, ignorans saluaret infantem. Iuno deinceps duos dracones ad perdendum misit puerum: quos ille vtraq; manu faucibus appræhensos strangulauit. Vnde illum Argiui, quoniam Iunonis opere gloriam esset adeptus, cùm antea Alcæus vocaretur, Heracleum dixere. Reliquis imponuntur à parentibus nomina: huic soli virtus nomen dedit. Interim Amphytrion è Tryntho pulsus, Thebas cõcessit. Hercules antea educatus optimè, certaminum quoq; exercitio deditus, & corporis robore excelluit, & animi virtute. Adhuc ephebus primùm ad liberandas seruitute Thebas operam impendit, tanquam patriæ gratias redditurus. Erant subditi Thebani Erigino Minyarum regi, superbè ab eis annis singulis certum tributum exigenti. Sed minimè veritus imperantium vires, rem aggressus est memoria dignam. Omnes qui ad exigenda tributa missi erant, malè mulctatos è ciuitate expulit. Erigino eius rei auctorem dari sibi postulante,

Creon

Creon Thebanorum rex illius potentia territus, paratus erat seditionis tradere auctorem. At Hercules comparatam adolescentium manum ad libertatem patriæ cohortatus, arma ex deorum templis, progenitorum spolia diis affixa, ad belli vsum deprompsit. Nulla enim priuatim in vrbe erant arma, sed singulis, regis edicto, ne desciscerent, adempta. Audiens postmodum Hercules Eriginum cum exercitu appropinquare vrbi, obuiam cum militibus egressus, in quodam angusto aditu, vbi paucis pugnãdi locus erat, regem adortus, prælio victum occidit, omni illius exercitu deleto: extemploq; ciuitatem Orchomeniorum captam, Minyarum prius incensa regia, euertit. Ad quarum rerum famam per vniuersam Græciam dispersam stupentibus omnibus, Creon rex admiratus adolescentis virtutem, filiam illi Megaram nuptui despõdit: vrbisq; veluti filio curam permisit. Eurystheus habens Argis regnum, nota Herculis fama, eum ad perficienda certamina arcessit. Renuentem iussit Iupiter Euristhei obtemperare. At is Delphos adiens, consulto super his deo, responsum tulit à diis, iniunctum esse vt Eurysthei iussu duodecim certamina perficeret: quibus transactis immortalitate potiretur. Ea ex re haud parum est commotus animo Hercules. Nam & sua indignum virtute videbatur, humiliori seruire: & Ioui

patri

patri non obtemperare, tum inutile, tum impossibile ducebat. Hac anxietate perplexo animo, Iuno rabiem iniecit. Itaque in insaniam amentiamq; versus, Iolaum occidere voluit. Quo fugiente, filios qui prope Megaram habitabant, sagittis velut hostes appetyt. Paulatim abscedente dementia, præteritum recognoscens facinus, doluit ex tanta calamitate. Cumq; singulivnà eius malo mœrerent, diu quieuit domi, fugiens hominum consortia & consolationes. Tandem tempore dolorem mitigantes, paratus ad subeunda pericula, ad Eurystheum venit. A quo primum imperatus est Nemæi leonis interficiundi labor. Hic, præter modum ingens, & qui neq; ferro, neque ære, neq; lapide vulnerari posset, manibus necessariò erat occidēdus. Versabatur is maximè inter Mycenas ac Nemæam syluam, circa montem, quem à casu Tritonem dixerunt. Huius in radicibus aderat spelunca, ad quam diuertebat belua. Hercules cū ad locum accessisset, refugientem in speluncam insecutus feram, altero aditus ore obturato, manibus leonem comprehensum suffocauit. Detractam pellem corpori tegumentum ad futura pericula circūdedit. Secūdum ei certamen additū fuit, interitus hydræ Lernææ, ex cuius corpore centum prodibant serpentum capite cerui ces: quarū singulis cæsis, duo renascebantur: ob eamq; rem minimè vinci videbatur posse, cùm

pars

pars amputata validior redderetur. Hanc difficultatem arte superans, Iolaum monuit vt euestigio incisum ceruicem, face lignea, ne effluueret sanguis, inureret. Hoc pacto superata belua, sagittas suas eius sanguine tinxit, quo illarum vulnus mortiferum redderetur. Tertius extitit labor datus, vt aprum Erymanthium Arcadiæ vastãtem agros, viuum afferret. Quod mandatum admodum difficile visum est. Oportebat enim cum eo pugnantẽ adeò viribus validum, animoq; prouidum esse, vt in bestiæ congressu caueret, ne elapsa manibus, dentium discrimen subiret: néue vi perimeret arctius cõstrictam. Hoc arduum factu censebat: sed ea prudentia certauit, vt bestiam viuam super humeros ad Euristheum afferret. Qua conspecta timore ductus rex, in æreo se vase abscondit. His actis Hercules Centauros ob hanc causam expugnauit. Pholus erat Centaurus, à quo propinquus mons dictus est. Hic hospitem Herculem cùm domi suscepisset, defossum antea vini dolium extulit. Hoc tradunt quidam Centauro olim à Dionysio datum, imperatúmque vt tunc vinum proferret, cùm adesset Hercules. Quarta posthodum progenie Pholum, verborum Dionysij memorem, vini dolium aiunt ob Herculis honorem reseraſſe. Verùm eius odor, tum vetustate vini, tum virtute ingens ad propinquos Centauros, delatus, ebrios reddidit.

Vnà

Vnà igitur domum Pholi magno ingressi tumultu, ad rapinam versi sunt. Pholus timens, cùm se abscondisset, solus Hercules illis obstitit. Pugnandum erat cum his, qui ex matre dij erant: quibus equorum velocitas, robur biformis corporis, hominum prudentia inesset. Centauri pars tedis ab radice auulsis, pars magnis saxis, quidam accensis facibus, alij securibus ingentibus certabant. Hercules intrepidus, pro dignitate ab se gestorum, pugnam subijt: Iuuit in hoc eos bello mater Nebula, maximum imbrem infundens, qui haud nocuit quadrupedibus: hominibus verò solum lubricum fecit. Hoc auxilio fultos Centauros, Hercules tamen superior, multis eorum peremptis, reliquos in fugam vertit. Ex defunctis clariores erant Daphnis, Argeus, Amphion, Hippotion, Orios, Isoples, Melanchetes, Thereus, Derpos, Phryxus. Qui verò aufugerunt, meritam deinceps pœnam dedere. Omados, qui in Arcadia Alcinoi Eurystlei sorori vim attulerat, peremptus est. Qua in re Herculis virtutem admirati omnes sunt, qui & illum vt hostem priuatum odiret, & iniuriam sit mulieris vltus. Verùm cùm Pholus Centauros qui in pugna ceciderant, vt cognatos sepeliret, contigit vt sagitta à quodam auulsa seipsum feriret: quo vulnere, cùm curari nequiret, obijt. Hunc Hercules magnificè sepelijt sub monte, quæ res

ei glo

ei gloriorsior omni columna cecidit. Ab ipso enim mons absq; alio epigrammate Pholos cognominatur. Nam montis cognomen, qui Pholos dicitur, non epigramma aliquod sepulti nomen repræsentat. Eodem modo & Chironem arte medicinæ præditum, inuitus sagitta occidit. Deinceps mandatum Herculi est, vt aureis cornibus ceruam velocitate eximiam, captam adduceret. Hoc certamen absoluit ingenio, quod non inutilius habetur corporis viribus. Hanc retibus quidam captam aiunt, alij indagine absq; labore deprehensam esse dormientem. Nonnulli continua fissa persecutione, esse captam volunt. Quod certamen non vi aut periculo est, sed ingenio consummatum. Cùm mandatum præterea Herculi esset, vt aues ex Stymphalide palude pelleret, arte ac prudentia facilè iniuncti laborem perfecit, expulsis auibus, quæ innumera multitudine etiam finitimarum regionum fructus vastabant. Vi superari non poterant, propter ingentem numerum: ingenio opus erat. Tabulam ergo æneam parauit, quæ repercussa ingenti sonitu volucres timore ad fugam compulit longinquam. Qua ex re paludem ab auium molestia exemit. Post hæc in Herculis contemptum præcepit Eurystheus, vt aulam Augiæ nemine iuuante purgaret. Hæc per multos annos contractis sordibus simóque repleta erat. At ille

ad effugiendam contumeliam humeris aulam mundare horruit, sed Pignione flumine superinducto, cursu eius aulam purgauit absq; ignominia, vna die opere perfecto. Miranda profecto Herculis prudentia, qui quod per ignominiam superbè imperatum erat, in laudem vertens, nil indignum egit immortalitate. Suscepit deinde onus tauri ex Creta, quem Pasiphaë amabat, deducendi. Eò in insulam nauigans, Minois regis auxilio taurum in Peloponnesum longum profecto maris iter, deduxit. His actis Olympicum instituit certamen, locum optimum existimans ad tantos hominum conuentus, campos iuxta Alpheum flumen sitos. Ibi hæc certamina Ioui patri dedicauit coronatus: quoniam & ipse quoque bene de hominum genere absque præmio esset meritus. Ea verò certamina, quanquam inuicem diuersa, absq; pugna euicit, nullo propter singularē eius virtutē secum cōgredi ausso. Nam pugiles aut pācratiastes superare eos qui in stadio certāt, difficile est. Arduū item est, illos qui leuibus certaminibus excellant, cum ijs, qui in grauioribus versati sunt, contendere. Meritò igitur omnium hoc ab Hercule institutum certamen habetur præstantissimum, quòd ab optimo viro principium sumpsit. Non videntur autē dona omittēda, à dijs Herculi ob virtutem tributa. Nam eùm ex belli laboribus ad requiē se, ac hominū

cætus,

cœtus, diesq; festos contulisset, Deus quilibet suis eum muneribus ornauit: Pallas peplum, clauam ac thoracem Vulcanus dedit, vterque insigne suæ artis opus. Nam altera rē ad vsum pacis voluptatemq; concessit, alter ad belli pericula euitanda. Neptunus insuper equos donauit, Mercurius ensem, Apollo arcum: quo & vti docuit. Ceres ad expiandam Centaurum cædem quædam parua mysteria celebrare monstrauit. Rem præcipuam circa huius dei genus licet adnertere. Iupiter primam mortalem fœminam Nioben Phoronei cognouit, vltimam Semelen: quam sextam decimam à Niobe scriptores genitam tradunt. à cuius primùm maioribus gignere homines cœpit, in eáque ipsa desiit. Post hanc nullius appetijt concubitum mortalis, neminem sperans huic similē fore, nolensq; melioribus immiscere deteriora. Postea circa insulam Pallenen Gigantibus bello cœlestes lacessentibus, Hercules pro dijs pugnans, multis ex hostibus interfectis, maximam gloriam adeptus est. Iupiter eos, qui sibi adsiterant, deos tantùm Olympios appellauit: vt hoc cognominis honore bonus à malo internoscerentur. Eodem quoque cognomine solum Dionysium Herculémque mortalibus fœminis ortos dignatus est: non solùm quia ab se nati erant, sed propter parem virtutis æmulationem: cùm vterque multis mortales beneficijs af-

feciſſet. Iupiter Prometheum, qui hominibus ignem dederat, vinculis alligauit, aquila propè poſita, quæ illius iecur depaſceretur. Hanc Hercules, illius miſeratus pœnam, qui ob beneficium hominibus impenſum plectebatur, ſagitta peremit: Iouis q; iram mitigans, benefactorum ſocium exemit à cruciatu. Labor deinceps eſt ei iniunctus, Diomedis Thracis equos deducendi. Erant equorum præſepia ob equorum feritatem ærea: ferreis catenis equi viribus prævalidis vinciebantur. Cibis alebantur non his quos terra fert, ſed hoſpitum eò diuertentium carnibus. Hos cupiens Hercules abducere, primò Diomedem cepit, dedit q; ſuo exemplo equis comedendum. Manſuetiores deinde factos, adſéque adductos Euryſtheus Iunoni ſacrauit. Quorum genus vſque ad Macedonem Alexãdrum permanſit. Cum Iaſone poſtmodum ad vellus aureum rapiẽdum nauigauit in Colchos. ſed de Argonautis poſterius dicetur. Acceptis inſuper ab Euryſtheo mandatis Hercules, vt cingulum Hippolytæ Amazonis afferret, aduerſus eam cum exercitu profectus, ad Euxinum pontum nauigauit. Ac per oſtia Thermodontis fluuij ingreſſus, prope Themiſcyram, vbi Amazonũ regia erat, caſtra poſuit. Primò cingulum ab eis poſtulat: ſed vbi renuẽtes intellexit, armis agẽdum cenſuit. Amazonibus exercitui Herculis oppoſitis, quæ nobiliores bello erant,

Here

Herculem solum acri certamine appetiuere. Et primùm Aëlla, quæ ex velocitate id nomen traxerat, cùm velociorem se reperisset, pugnans occubuit. Secunda Philippis, eueſtigiò in primo congressu vnico vulnere cecidit. Post hanc Parthoë: quam septies ex prouocatione hostem superasse aiebant, inita pugna est interempta. Quartam deinceps Eribiam, quæ bellicis rebus expertam fortitudinem præ se ferens, aliorum auxilium renuebat, opinione deceptam, cùm fortiorem offendisset, Hercules interfecit. Debinc Celeno, Eurybia, Phœbe, Artemis venatrix ab eo peremptæ. Post has Deianiram, Asteriam, Marpen, Termessam, Adippen deuicit: quæ cùm virginitatem seruare iurasset, iusiurandum seruauit, vitam nequaquam saluare potuit. Menalippe, quæ Amazonibus præerat, præcipua excellens fortitudine, Imperium abiecit. Hercules clamoribus sublatis, multitudinem in fugam versam insecutus, Amazonum gentem deleuit. Ex captiuis Antiopen Theseo largitus est, Menalippæ sublato baltheo salutem dedit. Decimus deinceps labor ab Eurystheo Herculi iniunctus, vt Geryonis boues, qui in Iberiæ loca versus Oceanum sita pascebantur, ad se deduceret. Hercules sciens hunc laborem magni difficilisque esse certaminis, exercitum præparauit huic aptum expeditioni. Vul-

gata erat per orbem fama, Chrysaurum (hoc enim à diuitijs nomen traxerat) qui vniuersæ Iberiæ imperaret, tres habere propugnatores filios, tum robore corporis, tum armis egregios: exercitum præterea cuilibet fortissimorũ militum esse. Quarum rerum gratia motus Eurystheus, existimans eam fore difficilem expugnationem, hoc Herculi certamen indixit. At ille priorum ab se gestorum memor, fidenter id periculum adiens, exercitum in Creta coëgit: existimans inde facilè se copias traducturum. Optimè enim sita insula est, ex qua in vniuersum orbem exercitus educi possit. Verùm antea Herculi Cretenses cumulatissimos honores impenderant: quibus ductus, in horum gratiam omnem feris beluis insulã ita purgauit, vt nullum agrestius animal in ea deinceps, neq; vrsus, neq; lupus, neque serpens, neq; aliud quid simile sit repertum. Hæc ideo merita in insulam contulit, quòd Iupiter ibi natus altusq; fuerit. Ex ea igitur in Libyam nauigans, Antæum primò corporis robore ac palestra præclarum (multos enim externos secum certamine congressos occiderat) ad pugnam prouocatum peremit. Tum in Libya feris beluis plena, nonnullas quas subegit oras ita domesticas reddidit, vt agrorum cultura, plantis fructiferis, vitibus, oleis, fertiles redderentur. Ita Libyam antea ob feras multiplices infestam ac desertam, adeò habit

bitabilem cultamq; præbuit, vt nulli alteri regioni cederet felicitate. Eodem pacto scelestis nefarijsq; hominibus, superbia insuper elatis principibus morte sublatis, vrbes reddidit felices. Tradunt Herculem ideo feras bestias, hominesque impios odisse, atque oppugnasse, quòd serpentes se adhuc infantem interficere voluissent: quodq; vir factus Imperium subierit superbi, atque iniusti domini, ea certamina imperantis. Post Antæi mortem in Aegyptum transiens, Busiridem occidit regem hospitum cæde ad se accedentium grassantem. Cùm transisset loca arida Libyæ, inuento vbere solo, vrbem condidit à multitudine portarum quæ in ea erant, centum portarum appellatam. Eius vrbis status vsque ad posteriora permansit tempora: quibus Carthaginienses maximis copijs vrbem ab se expugnatam cepere. Peragrata maiori Libyæ parte Hercules ad Oceanum, qui est ad Gades, peruenit: ibiq; ab vtraque continentis parte columnis positis, in Iberiam cum exercitu transijt, Chrysauriq; filios tribus magnis exercitibus fidentes, singulari prouocatione sustulit. Captа Iberia, greges boum secum adducens, iterque per Iberiam faciens, cum quidam eius gentis rex, vir iustus præ cæteris ac probus, eum magno honore excepisset, partem boum regi dono dedit. Quos ille Herculi dicans, singulis annis ex

his pulchriorem illi taurum sacrificauit. Hos sacros in Iberia boues vsque ad nostra tempora constat perseuerasse. Postquam columnarum Herculis meminimus, videtur de his amplius paulò dicendum. Montes ab vtroque latere continentis mari Oceano imminent: in quibus statuit columnas. Cupiens autem sempiternum sui nominis monumentum esse, aiunt vtrunque montẽ congesta humo adeò ampliasse, vt Oceani maris aditum antea inter vtrunque continentem latum, arctiorem lõgioremq; redderet, quò magna cete in nostrum pelagus adire nequirent, vtq; ad posteros perpetua eius operis gloria manaret. Tradunt alij coniunctis prius montibus ab eo effossis, peruium Oceanum ad nostrum mare factum. Verùm hæc cùm singulis liceat ex voluntate credere, existimationi hominum relinquenda sunt. Sed tamen antea huic simile opus in Græcia effecerat. Nam à locis, quæ Tempe appellantur, vbi latè stagnabat in campis aqua, ducta fossa aquam deduxit, Thessaliæ circa Peneum fluuium campos fertiles præbens. In Bœotia secus egit. Nam alueo Minei fluminis effosso, omnem regionem stagnantem inutilemq; reddidit. Sed Thessaliæ opera in Græcorum gratiam acta sunt. Aduersus verò Bœotios in pœnam mitigandam vrbem incolentium, vltionemq;, quos illi in seruitutem redegerant, Thebanorum, Iberorum

rorum regno optimis eius regionis viris tradito, cum exercitu in Celticam Galliam profectus est: omniq; peragrata prouincia, infandum interficiendorum hospitum morem sustulit. Cum ingens ex omnibus gentibus eum exercitus sequeretur, vrbem condidit amplam, quam appellauit Alexiam, plurimis ex propinquis incolis sponte in ciuitatem confluentibus: qui cum reliquam multitudinem superarent, euestigio vrbs ad barbaros mores defluxit. Hanc vrbem Celtæ etiam nunc in honore habent, tanquam omnis Celticæ metropolim. Permansit hæc vrbs ab eius conditore hucusque libera, ac sui iuris: postmodum à C. Cæsare, qui propter res gestas Deus dictus est, vi capta, Romanorum Imperio cum alijs Celtis cessit. Ab his Hercules in Italiam tendens, iterq; per Alpes faciens, ita difficilem aditu asperamq; viam strauit, vt postea exercitibus cum iumentis impedimentisq; facilè iter esset. Barbaros montanos, infestos transeuntibus, latrocinijsq; assuetos occisis eorum ducibus deleuit, posteris reddita itineris securitate. Transcendens Alpes, eam quæ nunc Galatia vocatur, per Ligusticos transijt, patriam asperam ac omnino duram, multoq; etiam incolarum labore ac studio paucos ferentem fructus: qua ex re robusti homines sunt, validiq; corpore: cibi enim paucitate, colendorumque agrorum labore agi-

les ac leues existunt, & in bello viri præcipuè fortes. Hi cùm vltra cæteros continuo agrorum exercitio fatigentur, & fœminas quoque rustico operi assuefecerunt. Operis tum virorum tum mulierum inuicem pretio conductis, mirabile nostris vnius fœminæ factum contigit, quæ prægnans cum viris opus mercede faciens, ingentibus partus doloribus absceßit inter virgulta: ibiq; absque eiulatu infantem editum, fœtúsq; inuolutum cùm absconditum dimisisset, ad opus nihil de partu locuta rediit. Sed re ad vagitum infantis cognita, qui operibus præerat, non permisit matrem à labore quiescere, donec tandem infantis misertus, præbita mercede mulierem dimisit. Hercules Liguribus ac Tyrrhenis relictis, ad Tiberim fluuium, vbi nunc Roma est, multis postea seculis à Romulo Martis filio condita, peruenit. Tenebant tunc Aborigines, quod nunc Palatium appellant, vrbem penitus parvulam incolentes. Inter præstantiores Potitius & Pinarius erant, qui Herculem vt hospitem magno honore donisq; suscepere. Horum virorum monumenta vsque ad hanc ætatem Romæ permanent. Nam inter nobiliores habetur Pinariorum tanquam vetustißimum genus. Potitiorum in Palatio cochleæ descensus est lapideæ, ab illo Potitia dicta, propinqua domui quæ tunc Potitij fuit. Hercules ad honorem

rem sibi à Palatinis impensum, dixisse fertur, eos qui sibi postquam ad Deos translatus esset, decimam bonorum dicarent, vitam felicem victuros. Quod & euenisse vsque ad hoc tempus constat. Multi enim Romanorum non solùm mediocri censu, sed & qui ditissimi sunt habiti, decimas Herculi vouerunt: posteáque fortunatiores facti, bona sua ad quatuor talentorum millia Herculi sacrarunt. Lucullus Romanorum fermè ditissimus æstimatis bonis decimam Herculi partem dedit, epulas præbens continuè, ac profundens multa. Templum insuper iuxta Tiberim egregium Herculi condidere Romani, in quo ex decimis sacra Deo offerunt. Deinde à Tiberi profectus per litus Italiæ ad Cumæum deuenit campum: in quo tradunt fuisse homines admodum fortes, & ob eorum scelera Gigantes appellatos. Campus quoque ipse dictus Phlegræus, à colle qui olim plurimum ignis instar Aetnæ Siculi euomens, nunc Vesuuius vocatur, multa seruans ignis antiqui vestigia. Cognito Herculis aduentu, Gigantes instructis copijs omnes ei obuiam profecti sunt: acriq; commissa pugna (pollebant enim viribus) ferunt dijs adiutoribus superiorem Herculem, pluribus illorum interfectis, eam regionem omni feritate purgasse. Traditur Gigantes terra dici genitos, propter corporum ingentem molem. Hæc de

Gig

Gigantibus qui in Phlegra deleti sunt, à nonnullis quos Timæus rerum scriptor sequitur, feruntur. Ab his locis versus mare profectus, opus exegit iuxta stagnum quod Auernum appellant, inter Misenum ac Dicæarchios, prope calidas aquas Proserpinæ sacrum. Eius ambitus stadiorum est quinque, profunditas incredibilis: vt cùm sit aqua clarissima, cærulea videatur. Ferunt in eo priscis temporibus, quod postmodum fieri desyit, inferos euocari solitos. Effluente in mare stagno, ferunt Herculem exaggerata terra fluxum clausisse, viamq; desuper iuxta mare factam. Herculeam postmodum esse vocitatam. Hinc digressus peruenit ad quandam in agro Posidoniacorum petram: vbi fabulantur miraculum quoddam accidisse. Erat venator in regione, quæ dicitur Andragathia, solitus antea eorum, quæ ceperat, capita ac pedes Dianæ dicata arboribus affigere. Cùm aprum ingentem cepisset, contempta dea ait se caput solum dicaturum: arboríque cuipiam suspenso, cùm meridianum æstum deuitans sub arbore quieuisset, in somnum incidit: tum ligaculo sua sponte dissoluto caput decidens hominem peremit. Non admirabuntur id factum fortasse homines, cùm sit memoria traditum, hanc deam multos iam impios merita pœna mulctasse. At verò Herculi secus ob pietatem contigit. Nam cùm ad

fines

fines Rheginorum ac Locrensium peruenisset, defq; via fessus quiesceret, cicadarum strepitu pertæsus Deos orasse fertur, vt eas inde amouerent. Exaudita prece, non solùm tunc, sed postmodum cicadæ nunquam sunt in his locis repertæ. Ad mare deinde cùm descendisset, apprimè angustum, vtpote tredecim stadijs latum, sicut Timæus asserit, boues quidem nando in Siciliam appulere, ipse cornu bouis innixus mare traiecit. Cupiens autem circumire Siciliam, à Peloro ad Erycem cùm peruenisset, perambulanti litus, ferunt Nymphas ei calidas aquas in requiem corporis parasse: quæ, cùm duplices essent, hæ Imertæ, Gepteæ alteræ à locis sunt denominatæ. Appropinquantem suæ ditionis locis Herculem, ad palæstram prouocauit Eryx, Veneris ac Butæ eius oræ regis filius. Orta præmij contentione, cùm Eryx patriam, Hercules præmium certaminis boues offerret: indignatus primùm Eryx dicitur, boues minoris æstimationis suæ regioni comparari: Herculem verò respondisse, boues sibi pluris esse: quibus si priuaretur, immortalitatem esset amissurus. His acquiescens Eryx, in eo certamine victus, patria spoliatus est. Eam postmodum incolis liberam ea conditione dedit, vt fructibus illius fruerentur, quoad aliquis ex suis posteris ad ea loca transiret. Quod & ita contigit. Multis enim postea seculis

culis Dorilæus Lacedæmonius ad Siciliam nauigans, ea regione recepta, Heracleam vrbem condidit. Quæ cùm breui creuisset opibus, Carthaginienses, tum inuidia, tum timore, nequando viribus aucta Phœniceorum Imperium deleret, magnis copijs à se obsessam, captámque euertere. Sed de his suo loco scribetur latius. Circundata Sicilia, cùm ad loca, vbi nunc sunt Syracusæ, peruenisset, auditis quæ de Proserpinæ raptu feruntur, deabus illis sacrificauit: & in Cyane, præstanti forma illis taurum dedicauit. Accolas insuper quotannis sacra Proserpinæ facere, ac in Cyane dies festos agere, sacrisq; deam colere docuit. Deinceps per mediterranea iter cum bobus faciens, Sicanos ei instructo exercitu obuios commisso acri certamine deuicit, multis ex hostium numero cæsis: in queis dicuntur quidam præclari duces, qui vsque ad hoc tempus heroum honores assecuti sunt, occubuisse: scilicet Leucaspis, Pedicrates, Buphonus, Glychatas, Butheus, & Crytides. Post hæc per Leontinum agrum pergens, pulchritudinem eius regionis admiratus, apud eos, à quibus honore exceptus est, æterna sui reliquit monumenta. Agrenæi velut Olympios Deos festis diebus sacrisq; Herculem colunt: & licet antea id prohibuisset, tunc tamen primùm suadente dæmonio, tanquam immortalitatis

litatis præsagium id fieri passus est. Cùm haud procul vrbe iter saxosum esset, boues saxis tanquam ceræ vestigia impresserunt. Quod simile & ipsi Herculi cùm accidisset, existimans decimo iam consummato labore aliquid sibi immortalitatis deberi, impensa sibi annua ab incolis sacra libens accepit. Vt igitur gratiam bene de se meritis referret, lacum ante vrbem effodit quatuor ambitu stadiorum: quem à suo nomine vocari iussit. Idem & loco vbi boum vestigia impressa sunt, nomen indidit, templo Geryoni constructo, quod adhuc honorant incolæ. Iolao quoque nepoti templum ædificauit: ostenditque quomodo honores ei ac sacra annua fierent, vsque ad hoc tempus seruata. Omnes enim eam incolentes vrbem, ab ipsorum ortu Iolao sacras nutriunt comas, quoad amplissimis victimis eum sibi Deum propitium reddant. Tanta verò eius templi maiestas habetur, reuerentiáque, vt qui à suetis deficiant sacris pueri, muti euadant, & mortuis similes. Idem si vouerint solita sacrificia, suscepto voto statim fiunt à morbo liberi. Eius regionis incolæ portam qua hæc celebritas sacraq; prodibant, Heracleam vocitarunt. Palæstræ insuper, equorumq; certamina quotannis, ad quæ publicè omnes serui liberiq; conueniunt, instituere. Docuere & seruos priuatim Deum colentes choreas ducere, epulasq; simul ac sacra

celeb

celebrare Deo. Hinc Hercules cum bobus in Italiam profectus, cùm iuxta litus progrederetur, Lacrinum furem boues furantem peremit. Crotonen verò cùm inuitus cecidisset, sepulcro ei constructo sepeliuit egregiè, incolis prædicens, futurum tempus quo ibi ciuitas insignis ex mortui nomine conderetur. Ipse pedibus Adriaticum sinum circumuectus, in Epirum primò transijt, deinde in Peloponnesum. Decimo labore perfecto, ab Eurystheo præceptum est, vt ab inferis Cerberum ad superos educeret. Ad hoc opus sumpto consilio Athenas venit, initiatusq; est Eleusinæ mysterijs, quibus præerat Musæus Orphei filius. Quoniam verò in Orphei nomen incidimus, haud ab re erit paucis de eo scribere. Orpheus Thrax genere, filius Oeagri, doctrina melodiaq; ac poësi excessit omnes quorum extat memoria. Etenim poëma mirandum edidit: & suauitate cantus præ cæteris clarus, adeò fama excreuit, vt melodia feras & arbores ad se audiendum allicere diceretur. Doctrinæ deditus, cùm theologiæ operam impendisset, in Aegyptum transijt: plurimarumq; ibi rerum scientia percepta, Græcorum doctissimus tum in Deorum ceremonijs, tum in Theologia, tum in poëmatibus cantuq; est habitus. Nauigauit insuper cum Argonautis: obq; vxoris amorem ad inferos descendens, à Proserpina suauitate cãtus

allecta

allecta impetrauit, ut defunctam uxorem ab inferis excitaret. Quòd & antea fecerat Dionysius: quem dicunt matrem Semelen ab inferis quoque eductam, immortalitatéque donatam, Thesonen denominasse. Nũc ad Herculem reuertamur: qui, ut ferunt fabulæ, inferos cum adisset, à Proserpina ueluti frater receptus, Thesea ex uinculis cum Pirithoo solutum, fauente sorore superis restituit. Cerberum insuper uinctum præter opinionem abstrahens, ad hominum conspectum deduxit. Vltimo ei labore indicto, mala Hesperidum aurea afferendi, in Libyam transcendit. Verùm de his pomis non idem scriptores sentiunt. Asserunt quidam, in Libya in Hesperidum hortis mala aurea à terribili dracone asseruari. Alij pecudum greges exquisita pulchritudine Hesperides habuisse: quæ ob decorem à poëtis aureæ dictæ sint, quemadmodum & Venerem ob egregiam formam auream appellant. Nonnulli eas pecudes colore auro simili fuisse uoluntiéque hoc appellatas nomine. Draconem uerò, extitisse pastorum curam: qui ui corporis fortitudineq; præstantes, custoditis gregibus latrocinia prohiberent. Sed hoc pro arbitrio accipiant legentes. Horum custode interfecto, Hercules aurea poma ad Eurystheum cum adduxisset, pro tot exactis laboribus expectabat, sicut Apollinis prædixerat oraculum, immortalium uitam. Non omittenda

uerò nobis uidentur, quæ de Atlante & Hesperidum genere in fabulis feruntur. Fuisse in Hesperia tradunt fratres duos fama celebres, Hesperum atque Atlantem. Hos habuisse oues decoras ferè colore aureo ac rubicundo: à quo eas poëtæ aurea mala dixere. Ex Hespero ortam filiam dicunt nomine Hesperìn, quæ fratri nupsit: & ab ea regionem Hesperiam nominatam. Ex hac Atlas septem genuit filias: quæ à patre Atlantides, à matre Hesperides dictæ sunt. Hæ cùm forma ac prudentia excellerent, Busiris Aegyptiorum rex cupiditate captus uirginum, piratas ad eas oras misit, ut ad se raptas uirgines apportarent. Quo tempore & Hercules secundum laborem consummans, Anteum in Libya hospites palæstra superantem occidit: Busiridem uerò in Aegypto mactatos aduenas Ioui sacrificantem merito affecit supplicio. Deinde per Nilum in Aethiopiam profectus, Emathionem Aethiopum regem prælio uictum occidit. Postremò iterum ad certamina conuersus, prædones, qui puellis, in horto quodam dum luderent, raptis, inq; nauibus positis subitò aufugerant, insecutus, in litore quodam deprehensos interemit, uirgines Atlanti restituit patri. Quo beneficio motus Atlas, non solum dignis facto muneribus donauit Herculem, sed astrologiam insuper docuit, in qua cum operam curámque impendisset præcipuam, ob

sphæram

sphæram astrorum ab se adinuctam, orbem suis ferre humeris existimatus est. Hercules quoque cum sphæram ad Græcos transtulisset, magna est gloria potitus, existimantibus eum omnibus Atlantico orbi succesisse. His occupato Hercule, quæ superfuerant Amazones aiunt circa Thermodonta fluuium undique conuenisse ad bellum Græcis inferendum. Nam Græcorum, à quibus Hercules profectus bello ipsas superasset, & maximè Athenienſium iniurias ob earum reginam Antiopen (alij Hippolytam tradunt) à Theseo captam, ulciſci cupiebant. Itaque Scytharum auxilio fretæ, adiutæq; uiribus, magno cum exercitu per Cimmericum nauigantes Bosphorum in Thraciam, inde per Europam in agrum Atheniensem transeuntes, castra in his locis, qui postea Amazonij appellati sunt, posuere. Theseus earum trãsitu cognito, ciuium coactis copijs, aduersus hostes unà cum Antiope Amazone, ex quæ filium susceperat Hippolytum, proficiscitur. Commisso certamine, Athenienſium duce Theseo uictoria fuit: Amazonum pars interfecta est, pars Athenienſium agro pulsa. Antiope quoque pro uiro acriter pugnans occubuit. Quæ ex prælio superfuerunt Amazones, desperata patria in Scythiam diuertêre. Sed quoniam de his satis antea scripsimus, ad Herculis redeamus gesta. Peractis ab eo laboribus, responſoq;

à dijs accepto, conferre plurimum ad consequendam immortalitatem, coloniam ad Sardos ab eo mitti, filiosq; ex Thespiadibus susceptos coloniæ præfici duces: Iolaum nepotem cum filijs (adolescentiores enim erant) destinauit. Necesse uidetur nobis, quò magis huius coloniæ origo constet, horum filiorum genus referre. Thestius uir fuit nobilis Athenienſis, Erichthei filius: qui imperans ei, quæ ab se denominata est, regioni, ex pluribus fœminis filias genuit quinquaginta. Hercules puer adhuc, sed robore præstans corporis, cupiens ex eis prolem suscipere, uocato ad sacrificium patre, cum opiparè illi epulas parasset, accersitis filiabus singulatim cognouit omnes: ex quibus geniti 50. mares omnes eiusdem fermè ætatis, communi nomine Thespiadæ dicti sunt. Hos decreuit in coloniam mittere iuxta oraculi responsum, præfecto classis Iolao exercitu tradito: cui & Thespiadum & coloniæ deducendæ curam Hercules permisit. Ex quinquaginta liberis duo Thebis mansere, quorum progenies etiam nunc dicitur in honore esse septem Thespijs, quos Deos multos appellant, posteri quorum ad hæc usque tempora ciuitatis habentur principes. Reliquis puerũ, multisq; præterea uoluntarijs adædificandam coloniam assumptis, Iolaus in Sardiniam nauigans, priorem insulæ partem, campestrem scilicet tenuit, Iolaeam ab eo hodie

quoque

quoque dictam. Eam regionem cultiorem, arboribusq; fructiferis uberem cum effeciſſet, bellicoſam etiam reddidit. Adeò enim hæc inſula fructuum copia celebrata eſt, ut Carthaginienſes poſtmodum multa certamina periculáque pro ea ſubierint potiunda. Sed de his ſuo loco dicetur. Iolaus colonia condita, cum è Sicilia Dædalum accerſiſſet, eam pluribus præclaris operibus, quæ nunc uſque permanent, atque ab artifice appellantur Dædalia, exornauit. Gymnaſia inſuper magna erexit, ac ſumptuoſa. Iudicia quoque, ac cætera, quibus ciuitas diuturnior eſſet ac felicior, inſtituit: populos à ſuo nomine, Theſpiadibus, qui eum ut patrem colebant, hunc honorem concedentibus, Iolaos appellauit. Nam propter illius in ſe ut parentis officia adeò eum dilexere, ut ipſum genitoris cognomine uocarint. Quo accidit, ut qui poſtmodum ſacra ei Deo facerent, Iolaum appellarent patrem, quemadmodum Perſæ Cyrum. Rediens deinceps in Græciam Iolaus, inq; Siciliam nauigans, aliquandiu permanſit in inſula. Quo tempore plures, qui cum eo acceſſerant, capti locorum amœnitate, Sicanisque permiſti, in inſula remanſere, ſummo ab incolis honore accepti. Iolao, cum gloria præclarus eſſet, multáque diuerſis in locis ſui reliquiſſet beneficij monumenta, & templa & decorum honores plures ei ciuitates tribuere.

Verùm in ea colonia mirabile quid dictu accidit. Responsum enim à Deo datum est, eam coloniam perpetua in libertate fore: quod nostra adusque tempora uerum constat fuisse. Nam eius urbis populus, increbrescentibus in ea temporis diuturnitate, qui colonos numero superabant, barbarè ipse quoque barbarus effectus, se ad montana asperáque contulit loca: ubi habitaculis terrestribus humo effossa, lacte ac carne armentorum, quorum plurima apud eos erat copia, uitam ducentes, procul à bellorum discrimine aberant. Itaque & Carthaginienses postea & Romani frustra eos armis sæpius appetiuere. Verùm ad Herculis acta proxima superioribus reuertatur oratio. Cum is omnia absoluisset certamina, Megaram uxorem Iolao propter parentis erga liberos suos officia, concessit: existimans amplius ex ea liberos suscipere, calamitosum fore. Ad prolem uerò procreandam, alteram minimè suspectam quærens, Iolen Eurythi filiam in Oechalia dominantis petiit: qui Megaræ repulsam ueritus, super eo matrimonio se consulturum respondit. Hercules frustratus sponsa, iniuriáque motus, Eurythi abegit equos. Iphiclus Eurythi factum, ut erat, suspicans, cum ad equos inuestigandos in Tirynthum uenisset, iussus est ab Hercule turrim quandam alta ascendere, speculatum sicubi fortè equi pascerent

pascerentur. Sed cum nullos aspiceret, dicens falsò culpatum se furti, Hercules de turri præcipitem Iphiclum dedit. Ob huius mortem Hercules in morbum cum incidisset, in Pylum ad Neleum profectus est, hortans ut se mundaret à cæde. Hic cum filios consuluisset, omnes præter Nestorem iuniorem, minimè purgandum esse censuerunt. Tum Hercules ad Deiphobum Hippolyti filium adiens, ut purgaretur suasit. Sed cum nequaquam sanari posset, deque morbi cura Apollinem consuleret, responsum est, facilem eius ualetudinis curam fore, si iusto uenderetur pretio: pecuniáque exinde redacta, Iphicli liberis daretur. Coactus igitur oraculi responso parere, cum quibusdam amicis in Asiam nauigans, sponte sua à quodam ex amicis uenundatus, seruus Omphalæ uirginis factus est, filiæ Iardanes, eorum reginæ, qui aliquando Mæonij, nunc Lydij dicuntur. Pretium Iphicli filijs cum datum esset, pristina ualetudine recuperata, Omphalæ seruiens, omnes eius regionis latrones sustulit. Cecropas, qui diccbantur, prædones regioni infestos partim peremit, partim Omphalæ uinctos tradidit. Syleum, raptos à se uiatores ad opus uinearum cogentem, ligone percussum cecidit. Itonas latrocinantes Omphalæ patriam compescens, urbem eorum

receptaculum expugnatam, captámque diruit. Cognita Herculis uirtute, & quis esset, Omphale & liberum fecit, & ex eo genuit filium Lamonem. Susceperat uerò & antea seruus ex serua Cleolaum. Posthæc cum in Peloponnesum transcendisset, ad Troiam cum exercitu contra Laomedontem regem profectus est. Hic cum Iasone prius militauerat ad uellus aureum, promissisque ad marinum monstrum à se occisum equis frustratus est. Quibus de rebus paulo pòst inter Argonautas dicemus. Iason cum bello occupatus, postmodum opportunitate capta Troianis arma intulit: cũ nauibus, ut aiunt quidam, magnis decem & octo, ut Homerus tradit, sex, filium Tlepolemum introducens dicentem, Herculem patrem equorum Laomedontis gratia cum sex nauibus paucisque uiris Ilij cepisse ciuitatem, & uiris patriam orbasse: ueniens ad Troiam Hercules cum copijs militum præcessit ad urbem, Oileo Amphiarai filio præfecto classis relicto. Laomedon, improuiso hostium incursu præuentus, copias pro temporis angustijs comparatas, ad oppugnandas naues duxit, sperans, si ullas incendisset, finem se bello positurum. His occurrens Oileus, commisso prælio occubuit: reliqui ad naues refugientes, classem procul à terra abegerunt. Laomedon reuersus, mito prope urbem cum Herculis exercitu prælio, & ipse & multi præterea pu-

guantes

gnantes cecidere. Hercules ui capta urbe, multos iure belli interfecit. Priamo (ſolus enim filiorum patri conſuluerat, equos Herculi pollicitos tradendos) quoniam iuſtus uideretur, regnum Ilienſium permiſit. Telamonem coronauit ob egregia uirtutis merita, tradita ei Heſione Laomedontis nata. Hic enim ui primus urbem intrarat, cum Hercules firmiſſimam muri arcis partem aggrederetur. Deinde rediens in Peloponneſum, militauit ob negatum præmium aduerſus Augeam. Commiſſa cum Elienſibus pugna, re infecta ad Olenum rediit. Huius filia Hippolyta cùm Anaxio nupſiſſet, cœnans cum cæteris in nuptijs Hercules, Eurytionem centaurum conſpecta eius qui uim inferebat iniuria, interemit. Redeuntem in Tirynthum Herculem, Euryſtheus ueluti ſibi inſidiantem accuſans, ex Tirynthо unà cum Alcmena, Ephideáque ac Iolao abire iuſſit. Coactus recedere, cum his ad Arcadiæ Pheneum diuertit. Inde motus cum audiſſet pompam ex Elide Neptuno ad Iſthmũ mitti, cuius Eurythus Augeæ dux erat, Eurythum iuxta Cleonem, ubi nunc eſt Herculis templum, necauit. Deinceps bello aduerſus Elidem moto, occiſoq; Augea rege, atque urbe ui capta, Phileo Augeæ filio regnum tradidit. Fuerat hic anteà à patre pulſus, quoniam arbiter in cum & Herculem factus, præmium

Herculi dandum censuisset. Hippocoonta postmodum ex Sparta pepulit, Tyndari fratrem, Eonium uerò Lycimini, Herculis amicum, Hippocoontis filij uiginti numero interfecerunt. Qua re incensus Hercules, cum exercitu illos adortus, acri commissa pugna, uictoria potitus est: plurimisque eorum occisis, Sparta ui capta Tyndarum Castoris ac Pollucis patrem regem præfecit, statuens ut ad eius posteros regnum spectaret. Ex Herculis exercitu pauci admodum cecidere, in queis strenui fuerunt uiri Iphitus, Typheus, cuiusque decem & septem numero filij. Tres enim tantum ex uiginti superfuerunt. Ex hostibus uerò & ipse Hippocoon & decem filij occubuerunt, magnúsq; præterea Spartiatarum numerus. Ab hac expeditione in Arcadiam regressus, ad Aleum regem diuertit. Ibi cum filiam Augen ab se clam cognitam, grauidá reliquisset, ad Stymphalon transijt. Aleus tumore uentris filiæ cognito, quæsiuit, quis eam corrupisset. Ab Hercule, ut erat, uim (inquit illa) inferente. Fidem dictis abnuens pater, cuidam nauclero amico in mari mergendam dedit. Illa in nauim deducta, cum esset iuxta Parthenium montem, urgentibus partus doloribus in proximam syluam tanquàm ad rem necessariam descendit, ibi cum peperisset, infante inter uirgulta abscondito, ad nauiculam redijt. Cúmque ad Endaplium

plium Arcadiæ portum peruenisset, salutem est præter spem consecuta. Nauicularius enim illam mergere iuxta patris præceptum noluit, sed dono dedit quibusdam ex Caria in Asiam profecturis: qui Augen secum uehentes, regi Mysiæ Teuthranti tradidere. Infantem in Parthenio à matre relictum, pastores quidam Corythi regis cum reperissent à cerua exhibito ubere nutriri, infantem ad regem detulerunt: quem Corythus ut filium educans, Telepho, eo quòd fuerit à cerua nutritus, nomen dedit. Hic uir factus, matrem inuestigans uenit in Delphos: responsoq; accepto ut in Mysiam nauigaret ad Teuthrantem regem, inuenta matre, cognitoq; cuius esset filius, magno in honore habitus est. Teuthras liberis masculis orbatus, Argiopen natam Telepho despondit, institutiq; successorem regni. Hercules cum in Pheneo quinquennio fuisset, filiorum Licymnij, Iphiclij q; fratris interitum ægrè ferens, sponte ex Arcadia ac Peloponneso abijt. Cum plures cum Arcades sequerentur, in Calydonem secessit. Non proles ei legitima, non uxor erat, Desponsauit ergo Deianiram Oenei filiam, Meleagro, de quo haud ab re erit paucis scribere, iam defuncto. Oeneus in magna frumenti copia, quum cæteris dijs, sola Diana neglecta, sacrificasset, irata dea Calydonium aprum ingenti magnitudine celebrem, ad uastand

ſtandam latè patriam propinquam immiſit. Ad hunc delendum Meleager ætate uiribúsque integer, pluribus aſſumptis ſecum ſocijs, aprum iaculatus, occiſæ beſtiæ, præmium (id erat animantis pellis) omniũ conſenſu tulit. Cum in uenatione Atalanta Schœnei affuiſſet filia, eius amore captus, pellem ueluti laudem occiſæ feræ ſibi conceſſit. Quod factum qui unà uenati fuerant Theſtij filij ægrè ferentes, aduenã eis fœminã præferri, improbato Meleagri facto, Atalantæ per inſidias, cum in Arcadiã rediret, pellem abſtulere. Meleager tũ amore motus, tũ incenſus ignominia, Atalãtæ auxiliũ ferens, primùm raptores, ut uirtutis ab ſe datum mulieri præmium reſtituerent, hortatus eſt: eius uerbis contemptis omnes (ij erant Altheæ fratres) necauit. Illa ſuorum cæde mœſta, Meleagrũ execrata eſt, ab dijs immortalibus, qui eius uotum exaudierunt, filio mortẽ imprecata. Fabulãtur quidam, Meleagri ortu Parcas noctu in ſomnis Altheæ dixiſſe, tunc uitæ Meleagri filij finem fore, cum id lignum (is torris extinctus erat) combureretur. Orto puero, exiſtimans in eius ligni cuſtodia filij ſalutem contineri, diligenter cuſtoditum ſeruauit. Poſtmodum fratrum morte tritatam, torre combuſto, ferunt cauſam interitus filij extitiſſe. Cuius facti poſtea pœnitens, laqueo uitam finiuit. Dum hæc agerentur, Hippotus in Oleno iratus filiæ Perihiæ

ſe ex

se ex Marte grauidam aſserenti, ad Oeneum in Aetoliam miſit, iubens ut eam quàm primùm perimeret. At ille cum recens uxor filiúsque deceſsiſset, contempto patris mandato, illam uxorem cepit. Ex qua filius ortus eſt Tydeus. Sed de his hactenus. Hercules in Calydoniorũ gratiam fluuium Acheloum in alium curſum diuertens, plurimos agros ex aquæ irrigatione fertiles præſtitit. Cuius rei & poetæ quidã meminere, ſcribentes cum Acheloo Herculem ſub tauri ſpecie certaſſe: qui cum in congreſſu tauri alterum cornu fregiſſet, Aetolis illud, quod Amaltheæ cornu uocant, dono dedit. fructuum omnium, uuarum, malorum, aliorúmque eiuſmodi pomorum copia repletum. Fingunt poetæ, Acheloi cornu, foſſam à fluuio ductam: pomis uerò & malis punicis ac racemis monſtrari regionis fertilitatem, quam fluuij humor præſtet, & agros reddat feraciores. Amaltheæ cornu durum eſſe aiunt: qua ex re operis eius labor notatur. Hercules præſidia Calydonijs ferens, Theſprotis illato bello, & Ephiram urbẽ ui cepit, & Phileum Theſprotorum regem interfecit, filiam uerò eius, ex qua genitus eſt ei Tlepolemus, captiuam cognouit triennio poſt Deianiram uxorem ſumptam. In cœna uino concalefactus, Eurynomum puerum Architelij filium miniſtrantem, paruóque errore lapſum, pugno ictum occidit inuitus.

Qua

Qua ex re dolore perculsus, Calydonia cum uxore Deianira Hilóque puero ex ea orto recessit. Cum itinere ad Euenum peruenisset flumen, Nessũ centaurum reperit, pretio uiatores flumen transuehentem. Hunc traductam Deianiram uiolare conantem, muliere uiri opem implorante, Hercules sagitta transfixit: cum prius tamen Deianiram cognouisset. Moriturus ex uulnere, pollicitus est ei se amoris medicamentum traditurum, quo nullam praeter se mulierem Hercules aliam appeteret. Iussit itaque semine quod ex eo exciderat, cum oleo & sanguine ex sagitta defluente immisto, Herculis tunicam ungere. Quo dato consilio cùm expirasset, illa clam Hercule quod mandatum erat assumpsit. Hercules transito fluuio cùm Ceyco Trachiniæ regi obuiasset, apud eum deuertit, Arcadum militum præsidio fultus. Deinde cum Philantus Dryopum rex templum Apollinis Delphicum diceretur uiolasse, unà cum Melienſibus, armis aduersus eum sumptis, & regem peremit Dryopum, & incolis patria expulsis, eorum agros Melienſibus dedit. Filiam regis captiuam secum ducens compressit, exque ea filium suscepit Antilochum. Procreârat etiam ex Deianira post Hyllum filios duos, Gleneam, & Diopitem. Pulsi Dryopes quidam diuertentes ad Euboeam, ciuitatem condidere Carystion. Aliũ

in

in Cyprum nauigantes, unà cum Cypriis manſere. Reliqui Euryſthei Herculis hoſtis præſidio freti, treis urbes in Peloponneſo condidere, Aſinen, Hermionen, Sionen. Orto deinde inter Dorienſes, qui Eſtiæotes appellantur (iis Eginetis imperabat) Lapithásque circa Olympum habitantes (quibus rex erat Coronus Phoronei filius) bello, cum præualerent copiis Lapithæ, Dorienſes ad Herculem confugêre. Is in belli ſocietatem accitus, pollicita tertia Doridis regionis parte, ac regno permiſſo, bellum unà cum Dorienſibus aduerſus Lapithas mouit: milites Arcades, qui apud eum ſemper erant, ſecum ducens. Horum præſidio uſus, ſuperatis prælio Lapithis, Coronum regem peremit: reliquos, multis occiſis, è regione, pro qua bellum ſuſcitatum erat, coëgit excedere. His actis, Egineum tertiæ præfecit parti ſibi conceſſæ, mandans ut eam ſuis poſteris ſeruaret. in Trachinam tranſiens, Cyonum Martis ab eo prouocatus peremit. Deinceps ab Icono profectus, per loca maritimæ ad Ormenium regem cum peruenißet, eius filiam Aſtidamiam ſibi dari connubio petijt. Quam rem cum abnuißet, ſciens illi Deianiram uxorem eſſe, bellum Hercules regi intulit: captaq; urbe, ac rege interfecto, Aſtydamiam captam ſtuprauit: genuitq; ex ea filium Cteſippum. His geſtis, in Aetoliam cõtra Eurythi libe

ros,

ros, quoniam Iole uxor ei antea negata fuerat, exercitum duxit. Cumq; Arcades ei opitularentur, urbe capta Eurythi filios occidit, Troxcum, Melionem, ac Pytium: Iolen captiuam secum ducens. Ex Euboea in montem profectus est nomine Cneum: ibiq; sacra facturus, Lycam domesticum quendam ad uxorem Deianirā in Trachinam misit, ut ei uestem qua in sacris uti consueuerat, afferret. Hac, cum à Lyca de amore Ioles percepisset, cupiens se omnibus in amore præferri, tunicam iuxta centauri consilium tinxit. Hanc à Lyca rei inscio delatam Hercules indutus, medicamenti ui paulatim inualescente, torqueri maximo dolore cœpit. Virus enim sagittæ ueneno uipereo infusæ corpus confitiens, dolores ciebat immensos. Itaq; Lycam uestis latorem primùm occidit: tum dimisso exercitu in Trachinam uenit, morboq; magis in diem ingrauescente, in Delphos Licinium ac Iolaum misit, Apollinem morbi remedia scisciatum. Deianira calamitate Herculis stupefacta, cum causam tanti mali sciret à se profectam, laqueo excessit è uita. Responsum Apollinis iubebat ferri cum apparatu bellico Herculem in Oëtam, ibiq; prope eum ingentem strui pyram: de reliquis, inquit Ioui curam fore. Qui cum Iolao erant, iussa Apollinis exequentes, quod futurum erat suspicabantur. Hercules desperata salute, in pyram cum ascendisset, rogabat ac

cedent

cedentes ut ignem subÿcerent. Quod cum nullus auderet, solus Philoctetes in gratiam sagittarum, quas ei Hercules reliquit, pyram succendit: subitóque fulminibus circundantibus pyra exusta est. Accedente Iolao ut ossa colligeret, cum nullum penitus repertum esset, credentes Herculem secundum oraculi responsa ad Deos translatum, sibi ut heroi sacra quædam fecerunt. Inde ad Trachinam reuersi, Menetius postmodum Actoris filius, Herculis amicus, tauro, capro, arietéque ueluti heroi immolatis, instituit, ut singulis annis Hercuti in Opunte sacra facerent, útque pro heroë coleretur. Cum idem Thebæi facerent, Athenienses Græcorum primi ut Deum sacrificijs Herculem coluerunt: suæq; pietatis erga illum Deum exemplum reliquis præbentes, uniuersam primùm Græciam, deinde cæteras omnes gentes ad eius cultum conuertêre. Adÿciendum est superioribus, Iouem persuasisse Iunoni, ut Herculem se fingeret genuisse, matrisque erga eum deinceps beneuolentiam ostenderet. Partum eiusmodi fuisse tradunt. Iuno cum in lectum ascendisset, sumptum iuxta corpus Herculem per uestes inferius in terram demisit, uerum partum imitata: sicut & nunc usque in filiorum adoptatione obseruant barbari. Iunonis opera post hunc partum, ferunt Heben Herculi nupsisse, de qua & pœta post obitum scribit: Ipse cum

dijs immortalibus in delicijs uersatur, habens Heben pulchros habentem pedes. Herculem uerò dicunt nequaquam inter duodecim Deos, prout Iupiter prædixerat, receptum. Fieri enim non poterat, nisi uno ex duodecim prius pulso, ut alter reciperetur. Iniquum enim fore, honorem uni tribui cum alterius Dei ignominia. Scriptis quæ de Hercule dici possunt, nunc Argonautas, cum quibus militauit Hercules, referamus.

CAPVT III.

De argonautis, Medea, & filiabus Pelei.

IAsonem tradunt Aesonis filium extitisse, nepotem Peliæ Thessalorum regis. Qui cum esset robustus corpore, animóque præter cæteros suæ ætatis elati: aliquid agere optans memoria dignum, ex superiorum exemplo, maximéque Persei, aliorumq; plurium, quos propter externas expeditiones, gestáque præclara immortalem gloriam assecutos intelligebat, exarsit animo ad illorum opera imitanda. Itaque communicato cum rege consilio, Pelias suo desiderio assensit, non ut adolescentis gloriam augeret, sed sperans illum citius in belli expeditione periturum. Se enim filijs masculis natura priuatum esse uidebat. Fratrem timebat, nequando filij ope sibi regnóque insidiaretur. Hanc suspicionem occultam tenens, pollicitus est se belli auxilia laturum, si expeditionem pareret in

Colch

Colchos, ad uulgatum uellus aureum rapiendum. Habitabatur tunc Pontus à barbaris ac efferis nationibus, insensisq; hospitibus, cum omnes aduenas eò nauigantes interficerent. At Iason laudis appetens, cum certamen difficile, non tamen penitus impossibile propositum uideret: sed quò maius esset, eò ampliori se gloria uictorem fore, necessaria ad id bellum parauit. Primùm iuxta Pelium nauem aedificauit magnitudine atque apparatu longè maiori, quàm quæ ad eam diem fieri consueuerant. Erat enim antea paruarum nauicularum usus. Ad huius uerò eximiam magnitudinem stupentibus omnibus, diffusa per Græciam eius rei fama, multos egregios adolescentes ultrò ad certamen, & eius belli communionem allexit. Iason in aquam deductam nauem, quum necessarijs ad nauigandum rebus fulsisset, optimos eorum, qui secum ire appetebant, elegit, numero quatuor & quinquaginta. Ex his clarissimi erant, Castor & Pollux, Hercules, Telamon, Orpheus, Atalanta Schœnei: præterea Thespij filij, & ipse nauigij auctor Iason. Nauis Argo dicta est, ut quidam asserunt scriptores, ab Argo eius architecto: qui etiam inter nauigandum eius resarciendæ curam ceperat: ut alij, ab eius uelocitate, quam antiqui argon appellabant. Hi omnes ducem sibi præfecerunt Herculem, ueluti

omnium iudicio, fortitudine & uirtute præstantiorem. Deinde ex Aphete nauigantes Atho ac Samothracia prætergressis, tempestate acti ad Sigæum Troiæ appulêre. Cum in terram descendissent, uirginem iuxta litus uinctam ob hanc ut ferunt causam repererunt. Neptunum tradunt, propter operam ad ædificanda Pergama ab eo (ut fabulæ tradunt) impensam iratũ Laomedonti regi, è mari cete in terram misisse, à quo maritima incolentes loca, coloniq; absumebantur. Peste præterea, quæ terræ fructus corrumperet, propinquos agros afflixit. Omnibus ea calamitate territis, cum tantis malis salus quæreretur, Laomedontem dicunt ad Apollinem destinasse, quæsitum rebus aduersis remedia. Responsum est ab oraculo, Neptuni irã causam malorũ esse: quæ mitigaretur, si puerũ Troiani sorte ductũ cete traderent uorandũ. Itaq; singulis in sortẽ coniectis, cum in Hesionẽ sors regis filiam cecidisset, coactus est Laomedõ natam in litore uinctã beluæ futurũ cibum exponere. Interim Argonautis in litus descendentibus, Hercules uisa puella, cum rei causam cognosset, uincula dissoluit: inq; urbem profectus, regi obtulit se id monstrum interfecturum. Laomedon accepta oblatione, equos illi inuictos dono se daturum cum spopondisset, cete ab Hercule petijt, Hesioni oblata conditione, Herculémne liberatorem sequi, an in patria remanere mallet:

let: cum Hercule abire elegit, non tam uitæ beneficio, quàm timore, ne iterum prodeunte cete, ad idem supplicium destinaretur. Hercules & donis quibus honorificè cumulatus fuerat, ac equis, Hesionéque, penes Laomedontem quoad reuerteretur ex Colcho, relictis, cum Argonautis ad destinatum certamen profectus est. Magna interim tempestate coorta, cæteris salutem desperantibus, solum Orphea tradunt religionis peritum, uota pro salute Samothracibus fecisse: extemploq; tempestate sedata, cum duo astra super Pollucis & Castoris capita cecidissent, omnes eo miraculo stupentes credidisse, deorum prouidentia se à periculis exemptos. Quo facto contigit, ut quos postmodum maris agitaret tempestas, Samothracibus uota pro salute facerent, astráque apparentia ad Castorem Pollucemq; referrent. Inde sedato mari, in Thraciam ad regnum Phinei transcendentes, duos adolescentes offendunt: qui uerberibus cæsi, ut uiui in terram effoderentur, pœnam expectabant. Filij hi erant Phinei Cleopanæq;, quam ex Orithya Ericthei ac Borea natam ferunt: uerùm odio ac falsis nouercæ calumnijs iniquè à parente ad eas damnabantur pœnas. Duxerat uxorem Phineus Ideam, Dardani Scytharum regis filiam: cuius amore captus, uoluntati eius assentiebatur. Huic

nouercæ, in gratiam matris, priuigni ira moti uim intulerunt. Argonautis ad rem nouam stupentibus, aiunt adolescentes inter tormenta ab eis ueluti dijs auxilium imploraße: & simul causam dixiße paternæ iniquitatis: orantes, ut se ab iniqua eriperent sorte. His Phineus cum occurrißet, uetuit ne quid contra suum decretum uoluntatémque agerent. Nullum enim patrem ait de filijs sponte supplicium sumere, niſi amorem in liberos paternum magnitudo scelerum superaret. Interim qui cum Hercule in naui erant Boreades Cleopanæ fratres, tradunt propter cognationem primos è naui auxilium adolescentibus tuliße: eúq; à uinculis liberatis, obsistentes tantum occidiße barbaros. Phineus ad pugnam cum uenißet, barbaris auxilia ferentibus Herculem ferunt acriter præ cæteris pugnantem, & ipso Phineo & pluribus alijs obtruncatis, captaq; regia, & liberaße Cleopanam, & filijs paternum regnum restituiße: quibus de nouerca supplicium sumpturis, suaßit Hercules, ut ad patrem in Scythiam mitterent: rogarentq;, ut ipse ob filiæ in se iniurias puniendæ eius auctor eßet. Quo facto, Scytha natam morte mulctauit: Cleopanæ filij apud Thracas suæ modeßtiæ gloriam tulere. Non ignoro, quosdam priscarum rerum scriptores tradere, filios à patre Phineo excæcatos, & Phineum quoque à Borea priuatum uisu:

Here

Herculem præterea ad hydram in Asiam ascendentem, in eis locis ab Argonautis relictum. Dissentiunt sanè in historia priscis rebus recensendis: ut haud mirandum sit, si quis veteris historiæ auctor à poëtis reliquisque scribentibus quandoque discrepet. Verùm Phineidas tradunt regno Cleopanæ matri permissō, è Thracia cum Argonautis in Pontum profectos: ipsos autem nauem ad Tauricam applicuisse, ignotæ incolētium feritate. mos enim erat eius regionis barbaros, aduenas nautibus aduectos Dianæ sacrificare. Apud quos aiunt Iphigenia postmodum huius deæ sacerdotem, captos homines ad eius aram mactare solitam. Præsens postulat historia, ut causæ huius aduenas sacrificandi ritus referantur à nobis, præsertim cum ad Argonautarum transitum hic maximè locus spectet. Solem ferunt duos procreasse pueros, Oetā ac Persen. Oetas in Colcho regnauit, in Taurica Perses: crudeles ambo, efferiq;. Ex Perse Hecate orta est, superans audacia immanitatēq; patrem, ut quæ cruciatu hominum læta, eos pro feris appetere sagittis consueuerit. Sed ad uenena mortifera conficienda summum studium oteramq; impendens, prima aconitum inuenit, uim naturamq; cuiusq; ueneni in cibis, quos aduenis dabat, experta. His rebus admodū edocta, primùm ueneno patrē sustulit, deinde regno assumpto, templum statuit Dia-

næ, cui præternauigantes hospites sacrificabat, existimans ea crudelitate suum nomen clarius futurum. Post hæc nupsit Oetæ, genuitque liberos tres, Circen, Medeam, & Aegialeum. Circe ad omnis generis uenenorum curam uersa, multarum herbarum radicumq; uarias uires mirabilesq; reperit. Et quamuis à matre Hecate in plurimis instructa esset, tamen multis à se de nouo adinuentis, omnibus in ea re præstitit. Hæc Sarmatarum regi, quos quidam Scythas dicunt, cum nupsisset, primùm ueneno uirum abstulit: deinde regno capto, multa ui crudelitateq; subditos uexauit. Quibus rebus regno expulsam, quidam scriptores ad Oceani quandam desertam insulam cum mulieribus, quæ eam secutæ erant, confugisse: quidam ad Italiã uenisse tradunt, inq; eo promontorio, quod nunc quoque ab illa Circæum uocetur, resedisse. Medeam quoque tum à matre, tum à sorore singula ueneficia edoctam, diuersis moribus uixisse ferunt. Nam & hospites eripiebat à uitæ discrimine, & sæpe apud patrem precibus & gratia pro damnatorum salute intercedebat, quandoque ipsamet ex custodia captos dimittens. Oetam ferunt tum sua natura, tum uxoris suasu, crudelem necandorum hospitum consuetudinem seruasse: Medeam uerò cum magis in diem esset parentum aduersa crudelitati, ab Oeta ob filiæ timorem in liberam custo-

diam

diam destinatam. Illa ad Solis templum (id in litore situm erat) confugit. Quo tempore Argonautæ à Taurica in Pontum noctu delati, ad templum peruenere. Ibi Medeam iuxta litus ambulantem cum inuenissent, ab ea de hospitum cæde edocti, uirginis humanitatem collaudarunt. Deinde aduentus sui causa Medeæ palàm facta, illa imminens à patre periculum, crudelitatemq; in hospites ut cauerent, admonuit. Communicato consilio Medea se adiutricem ad perficiendum certamen propositum pollicita est. Iason iureiurando data fide, uxorem sibi illam quoad uita superstes esset futuram spopondit. Tum noctu Argonautæ relictis templo custodibus, cum Medea ad uellus aureum profecti sunt. De quo ut apertius scribatur; præsens historia, ne quid ex his omittatur, quæ ad ipsius cognitionem spectant, requirit. Phryxum Athamantis aiunt nouercæ insidias declinantem, unà cum sorore Helle è Græcia fugisse. Transfretantibus illis iuxta quoddam Deorum oraculum, ex Europa in Asiam super aureo ariete, uirginem in mare delapsam dedisse Hellesponto nomen: Phryxum in Pontum proficiscentem, delatum in Colchida, qui cum secundum oraculi arietem sacrificasset, pellem in templo Martis suspendit. Postmodum Oeta in Ponto regnante, responsum datum est, illum tunc mortem

obiturum, cùm externi nauigio delati aureum uellus sustulissent. Hac ex causa, tum uerò innata crudelitate ostentauit se hospites sacrificare: ut diuulgata tanti sceleris fama, externi omnes eum accessum abhorrerent. Templum quoque muro circundedit, custodésque plures apposuit ex Taurica accitos: de quibus à Graecis mirandæ fabulæ finguntur. Decantatum enim est, tauros ignem spirantes circa templum esse: à dracone insuper custodiri uellus. Verùm taurorum nomen à custodum robore traductum est: à crudelitate uerò cædis hospitum tauros ignem afflare confictum. Modo simili cum templi custos Draco appellaretur, traduxerunt poëtæ admirandas stupendásque eius animantis fabulas. Similiter & de Phryxo quoque fabulæ fictæ sunt. Quippe nauigasse eum ferunt quidam in naui, cuius in prora signum fuerit arietis: quod Helle molestè ferens, cum in sponda nauis incumberet, in mare decidit. Alij tradunt Gambrum Scytharum regem in Colchos, quo tempore, Phryxus cum pædagogo captus fuerit, aduectum: cum adolescentem dilexisset, dono illum ab Oeta accepisse: eúmque ut legitimum ab sefilium educatum, regni hæredem relictum. Pædagogum (is Aries uocabatur) sacrificatum diis: eius'que pellem à cadauere euulsam, de more templo fuisse affixam. Deinde

responso tradito, se tunc moriturum, cum aduentantes hospites arietis pellem sustulissent: regem aiunt adhibitis templo custodibus, eam quò diligentius seruaretur, deauratse. Sed hæc legentibus, suo arbitratu iudicare licet. Cæterùm Medeam tradunt Argonautas ad templum deduxisse Martis, longè ab urbe Sybari Colchorum regia stadijs septuaginta. Accedentem ad fores templi Medeam, appellati Taurica lingua ab ea milites, apertis ianuis ut regis filiam introduxerunt. Argonautæ templum simul ingressi, eductis ensibus cum plures ex barbaris occidissent, alijs improuisa re territis, diffugientibusq; erepta aurea pelle, euestigiò ad nauem reuersi sunt. Medea draconem pellis custodiæ incubantem, semperq; (ut fabulæ ferunt) uigilem, ueneno perimens, unà cum Iasone mare conscendit. Re ab his qui diffugerant, Oetæ nuntiata, asserunt eum cum ijs qui in promptu erant militibus Græcos insecutum, plures iuxta litus competisse: quibus cum primo impetu pugna commissa, Iphiclus Eurysthei qui Herculi certamina imperauerat frater cecidit. Cæteri deinceps cum suis auxilio accurrissent, instaurato certamine rex est à Meleagro occisus. Superantibus Græcis, reliqui Colchorum in fugam uersi, magna ex parte interiere. Optimus tamen quisque uulneratus est, Iason, Lærtes

tes, Atlantidæ ac Thespiadæ. Quos diebus paucis Medea radicibus herbisque curauit. Deinceps cùm recuperata ualetudine nauigassent, iam medium Ponti cum mare tenentes ingens tempestas magno cum periculo adorta est. Tum ab Orpheo, quemadmodum antea, uoto Samothracibus facto, quieuerunt uenti, apparuit quoque iuxta nauem maritimus Glaucus: qui duabus noctibus totidémque diebus continuò nauem comitatus, & futura Herculi certamina, & immortalitatem prædixit: Tyndaridis uerò, quòd Dioscuri uocarentur, deorumq; honores ab hominibus essent consecuturi. Denique cum omnes Argonautas nomine appellasset, dixissetq; uotis Orphei à dijs se missum, qui eis futura prædiceret, consulere se illis ait, cum primùm in patriam uenissent, uota dijs persoluerent pro salute iam bis ab illis suscepta. Argonautæ cum ad ostium Ponti peruenissent, ad oram appulere, cui tunc imperabat Byzantus, à quo urbs Byzantium est appellata. Ibi erecta ara quum dijs uota persoluissent, locum consecrarunt: quem etiam nunc nauigantes colunt. Deinde mare ingressi, per Propontidem Hellespontumq; ad Troiam delati sunt. Hic Hercules fratre Iphiclo ac Telamone ad ciuitatem missis, equos Hesionenq; iuxta promissa postulatum, tradunt Laomedontem oratores captos trusisse in carcerem: reliquos Ar-

gon

gonautas per insidias occidere uoluisse. Cuius rei omnes, præter Priamum, filij adiutores se præbuere. Hic solus contradixit, asserens seruandam esse hospitibus promissorum fidem: atque equos sororémque esse tradendos. Aꝰ qua sententia cum auersi essent, fertur Priamus duos in carcerem ad Telamonem enses clàm detulisse: narratáque patris uoluntate, extitisse eis causa salutis. Nam illi custodibus interfectis ad mare fugientes, expositò singulatim socijs Laomedontis consilio, unà cum eis regi, qui cum militibus ex urbe se aduersus prodierat, occurrerunt. Acri certamine commisso, cum Argonautæ uirtute superiores essent, ferunt Herculem præ cæteris fortiter pugnantem & occidisse Laomedontem, & primo impetu urbe capta, in regis insidiarum conscios animaduertisse: deinde Priamo, ut uiro iusto amicoq; regno tradito, cum reliquis Argonautis discessisse. Nonnulli ex antiquis tradunt poëtis, ab Hercule, non cum Argonautis, sed solo, cum nauibus sex equorum gratia profecto, Troiam deletam. Quod & Homerus uidetur in suis carminibus sentire, scribens, Herculem equorum Laomedontis gratia sex proprijs nauibus, & uiris paucis, ciuitatem ab se expugnatam cepisse. Argonautas à Troia tradunt in Samothraciam delatos, redditis magnis dijs uotis, iterum in templo posuisse phialas, quæ hucusq; ser-

uan

uantur. Eorum reditu adhuc apud Theßalos ignoto, diuulgatam aiũt eße famam, omnes qui cum Iasone in Pontum nauigarant, occidione cæciſos eße. Itaque Pelias tempus eße ratus cæteros, quorum erat, priuare regno, primò Iasonis patrem ſanguinem tauri bibere compulit. Fratrem Promachum adhuc puerum occidit. Alcimede mater morti deſtinata, uirili animo rem auſa memoratu dignam: cum ad interiora regiæ confugißet, orans Deos ut tantæ impietati merita præmia darent, enſe pectus tranſfixit. Hoc Pelias pacto omni Iasonis progenie ſublata, citò ſuorum ſcelerum pœnas luit. Nam cùm Iaſon in Theßaliam ad Ormum haud longè ab Iolcho locum urbem ingredientibus occultum noctu appuliſſet, impiam ſuorum cognouit cædem. Argonautis ſuam operam ad tantum ſcelus ulciſcendum pollicentibus, omniáque ſubire paratis diſcrimina, haud parua inter eos dubitatio incidit, ſubitáne ui in urbem irruendum eßet, déque improuiſo rex armis appetendus: an arceßendi à ſuis milites, communique bello res eßet agenda: haud enim poßibile fore, à tribus & quinquaginta uiris ſuperari regem poße, cui plurimæ auxilia urbes ferrent. Cum hæc agitarentur, fertur Medea pollicita eße ſuis, ſe Peliam necaturam dolis, regiamq; ſe illis ſine periculo traditurum. His uerbis admirati omnes, cum modum ſui conſilij

quæ

quærerent, respondisse Medeam dicunt, secum attulisse plura mirandæq; uirtutis uenena, tum à matre Hecate, tum à Circe sorore, quibus nunquam antea ad hominum perniciem uti uoluisset, reperta. Nunc uerò eorum causa facilè se id scelus Peliæ, si uelint, ulturam, & simul quæ actura esset, singulatim cum prædixisset, à regia insuper maritimæ speculæ custodibus signum perfectæ rei se daturam asseruit, fumum die, noctu ignem. Igitur parata cauæ Dianæ imagine, uaria uenenorum genera in ea abscondit. Deinde capillos suos quibusdam medicamentis canos reddens, ita faciem corpúsque rugosum effecit, ut aspicientibus quædam senior anus uideretur. Sumpta deinde, quam stupendo quodam apud uulgus modo condiderat, Dianæ statua, in urbem profecta, omnes ad superstitionem commouit. Cum ueluti phanatica uideretur, singulis per uicos ad spectandum concurrentibus, hortabatur ut piè deam susciperent, colerentque. Acceßisse enim eam ab Hyperboreis, & regis & ciuitatis bono. Cum singuli deam sacris uenerarentur, uniuersus tanquam debacchatus populus, Medeam in regiam deduxit. Hæc res & Peliæ superstitionem iniecit, & filiæ in eum stuporem Medeæ præstigijs deductæ sunt, ut persuaderentur, præsentem deam felicitatem regiæ præbituram. Asserebat enim, Dianam à dra-

con

conibus per aërem delatam, magnam orbis partem circumisse: ut autem perpetuò coleretur, elegisse omnium regum pijssimum. Mandasse insuper sibi deam, ut senectam Peliæ quibusdam pharmacis ablatam, in adolescentiã uerteret, multorúmque annorum uitam beatam dijs; acceptam præberet. Ad quæ uerba cum rex ueluti miranda obstupescceret, iussit Medeam in seipsa, ut fides ei haberetur, quod dixerat, experiri. Illa petens, ut pura ab una ex filiabus afferretur aqua, cum se in thalamo inclusisset, unxisset; corpus, herbarum uiribus in priorem ætatem restituta est. Quæ res & regem, & omnes, qui id aspexerant, ad stuporem perduxit. Videbatur enim non nisi Deorum quadam prouidentia senectutem in uirginis ætatem, eiusque pulcherrimæ, fuisse conuersam. Fecisse quoque asserunt eam quibusdam incantationibus, ut draconum specie dea per aërem ab Hyperboreis uecta, apud Peliam diuertere uideretur. Hæc cum præter naturam putarentur humanam, cumq; Pelias plurimi Medeam faceret, existimaretq; illam uera loqui, aiunt omnibus singulatim filiabus mandasse, ut uoluntati imperioq; Medeæ parèrent. Non enim decere regis corpus seruorum manibus tractari, sed filiarum obsequio, Deorum beneficio potiri. Diligenter igitur filias obsequi Medeæ imperauit, quicquid circa sui corporis curam

ma

mandaret. Sequente nocte cum Pelias dormitum isset, aiunt dixisse Medeam, necesse esse, ut Peliæ corpus in uase æneo coqueretur. Quod cum actura esset uirgines, una exprimento aliquo fidem uerbis suis fieri postulauit. Aries aderat multis annis domi nutritus: quem uirginibus pollicita est, si illum prius decoxisset, in agnum se postea restituturam. Cum uirgines annuissent, ferunt Medeam arietis decoxisse corpus in frusta diuisum, ac uenenis quibusdam ex lebete agni speciem eduxisse. Quo facto, fides Medeæ habita, adolescentes omnes præter Alcestien, quæ impietatem facti abnuit, ad interficiendum Peliam induxit. Tum Medeam dicunt, ne Peliæ corpus aut inciderent, aut coquerẽt, edixisse. Simulans uerò prius uotum Lunæ esse faciendum, uirgines supra culmen regiæ cum lampadibus ascendere secum iussit. Ibi Colchorum lingua longa ad terendum tempus oratione habita, signum dedit Argonautis, rei conficiendæ tempus adesse. Illi igne è specula conspecto, existimantes regem defunctum, cursu urbem petentes, mœniáque ingressi, strictis ensibus ad regiam profecti sunt, uigilibus, qui obstiterant, interfectis. Virgines, quæ antea ad decoquendum patrem è tecto descenderant, Iasone caterisque Argonautis in regia præter spem conspectis, sua calamitate admodum afflictabantur. Neque enim Medeæ fa-

cinus ulciſci poterant, neq; erratum ſuum corrigere. Itaq; cum ſibi mortem conſciſcere vellent, Iaſon earum miſertus, à propoſito reuocauit, ſolatus, non ſponte eas erraſſe, uel malitia, ſed errore deliquiſſe. Omnes deinde benignè conſanguineos allocutus, bono animo eſſe iuſſit. Populo ad concionem uocato, culpam geſtorum in Peliã reiecit. Se enim minori, ait, quam paſſus eſſet, pœna priores iniurias ultum. Se Peliæ cuilibet filiorum paternum regnum traditurum. Filiarum uerò, pro earum dignitate curam ſe habiturum ſpopondit. Quod & paulò poſt effecit, egregijs eas deſpondens uiris. Nam Alceſten priorem filiam nuptui poſtmodum dedit Admeto Phereti Theſſalo, Amphinomen Arobremoni Leontei fratri, Euadnen uerò Oeneo Cephali, tunc Phoceorum regis. His actis, cum Argonautis ad Iſthmum Peloponneſi nauigans, ſacra fecit Neptuno, cui nauem Argo dedicauit. Cum ingens eius fama eſſet apud Corinthiorum regem Creontem, ad eum diuertens, ſecum uitæ reliquum tempus egit Corinthi. Cogitantibus Argonautis in patriam abire, Herculem ferunt hortatũ eſſe ad res magnæ fortunæ obeundas: adegitq; ut iureiurando pollicerentur, alterum alteri, ſi opus eſſet, auxilio fore. Elegiſſe autem clariſſimum Græciæ locum ad ſtatuenda certamina, cõcurſuq; hominum celebrandos: idq; certamẽ maximo

mo deorum Ioui Olympio consecraße. Cum Argonautæ omnes in fœdus communis præsidij iuraßent, instituendorum cura Herculi demandata, illum elegisse aiunt ad hominum conuentus Eleorum regionem iuxta Alpheum flumen. Vnde iuxta eum loca maximo deorum sacrata, Olympia ab eo appellantur. Cum equorum certamen palæstramq; instituißet, modo certaminum statuto, urbes propinquas ad deorum spectacula exciuit. Et gloria famáque Herculis expectatione certaminum Olympicorum uulgata, Græcorum omnium qui clari eßet, eò concursus fuit. Plurimis quoque uarijs ex urbibus Herculis amicitiam secuta, cum singuli eius uirtutem bellicámque disciplinam admirarentur, ideoq; ultro se comites periculorum obtuliß sent, perbreui optimum exercitum cõfecit. Quo omni peragrato orbe, ob plurima in homines collata merita immortalitatem meruit. Poëtæ uerò fabulis aßueti, mirãda quædam canentes, Herculem solum abs q; armis fabulantur decantata orbis monstra perdomuiße. Sed de his antea scripßimus. Nunc ad Iasonem reuertamur. Hunc Corinthij tradunt, cum annis decem cum Medea uixißet, genuiße ex ea filios priores duos, Didymum Thessalum, Alcimenum, his posteriorem tertium Thisandrum: quo tempore aiũt Medeam magno in honore non solum propter speciem qua eminebat, sed propter prudẽ-

tiam, cæterásque, quibus ornata erat, uirtutes, à uiro habitam esse: paulatim deinde ætate decorem formæ auferente, Iason Glaucæ Creontis filiæ amore captus, uirginem nuptui à patre petijt. Annuente Creonte, certúmque nuptiarum statuente diem, Iasonis Medeæ nititur sponsancum diuortium suadere. Ait enim, cupere se illam uxorem ducere, non in eius contemptum, sed ut filios suos in domum regiam ea cognatione introduceret. Aegrè uerba hæc ferente Medea, deósque testes iuramenti præstiti appellante, Iason susceptí beneficij oblitus, Creontis filia uxore sumpta, Medeam urbe expulit. Illa cum à receßu diem unum à Creonte petißet, noctu regiam ingreßa, certis medicamentis immutata facie, domum incendit radice quadam à Circe inuenta, ea uirtute, ut incensus ignis nequiret extingui. Repentè conflagrante regia, Iasonẽ exiluiße tradunt, Glaucã Creontémque igne absumptos. Quidam scriptores uolunt, Medeæ filios dona quædam sponte attulße uenenis illita: quæ cùm illa corpori applicuißet, & incidiße in morbum, & patrem auxilium filiæ ferentem, cum corpori illius hæsißet, euestigiò expiraße. His haudquaquam acquiescens Medea, inq; Iasonis ultionem intenta (adeò ira, amor, crudelitasq; in ea exarserant) postquam illum flammas euasiße cognouit, animum morti filiorum in patris calamitatem adiecit

iecit. Omnes, uno, qui aufugit, excepto, natos iugulauit: eorúmque corpora sepeliuit in Iunonis templo: deinde fidissimis socijs fugæ assumptis, Medea nocte ex Corintho fugiens, Thebas ad Herculem uenit. Hic eorum quæ in Colcho promissa erant sponsor factus, se ei auxilio futurum iuxta datam fidem promisit. Iasonem filijs uxoreq; priuatus, censentibus omnibus eũ iuste plecti, cum doloris uim ferre non posset, sibi mortem conscisiuit. Corinthij casus atrocitate obstupefacti, cum de sepulcro puerorum dubitarent, ad Pythium, quid de adolescentum corporibus agendum esset, consultum misere. Mandatum a deo est, sepeliri eos in Iunonis templo, atque Heroum honoribus coli. Quo facto, aiunt Thessalum, qui cædem matris effugerat, in Corinthum rediisse. Deinde in Iolchum Iasonis patriam reuersum: ubi cum reperisset Peliæ filios recenter interisse, regnum generi suo debitum suscipiens, subditos ex suo nomine Thessalos appellauit. Nec utrò ambigo, de Thessalorum nomine non idem sentire omnes, sed uarias ferri opiniones: de quibus postmodum suo loco disseremus. Medea cum Thebis Herculem in insaniam uersum, ab eóque filios occisos reperisset, medicamentis illum ab eo morbo liberauit. Deinde cum Eurysthei præceptis Herculi parendum esset, omni eius auxilij spe amissa, Athenas ad Aegæum Pandionis

dionis confugit. Ferunt quidam ab Aegæo cognitam, filiam genuisse Medum, qui postmodum Mediæ imperavit. Alij ab Ippeto Creontis accusatam, omninóque absolutam. Deinde cum Thesus ex Trœzene Athenas transisset, de ueneficio accusatam fuisse, éxque Athenis migrare compulsam. Verùm pollicente Aegæo se eam tutò quò uellet missurum, Phœniciam elegit: quò & delata est. Inde ad superiores Asiæ partes transiens, cuidam clarissimo hæsit regi: ex quo filium peperit Medum. Qui post patris obitum regno succedens, & rex fuit egregius, & populos ab se denominauit Medos. Tragœdiæ postmodum mirandæ quædam de Medea, uariáq; ediderunt. Quidam in gratiam Atheniensium, Medeam aiunt susceptum ex Aegæo Medum in Colchos aduexisse incolumem. Cúmque eo tempore Octauo frater Perse ui regno pulsus esset, Medeæ opera, quæ Persen sustulit, Medum regno potitum. Auctis deinde regni uiribus, Medum plurimis Asiæ locis, quæ supra Pontum est, peragratis, subiecisse eam, quæ ab ipso Media sit appellata. Reccusere autem quæ de Medea scripta sunt singula, & longum esset, & minimè necessarium. Verùm quæ de Argonautis supersunt, prioribus adiiciamus. Non enim pauci tum ueteres tum posteriores scriptores, inter quos est & Timæus, tradunt Argonautas

post

post raptum aureũ uellus, quum nauibus ostia Ponti obsedissent, rem mirificam fuisse aggressos, & historia dignam. Nauigantes enim per flumen Tanaim ad eius fontes, iuxta quendam locum naui per terram ad alium fluuium tracta, in Oceanum uersus Arctum per eius decursum delatos ferunt. Postmodum terra à sinistris relicta, cum ad Gades peruenissent, nostrum mare ingressi, in patriam reuerterunt. Horum uestigia feruntur, quòd iuxta Oceanum habitantes, inter deos præcipue Pollucem & Castorem colunt. Traditum enim esse illis à priscis usq; temporibus, hos deos præsentes in Oceano nauigantibus adesse. Esse quoque iuxta Oceanum loca, quæ uaria tum ab Argonautis, tum à Dioscuris nomina sumpsissent. Epirus insuper, quæ est intra Gades, expressa reditus illorum continet uestigia. Hi iuxta Tyrrhenum nauigantes, ad insulam uenere, quam dicunt Aetholiam: ubi optimum eorum locorum portum, à naui, quod nomẽ ad hæc tempora permansit, Argoon appellarunt. Similiter iuxta Tyrrheniam portus octingentis procul à Roma stadijs, Telamon est cognominatus. Insuper iuxta Formias Italiæ Oeta dicta Caieta est. Postea in Syrtes uento acti, cum à Tritono Libyæ rege naturam eius pelagi percepissent, declinato periculo, tripodem ei æneum dono dedere, literis priscis

insculptum: quem adhuc apud Hesperios seruari dicunt. Neque uerò omittendum uidetur, quod quidam scriptores pro uero tradunt, Argonautas per Istrum nauigantes, atq; ad eius fontes delatos, postea ad sinum Adriaticum peruenisse. Hos tempus redarguit, existimantes Istrum pluribus ostijs in Pontum defluentem, eumq;, qui in Adriam descendit, ab eisdem locis decursus initium sumere. Romanis cum his gentibus bellum, quæ Istrum incolunt, gerentibus, eius fontes quadraginta stadia à mari procul inuenti sunt. Verùm nominis fluuiorum similitudo causam erroris scribentibus dedit.

CAPVT IIII.

De pronepotibus Herculis.

ARgonautarum Herculisq; gestis à nobis descriptis, filij quoq; recensendi sunt. Hi post Herculis obitum apud regem Ceicum in Trachina consedere. Cum Hilus alijq; fratres quidã iam uiri euasissent, ueritus Eurystheus ne cum omnes ad eam ætatem peruenissent, se imperio Mycænarũ priuarent, cupiensq; omneis eos Græcia pelli, Ceico, nisi & Heraclidas & Licymnij filios, Iolaũ insuper, ac omnes Arcades, qui cum Hercule militassent, eijceret, bellum indixit. At ipsi Eurystheo impares uiribus, decreuerũt sponte Trachinam relinquere. Adeuntes plures ciuitates, quæ præclaræ erant,

erant, rogitantésq; ut se in urbem recciperent: cæteris timore recusantibus, à solis Athenien-sibus insita humanitate susceptí sunt, Tricory-tho illis urbe, quæ Tetrapolis nominatur, ad ha bitandum concessa. Postea cum Herculis filij omnes ætate matura essent, prudentia adole-scentibus, ut ab Hercule genitis, innata, Eu-rystheus eorum incremento inuidens, magno exercitu aduersus illos profectus est. Heracli-dæ Athenensium præsidio fulti, Iolaum, The-seum, Hilúmque duces belli constituentes, acie Eurystheum superarunt. Multi in ea pugna Eurystheum secuti occubuerunt: ipse curru fu-giens, ab Hilo Herculis filio occisus est. Filij quoque Eurysthei in ea pugna omnes cecidere. Heraclidæ post Eurystheum insigni prælio de-uictum, mutuo consilio auxilióque aduersus Pe loponnesum duce Iolao mouerunt bellum. A-treus post Eurysthei obitum capto Mycana-rum regno, ascitisq; Tegeatis, ac quibusdam alijs belli socijs, Herculis filijs occurrit. Apud Isthmum cum utrique exercitus conuenissent, Hilus hostem, quicunque is esset, ad certamen ea conditione prouocauit, ut si ipse uicisset, Eu-rysthei regnum filijs Herculis cederet. Si uerò occubuisset, Heraclidæ fœdus seruantes in Co-rinthum redirent. Paulò post Licymnius cum filijs Herculis ac Tlepolemo apud Argæos sponte illos suscipientes mansit. Reliqui qui in

Tricorytho resederant, decursis ex pacto annis in Peloponnesum trãsierunt. Quorũ res suo referentur tempore. Alcmena Thebas profecta cum euanuisset, à Thebanis deorũ honoribus culta est. Cæteri Heraclidæ repetita ab Eginio Dori filio ei credita patris hæreditate, apud Doræos cõsedere. Tlepolemũ in agris cõmorantem ferunt à Licymnio Electryonis orta contentione occisum. Qua ex cæde ex Argis fugiens, Rhodum applicuit. Hanc insulã incolebant tum Græci, ab Triopato Phorbantis filio deducti. Quã ille cõmuni accolarum cõsilio cum in tres partes diuisisset, tres in ea condidit ciuitates, Lindum, Ialysum, Camirum. Imperauit autem omni insulæ ob gloriam nomenq; paternum: ac demum cum Agamemnone ad Troianum bellum profectus est.

CAPVT V.

De Theseo, & eius certaminibus.

POsteaquam de Hercule filijsq; retulimus, locus se offert ut Thesei, qui Herculis certaminum imitator fuit, gesta narrentur. Natus ex Aethra Pitthei filia ac Neptuno, in Trœzene nutritus est penes Pittheũ maternũ auum: ac signa, prout ferũt fabulæ, ab Aegæo sub petra posita recognoscens, Athenas uenit. Deinde mare ingressus, ut Herculis uirtutes imitaretur, ad ea certamina adiecit animũ, quæ laudẽ & gloriã sibi essent allatura. Et primũ

eum

eum qui dicebatur Corynetas, externorum interfectorem sustulit, hoc usum cognomine à Coryna, quod genus armorum est ad ulciscendum accommodatū. Secundū, qui in Isthmo erat, Sinim, qui duas flexas pinus, atque utriq; alligato hominis brachio, sursum dimittēs, corpus ui discerptū maximo cruciatu afficiebat. Tertius fuit à Theseo interēptus in Crommyone aper syluestris, à quo plures interibant uiribus ac magnitudine præstantes. Deleuit insuper Scyronē habitantem ea loca Megaræ, quæ ab eo saxa Scyronia uocantur. Hic uiatores cogebat, ut se ipsos præcipiti iactarent loco: deductos super scopulum abruptū homines, calce in mare iuxta Chelonem proijciebat. Sustulit etiam iuxta Eleusinam, Cercyonem certantē cum prætereuntibus, atque ab se uictos perimentem. Deinceps Procustem occidit, in eo loco terræ Atticæ qui dicitur Curdalus, habitantē. Hic uiatores cogebat super lectum alīquem ascendere: quo si longiores erāt, parte superemīnēte amputabātur: qui uerō breuiores, pedibus distendebantur. A qua re Procustes cognominatus est. His actis Athenas ueniens, Aegæum propter signa cognouit. Tum Marathonium taurū ab Hercule ex Creta in Peloponnesum traductū, Athenas ab se uictum aduexit: quē Aeneus sacrauit Apollini. Superest ut de Minotaurō, quo Theseus gesta absoluantur, ab eo interfecto referamus. Oportet enim tempor

tẽporibus, quæ à nobis explicata sunt, cõtigua, quò notior fiat historia, describi. Tectamus Dori, filij Heleni ex Deucalione orti, cum Aeolijs ac Pelasgis in Cretam nauigans, insulæ imperauit. Sumpta Creta in uxorem filium Asterium creauit. Quo in Creta regnante, Iupiter (ut aiũt) Europam ex Phœnicia raptam super taurum detulit in Cretam. Ex ea tres genuit liberos, Minoëm, Rhadamãthum, Sarpedonem. Asterius deinceps prole carens, cum uxorem duxisset Europam, Iouis adoptatis filijs, regni eos reliquit successores. Horum Rhadamanthus Cretensibus leges dedit. Minos suscepto regno cum Itonen Lyctij filiam uxorem cepisset, genuit ex ea Lycastum. Hic quoque cum regnaret in Creta, Ida Corybanti filia uxore ducta, secundum Minoëm genuit: quem nonnulli Iouis filium tradunt. Hic primus Græcorum parata classe, maris imperio potitus est. Cum despondisset Pasiphaën Solis Cretæq; filiam, suscepit Deucalionem, Cratcum, Androgeum, & Ariadnen, pluresque naturales liberos. Androgeus cum Athenas consensu Athenensium omnium concessisset, Aegæo regnante, inque certaminibus superaret athletas omnes, in consuetudinem Pallantis filiorum uenit. At Aegæus suspicans, nequando propter Androgei amicitiam à Pallantis filijs auxilio Minois regno pelleretur, insidijs Androgeo

geo paratis, ad spectaculum celebre proficiscentem Thebas, per quosdam eius regionis accolas circa Inoën terræ Atticæ interficiendum curauit. Cæde filij perturbatus Minos, Athenas uenit, supplicium interfectoris Androgei petens. Spretis eius uerbis, bellum Athenienſibus indixit, addita execratione, qua aduerſus Athenienſes ſiccitatem famémque imprecatus eſt. Siccitate tum Atticos, tum reliquam Græciam urgente, corruptis terræ fructibus, belli duces, quomodo hæc mala auerti poſſent, Deum conſuluere. Is Iuſſit eos ad Aeacum Iouis & Aeginæ Aſopi filiæ adire, iuberéque ut pro ſe uota faceret. Quibus perfectis, ſiccitas cum penes alios Græcos ceſſaſſet, ſolos Athenienſes uexauit. Coacti igitur ſunt rurſus à Deo implorare tantæ remedia calamitatis. Hanc deſituram, Deum ferunt reſpondiſſe, ſi pro Androgei cæde, Minoi quas uellet pœnas dediſſent. Parentibus deo Athenienſibus, præcepit Minos, pueros ſeptem & totidem uirgines ſingulis annis Minotauro quoad uiueret uorandos tradi. His datis, defecit ſiccitas: à bello abſtinuit Minos. Annis ſeptem tranſactis, rurſus cum in regionem Atticam cum magno exercitu tranſiſſet Minos, ac biſſeptem pueros petiſſet, traditi ſunt. Theſeus cum eſſet nauigaturus, acceſſit ad gubernatorem Aegæus, præcipiens, ſi Minotaurum ſuperaſſet filius, ut albis uelis

port

portum intrarent: nigris, quemadmodum & antea in Ioniam fecerant, si perisset. Theseus in Cretam cum nauigasset, Ariadne Minois filia eius specie ac decore capta, & consilium operámque dedit Minotauri occidendi, & Labirynthi egressum edocuit. Deinde cum Ariadne nocte clam recederet, in insulam appulit, aliquando Diam, nunc uerò Naxum uocitatam. Eo tempore Dionysium ferunt pulchritudine Ariadnes captum, cum à Theseo uirginem abstulisset, uxorem illam ab se præter modum dilectam duxisse. Post eius obitum, propter singularem amorem honore immortalium dignatus, coronam ex astris Ariadnæ in cœlo constituit. Verùm eos qui cum Theseo nauigabant, ferunt ægrè admodum raptum uirginis ferentes, propterque dolorem Aegei mandatorum oblitos, nigris uelis in Atticam peruenisse. Quod Aegæus quum aspexisset, existimans Theseum filium peremptum, rem heroicam aggressus, ex arce ob dolorem semet præcipitauit. Post patris interitum Theseus regno succedens, constitutis legibus populo imperauit, multáque egit ad amplitudinem ciuitatis spectantia. Inqueis illud fuit insigne, quòd plurimum populum Athenas ad habitandum induxit. Quæ ex re uiribus & autoritate aucta ciuitas, Græciæ principatum tenere uisa est. Verùm ad ea, quæ de Theseo supersunt, redeundum.

Deuca

Deucalion maior natu filiorum Minois, Cretæ imperauit. Is inita cum Athenienſibus belli ſocietate, Phædram filiam Theſeo deſpondit. Qui cum poſt ductam uxorem Hippolytum ex Amazone genuiſſet, in Trœzenen miſit ſorori Aethræ nutriendum. Ex Phædra Athamantum ſuſcepit, ac Demophoontem. Paulo pòſt Hippolytus cum Athenas ad myſteria ueniſſet, à Phædra propter pulchritudinem amatus eſt: quo recedente, Phædra templum Veneri in arce unde in Trœzena conſpectus erat, condidit. Cúmque ad Pittheum cum Theſeo diuertiſſet, Hippolyti concubitum petijt. Illo ſcelus abnuente, moleſtè id ferens nouerca, Athenas reuerſa, Hippolytum quòd ſe uitiare uoluiſſet, apud Theſeum accuſauit. Ille dubitans uerúmne crimen eſſet, rem ad Hippolytum per internuntium detulit. Ferebatur tunc fortè equorum curru Hippolytus. Cui, calumnia audita, labenti animo, fræna è manibus exciderunt. Turbati equi excuſſis habenis, currum præcipitem egerunt. Quo effracto, Hippolytus ueſtibus implicitus, atque ad terram delatus interijt. Ob eius antè optimè actã uitam Trœzenij deorum illi honores impendêre. Theſeus his turbatus calamitatibus, pulſus patria, apud hoſpitem functus eſt uita. Athenienſes pœnitentia ducti, oſſibus Theſei Athenas traductis, & illum coluerunt pro deo,

deo, & templum sibi intra urbem Asylũ, quod ab eo Theseiũ dictum est, constituêre. Nunc de raptu Helenæ, deq; Pirithoi erga Proserpinam amore (gestis enim Thesei sunt immixta) dicendum: Pirithous Ixionis filius defuncta Hippodamia uxore, Polypito filio superstite, Athenas ad Theseum uenit: cuius uxor Phædra cum defuncta esset, suasit ei Helenæ Iouis ac Ledæ raptum. Ea tum decimum agebat annum, omnes cæteras decore ac modestia excellens. Lacedæmonem profecti, captato tempore, Helenã communi consilio Athenas aduexere. Deinceps inter eos sorte iacta, utrius esset sponsa Helena futura, ea tamen adiecta conditione, ut is, pro quos sors cecidisset, socio coadutor ad alteram quærendã uxorem foret: idq; iureiurando cum firmassent, sorte Theseo obuenit. Quod factum cum ægrè ferrent Athenienses, timens Theseus, Helenam in Amphidriam, unam ex Atticis urbibus deduxit: eius cura Aethræ matri, multisq; ex amicis permissa. Pirithous cupiens Proserpinam uxorẽ habere, consilium cum Theseo communicauit. Verùm cum propter rei, impietatem à proposito eum auertere conaretur, ubi illũ perseuerantẽ, inq; iurisiurãdi uim ad Proserpinæ raptũ se adigi uidit, coadutorẽ se præbuit. Cum ad inferos descẽdissent, uterq; ibi captus est. Sed postmodũ in gratiã Herculis liberato Theseo, Pirithous apud inferos detẽtus, luit

sempi

sempiternæ suæ impietatis pœnas. Quidam scriptores tradunt, ambos rediisse ab inferis: eoq; tempore Dioscuros Helenæ fratres cum exercitu Amphidriam profectos, capta euersaq; urbe, Helenam adhuc uirginem captiuamq; ad Aethram Thesei matrẽ Lacedæmonem uexisse.

CAPVT VI.

De septem regibus, qui ad Thebas castrametati sunt.

RES postulat, ut de septem ducibus, qui Thebas profecti dicuntur, scripturi, belli causas à principio ordiamur. Laius Thebanorum rex, sumpta uxore Iocasta Creontis filiam, cum diutius caruisset liberis, oraculo cõsulto an esset filios habiturus, responsum tulit, non conducere sibi prolem habere. Nam qui ex eo prodiret filius, patrem occisurus esset, aduersaq; fortuna domum funestaturus. Post quod responsum præcepit, natum infantem traiectis primùm ferro pedibus exponi: unde & Oedipus cognominatus est. Sumptum puerum domestici cum non exposuissent, cuidam seruili mulieri nomine Polybiæ tradidere. Cum iam uir factus esset, deū de infante exposita consulere statuit Laius. Oedipus quoque à quodam se fuisse expositum certior factus, & ipse Pythiam, qui sui parentes forent, oratum proficiscebatur. Cum ambo apud Phocidem inuicem obuiassent, Laiusq; illum de uia cedere superbius mandasset, Oedi-

pus ira motus Laium occidit, inscius parentem esse. Eo tempore tradunt Sphingem beluam biformem uenisse Thebas: proposuisseq; ænigma, quod qui non soluerent perirent. Ex quo plures ob rem dubiam interierunt. Soluenti præmium, Iocastæ connubium, & Thebæorum regnum, propositum erat. Verùm nullus, excepto Oedipo, ænigma soluere ualuit. Id erat eiusmodi: Quod animal bipes, idem tripes, ac quadrupes foret. Cæteris addubitantibus, solus Oedipus, ait hominem id animal esse: qui infans, quatuor iret pedibus: auctus ætate, duobus: iam senior factus, tribus: nam baculo tanquam tertio pede sustentaretur. Sphinx suo iudicio uicta, se ipsam ex loco excelso præcipitauit. Oedipus ignotam matrem uxorem sumpsit, quatuórque ex ea genuit liberos, Etheoclem, Polynicem, Antigonem, & Ismenem. Hi cum ad ætatem peruenissent, domestica impietate cognita, Oedipum coëgerunt ob dedecus non egredi domũ. Ipsi sumpto regno, fœdere inuicem sanxerunt, ut singuli alternis annis imperarent: primúsque imperij annus Etheocli cederet, maiori natu. Is acto anno, petenti ex fœdere renuit tradere regnum fratri. Qua ex causa in Argos ad Adrastum regem confugit. Hoc tempore Tydeus Oenei, cum in Calydone Alcæum Lycotheúmque nepotes occidisset, ex Aetholia æfugit in Argos. His Adrastus benignè

gnè susceptis, quodam responso motus, utrique filias uxores dedit, Polynici Argiam, Deiphilem Tydeo. Adolescentes cum à rege probarentur, magnáque eorum uirtutis expectatio uideretur, ambos in patriam pollicitus est se reducturum. Verùm cum censeret primum debere Polynicem restitui, ferunt regem ad Etheoclem destinasse. Tydeum quinquaginta uiros ab Etheocle in insidijs in itinere positos occidisse, ad Argosq; præter opinionem rediisse incolumem. Hæc Adrastum impulerunt, ut quæ ad bellum spectabant, pararet. Adsciuit autem ad belli societatem Capaneum, Hippomedontem, Parthenopeum Atalantæ Schœnei. Suadebant amici Polynicis, ut ad bellum Amphiaraus uates duceretur. At is cum præuideret, si ei bello afforet, se periturum, idq; propterea recusaret, ferunt Polynicem aureum torquem à Venere Hermionæ datum, Amphiarai uxori, quò belli societatem uiro persuaderet, donasse. Eo tempore Amphiaraus Adrastúsque de regno dissidentes, ad Eriphylen Amphiaraï coniugem, Adrasti sororem, omne dissensionum iudicium retulerunt. Illa pro Amphiarao sententiam tulit, adijciens, ut belli Thebis inferendi socius adiutórque esset. Amphiaraus existimans se ab uxore proditum, ad bellum spopondit se aditurum: sed Alcmeoni filio imperauit, ut post suum obitum Eriphy-

len perimeret. Quod patris mandatum postea executus, facti conscientia in insaniam uersus est. Adrastus, Polynices, ac Tydeus ad bellum sturi, quatuor elegerunt duces, Amphiaraum, Capaneum, Hippomedõta, & Parthenopeum. Qui omnes cum magno exercitu aduersus Thebas profecti sunt. Etheocles ac Polynices mutuis ulneribus confossi conciderunt. Capaneus magno impetu scalis murum ascendens, mortem oppetijt. Amphiaraus in terræ hiatum cum curru delatus, absorptúsque, nunquam postea uisus est. Eodem pacto & reliqui duces omnes, præter Adrastum, multique præterea mortales occubuerunt: quorum sepeliendorum facultas à Thebanis cum denegata esset, insepultos sinens Adrastus, ad Argos redijt. Cum nullus auderet hos tumulis condere, soli Athenienses, qui cæteros uirtute anteibant, omnes sepeliuere. Hunc belli uitæq; finem septem, qui Thebas oppugnatum iere, sortiti sunt. At uerò filij mortem parentum ulturi, communi consilio contra Thebanos mouerunt arma. Dederat responsum Apollo, eam ciuitatem expugnaturos, si Alcmeonem Amphiarai filium imperatorem sibi constituissent. Hic ab illis dux factus, Deum & de Thebano bello consuluit, & an matrem Eriphylen puniret. Respondit Apollo, ut utrunque faceret, nõ solum quia monile aureum mater in necem paternam, sed & peplum quoq;

quoque ob filij interitũ acceperit. Venerẽ aiunt quõdam Hermionæ Cadmi & monile donaße, & peplum. Ambo hæc habuit Eriphyle: alterum à Polynice, alterum à Therſandro Polynicis, quò filium ad expeditionem Thebanam hortaretur. Alcmeon igitur cum milites ad bellum plurimos ab Argis paraßet, ab urbibus quoque finitimis accerſito præſidio, exercitum contra Thebas duxit. Acerrima cum Thebanis commißa pugna, Alcmeon victoria potitus eſt. Thebanorum attritis uiribus, multisq; amißis ciuibus, cum eßẽt impares uiribus, omni ſpe deſtituti, conſilium à Tyreſia, qui diuinator erat, exquiſiuere. Is Thebanos ex urbe iußit abire, hoc ſolummodo illos conſeruari poße. Iuxta Tyreſiæ dicta urbem linquentes, aufugêre noctu in oram Bœotiæ, quæ Thilphoſea appellatur. Thebæ captæ ac dirutæ ſunt. Tyreſiæ filiam Daphnen poſtea cum victores cepißent, in Delphos uoto ſuſcepto, miſere oblationem deo. Ea diuinãdi artem edocta, in Delphis degens, multo magis eam ſcientiam calluit. Itaq; natura admirabilis, plurima ſcripſit uarij generis reſponſa. Cuius ex uerſibus Homerum poëtam ferunt multa ad ornatum ſui poëmatis ſumpta tranſtuliße. Cum hæc ſæpius Dei ſpiritu ferretur, multaq; traderet reſponſa, Sibylla ab omnibus cognominata eſt. Nam plenam Deo, & Sibyllam eße, idem notat. Victores

uerò urbe direpta, in patriã quisque suam multis cum spoliis reuersi sunt. Ex Thebanis, qui in Thalphosium confugerant, Tyresias defunctus est: quem sui ciues magna cum pompa sepeliuere, deorum sibi honores tribuentes. Deinceps aduersus Dorienses armis motis, pugna superatos ex eorum patria eiecerunt. Transacto paululum temporis, quidam ex eis in Iunonis sedibus mansere, quidam Athenas profecti sunt. Creonte Menœtij regnante, patria pulsi, paulò post in Doridaremearunt, in Gryneo Limeoq; & Eubœa habitantes. Antea Boetus Arnes Neptuni filius migrans in Aeolidem, quæ nunc Thessalia dicitur, eos, qui secum acceßerant, Bœotos uocauit. Sed de Aeolibus pauca dicendum. Priscis temporibus, cum ex filijs Aeoli qui fuit Ellinis ex Deucalione nati, cæteri quæ dicta sunt loca habitarent, solus Minas in Aeolide regnauit. Eius filius Hippotes ex Menalippe Aeolum genuit. Huius Arnen filiam Neptunus cognouit. Qua de re indignatus pater, Metapontio aduenæ, qui tum casu aduenerat, eo pacto Arnen dedit, ut illam in Metapontum deduceret, ubi duos peperit filios, Aeolum, ac Boëtum. Quos Metapontius liberis carens quodam motus oraculo, adoptauit in filios. Hi tam uiri facti, orta uiuente Metapontio seditione, regnum obtinuerunt. Postmodum dissensione inter Arnen * Au-

tolip

tolipen peremere. Eam rem grauiter ferente Metapontio, illi præparatis nauibus cum matre multisq; amicorum mare ingressi: Aeolus quidem ad insulas Tyrrheni maris appulit, quæ ab eo Aeolides sunt appellatæ: ciuitatemq; condidit, quam Lyparam uocauit. Boetus uerò ad Aeolum uenit, Arnes patrem, a quo loco filij nutritus est. Postmodum Aeolidis regnum possedit. Patriam omnem a matris nomine Arnen populos appellauit a se Bœotos. Itonus ex Boeto ortus quatuor suscepit filios, Hippodamum, Electryonem, Archilicum, Alegenorem. Horum Hippodamus Eleum genuit, Electryon Letum, Alegenor Elontum, Archilicus Protheronem & Archesilaum: qui ad Troiam icre Bœotorum exercitus duces.

CAPVT VII.

De Neleo, & eius pronepotibus.

NVnc Salmoneum, Tyrumq;, & eorum usque ad Nestorem, qui Troiano interfuit bello, posteros referamus. Salmoneus ex Aeolo Deucalionis est ortus: qui ex Aolide cum magna suorum manu profectus, constitit in Elea apud fluuium Alpheum: ubi ciuitatem a suo nomine Salmoneam condidit. Sumpta uxore Alcidice Elei filia, genuit ex ea Tyream, decore, formæque eximiam. Alcidice defuncta, Sideram uxorem duxit, quæ Tyream

ut nouerca cœpit odiſſe. Salmoneus ob ſuperbiam atque impietatem contracto ſubditorum odio, Iouis fulmine conflagrauit. Eius deinceps Tyrea filia adhuc uirgo à Neptuno cognita, peperit Peliam ac Neleum. Poſtmodum ex Creteo Amythaonem genuit, Pheretúmque & Aeſonem. Cum diem ſuum obiiſſet Creteus, orta inter Peliam Neleúmque regni contentione, Pelias Iolcho, finitimæq; regioni imperauit, aſſumptísque Melampode ac Biante, Amythaonis Agleiæque filijs, quibuſdámque ex Achæis Phthiotísque, ac Aeolidibus, aduerſus Peloponneſum exercitum duxit. Melampus quum eſſet diuinator, Argiuas fœminas propter Dionyſij iram phanaticas, ab inſania curauit. Cuius rei gratia Anaxagoras Megapenthi Argiuorum rex, eum donauit duabus regni partibus. Hic Argis cum moraretur, Biante fratre conſorte regni facto, uxorem cepit Iphianiram filiam Megapenthi: ex qua protulit Antiphatum, Mantum, Biantem, Pronoen: ex Antiphato ac Zeuxippe Hippocoontis, Iocleus Amalcεúsque orti ſunt. Iocleus Hypermeſtráque Lesbÿ Iphianiram, Polybiam atque Amphianum genuerunt. Hoc pacto Melampus ac Bias, eorúmque poſteri Argiuorum Imperium tenuere. Neleus cum his, qui eum ſecuti erant, in Meſſenam tranſiens, accolarum uolantate condidit urbem Pylum:

cui

cui cum imperaret, uxorẽ sumpsit Chiloren, Amphionis Thebani natam: exq; ea duodecim filios suscepit: quorum senior Peridymeus extitit, iunior Nestor, qui bello interfuit Troiano. Et de progenitoribus Nestoris hactenus.

CAPVT VIII.

De Lapithis & Centauris.

NVnc de *Lapithis & Centauris* disseremus. Ex Oceano ac Theti plures filij secundum fabulas manarunt, à fluminibus cognominati: in queis fuit Pencus: à quo accidit Peneum in Thessalia dici. Hic ex nympha Creusa liberos suscepit, Ipseum ac Stylbiam: quam cum cognouisset Apollo, Lapithum ac Centaurũ genuit. Lapithus locis circa fluuium Peneum ad habitandum lectis, cum ibi imperaret, Eurionen Arsinoi uxorem duxit, ex qua duos suscepit filios, Phorbantem ac Periphantem, regni paterni hæredes. Populi omnes à Lapitho Lapithæ appellati sunt. Phorbas cum in Olenum transcendisset, accersitus ab Alectore Bœotiorum rege, tunc Pelopis uires formidante, Eleorum regnum ab eo cepit. Huius filij Aegeus Actorq; paterno succesere regno. Periphas alter Lapithi natus, ex Astyagea uxore Ipsei filia, octo genuit liberos: quorum natu maior Antion ex Melate Amythoni suscepit Ixionem. Hic, ut tradunt, dona plurima Esio-

neo pollicitus, despondit eius filiam Cliam: ex qua genuit Pirithoum. Verùm cum Ixion nequaquam promissa uxori tradidisset, Esioneus pro ijs equos illius cepit. Tunc Ixion pollicitus, se quæ promiserat daturum, accersitum à se Esioneum in foueam ardentem coniecit. Qua crudelitate cum nullus eam cædem purgare uellet, ab Ioue, ut fabulæ tradunt, demum purificatus, Iunonem stupri interpellare ausus est. Qua re cognita Iupiter nubem in forma Iunonis cùm interposuisset, Ixion eo concubitu Centauros genuit. Tradunt tandē Ixionē scelerum magnitudine ab Ioue rotæ alligatum, perpetua post obitum torqueri cruciatus pœna. Centauros nonnulli uolunt in Pelio à nymphis nutritos, postmodum equos subagitasse, exq; eis Hippocentauros natos creditum, quòd primi equitare ausi sint: eoq; natam fabulam, ueluti equi essent hominisq; natura. Hos ferunt tanquam Pirithoi cognatos partem regni paterni ab eo postulasse. Quod renuenti, bellum à Lapithis illatum est. Sed eo cessante, postmodum cum Pirithous Hippodamiam despondisset, Theseo ad nuptias ac Centauris uocatis, illi uino ebrij, fœminis, quæ in nuptijs erant, uim afferre conati sunt. Qua iniuria tum Theseus tum Lapithæ permoti, multis Centauris peremptis, reliquos è ciuitate eiecerunt. Hanc ob causam Centauri unà aduersus Lapithas profecti, plures inter-

fece

fecere. Qui cædi superfuerunt, partim in Pholoën Arcadiæ profecti sunt, partim in Maleæ habitarunt. Hi rebus secundis elati, ex Pholoë egressi ad prædandum propinquos Græcos, multos ex eis occiderunt.

CAPVT IX.

De Aesculapio, eiúsque pronepotibus.

NVnc de Aesculapio, eiusq; posteris referendum. Aesculapius traditur Apollinis Coronidisq; fuisse filius. Qui natura ingenioq; præclarus, medicinæ opera impẽsa, plurima ualetudini hominum utilia adinuenit. Adeò autem peritia artis excelluit, ut quamplurimos desperãtes sanitatem liberarit à morbo, propterea q; creditus sit nonnullis defunctis uitam restituisse. Ob eam rem tradunt ipsum apud Iouem ab inferis accusatum, tanquam eorum imperium diminuentem, quòd sæpe excitarentur à mortuis homines illius cura. Eaq; causa exacerbatum Iouem fulmine Aesculapium occidisse. Hac morte Apollo iratus, Cyclopes, qui id fulmen fabricarant, interfecit. Quo facto indignatus Iupiter iussit Apollinem homini in pœnam errati seruire. Aesculapius filios reliquit Machaonem & Podalirium: qui arti paternæ dediti, cum ad Troiam cum Agamemnone accessissent, plurimum Græcis in eo bello in curandis summo

studio

studio uulneribus, opitulati sunt, maximam ob id gloriam adepti. Meritis quorum, immunitas rerum omnium post bellum est conceßa. Sed de his hactenus.

CAPVT X.

De Asopi filiabus, & Aeaci liberis.

NVnc de Asopi filiabus, Aeacique liberis scribendum. Ex Oceano ac Thetide fabulæ tradunt, ortos eße filios plures, à quibus flumina cognominata sunt, in queis Peneus Asopusq; extitere. Peneus in Theßalia sedem eligens, fluuio nomen indidit. Asopus cum Phliuntem ad habitandum elegißet, sumpta in uxorem Methope Ladoni, duos suscepit filios, Pelasgum, atque Ismenum: filias duodecim. Ismenus in Bœotia habitauit iuxta fluuium, quem à suo nomine Ismenum cognominauit. Et filiabus Synope ab Apolline rapta, in eum locum delata est, ubi nunc est urbs ab ea Synope dicta. Horum filius Syrus ijs imperauit, qui ab eo Syri sunt appellati. Corcyra uerò rapta à Neptuno, in eã insulam delata est, quam ab ea dixere Corcyrã. Ex his natus est Phæacus, à quo Phæacum nomen cœpit. Phæaco filius extitit Alcinous, qui Vlyßem in Ithacam deduxit. Salamis quoque à Neptuno rapta est, aduectaq; in insulam ab ea Salaminam appellatam. Ex ea Neptunoq; genitus Cenchreus, imperauit huic insulæ: Clarusq; inter omnes, serpentem miræ magnitudi-

nis,

nis, qui incolas uexabat, occidit. Aeginam ex Phliunte Iupiter rapuit, inq; insulam aduexit, quæ ab ea est Aegina dicta. Ab Ioue compressa genuit Aeacum: qui in ea regnauit insula. Ab eo creati sunt Peleus, Telamon, Phocus. Horum Peleus disco iacto inuitus Phocum fratrem interfecit. Ob hanc cædem à patre pulsus, inq; Phthiam Thessaliæ fugiens, ab Actore rege purificatus, inq; regnum, cùm is liberis careret, ascitus est. Ex Peleo ac Thetide Achilles ortus, cum Agamemnone ad Troiam accessit. Telamon ex Aegina abiens, adijt Salaminam: ubi sumpta uxore Glauca Cychrei Salaminorum regis filia, imperauit insulæ. Glaucæ defunctæ Erybiæ Alchati Athenien sis despõdit: ex qua ortus Eantus, postmodum Troiano interfuit bello.

CAPVT XI.

De Pelope, Tantalo, Oenomao & Niobe.

NVnc cum de Pelope Tantaloq; atque Oenomao referendum à nobis sit, paulò superius historia ordienda est. In Pisa Peloponnesi ciuitate Mars ex Aegina Asopi filia genuit Oenomaum. Hic unicam filiam Hippodamiam appellauit. Finem uitæ ab oraculo scisciranti, responsum est, tunc in fata illum concessurum, cum filia Hippodamia nupsisset. Igitur filiæ nuptias ueritus, decreuit, ut in perpetua asseruare tur uirginitate, hoc maximè existimãs pacto uitæ periculũ se uitaturum. Multis puellã uxorem sibi

sibi dari postulantibus, illis id proposuit certamen, quo qui victus esset, interficeretur, victor uirginem desponderet. Equorum institut cursum à Pisa ad aram Neptuni, quæ est apud Isthmum Corinthi. Cursus eiusmodi: Oenomaus arietem Ioui sacrificabat: qui uirginem postulabat, quatuor equorum ferebatur curru. Oenomaus sacris peractis cursu sequebatur præcedentem, auriga Myrtilo assecutum hasta quam gestabat manu, interficiebat. Hoc pacto cum plures equorum uelocitate peremisset, Pelops Tantali, qui Pisam acceserat, uisa Hippodamia, id concipiens connubium, corrupto Myrtilo, illius opera in victoria usus est, primúsque ad aram Neptuni peruenit. Qua ex re dolore actus Oenomaus, aduenisse responsi existimans tempus, sibi mortem consciuit. Pelops sumpta uxore Hippodamia, Pisæ regnum tenuit. Qui uiribus ac prudentia insignis, cum plurimos in Peloponnesum accolas deduxisset, eam patriam Peloponnesum ab se denominauit. Postea quàm Pelopis meminimus, necessarium uidetur, ne quid memoria prætereatur dignum, ut & Tantalum patrem superioribus adjiciamus. Tantalus Iouis filius, diuitijs & gloria insignis, in ea Asiæ parte, quam nunc Paphlagoniam uocant, habitauit, plurimum dijs ob generis claritatem charus. Postmodum felicitatem suam insolenter ferens, immortalium secre-

ta, quæ mensæ communione usuq; Deorum nouerat, palàm protulit hominibus. Qua ex causa & ius pœnam tulit, & post obitum, secundum fabulas, tormentis apud inferos inter scelestos perpetuis punitur. Ex eo & Pelops & Niobe orti sunt. Hæc filios septem & totidem filias peperit, summo decore præstantes. Tali prole superbiens, admodum gloriabatur, se Latonæ præferens numero filiorum. Itaque ira motam fabulæ Latonam ferunt, Apollini ut Niobes filios, Dianæ ut filias arcu interficerent, mandasse. Quibus matri obtemperantibus, contigit eodem tempore & abundare filijs Nioben, & carere. Tantalus deorũ odio contracto, è Paphlagonia ab Hilo Troïs pulsus est: de quo & eius maioribus paucis scribemus.

CAPVT XII.

De Dardano, & eius ad Priamum usque pronepotibus.

PRouinciæ Troadi primus imperauit Teucrus, exfluuio Scamandro atque Idæa nympha genitus: uir quidem egregius, & qui populos subditos Teucros ab se nominauit. Teucro nata est filia, Batea: quam Dardanus Iouis filius uxorem sumpsit: regnoq; succedens, gentem de suo nomine Dardaniam dixit. Vrbem præterea sui nominis iuxta litus condidit. Huius Erichthonius filius primùm felicitate excelluit, & fortunis: quem & Homerus scribit, ditis

tissimum hominum fuisse; cui tria millia erant equi pascentes prata. Erichthonio natus est Tros: qui à se populos Troadas appellauit. Hic tres suscepit filios: Ilum, Assaracum, Ganymedem. Ilus campestria loca ad habitandum eligens, urbem insignem in Troade condidit, ab se Ilium appellatam. Huius filius Laomedon Tithonum genuit, ac Priamum. Tithonus in Asiam orientem uersus usque in Aethiopiam militās, dicitur genuisse ex Ida filium nomine Memnonem: qui quum Troianis præsidium tulisset, postea ab Achille est interfectus. Priamus ex Hecuba uxore cùm alios plures, tum Hectorem genuit: qui uir præclarus Troiano in bello fuit. Assaracus Dardanis imperans, Capym genuit: ex quo Anchises natus est, éxque eo & Venere Aeneas Troianorum clarissimus, Ganymedes omnium fortissimus à dijs raptus est in pincernam Iouis.

CAPVT XIII.

De Dædalo, Minotauro, & de Minois exercitu aduersus Corcalum regem.

Deinceps ad Dædalum & Minotaurum, ad Minoisque aduersus Corcalum Siciliæ regem expeditionem transeamus. Dædalus genere Athenienſis fuit, unus ex ijs, qui Erechthidæ dicuntur, natus ex Mitiono Epulami, qui fuit ex Athineo Erichthei filio. Præclarus architectus fuit. Hic multorum auxilio, quos

quos sibi adiutores comparauit, quædam miranda effecit, uarijs in locis orbis, opera, statuis uerò fabricandis adeò superauit omnes, ut à posteris traditum sit, signa ab eo facta, cum aspicere atque ambulare uiderentur, spirantia existimari. Ita enim compositio membrorum apta erat, & suis partibus perfecta, ut omnes ad admirationem alliceret. Priores artifices ita signorum oculos, manus, latera, crura componebant, ut in multis deficerent. Aufugit autem à patria Dædalus iam clarus architectura, cædis ob causam huiusmodi damnatus: Talus adolescens sororis filius ab eo erudiebatur, cùm ingenij acumine præstaret Dædalo, primùm rotam, qua utuntur figuli, adinuenit: deinde reperta serpentis maxilla paruulum cum secaßet lignum, imitatus postea dentium serpentis spißitudinem, serram ferreã fabricauit. Qua re multum ad architectorum artem adiumenti contulit. Similiter cùm reperto torno pluribus usrebus hominibus profuißet, magna laude celebratus est. Hunc puerum Dædalus inuidia motus, existimans turpe ese, magistrum ab adolescẽte gloria uinci, dolo interfecit. Cum autem puerum sepeliret, dolore mœstius, cum rogaretur de eo quem sepeliret, serpentem respondit. Rem mirandam ducet quis fortaße, animal ex quo serræ forma sumpta eßet, feciße notã pueri eadem. Accusatus homicidij Dædalus, damna-

tus ab Ariopagitis, ad quendam terræ Atticæ confugit populum, qui ab eius nomine Dædalij uocitati sunt. In Cretam deinde transcendens, cum magno in honore propter artem haberetur, in Minois regis amicitiam uenit. Tradunt fabulæ, Pasiphaën Minois uxorem cum taurum adamaret, signum boui simile à Dædalo factum, eoq; modo tauro suppositam, deteriorem potitam esse. Ante hoc tempus Minoëm quotannis ferunt speciosissimum omnium taurum Neptuno solutū de more sacrificare: cumq; ei taurus esset cæteris præstantior, alium sacrificasse deteriorem. Qua ex re iratus Minoi Neptunus, eius tauri amorem Pasiphaæ iniecit: cui arte Dædali supposita, decantatum fabulis genuit Minotaurum natura duplici, ut qui usq; ad humeros taurus, cætera homo esset. Ad hoc nutriendum monstrum aiunt à Dædalo Labyrinthum fabricatum, difficiles habentem egressus, & insciis penitus irremeabiles. In quo recluso Minotauro, septem Athenienses pueri, totidemq; uirgines singulis annis, prout antea diximus, dabantur. Dædalus iram Minois ex boue à se fabricato conceptam timens, abscessit ex Creta, Pasiphaës auxilio nauem ad effugiendum præbentis. Post eum fugiens Icarus filius, cum insulam quandam peteret, in mare decidens perijt: à quo & insula dicta est, & pelagus Icarium uocatum. Ex hac insula ab

iens Dædalus, in Siciliam appulit, ad ea delatus loca, ubi Corcalus imperabat: à quo humaniter susceptus est, ac propter ingenium præstãs, famámque eius, summa benevolentia habitus. Tradunt quidã, cum adhuc in Creta esset Dædalus, & a Pasiphaë absconditus, Minoëm regem expetentem meritas ab eo pœnas, cum non reperiretur, & naues omneis insulæ scrutari mandasse, & simul pecunias pollicitum, si quis Dædalum inuenisset. At ipse desperato nauis transitu, alas summa arte fabricauit: quas cera compactas, cum suo filio; corpori applicuisset, amboq; supra mare euolarent, Icarus cum altius iter tanquam adolescens peteret, Solis æstu cera liquefacta, laxatuq; alarum iunctura, in mare decidit. Pater prope mare delatus, alis sæpius madefactis, ad Siciliam peruenit incolumis. Quæ fabula quamuis urdeatur miranda, tamen cam uoluimus recensere. Dædalus apud Corcalum ac Sicanos diutius commoratus est, præclarus architecturæ artis præstãtia. Ædificauit in insula quædã, quæ adhuc permanet opera. Nã prope Megarã fecit eã quæ dicitur Lymbethra, ex qua ingens fluuius Alabos nomine in mare propinquum effluit. Iuxta eã quæ nũc est Acragãtina, in loco, qui dicitur Camicus, urbẽ supra petrã effecit, ut quæ expugnari nequeat, munitissimam, illius ascensu ita arcto difficiliq; eddito, ut aditus à tribus aut quatuor uiru

cuſtodiatur. In hac urbe Corcalus regia cõſtructa, theſaurũ omnẽ in ea tanquam inexpugnabili condidit. Tertiò ædificauit in ora Selinũtina antrum, ex quo ita euaporabat ab igne fumus, ut adſtantibus paulatim ſudor ex calore eliceretur, curarẽturq; cũ uoluptate adeuntium corpora, nulla caloris moleſtia percepta. Eſt iuxta Erycem ſaxum præceps præruptum, ultra modum editum, per cuius abrupta anguſtum difficiléque erat iter ad Veneris templum: in eo ducto muro aditum reddidit latiorem. Multa præterea à Dædalo opera conſtructa in Sicilia, ſunt temporum uetuſtate corrupta. Aureum inſuper arietem Veneri & Eryci poſuit, ea ingenij arte ſculptum, ut uiuus exiſtimaretur. Interim Minos claſſe potens, cognita Dædali in Siciliam fuga, ſtatuit eũ bello perſequi. Præparatis nauibus è Creta profectus, in Acragantinam appulit: quæ nunc ab eo Minoa uocatur. Expoſitis copijs, per nuntium à Corcalo tradi ſibi Dædalum ad pœnam popoſcit. Corcalus Minoë ad colloquium accito, quod poſtularet ſe facturum pollicitus, domi receptum, cum in balneis lauaretur, adeò in longum tempus in thermis detinuit, ut nimio æſtu ſuffocaretur. Eius deinde corpus Cretenſibus reddidit, prælata obitus cauſa, quòd in lauacro elapſus aqua calida periſſet. Eius corpus milites magnificè ſepelierunt, ſepulcro ei duplici conſtructo:

structo: uno, in quo posita sunt occultè Minois ossa: alio, palam ædificato Veneri templo, quod multis seculis posteri ut templum Veneris coluerunt. Postea cum Acragantini regnante apud eos Thuono urbem conderent, repertum sepulcrum, ossibus in Cretam missis, demoliuere. Cretensibus, qui defuncto Minoë in Sicilia absque imperio remanserant, inuicem dissidentibus, quidam qui Sicanis assueuerant, contempta patria in Sicilia manserè. Horum pars ciuitatem condidit, quam ab eorum rege dixerũt Minoën. Pars per litus errans, locum munitum condendæ urbi elegit: quam à fonte in urbem fluente Engiam appellarunt. Post captam uerò Troiam, Merionum Creti, & cum eo Cretenses nauibus in Siciliam delatos, ueluti cognatos in ciuitatem susceperè. Hi postea ab Ochyra urbe recedentes, expugnatis nonnullis finitimis, eorum regiones possederunt. Aucti postmodum opibus, templum matribus ædificarunt, præcipuo eas cultu deas, multisq; templum donis honorantes. Has ex Creta aiunt, ubi maximè colũtur, aduectas, Iouem olim clam patre Saturno educaße. Quo merito in cœlum sunt in astra, quæ Arctos dicunt, translatæ. Hæc & Aratus in suo de Astris opere confirmat, inquiens eas propter Iouem occultè enutritum in cœlum ascendiße. Neq; uerò æquum uidetur, harum dearum præsens hominibus numen &

cultum præterire. Nam eas non solum huius urbis accolæ, sed etiam ex finitimis quidam, sacris solennibus & alijs honoribus celebrãt. Quædã urbes etiã pretiosa uasa earum cultui deputarũt. Futurã enim existimant & priuatis & publicis huiusmodi cultu felicẽ uitam, & urbibus diuturnam. Vsqueadeò autẽ istarum dearum creuit religio, ut accolæ permultis aureis atq; argenteis usq; ad scriptorũ tempora donis exornarint. Tẽplum quippe ipsis ædificatum est ingẽs ac sumptuosum, ad cuius structurã cũ loci natura non suppeteret, ab Astygione Agyrinæorum quæ centũ ab eis distat stadijs, saxa aduehi magna impensa curarunt. Cum uerò iter quo necesse erat lapides ferri, asperũ esset, ac difficile trãsitu, quatuor rotarũ curribus ad id præparatis, centũ iugis boum lapides delati sunt. Sacrarũ enim pecuniarũ copiæ impẽsam tanti operis contempsere. Paulo ante hæc tempora erant eis deabus sacri boues ad tria millia: agri adeò permulti, ut magnum uectigal præberent.

CAPVT XIIII.

De Aristeo, Daphnide, Eurydice, & Orione.

NVnc Aristei acta sequentur. Hic ex Apolline ac Cyrene Penei filia genitus est: de cuius genere quidam ita tradunt: Cum Cyrene apud Peneum uirgo educaretur, Apollo eius forma captus, raptam uirginem in Libyam detulit ad ea loca, in quibus postmodum

modum ciuitas condita est ab eius nomine Cyrene. Ex ea filium suscepit Euryſtheum, quem infantem tradidit nymphis nutriendum: à quibus triplici nomine est appellatus, Nomius, Aristeus, Argeus. Ab his nymphis cum lac coagulare, mel atque oleum conficere didicisset, primus ea in usum hominũ traduxit. A posteris ut deus meritis honoribus, sicut & Dionysius, cultus est. Profectum deinceps in Bœotiam aiunt, Autonoën Cadmi filiam uxorem sumpsisse: ex qua genitus est Actæon, quem fabulæ ferunt à suis canibus discerptum. Cuius rei causa ea traditur à nonnullis extitisse, quòd Dianæ concubitum, cum uenaretur in montibus iuxta templum sitis, appetierit. Alij, quòd se illi Actæon prætulerit in uenandi arte. Verumque uerisimile est ad iram deam incitasse. siue enim desuetam nuptijs uirginem, ad suam quæsiuit cupiditatem traducere, siue ausus est se illi in uenationibus anteferre, cum etiam dij in eo exercitio illi cedant: meritò irata Dea, eum in beluam, qui à canibus laceraretur, conuertit. Aristeum aiunt post Actæonis obitum cum ad oraculum adisset patris, Apollinem respondisse, futurum esse ut Chium insulam adiret, in qua ei honores impenderentur. Cum in eam nauigasset, orta per uniuersam Græciam pestle, sacra pro Græcis Sirij astri tempore feciße dicunt: hisq; actis, Etesijs flan-

tibus uentis morbum ceßaße. Miranda profectò res huic homini priuatim contigit. Namis qui filium à canibus interemptum conſpexit, & aſtrum cæleſte, quod ex nomine perniciem inferre mortalibus putant, ad ſalutem uertit: & cæteris extitit cauſa ſaluti. Poſtea nepotibus in Chio relictis, in Libyam ad matrem Nympham redijt. Ac deinde in inſulam Sardorum profectus, in ea conſtitit: captúsque inſulæ amœnitate, conſitis arboribus ex agreſti reddidit cultiorem. Ibi duos genuit filios, Charinum, ac Calicarpum. Ad alias quoque inſulas cum acceſſiſſet, in Sicilia aliquandiu commoratus eſt: in qua, cùm uarijs fructibus armentiſq; referta eſſet, ſingulorum uſum edocuit. Quo beneficio Siculi, & ij præcipuè apud quos naſcuntur oleæ, pro deo ſummo honore coluerunt. Tandem ferunt in Thraciam ad Dionyſium transgreſſum, & percepiße Orgia, & diutius cum eo commoratum, multa ad uitam utilia didiciße. Cum aliquandiu in monte qui Hæmos dicitur, habitans, poſtmodum non comparuiſſet, deorum immortalium honores nõ ſolum à Barbaris, ſed à Græcis quoque aßecutus eſt. Poſt Ariſtæum Daphnis atque Eryx adÿcientur. Erycem tradunt Veneris ac Butæ regis cuiuſdam indigenæ inſignis gloria filium extitiße. Hic propter nobilitatem maternam præclarus apud homines fuit, et imperitauit inſulæ parti.

Condidit

Condidit quoq; super locum excelsum ex suo nomine ciuitatẽ præclaram, in cuius arce matri dicato templo, & uasis illud & uarijs ornauit donis. Eam Venus urbem, tum incolentium religione, tum filij pietate allecta, plurimùm dilexit: à qua Venus Erycina dicta est. Mirabitur quis fortaße huius templi famam. Nam cum aliorum templorum gloria ad summum perducta, quandoque aliqua obducta sit calamitate, solius templi huius cultus atq; honor à primordio cœpti nunquam defecerunt, semper in melius aucti. Et quidem præter honores ab Eryce institutos, Aeneas postmodum Italiam petens, cum in Siciliam appulisset, plurima dona Veneris ueluti matris templo obtulit. Sicani deinde multis pòst seculis hanc uenerati deam, eius templum sacris donisque permultis ornarunt. Ab Athenienſibus postea qui eam partem Siciliæ tenuere, Venus præcipuè summo ſtudio culta est. Romani postremò uniuersæ insulæ imperantes, superiores omneis in huius deæ cultu haud immeritò exceßerunt, suum genus ad hanc referentes: propterq; eam prosperа usi in rebus fortuna, eorum Imperij causam meritò gratia honoreq; prosecuti sunt. Consules enim militesq; qui in insulã transcendunt, ac omnes qui cum imperio aliquo illuc adeunt, cum ad Erycem ueniunt, præcipuis sacris honoribusq; templum uenerantur:

omniq; abiecta imperij seueritate, in puerorum ac mulierũ remissionem hilaritatemq; conuersi, solum eo pacto gratum suum aduentum esse deæ putant. Senatui eius deæ cultus atq; honor curæ præcipuæ fuit. Statuit enim in eius honorem fidelissimas Siciliæ urbes decem & septem numero aurum Veneri cõferre. Milites quoque ducenti ad eius templi tutelam deputati sunt. Sed de hac dea satis: nunc ad Daphnidem ueniendum. Sunt montes in Sicilia, quos Erios uocant. Hos loci natura tanquã continua æstate amœnos atque uberes reddit. Fontes sunt in eis densis undiq; arboribus, aquæ præter cæteras dulces. Frequentes quoque in eis quercus, grossiorem quàm qui apud alios nascuntur, fructum reddunt. Domesticæ etiam arbores, & uites permultæ, copiaq; ingenti mala nascuntur. Adeò autem fructiferi montes existunt, ut aliquãdo Carthaginiensium exercitum permagnum fame superueniente abundè nutrierint. In huius regionis sylua admodum amœna, in qua diuertebantur nymphæ, ex Mercurio & Nympha Daphnidem natum tradũt, qui à laurorum multitudine, quæ in ea frequentes sunt, appellatus est Daphnis. Educatus à nymphis, boum permulta possedit armenta: à quorum cura Bucolos dictus est. Cum esset ingenio acri, studiúmque plurimum gubernandis bobus impenderet, carmen Bucolicum, quod etiam

nunc

nunc usq; à Siculis in pretio habetur, adinue-
nit. Tradunt insuper, illum in Dianæ gratiam
uenandi studio impendisse operam, eamq; fistu-
la & cantu bucolico apprimè oblectasse. Huius
amore captam nympham prædixisse illi tra-
dunt, si cui alteri iungeretur, se illum uisu pri-
uaturam. Postmodum quadam regis filia ab
se ebrio stuprata, oculis (ut prædictum fuerat)
captus est. Sed de Daphnide iterum referetur.
Nunc de Orione paucis scribendum uidetur.
Ferunt hunc tum magnitudine, tum robore
corporis heroas excedentem, & uenatorem
fuisse, & opera effecisse multa amore laudis.
Nam Zancloto in Sicilia regnante, urbem ab
eo dictam Zanclem, quæ nunc Messana est,
ædificauit. Portum præterea, iacta mole,
Achen nomine construxit. Quoniam Mes-
næ mentio incidit, haud ab re erit, quæ de eius
freto feruntur, recensere. Tradunt prisci rerum
scriptores, Siciliam olim fuisse Italiæ coniun-
ctam: sed postea ex huiusmodi causa insulam
euasisse. Qua parte angustus continens ab
utroque maris latere æstu collidebatur, dirup-
ta maris fluctibus terra, aquam peruiam fe-
cisse: à qua terræ scissura Rhegyum is locus ap-
pellatus est, ac multis postmodum annis con-
dita ibi ciuitas idem fuit nomen sortita. Qui-
dam tradunt, terræ motu scissum continentem,
dedisse mari locũ, ac propterea diuisam à cõti-

nenti

nenti Siciliam insulam effectam. Hesiodus poëta contrà sentit. Ait enim, operto mari promontorium quod iuxta Pelorum montem est, aggeraße Orionem: inq; eo templum Neptuno, quem incolæ præcipuo honore colerent, fabricaße. Quod opus cum consummaßet, ad Eubœam diuertit: deinceps propter famam inter astra annumeratus, immortale nomen adeptus est. Quã rem Homerus quoque in Necyia plurium uersuum testimonio aßerit. Postea uerò quæ de hominibus ac semideis, prout à principio sumus polliciti, scripsimus, finem huic libro statuemus.

DIODORI SICVLI

LIBER SEX-

TVS.

CAPVT I.

De his quæ fabulosè de Sicilia feruntur, & de figura & magnitudine insulæ.

QVm omnia in quibus historia uersatur, cõplecti rerũ scriptores deceat: tum uerò maximè, quomodo quæq; res singulatim describẽdæ sint, cura uidetur suscipiẽda. Non enim tantùmodo hæc notatio particularis, diligẽtiaq; priuatis hominibus ad conseruãdas augendásque fortunas proficit, uerùm historicis etiã plurimũ affert decoris atq; ornamẽti. Quidam

dam, quorum ob eloquentiam ac rerum gestarum copiam meritò laudatur opus, in singularum rerum descriptione aberrarunt: ut corum labor atq; industria à legentibus in recensenda historia comprobetur, scribẽdi ordo non careat reprehensione. Timæus sanè tum temporum exquisitam diligentiam, tum plurimarum rerum historiam se traditurum pollicitus, quòd nimiũ operæ in alijs redarguendis impenderit, culpatur: qua ex re à nonnullis obtrectator est cognominatus. Ephorus historiam contexens, eloquenter singula priuatim diligentérque retulit, libros suos in res singulas partitus. Huius nos morem quoad facultas tulit secuti, præsentem librum describendis insulis distribuimus: in queis primùm se offert Sicilia, quæ optima insularum omnium, rerum antiquitate cæteras antecellit. Hæc olim Trinacria ab eius forma primùm appellata: Sicania deinceps ab incolis dicta est: postremò Italis, qui Siculi dicebantur, in eam uulgò profectis, Siciliam dixere. Est eius ambitus stadiorũ quatuor millium trecentorũ sexaginta. Nam trium laterũ unũ à Peloro Libybæum usq; , mille stadia & septingenta complectitur: à Lilybæo ad Pachinum, agri Syracusij stadia sunt mille & quingenta. Reliquus ambitus protenditur stadijs mille centum quadraginta. Tradunt Siculi, ducta ex antiqua à progenitoribus fama, Siciliã Cereri ac Proserpinæ

pinæ sacram esse. Fabulantur poëtarum quidam, post Plutonis ac Proserpinæ nuptias hanc insulam ab Ioue Anacalyptræ nymphæ traditam. Sicanos autem, qui in ea antiquitus habitarunt, indigetes esse, præcipui scriptores tradunt. Has simul deas primùm in Sicilia uisas, inque ea primò frumentum terræ bonitate ortum: sicut & clarissimus testatur poëta, inquiens omnia ibi sua sponte terram producere. In agro Leontino, multisque præterea Siciliæ locis, etiam nunc triticum agreste oritur. Denique si quæritur ante frumenti usum, ubi primum id repertum sit, meritò eius rei laus Siciliæ tribuetur.

CAPVT II.

De Cerere ac Proserpina, & frumenti inuentione.

HAs deas certè repertores eius constat magno in honore apud Siciliam fuisse. Raptam uerò ibi Proserpinam, argumentum esse uolunt, quòd hæ deæ in hac tanquam insula admodum eis dilecta habitarint. Raptum Proserpinæ in pratis iuxta Aetnam ciuitati propinquis ferũt, quæ liliis uarijsq; floribus dea dignis ornata erant. Ibiq; propter odorum fragrãtiam sagaces canes odoratu carent, naturam sensus, florum odore superante. Est id pratum à superiori parte planum admodum, aquis redundantibus circùm & præcipitijs undique abscisum:

ex

ex quo à nonnullis Siciliæ appellatur umbilicus. Sunt ei propinqua nemora, prataq; & paludes undique. Speluncam insuper prægrädem, quæ hiatum sub terram habeat, ad Arctum spectantem esse dicunt: per quem Plutonem fabulantur cum curru rapta Proserpina trãsisse. Lilia, aliosq; flores odorem prabentes, per universum uolunt annum, quibus aspectus oblectetur, uirides permanere. Mineruam insuper ac Dianam uirgines cum Proserpina nutritas unà flores legere solitas, fabulæ ferunt, unáque eas Ioui patri uestem fecisse. Qua mutua consuetudine usúque eam insulam omnes maxime diligebant, quælibet locum quem elegerat sortita. Nam Minerua circa Himeram regiones elegit: in quibus Nymphæ in eius gratiam aquæ calidæ fontes scaturire, Hercule aduentante, fecere. Quæ loca, simul & urbem, quæ nunc usque Mineruæ nomen tenet, incolæ ei sacrarũt. Diana in Syracusis insulam à dijs accepit, Ortygiam, ab ea tum oraculorum responso tum uoce nominatam. Eodem pacto & in hac insula nymphæ in Dianæ gratiam maximum produxere fontem, qui dicitur Arethusa. Hic non tantum priscis, sed nostris quoque temporibus magna copia fert pisces sacros, quippe ab hominibus intactos. Sæpius qui eos bellorum tempore edere ausi sunt, deorum ira magnas calamitates subierunt. Verùm de his posterius. Proser-

pina

pina harum instar dearum prata circa Aetnã elegit: cui fons ingens Syracusis dicatus est nomine Cyane. At uerò Pluto cum rapta Proserpina prope Syracusas per terræ hiatum ad inferos curru descendit. Syracusij iuxta Cyanen singulis annis dies festos celebrant, in quibus sacra faciunt priuatim paruis uictimis: publicè tauros in paludem immergunt, morem Herculis imitati, qui eiusmodi sacris, quo tempore Geryonis boues per Siciliam deduxit, usus est. Tradunt deinceps, Cererem, cum filiam reperire non posset, facibus in Aetna accensis, uarias orbis partes Proserpinam quærentem, deambulasse: hominesque, qui eam gratè suscepêrant, tanquam beneficij memorem, frumenti edocuisse usum: in queis primi propter suam erga deam humanitatem post Siculos fuere Athenienses. Qua ex re publicè hanc deam præ cæteris coluere, tum sacrificijs amplissimis, tum Eleusinæ mysterijs, quæ antiquitate castimoniáque apud omnes homines sunt uulgata. Cum plures ab Atheniensibus humanitatis gratia frumentum accepissent, proximis illud incolis impartiti sunt: atque exinde per totum ferè orbem est diffusum. At Siculi Cereris Proserpinæque erga eos indulgentia moti, ut quibus frumenti usus primùm innotuisset, utriq; earum sacra ceremoniasq; diuerso anni tempore instituerunt: Proserpina quidem messis tempore,

tantæ

tanta castimonia studioq;, quantam tanti doni ratio postulabat: Cereri uerò, cum semen interram iacitur. Apparatu ac magnificentia exquisita decem dies festos agunt, priorem repræsentantes uitam: quibus diebus turpiloquio inuicem uti consueuere, ut deæ dolor ex filiæ raptu conceptus, risu & uerborum scurrilitate mitigaretur. Hunc, ut diximus, Proserpinæ raptum plures tum historici tum poëtæ suisse affirmant. Carcinus sanè tragœdus, qui Syracusas sæpius accessit, conspecto incolarum in eiusmodi sacris studio, Proserpinam à Plutone raptã, atque ad inferos deductam, postmodum uerò à Cerere sumpto ex Aetna Siciliæ igne, planctu luctúque quæsitam, ab eáque frumentum monstratum, unde & dea sit habita, in suo poëmate affirmat. Non uidentur autem omittenda huius deæ erga homines beneficia. Nam præter ab ea repertum frumentum, leges etiam edidit, quibus iustè piéque homines uiuere assuescerent. Ex quo & legiferam dixerunt. Quibus inuentis haud facile quis maiora reperire possit: cum in his sita sit non uiuendi tantum, sed bene honesteq; uiuendi institutio. Sed de his hactenus. Nunc de Sicanis, qui primi in Sicilia habitarunt, quoniam de eis scriptores dissentiunt, est scribendum. Philistus eos ex Iberia in Siciliam uenisse affirmat, qui id nomen à Sicano Iberiæ flumine traxerunt. Timæus huius scri-

ptoris inscitiam arguens, Sicanos ait Siciliæ indigetes esse: multa suæ antiquitatis argumenta afferens, quæ haud operæpretium est recensere. Cæterùm habitabant priscis temporibus Sicani in montibus natura munitis, in quibus urbes latronum metu ædificarunt. Nulli enim regi suberant, sed suus cuique urbi inerat princeps. Hi primùm uniuersam tenuere insulam, agros colentes, ex quibus uitæ cibum sumebant. Postmodum Aetna ignes, qui proximas regiones urebant, eructante, cum plures annos id incendium patriam uastaret, timore acti, omissis orientalibus locis, partes, quæ ad occidentem uergunt, petiuere. Multis deinde seculis Siculi ab Italia in Siciliam profecti, loca tenuerunt à Sicanis relicta. Opibus deinceps ac uiribus potentes, propinquis agris occupatis, quotidie magis Imperium augebant, quoad bello sæpius cum Sicanis moto, certo postmodum fœdere agrorum fines inuicem statuerunt. Postremò à Græcis coloniæ in Siciliam deductæ sunt, urbesq; maritimæ conditæ. Mutua postmodum consuetudine usuq; cum plures in diem Græci in Siciliam nauigarent, & linguam Græcam omissa barbara didicere, & mutato nomine Siculi sunt appellati.

CAPVT III.

De Lipara, & cæteris, quæ Aeolides insulæ appellatæ sunt.

Sequun-

SEquuntur Aeolides insulæ septem numero, Strongyle, Euonyma, Didyme, Phœnicusa, Sacra, Vulcanta, Lipara, in qua est eiusdem nominis ciuitas. Sitæ autem sunt inter Italiam Siciliámque recto cursu. Distant à Sicilia centum quinquaginta fermè stadijs, pares inuicem magnitudine. Earum maxima circuitu complectitur stadia centum quinquaginta. Ignem hactenus euomebant omnes: quarum meatus oráque ignis etiam nunc uisuntur. In Strongyla ac Sacra hucusque ex terræ hiatu uentus erumpit, & fœtor ingens: eructat quoque arenam, lapidesq; igneos permultos: quemadmodum & Aetnæ accidit. Asserunt nonnulli meatus esse subterraneos ab Aetna ad has insulas, & his omnibus eandem ignem spirandi causam esse. Has insuper insulas tradunt olim desertas fuisse: sed Liparum quendam Ausonis regis filium à fratribus dissidentem, ex Italia cum longis nauibus aduecta secum militum copia ad insulam appulisse: quæ ab eo Lipara sit appellata: inque ea sui nominis urbe condita, reliquarum quoque insularum agros excoluisse. Eo senescente Aeolus Hippotæ, cum socijs quibusdam in Liparam cum uenisset, sumpta uxore Lipari filia, his postmodum insulis imperauit. Verùm Liparus cum in Italiam reuerti cuperet, iuxta Surrentum tenuit loca, quibus magna cum laude

præfuit. Defunctus deinde, ac magnificè sepultus, honores Heroicos ab incolis assecutus est. Aeolum uerò (is est ad quem fabulæ Vlyssem errantem diuertisse tradunt) iustum ac pium extitisse legimus, & erga hospites perhumanum. Præterea uelis uti nautas docuit. Obseruatione ignis, qui uenti futuri essent prædixit. Vnde & illum fabulæ uentorum potentem dixere. Ob eximiam eius pietatem deorum amicus est nominatus. Ex Aeolo filij sex orti sunt, Astyochus, Xuthus, Androcleus, Pheremon, Iocastes, Agathyrsus: qui omnes ob gloriam ac uirtutes paternas magno in honore sunt habiti. Horum Iocastes loca Italiæ circa Rhegyum possedit. Pheremon atque Androcleus eam regionem Siciliæ, quæ à freto quod insulam diuidit, usque ad Lilybæum est, tenuerunt. Huius regionis agros qui ad Orientem uergunt, colucre Siculi: qui ad Occasum spectant, Sicani. Hi inuicem dissidentes, Aeoli filij, tum propter uulgatam parentis pietatem, tum ob eorum in se curam ac diligentiam sponte paruerunt. Imperauit quoque Xuthus ei parti, quæ ad Leontinos uergit, usque ad hæc tempora, ab eo Xuthia dicta. Agathyrsus cum dominaretur eis, quæ nunc Agathyrsis ora appellatur, urbem condidit ab se Agathyrsidem uocatam. Astyochus præfuit Liparæ. Qui omnes paternæ uirtutis æmuli, ma-

gna

gna cum laude uixerunt. Cum pluribus seculis Aeoli progenies in Sicilia regnaßet, tandem defecit. Post hos Siculi ad meliores uiros principatum deferebant. Sicani orta ob principatum contentione, bello inter se certarunt. Multis deinceps exactis annis cùm insula cultoribus in diem magis deficeret, Cnidij quidam Rhodijq; regum Asiæ iniuria oppreßi, in Siciliam deducere coloniam decreuere. Sumpto duce Penthalo Cnidio, qui genus suum ad Hippotam Herculis progeniem referebat, quinquagesima tunc Olympiade, in qua stadij victor fuit Lacedæmonius Epistheliades, egreßi circa Lilybæum Egestæos Selinuntiósque inuicem bellantes inuenerunt. Fœdere cum Selinuntijs inito, prælióque aduersus Egestæos commißo, multi eorum cecidere: in queis dux Penthalus occubuit. Qui ex prælio superfuerunt, Selinuntijs deuictis statuerunt inde abire, creatis ducibus Gorgone, Thestore, ac Epitersíde. Penthalij cum domesticis per Tyrrhenum pelagus cum ad Liparam appulißent, humaniter ab incolis accepti, habitarunt in insula, numero fermè quingenti. Postmodum Tyrrhenis mare latrocinio infestantibus, ad se tuendum naues ædificarunt. Eorum pars ad communem utilitatem colebant agros, pars piratis obsistebant. Hi communicatis inuicem fortunis, rebúsque omnibus, aliquandiu

in ea uitæ communione permansere. Deinceps cum Liparam, urbemq; eius cepissent, reliquarum insularum agros communiter exercebant. Postremò omnes insulas inuiginti annos, ita ut denuò illas eo exacto tempore sortirentur, partiti sunt. Nonnullis præterea naualibus pugnis superatis Tyrrhenis, spoliorum decimas in Delphis obtulerunt. Superest ut causas addamus, quibus postea felicitatis gloriæque incrementa Lipare urbs suscepit. Primùm ipsa natura, tum pratis insula decora est, tum balneis, quæ admodum commendantur: ad ualetudinem enim conferunt, & summam ex usu præbent uoluptatem. Quo fit ut Siculi permulto morbo impliciti, eò sanitatis gratia confluentes, ualetudinem pristinam recuperent. Profert insuper ea insula metallum celebre, quod alumen appellant: ex quo Liparenses Romanique magnum percipiunt uectigal. Nam cùm nullo alio in loco orbis alumen generetur, magnos affert huic insulæ quæstus. Hæc parua est magnitudine, sed fertilis ad hominum uitam: quippe quæ omnis generis pisces abundè præbeat, & fructus arborum suaues gustu. Post Liparam occidentem uersus insula est parua admodum, deserta, & abre quadam Osteodes cognominata. Nam Carthaginienses quo tempore aduersus Syracusios bellum gessere, magnis peditum co-

pijs ingentique classe in Siciliam profecti sunt. His cum plures mercenarij uarijs ex gentibus missi essent, & hi sæpius, præsertim ob stipendium suo tempore non impensum, seditiosi, numero millia sexaginta primùm ad prætoria concurrentes, tumultum aduersus duces excitabant: minabantur se, cum sæpius pecuniæ deessent, armis si quid deberetur uindicaturos. Consultus senatus imperatoribus occultè mandauit, ut seditiosos ab exercitu amouerent. Itaque mercenarios omnes sumpta alterius belli occasione in naues impositos, in hanc insulam exposuerunt: ubi relicti, fame absumpti sunt. Tot hominum defunctorum ossa paruæ insulæ nomen dedere.

CAPVT IIII.

De Melite, Gaulo & Cercinna.

REcensitis Aeoli insulis, deinceps ad reliqui lateris insulas transeamus. In ea Siciliæ parte, quæ ad meridiem uergit, tres insulæ sunt, quarum singulæ portus tutos habent nauigantibus. Prima, quam Meliten dicunt, à Syracusis remota stadijs octoginta, portus habet plures admodum utiles. Eius incolæ fortunati existimantur: quoniam & uarij generis exercent artes, & optimas faciunt lineas telas, tum tenuitate, tum mollitie spectatas. Domos insuper ædificant pro loci qualitate pulchras, & exornatas gypso. Est autem hæc insula uo-

luti palmarum colonia quædam, cum ibi plurimæ fiant. Mercatores usq; ad occidens pelagus nauigantes, ad hanc confugiunt, ut quæ plures habeat tutos portus. Qua ex causa eius accolæ, propter eius beneficia mercatoribus impensa, & opibus & gloria eum auxerunt. Est & alia insula, nomine Gaulus, quæ plures habet opportunos portus, & abundat palmis. Deinceps est & Cercinna, quæ ad Libyam spectat: in qua haud ignobilis est ciuitas, & portus non solum mercatoribus utilis, sed longis nauibus accommodatus. Sequuntur post Liparæ insulæ ad Tyrrhenum pelagus sitæ: in quibus una est nomine Aethalia, Populoniæ oppositæ urbi, distans à continenti stadijs fermè centum: quæ id nomen ab Aethalio, qui ei præfuit, duce sortita est. In ea effoditur petra, ex qua ferrum excutitur. Incidũt enim id metalli genus, quo abundat insula: inde ex saxis in fornacibus decoctis ferrum liquefactum in frusta partiuntur, magnis spongijs similia: quæ postmodum mercatores ad emporia deferunt. Ex ferro artifices uaria cudunt instrumenta rei rusticæ, diuersisq; artibus accommodata. Præter hanc est insula longè ab eis stadijs trecẽtis, quæ à Græcis Cyrnos appellatur, à Romanis uerò atque incolis, Corsica. Hæc aditu facilis, portum habet pulcherrimum nomine Syracusium. Celebres in ea ciuitates habentur duæ,

scil

scilicet Calaris & Nicea. Calaris à Phocensibus, qui à Tyrrhenis postmodum insula pulsi sunt: Nicea à Tyrrhenis maritimis, qui reliquas etiam Tyrrheni maris insulas suæ ditionis fecerunt, conditæ. Hi postea urbibus, quæ in Cyrno erant, subactis, resinæ ceræq; ac mellis, quorum ea fertilis est insula, tributa imposuerunt. Serui qui in ea sunt, plurimum ab aliorum seruorum, quod eis natura accidit, usu uitæ differunt. Insula ampla est, magnaq; ex parte montuosa ac syluestris fertur, fluminibus insuper irrigua. Homines lacte, melle, ac carnibus (omnia affatim præbet patria) iustè & humaniter ultra cæteros barbaros inuicem uiuunt. Fauum quod in montanis arboribus reperitur, illius esse sinunt, qui id prius adinuenit. Oues signaculis distinctæ etiam nullo custode patronis seruantur. In priuata uita actionibusq; miro quodam modo iustitiam obseruant. Mirandum uerò est quod apud eos fit in filiorum ortu. Nam cum mulier parit, nulla est puerperæ cura: sed uir eius, ueluti & ipse implicitus puerperij morbo, statutos dies domi uxoris curam suscipit. Nascitur in ea insula taxi copia: in qua arbore mel quod fit, amarum admodum existit. Barbari insulam habitantes, uaria utuntur loquela, & ad intelligendum difficili. Numero excedunt hominum triginta millia. Huic proxima Sardinia insu-

la, Siciliæ par magnitudine, à barbaris (Iolaos uocant) tenetur. Hos ab Iolao ac Thespiadis, quorum plures in eam insulam transcenderunt, genus ducere putant. Nam quo tempore Hercules decantatos subijt labores, liberos ab eo ex Thespij filiabus susceptos, cum Græcorum barbarorumq; copia, secundum certum oraculum in Sardiniam ad condendam coloniam misit. Quod sentiens Iolaus, Herculis nepos, in insulam uenit: inque ea conditis haud contemnendis urbibus, patria omni potitus, populos ab se dixit Iolaos. Gymnasia, & deorum templa, cæteráque ad hominum felicitatem spectantia, quorum adhuc monumẽta extant, ab eo sunt instituta. Cum ab oraculo traditum esset, hanc coloniam liberam semper futuram, uerùm usque ad hæc tempora id oraculum fuit. Nam cum Carthaginienses magnis copijs insulam cepissent, nonnunquam Iolaos subegere. Ad montana enim atque aspera confugientes loca, effossis sub terram habitaculis, lacte, caseo, carnibus ex pecoribus, quæ plurima illis erant, uescebantur. Agríque colendi declinato labore, in montibus uitam quietam ducebãt. Carthaginienses cum sæpius eos bello tentassent, difficultate locorum absterriti, liberos reliquerunt. Postremò à Romanis armis sæpius lacessiti, locorum asperitate inuicti permansere. Iolaus ijs quæ ad statum

tum coloniæ pertinebant, compositis, in Græciã redijt. Thessaliadæ cùm multis seculis insulæ præfuissent, tandem in Italiam nauigantes, locã circa Cumam tenuere: reliqua multitudo deposita barbarie, præficientes sibi ex accolis optimos duces, hucusq; libertatem seruant.

CAPVT V.

De Pityusa & insulis, quas aliqui Baleares appellant.

PRæter has insulas est alia Pityusa, à pinis, quæ frequentes in ea nascuntur, nomen sortita. Distat ab Herculeis columnis, dierum tribus nauigatione: à Libya uerò, diei noctisq; unius: diei unius ab Iberia: magnitudine similis Corcyræ, rerum copia mediocris. Vites fert ea regio licet raras. Cæteræ arbores in cõuallibus sunt. Inter ea quæ ibi oriuntur, lanam præferunt. Distincta campis ac collibus insula, urbem habet Enesum, Carthaginiensium coloniã: mœniũ ambitu, ac frequẽtibus domibus, portu insuper utili satis celebrem. Palmis præterea fertilis est uarijs: à barbaris præsertim Phœnicibus habitata. Hæc colonia centum sexaginta annis post conditam Carthaginem est deducta. Aliæ quoque existunt insulæ Iberiæ oppositæ, à Græcis Gymnesiæ, ab incolarum nuditate, qui æstatis tempore absq; uestibus incedunt: ab accolis uerò ac Romanis Baleares, à fundæ actiu, quæ rectius

rectius quàm reliqui, lapides iaciunt, appellatæ. Harum media maior est reliquis insulis, demptis septem, Sicilia, Sardinia, Creta, Eubœa, Cypro, Cyrno, Lesbo. Abest ab Iberia diei unius nauigatione. Minor ad Orientem spectat, nutriens plurima omnis generis armenta, sed mulos præcipuè: qui & magni sunt, & sonora uoce. Vtraque insula fertilis ac frugifera est, referta habitatoribus, ut qui triginta hominum millia excedant. Ad uini potum, quod rarum apud eos est, sunt promptiores. Oleo omnino carent. Ideo ex lentisco & porci adipe mistis ungunt corpora. Mulieres adeò præ cæteris appetunt, ut mulierem à prædonibus captam, tribus aut quatuor redimant uiris. Habitant in saxis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Effossis cuniculis ad corporum tegumenta utuntur, & uitæ securitatem. Aureo nummo aut argenteo non utuntur, quæ asferri ad insulam prohibent: causam asferentes, Geryonem Chrysaori filium auro atque argento opulentissimum, quondam ab Hercule bello expugnatum. Existimant enim, eo pacto, cùm auro atque argento careant, sese facilè omnes uitæ insidias euasuros. Hanc ob rem cum olim cum Carthaginiensibus militassent, ex stipendio impenso mulieres ac uinum emptum secum tulere. Mirandum uerò, quod in nuptijs de more seruant. In epulis enim quæ cum domesticis

sticis amicisq; in nuptijs fiunt, primus secundusq;, & deinceps secundum ætatem reliqui nuptam magno numero cognoscunt. Vltimus sponso locus ad uxorem datur. Priuatim quid etiam, & à cæterorum moribus alienum in defunctorum sepulcris obseruant. Lineis enim membra corporis incisa, in uas conijciunt, supraq; saxa accumulant. Arma eis sunt fundæ tres. Vna caput cingunt, altera uentrem, tertia in manibus gestatur. In prælio lapides multo maiores quàm reliqui ita iactant robustè, ut ab aliquo tormento lapis missus uideatur. In urbium expugnatione, lapidum iactu eos, qui desuper ex propugnaculis tuentur mœnia, uulnerant. In pugna uerò, scuta, galeas, omnéque armorum genus confringunt. Ita autem rectè lapides propellunt, ut rarò effugiat ictum appetitus locus: quod eis cõtinuus à pueritia usus præbet, à matribus ad id certamẽ coactis. Imponunt enim supra erectum lignum panem, signum, quod iactu petant: neq; antè cibum capiunt, quàm panem lapide eiectum pro cibo sumant, permissu matris.

CAPVT VII.

De insulis Oceani, quæ ad Hesperum uergunt.

POstea quam insulas, quæ ad columnas Herculis spectant, retulimus: ad Oceani insulas transeamus. Est Libyam uersus ad Oceanum sita plurium dierum nauigatione insula

per

permagna: agro fertili, tum campis amœnis, tum montibus distincta. Fluminibus rigatur, quæ sint nauium capacia. Plurima sunt in ea pomaria uarijs arboribus consita, hortiq; amœni, quos aquæ dulces interfluunt. Diuersoria in illis ædificant sumptuosa: hortos quoque cotoneorum umbracula decorant, in quæ æstus tempore diuertunt. Amœna fertilisq; regio copia fructuum exuberat. Montes frequentibus syluis, arboribusq; fructiferis, aquis insuper irriguis ornantur. Abundat quoque insula fontibus aquæ dulcis: quæ non tantum usui uoluptatiq; incolentium satisfacit, sed etiam confert ad robur corporum ac ualetudinem. Sunt insuper loca diuersorum animaliũ uenationibus apta: ex quibus epulas conficiunt suaues ac sumptuosas. Pisces etiam mare affatim præbet. Est & aër ibi saluberrimus: qui maiori ex parte anni fructus ferat, aliaq; specie ac decore præstantia: ut hæc insula non hominum, sed deorum diuersorium ob eius felicitatem existimetur. Priscis temporibus quoniã à reliquo orbe diuulsa uidetur, incognita, hoc postmodum modo reperta est: Phœnices quondam ad diuersa emporia nauigantes, sæpius plures in Libya, nonnullas in Europa, quæ ad Occidentem spectat, colonias condidere. Multis deinde opibus coactis, extra columnas Herculis Oceanum ingressi, in Cherroneso Europæ litoris columnis

pro

propinquo condidere urbem, quam Gadiram dixerunt. In ea inter cætera ædificia templum Herculi, quod ad nostram usque ætatem summa in ueneratione honoreq; est habitum, statutis de more Phœniciorum sacris, sumptuoso opere construxerunt: plures Romanorum duces clarissimi magnis rebus gestis, uota huic Deo susceptа persoluerunt. Verùm Phœnices per Oceanum mare iuxta Libyam nauigantes, plures dies tempestatibus actі, cum ad hãc insulam delati essent, animaduersa eius natura felicitateq;, notam cæteris fecere. Qua ex causa cum Tyrrheni, qui classe potentes erant, in eam insulam coloniam mittere decreuissent, à Carthaginiensibus sunt prohibiti, ueritis ne loci bonitate allecti ciues eorum ad eam se conferrent, & sic, si qua forsan aduersa urbi fortuna incidisset, uolebant ignotum, ad quem facilè confugerent locum, esse. Sed ad Europam reddeamus.

CAPVT VIII.

De Britannia insula, & de ea, quæ dicitur Basilia, ubi electrum oritur.

IN Oceano Galliæ montibus Herciniis totius Europæ maximis, oppositæ sunt insulæ plures: quarum maxima est Britannia, priscis temporibus nullius aduenæ imperium experta.

Nec

Neq; enim Dionysium, neque Herculem, neque heroa aut ducem quempiam accepimus eos bello tentasse. Nunc C. Cæsar, qui propter gestas res Deus est appellatus, primus omnium Britannis subactis, certũ eos dare tributũ coegit. Sed de his suo tempore dicetur latius. Est hæc insula triangulari forma, Siciliæ simili, latera habens inæqualia, cum protendatur per obliquum Europam uersus. Vbi minimum à continenti abest, promontorium est, qui appellatur Carion, procul à terra: quo tempore mare fluit stadijs fermè centum. Alterum promontorium, Velerium nomine, abesse aiunt à continenti nauigatione dierum quatuor. Reliqua pars, quam Orcham appellant, ad mare spectat. Minimum latus Europæ adiacens, protendi asserunt stadijs septem millibus. Lateris secundi longitudo à Carione usq; ad promontorium, stadia complectitur quindecim millia: tertium latus stadiorum millia uiginti. Ita uniuersæ insulæ ambitus stadiorum est millium duorum & quadraginta. Britanniam incolere traditur Aborigines, qui priscorum more uitam degant. Vtuntur enim in pugna curribus, ueluti antiquos Græcorum heroes usos in bello Troiano ferunt. Domos ex calamis aut ligno ut plurimum habent compactas. Frumenta cum aristis sub tectis reponunt: inde quod satis in diem sit usui, terentes. Moribus simpli-

ces, integriq; existunt, longè à nostrorum hominum astutia uersutiaq; remoti. Cibo simplici uiliq; uitam ducunt, atque à diuitum delicijs alieno. Multitudine hominum insula plena est. Aer, ut qui ad septentrionem spectet, frigidus. Reges, principésque ibi sunt plures pacem inuicem seruantes. Sed de his diligentius, cum ad Cæsaris gesta, quibus Britannos subegit, ueniemus. Nunc de stanno quod in ea effoditur, narrabimus. Britani qui iuxta Velerium promontorium incolunt, mercatorum usu qui eò stanni gratia nauigant, humaniores reliquis erga hospites habentur. Hi ex terra saxosa, cuius uenas secuti effodiunt stannum, igne eductum, in quandam insulam ferunt Britanniam iuxta, quam Ictam uocant. Maris fluxu uidentur insulæ: cum uerò refluit, exsiccato interiecto litore, curribus eò stannum deferunt. Priuatum quid uidetur eis insulis contingere, quæ Britanniam, Europámque interiacent. Nam pleno mari, insulæ: refluëte uerò, cum interiectus locus deficitur aquis, continens uidetur. Ex his insulis mercatores emptum stannum in Galatiam portant. Inde diebus ferè triginta, cum equis ad fontem Eridani fluminis perducunt. Et de stanno hactenus. Nunc de electro dicendum. Scythiæ quæ supra Galatiam est, oppositа insula in Oceano iacet, nomine Basilia: in quam tempestas electrum

plurimum eiecit, nulla alia in parte orbis repertum. De eo quidam ueteres fabulas scripsere haud dignas fide, & quæ à posteris reprehensæ sint. Nonnulli enim tum poëtæ, tum historici tradunt, Phaëthontem Solis filium, cũ puer esset, petisse à patre, ut unicum diem Solis currum regeret. Illo assentiente, sumpto curru, cum equorum frena regere nequiuisset, ab equis contempto puero, extra solitum cursum esse currum delatum: & primò cœlum equorum errore incensum, circulúmque, qui Galaxia dicitur, exinde factum, deinde magnam combustam orbis partem. Quare commotum Iouem, fulmine Phaëthõtem tradunt peremisse. Solémq; in pristinum redegisse cursum. Phaëthõtem in fontibus eius, qui nunc est Padus, olim Eridanum dicebant, decidisse. Eius mortem nymphas fleuisse sorores, dolorísque magnitudine mutata natura in populos fuisse uersas. Has annis singulis eodem tempore lacrymas educere, è quibus electrum fiat, reliquum splendore superans. Sed cum hi harum fabularum conditores procul à uero aberrasse à posteris deprehensi sint, nos ueram historiam sequamur. Nascitur electrum in ea, quam retulimus, insula. Cum uerò ab incolis ad proximum deferatur continentem, inde ad nostra usque apportatur loca.

CAPVT IX.

De Galatia, Celtiberia, Iberia, Liguria, Tyrrhenia,

rhenia, & de iis, qui ea loca habitant, & quibus legibus qui ea loca habitãt, utũtur.

HAud sanè ab re erit, gentes Europæ conterminas, quas in superioribus libris omisimus, paucis referre. Celticis olim imperauit, ut aiunt, uir egregius: ex quo filia corporis magnitudine ultra naturæ modum decoremq; cæteras excellens, orta est. Hæc tum uiribus, tum specie elata, omnes, qui eam uxorem expetebant, contempsit, existimans neminem suo matrimonio dignum. Interim cum Hercules bello aduersus Geryonem moto uenisset in Celticam, inq; ea ciuitatem Alexiam condidisset, admirata tum uirtutem Herculis, tum corporis præstantiam, permissu parentum eius concubitum appetiuit. Iunctaili filium genuit, nomine Galaten: qui coactus suos tum uirtute animi, tum uiribus corporis excessit. Vir factus, cum paternum regnum suscepisset, plures oras sibi subdidit propinquas, præclaris rebus bello gestis. Cum eius gloria efferretur, subditos omnes à suo nomine appellauit Galatas: ex quo omnis ea regio Galatia dicta est. Hæc à pluribus nationibus incolitur: quæ inuicem gentium numero differunt. Nam quæ maior habetur inter eas, ducẽta uirorum millia efficit: quæ minor, quinquaginta. Harum gens una erga Romanos, & quæ ad hanc usq; ætatem manauit, affinitatem amicitiámque

conseruat. Natio, ut plurimum ad Arctum sita: regio frigida, ut quæ hyemis tempore pro aqua niuibus oppleta existat. Glacies quoque immensa adeò patriam occupat, ut flumina congelata sint peruia transeuntibus, non solum paucis, sed exercitibus quoque, cum curribus atque impedimentis. Cum plures magnique fluuij per Galatiam uario cursu fluant, hi è profundis stagnis, hi ex montibus: partim in Oceanum, partim in nostrum mare decurrunt. Eorum qui in nostrum mare labuntur, maximus censetur Eridanus, qui in Alpibus fontes habens, quinque ostijs descendit in mare. Qui uerò in Oceanum defluunt, maximi habentur Danubius ac Rhenus: quem diebus nostris C. Cæsar pontibus miro modo iunxit: pedestribúsque traductis copijs, Galatas ultra Rhenum habitantes in potestatem redegit. Plures alij nauium capaces fluuij existunt in Celtica, quos breuitatis causa omisimus. Sed hi omnes ferè hyeme congelati, securum transitum, insectis desuper, ne labantur, paleis, euntibus præbent. Id uerò, quod dictu mirabile in maiori Galatiæ parte accidit, non uidetur silentio prætermittendum. Nam æstate ab occidente septentrionéque perflant tanta ui impetúque uenti, ut lapides quantos manus possit continere, à terra rapiant, ac ueluti areæ lapillorum aceruos haud paruos cumulent.

Est

Est ut aliquando ab hominibus arma ac uestes, quandoque ascensorem ui ab equo auferant. Denique tanta est aëris frigiditas, ut neque uinum ea regio, neque oleum producat. Quare coacti homines potum sibi ex hordeo comparant, quem appellant Zythum. Aqua etiam qua lauant fauum melle, utuntur. Vino præter modum adeò delectantur, ut à mercatoribus importatum purum bibant: nimióque potu ebrij, aut in somnum incidant, aut in insaniam. Quo fit, ut mercatores Italici plures quæstu ducti, uinum tum nauibus tum per terram curribus deferentes, pincernam puerum mercentur pro uini amphora. Vniuersa Galatia argento caret. Aurum eis absque opificio aut labore aliquo præbetur natura. Nam cum fluminum decursus difficiles flexus habeat, superans ripas à montibus fluens aqua, arenam auream passim per campos eijcit. Glebis postmodum, in quibus aurum splendet, attritis, aquáque lotis, dempta terra reliquum in fornacem conflatum fundunt. Hoc modo liquefacto, puróque educto auro, adornatum corporis mulieres uirique utuntur. Etenim & manuum articulos, & brachia armillis aureis exornant. Circa collum insuper grandes torques gestant ex solido auro, & in digitis annulos. Thoraces etiam auro exornãt. Priuati aliquid etiam ac mirabile superiores Cel-

ta in deorum templis obseruant, ut in sacris templisque plurimum auri dijs oblatum spargant: neque illud incolarum quisquam, quamuis gens auri sit auida, propter religionem audet contingere. Sunt Galatæ molles, atque albi, corpore oblongo. Comas quamuis habeant naturæ rufas, studio tamen augent naturæ colorem. Calamistro capillos inflectunt, à fronte illos ad ceruicem reijcientes, ut Satyris aspectu, puerisque appareant persimiles. Capillos arte efficiunt grossiores, ut nihil differant ab equorum iubis. Barbam quidam radunt, nonnulli nutriunt parcè. Nobiles genas quidem radunt, barbam uerò adeò sinunt crescere, ut operiant corpora. Quo accidit, ut quum edunt, repleantur cibo: quum uerò bibunt, ueluti per canale potus uideatur inferri. Cœnant sedendo omnes, non in sedibus, sed in solo, super luporum aut canum stratis pellibus: ministrant eis pueri iuniores ætate tenera. Iuxta eos ignes sunt, in queis ollæ sunt & uenua plena carnibus. Viros bonos melioribus carnibus honorant: quemadmodum poëta Aiaci scribit impensum ab optimatibus honorem, quando singulari Hectorem certamine uicit. Hospites ad epulas uocant: qui sint, qua causa uenerint, post cœnam rogantes. Consueuerunt quoque, sumpto cibo, ad uerborum, prout casus intulit, concertationem

tationem surgentes, ex prouocatione certare inuicem, nulla habita uitæ cura. Increuit enim apud eos Pythagoræ sententia, qua dixit, animas hominũ esse immortales, rursusq; eas defunctis corporibus post certum tempus in alia corpora reuersuras. Ob hanc causam in defunctorum pyram epistolas scriptas quidam conijciunt, tanquam eas mortui sint lecturi. In itinere ac pugna bigis utuntur, quas rhedarius & assessor ducunt. In bellis obuium hostem iaculo ex curru primùm appetunt: tum relicto curru pedites eusibus certant. Quidam adeò mortem contemnunt, ut pugnent nudi. Custodes corporis ex liberis hominibus pauperes eligunt: qui & pro aurigis in pugna seruiant, & ferant scutum. Instructam aciem præire consueuerunt, & ad singulare certamen fortissimos hostium prouocare, arma, ut hostem terreant, quatientes. Cùm quis strenuè in acie pugnauit, tum maiorum, tum suas laudes ac uirtutes decantant. Res hostium deprimunt, tanquam uituperatione dignas. Denique omneis in bello audaces extollunt uerbis. Capita hostium in acie cadentium abscissa, equorum alligant collo. Hostium spolia sanguine perfusa famulis tradunt, in foribus domorum cum cantu atque hymnis affigenda, quemadmodum feras solent uenatu captas. Hostium nobiliorum ca-

pita aromatibus uncta, in thecis condunt summa diligentia, ostendentes ea hospitibus: nulloq; pretio ea uel parentibus uel alijs reddunt. Tradunt eorum rideri nonnullos, quòd pro capite tantundem pensi auri, barbaram magnificentiam ostentantes, nequaquam uelint accipere. Non enim bellicæ uirtutis insignia non uendere nobile est: sed cum mortuis pugnare, ferum habetur, atque agreste. Vestes ad terrorem intonsas, ac coloris uarij ferunt: quas illi uocant Braccas. Sagula gerunt uirgata: hyeme quidem crassiora, æstate subtilia. Fictilia in usu habent densa, ac floribus distincta. Arma ferunt, scutum ad staturam hominis longum, próque libito cuiusque ornatum. Quidam in scutis animalium formas æreas paulùm eminentes gestant, & ad ornatum, & ad corporis tutelam fabricatas. Aerea galea caput muniunt, paulùm eminentiore: in quæ aut cornua impressa sunt, aut auium uel quadrupedum effigies sculptæ. Tubas habent suo more barbaras, ut quæ asperum sonum & turbulentum reddãt. Thorace ferreo utuntur quidam, alij armis à natura datis nudi pugnant: pro ensibus ferreas spathas gerunt oblongas, ærea catena à dextro latere pendentes. Nonnulli tunicas aureis aut argenteis zonis cingunt. Iaculis insuper bellant, quæ illi lanceas uocant, ferro cubiti aut amplius longitudinis, paulò minus

minus duobus palmis lato. Enses haud minores sunt, quàm apud cæteros ucnabula: ac ucnabula mucrone sunt, quam sit ensibus, maiore. Hos tum rectos habent, tum incuruos, non solum ad corpora cædendum, sed & ad perforandum aptos. Aspectu sunt terribiles, uoce graui atque aspera. Sermone utuntur breui, ac subobscuro, multaq; ex animo dubia loquuntur: plurima adiactantiam in suam laudem dicunt, & ad cæterorum contemptum. Minaces sunt, ac detractores, opinioneque inflati, acuti ingenio, & à doctrina minimè alieni. Sunt & apud eos melodiarum poëtæ, quos appellant Bardos. Hi cum organis ueluti cùm lyra cantant, hos laudantes, alios uituperantes. Philosophi quoque ac theologi, quos uocant Saronidas, præcipuè ab illis coluntur. Vtuntur insuper diuinatoribus: qui apud eos, cum & augurijs & sacrificijs futura prædicent, plurimi existimantur, omni eis obtemperante plebe. Cum uerò de rebus magnis consultant, mirabilem incredibilémque seruant consuetudinem. Iugulant enim ense hominem: quo decidente, tum ex casu, tum ex membrorum laceratione, tum etiam ex sanguinis fluxu, ex quadam antiqua rerum obseruatione, norunt futura. Est apud eos moris, nullum absque philosopho sacrificium facere. Existimant enim, per diuinæ naturæ conscios sacra fieri oportere,

tere, tanquam deis propinquiores. Horum intercessione bona ab dijs censent petenda. Quorum consilio, & pace & bello fruuntur. Poëtæ uerò tanti apud eos fiunt, ut cùm instructa acie exercitus eductis ensibus iaculisque iaculis propinquant, non solùm amici, sed hostes quoque eorum interuentu à pugna conquiescant. Ita apud agrestiores barbaros ira cedit sapientiæ, & Mars reuereatur Musas. Nunc quod à multis ignoratur, scribetur. Vltra Massiliam qui mediterraneas regiones, quique iuxta Alpes & montes Pyrenæos incolunt, Celtæ appellantur. Vltra hos qui ad Notum Oceanum uersus pertinentes oras, & Hercinium montem, quique deinceps ad Scythiam usque habitant, dicuntur Galatæ. Quas omnes gentes communi nomine Romani Galatas appellant. Eorum fœminæ non tantum corporis magnitudine sunt uiris similes, sed etiam robore. Pueri ut plurimum cani sunt, ætate prouecti colorem paternum assumunt. Eorum qui subtus Arctον habitant, quique Scythiæ sunt propinqui, ut pote cæteris agrestiores, nonnullos aiunt humanis carnibus uesci: quemadmodum & ij qui eam Britanniæ partem quæ Iris dicitur, habitant. Horum fortitudine feritateq; diuulgata, tradunt eos qui priscis temporibus omnem fermè Asiam discurrentes, Cimmerij dicebãtur, ipsos esse qui paulo post

lo pòst corrupto nomine Cimbri sint appellati. Iam prisco more dant latrocinÿs operā, rapientes alienа, cæteris omnibus contemptis. Hi sunt qui Roma capta, cum Delphici Apollinis templum spoliaßent, magnam Europæ partem, non paruam Asiæ tributariam fecere: agris eorum quos subegerant, poßeßis. Qui in Græciam transierunt, Gallogræci sunt nominati: poßremò plures magnósque Romanorum exercitus attriuerunt. Pari suæ feritati impietate in deorum sacrificÿs abutuntur. Noxios enim quinquennio seruatos, sudibus affixos dÿs sacrificant, cúmque alÿs primitÿs super ingentes pyras immolant. Captiuos quoque sacrificant dÿs. Quidam de hoßtibus capta animantia unà cum hominibus interfecta, aut in sacris comburunt, aut alÿs efficiunt pœnis. Quum mulieres habeant spectoßas, ad mares tamen præter modum sunt cupidiores. In ferarum pellibus humi dormientes, ex utroque latere excubitores habent. Illa admiranda eorum impudentia, quòd speciem corporis facilè alÿs offerunt in propatulo, neque hoc turpe ducunt: quin potius ignauum putant, abnuere gratiam oblatam. Sed de his hactenus. Nunc Celtiberos recenseamus. Iberi quondam Celtæq; pro agris bello certantes, pace demum constituta, communicatáque inuicem patria, cùm mutua connubia permißißent, di-

cuntur

cuntur hac verum communione id nomen sorortiti. Duæ igitur robustæ nationes in patria fertili coniunctæ effecere ut magnum esset Celtiberorum nomen. A Romanis postmodum certè multo pòst tempore bello cum eis gesto, uix tandem subacti sunt. Non enim equites modò, sed & pedites aptos bello, robore, malorumq; tolerantia cæteris excellentiores habent. Breui utuntur uestę, ac nigra, lanam habente similem caprarum pilis. Armantur Celtiberorum quidam scutis leuibus, alij rotundis umbonibus, magnitudine clypei. Cruribus ocreas ex pilis factas aduoluunt. Galeas ferunt æreas, crista tas palmis. Gladios insuper ex ferro puro ad palmi mensuram, quibus in conferta utuntur pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma præparant. Nam ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tam diu esse sinunt, quoad debiliori parte ferrugine absumpta, ualidior supersit. Ex eo tum enses fortissimos, tum cætera ad belli usum arma necessaria componunt. Hoc pacto fabricatis adeò cedunt omnia, ut neque scutum, neque galea, neque aliud quid eis obsistat. Duobus gladijs fulti, cùm equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliunt, pedestrémque adiuuant pugnam. Mirabilis apud eos uiget consuetudo. Nam cùm in uictus munditia elegantes existant, una in re uidentur immundi, &

di, & spurcitie pleni. Vniuersum enim corpus lauant urina, dentesq; fricant, hanc optimam corporis curam existimantes. Erga nepharios homines atque hostes crudeles sunt, cum aduenis humani atque hospitales. Aduenientes enim externos benignè hospitio recipiunt: adeò ut æmulatione quadam inuicem pro illorum honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicósque deorum putant. Nutriuntur affluenter uarijs carnibus: potum ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt, mercatorum opera aduectum. Ex propinquis gentibus gratior est eis Vacceorum natio. Hi enim annis singulis sortitos inter se agros colunt, fructúsque cum cæteris communicant, cuique sua portione præbita. Quare si quis quid agricolæ abstulerit, cuestigio multatur morte. Celtiberorum fortissimi habentur, qui appellantur Lusitani. Peltæ in bello paruas, ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habent. Hís in bello ea agilitate utuntur, ut & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis hamatisq; utuntur. Galeam ensemq; more Celtiberorum ferunt. Iaculum longe iaciunt, & summa arte. In acie diutius perseuerant, mobili corpore, leuíque, ut facilè & fugiant hostem, & insequantur. In perferendis periculis superantur à Celtiberis. In pace choreas leui saltu exercent,

cent, cum quadam crurum agilitate. Bella ad numerum aggrediuntur, Pæana, cùm hosti obuiant, cantando. Iberi, Lusitanique ætate integra, præsertim inopia oppressi, qui robore præstant, atque audacia, in montibus asperis manu facta diuersis per Iberiam locis latronum more leui armatura agilique corpore ueloces discurrunt: populatisque agris, ad montes ueluti tutam patriam, quum locorum asperitate nullus eo exercitus adire possit, confugiunt. Aduersus hos profecti cum exercitu sæpius Romani, eorum audaciam repressérunt: latrocinia nequaquam tollere potuere. Sequitur ut de argento, quod plurimum apud Iberos optimúmque effoditur, quódque multum utilitatis incolis affert, scribamus. Dictum est à nobis libro superiori in Herculis gestis. Iberiæ montes, qui Pyrenæi uocantur, & altitudine & magnitudine longè alios excellere. Nam à mari, quod ad meridiem iacet, usque ad Oceanum fermè ad Arctos situm, Galatiam ab Iberia diuidunt. Per Celtiberiam quoque protenduntur stadijs tribus millibus: in quibus cum sint frequentes syluæ, ferunt priscis temporibus igne à pastoribus iniecto montanas omnes regiones fuisse combustas: qua ex re montes aiunt cognominatos Pyrenæos. Ardente continuis diebus igne, plures ex montibus argenti puri riuuli flamma-

marum

marum ui effluxere: quod incolis ignotum, Phœnices mercatores uili rerum permutatione emptum in Græciam, Asiámque, ac nationes cæteras deferentes, magnas ex eo commercio opes contraxerunt. Adeò autem mercatores quæstus excitauit cupiditas, ut cùm onustis nauibus superaret argentum, amato ab ancoris plumbo, argentum eius loco subderent. Hoc lucro Phœnices admodum opulenti facti, plures colonias tum in Siciliam propinquásque insulas, tum in Libyam Sardiniámque ac Iberiam destinarunt. Multis pòst seculis cognito argento, Iberi metallis quærendis operam dedere: magnáque optimi argenti copia reperta, ingens ex ea uectigal prodijt. Cum æs, aurum, argentúmque sint metalla præcipua: qui in reperiendo ære dant operam, quartam eius quod effodiunt portionem capiunt. Eorum, qui in argento effodiendo occupantur, quidam tribus diebus Euboicum percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta est: ut mirabilis sit & eius patriæ natura, & operariorum continuus labor. Nam qui primùm his metallis reperiendis incumbebant, magnas contrahebant diuitias. In promptu enim est argentum, terra abundè illud præstante. Postea cùm Romani Iberiam subegissent, Italici, qui lucri cupiditate id sibi opus sumpsere, maximè

ex eo

ex eo ditati sunt. Emptam enim seruorum copiam ad effodienda metalla deputãt: qui uarijs locis metallorum uenas scrutati, ac altè lateẽs terra effossa plurimum auri, argentiq; eruunt, uarijs multorum stadiorum cuniculis sub terrã actis. Multò facilior quæstuosiorque hæc cura, quam metallorum, quæ apud Atticos reperiuntur. Ibi enim multas effodiendo impẽsas subeũt, sæpius opinione frustrati: cum aut non inueniant quod quærunt: aut inuentum ita paruũ sit, ut superetur à sumptu. Apud Hispaniam qui metallis incumbunt reperiendis, ampliora spe percipiunt. Bonitate quippe soli glebas semper auro argentóque fertiles inueniunt, utpote omni terra metallis plena. Subter terram reperiuntur nonnunquam flumina decurrentia: quorum cursus spe quæstus ui magna recidunt: aut, quod mirabilius uidetur, cochleis, quas dicunt Aegyptiacas, diuertunt, ab Archimede, cum in Aegyptum profectus est, adinuentis. Eiusmodi instrumentis loca ubi metalla effodiuntur, eiecta superius aqua, summa arte diligentiáque siccant. Mirabitur profectò quis Archimedis ingenium, non solum in hũ, sed in cæteris quoque maioribus rebus, quas multis in orbis partibus egregias fabricatus est: de quibus scribetur diligentius, cum ad eius tempora ueniemus. Serui, qui ad hæc metalla deputati sunt, incredibilem quæstum afferunt domi-

dominis. Verùm cum die noctéque in labore perſeuerent, multi ex nimio labore moriuntur, cùm nulla eis ab opere detur requies, aut laboris intermiſsio: ſed uerberibus ad continuum opus coacti, rarò diutius uiuunt. Robuſtiori quidam corpore, & animi uigore, plurimum temporis in ea uerſantur calamitate: quibus tamen ob miſeriæ magnitudinem mors eſt uita optabilior. Cùm plurima in hoc metallorum munere ſint admiratione digna, nequaquam tamen quis admiretur, cur nullus recens horum reperiendorum auctor extiterit. Verùm argenti ſtudio à Carthaginienſibus, quo tempore Iberiam tenuere, ea metalla adinuenta ſunt. Hæc fuit cauſa, ut eorum poſtmodum excreſcerent uires. Pretio enim optimis militum conductis, plura geſſerunt aduerſus hoſtes bella. Neque domeſtico, neque ſociorum milite uſi, Romanos Siculoſq; ac Libyos in maxima deduxerunt pericula, cum omnes diuitijs ob auri argentiq; copiam ſuperarent. Perſpicaces ſanè, ut uidetur, priſcis temporibus exſtitere ad quæſtum Phœnices: Itali nullis alijs ceſſere. Oritur & ſtannum in pluribus Iberiæ locis, non caſu repertum, ut quidam ſcriptores uulgarunt, ſed effoßum, conflatumq; quemadmodum argentum atque aurum tradunt. Nam ſupra Luſitaniam pluſimum ſtannum effoditur in inſulis Oceani

Iberiæ proximis, quæ à stanno Cassiterides denominantur. Plurimum tamen à Britannia insula ad oppositam Galliam affertur. Deinde per loca mediterranea Celtici mercatores, equis per Massiliotas ad Narbonam urbem Romanorum coloniam, optimum earum partium tum opportunitate, tum commoditate accedentium emporium, perducunt. Sed de Gallis ac Celtiberis hactenus. Nunc ad Ligures transeamus. Hi patriam habitantes asperam, ac omnino sterilem, plurimo labore continuoq; uitam duram agunt. Nam multis arboribus oppleta regione, quidam cædendæ materiei, quidam subigendo agro, lapidum asperitate cultu difficili, uacant. Ita enim terra lapidosa est, ut gleba absque saxo nequeat effodi. Huic uitæ ærumnosæ natura assueti, licet multo in labore uersentur, parum tamen percipiant emolumenti. Continuum autem exercitium, & uictus parcitas, corpora eorũ macilenta efficit, ac robusta. Mulieres quoque uirorum labores perferunt, assuetæ unà cum uiris opus facere. Venationibus contínuò uacant, captisq; feris fructuum inopiam sustentant. Niuibus insuper, montanisque asperitatibus assueti, agiles corpore ac ualidi redduntur. Nonnulli messis raritate carnes partim domesticas edunt, partim ferinas, aqua in potum sumpta. Oleribus utũtur prout fert regio

ut ad

ut ad quos neque Ceres adierit, neque Dionysius, præ cæteris dijs hominibus utiles. In terra cubant ut plurimum: rari sub tecto, aut in tuguriis iacent: plures ad caua saxa spelunca-sq; ab natura factas, ubi tegantur corpora, diuertunt. Hoc pacto prisco more, absque apparatu aliquo uiuunt. Denique mulieres uirorum, uiri ferarum robur & uires habent. Asserunt, in bellis sæpius uegetum Gallum, à gracili macilentóque Ligure ex prouocatione singulari certamine uinci. Arma habent leuiora quàm Romani. Operiuntur corpora scuto longo, ad formam Galaticorum facto, tunicaq; succinéta. Armantur etiam ferarum pellibus, ac ense mediocri. Quidam Romanorum consuetudine, quos in ea re imitati sunt, arma immutarunt. Feroces sunt, & acuti ingenij, non in bello solum, sed in communi uita. Mercaturam exercent nauigantes per Sardonium Libycumq; pelagus, sponte se grauibus maris periculis obiectantes. Scaphis enim haud satis more cæterarum nauium præparatis, nauigant: quo fit, ut imminente tempestate, grauia subeant uitæ discrimina. Tyrrhent(supereſt enim ut de his loquamur) fortitudine egregij, magno potiti imperio, ciuitates condiderunt plures atque opulentas. Classe quoque potentes, cum diu tius mari imperitassent, Italum pelagus Tyrrhenum ab se denominarunt. Pedestri quoque ex

ercitu præualidi, tubam primi adinuenerunt, & bello admodum utilem, & ab illis Tyrrhenam appellatam. Duces exercitus pluribus insignibus decorarunt, lictores illi eburneam sellam, togam purpuream adiicientes. Domibus addiderunt porticus, in queis seruorum ac concurrentium turba diuerteret: quæ imitati postmodum Romani, inq; melius aucta, ad suam Rempublicam transtulere. Literis quoque, & rerum naturalium inuestigationi, ac theologiæ plurimo tempore impenso, præ cæteris in fulgurum interpretatione uersati sunt: adeò ut nostra quoque ætate, uniuersus fermè orbis tum admiretur uiros, tum fulgurum interpretibus utatur. Patriam uberem incolunt, quam studio cura; efficiunt fertiliorem. Mensa bis in die sumptuosè præparata, omnia, quæ ad epularum delicias pertinent, abundè subministrant. Stragulas insuper uestes multiplices floribus distinctas, poculáque aurea uarij generis, ac ministrorum seruorúmque numerum permagnum in usu habent: ubi non solum serui famulantur, sed etiam liberi plures. Postremò priori uirtute abiecta, potui se atque ignauiæ tradentes, haud iniuria partam maiorum suorum in bellis gloriam amisere. Non autem eos parum ad delicias impulit patriæ fertilitas, quæ fructifera rerum copia ad inertiam uoluptatémque traduxit. Sunt Tyrrheni campi lati, collibus distin-

distinĉti, cultique admodum, solo fertili, ut qui aquis non hyemis tantum, sed æstatis quoque tempore abundant.

CAPVT X.

De insulis Oceani, quæ ad Meridiem sunt, & ea quæ Hiera appellatur, & Panchæa, & de iis quæ in ea esse scribuntur.

NVnc insulas Meridiem uersus in Oceano Arabiæ, quæ ad orientem spectat, termi-natur autem ea, quæ dicitur Gedrosia, positas referemus. Ea Arabiæ portio pluribus pagis urbibúsque haud ignobilibus incolitur: quarum aliæ eminentibus in collibus sitæ sunt: aliæ in tumulis, aut patentibus campis. Regias habent, quæ insigniores sunt, admodũ sumptuosas, frequentibusq; habitatoribus satis opulentas. Omnis ea patria pascuis, uariỹq; generis pecoribus plena est. Flumina insuper per eam decurrentia campos irrigant, quo reddũtur fertiliores. Ideo quæ pars Arabiæ alỹs ubertate præstat, felix est appellata. Ei regioni, quæ Oceano iuxta est, plures opponuntur insulæ: quarum tres merentur literis commendari. Vna, in qua non licet sepeliri uita functos, sacra dicitur. Altera huic propinqua est stadỹs septem, ad quam deferunt sepelienda corpora. Sacra fructibus caret, præterquam thure: quod in ea adeò excrescit, ut per uniuersum orbem satisfaciat deorũ sacris. Fert etiã myrrhã plurimã, &

alia uarij generis aromata, odorem præbentia. Thus percipitur hoc pacto. Arbor est magnitudine parua, aspectu spinæ Aegyptiæ albedine: folia, arboris, quæ Cithea dicitur, similia: flos colore croceo. Thus ab arbore, quemadmodum lacryma emanat. Myrrhæ arbor lentisco æqualis est: folium frequentius, tenuiusque. Fluit autem, effossa ab radicibus terra. In solo ubere bis in anno fructum reddit, uere atque æstate: sed rubeum uere propter rorem, æstate album. Colligunt autem paliuri semen: quo pro cibo potúque utuntur, & ad uentris fluxum. Varij est usus ea omnis regio: sed optimam rex possidet concessa ei decima omnium insulæ fructuum parte. Insulæ latitudinem ducentorum stadiorum esse aiunt. Incolitur à Panchæis: qui & thus, & myrrham in continentem ferunt, uendentes Arabis mercatoribus: à quibus alij pretio sumptas in Phœnicem, Syriam & Aegyptum transuehunt. Inde à reliquis orbis mortalibus importatur. Est & tertia magna insula haud amplius triginta stadijs ab hac remota, ad orientalem Oceanum spectans, plurium stadiorum longitudine. Ab eius promontorio, quod ad occidentem uergit, elatiora Indiæ loca tradunt aspici. Sunt in Panchæa quæ historiæ mandentur digna. Habitant eam indigenæ, qui dicuntur Panchæi. Externi præterea, Indi, Scythæ, Cretes, Oceano aducti. Ciuitas

uitas est in ea perpulchra nomine Panara, admodum felix. Qui in ea habitant, ministri Iouis Triphylij dicuntur. Soli enim ex his, qui Panchæam oram incolunt, suis uiuunt legibus, liberi, absque rege. Annuos tamen sibi principes creant tres, quorum iudicio, mortu excepta pœna, singula, ita tamen ut res maximas ad sacerdotes referant, permittuntur. Ab hac urbe stadijs sexaginta, Iouis Triphylij abest templum, in campestri posítum loco: quod tum uetustate, tum ædificij magnificentia, tum natura loci mirabile habetur. Agri circa templum diuersis arboribus pleni sunt, & fructum & uoluptatem usui afferentibus. Cyparissis enim ingentibus, platano, lauro, myrto abundant: quibus augmentum præbet terra scaturientibus aquis irrigua. Ex agris templo propinquis, adeò ingentes dulcis aquæ fontes manant, ut flumen efficiant nauigijs aptum. Ex his diuisa in multas oras aqua reddit arbores altitudinis præcipuæ: quarum sub umbra æstatis tempore calorem homines uitant. Diuersæ insuper uarij coloris aues, quæ in arboribus nidificant, tum suaui cantu, tum usum oblectant. Horti præterea plurimi, pratáque multiplicibus herbis floribusq; uirentia, decorum aspectum reddunt, dijs loci dignum. Palmæ ingenti magnitudine, etiam uberes fructu, nuces quoque fertilem cibum incolis præbent.

Præter hæc uites in altum elatæ multiplici palmite, patriam efficiunt fertiliorem. Templum ingens ex albo ædificatum lapide, magnis sculptúq; suffultum columnis, duorum iugerum longitudinem, cui æqua est latitudo, complectitur. Permagnæ Deorum statuæ, summa arte fabrefactæ, templum exornant. Circùm uerò sacerdotes, quibus sacrorum cura demandata est, domos habent. Est quoque iuxta templum circus, longitudinis stadiorum quatuor, latitudine iugeri. Ab utroque circi latere signa ænea ingentia sita sunt, quadrata basi. In eius fine ex uberibus fontibus fluuius, quem diximus, colore albo profluit. Appellant autem hoc flumẽ, Solis aquam: quæ potu sumpta, pluri mũ confert ad corporis ualetudinẽ. Circũdant omnem fontem margines ex lapide sumptuoso. Ab utroque latere, stadÿs quatuor usque ad marginis extremum, nulli præter sacerdotes ire fas est. Ager qui circum adiacet stadÿs ducentis, dÿs sacer est: cuius uectigal in sacrificÿs consumitur. Hos ultra campos mons est excelsus, dÿs dicatus, quem Cœli sedem appellant, Olympumq; Triphylium. Ferunt enim, Cœlum orbi imperantem, cum ad hæc loca diuertißet, ex eius montis cacumine cœlum & stellas orbis contemplaße: ac deinceps Olympum Triphylium, quoniam ternæ in eo gentes sunt, urbes quoque eorum Ardenam, Loiam,

Aste

Asteruſam deleſſe. Sacra inſuper in eo monte inſtituiſſe, quæ ſacerdotes caſtè annis ſingulis celebrarent. Poſt hunc montem in alia Pancheæ ora uarij generis ſunt animantia, elephantes plurimi, leones, pardali, damæ: diuerſaq; præterea animalia tum aſpectu uario, tum robore mirãda. Habet præterea ea inſula tres nobiles urbes, Hiracidam, Dalidam, Oceanidam. Regio omnis fructifera, ſed uini maximè abundans. Viri bello apti, curribus in bello utuntur more priſco. Politia eorum trifariam partita eſt. Primum locum ſacerdotes tenent, quibus adduntur artifices. Secundum agricolæ habent. Tertium milites, quibus paſtores adjiciuntur. Sacerdotes omnium ſunt duces: quibus & controuerſiarum iudicia, & publicarum rerum arbitria permiſſa ſunt. Ruſtici agros colunt, fructus omneis in commune conferentes. Qui ex eis optimè uidentur agro colendo uacare, hi uſque ad numerum decem ad cæterorum exhortationem diſtribuendorum fructuũ iudices à ſacerdotibus leguntur. Paſtores tum ea quæ ad ſacra pertinent, tum reliqua in publicum, alia numero, pondere alia cum omni ferunt diligentia. Nil enim priuatum cuiuſquam eſt, domo atque horto exceptis: ſed tum uectigalia, tum cætera ſacerdotes percipiunt: æquè illa cæteris, prout uſus fuerit, diſpertientes. Ipſis duplum conceditur. Veſtibus induun-

tur mollibus. Oues enim apud eos plurimùm ab alijs differunt mollitie. Ornamenta aurea non tantum mulieres, sed etiam uiri deferunt, torquibus collum ornantes, armillis manus, aures more Persarum inauribus, pedes nouis ac uarij coloris calceis. Milites patriam armis tutantur. Pars enim quædam eius oræ à latronibus, qui agricolas per insidias capiunt, infesta est. Sacerdotes ultra reliquos delicijs uacant, uitam ducentes mundam ac sumptuosam. Stolas lineas maximè tenues ac delicatas: quandoque uerò uestes ex molliori lana contextas induuntur. Mitras insuper gestant auro intextas. Sandalijs pro calceamētis uarij coloris utuntur, summa arte factis. Ferunt & aurea, mulierum more præter inaures, ornamenta. Hi maximè deorum incumbunt curæ, hymnis & laudibus eorum gesta recensentes. Narrant sacerdotes, genus eorum manasse à Creta ab Ioue ductum, cum in Panchæam uenisset: quo tempore inter homines uersatus, orbi imperitauit. Horum coniecturam ex sermone sumūt, cum multa pene eos uerbis Cretensium dicantur: beneuolentiamq; quam erga Cretenses habent, tradita illis à maioribus huius rei memoria, à parentibus cepisse. Ostendunt præterea horum scripta quædam ab Ioue relicta, quo tempore templum construxit. Referta est etiā ea patria auro, argēto, ære, stanno, ferro: quorum

rum nil extra insulam asportari licet. Neque uerò sacerdotibus extra locũ sacrum proficisci fas est. Vitra deprehensum, interfici licet. Dona plurima aurea atque argentea dẽis à longo tempore oblata in templo seruantur. Valuæ eius structura mirabili, auro, argento, chore sunt decora. Dei lectus sex est cubitorum longitudine, quatuor latitudine, aureus totus, opificio splendido ac uenusto. Simili modo & Deí mensa tum magnitudine, tum pari impensa splendoreq; iuxta lectum posita. Huius in medio est & alter lectus ex auro permagnus, sacris Aegyptiorum literis inscriptus, in queis Cœli & Iouis gesta, deinde Dianæ ac Apollinis à Mercurio scripta continebantur.

CAPVT XI.

De Samothracia, & de mysterijs, quæ in ea sunt.

INsulas Oceani Arabiæ oppositas cũ recensuerimus, nunc ad eas trãseamus, quæ Græciam, Aegæumq; pelagus spectãt, initiũ earũ à Samothracia sumẽtes. Hanc nõnulli Samon uocitatã priscis tẽporibus tradũt: deinde ab antiqua Samothracia insulæ propinqua, Samothraciã dictam. Habitarunt eam prius Aborigines, cum eorũ qui in ea primũ fuere tum homines tũ duces, nullæ nuptiæ ferãtur. Quidam aiunt, priscis temporibus insulã uocatã Samũ, ab incolis qui ex Samo ac Thracia eò profecti sunt dictã Samo-

mo

mothraciam. Sua olim lingua Aborigines usi sunt: cuius multa uestigia in sacris ad nostram usq; ætatem perdurant. Tradunt Samothraces ante Deucalionis diluuium aliud quoq; antea magnum apud eos extitisse. Id primũ ab ostio Cyaneo, deinde ab Hellespontο erupisse. Ponti enim pelagus in modum stagni fluminum incursu, aquarumq; inundatione adauctum, adeò supra modum in Hellespontum effluxit, ut Asiæ magna pars secus mare sita, fuerit diluuio absumpta: plana quoq; Samothraciæ ora crescẽte mari, uastata est. Qua ex re posteri piscatorum nonnulli iactis retibus quædam columnarũ lapidea capita in terram traxere, tanquam ciuitatibus aqua submersis homines ad altiora insulæ loca confugerint. Decrescente deinceps mari, accolas uota dijs fecisse: salutemq; consecutos, circum insulam salutis terminos statuisse tradunt. Exstisse quoq; aras, in quibus nunc usque sacrificatur: ut palam sit, ante diluuium eam insulam habitatam fuisse. Postmodum ortum in ea ferunt Saona ex Ioue ac Nympha, ut quidam uolunt: ut alij, ex Mercurio & Rhena, qui populum dispersum in unum congregãs inditis legibus, Saon ab insula uocatus est. Hic populum in quinq; tribus partitus, cuilibet indidit filiorum nomen. Tradunt eo tempore ex Ioue ac Electra Dardanum, Iasium, & Hermionen ortos. Dardanus uir prudens, in Asiam

nauig

nauigio transuectus, urbem Dardanam condidit: constitutoq; regno, quod posteri Troiã appellarunt, populos sibi subditos Dardanos uocari iussit. In multas præterea gentes has imperio diffuso, Dardanos in eis pro Thracibus locauit. Iouem uerò aiunt, cum uellet filiorum alterum honore insignem esse, docuisse eum initiandi ceremonias, quas haud fas est audire nisi initiatos. Videtur autem hic primus hospites initiasse: exq; ea re ceremonias reddidisse celebriores. Cadmum deinceps Agenoris Europam quærentem, quum ad eos peruenisset, perceptis ceremoniis, Hermionen duxisse uxorem, Iasij, non (ut Græci fabulantur) Martis sororem. Has nuptias à dijs primùm celebratas ferunt: Cereremq; in gratiam Iasij ei ex frumento panem attulisse, Mercurium lyram, Palladem decantatum monile, peplum, ac tibias. Electram uerò magnæ Deorum matris sacra celebrari ostendisse cum cymbalis, ac psallentium tympanis. Et Apollinem quippe cithara usum, & Musas tibijs, cæteros Deos plausu nuptiarum iucunditatem auxisse tradunt. His actis, Cadmus iuxta oraculi responsum condidit in Bœotia Thebas. Iasius sumpta uxore Cybele genuit Corybantum. Verùm ad Deos translato Iasio, Dardanus, Cybele ac Corybantus sacra Deorum matris in Phrygiã detulerunt. Ceres primo nupta Olympo genuit Alcem,

Alcem, deamq; Cybelen ab se nominauit. Corybãtus eos qui matris sacrificijs incumbebant, appellauit ab se Corybantas. Despondit quoq; Theben Cilicis natam. Tibias insuper inde in Phrygiam traduxit, ac in Lyrneßũ Mercurij lyram ab Achille postmodum sublatã. Ex Iasio præterea ac Cerere Plutonem fabulæ natũ uolunt. Verùm constat frumenti copiam in nuptijs Hermionis ob Iasij benecuolentiam dono datam. Quæ de eiusmodi ceremonijs singulatim traduntur, in arcanis seruantur, solis initiatis nota. Vulgata est horum deorũ præsentia, atq; in periculis mirabile præsidium ipsorum inuocantibus numen. Effici quoq; assueuerant horũ mysteriorum participes, iustiores, magis pios, & prorsus meliores uiros. Ideoq; uetusti heroês ac semidei qui præclari fuere, initiari summopere cupierunt. Nam Iason, Castor, Pollux, Hercules, Orpheus, his initiati sacris fortunati in bello horum deorum fauore extiterunt.

CAPVT XII.

De Naxo, Cyrno, & Calydna.

NVnc ad Naxum ueniamus. Hanc primùm Strongylen dictam, habitarunt ex huiusmodi causa Thraces. Fabulantur Boreos pueros fuisse Buten ac Lycurgum, non ex eadem matre fratres. Butes qui iunior erat, cùm insidias paraßet fratri, re palàm facta nil asperius Lycurgus egit, quàm ut unà cum insidiatoribus

toribus nauigijs sumptis, Butes nouam patriã cogeretur quærere. Itaq; Thracibus periculi socijs assumptis, per Cycladas ad insulam Strongylen profectus nauibus, nauigantes prædari cepit. Cum raræ apud eos essent fœminæ, multas ex alijs locis mari raptas adduxere. Cycladum quædam omnino desertæ erant, quædã paucis incolis fultæ. Quapropter alias regiones prædandi gratia petentes, cum ab Eubœa arcerentur, ad Thessaliã nauigarunt: ubi in continentem descendens Butes, casu in sacerdotes Dionysij circa montem Arcadiæ, qui dicitur Dryos, Orgia celebrantes incidit. His conspectis, quædam abiectis in mare sacris confugerunt, aliæ montem propinquum petiuere. Coronis rapta ad Butæ concubitum compulsa est. Quod illa molestius ferente, cum Dionysij auxilium imploraßet, Butes in insaniam uersus, in puteum se deijciens exspirauit. Reliqui Thraces alijs mulieribus raptis, in queis clarior fuit uxor Aloëi Iphimedea, eiusq; filia Pancratis, in insulam sunt reuersi. Hic Thraces loco Butæ alium regem insulæ præfecerunt Agaßomenum, cui Pancratidem Aloëi filiam præstantem pulchritudine, matrimonio iunxere. Verùm antequam regi desponderetur, duces eorum præcipui Sicelos atque Cetetus pro Pancradite mutuis uulneribus dißensione inter eos orta, concidere ũt. Agaßomenus amicorum

eorum cuidam nuptui Iphimedeam dedit. At uerò Aloei Ephialtes atque Othus filij ad inuestigandas uxorem filiamq; missi, cũ in Strongylem peruenissent, Thracibus bello subactis, urbeq; obsessa, defuncta postmodum Pancratide, in insula Thracibus imperantes mansere, appellaruntq; insulam Diam. Orta postmodũ inter eos regni contentione, cum ad certamen descendissent, multis utrinque cadentibus, mutua occubuerunt cæde. Ab incolis postea tanquam heroes culti Thraces qui superfuerunt, cum annis postea ducentis insulam tenuissent, siccitate urgente eã deserere coacti sunt. Cares deinceps ex Samia aduecti, insulam possederunt: quibus Naxus Palemonis imperans, pro Dia ab se cognominauit Naxon. Hic uir bonus ac præclarus filium reliquit Leucippum. Ex quo ortus filius Merdeus imperauit insulæ. Theseus postmodum ex Creta cum Ariadne profectus, in ea permansit insula. Qui cum per somnium Dionysium sibi, nisi Ariadnen reliquisset, minitantem uidisset, timore perculsus muliere omissa, ex insula discessit. Dionysius noctu sumptam Ariadnen in montem tulit, qui appellatur Dryos. Et is primũ euanuit ut Deus: tum quoque Ariadne non amplius uisa est. Ferunt Naxij hunc Deum apud eos nutritum, ob eamq; rem insulam sibi acceptissimam esse, Nysiademq; à nonnullis dici. Nam Iouẽ eorum

fabulæ

fabulæ tradunt, Semele ante partum fulmine icta, sumptum in femore infantem, ut clam Iunone esset, usque ad pariendi tempus abscondisse: inq; Naxo insula natum filiæ Coronidi Cliediq; loci nymphis præbuisse educandum. Fulminasse autem ante partum Semelen, ut non ex mortali, sed ex duobus diis ortus cuestigiò fieret immortalis. Incolis uerò ob Dionysij nutriendi curam gratiæ sunt redditæ felicitate insulæ, & ut classe præstaret præbita. Nam primi à Xerxe deficientes, & classe eum oppugnarunt, & apud Plateas in acie operæ eorum insignis fuit. Vina præterea habet præcipua, indicium haud paruum Dei erga insulam affectionis. Hanc Symen antea dictam, cum esset cultoribus deserta, primùm cum Triopo aduecti aduenæ habitarunt. Horum duces Cithonius Neptuni filius, ac Symes, à quo & insula id nomen sortita est, extiterunt. In ea postmodum regnauit addita Gnidiæ parte Nireus, Charopi atq; Aglaiæ filius, speciosus admodum, qui cum Agamemnone ad Troiam profectus est. Confecto Troiano bello, insulam ceperunt Cares: quo tempore plurimùm mari poterant. Hi siccitate ingruente fugientes ex insula, locum, quem Vranium dicunt, habitarunt. Syme mãsit deserta, quoad Lacedæmonijs Argiuisque ad eam insulam transeuntibus habitata est. Quidam Nausus nomine, qui antea cum Hippothoo uenerat,

sumptis uoluntarijs colonis in Symen tunc inhabitatam primùm transijt: deinde nonnullos duces Zucho cò nauigantes, communicata cum eis insula, susceptit. Eam coloniam à Gnidijs ac Rhodijs deductam ferunt. Calydnam uerò ac Nisyron olim à Caribus possessas, Tettalus postmodum Herculis tenuit. Antiphus deinde, Phidippúsque Coorum regis filij, ad Ilium ab his insulis nauigantium duces fuere. Tum uerò à Troia quatuor Agamemnonis nauibus ad Calydnam aduecti, immistíque accolis, ibidem permanserunt. Priscos Nisyri incolas terræmotus absumpsit. Pestè deinceps afflicta insula, eò coloniam misere. Rhodij Carpathon primi inhabitarunt quidam Minois milites, quo tempore Græcorum primus maris imperio potitus est. Multis postmodum seculis Iochus Dimoleontis Argiuus genere, iuxta certum responsum, coloniam in Carpathum deduxit. Rhodus insula primùm inhabitata est ab ijs, quos Telchines appellant, secundum fabulas Martis filios. Fertur fanè, eos unà cum Calpharna Oceani filia nutrisse Neptunum, ab Rhea illis datum. Fuisse quoq; eos aiunt quarundam artium inuentores, aliáque ab ipsis utilia permulta in usum hominum deducta. Statuas insuper duorum fabricasse primò, quædámque antiqua eorum nomine signa fuisse appellata. Nam apud Lydios Apollo

Telchi

Telchinius, Iuno ac nymphæ apud Ialysios Telchiniæ, apud Camiræos Iuno Telchinia dicuntur. Incantatores etiam uolunt eos fuisse, & tanquam magos, nubes, imbres, grādinem, niuem inducere: ac mutare proprias formas, cum uellent, solitos. Inuidi quoque in doctrinas artium extitere.

CAPVT XIII.

De Rhodo, & iis, quæ de ea fabulosè feruntur.

NEptunus iam uir, ex alia Telchinum sorore ab se dilecta genuit liberos, mares sex, fœmellam unicam nomine Rhodon: à qua & insula cognominata est. Fuerunt in ea parte insulæ quæ ad Orientem pertinet, Gigantes, quo tempore Iouem ferunt expugnatis Titanis Imaliæ nymphæ amore captum tres ex ea suscepisse pueros, Sparteum, Saturnum, Cytum. Quorum ætate tradunt Venerē, cū ex Cythero Cyprum peteret, aditu prohibitam à Neptuni filijs, claris admodū, atq; animo elatis: eaq; re turbatam deam, eos in insaniam ab se uersos adegisse, ut matrem ui cognoscerent, multisq; incolas afficerent calamitatibus. Quæ Neptunus perspiciens, filios ob rei pudorem suffodit in terram: quos orientales dæmones appellant. Aliam in mare proiectam uocauit Leucotheam: cui immortalitū honores incolæ tribuerunt. Postmodum Telchinis futurum præui-

dentibus diluuium, relicta abierunt insula. Lycus deinceps cum in Lyciam uenisset, templum Lycij Apollinis ponè Xanthum fluuium erexit. Facto diluuio, cæteri quidem aqua deleti sunt, locis insulæ planis ob pluuias in modum stagni redactis: pauci, & in his Iouis filij, qui ad montes confugerant, euasere. Sol secundum fabulas Rhodiæ amore captus, insulam aqua amota Rhodum ab ea dixit. Verùm id constat, cùm à primordio insula referta paludibus admodum humida esset, Solis calore arefactos humores, terram fertilem reddidisse. Ab eo autem genitos septem numero, qui dicti sunt Heliades. Cùm alij præterea indigetes populi insulam inhabitarent, existimatum est, insulam Soli sacram esse. Rhodij quoq; postmodum Solem prædijs cæteris coluerunt, tanquam sui generis auctorem. Tradũtur filij, Ochimus, Cercaphus, Macer, Actinus, Tenages, Triopas, Candalus, filia una Electrione: quæ adhuc uirgo functa est uita, heroicos post obitum honores à Rhodijs sortita. Cum iam uiri essent Heliades, Solem ferunt dixisse, qui Mineruæ primùm sacra fecissent, apud eos deam futuram. Quod idem cùm Athenienſibus prædictum esset, aiunt ab Heliadibus omisso propter festinantiam igne, immolata hostia, Cecropem Athenienſium regem postmodum accenso igne sacrificasse. Ex quo hucusq; mos huius sacrificij solũ in Rhodo

perseue

perseuerat: ibiq; permansit dea. Hæc de Rhodijs prisci tradunt: in queis est Zenon, qui eius insulæ gesta scripsit. Heliades peritißimi omnium, sed maximè in astrologia fuerunt. Addiderunt quoq; ad nauigandi artem permulta. Situm insuper terræ conscripsere. Præstantior inter eos Tenages fuit, à fratribus ob inuidiam occisus. Qua re nota, cædis participes aufugerunt, Macer quidem in Lesbum, Candalus in Coon: Actis ad Aegyptum transiens, in patris honorem Solis condidit ciuitatem, à quo ad Aegyptios astrologiæ notitia traducta est. postmodum Græcia diluuio oppreßa, cum plurimi homines perißent, & literarũ quoq; monumenta deleta sunt. At diluuij expertes Aegyptij, astrologiæ artem sunt prosecuti. Qua in re cum Græcos ob literarum defectum anteirent, accidit, ut primi Aegyptij crederentur astrologiæ extitiße repertores. Eodem pacto cum ab Atheniensibus urbs nomine Sai in Aegypto fuißet condita, & hæc quoque propter diluuium ex hominum memoria delapsa est. Hanc ob causam existimant multis pòst seculis, Cadmum Agenoris filium, primum literas in Græciam attuliße. At que ideo Græcos quadam communi ignorantia ductos, literarum inuentionem illi acceptam tribuiße. At uerò Triopas in Cariam nauigans, promontoriũ tenuit, ab eo postmodum Triopion cognominatum,

tum. Reliqui Solis filij, qui procul à culpa cædis erant, permãsere in Rhodo, habitantes in Ialyso, ubi & urbs cõdita ab eis est nomine Achaia. Horum Ochimus natu maior regnum tenens, uxorem Egetoriam loci nympham duxit, ex qua genuit filiam Cydippen, Cyrben postea appellatam. Quã Cercaphus frater in uxorem sumpta, in regno successit. His uita functis, filij tres regnum cepere, Lindius, Ialysius, Camirus. Inundatione deinde aquarum sequuta, Cyrbe deserta cultoribus facta est. Ipsi patriam inter se partiti, quilibet ciuitatem sui nominis condidit. Post hæc Danaus ex Aegypto cum filiabus aufugiens, in Lydiam Cypri appulit: susceptusq; ab incolis erecto Mineruæ templo, statuam ingentem deæ dicauit. Hoc tempore Cadmus ad perquirendam Europam missus, uehementi iactatus tempestate in Rhodum uenit: ibique suscepto antea dum fluctibus agitaretur uoto, ædificauit Neptuno templum eiusq; curã Phœnicibus quibusdam ab se in insula relictis, qui Ialysijs permisti cum eis permansere, demandauit. Ex his postmodum sacerdotes, qui faciundis præessent sacris, ex successione manarunt. Cadmus Mineruam Lindiam ornauit donis, in quæis olla fuit ærea admodum conspicua, antiquo more fabrefacta. In ea literis Phœniceis, quas aiunt primùm ex Phœnicibus in Græciam allatas, appellatásque Phœniceas, inscri

inscriptum erat terram Rhodiam à serpentibus uastatum iri. Quapropter Rhodij postmodum in Delphos sciscitatum misere, quo pacto id auerteretur malum. Responsum Apollinis præcepit, ut Phorbantem cum socijs in insulam asciscerent. Hic Lapithi filius cum pluribus erat in Thessalia socijs patriam ad habitandum quærens: ac citò iuxta Dei responsum, Phorbanti pars insulæ ad habitandum concessa est. Cuius uirtute deletis serpentibus, liberata est eo timore Rhodos. Fuit hic in cæteris quoque rebus uir bonus: unde & post obitum, heroum meruit honores. His actis, Althemenes Catatrei filius, Cretensium regis, cum oraculum de quibusdam sciscitaretur, responsum tulit, in fatis esse, ut pater ab eo interficeretur. Euitare fata cupiens, sponte cum plurimis uoluntarijs abijt in eam Rhodi oram, quæ Camiros dicitur: supérque Achabyrum montem Ioui templum construxit, Camiræum appellatum: quod & nunc quoque super excelsum montis cacumen positum, unde Creta conspici potest, præcipuo habetur cultu. Habitabat Althemenes cum his, qui eum secuti erant, in Camiro, præcipuo incolarum honore habitus. At pater Catatreus, cui nulla erat alia proles masculæ, filij, quem præcipuè amabat, actus desiderio, profectus est in Rhodum, rapiendi nati, eiusque in Cretam deducendi cupidus. Ve-

rùm ui fatorum, quæ superari nequit, urgente, cùm noctu in insulam descendisset, orta inter suos lociq; incolas contentione ac pugna, Althemenes suis auxilio accurrens, iaculo inscius patrem occidit. Qua ex re Althemenes dolore ingenti perculsus, cùm tantæ uim calamitatis ferre non posset, fugiens hominum consortia ac sermones, solúsq; per deserta inuiáque loca aberrans, dolore consumptus expirauit. Cui à Rhodijs postmodum honores heroum impensi sunt. Paulò ante Troianum bellum Tlepolemus Herculis filius, ob Licymnij cædem ab se inscio interfecti, ex Argo sponte fugiens, secundum oraculi responsum, quod super colonia deducenda consuluerat, cum certis populis transcendit in Rhodum: ibiq; ab incolis susceptus habitauit. Factus deinceps insulæ rex, & patriam omnem reddidit insignem, & iustè imperauit. Inde ad Ilium cum Agamemnone profectus est, regni administratione Butæ, qui ex Argis cum eo fugerat, permissa. Is uir bello clarus, in agro Troiano defunctus est.

CAPVT XIIII.

De Cherroneso, quæ Rhodo opposita est.

QVoniam Rhodiensium rebus, Cherroneso, qui locus eis oppositus est, quædam sunt immista, haud ab re censemus & ipsa literis tradere. Cherroneſus olim, ut nonnulli tradunt, à natura loci qui Isthmos dicitur: ut uerò

scripse

scripserunt alij, à Cherroneso qui eis imperauit oris, nomen traxit. Haud multo post huius imperiũ uolunt Curetes quinq; ex Creta eò transfretasse, illorum posteros, qui ab Ioue & Rhea orti sunt, inq; Idæis mõtibus Cretæ educati. Hi in Cherronesum haud parua classe nauigantes, Cares in ea habitantes expulere, omnemq; eam subactam patriã in quinq; distribuerũt partes, condita à quoq; eorũ sui nominis ciuitate. Paulò uerò pòst Inachus Argiuorum rex amissa Io filia, Cyraum præstantem ducem cum haud contemnenda classe ad eam inquirendam destinãs, reditũ absq; filia interdixit. Verũ cũ diutius uarijs peragratis orbis locis, incassũ quæsita esset, ex Caria Cherronesum cõcepta patria petiuit: deinde partim suadendo, partim cogendo quorundã locorum rex factus est, ciuitate ab eo nomine suo condita. Vtilitati publicæ intẽtus, magna gloria apud subditos uixit. Triopas deinceps contaminatus cæde fratris, cum in Cherronesum peruenisset, à Melisso rege cædis purgatus, in Thessaliã trãsijt, Deucalionis filijs belli præsidio futurus. Pulsis inde Pelasgis, agrũ Dorcõ sortitus est. Cum templũ Cereris euertisset, eius materia abusus est ad regiæ cõstructionem. Igitur incolarũ odio contracto ex Thessalia fugiens, cũ populis qui secum nauigarant, in Gnidiam uenit: in qua & urbẽ condidit sui nominis Triopiã. Inde profectus, & Cherronesum ce-

pit, & ei conterminæ plurimam Cariæ partem. De Tritopæ genere plures scriptores poëtæq; dissentiunt. Nam tradunt quidã, ipsum ex Canace Aeoli filia Neptunoq;, alij ex Lapitho Apollinis Scibeq; Penei ortũ. Est in Castamo Cherronesi templum sanctũ Semideæ, de qua cũ multa uarie ferantur, haud silendũ uidetur. Verũ nos id quod magis increbuit, quodq; cõsentiũt accolæ, referemus. Staphylo ac Chrysotheodæ fuisse traduntfiliastres, Molpadiam, Rheã, Partheniam. Rheã ab Apolline compressam, grauidã esse factã, patrẽ iratum, tanquã ab homine corruptã filiam, in arca inclusam, in mare deiecisse: quæ cum in Delum appulisset, filium genuit nomine Anium. Mulier præter opinionẽ salutẽ assecuta, infante post partum super Apollinis altare posito, Deum orauit, ut si ex eo esset genitus, puerũ saluaret. Apollinem dicunt abscondito infante eius educandi curã cepisse: doctumq; deinde diuinandi artem, magno honore affecisse. At uerò Molpadiam Partheniamq; Rheæ sorores, patris custodientes uini amphorã paulò antè inter homines reperti somnus oppressit. Interim nutrita apud eas sus, thalamũ ingressa, uini amphoram fregit. Quo dissipato, uirgines patris iracũdiam ueritæ, cũ ad litus cõfugissent, è saxo se in mare præcipitauere. Apollo in earũ sororis gratiam, manibus susceptas, in Cherronesi urbes incolumes detulit. Partheniæ in Bubasto Cherronesi

diuũm

diuûm honores habiti, & phanũ ædificatũ. Mol padia in Castamũ accedẽs, prædicatione Apollinis Semideæ dicta, apud Cherronesios in honore fuit. In eius sacris, propter casum qui ex uino accidit, melicrato libãt. Tangentẽ uerò aut edentẽ porrũ, nequaquã fas est templũ ingredi. A deò autẽ postmodũ Semideæ religio excreuit, ut non incolæ solũ, sed externæ quoq; gẽtes ad id templũ proficiscerẽtur, sacris donisq; egregijs deã colentes. Quod uerò maximũ habetur, Persæ imperantes Asiæ cũ omnia Græcorũ loca sacra expilaßent, solum huius Semideæ templũ intactũ liquere. Latrones insuper singula raptẽtes, hoc solũ haudquaquã muro cinctũ, ut absq; periculo spoliari queat, inuiolatũ sinũt. Huius rei causã tradunt, deæ cõmunem in omnes beneficentiã. Nam & ægros per somnũ curas morborũ docet, & multis insuper sanitatẽ desperãtibus salutẽ præbet. Mulieres præterea parturientes à laboribus ac uitæ discrimine hæc liberat deæ. Quo factũ est, ut plurimorũ, qui salutẽ aßecuti sunt, donis refertũ templũ existat, neq; custodibus, neque mœnijs, sed religiõe tutũ. Et de Rhodo Cherronesoq; hactenus. Nunc ad Cretã transeamus.

CAPVT XV.

De Creta, & iis, quæ de ea fabulosè feruntur, usque ad iuniora tempora.

QVi prius Cretam inhabitarunt antiquissimi, dicuntur Etheocretæ indigetes fuisse. Hor

se. Horũ rex Cretas fuit, plurimarũ in ea insulæ rerum quæ ad uitam mortaliũ conferunt, inuentor. Plures quoque deorum apud eos fabulãtur extitisse, quos propter beneficia hominibus impensa, ut deos posteri coluerunt: de quibus singulatim recensebimus, eos imitati qui Cretensium gesta conscripsere. Primi, qui quidem memoriæ tradantur, in Creta circa Idam habitarunt, Idæi Dactyli appellati. Hos quidam centũ fuisse numero tradunt: alij decem, qui eo nomine uocati sunt, ob parẽ numerum manuũ digitorum: in queis est Ephorus. Volunt nõnulli Idæos Dactylos ex Ida, quæ est in Phrygia, extitisse: indeq; cum Mygdono transcẽdisse in Europam. Diuinandi quoque arte peritos, docuisse cantũ, initiationes, ac mysteria. In Samothracia uerò magnam sui admirationẽ præbuere incolis: quo tempore Orphea ferunt ingenio ad poësim melodiamq; præstãti, horũ discipulũ primũ ad Græcos initiãdi morẽ mysteriaq; attulisse. Idæi Dactyli tradũtur ignis usum, ac æris ferriq; naturam, quoq; modo fabricarentur, in loco, quem Berecynthum dicunt, inuenisse. Cum magnorum bonorum generi hominum haberentur auctores, immortalium honoribus donati sunt. Scribunt etiam, unum ex eis appellatum Herculem: qui cùm gloria excelleret, Olympia instituerit certamina. Posteros uerò nominis similitudine ductos, esse opinatos, ab Hercule

Alcm

Alcmenæ ea certamina instituta. Horum asserunt antiquitus & nunc usque extare uestigia, quòd fœminæ plures ab hoc deo cantus quosdã sumant, ac superstitiosa quædam faciant: tanquam & ipse incantator extiterit, & initiationibus deditus. At hæc, plurimùm aliena sunt ab Hercule, qui est ex Alcmena ortus. Post Idæos Dactylos secuti sunt Curetes nouem, quos quidam ex terra genitos uolunt, alij progeniem Idæorum Dactylorum. Habitasse autem in montibus ac conuallibus arborum plenis, tecta ac indumenta quæ natura præberet, nondum re pertis domibus, habentes. Cùm prudentia eminerent, multa ad uitam utilia ab eis inuenta sunt. Nam primos omnium greges coëgisse, aliaquáque mansuefeciße pecora: mellis insuper, & sagittandi uenandiq; modum induxisse perhibent. Hominum quoque cœtus ad communem uitæ & legum disciplinam illos instituisse ferunt. Reperisse insuper ensem, galeam, ac cum armis saltandi morem: quorum strepitu permagno Saturnus deceptus est. Aiunt præterea, Iouem clam Saturno ab Rhea matre datum his fuisse nutriendum: de quo cum singulatim scripturi simus, paulò altius narratio repetenda est. Tradunt Cretenses Curetum tempore Titanas in Gnosia habitasse: ubi & nunc quoq; fundamenta uisuntur domus, in qua educata Rhea est, atque antiquum cupressorum nemus. Fuisse autem

autem sex numero uiros, fœminas quinque, ex Cœlo & Terra natos, quidam tradunt. Alij, ex una Curetum matre Titea: à qua & id nomen sumpsere. Mares quidem fuere, Saturnus, Hyperion, Conis, Iapetus, Creius, postremus Oceanus. Horum sorores, Rhea, Themis, Memoria, Phœbe, Thetis. Hi omnes rei alicuius, quæ usui hominum esset, inuentores, honores nonnunquam sempiternum adepti sunt. Saturnus natu maior rex factus, homines ex agresti incultáque uita ad mores legesque & humaniorem cultum deduxit. Qua ex causa, cum magna esset apud omnes fama, plura orbis loca peragrauit, exhortans ad iustitiam singulos, & animi uirtutem, obq; eam rem subditos suos bonis moribus institutos reddidit probitate felices. Imperauit maximè ijs quæ ad Hesperum pertinent locis, maximo in honore apud omnes habitus. Ideo usque ad postertora tempora & à Romanis Carthaginiensibusq;, ac alijs proximis gentibus ceremoniæ sacraq; præcipua Saturno fiunt. Multa uerò loca ab eo nomen sumpsere. Et cum legibus homines obtemperarent, nulla iniustitia apud eos erat, sed omnes eius imperio parentes, summa cum uoluptate felicem uitam agebant. Horum testis est poëta Hesiodus, qui eadem in suis carminibus affirmat. Huiuscemodi Saturni fabulæ feruntur. At Hyperion Solis ac Lunæ aliorúmque astrorum motus,

motus, horasq; primùm summa cura obseruationéque ab se percepta, cæteris noscenda tradidit: ideoq; horum parens nominatur, ueluti ipsorum naturæ contemplator. Ex Saturno ac Phœbe orta Latona est, ex Iapeto Prometheus, quem nonnulli scriptores tradunt ignem ab diis furto sublatum hominibus dedisse. Sed ab eo constat illa, quibus ignis alitur, reperta. Ex Titanibus uerò Memoriam tradunt loquendi modum adinuenisse, ac rebus imposuisse nomina: licet à quibusdam ea Mercurio tribuantur. Huic quoque deæ rerum memoriam, à qua & nomen sortita est, assignant. Themim tum diuinandi artem, tum sacra cultusq; deorum introduxisse dicunt: eaq; quæ ad bene uiuendum, & pacem pertinent, ostendisse. Ideoq; conditores legum, sacrorumq; custodes, eos qui deos colunt, & hominũ leges seruant, dictos. Apollo quidem traditur, cum esset responsa daturus, Themim consulere solitus, tanquam diuinandi artis inuentricem. Hi Dei quoniam in plurimis profuerunt mortalium uitæ, non solum immortales honores adepti sunt, sed primi Olympum post obitum habitare existimati sunt. Saturnus ac Rhea Vestam, Cererem, Iunonem, Iouem, Neptunum ac Plutonem genuerunt. Horum Vesta structuram domus inuenisse fertur. Iupiter postmodum apud omnes fermè homines ob hoc beneficium

cium honorari eam, sacriq; coli uoluit. Ceres, frumenti, quod forte inter alias herbas nascebatur, ignotũ cæteris, prima usum adinuenit: docuitq; homines nascendi seruandiq; & serendi modum. Est autem ab ipsa frumentum, ante genitam Proserpinam repertum. Nam post eius à Plutone raptum, frumenta omnia tum in Iouis odium, tum propter dolorem filiæ incẽdisse ferunt. Sed ea inuenta & reconciliatam esse Ioui, & Triptolemo frumenti dedisse semen, mandasseq;, ut cum omnibus id donum participans, modum seminandi monstraret. Traditur à nonnullis, illam leges quoque dedisse, quibus homines iustè uiuere assuescerent: unde & legifera dicta est. Et quoniam maximorum bonorum causa humano generi extitisset, ab omnibus non solum Græcis, sed barbaris quoque, ad quos frumenti peruenit usus, honoribus sacrisque solennibus ac celebritate præcipua colitur. Nonnulli de frumenti inuentione secus sentiunt, penes se eam primò deam apparuisse, frumentíque naturam & usum penes se repertum asserentes. Nam traditur ab Aegyptijs, Cererẽ & Isidem eandem esse deam, primamq; in Aegyptum attulisse frumentum, Nilo Aegypti campos irrigante, omníque regione ad ferendos fructus optimè sita. Athenienses quamuis inuentionem frumenti fateantur, uolunt tamen alium de in Atticam delatum; locúmque qui id primum

mum donum susceperit, Eleusinam appellant: eo quòd ab alijs id semen ad eam oram sit asportatum. Siculi, quum insula Cereri ac Proserpinæ sacra existat, æquum censent, frumenti usum ei primùm patriæ fuisse ostensum, quam in primis amarit. Haud enim uerisimile est, eam regionem, quam ut propriam Ceres admodum fructiferam præstitisset, postremam huius beneficij participem effeciße, præsertim cum in ea insula & filiæ raptus contigißet, & frugum eßet fertilis, ubi etiam sua sponte, prout poëta tradit, nascantur hordeum ac frumenta. Sed de Cerere hactenus. De dijs uerò alijs ex Saturno & Rhea natis, Neptunus secundum Cretenses primus nauigandi arte inuenta classem instituit, eiúsque præfectus est à Saturno factus. Quapropter traditum est posteris, Neptunum imperaße mari, sacráque ei à nauigantibus facta. Addunt etiam, Neptunum equos primum domuiße, artémque equitãdi ab illo traditam: ex quo Hippius sit appellatus. Plutonem uolũt, sepulcrorum, funerum, atque honorum qui mortuis impenduntur, usum introduxiße, cum antea nulla earum rerum apud homines eßet consuetudo. Quæ causa extitit, ut uita functis dominari existimaretur, antiquitate illi huius curæ principium tribuente. De Iouis genere atque imperio dubitatur. Nam quibuſdam placet, postquam Saturnus ad deos transijt, suscepiße

regnum, non ui patrem expulisse, iusteq; & legitimè regno potitum. Alij Saturno uolunt in ortu filij responsum, fore ut ab Ioue ui regno pelleretur. Quæ res Saturnum impulit, ut filios sæpius perimeret. Id ægrè ferens Ceres, cum uiri animus placari non posset, Iouem in Ida ab se editum clam nutriendum Curetibus, iuxta Idæ montem habitantibus, dedit. Hi in antrum ad nymphas, commendata illis infantis cura, detulerunt. Lacte capræ, quæ Amalthea dicta est, melléque educatus est. Multa insuper Iouis tum generis, tum educationis aiunt in ea insula extare uestigia. Nam cum à Curetibus infans ferretur, tradunt, Omphalum iuxta fluuium Tritonum cessisse, ex quo & ora illa ab eo, quod accidit, deo sacra, Omphalia cognominatur, & propinquus ager est Omphalios appellatus. In Ida antrum, ubi nutritus dicitur, sacrum est, & circa illud prata manent intacta. Verùm quod de apibus mirabile dictu tradunt fabulæ, minimè uidetur præteriendum: Iouem scilicet in sempiternam amoris erga eas memoriam, illarum colorem immutasse, inq; æris uertisse aurati. Quamuis autem locus is admodum excelsus, aspérque situ, uentis quoque agitatus, niuibus sit infestus, nullo tamen apes incommodo aut molestia afficiuntur. Capræ quæ eum nutrijt, & alij sunt honores impensi, & locus eius est Aegiochus uocatus,

catus. Adolescentiam egressus, in Ida ubi genitus est, ciuitatem condidit, cuius postmodum destructæ etiamnum extant reliquiæ. Excessit hic Deus fortitudine & cæteris uirtutibus omnes. Accepto enim post Saturnum regno, maxima plurimáque contulit ad hominum utam. Primus omnium iustitiam docuit mutuò seruari inter mortales, omnium atque iniuriæ remotis. Lites ac contentiones iudicio auferens, singula quæ ad bene uiuendum ac pacem pertinerent, summa ope procurauit. Bonos ad uirtutem exhortatus est: improbos timore coërcuit, ac pœna. Omnem penè orbem circumiens, bello impijs ac prædonibus indicto, æquitatem ac leges introduxit. Per id tempus & Gigantes ab eo sublatos aiunt: in Creta quidem Milinum, in Phrygia Typhonem. Ante pugnam quæ cum Gigantibus in Creta habita est, Iouem sacrificasse dicunt Soli, Cœlo ac Terræ bouem. Quæ sacra Iouem fore superiorem portendentia, primùm uires, & ab hostibus defectionem, tum finem belli futurum monstrarunt. Musæus quippe ab eis desciuit, obq; id ei honores tributi: à dijs autem omnes hostes cæsi sunt. Sed & alios quoque dijs præsidium belli tulisse aduersus Gigantes constat. Macedones quidam circa Pallenem, in campo, quem olim à loci conflagratione Phlegræum, postmodum Cymeum cognominarunt, animaduersum esse ab

Ioue in Gigantes ob eam causam dicunt, quòd magnitudine ac robore corporis constiſi, aduerſiq; legibus, & multa egerint in homines iniuſta, & propinquas gentes in ſeruitutem redegerint, bellumq; his intulerint, qui ob ſingularia in omnes nationes beneficia Dei ſint exiſtimati. Feruntur ab Ioue non ſolum impij nefarijq; deleti, ſed etiam dijs heroibúsque ac hominibus benemeritis honores impenſi. Propter eius beneficentiam, imperijq; magnitudinem, omnium conſenſu & regnum perpetuum tributum eſt, & habitatio in Olympo. Sacrificia inſuper illi ſuper cæteros ſtatuta. Poſtea uerò quàm in cœlum delatus eſt, memoria nominis eius animis hominum, in quos beneficia contulit, adeò infixa permanſit, ut omnium, quæ in cœlo fierent, uelut imbrium, tonitruum, ac fulminum, cæterorúmque eiuſmodi potens exiſtimaretur. Itaque quòd uitæ causa hominibus eſſe uideretur, cum fructus terræ ad maturitatem perduceret, Iouem dixere: patrẽ uerò tum, quia ſingulorum ſuſceperit ſumma cum benevolentia curam, tum quia tanquam dux hominibus extiterit rectè uiuendi. Imperator ac rex, ob imperij amplitudinem: cõſultor ac prouidus, propter conſulendi prudentiam appellatus eſt. Tradunt etiam Palladem in Creta ex Ioue apud fontes Tritonis fluminis ortam, ex quo Tritonia dicta: & nunc quoque apud eos fon-

tes

tes ubi nata est, huic deæ sacrarunt. Fabulantur præterea, nuptias Iouis & Iunonis in ora Gnosiæ fluuio Therino proxima, ubi nunc templum est, factas: sacraq; quotannis sanctè ab incolis fieri, nuptias prout olim factæ traduntur, repræsentantibus. Ex Ioue cretas uolunt Venerem, Gratias, Lucinam, Dianam, & eas quas dicunt Horas, Eunomiam, Iustitiam, Pacem, Palladem, Musas: deos uerò, Vulcanum, Martem, Apollinem, Mercurium. Horum cuilibet, ut perpetua apud omnes uigeret memoria ab se inuentorum gestorúmque Iupiter laudem & honorem tribuit. Veneri nanque maturam uirginum ætatem, aliarumq; curam rerum, quæ nunc etiam circa nuptiarum sacra ac fœdera in eius cultum celebrantur, dedit. Sacrificant autem omnes prius Ioui perfectori, Iunoniq; perfectrici: quoniam hi primi duces inuentoresq; omnium extiterunt. Gratijs, quæ ad oris speciem, ac partium corporis formam decoremq; spectent, insuper beneficij & gratiæ retributionem. Lucinæ parientium curam, officiumq; eorum, quæ parturientes perferunt: unde & in partus discrimine ac difficultate hanc mulieres præcipuè inuocant deam. Ad Dianam tradunt infantium, ac ciborum, quos id ætatis postulet, officium pertinere: qua ex causa puerorum nutricem uocari dicunt. Earum, quas Horas dicunt, datum est suum

cuique munus ad uitæ cultum, & mortalium commoditatem. Nil enim est uitæ hominum ad felicitatem comparandam utilius, quàm leges, iustitia, ac pax. Palladi olearum oleique educendi inuentionem tribuunt. Nam ante huius deæ ortum erat hæc arbor cum alijs syluestribus immista. Olei usus aberat, cum esset ignota. Hæc olei exprimendi modum inuenit. Addunt ipsi quoque uestium apparatum, & ædificandi artem, multáque præterea uolunt in cæteris artibus hominibus profuisse. Nam & tibias, earumq; cantum, & plurima instrumenta ad uaria opificia, ex quibus operaria dicta est, adinuenit. Musis à patre concessa est literarum inuentio, & carminum, quæ poësis appellatur ratio. Nam qui dicunt, Phœnices à Musis perceptas literas tradidisse postmodum Græcis, ij sunt, qui cum Cadmo in Europam nauigarunt: ex quo à Græcis literæ Phœniceæ appellatæ sunt. Verùm Phœnices à primordio non literas inuenisse uolunt, sed earum formam tantum immutasse: eáque literarum forma cum plurimi homines uterentur, hoc cognomine uocatas. Vulcanum ferri, æris, auri, argenti, omniúmque, quæ igne fabricantur, artem inuenisse ferunt, eámque cæteros docuisse. Quapropter harum rerum opifices omnes uota sacráque huic deo maximè facientes, ignem in æternam memoriam susceptibeneficij

neficij Vulcanum uocant. Martem fabulæ tradunt, primum fabricatis armis armaße milites, pugnandiq; ac certandi morem induxiße: eos qui dijs aduersi eßent, interficientem, Apollinem cicharæ, eiusq; musicæ inuentorem ferũt. Medicinæ insuper scientiam diuinandi arte perceptam, qua olim infirmi erant morbos curare soliti, primum attuliße. Arcus insuper, sagittandiq; extitiße repertorem. Qua ex causa Cretenses præcipuè arcu delectati sunt, quẽ Scythicum nominarunt. Aesculapius ex Apolline atque Ariadne ortus, pluribus à patre in medicina perceptis, chirurgiam, & medelarum compositionem, radicum insuper uirtutes adinuenit. Adeò autem medicinæ artem extulit, ut uelut eius inuentor & autor ueneraretur. Tribuuntur præterea Mercurio præconia, diśidia, ac fœdera, quæ in bellis fiunt. Præcones quoque adȳciuntur, qui internuntij eße solent, ob eamq; rem ab hoste tuti. Vnde & ipsum communem utriusque dicunt: cum ambobus utilitatis communis, ac pacis mutuæ interpres existat. Mensuram insuper, ac pondus, & mercaturæ quæstum reperiße affirmant, occultéque inuicem peculandi modum. Præco etiam Deorum traditur, nuntiusq; optimus, quoniam mandata diligenter perficiat: unde & interpretis nomen aßumpsit: non quòd nominum aut orationis, ut quidam tra-

dunt, fuerit inuentor: sed quia diligentius quàm cæteri mãdata referat. Palæstram eum introduxiße, & ex testudinis forma lyram adinueniße aiunt. Poſt Apollinis cum Marſya, qua & ſuperior fuit, contentionem póſtque ſumptam præter æquum à uicto pœnam, pœnituiße Apollinem dicunt: citharæque effractis chordis, muſica aliquandiu abſtinuiße. Dionyſium uitis repertorem, uiníque conficiendi rationem, & fructuum in longiorem uſum ſeruandorum curam & modum docuiße ſcribunt. Hunc in Cretæ ex Ioue & Proſerpina natum Orpheus tradit, inter initiationes à Tytanis diſcerptum. Plures uerò fuiße Dionyſios, iam antea ſcripſimus diligentius. Cretenſes ea coniectura hunc Deum aßerunt apud ſe ortum, quòd duæ inſulæ apud eos ſinus, qui appellantur Didymi, ab eo Dionyſiæ, quod nulla alia in orbis parte fecerit, ſint uocatæ. Herculem ex Ioue genitum multis annis ante eum qui fuit ex Alcmena genitus, fabulantur. Huius mater incerta eſt. Hoc tantum conſtat illum corporis uiribus præſtantiorem cæteris, orbem perambulaſſe, delentem iniquos, & feras beſtias ac monſtra domantem. Inuictus quoque abſque timore in libertatem homines uindicauit. Quibus beneficijs honores immortalium ei ſunt ab hominibus impenſi. Qui uerò poſterior ex Alcmena fuit Hercules, quoniam

niam prioris uirtutes est imitatus, & immortalitatem assecutus est, & propter nominis similitudinem idem, qui prior, creditus. Ideo & superioris gesta huic fuerunt ueri inscitia adscripta. Asserunt quoque, superioris Herculis operum, impensiq; honoris in Aegypto uestigia esse, & ab eo conditam ciuitatem Brytomartyn, quam Dictynnam dicunt, in Creta genitam ex Ioue ac Acharmide Euboli Cereris filij. Hæc retia ad uenandum inuenit: ex quo & Dictynna est cognominata. Consuetudine Dianæ utebatur: quod causam præbuit, ut quidam Dictynnam Dianamq; eandem esse existimarent: quam deam sacris templisq; Cretenses coluere. Qui uerò Dictynnam à retibus piscatorijs, quæ fugerat, insequente coitus gratia Minoë, uolunt denominatam, procul à uero sentiunt. Non enim credendum uidetur, deam in eam egestatem compulsam, ut auxilia hominum imploraret, cum esset maximi Deorum filia. Neque Minoëm tantæ impietatis culpare decet, præsertim cùm fuerit omnium consensu habitus iustus uir, & probatæ uitæ. Plutonem uatum tradunt in tripodo Cretæ, ex Cerere & Iasone. Eius genus bifariam ferunt. Nam quidam uolunt, cum Iason terrã seuerit, adhibita culturæ diligentia, adeò uberem percepisse fructum, ut qui id conspexerunt, à messium fertilitate

litate illum Plutonem nominarint. Vnde & à posteris is cui sensus superesset, habere Plutonem existimatus est. Alij tradunt, Cererem ac Iasonem pucrum genuisse appellatum Plutonem: qui cultum uitæ, pecuniasq; coaceruare, ac in usus custodire primus monstrauit, cum antea parua congregandæ seruandæque pecuniæ fuisset cura. Hæc de dijs, quos Cretenses apud se natos uolunt, scribuntur. Sacra uerò honores, mysteria, ceremonias ab se hoc pacto ad alios arguunt transmissas. Nam ceremoniæ, quas Athenienses omnium celeberrimas in Eleusina faciunt, quæq; in Samothracia, atque in Thracia, unde eas Orpheus sumpsisse traditur, fiunt, in Gnoso apud Cretam prisca lege statutoq; celebrantur: quò palam est, eiusmodi ceremonias ab eis ad alias gentes fuisse traductas: quæque apud cæteros secretè traduntur, eas palam omnibus nostrendi facultatem apud Cretenses esse. Asserunt autem plures deorum ab ipsis profectos, magna orbis parte ab eis peragrata, beneficos in genus humanum extitisse, atque ab se inuentorum artem usumq; docuisse. Nam Ceres cum in Aticam peruenisset, inde in Siciliam transijt: postea in Aegyptum, quibus in locis frumenti serendi cultum monstrauit: summoq; propterea in honore habita est. Venus in Sicilia commorata est circa Erycem, in Cypro circa

Cyth

Cytherum ac Paphum, in Asia circa Syriam. Ob has peregrinationes Venerem tum Erycinam, tum Cytheream, tum Paphiam, tum Syriam incolæ appellarunt. Eodem modo plurimum temporis Apollo circa Delum ac Lyciam Delphúmque uersatus est: circa Ephesum, Pontum, Persidem & Cretam Diana. Itaque à locis ac gestis eorum sumptis nominibus, hunc Delium ac Pythium appellarunt: hanc uerò Ephesiam, Cressam, Tauropoliam quoque ac Persæam, cum ambo essent in Creta nati. Colitur & à Persis plurimùm hæc dea: cui mysteria instituerunt barbari, quæ ad hoc usque tempus Persea dicuntur. His similia & de cæteris dijs, quæ longum esset recensere, tradunt. Longo post deorum ortum tempore plures heroes in Creta ferunt extitisse: quorum nobilissimi Minois ac Rhadamanti fuerunt ætate, ex Ioue ac Europa Agenoris, quam tauro deorum prouidentia aduectam in Cretam tradunt, geniti. Minos ætate prior regnauit in insula: in qua multas urbes, interq; eas nobiliores tres condidit, Gnosiam in ea insulæ parte, quæ Asiam respectat: Vulcaniam iuxta mare, meridiem uersus: Cydoniam in eis locis, qui Peloponneso oppositi, ad occidentem uergunt. Leges præterea multas Cretensibus dedit, simulans eas ab se in quadam spelunca meditatas. Classem insuper parauit, qua

plur

plures propinquas insulas sibi subijciens, Græcorum primus est maris imperio potitus. Cum eius magnum uirtutis ac iustitiæ nomen esset, transijt in Siciliam aduersus Corcalum: de quo in Dædali rebus, cuius causa bellum mouit, scripsimus. Rhadamãtum scribũt omnium iustissimum, latrones quoque ac scelestos uiros, caterosq; improbos acri affecisse pœna. Multarum insularum imperio potitus, magnam Asiæ maritimam partem tenuit, singulis eius imperio sesponte ob iustitiæ famam tradentibus. Is Erytheo uni ex filijs, hi Erythei ab eo uocati sunt, regnum permisit. Inopinioni Ariadnes Minois filiæ, Chium ferunt dedisse: quem nonnulli fuisse Dionysium uolunt, atque à patre uini faciundi modum didicisse. Cuilibet ex alijs filijs aut insulam, aut urbem Rhadamãtum dedisse traditur: Thoanti Lemnum, Annui Cyrnum, Pamphilo Peparæthum, Euandro Maroneam, Alceo Parum, Anioni Delum, Andreo (quæ ab eo nominata est) Andrum. Propter singulare iustitiæ nomen, illum apud inferos bonorum ac malorum iudicem factum, fabulæ ferunt: ob eandemq; iustitiam, Minoem quoque pari honore fungi. Tertium fratrẽ Sarpedonem scribunt, cum magna manu in Asiam profectum, Lyciam tenuisse. Huic Euander filius in regno successit, sumptaq; uxore Deidamia Bellerophontis filia, Sarpedonem genuit:

quo

qui cum Agamemnone Troiano affuit bello: & hic, ut quidam tradunt, Iouis filius. Minois fuisse filios aiunt Deucalionem ac Molum: ex Deucalione Idomeneum, ex Molo Myrionem genitos, cum nauibus nonaginta ad Ilium cum Agamemnone profectos, reuersosque postea in patriam, diem suum obiisse: honorificeq; sepultos, Deorum honores fuisse assecutos. Horum sepulcra in Gnoso hac ostenduntur inscriptione: GNOSII IDOMENEI SEPVLCRVM ASPICE, IN QVO EGO MYRION MOLI FILIVS PROPINQVVS IACEO. *Hos ut nobiles heroës Cretenses colunt sacris, in bellorum discrimine eorum præsidium inuocantes. Nunc nationes quæ Cretensibus immistæ sunt referantur. Scripsimus antea, Eteocretes qui dicebantur, indigetes insulam habitasse. Multis uerò postmodum seculis propter bella ac seditiones errantes Pelasgi in Cretam appulsi, tenuerunt insulæ partem. Tertij Dorienses traduntur in insulam uenisse, duce Doro Teclami nepote. Huius populi pars maior fertur ex locis Olympo propinquis, simul conuenisse: pars uerò quædam ex Achæis, qui sunt in Laconia, donorum pollicitationibus allecti. Quartum genus eorũ qui in Cretam appulerunt, fuerunt Migades barbari: qui consuetudine Græcorum lingua ex frequenti usu percepta, postea Minois Rhadæ*

damantiq; imperio paruerunt. Postremò post Heraclidarum descensum, Argiui Lacedæmonijq; missis colonijs tum alias quasdã, tum has insulas occuparunt: inq; eis nonnullas ab se ædificatas urbes, de quibus aliàs dicetur, inhabitarunt. Verùm haud mirum debet uideri, cum plures qui gesta Cretensia scripsere, admodum dissentiant: nos quoq; ea quæ nõ omnes sentiãt, scribere: eos enim sumus secuti, quos uero similiora tradere existimauimus, quædam ab Epimenide theologo, quædam à Dosiade, alia à Sosicrate, nonnulla à Laoschermide sumentes. Et de Creta hactenus.

CAPVT XVI.

De Lesbo, Chio, Samo, Coo, & Rhodiorum Coloniis.

NVnc ad Lesbum transeamus. Hanc insulam olim uariæ gentes ad eam nauigantes incoluerunt. Pelasgi primùm eam tenuere, cum antea deserta esset. Nã Xanthus Triopopi filius, Pelasgorum qui ex Argo uenerant, rex partem Lyciæ tenens, Argiuis qui secum acceßerant, imperauit: deinde Lesbum cultoribus uacuam petens, agro Pelasgis diuiso, insulam quæ Issa prius diceb atur, ab eis Pelasgiam uocauit. Deinceps septima progenie, ob diluuium tempore Deucalionis factum, cum multi in ea interißent, accidit ut aquarum inundatione desereretur. Macareus postea cum in eam peruenißet

ueniſſet, insulæ pulchritudine conſpecta, in ea permanſit. is erat, ut Heſiodus aliiq; poëtæ nonnulli tradunt, Cyrenaici Iouis filius: qui cum habitaret in Oleno, quæ patria tunc Iados, nũc Achaia dicitur, aſſumens tum Ionas, tum gentes alias, nauigauit in Lesbum: deinde tum uirtute insulæ, tum humanitate ac iuſtitia plurimùm adauctis opibus, propinquas insulas poſſedit, agris qui inculti erant, diuiſis. Poſt hæc tempora Lesbus filius Iapithi, qui erat ex Coclo Hippoti, ſecundum quoddam oraculi reſponſum cum ſuis domeſticis nauigans in hanc insulam ſumpta in uxorem Macarei filia Methymna nomine, unà cum ea in insula permãſit. Cum uir factus clarus euaſiſſet, & insulam ab ſe, & populum Lesbium cognominauit. Macareo præter alias Mitylene ac Methymne filiæ ortæ ſunt: à quibus & ciuitates ſumpſere nomen. Is cupiens propinquas insulas in poteſtatẽ redigere, colonia in Chium miſſa filium ei præfecit: deinde alterum deſtinauit in Samum, nomine Cydrollũ: qui in ea regnauit. Tertiæ Cæneandrum præfecit regem: deinceps in Rhodum cum pluribus colonis miſit Leucippum, quos accolæ propter eorum infrequentiam, communicatis agris, libenti animo ſuſceperunt. Loca insulæ oppoſita eo tempore propter diluuium magna grauiq; afficiebantur calamitate. Nam cõtinuis imbribus ob corruptos terræ fructus ſterilis

rilitate suborta, infectus aër pestem urbibus intulit. Insulæ uerò uentis agitatæ, cùm aëre essent salubri, ac fertiles frugibus, suos incolas beatos reddidere: ex quo ob rerum ubertatem Fortunatæ sunt cognominatæ. Nonnulli beatas à Macareo atq; Ione, quorum filij in eis regnauere, dictas uolunt. Hæ deniq; insulæ omnibus propinquis non solũ priscis, sed & nostris quoq; temporibus bonitate soli, locorumq; amœnitate, tum uerò salubritate aëris, felicitatẽ præstant. Itaque uerò dici felices ac beatæ queunt. Macareus uerò in Lesbo regnans, legem scripsit ad communem utilitatem: quam Leonem, ab eius animantis uirtute & robore, appellauit.

CAPVT XVII.

De Tenedo, & de habitatoribus eius, & de iis quæ à Tenediis gesta dicuntur.

DEinceps uerò nonnullis seculis post coloniam in Lesbum missam insula Tenedos hoc pacto inhabitata est. Tenes Cycni filius imperauit coloniæ, quæ est in Troade, uir propter uirtutem insignis. Hic congregatis colonis patriam linquens, nauigauit ad insulam desertam, nomine Leucophryn. Distributis ijs qui cum eo acceßerant, insulæ agris, conditaq; urbe, ab se Tenedon insulam uocauit. Is cum iustè imperaret, multis beneficijs omnibus grat

gratus, & magna uixit gloria, & post obitum inter deos relatus est. Nam templo illi constructo, institutisq; sacris, ad posterorum usque secula ut deum coluerunt. Non autē uidentur omittenda, quæ de eo, qui urbem Tenum condidit, apud Tenedios memoriæ traduntur. Ferunt enim Cycnum patrem uxoris calumnia inductum, filium Tenem in arca positum in mare deiecisse. Hæc tempestate acta, cum in Tenedum appulisset, Tenes mirabili deorum ope salutem consecutus, insulæ postea imperauit, uir præclarus, ac iustitia uirtutibusq; alijs honores immortalium adeptus. Verùm propter cuiusdam tibicinis testimonium, qui nouercæ insidijs fauerat, legem sanxit, ne quis tibicē templum ingrederetur. Belli Troiani tempore cum Achilles post Græcorum in Tenedum ascensionem urbem Tenum delesset, statuerunt posteæ Tenedij, ut nulli deinceps liceret templo restituto, in eo Achillem nominare.

CAPVT XVIII.

De Cycladibus insulis.

Posteaquam de insulis insignibus retulimus, nunc de minoribus scribemus. Cyclades insulæ, cum antea uacuæ cultoribus essent, Minos Iouis ac Europæ filius, Cretensium rex, cuius terra marisq; imperium potens erat, plurimum claſſe ualuit: multasq; ex Creta colonias, maximeq; in Cycladas insulas misit: quarum

rum plures adeptus populus diuisit. Asiæ quoque partem maritimam possedit. Quapropter & nonnullæ insulæ portúsque Asiæ à Cretensibus Minoéque nomen sumpsere. Minos autem magnus imperio, Rhadamãtum fratrem, uirum iustum, rectúmque, regni consortem in oras imperij ultimas ob inuidiam ablegauit. Is ad insulas Ioniæ Cariæq; oppositas cum accessisset, Erytheo ciuitatem à suo nomine conditam concessit. Inopinionem uerò Ariadnes filium Chio præfecit, quæ omnia ante bellum Troianũ acta sunt. Deleta Troia, Cares opibus aucti, classeq; admodum ualidi, cùm Cyclades insulas subegissent, ex quibusdam Cretenses penitus eiecere: nonnulli unà cum eis, ut communi patria usi sunt. Græci postea expulsis inde Caribus barbaris, plures ex eis tenuerunt. Quibus de rebus suo loco scribetur à nobis.

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBER XI.

Incerto interprete.

Decimus ante hunc in totius summæ cõtextu liber, rerũ earũ quæ ante traiectionẽ Xerxis in Europa gestæ, quæq; per cõciones in cõmuni Græcorũ cõuẽtu apud Corinthios

rinthios de Gelonis societate erga Græciã tractatæ fuere, deductu expositioneque conclusus est: in hoc uerò perpetuam historiæ seriem deducentes, ab exercitu Xerxis ordiemur, in Græciam traiecto: tum in annum præcedentem terminabimus, quo Atheniensium copiæ duce Cimone Cyprum inuasere. Præfecto igitur Athenienſibus Callisade, Consules apud Romanos creati sunt Spurius Cassius, & Proculus Verginius Rutilus, Olympiade tertia & septuagesima, in qua stadio uicit Asilus Syracusanus. Hac itaque tempestate Xerxes rex hac impulsus causa, contra Græcos arma mouit. Mardonius Persæ regis gener, rerumque eius administrator, uir admodum singulari calliditate, & robore præstanti corporis, summa inter Persas admiratione habebatur. Hic elato spiritu, & ætatis feruore sublatus, magnas semper res appetere, magnisq; aspirare imperijs: quoq; id assequeretur, uarias assiduè uarijs artibus quærere, moliriq; uias. Quare Xerxi persuasit, uti Græcorum uires afflictare, sibiq; subiugare eos populos contenderet, assiduos infestissimosque Persici nominis hostes. Xerxes igitur in eam sententiam adductus, ac Græcas gentes uno tempore bello opprimere unuersas, funditusque euertere Græciam tentãs, legatos ad Carthaginienses misit, qui unà cum eis de re cõmuniter gerenda tractarent: atq; inter eos ita compositum, uti

Græciæ incolas ipse suis copijs inuaderet: Carthaginiẽsibus uerò, cum essent magnis copijs coactis, eodem tempore aduersus Græcos, qui Italiam Siciliámque tenerent, proficisci. Igitur uti conuenerat, Carthaginienses magna collecta pecunia, multos ex Italia Liguſtica, item ex Galatia & Iberia milites mercede conducunt. Præterea ex uniuersa Libya & ipsa Carthagine delectu habito, ciuiles copias conscripsere. Quibus omnibus parãdis triennio consumpto, exercitum coëgere militum ad trecenta millia, naues ducentæ extructæ. Parte ex alia, Xerxes ob Carthaginiẽsium ſtudium excitatus, certatim in rerum bellicarum apparatu tantum eos uicit, quanto maiori gentium imperio superabat. Naues ubique per loca maritima ſibi ſubiecta, Aegyptúmque & Phœniciam & Cyprum ædificari iubet: itẽ per Ciliciam, Pamphiliam, ædhæc per Lyciam, Cariam, Miſiam, Troada, & per Helleſponti ciuitates, & Bithyniam, & Pontum, quibus triennio (ut Carthaginienſes fecerant) comparatis, naues longas extruxit ſupra mille ducentas. Cui rei pater eius Darius, magno adiumẽto fuit, qui ante mortem ingentes conſcripſerat copias, & magnam materiam ad claſſis ædificationem parauerat. Nam ab Athenienſibus olim in Marathone ſuperato Dattide, contra uictores animo impacato, grauiter indignabatur. Verùm cum iam proficiſci,

ficisci, & Græcis arma inferre properaret, subsitit morte interceptus. Xerxes itaque, cœptis parentis simul & hortatu Mardonij (ueluti dictum est) impulsus, Græcos expugnare conten debat. Vbi cuncta quæ ad expeditionem requirebantur parata uidet, ducibus nauiũ mandat, uti naues undique in Cymen conuehant, & Phocesam: ipse uerò ex omnibus prouincijs suis equitatu peditatúque coacto, ex Susis proficiscitur. Simul ac in Sardis ingressus est, præcones in Græciam dimittit, mandans, uti singulas quasque urbes adeant, & à Græcis regio iussu, aquam terrámque deposcant. Inde partito exercitu, numerum qui ad iungendum ponte Hellespontum, quique ad montem Atho effodiendum satis uisus est, eò mittit: ea re conspicatus simul tutum militibus & quàm breuissimum ingressum patefactum iri, simul se sperans perterrefacturum Græcos, uel ipsa in primis tantorum operum admiratione. Qui ergo ad id missi fuerant, multitudine ad opus ardenti, celeriter rem confecere. Græci audita Persarum innumerabili manu, mille in Thessaliã armatos mittunt, qui aditus ad Tempe occuparent. Dux autem Lacedæmoniorum erat tum Synetus, Athenienſium Themistocles: qui per singulas ciuitates legatos postulatum mittunt, uti milites deligant, quos communi munere ad aditus Græciæ tuendos mittant. Properabant

enim ciuitates omnes Græcas bello implicare, & uarijs distributos continere præsidijs: ut communicato inter se officio, Persis ab uniuersa simul Græcia resisteretur. Postquam uerò compertum eis fuit, Thessalorum, & eorum qui finitima aditibus loca incolebant, maximam partem nuntijs regis aquam terrámque tribuisse, relicta ad munitionem Tempe, domum regressi sunt. Hic uerò non ab re fiet dinumerare, quæ Græcorum populi partes secuti sint Barbaros, ut meritò notato uituperio auertantur per dedecus, & ignominiam communis libertatis proditores. Aenianes igitur, Dolopes, Maleſij, Perrhæbi, & Magnetes Barbaris adhæsere, cum adhuc præsidium in Tempe consisteret. Achæi deinde, Phthiotæ, Locri, Thessali, & plerique Bœotorum discedente præsidio, ad Barbaros defecere. Qui Isthmon tenebant, cum reliquis Græcis in officio præstantes, in communi conuentu decreuere, Græcos dijs deuouendos, decimandósque, quicunque Persicas tenuissent partes, si belli illius uictores euasissent. Ad eos uerò qui armis abstinere uelle uidebantur, mittere legatos placuit, qui eos ad belli munia pro communi libertate capienda concitarent. Horum alij quidem illico præsenti animo in societatem adducti, nonnulli se in tempus congruum idem facturos pollicebantur: re uerò magis saluti

luti suæ prospicientes, moram trahendo, belli exitus expectare uolebant. Ab Argiuis tum legati in commune consilium missi, referunt se simul cum reliqua Græcia labores & arma suscepturos, si aliqua in ea re pars imperij designetur. Quibus ita responsum: Si quidem grauius ducerent sub Græco imperatore pro libertate pugnare, quàm Barbaro domino seruire, eos ad id consultò armis abstinere: sin per ambitionem Græciæ imperium sibi postulent, æquum fuisse, prius ea à se gesta edidisse, quæ talem gloriam poscere uiderentur. Post hæc legatis regijs Græciam peruadentibus, et aquam terramq; deposcentibus, uniuersæ Græciæ ciuitates respondendo declararunt quanto communem libertatem studio spirituq; complecterentur. Xerxes uerò ubi iunctum Hellespontum accepit, & montem Athon effossum, illico ex Sardibus profectus per Hellespontum iter facit: productus in siccum, copias per pontem traducit in Europam: tum per Thraciam ducens, complures adsciscit sibi ex Thracibus & finitimis milites. Vbi in locum, cui nomen Dorisco, peruentum est, classem illuc acciri iubet, ut utrasque in uno loco iunctas munitius copias haberet. Numerúmque uniuersi exercitus illic recensere placuit, in quo supra octingenta millia hominum pedestris exercitus conscripta traduntur: naues longas simul

omnes plus mille ducentis, quarum trecentæ & uiginti Græcæ, rege nauium corpora præbente, Græcis eas milite & remige complentibus: reliquæ omnes barbaræ. harum ducentæ ab Aegyptijs, à Phœnicibus trecentæ instructæ: Cilices octoginta, Pamphilij quadraginta, totidem Lycij: ad hæc à Caribus octoginta, à Cyprijs centum & quinquaginta. Ex Græcis uerò Dores illi qui iuxta Cariam habitant, unà cum Rhodijs & Coïs, misere quadraginta: Ioones cum Chijs & Samijs, centum: Aeoles cum Lesbijs, & Tenedijs quadraginta: Helleſpontij octoginta, cum his qui loca circa Pontum tenẽt. Insulani quinquaginta. Insulas enim omnes quæ intra Cyneas & Triopium Suniumq; continentur, rex sibi ante societatem præoccupatas adiunxerat. Eo itaque numero triremium classis extabat, præter eas octingentæ & quinquaginta ad equos portandos paratæ, onerariæ tria millia. Dum itaque Xerxes in recensendo exercitu apud Doriscum detineretur, consultoribus Græciæ ubi renuntiatum eßet, Persarum copias propius acceßisse, placuit classem in Artemisium Euboææ illico nauigare, conspicati eum locum maximè ad occurrendum hoßtibus idoneum: tum Thermopylas armatorum præsidium quod satis eßet ad angustias & aditus occupandos, & arcendos ab ingreßu Græciæ Barbaros, mißum. nam maturandum censebat

censebat, eos qui Græcorum partes sequerentur circum munire, & contentis uiribus sociorum salutem tueri. Classis tum uniuersæ præfectus erat Eurybiades Lacedæmonius. Militibus qui ad Thermopylas missi fuerant, dux datus Leonidas Spartiatarum rex, uir utique uirtute & rei militaris peritia admodum præclarus. Hic accepto ad id imperio, mille solum ex omni exercitu delectis, iubet uti se in expeditionem sequantur. Ephoris admonentibus, paruam admodum ab eo aduersus tantas copias nauium uim delectam, imperantibusq; uti maiorem assumeret, perplexè & intricato sermone respondit, ad prohibendos ab ingressu Barbaros eum utique numerum satis esse militum: ad eam uerò rem quam paratum ibant efficiendam, haud pluribus indigere. Hoc obscuro responso accepto, interrogant, num quippiam præclari facinoris sibi commentum esset, quò eos ducat, quodq; exequi properet, percontantibus subintulit ille, se muniendi aditus titulo, illos utique ducturum: re uerò, ad oppetendam pro communi libertate mortem. Quare si mille soli quos delegerat, secum proficiscantur, Spartam nempe eorum cade fore clariorem: sin uniuersi Lacedamonij eò contendere perrexerint, nomen Lacedamonium funditus periturum: se quidem nil usquam pro defensanda subterfugiturum. Mille

itaque Lacedæmonij ei dati, Spartiatæ trecenti, & cum eis ex reliqua multitudine ad tria millia. Quatuor militum millibus Leonidas aßumptis, in Thermopylas proficiscitur. Proficiscenti nuntiatur, Locros, qui finitima aditibus loca incolunt, aquam terrámque Barbaris tribuiße, atque ab eis aditus occupatos teneri. Hi uerò aduentu Leonidæ percepto, reuocata sententia, Græcis adiunguntur: ac mille Locrenses, totidémque Milesij, Phocensiúmque non multò pauciores mille, unà cũ illo in Thermopylas contenderunt: necnon & ex altera Thebæorum factione ad quadringentos. nam Thebani de Persarum societate inter se diuersa sentiebant. Hæc itaque militum summa habetur, qui Leonida duce in Thermopylas profecti sunt, ibíque ad tolerandam Persarum uim se comparant. Xerxes autem recensito copiarum numero, inde cum uniuerso progreditur exercitu. Procedenti uerò cum pedestribus copijs Acanthopolim, adnauigat iuxtà cursum tenens classis uniuersa: inde per locum effossum in alterum mare itinere breuißimo ac tuto cursu traijciuntur. Vbi in Cliacum sinum perlatus est, nuntiatur aditus omnis insideri ab hostibus. Cuius occasionis occupandæ gratia, exercitu coacto miserat ad ea loca milites, quos ex Europa sibi socios asciuerat, ducẽtis millibus haud admodum pauciores: ita ut

prater

prater nauales copias, non minus decies centenis millibus dux esset. Reliqua uerò turba, quæq; nauibus longis, quæq; onerarijs, alijsq; ad reliquum apparatum portandum coactis uehebantur; nil superiori numero censebatur inferior. Quare minime utique miranda sunt ea quæ de multitudine à Xerxe ducta, memoriæ prodita inueniuntur. Ferunt enim flumina, quæ perpetuis aquis fluere & inundare solita erant, multitudinem tantam illinc aquam petentem, alueo exhausto destituisse, pelagíque conspectum consertis nauium malis in syluarum morem sublatum. Copiæ igitur ab Xerxe coactæ omnium utique habentur maximæ, quas ulla unquam ullius historiæ memoria retulerit. Persis itaque apud fluenta Sperchij in statione locatis, Xerxes nuntios in Thermopylas mittit, qui simul explorarent, quo animo bellum aduersum se susceptum gererent: simúlque edicerent, regem iubere uti ab armis discedant, tutíque ac incolumes in patrias sedes remeent, sociósque se Persis & eorum rebus præbeant. Quod si peciſsent, se per eosdem nuntios polliceri Græcis, nec minus daturum agros longè his, quos nunc incolerent, ampliores, uberiorésque. Hoc nuntio audito, ab his qui cum Leonida aderant, ita nuntiantibus responsum est, Se regi socios cum armis, quàm inermes, fore paratiores: ac si qua eos pugnare fors coegerit,

rit, generosius ac fortius cum illis pro libertate periclitaturos. nam de regione & agro, quem se rex eis daturum polliceretur, uelle hoc à se discerent. Græcis patrium atque innatum morem, non malis artibus, neque per ignauiam & ignominiam, sed uirtute solum sibi, quod incolant, atque agros parare, partósque eadem uirtute tueri. Rex accepto per nuntios Græcorum responso, Demaratum Spartiatam, qui ex patria exul ad eum profugerat, ad se illico accersiri iubet: irridénsque quod responsum dederant, à Latone quæsiuit, num uelocius Græci equis suis insectantibus essent profugituri, an tanti possent exercitus conspectum ferre? Demaratum regi ita respondisse aiunt: Virtutem Græcorum tibi, rex, haud incognitam existimarim, quippe qui Barbaros à te deficientes Græcis soleas militibus & robore debellare. neque existimes eos, qui pro imperio tibi tuendo acrius quàm Persæ bella gerere soleant, pro libertate sua retinenda aduersus Persas ignauius pugnaturos. Quæ dicta Xerxes præ fastu contemnens, sese sequatur iubet, ut Lacedæmonios coràm cernat fugientes: atque educto statione exercitu in Thermopylas contendit, aciémque in præsidium Græcorum instruit, primos ibi omnium ad certamen adoriendum Medos esse iubet, seu quod robore corporis cæteris præstare uiderent

rentur: siue id fore ratus, ut eo prælio Græci omnes delerentur. hærebat enim adhuc animis Medorum grauis indignatio, & haud uetusta memoria rei malè gestæ, & cladis acceptæ ducibus progenitoribusq; suis, qui in Marathonis pugna fuerant à Græcis obtruncati. Dum itaque Medus maiorum suorum cladem commemorat, alios occisorum fratres, alios nepotes appellans, hortatur, meminisse uelint iniuriæ parentibus, fratribus, sanguini, quin & nomini suo crudeliter illatæ, eorumq; manes id maximè à suis exposcentes ulciscì parent. Medi itaque prima fronte, uti dictum est, instructi, impetu facto, in præsidium Thermopylarum irruunt. Leonidas uerò suos opportunè instructos, in angustissimas aditus fauces producit. Orta utrinque atrox pugna, Barbaris regem suæ uirtutis spectatorem testemq; habentibus, Græcos accendente libertatis periclitantis memoria: duce præterea unumquenque nominatim appellãte, & in pugnam adhortante, atque in summum propè utrinque periculum res adducta erat. Nam confertissima acie cum comminus telis res gereretur, ac ultrò citroq; uulnera inferrentur, constantibus ubique in ordinibus ac conspicatis armis, per multum tempus anceps pugna trahi, Græcis uirtute & scutorum longitudine prævalentibus: uix tandem à Medis cedere cœptum, succlinariq; acies inchoa-

ta

ta. Magna iam eorum parte cæsa, multiq; per uulnera confectis, superata Medorum acie, Cessij & Saræ in pugnam succedunt, integri & recentes aduersus defatigatos incursantes: qui haud tamen diu pugnæ periculum sustinentes, à Leonidæ militibus cæsi, in fugam uertuntur. Nam Barbari scutis & peltis breuibus obtecti, ad apertam equo campi pugnam motu corporis aptiores erant: in angustijs uerò certantes, non facilè poterant constipata hostium corpora, & magnis defensa scutis petere. Ipsi contrà, leui armatura tecti, ictibus & telis taculantium patebant. Xerxes tandem cernens aditus cadaueribus suorum stratos, nec uirtutem Græcorum à Barbaris tolerari posse, lectissimos ex Persis mittit, eos qui immortales inuiolabilesq; appellabantur, quiq; corporis robore uidebantur reliquam multitudinem longè antecellere. Breuis quoque certaminis aduersus eos Græcis dimicatio fuit. Iamq; fundi, fugereq; cœperant, cum nox interueniens prælium diremit, magna iam Barbarorum cæde facta, paucis in Leonidæ exercitu desideratis. Postero die Xerxes alium longè atque animo cœperat, exitum pugnæ habitum indignans, ex omnibus ordinibus deliberat quēque deligere animo uiribusq; præstantem. Quibus coactis, & in aciem structis, multa eos antè precatus, adiurat, si uias rumpant, Græcosq; ex aditu pepulerint, magnis

gnis se donis ac præmijs eos cumulaturum: fugientibus gladios obiecturum, neque ullam uitæ spem relicturum, mortem fugæ præmium eis fore. Hi itaque simul armis collectis, agmine facto in Græcam aciem feruntur. Leonidæ milites contrà sese colligentes, scutis, corporibus in muri speciem consertis, acerrimè irruenti hosti resistere, mirè pugnam tolerare, atque adeò dimicandi studio obnixè ferri, ut nec sibi ad subsidia succedi, nec quicquam laboris aut periculi diminui ac remitti paterentur: sed perpetuo atrocíque rerum discrimine & angustia adducti, suo quisque perstando loco, multos ex Barbarorum delectu sternunt, ac mutua inter se periclitatione certantes ordines, nil alter alteri concedere. Veteranis addebat animos pudor expertæ militiæ, simul & discrimen diminuendæ famæ. Vereri nanque, ne uigor roburq; iuuentæ minores sibi pares faceret. Iuniores acerrima constantia persistere, dimicando ueteranorum peritiam & gloriam periculo uirtutis studentes assequi. In tanta itaque contentione gloriæ periclitantibus Græcis, delectus Barbarorum funditur, atque in fugam uertitur: fugientibus armati strictis gladijs occurrunt, atque circunsistentes, agmine stipato eos à fuga in hostes conuertunt, ac prælium instaurare cogunt. Hac re perculso rege, uerítóque, ut parerat, neminem deinde fore, qui pugnam tentare aud

auderet, Trachynius quidam eius regionis incola, cui montana diuerticula, tramitésque occulti locorum usu optimè noti erant, ad Xerxem accedit, solicitóque ac multa meditanti, pollicetur se per angustias quasdam montium incognitas, & occulta strata, quos sibi tradidisset milites ducturum: ac quodam constituturum loco, unde Græcos pugnæ intentos à tergo adorirentur, hoc demum eos utrinque circumuentos facilè inde pelli ac deleri posse. Quo audito, rex admodum lætatus, amplis præmijs Trachynium afficit: tum illico viginti millia delectos, qui eum sequantur, tradit. Hac re uulgata (nec enim per multitudinem celari potuit) quidam ex his, qui inter Persas aderant, cui Tyristiadi nomen erat, genere Cymæus, honestis moribus & mente ad bonum instituta, ex vigilijs Persarum noctu elabens, ad Leonidam se proripit, quæ à Trachynio acta fuerant ignorantibus aperit. Quo percepto, Græci circa noctis medium concilio conuocato, de ingruenti periculo, & rerum summa inter se multa consultare cœperunt. Erant qui sentirent confestim ad reliquos socios discedendum esse, aditúsque relinquendos: nec aliam retinendæ salutis uiam usquam sibi penitus patere: neque manendum, ut ab hostibus circumueniantur, eos hoc comperto consilio nil conaturos, nec tantam victoriæ occasionem

frustr

frustra, ignauéque habituros. Tum Leonidas Lacedæmoniorum dux, immortali iam sibi ac suis gloria animo concepta, reliquos omnes discedere iubet, sese ad meliora patriæ tempora, maioresq; fortunæ impetus cum alijs Græcis reseruent: sibi cum Lacedæmonijs loco perstandum: neque ulla ratione creditum præsidium, decere duces ac principes Græciæ præstantius aliquid & difficilius cæteris aggressos, fortiter occumbere. Hac sententia habita, reliqui omnes sese inde mox proripiunt. Leonida uerò illic cum ciuibus relicto, cœpta ingentia atque inaudita incredibiliaq; animo obuersabantur. Cum paucis itaque (solos enim Thespios retinuerat, qui omnes non plus quingentis erant) ad oppetendam pro libertate Græciæ per clarissimum facinus mortem se comparat. Interea qui cum Trachynio missi fuerant, per auia circunducti, in summum tandem collem statuuntur. Quo factum est, ut Græcorum præsidium inter utrasque copias iam medium, iam undique circum obsessum teneretur. Tum Græci desperata salute, gloriam uitæ præferentes, una uoce ducem precantur, ut in media hostium castra erumpere, animásque dimicando fortiter effundere liceat, antea quàm se circunuentos Persis compertum sit. Leonidas accensos sponte ad facinus iam conceptum, milites pro uoto nactus, iubet uti properè ita prandeant,

tanquam sint apud inferos cœnaturi. Ipse statim, hoc iussu, cibum sibi afferri poscit. Sic enim curatis corporibus eos fore robustiores, laboremq; & belli pericula maiori adituros audacia, & pertinaciori animo toleraturos. Postquã autem se quisque perfestim curasset, atque expediti omnes duci astitissent, hortatur ut se sequuti, in castra hostium irrumpant, quoscunq; obuios obtruncent, inde sese ad regis prætorium conferant: sibi nanque regis primum opprimendi (si fortuna faueat) consilium esse. His accensi auditis milites, noctu conspicato agmine in castra Persarum, præcedente Leonida, feruntur. Barbari inopinata ac repentina re perculsi, ex tabernaculis passim tumultuantes se rapiũt: atque eos qui cum Trachynio missi fuerant, rati peruĩse omnes, uniuersasq; adesse Græcorum copias, intraq; stationem irruisse, consternato pallentes animo ferebantur. Qua re magna eorum à Leonidæ militibus ubique cædes edebatur, atque à suis plerique propter ignorationem rei pro hostibus necabantur, tumultu per uniuersa castra excito: nocte quoque rerum prospectum prohibente, errorẽque illum adiuuante, ingens promiscuè uarijs in locis strages feruebat. Nam in summa rerum trepidatione, exciti omnes, dum sibi quisque timeret, alter alterum utcunque obstan em cædebant, cum neque temsus, neque locus, quid

id

id esset, discernendi daretur: nec quì quo se ordine reciperent, cuiusue iussu, quo duce consererent; ad quæ signa confugerent: nec ad nomina uocarentur, neque omnino pauore omnia perturbante, mentem colligere, sistereque possent. Quod si tunc in prætorio rex constitisset; haud dubium esse potest, quin foret inter cæteram turbam, nullo obstante, à Græcis interemptus, atque eo momento tantum belli incendium oppressum restinctúmque cessasset. At uerò Xerxes ad tumultus illico principium inde profiluerat, ac se citissimè receperat ex periculo. Græci uerò in prætorium irrumpentes, deprehensam illic obtruncant turbam ferè omnem: ac regem ubique quærentes, quantum tutè noctu & impune licuit, per omnem stationem uictores euagantur. Exorta die, ac patefacto rerum prospectu, cùm Persæ Græcos cernerent admodum paucos, contempta, uti erat præter spem, paucitate, consistere cœperunt: nec contrà tamen aduersum hostem tendere audent, uirtute & audacia eorum deterriti: sed lateribus circunglobati, & undique à tergo procul adorientes, confodiunt iaculis & sagittis uniuersos. Qui itaque cum Leonida in Thermopylas fuerant ad aditus tuendos missi, hunc uitæ exitum sortiti, interiere: quorum uirtutem nemo satis unquam profectò poterat admirari: quibus

una mens, extitit adeò ad mortem usque obnixa, ne patria instituta desererent, quibusq; sua sponte offerre animas intrepidè pro communi Græciæ salute summa uoluptas fuit, ac fortiter & honestè interire, quàm turpi seruitute ignauam uitam trahere. Nec cuipiam sanè id dubium esse potest, rem tam repentinam & inopinatam, tamq; insolentis audaciæ Persis intulisse stuporem, & consternationem ingentem animis. Quis enim Barbarorum tam incredibile facinus potuisset suspicari? Cui uenisset in mentem quingentis numero hominibus, tantum animorum fiduciæq; fuisse, ut decies centena millia adoriri nil uererentur? ita ut ne in posterum quidem cuipiam spes tanti per uirtutem nominis, tantique exempli gloriam assequendi relicta sit: qui utique uiri intra hostium munitiones innumeræ circumuenti multitudine, defatigatis uincendo corporibus, animo cecidere insuperato, in ipsa quoque morte victores. Quid igitur censendum? Num hos solos ambigendum, qui nulla unquam victoria uel rebus gestis clari fuere, memoriam gloriamq; superasse? Nam non ex rerum euentu, sed quo consilio, quoue delectu quid fiat, uirtutem perpendere, fortésque & illustres inde uiros spectare oportet. Illius nanq; fortuna, cuius ratio & discretio rerum dominatur. Quis nam quæso eis uiris præferri, uel item conferri dignus est, quos cùm

nec

nec pro parte hostium millesima haberentur, tantus egit spiritus, ut incredibili multitudini uirtutē opponere suam ausi sunt: haud sanè crediderim tanti agminis superandi fiducia ducti, sed ferocitate inuicta, illustribus animis tentantes omnium temporum superiorum superare memoriam, pugnamq; sibi tum cum Barbaris fore putantes, certamen uerò gloriæ indiciúmque cuiusdam ueluti decursi spectaculi cum omnibus post orbem conditum seculis, & omni re gesta, quæ ulla unquam admiratione digna sit iudicata. Soli nanq; post hominum memoriam patrias leges tueri, quam proprias retinere animas maluerunt, maiora suis uiribus minimè periculæ recusantes adire, honestissimum in primis non solum, sed etiam prope necessarium illis esse arbitrati, qui uirtutis nomen præ se ferant, animi magnitudinem, & excellentiam sui paribus ausis comprobare. Nec iniuria quidem istos quis existimarit communis potius libertatis Græcorum extitisse auctores, eísque præponendos qui postea cæteris Xerxem prælijs superarunt. Nam Barbari tam præclaro, tamq; inauditæ audaciæ facinore perculsi, animos in bella deinceps propè consternatos ferebant. Græcis contrà, ad parem gloriam suorum, studia spiritúsque intus accendebantur. Postremò solos istos uidetur immortalem transtulisse uirtutis excellentiæ, supra omnem priscam memoriam.

Quare non ab historicis solis, uerùm à poëtis quàm pluribus, eorum fuerunt laudes decantatæ. Inter quos Simonides clarus cantilenarũ cõmentor, huius rei summã protulit cõmendationem, dicẽs, Eorum qui in Thermopylis cecidere, sors gloriosa, mors præclara, sepulcrum ara, monumenta maiorum, exitium commendatio. Sepulcri titulus talis, quem nulla unquam delere poterit eluuies, neq; uetustas rerũ omniũ consumptrix, ex hominũ bonorũ abolere memoria, fanum nominis Græci, famulorum receptaculum, cui Leonidas attestatur Spartiatarum rex ingens uirtutis documentũ relinquens, æternumq; decus. Hoc quoque, ne sua tantam horum uirtutem hoc loco laude fraudaremus, ad ea quæ proximè dicta sunt commemorãda cõgressi sumus. Xerxes itaq; destituto, ut dictum est, aditu potitus, sed proverbio Cadmea ipsa uictoria uictus, paucis admodum hostibus cæsis, amisit magnum militum suorum numerum, aditibus difficultatibusq; terrestribus, expeditione pedestri in potestatem redactis, strato sibi iam per terram itinere, statuit nauali belli fortunam experiri. Ac cersito igitur statim ad se Megabate classis præfecto, iubet ut contra Græcam classem nauiget, ac uniuersis simul nauali bus copijs, instructa classe pugnam cum hoste ineat. Ille regis extemplo imperata exequitur. Ex Epidne Macedonica soluens cum uniuersa classe, ad Magnesiæ nauig

nauigat extremã oram, quæ Sepiada appellatur. Magna illic exorta uentorum uis & maris procella, triremes discussit suprà trecentas, earum uidelicet, quæ ad equos portandos erant extructæ, reliquarum quoq; magnum admodũ numerum. Vbi pacatus uentorum impetus extitit, remenso itinere quo cõtenderat, rursus in Magnesiæ fauces & receßus remis reuehitur. Inde trecentas item triremes emittit, mandans ducibus, uti circumuecti in dextram Eubœæ, contendant circunsistere hostem; & undique fugam occupare incautis. Græci uerò in anchoris, se firmarant in Artemisio Eubœæ, quorum classis uniuersa ducentis octoginta triremibus ad summum coacta erat: quarum centum & quadraginta ab Athenensibus instructæ, reliquas cætera Græcia collegerat. Huic classi præfectus erat Eurybiades Spartanus: quæ uerò ad classem pertinebant, à Themistocle Athenienßi curabantur. Hic uir ob singularem prudentiam, & præcipuam militiæ disciplinam, magna non apud cæteros solùm, uerùm & apud ipsum Eurybiadem autoritate habebatur: omnesque eius uelati auspicatò cuncta gerentis, spemq; rerum retinentis, intenti parebant imperio. Dum autem inter nauium duces de certamine nauali quo potißimum loco foret ineundum disceptaretur, cæteriq; omnibus uideretur illic perßistendum,

nec ullo pacto obuiam prodeundum, sed aduentantem hostem constipata, uti erat in statione, classe opperiëdum, solus Themistocles aduersa sententia ferebatur, docebatq; in re maritima expedientissimum esse, semper classe instructa, in hostem intentum ferri. Sic nanque collectis uiribus, ordine composito nauigantibus, cuncta maris consilia patere, subsidiáque præsto adesse: tum hostem, sparsis uiribus, acie per tumultum incomposita uagantem ex diuersis longè portubus, diuerso tempore in altum euocatum, nil firmum posse aut constans habere, incertosq; suorum alterum alterius, quod esse necesse foret, consilij, dissipatis ordinibus temerè prodeuntes uno incursu cautè instructéque inuadentis, ut res perturbatæ fortunæ casibus obnoxiæ aguntur, facilè opprimi posse. Themistoclis sententia tandem superante, Græci uniuersa classe instructa, nauigant in hostes. Cum itaque ex diuersis Barbari portubus euocati, cogi cœpissent, naues Themistoclis principio ad uaria loca discurrentes, obseruato nauigantis hostis itinere, multas occursu interceptas suppressere: plerasque item conserto certamine superatas, ad continentem usque sunt insectatæ, collecta interea utriusque partis uniuersa classe, ac pugna atroci inita, nonnullæ utrinque naues captæ: pugnatumq;, donec neutra in parte victoria inclinante, nox inuergens

gens prælium diremit, quam illico tempestas atrox subsecuta est. Feruentibusq; admodum pertinacius procellis, naues extra portus in statione deprehensas complures afflixit, ita ut ab numine aliquo susceptas Græcorum partes sustentari constaret: ut multitudine Barbarica ad pauciorem numerum redacta, Græcorũ nauigia ad bellum maritimum contrà tolerandũ fere paria fierent. Quare Græcis perpetuo successu rebus in omnibus, fiducia certior atque animus augebatur. Barbari contrà aduersa ubiq; fortuna deterriti, reddebantur ad periculum timidiores. Demum uerò sese coacta rursus undiq; classe colligẽtes, cum omnium simul nauium instructa acie contendere in hostes parãt. nec Græcos usquã uis tanta conterruit: sed triremibus Atticis in ordinũ fronte collocatis, ad quinquaginta numero Barbaros, contrà accincti, intrepideq; expectant: eoq; loco res perinde propè atq; ad Thermopylas pugnatum fuerat, geri cœpta est, conantibus item Persis eruptione per medios Græcos facta, in Euripum traijcere, Græcis aduersum angustias & fauces Eubœæ obsidentibus. Ac confecto in muri speciem communientibus agmine, pugna ibi atroci commissa, multas utrãq; partes amisere triremes. Nocte rursus intercipiente, in portus quisq; suos reuehi coacti sunt. Cæterùm in utraq; pugna feruntur Athenienses dextrũ cornu tenuisse: id

ipſum apud Barbaros Sydonijs datũ. Poſt hæc Græci, cognitæ quæ ad Thermopylas acceptæ fuerat clade, idq; pro comperto habentes, aditu patefacto, Barbaros illico Athenas inuaſuros, conſternatis mœrore animis, in Salaminam ſeſe ſtatim recipiunt: ibiq; in ſumma rerum ſollicitudine uexabantur omnes. Vbi rem ad ſummum diſcrimen adductam conſpexere Athenienſes, turbam uniuerſam imbellem, mulieresq;, quæ Athenis initio belli relictæ fuerant, cæteraq; ad uſum neceſſaria nauibus imponentes, cuncta in Salamina conuexêre. Princeps uerò Perſicæ claſſis explorato hoſtiũ, inde quo ſteterant loco, diſceſſu, extemplò cum omni claſſe ſoluit in Euboeam. Ibi primùm ciuitatem Iſticorum adortus, ui capit: depopulatiq; agris, regionem uniuerſam uaſtare pergit. Dum hæc geruntur, Xerxes à Thermopylis diſcedens, per Phocenſium fines iter facit, dextra læuaq; latè per irreparabilem multitudinis inauditæ impetum, uaſtæ tempeſtatis in morem, urbes expugnationibus uaſtando, agros paſsim depopulando, in prædamq; omnia agendo, uicos, ædificia, & quicquid ubiq; magnificè extructum, ſpecioſeq; excultum occurriſſet, cuncta denique incendijs ruinaq; proterendo. Phocẽſes Græcorum partes ſequuti, cũ haud ad pugnam aduerſus tantam uim pares haberentur, relictis oppidis, cum omni plebe in inuia & diffi-

difficultates Parnasi sese coniecere. Xerxes deinde Doriensium ingressus agros, abstinere ibi præda omnes iubet, nilq; eis iniuriæ passus est inferri, quòd socio nomine partes eius adiuuarent. Inde parte copiarum in Delphos dimissa, mandat uti incenso Apollinis adyto, reposita quæque illic spolient. Ipse uerò reliquum exercitum in Bœotiam traducens, eis in locis castra ponit. Eos qui ad spoliandum uatẽ missi fuerant, ad Palladis usq; prouidæ prouectos templum, repentina quædam, atq; incredibilis nimborum illic uis, procellaq; uentorum irruẽs obruit, creberrimus cum tonitru ueluti ex æthere irato fulminibus erumpentibus: tum turbine saxorum miræ magnitudinis, per imbrem in exercitum præcipitãte, collisos aceruatim Persas exanimari promiscuè contigit. Quo Deorum immortalium exterriti portẽto, quàm celerrima inde fuga se omnes, qui cladi superfuerant, proripiunt. Quare Delphicus uates hoc diuino mortalitatem retundens occursu, à tentatæ impiè naue quæ suæ supellectilis spoliatione sese uindicauit. Delphici uerò huius prodigij à dijs immortalibus editi, memoriam posteris tradendã censentes, ingens trophæum erexerũt iuxta Palladis prouidæ, ubi id apparuerat, templum, in quo elogium hoc inciſum posuere:

Me belli memorem uicti, testemq; superbũ,
Delphi constituunt, munera grata Ioui.

Num

Numine qui Phœbi Medas fregere phalanges,
Aere coronatum reſtituêre aditum.

Xerxes uerò per Bœotios traducens, agris Theſpienſium uaſtatis, cum in Plateas uenißet, deſertaq; loca cultoribus cerneret, incendio cũcta diruere pergit. Nam eius incolæ loci, ingruẽte belli tumultu, cum familijs rebuſq; omnibus migrarant in Peloponneſum. Inde in agros profectus Athenienſium, depopulationibus cuncta perſequitur. Athenas ipſas eruere ac ſolo æquare, templa igne delere, adoritur. Dum hæc ab Xerxe geruntur, claſsis regia, direptis Eubœæ rebus omnibus, in Athenienſium maritima quæq; pariter proſternendo traijcit. Per idem tempus Corcyrei ſexaginta triremibus inſtructis, tanto immunes bello circa Peloponneſum uerſabantur. Hac uti eorum ſermo ferebat, de cauſa prohibiti, quòd aſcenſum malè, extremaq; ſuperare nequirent. Vti uerò nõnulli ſcriptores tradidere, eo potius conſilio id factũ, belli tanti momenta obſeruando, ut Perſis victoribus integrum ſibi eßet aquam terramq; tribuere: ſin ad Græcos inclinaßet victoria, ſeſe ad auxilium illis illico paratos oßenderẽt. Vbi uerò Athenienſibus, qui apud Salaminã coacti erant, renũtiatum eßet, regionem ſuam igne uaſtatã, templumq; Palladis erutum, mœror immenſus rerũ cuiuſq; ſuarum urbiũq; deformata deſiderio fractos admodum deiecit

anim

animos, iam propè desperato patrij deinde solis uisendi tempore: necnon & reliquam passim Græcorum turbam similis imagine periculi in maiorem trepidationem conuersam, pauor ingens inuasit, cum sese intra Peloponnesum undiq; hostium propè copijs obsessos cernerent. Ob quam rem consilio omnium habito, statutũ est, uti inter se duces agitarent, decernerentq;, quo potissimũ loco nauali pugnæ fortuna sibi tentanda foret. Multæ ac uariæ in ea re sententiæ prolatæ. Peloponnesijs, utpote qui saluti solum suæ prospectum ibant, uidebatur id post omnia cõsilia tutissimum, penitus ad Isthmum reuocatis uiribus omnibus, belli summam statui oportere, loci illius naturam sibi firma ad salutem cuncta præstare, nullam ibi fraudibus & ludibrio fortunæ patere uiam, si secius aduersari cœpisset. Vbi rem iam in malã adduci spem cerneres, licere illico laborantibus ex periculis elabi, req; incolumi, pro arbitrio in Peloponnesum, locum munitissimum atq; tutissimum, sese recipere. Hanc demum in tanta angustia & rerum trepidatione, recte consulendi summam esse, quod si intra angustissimã insulam Salaminen constipati alias perstare pergerent, id non sine summo ac propè certo cladis suæ periculo fieri posse, cum in certamen adducti inter pugnandum ob frequentiam multitudinis loci angustijs coarctatam, nil expeditum

ditum penitus daretur: nec alteri alteris, pro ut res posceret, auxilio esse ualerent. Themistoclis uerò sententia erat, belli fortunam apud Salamina tentandam: in angustis enim locis haud dubiè se superiores fore. Quibus cum paucis carinis, aduersus multas simul naues esset confligendum, ipsas angustias constipatis intra uelati, in sinum quendam munimento fore, atque arcere inde multitudinẽ ingruere conantem. Contrà in Isthmi statione nil penitus haberi præsidij, uerùm certissima in eo loco ad pugnam ineundam tolerandámue incommoda præstari: nil æquum pugnantibus suis cum hostibus fore multitudine: paucitatem nempe in aperto æquore deprehensam, facilè, quod in primis sibi cauendum esset, tanto nauium numero circumuentum obrutúmque iri posse. Hæc & pleraque alia in eum modum, pro re opportunè sapienterq; differendo, reliquos egit omnes in sententiam suam. Hoc igitur communi consulto de pugna apud Salaminam gerenda decreto, duces Græci properè aduersus Persas ad periculum & certamen sese comparant. Eurybiades uerò probata Themistoclis sententia, mox populum in concionem uocat, ibíque multa uariè, graui appositoq; sermone percurrens, hortari turbam, accendereq; ad incumbens periculum adeundum nequicquam pergit. Iam pauor occuparat mentes omnium,

tumul

tumultusq; salutis in discrimen adductæ obstruerat aures. Quippe multitudo prorsus sibimet animis diffisa, exercitus Barbarici fortitudine, neque animo consistere, neque ducum admonita imperiaq; audire sustinebat, sed sibi quisque in summa rerum trepidatione consulens, ex Salamine in Peloponnesum properat trajicere, postposito cuiuscunque alterius consilij proposito. Nec minorem pedestribus copijs, tanta uis hostium terrorem incusserat, simul internecio fortißimorum uirorum ad Thermopylas facta frangebat animos. Tum calamitas Athenarum ante oculos obuersabatur, plurimumq; spei consternatis ademerat. Tum Græciæ consultores percipientes turbæ tumultum, occupatis iam altius pauore animis, penitus irreuocabilem, Isthmum muro claudere deliberant. Ad quam rem cùm haud segniter quæ necessaria uidebantur, aduecta essent, maturetq; opus, tum incitato omnium studio, tum multitudine operantium surgeret, properantiumq; munisse salutem uti Lacedæmonijs placuit, ad quadraginta stadia murus munitioq; illa porrecta est: omnisq; aditus, quàm lato à Lecheo in Cenchreos spatio patebat, eo septus opere claususq; extitit. Tumultuante uerò iam in stationibus apud Salaminam classe, cum omnes iam propè desperatio præcipites agere cœpißet, Themistocles ubi percepit omnia

miſc

miſceri, nec ducem claſsis Eurybiadem iam uſquam audiri, nec turbatæ multitudinis impetum cohiberi poſſe: conſpiceretq; ſimul in angustijs & locorum difficultatibus, apud Salaminen plurimum ad victoriam conſequendam momenti & facultatis præſtari, tale inijt conſilium. Quĕdam ad id delectum, clàm per proditionis ſpeciem ad regem ire iubet, nuntiareq; illi, Græcis conſultò ſtatutum, naues omnes ex Salamine in Iſthmum traducere, copiasq; illic cogere omnes contendere: rex alioquin ad audita facilis ſuopte ingenio, tum maximè pro tempore ad credendum pronus, uiro fidem perinde ac uera nuntianti adhibet: ſummaq; ope & celeritate prohibendum ratus, ne maritimæ pedeſtribus Græcorum copiæ iungerentur, Aegyptias naues extemplò ad obſidendos Salaminæ exitus, & Megaridis regionis properare, reliquam claſsem iubet in Salaminen contendere, ibíque cum hoſtibus cùm primùm confligere. Erant autem triremes regiæ claſsis, uti ex gentibus inter ſe finitimis conſuetísque inſtructæ, ita deinceps certo ordine conciliatæ, quo propter conſuetudinem ad ſeſe mutuò tuendos, auxilio promptiores haberentur. Inſtructa hoc ordine claſse, cornu dextrum Phœnices tenuere: in ſiniſtro Græci, qui partes Perſarum adiuuabant, locantur. Tum duces Iouum uirum quendam Samiũ ad

Græ

Græcos clandestinè mittunt, qui certiores faciat eos, quo rex consilio, quóue ordine res omnes properet: seq; simul ac censeri pugna cœpisset, à Barbaris defecturos. Cum itaque Samius ille per occulta itinera clam ad Græcos peruenisset, cunctáque aperuisset, Themistocles re & consilio sibi ex sententia succedente lætabundus, multitudinem ad belli fortunam accendit. Græci nuntio Ionum reuocatis animis, ac in spem nouam sublati, rerum alioquin conditione, necessitudinéque ad dimicandum, uel inuitos cogente, à Salamine feroci spiritu soluentes, in hostem contendunt. Atque illico ab Eurybiade & Themistocle acies instrui cœpta, sinistrum cornu Lacedæmonijs & Athenienſibus datum contra Phœnicem ab hoste aciem. Magna enim tum Phœnices in rebus nauticis gloria diuulgabantur: tum multitudine nauium: tum singulari nauigandi peritia à superioribus suis accepta, assiduóque deinceps usu aucta. Aeginetæ & Megarenſes in dextro cornu stetere. nam hi post Athenienſes, cæteros nauigatione antecedere putabantur: tum eos constabat acerrimè pertinaciſsiméque dimicaturos, cum nil sibi penitus, urgente fortuna, inter cæteros Græcos reliquum esset quò profugere possent. mediam aciem reliqua Græcorum multitudo ſuppleuit. Rebus itaque hac ratione comparatis, & acie instructa, mox

enauigant, faucésque & exitus inter Salaminam & Heracleam ductos occupant. Rex duci classis suæ imperat, uti nil cunctatus, hostes inuadat. Ipse loco quodam præeminenti è regione Salamine delecto, sese collocat, ueluti in theatro, unde belli congressus omnis spectare poterat. Persæ itaque, principiò dum per tractus patentes uagari nauigando licuit, ordines quisque suos seruauere, nauigia lato per maria agmine porrigentes. Vbi uerò in angustias cogi cœperunt, eo tractu tantam aciem minimum capiente, naues nonnullæ ab ordinibus suis excluſæ, cursum cum reliquis haud tenere potuerunt, peruertíque ob eam causam omnia, dispergíque coacta. Dux uerò ante uniuersam aciem præuectus, ueluti regi spectanti gratificabundus, cum hostibus pugnam primam conserit: ac strenuè pugnando cadit, naue in illo congressu eius suppressa. Perturbatio ingens classem Barbaricam cœpit exagitare. Nam sublato primo duce, ad multos imperium redierat: ac uaria pro se quisq; imperante, distrahebant permiscebántque agmina: nec ultra ob eam rem progredi audentes, remis in obuersa puppe adductis, in æquor apertum se recipiunt. Athenienses cognita Barbarorum trepidatione ac tumultu, concitatis remis in hostem feruntur, alias rostris impetentes subfodiunt, quarundam tabulata armamentáque discussis

per

per impetum compagibus, auul ere, nonnullis remigiorum alas detersere. Pleræq; Barbaricæ classis trirenes, latus in fuga detectum, nostris impetentibus offerentes, à multis undique petitæ, transfodiebantur. Quo fiebat, ut cum puppem obuertere fugæ hostibus instantibus tempus non daretur, quàm celerrimè remis auersis se eximere periculo festinarent. Nauibus itaque Phœniceis ac Cyprijs ab Atheniensi classe fusis, in fugámque uersis, Coliciæ ac Pamphyliæ, nec non & Lyciæ, quæ cohærentes illis loco steterant, principiò quidem acriter pugnantes, simul ac classis totius robur prostigatum fugere conspexere, ipsæ quoq; pugnæ periculoq; excedere properant. In altero uerò cornu, cum acerrimè pugnaretur, per aliquantum temporis anceps pugnæ fuit. Postquam Atheniensis fugatis in continentem Phœnicibus & Cyprijs, in altum ad reliquum classem redierè, haud horum iam uim sufferre ualentes Barbari, tergæ uertunt, multasq; in ipsa fuga naues amittunt. Ita prostigata passim per mare Barbaries à Græcis, iusta acie uictoribus, magna clade prosternitur. Ex eo certamine quadraginta naues in Græca classe desideratæ, Barbarorũ supra ducẽtæ dissipatæ atq; deletæ præter eas quæ cum militibus integro quæq; nauigio captæ fuere. Rex uerò præter spem uictus atq; indignans, Phœnicas, fugæ principes, eosq;

præcipuè qui fugiendi initium fecerant, omnes necat: reliquis minitans, se parem in tempus eorum meritis pœnam inuenturum. Qui regijs minis perterriti, extemplò in Atticam contendunt: mox nocte inuertente in Asiam soluerunt. Themistocles uerò cum eam sibi maritimæ rei uictoriam, haud iniuria quidem, uendicare uideretur, ad copias pedestres, ut eius quoq; expeditionis sibi gloriam compararet, statim consilia conuertit, alteramq; nequaquã utiq; prædicta inferiorem astu fallaciam comminiscitur. Perterrefactis enim Græcis, nec audentibus penitus aduersus tot hominum millia pedestri acie dimicare, consilium capit quónam pacto tantas hostium diminuat copias. Pædagogum itaq; natorum suorũ, instructum ad regem mittit, qui nuntiet illi properare Græcos, ad pontem appellere classem. In re tam ardua multa consultantibus, & uaria per conuentus consilia quærentibus, id demum cunctis optimum factu, summeq; expediens uisum, quàm celerrimè soluere pontẽ, ductumq; aggerem dissipare. Quo rex nuntio perturbatus admodũ, nam facili erat (uti suprà dictum est) ad credendum ingenio, pauore ingenti repentè corripitur: uereri nanq; permaximè, ne occupato atque obsesso ubiq; maris tractu à Græcis, reditus in Asiam, quàm primùm statuit dum tuto liceret, relicto ibi Mardonio

cum

cum robore equitum peditúmque, quorum numerus nil quadringentis millibus habebatur inferior. Hæc à Themistocle duo reperta militaris astutiæ consilia, maximum rebus Græcis, atque uictoriæ tantæ momentum attulêre. In hunc itaque statum res Græciæ adductæ gerebantur. Nos uerò iam, quippe qui res in Europa eo tempore gestas sumpsimus narrandas, ad externa deinde quædam, cum his tamen attinentia paulò digrediemur. Carthaginienses nanque principio cum Persis confœderati, per idem tempus, uti dictum fuit, ingentem rerum bellicarum fecerant apparatum ad debellandos, uti inter eos & regem conuenerat, Græcos, qui Siciliam incolebant. Igitur ubi parata sibi fuere omnia, ducem belli deligunt Himilconem, qui tum inter eos admirabili ingenio, rerumq; peritia bellicarum præstare uidebatur. Hic accepto aditoq; imperio, cùm copias omnes pedestres nauticásque coëgisset, Carthaginem proficiscitur, exercitum pedestrem ducens, haud trecentis millibus pauciorem: naues longas supra duo millia, exceptis onerariis, & his quæ ad uectigalia portanda statutæ erant, quarum multitudo plus tribus millibus habebatur. Dum itaque Libycum pelagus pernauigaret, exagitante classem procella, & uentorum uiolentiaq; ex his quæ ad portandos equos & currus paratæ erant, naues amisit. Inde in Siciliam ten-

dens, Panormi portus occupat. Tum de bello actum esse, ait: id uereri se admodum, ne maris beneficio & occursu tempestatis, Siculi periculum deuitarent. Ibique tres dies commoratus in curando recreandoque exercitu, refectis quoque tantisper rebus, quas tempestas abstulerat, afflictaue rátue, copias aduersus Himeram duxit itinere pedestri, adnauigante adlitus aequaliter adsequente classe. Vbi ad dictam urbem uentum est, bina castra muniri iubet, altera nautico, altera pedestri militi opportuna. Tum naues longas subduci curat omnes, fossaq; profunda & uallo ligneo circumcludi. Castra pedestris exercitus in urbis conspectum aduersa fronte constituit, ea munitione à nauali uallo ad colles usque imminentes urbi producta. Postremò parte ad occasum spectante, circumundiq; munitionibus obsessa, uectigalia omnia ex onerariis nauigijs expauit. Rebus ita comparatis, reliquos omnes qui ad id uidebantur expediti, cum nauigijs in diuersa statim dimisit ad frumentum & commeatus ex Libya & Sardibus conuehenda. Ipse cum robore exercitus expedito, mox urbem inuadit, agménque Himerensium primum offendens, qui extra progressi occurrebant hosti, primo incursu per uim fusum, intra mœnia multa cum eorum cæde compulit. Qua clade accepta, cæteros omnes qui in urbe consliterant, perculsos pauor atque

animi

animi consternatio summa trepidatione, minimáque spe, uariè exagitare cœpit: quod simul ac percepit Theron Acragantinorum præfectus, qui cum magno satis præsidio ad tuendam Himeram antea missus fuerat, simul periculo dubius, animísque militum diffisus, illico Syracusas ad Gelonem nuntios mittit, qui rem quo in discrimine sit, narrent, postulentq; quàm celerrimè fieri posset, auxilium iam fluctuantibus ferre properet. Gelon parato atque expedito iam pridem exercitu, cum desperationem Himerensium per nuntium accepisset, nil cunctatus, extemplò ex Syracusis copias omnes cum summa celeritate educit, peditum quinquaginta millia, equitum ad quinque millia: magnísque itineribus, uiæ spatio correpto, simul ac oppidanis se ostendit, animos omnium à terrore omnium hostium in spem reuocauit, & pristinam fiduciam. Castra quàm proximè potuit mœnibus urbis loco deligit, eáque uallo fossáque profunda munit, tum dimittit equites omnes ad compescendos & auertendos undique hostes: qui uagi ac dispersi per agros & loca finitima populabundi ferebantur, pabulíq; & rerum necessariarũ gratia cuncta infestabant. Equitatus igitur Syracusius, repente effuso cursu raptus, palantibus latè, nihilq; minus quam hostẽ expectantibus Carthaginiensibus, Barbaris

occurrunt. Alios alibi uagantes, diuersis, ut quemque libido necessitasq; agebat, rebus intentos occupant: sine ullo prorsus agminis belliue ordine, dissipatos, undiq; agitare pergunt: tantúmque numerum quantos quisque potuit, supra decem millia ferunt, tum capta, intráque urbem missa. Quæ prima Gelonis cœpta in summa laude & admiratione apud omnes habita, ingentem sibi autoritatem comparauit, ac deinceps Himerenses confirmato animo continere hostem, ludibrioq; terrorem quisq; suum habere. Post hæc Gelon intrepidè atq; fiducia constanti, uti cœperat, cætera prosequitur. Portas itaq; quas timore hostium Theron munitionibus obstruxerat, omnes per contemptum patefieri iubet, aliasq; insuper quasdã aperiri, qua sibi ad emergentes occasiones patêre promptissima commoditas uidebatur. Atque in rebus omnibus Gelon militari disciplina & bellicis artibus admodum præstans, meditari ac consultare secum cœpit, quónam pacto per fallacias, & astu bellico hostes eluderet, copiasq; omnes funditus absq; discrimine & periculo suo everteret. Quod eius consilium, euentus quidem fortuitus adiuuit. nam rerum statu diligentissimè perspecto, cum naues hostium incendio absumere in primis esset consilium (in eo nanq; facto, rerum demum summam omnium belliq; fortunam sibi uerti) accidit ut eodem tempore

tempore Amilcar res de more nauticas procuraturus Neptuno magnis hostijs peragere sacra pararet: tum quoque ex agris equites nuntium quendam forte in itinere interceptum, adducunt ac Gelonem, qui epistolas ab Amilcare ad Seleucios gerebat, in quibus continebatur uti ad quem diem scripserat, ad eum sine ulla mora equites procinctos mitterent. Cum dies, qua Amilcar erat sacrificaturus, aduentaret, id Gelon in epistola tempus notari ratus, ex equitibus suis per literas requisitum deligit, habitúque ad hostium Seleuciorum ritum armat, iubetq; uti noctu per loca circumuectli proxima, simul ac dies illuceseeret, ad nauales hostium munitiones accedant, seq; à Seleucis socijs missos dicant, simul ac intra uallum sint admissi, cum primùm obtruncare properent Amilcarem. Mox ad naues incendendas irrumpant. Cum his simul certos dimittit speculatores, in proxima promontoria, quibus mandat, simul ac intra septa hostium conspexerint acceptos equites, certum indicio signum extollant. Ipse simul exorta die exercitum admonitum facit signi de specula à suis prodendi. Equites itaque sub ortum Solis ad maritimas Carthaginiensium copias, ut iussum fuerat, peruecti, statim intra munitiones à custodibus nil doli ueritis, pro socijs admittuntur. Qui repentè cursu in Amilcarem sacrificantem citato,

inter sacra deprehensum obtruncant: mox ex aris in naues ignem rapiunt, omniaq; cæde atq; incendio complent. Eodem tempore signo a speculatoribus dato, Gelon uti erat ad obseruandam occasionem intentus, instructa iam ad id tempus uniuersa acie, quàm citatissimo agmine potest, ad Carthaginensium castra contendit. Phœnicum duces ubi uenire ad se hostes conspexissent, illico arma expediunt, ac castris effusi, contrà occurrere properant, signisq; collatis, pugnam ferocissimè inire parant. Tubis utrinq; signum dimicandi resonantibus, sua quisque tela in hostem stringere, uir uirum inuadere, clamore uicissim sublato, utraque alterno impetu contendere acies, uocis magnitudine aduersos deterrere. Iam magna ubique clades edebatur, certamenque anceps utranque aciem, nunc huc nunc illuc fluctuantem urgebat. Cum repente flamma in naues latè correpta, atq; in altum multa cum fumi nebula erũpens, omnium oculos à pugna ad id quod esset mali incertiq; periculi imminens conuertit. Turbatis noua re inter certandum hostibus, mox alius atque inde alius attulerat nuntius, Amilcarem cæsum, naues incensas alta uoce clamitans, utrunque audientibus animos Græcis addebat, sæpémque uictoriæ iam certam significabant lætis clamoribus: inde audacius atque atrocius Barbaros urgere Carthaginienses. Fra-

ctis

ctis animis victoria ac re desperata, uertuntur in fugam. Græci fugientes insectantur, atque imperatoris edicto, ne quis uiuus caperetur, fœda ac miserabilis palantium cædes edebatur: nec antea cædendi finis factus, quàm centum & quinquaginta millia cæsa concidissent. Reliqua multitudo in locum quendam natura munitum sese recipiens, primùm conuersi confertis animis ac collecto per desperationem robore, acriter hosti insectanti resistere: mox ubi loco arido se deprehensos percipiunt, urgente siti, dedere se uictoribus cogũtur. Gelon itaq; clarissima pugna victor, cum bellicæ rei peritia atq; æstu consecutus id crederetur, magnis ubiq; in cœlum laudibus extollebatur, summaq; habebatur autoritate non apud Siculos tantum, uerùm quocunq; rei tam præclaræ fama peruenerat. nullũ nanq; ducem memoria proditum est, ante eum unquã tam callido atque insueto rem gessisse, neque in una acie tantum hominum numerum cecidisse, tantumq; eadem item captum. Quapropter non nulli scriptores hanc illi pugnæ haud imparem existimarunt, quæ à Græcis est ad Plateas decertata, Geloniq; fallaciam consilijs Themistoclis minimè posthabendam. Tum laudis principatum propter utrorumq; uirtutis claritatem, partim istis, partim illis, pro suo quisque studio tribuere contendunt. Nam cum Græcorum Siculorumq; pariter ante initam pugnam,

Barba

Barbarica utrinque hostium acies sola multitudine perterruisset, ac penè fregisset animos: prima à Siculis certamina tentata, primáque ex Sicilia in Græciam diuulgata Gelonis victoria: spem simul Græcis, fiduciamq; iam propè relapsam, ad priscæ uirtutis audaciam reuocauit. Vtriusque præterea exercitus imperatores, dispari longè fortuna iactati, haud dubium rei utriusque gestæ discrimen uidentur præbuisse. Nam Xerxem constat cum multis millibus Græcia fugatum potius quàm victum excessisse. Carthaginiensium uerò duces modò cæsos, uerùm iusta acie collatis signis, pugnando à Siculis ita profligatos ordines, deletasq; copias omnes, ut ne nuntius quidem cladis (ut ita dixerim) tantæ multitudinis superfuerit. Imperatores item ambos omniù in Græcia clarissimos, Pausaniam atq; Themistoclem, malè post ea gesta acceptos: alterum ob ambitionem nimiam, proditionisq; insimulationem necatum à suis ciuibus: alterum extra Græciam penitus eiectum, & ad Xerxem inimicissimum tandem confugere, & apud eum exulem uitam degere coactum. Gelonem contrà, parta victoria, assiduis, clarioribusq; in dies muneribus ac meritis, à Syracusano populo ornatum, in regno consenuisse, magnaq; in omnium admiratione habitum mortem obijsse: atque adeò gratia apud ciues suos memoriáque ualuisse, ut tribus deinceps

ceps per succeßionem ducibus, perinde ac hæreditario iure constitutis, ex ea familia imperium ciuitatis cõtinuatum fuerit. De his itaque iam satis. Nec enim hi quibus per uirtutem, & res præclarè gestas haud dubium gloriæ nomen partum uidetur, fuerant apud nos meritis laudibus fraudandi. Deinceps uerò ad continuandam superioribus narrationem reuocabimur. Eodem nãque die compertum est à Gelone debellatos hostes, & in Thermopylis Leonidam cum socijs dimicando, intra Xerxis castra occubuiße: ueluti quoddam de industria numẽ id curaßet, clarißimamq; hinc uictoriam, illinc glorioßißimam mortem eodem tempore, pari momẽto rerum, pariq; uirtutis exemplo subijci, ambiguo præferendæ laudis iudicio constituißet. Confecto ad Himeram prælio, 20. naues longæ ex omni numero incendium euaserè. Quas Amilcar ad exercitus commoda, rerumq; neceßariarum usum deduci fecerat: quæ dum pugnarent, acies omniaq; igne rapi uiderentur, & iam uel cæsi, uel capti forent ferè omnes, remis periculo subtractæ sunt: cumq; ex profligata acie multi ad eas confugerent, quantum quæq; numerum capere poterat fugientium, repletæ uiris, in patriam reuehebantur. Has medio in cursu tempestas atrox irruens, discußit, atque haußit omnes. ex quo naufragio pauci admodum parua quadam scapha erepti tempestati,

Carth

Carthaginem peruehuntur : ciuibus suis affatu breuissimo nuntiant, copias quæ in Siciliam traiecerant, funditus periisse omnes. Carthaginienses uerò tanta támque inexpectata strage obruti, repentè consternatis adeò atque attonitis trepidare animis, circum omnia suspectare, nil tutum firmúmque habere, ut in singulas noctes ad custodiam urbis circa mœnia uigilias agerent, tanquam sibi id compertum esset, Gelonem illico cum omnibus copijs Carthaginem traiecturum. Tum tota passim ciuitas propter occisorum multitudinem luctu publico foedata est, merebat comploratio quoque familiarum passim exaudiri. Resonare ædes fletibus, lamentis q; miseris, amissos quisque suos comploraret, alij fratrum, alij filiorum desiderio impacatè lugere, pueri parentibus orbati cuncta misericordia replere, calamitatem solicitudinem q; suam deplorantes, frustra miserabili uoce genitores quisque suos ex morte uocare, auxilio sese destitutos omni, fletu inexpleto, ululatu q; fortunam ipsam clademq; urbis exasperare. Carthaginienses itaque ueriti ne Gelon expedita profectione accelerans, Libyam occuparet, statim legatos ad eum mittunt, uiros qui in magistratu essent, potentissimos quosque, qui mitigando uictorem, cum eo de rerum summa agerent, consultarent q; quid ad rem suam conduceret. Gelon parta uictoria, equites qui

Amil

Amilcarem oppreſserant, magnis exornat donis, reliquisq; quorum egregia ac fortia facta extabant, unicuique pro meritis præmia ampla largè distribuit. Lectis spoliis, quæcunque speciosa præstantíque forma reperta fuerint, secerni, seruarique seorsum mandat, statuens ipsa Syracusanis templis ornamento disponere: reliquorum partem Himeræ distributa, præstantissimis quibusque templis reliquit. Quod deinde reliquum fuit, unà cum captiuorum turba, computatum in militum sociorum capita diuisit, pro cuiusque ordine militiæ & exercitus numero distribuendi ratione ducta. Ciuitates autem eos quos sibi sors dederat pro seruis habuere, publicáque per eos opera & labores exercebant: quorum maxima Acragantinis multitudo cum obtigisset, urbem, agrósque suos eorum opera excoluere. Tantus nanque numerus eis captiuorum erat, ut plerique inter eos priuati, quingentos in uinculis haberent. Cuius tantæ multitudinis causam præbuere tum milites Acragantini, qui ex bello in patriam cum captiuorum sorte sua redire: tum quòd inclinata iam acie, multi Barbari in loca mediterranea, maximéque intra Acragantinorum fines confugerant. Quibus omnibus uiuis captis, Acragantina urbs repleta est: quorum magnus numerus in publicum relatus est, & ad lapides excidendos addi-

ctus.

ctus. Ex quibus non deorum modò maxima extruxere templa, uerùm & cloacas, ad educendas ex urbe aquas, spectabilis structuræ ac miri artificij defodere, quanquam pro sumptus modo quis id contemnendum duceret. His uerò extruendis operibus præfectus fuit quidam uir, nomine Phœax, qui propter structuræ & ædificij excellentiam id consecutus est, ut cloacas illas Phœacas cognominarent. Construxere item Acragantini magnis impensis natatoriam septem stadia circumuectam, uiginti cubitos profundam. In quam cum fluuiales aquæ riuulis; fontium elicerentur, tum pabulo loci, tum aquarum temperamento gigni atque ali pisces primùm cœpti: post, per tempus mirum in modum aucti, piscinam eam fecere, quæ non ad usum solum satis, uerumetiam ad delicias pisces suppeteret. Cygnorum quoque phalãges in eam deuolantes, ibiq; uersatæ, conspectu pulchrum atque amœnum locum reddebant: tandem cursu temporum diu neglecta computruit, collapsaq; est. Agrum præterea totum, innata præstantem ubertate, uitibus passim consitum, omnigenisq; refertum arboribus sparsere, ita ut plurimum inde fructus uecligaliumq; demeterent. Gelon dimissis socijs, ciues suos Syracusas in sedes patrias reduxit: ob singularémque clementiam & comitatem non ciuibus modò suis charissimus, uerùm apud omnes Siciliæ populos in

summa

summa erat autoritate & gratia, cum tantum eius ductu captiuorum se numerum habere cernerent, ut uniuersa propè Libya uideretur intra eam insulam capta teneri. Vbi ea gesta ciuitates circum percepere, quæcunq; partes aduersas tutatæ fuerant, legatos illico ad eum mittunt, qui detrectati hactenus ab se imperij ueniam petant, polliceanturq; se deinceps quicquid imperatum fuerit, paratos obsequi. Ille se omnibus facilem & comem præbens, oblitusq; iniuriæ, societatem cum eis iunxit, ac rebus secundis adeò moderatè ac humanè non in eos modò usus est, uerumetiã Carthaginienses, olim tam infensos acerrimosq; hostes. Nam cum eorum legati ad se uenissẽt, orarentq; multis cum lacrymis, uti demeritis suis iniuriæq; ignosceret, ac meminisse uellet rerum humanarum, pacem ea conditione concessit, ut pecuniã eo bello consumptam Siculis restituerent, ad duo millia argenti talẽta: duas insuper imperat naues sibi instructas mitti, quas in pacis compositæ testimonium & certum pignus fœderũ statui æquũ essẽt. Carthaginienses salute rerum suarum in tanta hostis uictoria præter spẽ impetrata, nil de postulata pecunia detrectant. Insuper coronam auream Damaratæ Gelonis coniugi spondent adiecturos: quæ ab illis requisita, magno ad pacem impetrandam patrocinio apud coniugem fuit, centumq; auri talentis coronam sibi

effingi deposcit, obtinuitq;, quod ab eius nomine Damaretanum aurum appellatum est. constabat autem hoc decem Atticis drachmis. Idē à Siculis ob quinquaginta, quibus pēdebat, pondo dictum est libra. Gelon itaq; prudenter ad æquum & bonum cuncta commodoq; administrando, modestia quadam singulari, clemētiq; natura, gratiam sibi omnium cōciliabat: maximo nanq; studio nitebatur, etiā singulos quosq; priuata sibi munificentia deuinctissimos habere, quo uel publica autoritate, uel priuata gratia per officium multitudinis iam sibi meritis obnoxium quā maximas cogeret copias: moxq; uti in animo erat Græcis se coniungeret contra Persas. Cumq; iam cuncta ad id haberet expedita, nauesq; procinctus copijs conscendere pararet, quidam ex Corintho naue aduecti nūtiant ei nauali pugna collatis signis conserta, Græcos apud Salaminam uicisse Barbaricas uires mari penitus deletas, omnia hosti in fuga esse: Xerxem cum parte copiarum, ea clade accepta, diffusum cœptis, Europa excessisse, quo audito uoti compos, mox ab incœpto destitit. militum nihilominus officium promptósque ad parendum animos excipere aliqua gratia, confirmaréque studens, comitia edicit, mandans omnibus uti eò armati uenient. Ipse uerò non solum armis nudo corpore, uerum absq; tunica interiori, solo tectus pallio, prodit in concionem

nem, tum uitam tibi suam explicare omnem, singulasq; res cœpit à se gestas erga Syracusios accurata ratione, causis unicuique adiectis, declarare. Cumq; singula quæque nutu signisque apertis tota concio comprobaret, miraretur q; admodum quòd nudum corpus armatis obtulisset, ut sicuti libuisset eius interficiendi tam ido nea facultas præberetur, tantum à tyrannidis suspicione abfuit, tamq; indignus quem tyranni loco traq; insectarentur uisus, ut sublata in unum mox omnes uoce, lætis clamoribus, benefactorem quisq; suum, liberatorem patriæ soli, regem uerum unicum salutarent. Concione dimissa, rebusq; pro re compositis, inde discedit Gelon. Moxq; ad extruenda Cereri & Proserpinæ templa ex manubijs hostium spolijsq; summo ornatu, ingenti impensa magnificentia miroq; artificio curam negotiumq; omne deinceps conuertit: simulq; tripodem sexdecim aurti talentis eductum, in Delphos mittit, quem Apollini in templo dedicat, pro gratia numinis & bene gestæ rei habenda, & in posterum concilianda. Post hæc in Aethnia quoque Cereri templum noua luna ædificare ingreditur, quod extremo fato interpellatus reliquit imperfectum. Eodem tempore claruit inter Lyricos, poëta Pindarus. Hæc itaque fermè sunt, quæ digna memoratu eo anno gesta fuêre, præfecto Athenis Xanthippo. Romani consules delegere

Q. Fabium Saluanum, & Seruium Cornelium Tricesimum. Eodem tempore reliquiæ classis Persicæ, quæ ex prælio apud Salaminam gesto præfugerant, circa Cymen uersabantur. Exceptis Phœnicibus, qui, uti dictum est, regijs minis se subripuerant, ibiq; hybernis actis, ubi æstas spirare cœpit, Samum uersus Ionia euitata nauigant, quòd suprà quadringentæ naues conuectæ sunt. Quæ quidem Ionas iam ueluti à se alienatos, & inclinatis in aduersas partes animis, obseruando urbes uitabant, quarum fidem suspectam habebant. In Græcia uerò post rem apud Salaminam bello nauali prosperè gestam, cum Athenienses eius victoriæ haud obscuri auctores haberentur, atque ob eam rem elatis animis, nulli iam dubium esset, eos deinceps Lacedæmonijs rerum naualium haud sponte concessuros principatum: id Lacedæmonij præcauentes, summa ope nitebantur superbiam Athenienſium deprimere, & extenuare gloriam. Quare cum iudicium de his qui cæteris fortius ac præclarius pugnassent, propositum esset per Græciam: & suffragia, quibus plurimùm ualebant, obtinere inter iudicia, primas eius victoriæ partes urbi: Aeginetarum decerni inter uiros Amniæ ciui Athenienſi germano Aeschyli poëtæ, palmam fortitudinis dari: quod cùm triremis unius esset præfectus, certamen iniisset primus, Persarumq; primam

mam nauem, qua classis præfectus totius uehebatur, impetu facto, magna ui pugnando discussisset ipse, hostium præfecto in ea interempto, Atheniensibus ob id uirtutem gestaq; sua haud merito loco habita, grauiter ferentibus. Lacedæmonij ueriti, ne eius indignatione rei commotus Themistocles, consilium aliquod aduersum se reliquósque Græcos machinaretur, congeminatis eum donis præ omnibus qui fortiter fecissent, ornatum conciliant. Quæ quòd minimè fuerant à Themistocle recusata, populus indignatus, eum magistratu abdicat. In cuius locũ Xanthippus Amphronis dux citatus. Diuulgata iam passim Athenienſium à reliquis Græcis secessione, legati simul à Persicis Græcisque mittuntur Athenas. Persæ, duci Athenienſium exponunt, Mardonium ducem Athenienſibus polliceri, si partes Persicas sequi uelint, agrum, quocunque Græciæ loco delegerint, se daturum, tum mœnia simul ac templa restauraturum, ciuitatemq; permissurum liberam suis legibus institutisq; uti. Lacedæmoniorum legati contrà multa commemorando, demum hortari ne priscam prudentiam suam uanis pollicitis pellici sinerent, rerumq; momenta suarum temerè fidei Barbaricæ credere uellent, sed retinere potius ac tueri pergant antiquam cum Græcis cognatis finitimisque eodem cœlo, eisdem moribus consuetis societatem, amicitiámque. Bar-

baris ita ab Atheniensi senatu responsum, nullum tam felicem Persis esse agrum, nullam tantam auri quantitatem offerri posse, qua ad Græcos deserendos prodendósque impellere ualerent Athenienſium animos. Lacedæmonios hortantur, ne quam principio susceptis Græciæ curam, defensionémque, deinceps relinquere, ac potius eo, quo egregiè cœpta animo, eam gerere ac prosequi studerent: se pro rerum suarum summa nunc postulare, uti quam celerrimè cum omnibus copijs in agrum Atticum traüciant: certis compertum signis habere, Mardonium, ubi retinentes sibi Athenienses acceperit, illico exercitum Athenas contra ducturum. Quod haud secus acrati sunt, accidit. Nam Mardonius in Bœotia cum copijs instatione positus, primò ciuitates in Peloponneso ad defectionem solicitando, tentauit pecunijs optimatum omnium ac principum animos. Postea responso Athenienſium audito, grauiter commotus, copias omneis in Atticum agrum inducit. Nam præter eos, quos à Xerxe acceperat, magnam insuper conciuerat ipse multitudinẽ ex Thracia, Macedonia, reliquísque socijs gentibus, ad ducenta armatorum millia. Cum itaque tantum in se irrumpere exercitum cernerent Athenienſes, mittunt tabellarios auxilium à Lacedæmonijs implora-tum. Cumq; id differretur, irruẽtibus in Atticũ

agrum

agrum Barbaris, re desperata, rursus Athenienses correptis liberis & coniugibus, cæterisque rebus, quæ celeriter efferri poterant, in naues, relicta patria, comportant omnia: rursusque in Salaminam confugiunt. Mardonius uero, insensa atq; impacata in eos furens ira, diripit, uastatq; regionem uniuersam: mox ad urbem conuerso impetu, monumenta, ædes, templa, & quicquid primo excidio superfuerat, nulli rei parcendo, cuncta prorsus subuertit. Interea dum Mardonius Athenas agmine furenti cõtenderet, consessu habito cultoribus, consultoribus Græciæ ijsum est, accersitis coactisque secum Athenienses, unáque cum omnibus copijs in Plateas contendere, ibiq; pro libertate belli fortunam experiendam, ubi extremum periclitari commodissimum esset: dijs uota publicè nominanda, si uicerint, eadem die uictoriæ ad numinis gratiam propitij omnem Græciam libertate fruituram, certamenq; liberum, ludosq; libertatis in Plateis edituros. Cum itaque in Isthmo ea decretæ rei conditione adducti fletissent omnes, conuentúmque inter eos esset, statuunt in ea statione multitudinem iam coactam iureiurando, ad prosequendum bellum adigere, & religione compescere, eo potissimum consilio, uti cunctorum in unum coirent, consiliaparenturq; animi: tum ea adacti religionis necessitudine, ueluti secu-

ra iam humanarum rerum mente, generosius audaciusq; pericula quæque subirent. Iurisiurandi uerò forma expressa erat, qua unumquenque nominare necesse erat, se non grauiori discrimine habiturum, carioríue loco uitam quàm libertatem pensurum: duces deinde suos, neque dum uiuerent unquam, neq; in mortis necessitudine positos deserturum: tum socijs in pugna cæsis, sepulcrum pro uiribus paraturum. Sin bello Barbarico uictor euasisset, nullam in eo periclitatam urbem euersurum, nullam euersam refecturum: templaq; igne, uel alia quacunque ui diruta, nusquam ulla restauraturum: sed eas ruinas pro monumentis Barbaricæ superbiæ furorisq; impijssimi, posterus relicturum. Iureiurando demum eis uerbis adacta multitudine, per Citheronem in Bœotiam traijciunt: tum in planitiem prouecti, ad radices eius iuxta fluenta castra ponunt. Dux erat Athenienſium Aristides, sed apud Pausaniam Lacedæmonium summa imperij uersabatur, qui tum Leonidæ pueri tutor erat. Mardonius simul ac hostium copias comperit in Bœotiam tendere, educto Thebis exercitu, ad Asopum fluuium properat, ibiq; castra munit fossa profunda, uallóq; ligneo circunducta. Cæterùm Græcorũ erat numerus centum milliũ, Barbarorum ad quingenta millia hominum. Tumq; Persæ, noctu effusa per campum acie,

citato

citato cursu certamen adoriuntur: præmißoq; ad castra Græca equitatu, dum furioso agmine procursarent, multa ui irruptionem tentantes, hunc impetum Athenienses primi excipiunt, uti erant ante alios excita & uigili solicitudine procincti. Concurrentibus deinde alijs, grauis atroxq; pugna committitur. Tum reliqui Græci quoscunque Barbaros contrà instructos, ut suo quisq; loco cornuq; pugnando steterat, tandem in fugam uertunt. Solos Megarenses, quibus aduersus equitum præfectum robúrque Persici equitatus certamen obuenerat, urgebat admodum pugnæ moles: nec tamẽ adeò obnixos, agebant in pericula & laborem animos, ut quispiam loco cederet. Cæterùm in re arduæ nuntios ad Athenienses & Lacedæmonios mittunt, uti quàm celerrimè laborantibus aciei iam nutanti succurrant. Quo audito, Aristides delectos quosque Atheniensium, qui circa eum stipati pugnabant, illico Megarensibus occurrere, auxiliumq; ferre iubet. Hi collectis armis, citato cursu in Barbaros feruntur: trepidantemq; Megarensium aciem periculo incumbenti liberant. Ibique cæso equitum Persarum duce, magnaq; eorum delectæ multitudine, reliquos in fugã uertunt. Ita Græcis hoc primum pugnæ certamen felix, ueluti per omen quoddam fiduciam simul atque initium reliquæ uictoriæ obtinendæ attulit.

Post hæc relicta planitie, castra in locum munitiorem, situq; ad victoriã magis idoneo mutant. Nam à dextris excelso claudebantur præruptóque colle, sinistram fluuius Asopus præterlabens cingebat: medio inter hæc campo satis natura munito stationem copiásque locant. Situ locorum circum omnium tuta præstabantur. Græcis itaque singula quæque consilio prudentiaq; maturãtibus, maximum ad asequendam victoriam inter cætera monumentum locorum angustiæ contulere. Nam per angusta producere ordines, expediréque aciem cum hostibus minime liceret, nec magnas simul copias breuis tractus admitteret, multa millia nequicquam belli munere uacare oportebat. Ea itaque loci munitione, opportunitate freti, Pausanias & Aristides expediri iubent, copias educunt, ac prostationis commodo acie instructa in hostes procedunt. Mardonius eisdem angustijs compulsus confertam instruere phalangem, quàm commodè ualet ordines in acie disponit. Tum clamore, Barbarico more, sublato fertur in Græcos. Sequebatur, circumsistebatq; inuadentem, ad corporis defensionem delectissima iuuentus, agmine stipato Lacedæmonios uti contrà instructi steterant adoritur, ibíque strenuè pugnando magnam Græcorum stragem fecit. Resistentibus intrepidè ferociterq; Lacedæmonijs, nec usquam periculum decli

declinantibus, passim cadebant Barbari: donec Mardonius cum fortissima secum manu in bello constitit, sustinuere Barbari contentè certaminis molem. Cæterùm simul ac cecidisse Mardonium fortiter pugnantem diuulgatum est, electósque secum omnes partim cæsos, alios uulneribus confectos, fractis animis in fugam uertuntur. Quos cum Græci palantes insectarentur, pars intra uallum compulsi, ex reliqua multitudine Græci, qui cum Mardonio militauerant, intra Thebarum mœnia se recepere, reliquos ad quadraginta millia cogens Artabazus, uir inter Persas præclarus uirtute, audaciaq; præcipua, in alteram partem furtim subfugiendo duxit, ac confestim discedens, inde breuibus itineribus in Phocidas proficiscitur. Exercitu Barbarorum eo modo profligato, atque in diuersa per fugam dissipato, Græci pariter quacunque fugientem uident hostem diuisis in partes totidem copijs insectari properant. Athenienſium, Plateenſiũ, ac simul Thespienſium acies, eos, qui Thebas profugerant, persequuntur. Corinthij, Sicyonij, Phliasijq;, nõ nulli præterea alij eas premebant copias, quæ cum Artabazo fugiebant. Lacedæmonij cum reliquo exercitu uallum & munitiones adoriuntur, raptiq; ad omnia simul loca impellere obsistentes Barbaros, atque irrumpere conantur. Thebani ad se fugientes intra mœnia accip

cipiunt, recreantq; : tum directa acie insectantibus Atheniensibus ire obuiam properant. Certamen sub mœnibus atrox committitur: Thebanis strenuè pugnantibus, haud pauci ex utraque acie cadunt. Cæterùm ab Atheniensibus tandem superati, intra urbem compelluntur. Deinde Athenienses ad aciem Lacedæmoniorum reuersi, simul cum illis, eos qui intra castra se tuebantur Persas, expugnat. Vbi cum acerrime pugnaretur utrinque, Barbaris ex loco munito petentibus hostem, Græcis uallo munitionibusq; per iniquos accessus subeuntibus, multi perire incautius victoriæ studio pugnantes, nec parua multitudo telis transfigi, nihilo tamen secius dimicando utrique obnixè persistere, hi laudis, illi salutis quoad ualeant, retinendæ gratia mortem intrepidè oppetere. Postremò neque uallum (quanquam munitissimum) neque Barbarorum manus strenuè resistens, Græcorum impetum uimq; sufferre ualuit, sed undiq; ex propugnaculis pulsi cedere, munitionesq; impulsu hostium deserere coacti sunt: certabant enim inter se duces Græcorum æmulatione laudis: Lacedæmonij atque Athenienses superioribus quisque victoryis, & rebus prosperè gestis elati, necnon & uirtute quisque sua confisi. Captis tandem ui castris, re iam desperata ac propè extrema, Barbari orare, uti victis captisque tantummodo uiuere li-

cer

ceret: nil eius ab infenſo hoſte miſeris, re nihilominus adhuc dubia, eſt impetratum. Nã dux Græcorum Pauſanias, comperta hoſtium multitudine, cum ſe uinci numero cerneret, uerebatur, ne per miſericordiam parcendo, ſibi quippiam aduerſi pararetur. Vnde edicto propoſito, ne unus quiſpiam caperetur, incredibilis breui tempore, nil prorſus in deſperatione reſiſtentium ſtrages edita eſt: uixq; tandem cæſis iam ad centum millia, à cæde ceßatum. Hoc euentu pugnæ potiti Græci, ad ſuos qui in acie ceciderant ad decem milliæ, ſepeliendos ſtudia conuertunt. Tum ſpolia hoſtium in capita militum diſtributa: mox de his qui fortiter & præclare feciſſent, ratio iudiciumq; habitum. Ac decernente Charitide, inter ciuitates Spartæ, inter uiros Pauſaniæ uiro Lacedæmonio, uirtutis honos eſt declaratus. Artabazus coactis ex fuga ad quadraginta millia Perſis, per Phocida & Macedoniam profectus, exploratiſſimo inceßu, cautiſſimaq; uia proficiſcebatur: maximis tamen itineribus accelerans, ſaluósque & incolumes eos omnes in Aſiam perduxit. Græci uerò decima ſpoliorum delecta, aureum tripodem inde conficiunt: atq; in Delphon miſſum dedicant, in quo hoc elogium incidi fecerant:

Hanc tibi dãt Graiæ tutores Phœbe ſalutis
Seruitium genti qui repulêre ſuæ.

Inſ

Inscripsere rursus Lacedæmonij, qui in Thermopylu cecid erant, communi titulo hoc:

Millibus hi cõtra pugnarũt Marte ducenis,
Ex Peloponneso millia bina duo.

Priuatim uero ipsis hoc inscriptũ: Hospes nuntia Lacedæmonijs ishic nos iacere, decretis ducibusq; suis obsecutos. Ab Atheniensi quoque populo sepulcra eorum qui bello Persico ceciderant, ornata sunt: ac tum primùm funebres ludi, & certamen institutum ad sepulturã, sicriq; cœptum. Lexq; etiã lata, uti rhetores præcipui laudes eorum edocendas, & gesta commemoranda susciperent, qui publica sepultura donati essent. His peractis, Pausanias imperator recreato exercitu, curatisq; corporibus, contra Thebas castra tendit, autoresq; prioris societatis deposcit omnes ad supplicii. Thebanis multitudine simul hostium uirtuteq; perterritis ac consternatis, ipsi autores defectionis præcipui, haud quicquã retinentes, deduntur. Quos omnes Pausanias supplicio affectos, necat. Eodem quoq; die quo pugnatum est ad Plateas, in Ionia graui cũ Persis certamine a Græcis conflictum est. Quod descripturi, ab ipso rursus initio rem ordiendã duximus. Leotychidas igitur Lacedæmonius, & Xanthippus Atheniensis, exercitus naualis duces, post prælium ad Salamina certatum, classem apud Aeginam contrahunt: ibiq; aliquot commorati dies, in Delũ nauigãt

cum

cum ducentis quinquaginta triremibus. Cumq; illic in statione manerent, legati a Samijs ueniunt, orantes, uti Græcos, qui Asiam incolunt, imperio Barbarico oppressos, in libertatē uendicare uelint, consessu primatum cum ducibus coacto. Legatis Sami auditis, una omnium sententia decretum est, ad liberandas, ut postulabatur, ciuitates proficisci: statimq; ex Delo soluunt. Duces Persicæ classis apud Samum cum nauibus stantes, comperta nauium Græcarum aduersum se omnium nauigatione, Samo classem omnem abducunt: inde in Micalem Ioniæ recepti, nauigia omnia subducunt. Cumq; ea cō spicerent ad pugnam haud prorsus parata, ualloq; & profunda fossa circunducta locum muniunt, nihilo segnius interim ex Sardibus finitimis undiq; populis copias pedestres commisere. Coactusq; inde exercitus militum ad centū millia, rerum simul omniū ad bellum facultatē sibi comparant, rati quāprimum Ionas ad hostem defecturos. Leotychidas uerò, instructa classe uectus, nauem ad Barbaros, qui apud Micalem coacti manebant, præmittit: præconemq; in ea imponit, qui uocis amplitudine tonoq; proclamandi exercitum omnem Græcum superabat, huic mandat, uti litoribus hostium adnauigans, iuxtà, quanta possit uoce, ut hostes audiant, intonet: Ad Plateas debellatum esse, Persas ibi profligatos, stratamq; prorsus aciē,

Græc

Græcorũ potestate per uictoriã teneri omnia: Deletis ita funditus hostium copijs, iam aduentare Græcam iuuentutem instructa acie, nec abesse procul ad reparandam Græcis in Asia ciuitatibus libertatem. Id à Leotychida & collegis consilio callido, bellicaq; artis fraude memorabili tentatũ: ratis, Græcos omneis, qui cum Persis haud sponte militabant, ea uoce audita, ueluti contigit, illico defecturos, magnoq; tumultu Persarum castra turbatum iri. Nam præcone nauibus subductis hostium obnauigãte, ac magna uoce quæ iussus fuerat extollente, Persas repentè perculsos, pauor ingens simul & suspicio penitus perturbauit, nec Græcis deinceps amplius fidere. At uerò Græci, qui cum Persis in statione erant, conueniunt undique, simulq; conspirant omnes: Leotychides collegaq; exploratis locis, comparato exercitu, copias exponunt. Postera die cum arma expedirent, instruereturq; acies, rumor cœpit repente increbrescere, Persas à Græcis ad Plateas profligatos. Quo perciti Leotychidas & collegæ aduocata concione, milites ad pugnam accendunt, atque inter multa alia ad concitandos ordines, adductam uictoriam ad Plateas læto clamore proponunt, cuius lætitia speq; elatis animis maiorem fore pugnaturis militibus audaciam prospiciebant. Mirum sanè atque incredibile admodum, res incertis omnibus

euent

euentu comprobata. Nam compertũ est, utrasq; eadem die acies instructas, & ad Plateas, & ad Micalem conflixisse: quare constat Leotychidæ, milites nulla victoriæ illius re prouectos, sed sola spe ac rumore erectos: suis uerò auspicijs, atque omine læto bellicos actus prosequente, rem feliciter gessisse. Nam locorum illorum interualla, certo argumento sunt, nuntium eius tam breui tempore minime perferri potuisse. Cæterùm duces Persarum haud iam quicquam Græcis fidentes, arma eis empta, socijs tradunt: conuocatáque multitudine, Xerxem nuntiant cum magna manu iam aduentare, haud procul illinc castra posuisse. Atque ita accensi omnium ad periculum parabantur animi. Instructa tum utrinque acie, atq; in certamen expedita, cum in conspectum hostium uenissent Persæ, contempta primùm paucitate, mox clamore sublato, in aduersos feruntur. Tum Samij Milesijq; ad ferendum Græcis auxilium haud segnes, copias educere omnes, alius alium hortari, communi inuicem studio quam primùm sese socijs ostendant properare: rati, Græcis conspecta sociorum manu ad ferendum auxilium festinantiũ, audaciam simul ac spem animos erecturam: quod primùm secus accidit, ac putarant: ac propè pernicioſi causa fuit erroris. Nam Græcos suspicio inuasit, Xerxem coacto ex Sardibus exercitu, suis eo agmine

subsidio aduentare, atque in se ferri. Itaq; conspecta aduentantium acie, ingenti terrore corripiuntur, tumultuq; per exercitum & aciem repentè exorto, diuersi inter se ac trepidantes, alij ad naues confestim concedendum conferè: alij stipato agmine, strictisq; gladijs, imperterritè perstandum, haud hosti cedendum. Dum hæc inter se tumultuarentur, Persarum acies instructa repentè haud procul conspecta est, infensis telis, miro ac terribili agmine iactatis in cœlum uocibus irrumpens. Cumq; iam nullum Græcis consilij ulterius capiendi spatium daretur, ad impetum Barbarorum excipiendum, necessitas acuit instruitq; omnes. Pugna inita, cum ab utraq; acie ferociter atque obnixè dimicaretur, res diu periculo ancipiti gesta, crebriq; cadebant utrinq;. Post ubi Samia Milesiaq; manus in aciem Græcam accepta, conferere arma cœpit, auctis Græcorũ uiribus, Barbari fracto animo in fugam uertuntur: magna inde cædes editur. Leotychidæ & Xanthippi milites, profligatis ac palantibus instantes, ad castra usq; terga cædendo insectantur. Inclinata iam acie, Aeoles, & plerique alij ex Asia cum Græcis uictoribus in Barbaros conuersi, inter mediam fugam irruebãt. Mirum nanque libertatis desiderium ciuitates Asiæ cœperat. Vnde nulla neq; finitimorum memoria, neq; fœderum religione continebanturi

tur: sed quos quisq; Barbaros sibi obuios habuit, promiscuè necabat, cum alijs Græcis victoriam prosecuti. In hac acie Persarum ad quadraginta millia cæsa: qui superfuere, partim in exercitum, partim in Sardis cõcesserè. Xerxes accepta in Plateas strage, tum fuga suorum ad Micalem partem copiarum in Sardibus relinquit, qui Græcis irruentibus occurrerent: ipse tumultuanti perculsoq; animo cum reliquo exercitu proficiscitur, itineribusq; per Ecbatanos actis. Leotychides verò & Xanthippus Samum adnauigant, & Iones Aeolesq; in societatem recipiunt. Post hæc eos hortantur, uti relicta Asia, migrare uelint in Europam: pollicenturq;, populu, qui Medorum partes tutati sunt, ex Græcia ejectis, agros & sedes eorum se eis daturos. in Asia remanẽtibus, finitimos circum fore undique hostes, qui imperio & copijs semper essent superiores: tum remotos nimio interuallo socios haberi, ad auxilia pro re maturè ferenda. His auditis, Iones Aeolesq; statuunt recta monentibus obsequi, seseq; ad nauigandum cum illis in Europam comparant. Huius rei pœnitentia capti Athenienses, contrà seorsum consulere ac suadere nituntur, ne sedes suas iam paratas temerè pro spe dubia deserant: se semper uel solos, si reliqua Græcia recusarit, auxilium promptè laturos. suspicabantur enim Ionas, ubi

in communem Græciæ consuetudinem & habitationem recepti fuissent, per obliuionem uel contemptum non amplius Athenas, uti originis suæ principium ac metropolim, ueneraturos. Vnde Iones reuocata sententia, negant se Asiam, sedésque suas antiquas relinquere posse. His peractis, Græcorum copiæ discinduntur, Lacedæmonijs in Laconiam nauigantibus, Athenienses unà cum Ionibus & Insulanis in Sestum feruntur. Xanthippus statim ex nauigationis congressu, urbe oppugnata, Sestum capit: præsidioq; ibi impositio, suos in sua quenq; dimittit. Ipse cum ciuibus suis Athenas regreditur. Bellum itaque quod Medicum appellautm est, uno anno perfectum, hoc euentu pacatum est. Inter scriptores Herodotus supra tempora Troiana repetens, omnia fermè quæ passim gesta in continenti fuere, nouem uoluminibus complæhendit. Ceterùm in pugna ad Mycalem à Græcis aduersus Persas habita, & Sesti oppugnatione, scribendi finem fecit. In Italia Romani aduersus Volscos pugnantes, eos superant, magna eorum cæde edita. Spurius uerò Cassius, qui præcedentis anni consulatum gesserat, regnum & dominationem affectasse conuictus, extinguitur. Hic itaque annus ea gesta nactus. Præfecto Athenis Demosthene: Romæ consulatum adiere, Fabius, & Lucius Aemilius Mamercus. Horum magistratu

magna

magna quædam pax Siciliæ insulam habuit, depræhensis, ac penitus fractis Carthaginiensium uiribus: Gelone præterea optimo principe res Siculas opportunè & commodè administrante, statu communi legibus optimis composito, comparatáque eius studio uectigalium rerúmque ad usum omnium singulis quibusq; ciuitatibus copia. Cum uerò Syracusij funebrem pompam prisco more supra modum sumptuosam lege excoluissent, sumptúsque in funeribus consuetos præscripto modo coercuissent, adiectis etiam in lege expressísque funerum actionibus, Gelon rex cupiens populi uoluntatem in omnibus sequi, suóque exemplo plebis scita comprobari, legem quam de sepultura tulerant, in se ipsum seruauit. Nam morbo acri correptus, cum iam de uita & salute desperaret, Hieroni fratri natu maiori regnum tradit. Cæterùm de sepultura & funere suo ante omnia legauit, ne usquam discederetur à lege: eóque mortuo, ille qui successit in regnum, ita uti iusserat, pompam eduxit. Cadauer eius in uxoris agro conditum. loco Nouem turres dicto, operũ turris uel aggeris mira magnitudine, ac immenso labore molium strues extabat. Vniuersa uerò ciuitas funus comitata, ad eum usque locum perduxit, qui ab urbe ducenta aberat stadia. Eo illic condito, populus illi sepulcrum elegans, mirificíque operis extruxit, titulisq; he-

roicis Gelonis nomen commendauit. Ea monumenta fuere postea à Carthaginiensibus diruta: quum Agathocles per inuidiam erutas turres, solo æquauit. Verùm neq; publica Carthaginiensium inimicitia, neque priuata Agathoclis prauitas, neque alia ullius rei uis, Gelonis unquam potuit delere memoriam, gloriamq; offuscare: quippe quam susceptam uera & immortalis historiæ testificatio commendauit, eius nomen æternitati prædicando. Dignum profectò munus, singulareque pariter uitæ & societatis humanæ præsidium, perditorum hominum flagitia ueluti bonis moribus, et incrementis uirtutum semper obsistunt: ita tetra detestabilia; memoria semper eorum nomina execrari: probos contrà, quorum exemplis uirtus effingitur, æternis commendatis laudibus illustrare. Nam maiorum æmulatione & memoria, plerunque posteritas ad communem beneficentiam, & uitæ uenustatem incitatur. Gelon itaque septem annos regnauit: Hieron successor eius undecim, & menses octo. Cæterùm in Græcia post uictoriam ad Plateas partam, Athenienses ex Træzene & Salamine liberos uxoresque suas Athenas in patriam reuehunt: statimq; curam omnem ad cingendam mœnibus urbem conferunt. Nec minus ad ea, quæ ad defensionem requiruntur, comparanda, studij atque operæ datum est. At uerò

Laced

Lacedæmonij moti per æmulationem admodum, perculsiq; gloria Atheniensium, quam nautico adeptam certamine, haud ambiguè præ se ferebant, suspectas eorum res, incrementáque habere cœperunt. Quæ solicitudine acti, ab extruendis eos mœnibus prohibere statuunt, confestimque legatos Athenas mittunt, qui fidem moneant, adducláque ratione ostendant, minimè oportere ea tempestate mœnibus eam urbem muniri: id enim communi Græcorum saluti non modò non conferre, sed maximè periculosum fore, ubi maioribus rursus copijs Xerxes in Græciam transiecisset, urbes occupaturum extra Peloponnesum ueluti ad rem suam munitas: ex quibus assidua eruptione reliquos ubique populos infestando, ac sensim debilitando, facilè posset Græcas res expugnare. Cúmque non audirentur legati in senatu, ad artifices se corripiunt, iubéntque euestigio inde discedant, opúsque relinquant. Tum dubitantibus Atheniensibus, quo potissimum in ea re facto opus esset, Themistocles in summa tum apud eos gratia & autoritate habitus, consulit, rem tum silentio dissimulent. Nam si ui contendere perrexerint, Lacedæmonios cum Peloponnesijs, exercitu inducto, facilè per uim munitiones opúsque impedituros. Percunctantibus inde legatis, quod tandem

sibi responsum efferrent, retulit, tecto ambiguóque sermone, se propediem cum quibusdam aliis Lacedæmoniam legatum aditurum, ibiq; tum de hac munitione Lacedæmonios ipsos copiosè consulturum. Tum primoribus clam nuntiat, si legati fortè interea ex Laconia pariter inspectum exploratúmque missi fuissent, eos detineant, donec ipse ex Sparta redierit: nihil interea minus utribus omnibus opus cœptum, quanta potuerint celeritate prosequantur. hac demum sola uia eos monet uoti compotes fore. Huic promptè consilio parent Athenienses. Tum legati cum Themistocle Spartam mittuntur. At uerò Athenienses cum summa festinatione studióque omnium, mœnia extruunt, nulli neque ædificio, neque sepulcro parcunt. Pueri passim, mulieresq;, hospites simul & seruitia operi prouehendo adhibentur, nulli ætati, nulli item conditioni eo labore uacare datur, omnis idem studium exercet. Cumq; opificum multitudine simul & uniuersi populi feruore supra quam cuiquam credibile esset, opus eductū creuisset, Themistocles à principibus Lacedæmoniorum accitus, cum ei obiurgando munitionem obiicerent, id ipse constanter negare cœpit, obsecrarique ne uano rumori temere fidem adhibere uellent, quin potius legatos fide probata mitterent Athenas: ita quicquid id esset, per eos re inspecta certiores

certiores futuros : sese inde, collegásque suos eius in fidem rei obsides offerre. His persuasi Lacedæmonij, Themistoclem collegásque sub custodia haberi iubent. Tum legatos Athenas mittunt, clarissimos uiros, quibus inspicere cura sit, quid facto opus esse censeant. Dum hæc ab eis tempore inter consultandum labente queruntur, per eam moram Athenienses rem festinè præoccupatam maturant, murumq; circumundique ductum urbi perficiunt. Cæterùm Lacedæmoniorum legatos, qui contumelioseè minacibúsque uerbis Athenas, producto iam muro, intrarant, in uincula conijciunt: eisq; asserunt, non antea inde relaxandos, quàm qui cum Themistocle in Laconia seruarentur, contrà remissos accepissent. Hac itaque arte Lacones delusi, legatos Athenienſium pro recipiendis suis, dimittere uel inuitè coacti sunt. Cæterùm hac Themistocles astutia mœnibus patriæ celerrimè expeditéque circundatis, magnam sibi ciuium gratiam conciliauit. Per idem tempus Romani bellum Eculanis Tusculanísque intulere, atque acie cum Eculanis confligentes, eos superant, magna multitudine hostium cæsa, tum Tusculum ui pugnando capiũt. Anno exacto Athenis præfectus est Adimantus. Romæ creati consules, Marcus Fabius Silanus, & Lucius Valerius Publius: quo

tempore Themistocles astu solertiáque passim per res gestas celebrata, non apud cives modò, uerùm & per uniuersam Græciam in maximo honore & autoritate habebatur. Qua gloria sublatus, alijs multo callidioribus ad principatum laudis sibi comparandum usus est artibus, quæ plurimum imperio, patriæ, rebus Athenienſium momenti essent collaturæ. Nam ubi nunc Piræum cernitur, cùm nulla tunc illic portus commoditas haberetur, sed eo solum pro náuium statione Athenienses uterentur, cui nomen tum Phalericum, angusto admodum, excogitat ibi portum Pireum extruere, opus quidem ad educendum paruo sumptu, rerúmque modico apparatu indigens, quo nihilominus pulcherrimus, ampliſsimúsque omnium, qui in Græcia haberentur, portus efficeretur: eo nanque Athenienſibus adiecto, sperabat Athenas maris imperium sibi facilè uendicaturas. Nam multa triremium corpora tum ædificata habebant. In bellis præterea nauálibus aſsiduè ferè uersati, magnam in re maritima peritiam gloriámque sibi comparant. Ionas præterea arbitrabatur, propter cognitionem semper fore priuata quadam uoluntate & studio addictos Athenienſibus: reliquis deinde Græcis, qui Aſsiam incolerent,

lerent, recuperaturos libertatem Athenienſes, atque eo beneficio illorum animos ſibi perpetuo deuincturos. Inſulanos inſuper omnes tantis opibus, tantáque maris poteſtate perculſos, haud cunctanter ciſdem adhæſuros, copijſque inſtructis uel ad inferendum, uel ad tolerandum bellum, plurimum ſubſidij collaturos. Inde Lacedæmonios inſpiciebat, pedeſtribus uiribus inſtructiſsimos, plurimúmque ea re præpollere cernebat. Cæterùm à certaminibus nauticis cùm imperitia, tum natura quoque abhorrere. Cum hæc itaque cuncta ratione diligentiſsima coniectaſſet, decreuit excogitatam rem cunctis clam ſilentio tegere. Nam ea diuulgata, id pro comperto habebat, Lacedæmonios imperij coaleſcentis æmulos haud id facilè paſſuros, illicóque opus ſumma ope prohibituros. In conuentu itaque communi procedens, ciuibus denuntiat, ſe res quaſdam magnas excogitaſſe, quæ ad ſtatum & incrementum reipublicæ maximè pertinerent, quibus exequendis conſultorem pariter ac autorem ſeſe offerret. Cæterùm diuulgari eas ſine periculo certo, magnóque detrimento non poſſe: eius generis eſſe, ut niſi quàm pauciſsimorum fidei commendari minime expediret. Proinde à populo poſtulare, uti duos quoſcunque ſumma in republica fide uiros deligant, eis ſe rem omnem

omnem aperturum. Multitudine rationibus istis adducta, duo ueluti iusserat à populo ad id delecti, Aristides & Xanthippus, non propter eorum singularem solum integritatem, uerum etiam quod istis de gloria & præstantia uirtutis cum Themistocle summum certamen gerebatur. Quamobrem abalienatis ab eo animis, eius consilia gestáque omnia per æmulationem obseruabant. Cum itaque his priuatim Themistocles cuncta exposuisset, populo referunt, excogitata Themistoclis & præclara esse, & ad reipublicæ statum magno momento accedere, tum admodum facilia. Ingens primùm eius uiri admiratio mouit omnes: mox ex admiratione orta suspicio, solicitare populum cœpit, ne huiusmodi artibus & inuentis conciliando sibi plebis gratiam, ad quandam dominationis uim ea uia aspiraret, iubent præterea, uti quæcunque concepisset consulta, cunctis palam proderet. Ille nihilo secius in sententia tegendi perstare, miniméque esse expediens ea diuulgari, etiam atque etiam asserere: inde multo magis rursus magnanimitatem uiri populus, constantiámque admirari. Iubetq; , uti uerbis ambiguis tectísue id conceptum significet, siquidem uel eo pacto censeat tutò, & cum re intimari posse: tum ueluti quæsiuerit, quónam pacto quod cogitasset perficeretur, cum singulatim sententiæ in se-

natu

natu percunctatio rogatioq; fieret, decretumq; esset, eum quæ ad rempublicam spectarent dixisse, factuq; facilia, tandem iam consentiente & una cum senatu decernente populo, facultas ei potestásque data est, uti quicquid uellet exequeretur. Atque unumquenque ex conuentu discedentem, eius uiri uirtus haud parua mouebat admiratione, ibántque suspensis animis, prospectantes eius finem effectúmque consilij. Themistocles igitur accepta à populo rei prosequendæ facultate, cum rerum omnium copiam, artificúmque ministeria satis ad id parata haberet, statuit rursus per astum fallere Lacedæmonios. Iam enim pro comperto habebat, ueluti in mœnium olim ædificatione obstare atque obnixè impedire studuissent Lacedæmonij, haud secus in portus constructu molestos Atheniensium consultis fore, quáque liceret occursuros cœptis, ac summa ope cuncta interturbare conaturos. Re itaque secum pertractata, statuit legatos mittere ad Lacedæmonios, qui docerent, rebus Græciæ communibus maximè conducere: quin prorsus necessarium esse, uti portum quendam idoneum aduersus futuras deinceps incursationes tumultusq; Persarum sibi præparent. Hac re Lacedæmonios per legatos proposita, dum diu consultatione implicarentur ambigua, nec ad extructionem portus prohibendam, hac re præ

re præpediente, magnopere intenderent, ille opus aggreditur. Cui cum omnes unà studijs accensis incumberent, incredibili celeritate portum amplissimum extruunt. Extructo portu, populum hortatur, uti singulis annis ad numerum nauium quum haberent uiginti, alius noua ædificatas materia adijcerent triremes: tum edicto proponerent, quicunque illuc migrare uoluisset, eos à uectigalibus & reipublicæ laboribus immunes liberósque fore: priuilegiíque eisdem artifices eò confluentes munirent, uti turba hominum quàm plurima per commoditatem allecta, undique in urbem commigraretur, artificum multitudine quàm maxima munirentur. Nihil his duabus rebus ad maritimas opes parandas augendásque magis utile, magísque necessarium haberi: frustra id quidem. Nam ab Atheniensibus uel inconsultò neglecta fuere. Lacedæmonij deinde Pausaniam, quo imperatore ad Plateas pugnatum fuerat, classi præficiunt, mandántque, uti ad liberandas urbes Græcas properet, quæcunque Barbaricis adhuc occupatæ præsidijs ditione Persica tenerentur. Hic itaque ductis ex Peloponneso quinquaginta triremibus, triginta deinde Atheniensium adiectis, quas Aristides ductabat, primò in Cyprum nauigat, ibíque ciuitates omnes, quas præsidia Persica tenebant,

oppre-

oppreßas ea ſeruitute liberat. Inde in Helleſpontum ſoluens, Byzantium ui capit, quod à Perſis tenebatur: præſidiáque ibi Barbarorum deprehenſa partim necat, alios inde eiecit, fugátque Barbariem omnem: urbi libertatem reuocat. Pleroſque etiam ſibi Peroſas, quos uiuos ceperat, inſignes uiros, Gangyllo Eretrienſi in cuſtodiam tradit: eos, uti ipſe ferebat, ad ſupplicium ſeruaturus, reuerò ipſa Xerxi per eorum reſtitutionem gratificaturus. Nam clàm per occultos internuntios & uarijs artibus amicitiam cum rege contraxerat, filiámque illi rex ſuam deſponderat uxorem, ut Græcos ſibi proderet. Huius rei Artabazus interpres & internuntius fuerat, magnámque pecuniæ quantitatem tranſmiſerat occultè Pauſaniæ: cuius largitione, bonorum animos ad honeſtatem affectos tentaret, atque peruertere niteretur ſtudia libertatis. Cæterùm detecta res tandem eſt, atque ipſe ſupplicio affectus, hoc modo. Nam cùm cibo menſis'que Perſicis delectaretur, contempto patrio more, cùm tyrannico faſtu in ſubditos inſoleſceret, indignari omnes atque ægrè ferre: híque in primis, quibus inter Græcos aliqua principatus dignitas præferebatur. Vnde cum & milites in exercitu, & qui ex eadem gente, quíque ex eadem urbe eſſent, inter ſe morum deprauationem

huiuſ

huiusmodi per colloquia cum indignatione iactarent, & Pausaniæ insolentiam detestarentur: Peloponnesij demum eo relicto, nauigant in Peloponnesum: tum per legatos Spartam missos, Pausaniam accusant. Aristides verò Atheniensis, hanc occasionem oblatam arripiens, aperto sermone atque benigno ciuitates in conuentibus & communi colloquio affatus, lenire, multa docere, pleraque suadere: ita ea in cunctos affabilitate usus, priuata quoque uoluntate conciliat Athenienſibus. Necnon etiã casus quidam plurimum partes Athenienſium his quæ narrabo causis, reddidit meliores. Compoſita nanque Pausaniæ ita res erat, ut quicunque epiſtolas ad regem tuliſſet, nemi-nem inde redire permitteret, necaret omnes, neque ullum occultæ indicium rei ſineret extare. Quod quidam ex tabellarijs animaduertens, rem ſecum reputando, uti erat ſuſpicatus, epiſtolas ſibi creditas aperit: certiórque inde fit legendo, de tabellariorum nece iam ſuſpecta, ac ſtatim eas ad Ephoros affert. Hi uerò, quòd epiſtolæ obſignaculis reſeratis ſibi allatæ fuiſſent, haud temerè fidem adhibendam putant: tum poſtulantibus rem certiori indicio ſibi probari oportere, tabellarius pollicetur ſe proditurum Pauſaniam ipſum, haud ambiguè idemmet, quod in epiſtolis contineretur, conſitentem. Profectus igitur in Tenarium,

narium, atque in templo Neptuni considens, duplici circum sese tabernaculo sepit, atque in altero se collocat, in altero Ephoros: tum quibusdam alijs Spartiatis occulit. Mox Pausanias illuc ad eum properat, & percontanti quænam causa eum ad Deorum aras supplicem confugere compulisset: respondens, conqueri multa cœpit, & eum accusare, quòd in epistola mandasset se à Persis necari. Tum Pausanias multa prosari, pœnituisse eius rei se, ueniámque orare: tum obsecrare, obtestarique, uti ea occulta esse sinat: amplam stem, immensáque illi dona, si id fecerit, pollicetur. Hoc peracto, discessere à colloquio. Ephori uero, quique cum eis erant comperta palam ueritate, rem cum silentio habent. Cæterùm haud multo post, cùm iam Lacedæmonia potestas unà cum Ephoris rem persequi iudicio statuisset, Pausanias id præsentiens, ne ulla salutis spes esset, comperto flagitio extremum occupare præsidium studet, ad Deos in templum Palladis æneum confugit. Dubitantibus tum Lacedæmonijs, num fas esset, supplicem abstractum ab aris deposci ad supplicium: fama est, Pausaniæ matrem id templum petisse, taciturnámque intrasse, neque quicquam præterea illic agitauisse, quàm laterem, quem tectum secum attulerat, in limine templi deposuisse: moxq; hoc peracto, do-

mum se recepisse. Tum Lacedæmonios matris iudicio & facto admonitos, aditus templi omnes muro obstruxisse: atque ita per inediæ necessitatem consumpta uita, expiraße Pausaniam. Eius cadauer his, quorum intererat, permißum sepeliri. Verùm numen uidere supplicium salutis contra fas, iraq; ob id suæ haud incertum signum dedit. Nam cum Lacedæmonij Delphos ad oraculum capiendum misissent, à Deo responsum, oportere eos deæ supplicem restituere. Quod cum nullo pacto à se ita uti iußum erat, fieri posse cernerent, Spartiatæ per multum tempus ambigua sententia, quid potißimum facto opus eßet, soliciti ferebant. Consilio demum ad eam rem, qua licuit, initio, statuas duas Pausaniæ æreas extruxere, quas in templo Palladis pro supplice constituerunt. Nobis uerò quibus in initio institutum est, per uniuersam narrationem uniuscuiusque uiri probitatem & gloriam, laudibus, quoad posßumus, meritis prosequi, improborum contra scelera turpitudinémque digna detestatione conficere, Pausaniæ prauitas & proditio minimè est silentio prætereunda. Nam cui mortalium satis huius uiri insania posset esse admirationi, cuius cum claríßima in Græciam merita extarent, uictoria ad Plateas omnium seculorum memoria digna, tum pleraque alia præclara facinora,

nora, cui rei, quo consilio tantis gestis partam gloriam, & incomparabilem autoritatem posthabendam, abiiciendámque duxit, nomen sibi uirtute illustratum, laudumq; & meritorum congestam undique gratiam, diuitijs simul & delicijs Persarum effœminato animo restingui, ac turpissimo impuritissimóque scelere prophanari passus est. Quippe rebus secundis extra sese raptus, frugalitatem & austeritatem Laconicam contemptui habere: licentia uerò, luxu, delicijsque Persicis propense abuti: quem tamen minimè omnium, si quicquam egregij animi tenuisset, decebat, patrio ritu spreto, Persicos mores, quos sibi subegerat, alioquin & uirtuti perniciosos induere. Nec enim profectò, quod alijs referentibus per uanam opinionem acceperim, sed quod ipse experientia multa didicerim, prorato asseuerare ausim: patriam Græcorum uitæ frugalitatem ab apparatu Persico, & prope perditam luxu Barbariæ, haud mediocri ad uirtutem discrimine distentire. Innata igitur uiro prauitas, ingeniúmque suapte natura scelestum, non solum digno confecit eum supplicio, uerumetiam pessimam causam præbuit, extorquendi à ciuibus suis, quod in manu tum erat maritimi imperij. Nam conspecta inter socios ueluti per utriusque collationem, Aristidæ grauitas, & admi-

nistrandi fides, tum singularis in subditos facilitas, mitissimi quoque modestissimique mores, omnique uirtute consuetudo refertissima, perpulere omnium animos, uelut uno adductos ob æquitatem studio, Atheniensium imperium in se accipere, eique perinde ac optimis ducibus sponte adhærere. Vnde prætoribus ex Sparta ad eos missis, nil iam amplius obsequi, eorum imperata detrectare, contemnere iussa, nil prorsus audire uelle, sed Aristidem omnes inspicere, obnoxie imperanti adesse, promptè eius imperia capessere, atque ita sine periculo atque discrimine, scelere illius, istius uerò uirtute, maritimum à Lacedæmonijs est translatum Athenas imperium. Aristides igitur iam haud dubiè totius classis Græcæ princeps, statim consulit, & hortatur socios, ut aduocato communi conuentu, in eo declarent ac statuant, in Delo publicum sibi ærarium esse, pecuniásque omnes undique coactas illic reponi iubeant. Tum aduersus suspectam deinceps belli Persici eruptionem sese munire uelint. Proinde singulis urbibus uectigalia pro cuiusque facultate imperent, ita ut inde ad quingenta sexaginta talenta exigantur. Sociis ad ea consentientibus, cum ad rationem uectigalium distribuendam delectus in primis ipse esset, adeò æqua sorte eam rem deduxit, ut ab uniuersis urbibus, quicquid ipse consti

constituerat, absque ullius disrepatione comprobatum sit, ratúmque ac sanctum habitum. Quo negotio cum rem omnium prorsus difficillimam, ac penè incredibilem uideretur assecutus, in summa iustitiæ & æquitatis est habitus ueneratione, Iustíque inde cognomen adeptus est. Vno itaque & eodem tempore incomparabilis Pausaniæ impietas, rei Græcorum maritimæ ciuibus suis abstulit imperium. Præclara contrà Aristidæ uirtus in omni genere, idem imperium, quod ante id tempus attingere minimè potuerant, Atheniensibus conciliauit. Hæc igitur eo anno gesta fuere. Præfecto Athenis Phædone, Olympiade septuagesima sexta, qua stadio uicit Scamandrius Mitylenæus: Romæ consulatum gerebant Cæso Fabius, & Spurius Furius Manlius. Ea tempestate Leotychidas rex Lacedæmoniorum, anno regni sui uigesimo secundo mortem obijt. Cui succedens Archelaus, gesto duos & quadraginta annos regno, interijt. Item Anaxilas Rhegij & Zanclis tyrannus absumitur morte, cum in ea dominatione decem & octo annos expleßet, eam tyrannidem adijt Micythus, cùm liberis mortui nondum per ætatem ad regendum idoneis, crederetur in tempore eandem restituturus. Hieron Syracusanorum rex post Gelonis mortem, fratrem Polyzelum cernens

plurima apud Syracusanum populum pollere gratia, atque fore suspicatus regni insidiatorem, properat eum ex pedibus amouere. Milites itaque mercenarios exteri generis conducit, corpúsque & munitiones regni satellitum multitudine stipat, eo ratus regni sedem sibi fore stabiliorem, tutiorémque. Cum uerò Sybaritæ à Crotoniatis obsiderentur, auxiliúmque à Syracusanis imploraßent, magna militum multitudine conscripta, Hieron exercitum cogit, quem Polyzelo fratri tradit, eo consilio, ut si cum Crotoniatis consereret, interficeretur. Polyzelo exercitum recusante, ob dictam fratris suspicionem, ira accensus Hieron, fugientem ad Theronem Acraganinorum tyrannum insequitur, atque ad eum expugnandum seſe comparat. Post hæc Thrasydeus Theronis filius, Himerensium urbi præfectus, cum insolentius & grauius æquo in eam urbem gereret imperium, Himerensium prorsus à se animos abalienauit. Qui cum ad patrem accedere, filiúmque accusare minimè auderent, eum haud idoneum æquúmue in ea causa iudicem sibi fore rati, ad Hieronem legatos mittunt, qui de intolerabili Thrasydei in se imperio conquererentur: offerrentque se urbem ei tradere statuisse, atque aduersus Theronem unà cum eo in expeditionem profecturos. Hieron hac re arbit

arbitratus Theronis posse sibi voluntatē cum pace conciliari, Himerenses ei prodidit, consultáque eorum clàm indicauit. Quæ cum Theron diligenter inuestigasset, remq; omnem, uti significata per Hieronem fuerat, comperisset, Hieroni conciliatur, & Polyzelo pristinam fratris reparat beneuolentiam & gratiam. Himerensium uerò, eos qui aduersum se consilia ceperant, comprehensos, quæ maxima turba erat, omnes iugulat. Hieron autem Cathanenses, Naxiosq;, urbibus suis eiecit, coloniasq; eò deducit, quinque hominum millia ex Peloponneso concensu, adiectis totidem Syracusijs. Cathaneámque immutato nomine appellauit Aethnam, atque agrum illis non solum Cathanensem, uerumetiam magnam finitimi partem sorte diuisit, suppletis illic decem millibus colonis. Hoc autem ab eo idcirco properatum, ut idonea sibi ad emergentes necessitates subsidia quàm paratissima forent: simulq; ut ex urbe decem millium colonorum à se condita, præmia laudésque heroicas assequeretur. Naxios uerò & Cathanenses patria exutos, in Leontinos transcripsit, eamq; illi sedem instituit: iussitq;, uti cum incolis & ciuibus urbem colerent. Theron Himerensibus iugulatis, cernens ea re urbem cultoribus exhaustam, Dores eò colonos ducit: tum ex alijs gentibus, quicunque illi immigrasset, inter ciuium nomina

scribi mandat, ac pro ciuibus haberi. Hi quidem mutuis inter se muneribus præclare rempublicam administrantes, ad octo & quinquaginta annos usque progressi sunt. Post id tempus haud multo, Carthaginienses eam urbem à stirpe euertêre, quæ ad nostram usque ætatem uastata, cultoribusq; penitus deserta permansit. Dromoclide Athenis præfecto, consules à Romanis creati, Marcus Fabius, & Gneus Manlius. Eo tempore Lacedæmonij, cũ ablatum sibi per tumultum & iniuriam, ut uidebatur, imperium maritimum haud æquo animo pati possent, ira impacabili flagrantes, grauibus Græcos, qui à se defecerant, minis terrere, atq; intentare, se pro meritis habituros eorum curam, fidemq; proditam supplicijs dignis exacturos. Conuocato itaq; senatu, consultare inter se cœperunt de bello Athenienſibus inferendo, rei maritimæ recuperãdæ causa. Tum communi pariter conuentu habito à iunioribus & plerisque alijs, contentiosè agebatur, recuperandum omnino amissum imperium. Eo recuperato, asserentes magnas sibi inde pecunias & ingentia uectigalia prouentura: tum studia passim omnium ad rempublicam maiora fore, ac magis excitata, intentáque magis munijs urbis: præterea priuatas familias haud mediocre ad locupletandum, diuitiasq; parandas incrementum, per maritima negotia susce-

pturas

pturas. Commemorabãt quoque antiquũ oraculum, quo Deus iubebat eos cauere, ne claudum imperium gererent: nilq; aliud indicari oraculo, nil aliud intelligi deum uoluiße aßerebant, quàm quod præsenti discrimine uersaretur. Claudum tum maximè sibi imperium geri, quod duo imperandi iura soli cum habere soliti eßent, altero iam priuati, ueluti membro mutilata maiestate, reliquum ferrent claudicando. Cum itaque ab omnibus fermè ciuibus in hanc pronè sententiam iretur, delataq; rursus ad senatum re, nemo credere poßet quempiam in senatu fore tantæ audaciæ, qui contra illam sentiret, aut quippiam aduersus conaritentaret: senator quidam, cui nomen Oetimarides, ex genere Herculis, magna propter singularem uirtutem inter ciues habitus autoritate, contra consulere, ac suadere ingreßus est, rei maritimæ curam atque imperium Atheniensibus permittendum. Spartanis nequaquã usui eße, rerum maritimarum solicitudine uexari, nil sibi inde formidandum, nil graue incumbere poße. Cumq; in hanc, tametsi aliena principiò penitus ab re & omnium opinione uideretur, multas atque ipsam rem explicantes diserendo rationes attulißet, præterquam cuipiam credibile uideretur, senatui populoq; persuasit. Tandem Lacedæmonij re inspecta, cernentes & Oetimaridam nil ad gratiam

tiam ficte, nil imperitè, uel dissimulanter, sed seuerè atque apertè, quæ ad rempublicam præstarent proloquutum, cœptum de bello Atheniensibus mouendo consilium relinquunt. Athenienses uerò in initio graue sibi bellum cum Lacedæmoniis pro re maritima fore rati, multas ad id triremes ædificant, magnumq; pecuniæ numerum congerunt, clementerq; & benignè socios in omnibus muneribus & gestis habere studeant. Audita deinde Lacedæmoniorum deliberatione, timore eius belli sublato, ad augendam excolendámque urbem mox studia conuertêre. Præfecto Athenis Acatesioride, Romæ consules declarati C. Fabius, & Titus Virginius. Horum tempestate Hieron Syracusarum rex, cum legati ad eum ex Cumis Italiæ imploratum uenissent auxilium aduersus Tyrrhenos maris dominos, à quibus tum expugnabantur: contracta societate cum eis, ac bellum commune suscipiens, triremes quæ ad eam rem satis uidebantur, eis subsidio mittit: earumq; prætores Cumas aduecti, cum eius urbis incolis agmen iungunt: in aciemq; unà descendentes, cum Tyrrhenis confligunt, ingentique certamine conserto, uictores Siculi compressere Tyrrhenas uires. Tum Cumanis terrore simul & periculo liberatis, Syracusas repetunt. Menone rem Athenienſium gerente, Romani consules creant Lucium Aemilium

lium Mamercum, & C. Cornelium Lentulum. In Italia tum bellum feruebat inter Tarentinos & Iapygas: nam diu atque assiduè de finibus agri inter se certantes, diuersis ultro citroq; perciti causis, per leuia perpetuò certamina contendere, alternisque uicissim iniuryis alter alterius uires irámque lacessere, quo magis in dies ac magis utrinque uastati priuatis direptionibus agri. Crescente paulatim per priuata mutuò bella & cædes mutuas, quæ crebro edebantur, utriusque populi discordia, publica tandem maiestas utriusque in iram partemq; iniuriæ fracta, nec iam turmatim procursare, sed palam ad decernendum iusta acie sese utrinque uiribus omnibus comparant. Iapyges igitur habito suorum delectu, magnum finitimorum socio nomine numerũ adsciscunt, exercitumq; ad uiginti hominum millia compleuere. Tarentini audita exercitus in se armati multitudine, delectum ciuium habent. Tum à socijs Rhegynis magnam accipiũt manum. Descendentibus utrisque in aciem, conseritur atrox pugna, in qua cæsis iam acie plerisque, uix tandem Iapyges uictoria potiuntur. Victi ac profligati hostes, in duas partes fugæ directa, diuersi rapiuntur: pars Tarentũ agmine præcipiti, pars Rhegyum contendunt. Iapyges confestim duo similiter agmina ad terga fugientium cædenda dirigunt. Alterum Tarentin

rentinos premere properat, quibus cum breue ſpatium fugæ daretur, magna occurrẽtium & reſiſtentium multitudo cæditur. Qui Rhegynis inſiſtebant, tanta præcipites contentione ſunt inſectati, ut cum illis ſimul intra mœnia irruperint, atque illo impetu momentoq; ſunt urbe potiti. Anno poſt ea geſta, præfectus eſt Athenienſibus Chares. Romæ creati conſules, Titus Minutius, & C. Oratius Pulcher. tum apud Helios agebatur Olympias ſeptuageſimaſeptima, in qua ſtadio uicit Dandes Argiuus. His magiſtratum gerẽtibus, Theron Acragantinorum princeps interijt, ſextodecimo ſui principatus anno, cuius filius Thraſydemus imperiũ ſuſcepit. Theronis itaq; mortui memoria ob ſingularem imperandi modeſtiã, & præclaram uirtutem (nam in concilianda ſibi ciuium per bonas artes gratia uitam omnem conſumpſerat) heroicis laudibus & ornamentis immortalibus eſt commendata. Eius filius etiam dum pater uiueret, nimia ferocia crudelitq; ac carnifico ſpiritu feruebat: mortuo patre iam per imperij licentiam & ingenium fœdum, diſcuſſis legibus urgere cœpit dominatione dira patriam. Ex qua re abalienatis mox à ſe ſubditorum animis, nil ſibi fidum habere, nil tutum: perinde ac inter hoſtium inſidias aſſidua ſolicitudine uexari, circunſpicere omnia, ſingula quæque pro ſuſpectis ducere, uita eius

inhu

inhumaniq; mores cunctis paſsim ſummo odio haberi. Inde haud diu pòſt, innatæ prauitatis & ingenij mali præmia digna retulit, rebus eiectis ſuis, uitáque uiolentiſsimè rupta. Nam poſt mortem Theronis, multis militibus mercede conductis, delectúque Acragantinorum atque Himerenſium habito, copias coëgit ad uiginti millia hominum, equitum peditúmque, quos aduerſus Syracuſanos in expeditionem ducere pararet. Hieron coacto atque inſtructo haud impari exercitu, contra Acragantum proficiſcitur, ibiq; certamen atrox conſeritur: ac Græcorum plerique, uti Græci Græcis aduerſi ordine inſtructo dimicabant, cecidere. Superiores in ea pugna Syracuſij fuere, quorum ad duo millia deſiderati ſunt: hoſtium uerò ſupra quatuor millia cæſa. Hoc congreſſu, rebus ſuis afflictis, Thraſydemus iam ſibi diffidens, imperio excedit, & ad Megarenſes profugit, cognomento Myſeos, ibique mortem ſibi ipſe conſciuit. Acragantini populari ſtatu rem ſuam componentes, per legatos ad Hieronem miſſos pacem impetrant. In Italia Romanis aduerſus Veientanos feruente iuſta acie, ad Crumerum pugnatum eſt: in qua Romani uicti, magnaq; eorum multitudo (ueluti quidam autores ſunt) cecidere, qua pugna Fabios trecentos eadem gente ortos, & eadem (uti nomen quoque unum indicat) familia,

con

constat omnes propè ad internecionem eius familiæ cecidisse. Hæc igitur eo anno gesta fuere. Præfecto Athenis Prexiergo, Romani consules creant, Aulum Virginium Tricesimum, & C. Seruilium Structum. His consulibus, Helia gens prius per multa tempora plerisque sparsa urbibus, cum uaria loca incolerent, unam ex omnibus urbem conflant, commigrantq; undique in eam omnes, quam Elim nominant. Lacedæmonij uerò cernentes Spartæ nomen & gratiam solitam ob duo cis Pausaniæ impuritissimam proditionem, admodum reiectam, ac fœdè pollutam, tum suo probro famam fidémque Athenienſium sublatam in primis haberi, quod nullus eius urbis ciuis ulla unquam proditione gentis patriæ'que suæ dignitatem læsisset, conabantur artibus omnibus, parem nomini Athenienſi calumniam inurere. Cum itaque Themistoclis autoritas & fides plurimùm pollere uideretur, eius'que nomen celebre, ac uirtute illustratum, proditionis eum insimulant: crimini dantes, quod sibi cum Pausania summa consuetudo amicitiáque fuisset, unà cum eo commune de prodenda Xerxi Græcia consilium iniisse. Multa præterea ad hæc dißerere: æmulos eius hortari atque incitare. Ad eum accusandum tabellas indiciaq; prodidere quædam: quibus ostendebatur, Pausaniam concep

cepta iam intra se Græciæ proditione, insidias illas, consiliaq; omnia Themistocli communicaße, uarijsq; eum propositis præmijs adduxiße, uti communi uoto atque arte rem aggressi prosequerentur. Themistoclem tum quidem haud conditionem accepiße: sed neque uerum amicum, quod pariu propè criminis fuit, tanti sceleris reum prodere uoluiße. Cæterùm tametsi tantis autoribus accusaretur Themistocles, sese eo crimine cum clarißimè purgasset, per iudicia absoluitur. Ac initiò quidem, post iudicium illud plurima eius uiri gratia apud Athenienses pollebat: quippe ciuibus summè propter clarißima gesta charus erat. Post uerò quosdam timor & suspicio potentiæ ipsius, pleroſque etiam gloriæ inuidia rerum gestarum, meritorúmque omnium oblitos fecit. Eius itaque potentiam & elationem deprimere, tum obscurare & demoliri prudentiæ nomen nituntur. Primùm suffragijs ex lege in eum exactis, quod Ostracismum uocitatum est, ipsum ex urbe ejciunt. Hoc nanque iudicij genus lege sanctum Athenis habebatur. Post deletos à Pisistrato tyrannos, res ita per legem agebatur, ut unusquisque ciuium nomen illius in testa scriberet, qui per potentiam ad popularem statum euertendum proximus uideretur. in quem plures demum testæ fuißent scriptæ, eum patrio solo excedere, & quindecim annos

exilium

exilium agere cogebant. Hoc uerò ab Athenienſibus cautum inſtitutumq; uidebatur, non utique tam ad puniendã prauitatem, quam ad reprimendam coercendamq; potentum ambitionem, ſuperbiaq; occurrendum, ut exilio fracti diſcerent in ordinem inter ciues conſiſtere. Themiſtocles itaque ea ſuffragiorum lege, patria eiectus, confugit Argos. Auditare, Lacedæmonij eam uoti aſſequendi ſibi a fortuna oblatam occaſionem rati, ad inurendam Themiſtocli, quod uidelicet quæritabant, calumniam, legatos rurſus Athenas ad accuſandũ eum denuò mittunt, reum eſſe, quòd cum Pauſania de proditione conſpiraſſet: tum oportere, aiunt, in publicas Græciæ iniurias animaduerti non iudicio ſeorſum priuato Athenienſium cuiuſquámue populi: uerùm in communi Græcorum conuentu eas cauſas cognoſcendas, quod eius tempeſtatis inſtitutio cogi conſueuerat. Tum uerò Themiſtocles percipiens Lacedæmoniorum ſtudia ad eum calumniandũ, gloriámque Athenarum deprimendam atque obſcurandam, obnixius intentá, nec Athenienſes minori contentione cernens ad deprecandam culpam paratos, ſuſpicatus eſt ſeſe proditum iri, in communem conſenſum, iudicióque ſiſtendum. Alia ex parte conſideratis iudicijs, quæ iam quidem ab iuſtitia aliena & corrupta ad gratiam & libidinem

Lac

Lacedæmoniorum uersari cœpta erat, quod & ex multis alijs, tum ex iudicio nuperimè in se habito compertum habebat: ex his præterea quæ de Athenienſibus & Argiuis iudicarant. adeò nanque eius iudicij principes inuidia in Athenienſes flagraſſe conſtabat, ut cum plures reliqua Græcia tota, Athenienſium triremes in bellum armatæ uenißent, nullo tamen è cæteris præſtantiori honore meritóue dignas cenſuißent. His rationibus exemplíſque deterritus Themiſtocles, haud fidēdum rebatur: nil in iudicibus tuti præſidij, nil fidei firmæ, quo recti quicquam ſperari poſſet, proſpiciebat, præſertim quod ex deſperatione prima Athenis habita, indicia quædam & argumenta ad accuſationem ſecundam captarent Lacedæmonij. In defenſione nanque illa Themiſtocles epiſtolas à Pauſania ad ſe miſſas confeßus eſt, quibus eum ſolicitatum conſtabat ad conſpirandum, & proditionem communi negotio prouehendam, atque hoc maximo tum indicio & argumento fretum conceßiße. Pauſaniam nil tantopere ſuaſionibus adhortationibúsque apud ſe uſurum fuiße, niſi in primis ueritus eßet, ſeſe pro ſua dignitate & ſolita conſtantia, cœpta quæcunque ſua interrupturum. Hu itaq; deterritus, ueluti dictum eſt, rationibus, ex Argis profugit ad Admetum Moloßorum regem. ad aras itaque Veſtæ con-

fugiens, supplicem se præbuit. Rex illum primò benignè ut amicum excepit, charumq; habebat: & hortabatur bona spe esset, in se fidem omnem ponat, sibi deinceps salutem suam curæ summæ fore. Cæterùm ubi à Lacedæmonijs solennis legatio ad Admetum uenit, quæ eum palàm dedi ad supplicium deposceret, appellantem proditorem, euersorem, ac pestem Græciæ: sin dedere recusaret, sibi bellũ ab uniuersa indici Græcia, expectandumq;. Rex hinc minis perterritus, illinc misericordia & religione supplicis tactus, ignominiamq; proditionis deuitare in primis studens, hortatur Themistoclem, ut quam raptissimè clam Lacedæmonijs inscijs se inde proripiat: magnumq; auri pondus ad auxilium fugæ, commeatumq; tribuit. Ille undique circũactus, accepto auro, rege cuncta sibi quo tutò facileq; se eripere posset, suppeditante, nocte ex Molossis profugit. Nactus uerò inter fugiendum duos iuuenes genere Ligures, negotiationibus & mercaturæ operam dantes, ac propterea marium itinerisque expertos, cum his fugit. Lacedæmonios latuit per nocturna raptus itinera: & iuuenum itaque beneuolentiam, duce & opera soleriti, in Asiam tandem peruenit. Quò cum uenisset, ad quendam suum priuatum hospitem, uetustumq; amicum se recepit, nomine Lysithidem, fama celebri, & opibus potentissimum: maxi-

mam

mam uerò Lysithides Xerxis regis familiaritatem & gratiam sibi conciliauerat, quod in transfectu & profectione exercitui uniuerso cibaria commeatusq; tribuisset. Hac itaq; cum rege fretus consuetudine & gratia, tum maximè cupiens hospitis salutem tueri, Themistocli pollicetur, se cunctis in rebus auxilio futurum. Postulanti tum Themistocli, uti se ad regem duceret, principiò recusauit: uereri maximè se, ne ad pœnas & supplicia ob gesta & malè merita in Persas, deposceretur. Vbi uerò rem secum diligentius tractasset, considerant quid potius esset, uoluntati hospitis parêre statuit: consilioq; quodã solertiæ mirè inito, illum incolumẽ, tutoq; per omnia Persidis, quà transiturus erat, loca perduxit. Nam cùm Persis esset consuetudo, moréq; iam pridem institutus, si quis ad regem pellicem duxisset, eam curru obtectam uehere undiq; clauso, neque occurrentem quempiam impedimento esse, seu quid id foret scrutari uel percunctari, neque eius quæ duceretur aspectum petere auderet: hac arte & occasione arrepta, Lysithides rem aggreditur. Fabricato magnis sumptibus curru, ac speciosissimis uelis undiq; circunfecto, Themistoclem illi imponit: ita tutissimo expeditissimoq; itinere saluus ad regem perducturi. Quo cum primum caute et circunspectè sermonem habet, fidemq; ab eo exigit, se nullam

uim uel iniuriam uiro inferri paſsurum: tum cum ad regem adducit. cui cum præbuiſſet rex ſui alloquendi facultatem, ac ab eo didiciſſet, nullam à ſe Perſis illatam iniuriam, ſupplicio ac pœna liberat. Cum uerò præter opinionem ſe ab hoſte ſalutem impetraſſe cerneret, ſecurúsq; deinceps confidere cœpiſſet, in maiora curſus his cauſis pericula reuoluitur. Mandane filia fuerat Darÿ, eius qui magos deleuerat Proxima Xerxe ſoror: huic ingens apud Perſas autoritas & gratia habebatur, quæ filÿs interemptis orbata, quo tempore claſsis Perſica afflicta eſt à Themiſtocle, mœrore inde impacato, necem filiorum lugens, magnam ſui conſciuerat in multitudine miſericordiam, propter extremam orbitatis calamitatem. Hæc itaque cum audiſſet Themiſtoclem illuc aduenisse, repentè iniuria rapitur, ueſte lugubri, miſerabilis multis lacrymis fratrem precari atque inſtare, ne ſuorum natorum cædem ſinat inultam: à ſæuiſſimo hoſte, quem in manu haberet, ſupplicium ſumat. Poſt ubi ſe non audiri percipit, ad optimos quoſque Perſarum ſe confert, ambítque precibus omnes, poſtulans Themiſtoclem per eos ad ſupplicium depoſci. Multitudine concitata, toncurſuq; in curiam facto, cum magnis turbæ clamoribus Themiſtocles depoſceretur, rex reſpondit, ſe principibus Perſarum de ea re iudicium inſtituturum: tum quicquid

illi

illi iudicaſſent, id permißurum. Quod cùm omnibus æquum uideretur, aſſenſi diſcedunt. Dato temporis iuſto ad iudicium parandum interuallo, Themiſtocles interea linguam Perſicam diſcit: ac ſermone Perſico ſeſe obiectis criminibus purgans, pro inſonte habitus pœna liberatur. Rex uiri ſalutem gratam habens, præclaris eum donis ornat. Nam uxorem extra dit ex Perſide, genere honeſto ortam, formaq; præſtantem, tum moribus pudicis, & honeſtate præcipua. Domeſticam præterea ad ſeruitia & miniſteria multitudinem addit, omnimodámq; ſupellectilem, ac reliquos, qui ad uſum & delicias facerent ſumptus ſuppeditat. Tres nanque eius ditioni ſubijcit urbes, quæ ad neceßitates uitæ adminiſtrandas habebantur idoneæ: Magneſiam ad flumen Mæandrum ſitam, omnium Aſiæ totius urbium frumento feraciſſimam, qua ſibi panem conficeret. Cæterùm Myonta ad obſonium, piſcium copia, quippe quæ mari iuncta ſit, præſtantem. Lapſacum agro uitibus conſito, cultam unde uino affluceret. Themiſtocles itaque terrore iam liber, eo quem ſibi Græci incuſſerant, atq; ab his (facinus ſanè deteſtabilis ingratitudinis, & extremæ propè nequitiæ) patria expulſus, quos meritis incomparabilibus ornarat, exceptus contra ex fuga ab his, quos maxime læſerat, eas urbes incolebat, uitam in ſum-

ma rerum fructuumq; omnium copia tranquillam ducens. Postea Magnesia moritur, dignoq; ac præstanti sepulcro fuere condita eius ossa: monumenta cuius ad hæc usque tempora extantia conspiciuntur. Sunt inter scriptores qui dicant, Xerxem, cum rursus in Græciam copias traijcere cuperet, multis oratione, atque adduxisse Themistoclem, uti secum ad id bellum proficisceretur: nec renuisse regis iussa Themistoclem, sed eo pacto id annuisse, rege iureiurando adacto, quod in Græcos absq; Themistocle non duceret copias, móxque iuramento prolato, taurum sacrificantis more iugulasse, atque illico poculum taurino sanguine plenum hausisse, confestimq; expirasse. Ita ea arte Xerxem à profectione instituta revocatum turisiurandi religione, eo mortuo genere Themistoclem honestissimè prudentissimeq; sese incumbenti ignominiæ subduxisse, ac fidem in rebus Græcis integerrimè à se ministratis suam ostendisse constantissimam. Nobis autem isthæc latius prosequenda sunt, cum ad mortem perucnerimus præstantissimi omnium Græcorum uiri: de quo iam à multis quæsitum comperi num ob iniuriam patriæ reliquæne Græciæ illatam, culpæ conscius ad Persas confugerit: an magis conciues sui, cæteriq; Græci, clarissimis eius in se beneficijs obnoxij, per ingratitudinem coëgerint benefactorem

florem suum extremos labores pati, atque insperata subire pericula. Quod si cui sine inuidia ingenium uiri gestáque præclara contemplari libet, diligentérque rem perquirere, compertum utique habebit, hunc uirum omnium quos in ducibus prædictis rerum memoria celebramus, longè præstantissimum. Quapropter cuique præfecto dignum uidebitur admiratione, quòd tanta rerum gestarum gloria clarum, támque excellenti ingenio uirum, ciuitas sponte à se eijcere properarit, tantóque ciue carere quàm uti maluerit, tum maximè, cum eius operam tempestas postulare uideretur. Nam cum res Spartana pollens ingénsque constaret præ cæteris, atque Græciæ classis uniuersæ imperium summum esset penes Eurybiadem, cuius alterius artibus consiliijsq; potuisset ex illorum manibus ea gloria extorqueri, quę præterea alium memoriæ proditum legimus, qui unius solũ facinoris admiratione ducibus, imperatoribuq; reliquis omniũ seculorum præferri cunctis meruerit, quiq; urbem suam Græcis urbibus, Græcos Barbaris dederit esse superiores? Cui unquam imperatori pauciores rei bene gerẽdæ occasiones, ac graiora simul pericula sese obtulerẽ? Hic aduersus coactam in Græcos totius Asiæ potestatem, re tum demum Græca periclitante, pro sua patria instructus, atq; in certamen descen-

dens, uictoriam pugnando adeptus est: hic opera sua, consiliÿ sq; rem, atque opes patriæ in pace firmauit, & auxit mirum in modum: hic bello periculosissimo incumbente, eam liberauit. Huius unius consilium de ponte ruendo, pedestres hostium copias dimidia ob eam rem parte sublata repressit: quo Græcis pugna tolerabilior, ac uictoria facilior est habita. Postremò si rerum à se gestarum magnitudinem contemplari libet, & singula quæque discutere, haud obscurè constabit, cùm spretum iniuria iniectumq; à ciuibus: tum ciuitatem, cui per illius præclara facinora ingens gloria parta fuerat, quæq; meritò ut doctissima omnium honestissimaq; putaretur, ab eo accepisse uidebatur, ad id magna monumenta difficillimo imperio, in eum ciuem uisa est sæuissimas sententias exercuisse. Cæterùm citra Themistoclis uirtutes laudesque commendandas, quanquam latius admodum, idcirco tamen euagati sumus, quòd indignius nimis uidebatur, tam egregias & incomparabiles uiri uirtutes silentio præterire. Per idem tempus Mycithus in Italia Rhegÿ & Zanclis dominus, urbem Teuxonta condidit. Præfecto Athenis Demotione, à Romanis consules creati, Publius Valerius Publicola, & C. Appius Rufus. His consulibus, Athenienses imperatorem deligunt Cimonem Mylciadis, cui exercitum satis magnum tradunt

tradunt, iubentque uti in maritima Asiæ traducat, ac urbibus nominis Græci socijs auxilium ferat: si quas adhuc Persicis præsidijs oppressas deprehendat, eas uendicet in libertatem. Hic assumpto exercitu, classem conscendens, propter Byzantium nauigat contra urbem Eiona, quam pugnando capit. Scyum quoque, quam Pelasgi & Dolopes incolebant, obsidione expugnat. Hanc pro Atheniensium fundo constituit, agrúmque sorte ducta diuidit. His gestis, res maiores animo aggressus, redit in Pirea, delectis, & assumptis inde alijs triremibus ad priorem classem: congestísque uecti galibus & commeatu, quantum ad rem satis uidebatur, inde cum ducentis triremibus soluit. Cæterùm accedentibus post, quæ ab Ionia cæteris omnibus missæ fuerant, trecentas duxit. Hac itaque classe coacta, nauigat in Cariam: ibique eo uersante, maritimæ urbes, quæcunque à Græcis incolebantur, illico defecêre à Persis, imò fermè momento omnes: in quibus uerò diuersis incolæ gentibus habebantur, præsidiáque Persica, eas per uim adigens obsedit, urbibus Cariæ in potestatem redactis. In Lyciam deinde trajiciens, populos sibi simili arte & bello adductos recipit: tum socijs nauis imperat, his qui semper in societate & officio permanserant, classémque maiori auget numero. Cæterùm Persæ delectu

ex nominis sui populis habito, copias pedestres parant: tum nanticum ex Phœnicia, Cypro, Cilicíaque exercitum cogunt. His dux & imperator creatus Tithraciſtes, filius Xerxæ ſpurius. Vbi uerò Cimoni ſatis exploratũ fuit, claſſem Perſicam apud Cyprum uerſari, confeſtim in Barbaros nauigat, pugnamq; haud trepidè, cum ducentis quinquaginta nauibus aduerſus trecentas quadraginta cõſerit. Cumque acriter pugnaretur, utraque claſſe ferociter ac ſtrenuè dimicante, tandem ad Athenienſes uictoria inclinata eſt, ac pleraque hoſtium naues diſcuſſæ periere; ſupra centum cum uiris ipſis captæ: reliquæ incolumes in Cyprum ſe recipiunt, ibíque milites relicti in ſtatione nauigijs uacuis, in terram confugiunt: ita naues defenſoribus uacuæ, in manus hoſtium integræ omnes ueniunt. Eis geſtis, Cimon ſatis ea confectum uictoria ratus, properè cum tota claſſe in copias hoſtium pedeſtres tendit, quæ ad Eurybanta fluuium in caſtris agebant, conſilióque per fraudem ludificandi hoſtes inito, tum parata occaſione, fortiſſimos quoſq; ex ſuis in naues Perſicas, quas ceperat, conſtruit, tiarijſq; & reliquo ornatu Perſico componit, tum ad Barbaros nauigare iubet. Barbari ueluti adnauigante quam nuperrimè emiſſam nouerant, ſua claſſe, figuris nauium & ornamentis ipſis

tis ipsi suis decepti, triremes suas aduentare credidérant: ita Athenienses hostes pro amicis imprudenter excipiunt. Nocte iam prospectum rerum inuoluente, Cimon milites in litus exponit: qui pro amicis accepti, repentè in castra Barbarica irrumpunt: tumultúque per stationem inter Persas ingenti excitato, Cimonis milites obuios quosque cædunt: alterum Barbarorum ducem Pheredantem, filium Rhegÿ germani, in tabernaculo occupatum obtruncant: reliquam turbam uariè miscentes, alios necant, uulnerant alios. Postremò omnes re inopinata perculsos attonitosq;, in fugam uertunt. Cæterum stupore & rei tam repentinæ suspicione longè abesse uidebantur, nec cuipiam id ab exercitu Græco fieri credibile erat, cum nullas iam pedestres copias usquam Græcos parauisse compertum haberent: uerùm Pisidas finitimos sibi iam pridem infensos opinabantur manu clàm coacta tale facinus adortos. Ita hostium agmen à continente instare credentes, ad naues confugiebant, ueluti ad amica & proxima in re tam anciptiti præsidia. Cæterum nocte inualescente, atq; obscurante passim omnia, cùm nullo lumine lunæ tunc umbra appareret, confusione ordinum, & incognita rei causa, maiori tumultu cuncta miscebantur: atq; ita uexatis undique Barbaris, ingẽs cædes passim edebatur. At uerò

Cimon

Cimon milites antea præmonitos fecerat, quo primùm loco facem sublatam uidissent, eò concurrerent omnes. Tum ueritus, ne sparsis militibus, & ad cædem prædámque intentis, aliquid aduersi (utires belli fert) obortiretur, id signum ad naues in tempore extulit: equo conspecto, mox milites dimissa prædæ cura, illuc undiq; omnes reuocãtur. Postera die trophæũ eius rei erigitur: inde duabus victoriis clarissimis, altera pedestri, altera nauali certamine potiti, nauigant in Cyprum: res sanè admiratione digna. Nam ad hæc usq; tempora est inauditum, res tantas una die terra mariq; confectas. Cimon uerò peritia rei militaris simul & uirtute diuulgata, rerum optimè gestarum fama celebre passim nomen habebat. Nec inter ciues modò, sed per uniuersam Græciam eius facta extollebantur. Trecentis nanque triremibus, & nauibus quadraginta hostem pugnando spoliarat. Captiuos supra uiginti millia ducebat, ingentem præterea pecuniam. Cæterũ Persæ bus suis duplici clade afflictis, alias rursus triremes ædificãt, multo prioribus plures, quippe quibus Athenienſiũ opes, & incrementa formidini iam esse cœperant. Ex eo nanq; tempore res Athenienses magna simul pecunia, & gloria bello & uirtute parta, maximè pollere & uigere cœperunt. Populus Athenienſis decimam ex eis spolijs delectam deo dedicat, inscript

ſcriptionemq; loco ubi ea repoſita ſunt, talem incidi iußere:

Europã ab Aſia ſeparat mare fluctibus, ex quo
Vsq; hominum cœtus bellica Martis agit.
Nullum tale aliquid terraq; mariq; patratum
Contigit, ut quiſquã uincat utrunq; ſimul.
Niin Cypro Medorum acies cœpere, mariq;
Centum Phœniceas abripuere rates
Milite completas. Quo facto, plurima belli
Regna manu capiunt, gloria parta manu.

Iſthæc igitur anno eo geſta fuere. Cæterum præfecto Athenis Pheone, Romæ delecti conſulatum adiere Lucius Furius Mediolanus, & Marcus Manilius Baſſus. Ea tempeſtate ingens quædam & incredibilis calamitas rebus Lacedæmonijs irruit. Nam in Sparta complures domus magnis terræmotibus concußæ, funditus corruere: ſupraq; uiginti millia, Spartanos fama eſt, ruinis obtritos interiße: ac deinceps aßidue per multum tempus urbe ita terræ motu concuſſa, ruentibus ædificijs, multa mortalium corpora cadentium murorum mole obruta expiraße: tum rerum opumq; & ſupellectilis cuiuſque generis haud parua per domos quantitas ſoli tremore abſumpta. His malis ueluti numine quodam infeſto & ſupplicia ſumente, affligi uidebantur. Alijs præterea periculis ope mortalium adacti ſunt. Eilotes nanq; & Meſſenij Lacedæmonijs iampridem infenſi, principiò

piò iras silentio & quiete habere, opibus & uirtute Spartanorum deterriti. Pòst ubi magnam eorum per terræmotus interisse multitudinem resciuêre, sublatis animis, contempta reliquorum paucitate, sæuire palàm cœpere: ac confœderati, uiribus coniunctis bellum cæteris Lacedæmoniis inferre. Archidamus uerò Lacedæmoniorum rex, prudentia sua ruinis terræmotuum ciues suos eripuit, & bello inuadentibus hostibus generosè & impigrè occurrit. Nam cum primum terræmotus concussio sæuire atque urbem premere cœpisset, primus omnium, ereptis omnium ex urbe generum armaturis, in campos sub apertum cœlum properauit: reliquisq; ciuibus mandat idem faciant, ac sequantur. Cui cum paruissent Spartiatæ, hoc consilio, qui terræmotuum ruinis superfuerant, saluantur omnes. His itaque coactis atque instructis, Archidamus contra eos qui à se defecerant, arma mouere parat. Cæterùm Messenij cum Eilotis coniuncto agmine, primùm Spartam adoriuntur, se facilè eam sucturos rati, quòd defensoribus desertam audierant. Vbi compertum habuere, eos qui terræmotibus superfuerant, cum Archidamo rege instructos armis, ac pro tuenda patria adesse ad periculum omne paratos, ab incœpto destitere. Tum quendam Messeniæ locum munitum occupantes, inde assiduis emptionibus totam

incesse

inceſsere Laconiam ſtatuunt. At uerò Spartiatæ ad Athenienſium opes confugiunt, ſubſidiaq; ab eis impetrant: necnon à reliquis ſocijs undiq; coactà manu, parem hoſtibus exercitum cogunt. ac principiò quidem multo ſuperiores hoſtibus uires habuere. Poſt uerò ſuſpicione perculſi, ne Athenienſes tranſirent eo bello per proditionẽ ad Meſſenios, eos à ſocijs eius belli armis dimittunt, aſſerentes ſibi reliquorum ſociorum copias ad incumbẽs periculum propulſandum ſatis fore. Athenienſes dimiſſi, ſeſe ignominioſè contemptos rati, tacitum quidem abire. Poſt uerò graui in Lacedæmonios indignatione cõcepta, abalienatis iam palàm animis, magis ac magis in dies odia atq; iræ accendi. Ita hinc inimicitiæ atq; diſcordiæ exorta origo, pòſt adeò paulatim coaluit, ut ipſas etiam ciuitates ad extrema odia & pericula excitarit: quæ bella pòſt inter ſe grauiſſima concitantes, uniuerſam pene Græciá magnis ac uarijs calamitatibus afflictauere. Verùm de his in tempore idoneo ſeorſum ſingula quæq; præſcribere in animo eſt. Cæterum Lacedæmonij tum cõtra Iithonem cum manu ſociorum profecti, eam obſedere. Eilotæ uerò infenſis prorſus in Lacedæmonios animis, Meſſenios ſocia manu adiuuabant: nunc quidem uictores, nunc uicti certare. Eoq; bello cum nec decerni, nec componi inter eos poſſet, decem

annos

annos uariè sese uexarunt mutuis iniurijs & cladibus. Post ea gesta Athenis præerat Theagenides: Romæ consules creati Lucius Aemilius Mamercus, & Lucius Studius Iullus, Olimpiade septuagesima octaua, qua stadio uicit Parmenides Posidoniates. Ea tempestate inter Argiuos & Mycenos bellum his causis ortum est: Mycenei ob antiquam patriæ suæ dignitatem & gloriam sublati, subesse ac parere Argiuis cum reliquis in Argo urbibus indignabantur. Cæterum seorsum suis legibus atque institutis componentes sese, nulla in re Argiuos audire: contendere insuper de Iunonis sacris & templis, agonemq; Nemæum postulare sibi decerni. Ad hæc cum Argiuis decretum esset, principio ad Thermopylas cum Lacedæmonijs minimè arma iungere, nisi sibi pars quædam in ea re imperij designaretur. Soli Mycenei ea expeditione cum Lacedæmonijs militauere. Postremò penitus suspicio inuaserat Argiuos, ne fortè crescentibus opibus, antiquo eius urbis argumento gloriæ Mycenei in certamen de imperio Argiuis uenirent. His causis intra se discordes, iampridem per multum tempus uirtute multa contrà alteri alterin obniti. Tum demum Argiui occasionem rei conficiendæ sibi sublatam rati, cum Lacedæmonias res afflictas admodum cernerent, nec ullo pacto posse se saluti suæ periclitanti intentos, Mycenei auxilia

auxilia mittere, ex agris undique & socijs urbibus copias cogunt: quas ad bellum expeditas ducunt in Myceneos, & acie iusta pugna commissa eos fundunt, atque intra mœnia compulsos includunt, urbemque obsidere pergunt. Cæterum Mycenei per aliquod tempus haud segniter obsidentibus resistere: diuturno tamen bello fracti, defatigatis animis, cum subsidia à Lacedæmonijs eo mitti nequiuerint (quippe qui suo bello occupati, ac terræmotu afflicti, extrema patiebantur pericula) nec alios haberent socios, unde spes daretur, deserti auxilijs ui capiuntur. Argiui urbe potiti Myceneos omnes seruitute damnãt, decimámque eorum dijs dedicant: tum Mycenes euertunt, urbem quidem seculis & temporibus priscis felicem, magnorumq; eductricem uirorum, præclaris gestis celeberrimam, ea extremum calamitas obruit, quæ ad ætatem usque nostram deserta habitatoribus permansit. Isthac eo anno gesta traduntur. Præfecto Athenis Lysistrato, à Romanis consules creati, L. Pinarius Mamertinus, & P. Furius Philosophus. Eorum temporibus Hieron Syracusanorum rex cum Syracusas accersisset filios Anaxilæ Zanclis quondam domini, magnis eos donis ornatos commonefacit, docetq; quanta à Gelone in eorum parentem beneficia collata fuerint: tum hortatur, cum iam uirili ætate uigerent, ratione cum Myceto tutore

suo ducta, dominationis sibi ius administrationemq; suscipiant. Hi Rhegyum regressi, ita uti moniti erant, rem properant. Accitus ad rationem reddendam Micythus, uir castissima & integerrima uita conuocatis patrijs adolescentulorum amicis, rerum adeò omnium calculum integrum syncerumq; produxit, ut summa ipsius integritatis & fidei admiratio inuaderet omnes: inualescentéque pudore & pœnitentia eius rei ducti, postulare, atque obtestari eum uti sibi rursus placeret, dominationis ut prius curam susciperet, sesèq; parentis ueluti tum loco habebant, gubernaret, cæteráque quæ ad principatum pertinerent gereret, atque haberet, ueluti antea consueuerat: quibus tamen Micythus haud est assensus. Cæterum cum diligentissime cuncta restituisset, rebus suis naui impositis, Rhegyo cum summa omnium benevolentia discedit, populo eum comitante. Tum soluens inde in Græciam, Tegæis Arcadiæ exceptus, uitam cum laude traduxit. Hieron Syracusanorum rex Catanæ interijt, titulisq; & monumentis heroicis eius memoria ornata est, quippe qui eam urbem condiderat. Hic cum undecim annos regnasset, Thrasybulo fratri regnum reliquit, qui annum unum Syracusios rexit. Præfecto Athenis Lysania, Romani consules creant Appium Claudium, & T. Curtium Capitolinum. Horum magistratus tempore

Thra

Thrasybulus Syracusanorum rex, regno eiectus excidit. Quibus de rebus mihi per singula quæque historiam deducere aggresso, isthic opus est superiora breuiter tempora repetere, atque ab ipsis initijs rem ita uti acta est explicare. Gelon igitur singulari uirtute atque bellicis artibus longe superior cæteris ducibus, fallacia & arte inaudita Carthaginienses circumuenit, & acie iusta pugnando cum strage ingenti debellauit Barbaram multitudinem, ueluti suprà dictum fuit. Tum uictoriæ licentia modestissimè in uictos usus, atque erga populos finitimos prorsus in omni re singulari præstans humanitate, magnam sibi & gratiam & autoritatem apud Siculos comparauit. Hic in summa omnium charitate ob præcipuam benignitatem habitus, uitam cum tranquillitate traduxit. Cui in regno Hieron successit, cæteris fratribus maior natu, haud quaquam pari natura uel simili regendi, & subditos gubernandi prudentia: quippe qui flagrabat auaritia, animus alioquin ferox, & ad uim paratus, atque à puritate & honesto bonoq; penitus alienus. Quibus uitijs plerique subditorum lacessit, iam pridem ab eo defecissent, nisi Gelonis recens memoria & maiestatis reuerentia, quam summè Sicilia omnis colebat, eorum impetus uoluntatésque coërcuisset. Hieronе mortuo, Thrasybulus susceptò

regno, præcedentem se regem omni improbitatis prauitatisq; genere superauit. Nam uiolentior animo atque carnifici, plerosque ciues iniuria, crudeliterq; necauit: nonnullos quoq; haud paruum numerum falsis criminationibus perculsos, profugere compulit, atque eorum diuitias, resq; omnes ueluti damnatorum retulit in ærarium regium. Postremò, eorum, quos iniuria læserat, odio & formidine ductus cùm iure sibi infensos multis suis demeritis haud ambigeret, magnam mercede militum multitudinem conscribit, eo scilicet præsidio aduersus ciuiles seditiones & insultus munitum satis fore ratus: tum in dies magis ciuibus infestus, alios contumelijs, nonnullos cæde opprimendo, coëgit tandem crudelitate intolerabili concitos à se deficere. Ita Syracusij delectis inter se ad id ducibus, dominationem excutere plebe uniuersa concitata, ac se in libertatem uendicare aggrediuntur: tum rebus paratis, signóque per duces dato, capiunt arma pro libertate omnes. Cæterum Thrasybulus cernens uniuersam ciuitatem contra se armatam, primùm uerbis adhortando tentat seditionem componere: ubi uerò animos accensos adeò, & implacabili raptos ira sensit, ex Catina confestim uirorum præsidia, quos illic colonos Hieron instituerat, atque ex reliquis socijs magnum numerum accersit: mercenarios

inde

inde complures adȳcit, exercitúmque cogit ad quindecim fermè hominum millia. His coactis, eam urbis partem occupat, quæ Achradina dicitur: insulam quoque munitionibus tutam, inde per eruptiones aßiduo bello defectores lacesßere, urbem perterrefacere. Cæterùm Syracusȳ principiò partem urbis Ithacam nomine inßederant, ex qua rem adorti legatos Gelam, Acragantum, & Selenuntam mittunt, ad hæc Simeram, & ad mediterraneas insuper Siculorum ciuitates, orantes, uti ad liberandas Syracusas præsidia mittere maturarent. Qui benignè à cunctis auditi fuere: præsidiáque illico delecta illuc mittunt, alȳ copias pedeßres, alȳ equeßres, nonnulli naues longas, omni ad bellum inßructas apparatu: ita breui Syracusȳs coactus eßt haud mediocris exercitus, tum claße inßructa, & in altum ducta, exercitúque pedeßri expedito. Syracusȳ pugnandi copiam hosti terra marique faciunt, eúmque utrinque prouocant. At uerò Thrasybulus socȳs deßtitutus, nil usquam sibi, uisi in solis mercenarȳs spei reliquum cernens, in Achradina & insula dominium sibi tuebatur, reliquam urbis partem Syracusȳ obtinebant. Pòst hæc Thrasybulus nauali bello inuadens hoßes, pleraſque triremes amisit: cum reliquis confugit in insulam. Tum copȳs pedeßribus pariter ex Achradina eductis, acie

instructa cum socijs pugnam iniit sub mœnibus urbis: qua victus, magno eorum militum numero cæso, rursus intra Achradinam ui compellitur. Postremò dominatione desperata, legatos ad Syracusios mittit. Rebusq; inter se compositis, conditione imposita, atque in fidem acceptus inde discedēs, Locros abijt. Syracusij itaque ciuitate hoc pacto liberata, mercenarijs permittunt libere Syracusis discedant. Reliquas præterea respublicas dominatione uel præsidijs occupatas, reuocant in libertatem, statúmque popularem ubique constituunt. Ex eo tempore longa deinceps pace fruens, magna ad felicitatem adepta est incrementa, statúque populari annos fermè sexaginta deducta est, usque ad Dionysij dominationem. Thrasybulus itaque cum regnum optimis artibus adeptum familiæ suæ accepisset, per improbitatem & scelera turpiter amisit: cúmque Locros confugisset, reliquum ibi ætatis statu priuato consumpsit. Dum hæc in Sicilia geruntur, Romæ tum primùm creantur quatuor Tribuni plebis, C. Sicinius, & L. Numitorius, ad hæc M. Duillius, & Spurius Acillius. Anno elapso Athenis præfectus est Lysitheus: Romæ consules creati, L. Valerius Publicola, & T. Aemilius Mamercus. Horum tempore in Asia Artabanus, qui plurimum apud regem Xerxem poterat, stipatorúmque eius princeps,

ceps, inijt consilium Xerxis necandi, regnique in se transferendi. rem hanc Mithridati eunucho & cubiculario regio communicat, in quo summam fidem habebat positam. Qui Artabani cognatus, alioquin etiam amicus, insidijs eius assensus est. Ab hoc itaque Artabanus clàm intra cubiculum regium noctu admissus, Xerxem obtruncat: tum eodem animo fraude patrata, regis filios petit, qui ea tempestate tres supererant: Darius natu maior, & Artaxerxes, qui ambo in regia uersabantur: tertius Hystaspes, qui tunc absens Satrapiam Bactrianorum gerebat. Artabanus igitur noctu adhuc obscurante ad Artaxerxem properat, eiusq; nuntiat à Dario fratre parentem necatum, regnúmque occupatum iri, secum hortans antea quàm frater principatum adeat, rexq; declaretur, rei suæ maturè consulit, nec seruire fratri per negligentiam & desidiam, quàm Persis fortiter ausus imperare malit: regnumq; ipse præoccupans, fratris patricidæ scelus ulciscatur: tum se ad id facinus perpetrandum regios stipatores pollicetur adhibiturum adiutores. His itaque adductus Artaxerxes, caterua satellitum stipantibus, fratrẽ repentè incautum adoritur, atque interimit. Quod cernens Artabanus, per insidias cœpta consilia ubique sibi succedere, liberos suos ad se accersit, docetq; iam tempus adesse, quo regnum audendo

sibi uendicent: tum gladio stricto inuadens Artaxerxem, uulnerat. Ille percussus, cum tamen nil lethale uulnus influxisset, sese ocyus Artabano fuga subripit: nec usquam uulnere impeditus, re commutata, Artabanum insectari, & meritis supplicijs affligere pergit: quem per opportunas torturas discerptum necat. Ita tantis præter spem omnium insidijs liberatus Artaxerxes, ultusq; parentis necem, parricida scelestissimo crudelissimoq; necato, Persarum potitur regno. Hoc itaque Xerxes fato absumptus traditur, cum Persis regnasset annos supra uiginti. Suscepto Artaxerxes regno, annos quadraginta regnat, Præfecto Athenis Archedemide: consules à Romanis creati, A. Verginius & T. Minutius. Olympias tum agebatur nona & septuagesima, in qua stadio uicit Xenophon Corinthius. Eorum itaque tempestate Thasij ab Athenienſibus deficiunt, adducti per conspirationem, cum à cæteris in dubium de summa rerum ab Athenienſibus obsidentur, rursusq; se dedere, atque in ditionem uenire compelluntur. Aeginetas quoq; rebelles sibi subsedere aggressi Athenienses, Aegina parant obsidionem. Ea nanque urbs persæpe maritimis certaminibus, re strenuè gesta, superbè turgebat, pollès opibus, magnamq; triremiũ multitudinem paratam habebat. Quibus rebus consisa æmulationem, semper quacunque

in re

in re ab Athenienſibus diſſentiebant. Ducto itaque in eam exercitu, uaſtant ubiq; agrum: ipſamq; Aeginam obſidentes, ui expugnare properant, atque euertere. Nam opibus & potentia ſublati, non iam ſolita ut prius humanitate ſocios habere, nec faciles cuiquam ſe præbere, ſed per uim atque ſuperbiam crudeliter imperium in omnes agitare. Vnde plerique ex ſocijs intolerabili imperio preſſi, inter ſe de defectione conſultare conſpiraréque cœperunt: nonnulli præterea ſpreto communi conuentu, priuatis iam conſilijs res ſuas gerere. Dum hæc ita geruntur, Athenienſes maris iam paſſim domini, decem millia colonos in Amphipolim tranſcribunt, partim ex ciuibus, alios ex ſocijs: delectos, agrúmque eis ſorte deſcribunt, quantum Thracibus ipſis per uim & bella eripuerant. Poſtea uerò ipſis in Thraciam aſcendere adortis, peſſimum facinus obtigit: quippe necati omnes ab Hedona gente perire, quicunque agrum antea Thracum occupauerant. Præfecto Athenis Tlepolemo, Romani conſules creant, T. Quintium, & Q. Seruilium Structum. Ea tempeſtate Artaxerxes rex Perſarum ab ipſis recentis regni primordijs, omnes facinoris in parentem admiſſi conſcios ſupplicijs uarijs necat: tum quæcunque ad regni ſtatum pertinere, reiq; ſuæ conducere proſpicit, omnes componit. Nam ſatrapas, quorum

suspecta in se fides, atque animus haud beneuolus erat, subuertit omnes: tum conuocans, ac deligens ex amicis eos, quos nouerat sibi summè affectos satrapas, illis distribuit: simul ad uectigalia fructus, commeatúmque omnium facultatem cogendam, tum ad construendum exercitum studium intendit. Rerúmque omnium apparatu constituto, ac singulis quibusque regni partibus commodissimè diligentissiméque administratis, re passim digesta prudentissimè, magnam apud Persas autoritatem gratiámque consequutus est. Cæterùm Aegyptij Artaxerxis morte audita, quibúsque periculis, quantoq; tumultu res Persicæ fluctuarent, ad libertatem uendicandam ea occasione accenduntur, ac confestim coactis copijs, & exercitu instructo à Persis deficiunt: tum ejectis ex Aegypto quæstoribus, prætoribusq; Persicis omnibus, regem sibi creant quendam, nomine Inaro. Hic itaq; suscepto regno, primùm milites ex incolis loci deligit, tum mercenarios ex alienigenis undiq; quantos ualet aggregat. Ita comparato ingenti exercitu, legatos Athenas mittit de iungenda cum eis societate: polliceri in primis, si Aegyptij libertatem recuperassent, id regnum fore deinceps illis commune, plurimasq; pro tanto beneficio se gratias relaturos. Athenienses uerò conspicati, rebus suis id maximè

cond

conducens, tutumq; esse, ut quocunque daretur, Persicas opes, potentiámque tantam compressam minorem redderent, tum Aegyptios sibi ad quoscunque fortunæ euentus ad præsidia paratos, adscitosq; haberent, trecentis triremibus decernunt Aegyptijs auxilium ferre. Igitur ad classem summo apparatu, summaq; ope intenti, nil temporis intermittunt. Artaxerxes comperta Aegyptiorum defectione, bellúmque tanto apparatu construi, multitudine sibi agendum censuit: ita numero militum obrui posse Aegyptios. Statim itaque ex omnibus satrapis delectum habet, tum naues mandat uarijs in locis ædificari, cæteraq; ad bellum necessaria summa cura comparat. Dum hæc in Asia Aegyptoq; geruntur, in Sicilia cùm nuper Syracusij dominatione liberi, reliquæq; eius insulæ urbes adepta libertate fruerentur, magna eo loco ad felicitatem incrementa prodibant. Nam in summa pace cum agrum uberrimum incolerent, Siculi fructuum copia, res quiq; suas, domesticamq; facultatem, breui diuitijs opibusq; auxere: regionemq; eam omnem cultoribus, atque omni pecudum genere, cæterísque ad felicitatem bonis refersere: quippe quibus summa frugum omnium iugiter solo fœcundissimo surgeret ubertas, & res coalesceret, nihilq; inde ad bellicos sumptus exponeretur. At uerò postea rursus in bella & seditiones

tiones incidere, quibusdam causis, ad quas iam narrandas accedo. Nam, sublata Thrasybuli dominatione, conuentum omnium conuocarant: in quo de communi respublica & statu populari multa consultantes, una omnes sententia decreuere statuam coloßeam Ioui liberatori extruere: tum singulis annis sacra Libertati solennia peragere, claráque magnis præmijs certamina eo die proponere, qua tyranno eiecto, patriam liberarant. Cæterum dijs inter certamina quadringentos quadraginta tauros immolare, quos ad commune ciuium conuiuiũ impendere statuerant: tum magistratus omnes priscis ciuibus distribuere, & familijs uetustis. Nam nouos homines alienigenas, qui à Gelone fuerant adscripti ciuitati, indignum ducebant ad munera publica & honores ciuiles admitti: seu quod parum meritos censuerunt, siue quod incertæ fidei morúmque aliorum uirũ haud temerè credendam rem putarent, ne fortè per occasionem rursus dominationis ambitione, cui iampridem aßueuerant, sub uno principe militiam exercentes, tentarent aliquid innouare: quod quidem nihilominus accidit. Nam Gelon supra decem millia alienigenas, quibus mercede ad bella conductis usus fuerat, in ciuitatem accipi, & inter ciuium nomina recenseri iußerat, quorum septem millia ad eam usq; tempestatẽ superfuerant. Hi itaq; se

mag

magistratuum honore exclusos, nullo pacto uolebant, æquo animo ferre: consilioq; inter se habito conspirantes deficiunt à Syracusijs, occupantq; armis partem urbis Achradinam, & insulam, loca duo ingenti muro munita. Syracusij rebus suis perturbatis, excitoq; nouo tumultu, reliquum urbis insident: tum eam partem, quæ ad plateas & locos apertos uergebat, ex muro claudunt, multisq; sese circum tuentur munitionibus: illico nanq; defectoribus undiq; excursus, pabuliq; uias facile intercludunt: quo breui in difficultatem & inopiam uectigalium, rerumq; omnium uelut per obsidionē adducti sunt. Erat inquilinorū manus multitudine Syracusis inferior, cæterum peritia militari atq; artibus bellicis multo præstabāt: unde per insultus & eruptiones cuncta urbi infesta reddētes, premere undiq; ciues si qua concurrere, & particularia miscere certamina cōtigisset, uictores ubiq; pugnæ redibant. Obsessis itaque exitibus euagatione agrisq; & pabulatu prohibiti, rursum difficultate premebantur: tum annonæ urgebat penuria, uectigaliumq;. Ac res quidem in Sicilia eo statu deductæ uertebantur. Præfecto Athenis Conone, Romæ consulatū gerebant, Q. Fabius Iubilanus, & Tyberius Aemilius Mamercus. Ea tempestate Artaxerxes Persarum rex bello, quod aduersus Aegyptios parabat, ducē præfecit Acamenem Darij filium,

alum

alumnum suum. Huc itaq; tradidit pedestres equestresq; copias ad trecenta millia, mandauitq; uti bello Aegyptios expugnare properet. Hic fines Aegypti ingressus, iuxta Nilum castra posuit. ibiq; refectis recreatisq; ex itineris labore militibus quæ ad pugnam necessaria erant comparari, expediriq; omnia iubet. Cæterùm coactis ex Libya & Aegypto copijs, Aegyptij expectabant auxilia Athenienſium ſociorum. Interea nauigant cum ducentis nauibus in Aegyptum Athenienſes, iunctáque & inſtructa cum Aegyptijs acie, in Perſas feruntur. Inito certamine, obnixè ferociterq; dimicabatur utrinq;: ac per aliquantulum temporis urgente multitudine, res Perſarum ſuperior apparebat. Haud diu paſsi Athenienſes, collectis uiribus, impetu facto, cornu ſibi aduerſum loco pellunt: multisq; necatis, reliquam Barbarorũ multitudinem cum multa rurſus cæde fundãt. Cæſo tandem ſuorum magno numero, Perſæ in locum ſeſe recipiunt, cui Leucotycho nomen habetur. Cæterùm Athenienſes ſuis uiribus potiti uictoria, Barbaros in præfatum uſque locum inſectari ſumma ope ad conficiendos interneciones adniti, nuſquam ab obſidione diuerti. At uerò Artaxerxes audita ſuorum ſtrage quoſdã conſeſtim familiares, amicosq; ſuos, cum magna pecunia mittit in Lacedæmoniam, qui tentent ac moueant Lacedæmonios ad inferendũ bellũ

Athe

Athenienſibus: ratus ea re neceſſarium Athenienſi claſſi fore, relictis Aegyptijs ad tuendam patriam reuocari. Vbi uerò neq; pecunias acceptas, neque poſtulatis ſuorum præbitas à Lacedæmonijs aures comperit, deſperato inde auxilio, atq; ea ſpe fruſtratus Artaxerxes, alias rurſus copias comparat: quibus duces præfecit Artabazum & Megabyzum, uiros omni uirtute præſtantes, quos rurſus contra Aegyptios ire in expeditionem iubet. Præfectio Atheniis Eurippo: Romani conſules creant, Q. Seruilium & Spurium Poſthumium Album. Eiſdē temporibus in Aſia Artabazus & Megabyzus bellum Aegyptijs illaturi, ex Perſide proficiſcuntur cum pedeſtribus equeſtribusq; copijs ad trecenta millia hominum. Vbi in Ciliciam & Phœnicem uentum eſt, pedeſtres copias itinere defatigatas recreant. Tum Cyprijs, Phœnicibus, & Ciliciæ accolis mandant, uti quàm properè naues ædificent, extructas exinde trecentas triremes, nautis doctiſſimis, militibusq; robuſtiſſimis inſtruunt, & armis, telis, reliquiſque rebus ad belli nauals uſum neceſſarijs muniunt: atque ita in eo rerum apparatu, exercendis militibus, quoad quæque belli pericula & artes aſſueſcerent, audaciaq; maiori ferrū terra mariq; tractare diſcerent, eum propè totum annum uerſati. Athenienſes interea qui tuebantur Aegyptum,

ptum, fugatos ex Memphi hostes, ac conclusos in Leucotycho obsidebant. Quibus cum ferociter atque indefatigatè Barbari resisterent, nec capi locus ulla ui posset, annum & ipsi integrum in ea obsidione consumpsere. In Sicilia uerò Syracusij contra inquilinos, quos defeciße supra diximus, bellum impacatè gerentes, assiduis oppugnationibus Achradinam insulam adoriebantur: tum bello nauali defectores fortunam tentare ausos superant. Pedestri uerò acie ex urbe pellere nequibant, defensos munitione locorum. Postremò eductis in apertum copijs, cum iusta acie certamen consertum gereretur, ferocia ingenti pugnantibus utrinque ordinibus, ac sponte pericula ipsa adorientibus, diu ancipiti re quàm plurimi ex utraque parte cecidere. Syracusijs tandem uictoria cessit. Peracto prælio, populus Syracusanus delectos uiros ad sexcentos numero, quorum uiribus & uirtute ea pugna deuicta fuerat, coronis donarunt, præmia certaminis insuper unicuique argenti nummum distribuentes. Simul ac isthæc gesta fuere, Domecius Siculorum Imperator indignatus, atque infensus incolis Catanæ, quòd agro Siculis per iniuriam ablato fruerentur, contra eos arma mouit. Ab Syracusijs similiter eisdem bellum infertur, nam hi communi inter se sorte obtinuerant agros, &

illuc

illuc ab Hierone principe ueluti in coloniam ducti, belli munera prosequebantur. Catanenses itaque contrà instructi procedere ausi, cum multis iam in prælijs superati, fractis animis iam amplius sese tueri minimè possent, agro tandem & urbe simul coacti sunt cedere, tum eam quæ nunc Aethna uocitatur, condunt urbem, cui antea Enneosiæ nomen habebatur. Veteres uerò Catanæ incolæ tam reuocati, per multa postea temporum curricula patrias sedes incoluere. His rebus gestis, quicunque Hierone imperante proprijs ex urbibus ejecti, ad id usque tempus exularant, auxilio socio rum in pristinas quisque patriæ suæ sedes restituuntur: eósque inde ejiciunt, quicunque per uim & iniuriam alienis locis, aut urbibus insederant. Horum ex numero erant Geloi, Acragantini, Himerenses: proximè hos Rhegyni, cum Zanclis, qui filijs Anaxile domini ex imperio & urbe ejectis, patriæ libertatem recuperarunt. Post hæc Geloi Camarinam exædificantes, deductis eò colonis, denuò agros sorte distribuunt. Postremò ciuitates fermè omnes ad delendos hostes consurgentes, edicto, decretóque communi aduersus inquilinos, aduenásque colonos proposito, sese in sua iura reuocarunt. Tum reductis exulibus, ciuitates ciuibus priscis unicuique suas restituere, simul alienigenas omnes, qui per uim & potentiam aliena

loca usurpauerant, non sua, incolas Meßana constituere. Tumultus itaque, seditionésque omnes, quæ per Siciliam solitæ erant frequentes concitari, hoc modo sedatæ sunt. Vrbibus quoque singulis cura fuit lapsas leges & respublicas iampridem abalienatas, pro suo cuique iure & prisco more instaurare: tum quicquid publici relictum agri accepere, per ciuium capita quaq; suis distributa sorte tradunt. Præfecto Athenis Torylla Theßalo, à Romanis consules creati, Q. Fabius, & T. Quintus Capitolinus. Horum magistratus tempore in Asia Persarum imperatores per Ciliciam circumlati construxerunt naues trecentas, quibus omni bellico apparatu instructis, copias pedestres per Syriam & Phœniciam terrestri itinere ducunt, adnauigante simul secundum profectionem ad litora classe. Simul ac Memphim Aegypti peruentum est, illico totis uiribus ad soluendam Leucotychi obsidionem contendunt. Quæ cum primùm in hostium conspectum uenerunt, soluta est, perterrefactis repentè tantæ multitudinis ui, atque inde fugatis Aegyptiorum Athenienſiumq; copijs, tum multa inter se callidißimè consultantes, ad fauces & ostia instructam tenere aciem: ibiq; si res coëgerit, dimicare statuunt. Cæterùm bellicis potius artibus & fallacijs bellum illudi trahendo gerere atq; conficere, magis quàm tentare fortunam

nam confligendo nitebantur. Nauibus itaque Athenienſium procul ad inſulam, quæ Proſopitis dicitur, coactis, ibique in ſtatione poſitis, fluuium circunfluentem foſſis in aduerſum eruptis deduxere, inſulamq; illam aqua ſubducta ſiccam undique continenti reſtituere. Simul ac naues repentè ſolo incidiſſe conſpectæ ſunt, Aegyptij quidem re penitus deſperata, conſternati animis deſtituunt Athenienſes, & ad Perſas transfugiunt. Athenienſes præſidio ſocio rum deſtituti, cum naues ſuas ad bellicos uſus prorſus incommodas cernerent, igne ſubiecto concremant omnes, ne earum integris in hoſtium manus uenirent: tum nulla circunſtantis ſe periculi difficultate aut terrore perculſi, conſtantibus animis ſeſe uicißim hortari, priſtinæ uirtutem ac præclara geſta cõmemorare, poſtulare omnes ab omnibus ne in partem clariſſimis olim ſæpe certaminibus gloriam ſuam quippiam indigni dedecoris admittant. Vnde uirtute profectò hi præſtantiores illis putandi, qui pro Græciæ ſalute ad Thermopylas occubuere. Paratis nanque aderant animis ad manus cum hoſtibus conſerendas. Imperatores uerò Perſarum Artabazus & Megabyzus, conſpecta omnium incredibili audacia, ueriti ne cum obſtinatis iam ſalute abiecta ad mortem pugnando uiris multa nequicquam

suorum millia amitterent, fœdus cum Athenien sibus certa conditione ineunt: permißúmque, uti abſque periculo incolumes Aegypto excedant. Athenis audacia & uirtute ſimul ſalutem conſecuti, relinquunt Aegyptum. Tum per Libyam profecti, in Cyrenem, inde tandem in patriam ſalui præter ſpem redeunt. Dum hæc geruntur, Ephialtes Simonidis Athenis dux populi, cõcitat plebem aduerſus Areopagitas: populóque ſuadet, ut per decreta abrogent collegij ius, iudiciumq; Areopagitarum: eaque priſca patriæ, clariſsimáque inſtituta euertant: qui tamen nil prorſus efficere, haud tanta diu impune abuſus temeritate, ſed nocte quadam interemptus, autore necis incomperto, ſublatúsque è medio res innouare deſtitit. Reuoluto anni tempore, Athenis Philocles præfectus eſt: Romæ delecti conſulatum adiere, A. Poſthumius Regulus, & Spurius Furius Mediolanus. Horum temporibus Corinthijs & Epidaurijs bellum aduerſus Athenienſes exortum, & agitari cœptum eſt. Quos contra Athenienſes arma expediuere, pugnáque atrox commißa, in qua uictores Athenienſium milites tandem hoſtem ſtrauere. Tum inſtructa ingenti claſſe, contra populos, qui Alienſes dicuntur, in Peloponneſum traijciunt, magnumq; hoſtium conſerendo manus numerum cædunt. At uerò cõuerſi

Pelop

Peloponnesij, coacta ingẽti manu prælium cum Atheniensibus committunt, apud locum Cecryphaliam dictum: in quo rursus Athenienſium uictoria fuit. Hoc ſucceſſu rerum ſublatis animis, cum Aeginetas conſpicerent prioribus geſtis in ſuperbiam elatis à ſe diſſentire, ſtatuerentq; cum eis bello decernere, claſsis ingens ad bellum inſtructa eò miſſa, nec tum Aeginæ urbis incolas peritia ſingulari, & certaminum naualium gloria conſiſos, quasq; tenuere Athenienſium opes, ſed ad triremes, quas prius ſatis paratas habebant, adiectis compluribus alijs nuper ædificatis, inſtructisq;, bello nauali confligunt. Superati, ſeptuaginta triremes amittunt: fractisq; ea calamitate animis, uiribusq; diffiſi, rursus in Athenienſium ditionem redire coacti ſunt, uectigalesq; facti eorum. Hæc omnia duce Leocrate geſta fuere, Athenienſibus in Aeginetas bello nouem menſes exagitato. Interea dum hæc geruntur, Ducetius in Sicilia rex Siculorum, genere admodum clarus, atque ea tempeſtate opibus plurimum pollens, urbem Menænon condidit, finitimum ei agrum colonis illuc deductis diſtribuit. Tum contra Morgantinam urbem haud ignobilem ductans exercitum, eam pugnando capit: inde clarum nomen, gloriámque magnam inter cognatas ſibi gentes adeptus eſt. Annuo tempore lapſo, Athenis præfecto Bione,

Romæ creati sunt consules, P. Seruilius Structus, & L. Emutius Alba. Horum temporibus inter Corinthios & Megarenses orta de finibus controuersia, eas urbes ad arma mouit. Principiò quidem agros mutuis uicissim depopulationibus uastare: pauci interdum, crebroq; inter se manus conserere, paruaq; ciere certamina, crescere in dies magis magnq; ira atq; discordia. Megarenses res suas in dies relabentes, diffisi uiribus, & formidine Corinthiorum, societatem cum Athenienſibus iungunt. Vnde æquata iam cum hostibus ope, nil cedere, nil trepidè quicquam facere, cuncta audere contra cœperunt. Cumq; Corinthij cum Peloponnesijs magnas copias in Megarenses expedituissent, ab Athenienſibus subsidia Megaram missa: quibus dux erat Myronides, uir admirabili uirtute. Expeditis utrinque armis, cum tam diu obnixè ferociterq; certatum esset, atq; uiribus paribus, ancipitiq; diu certamine utraq; constaret acies, uicere tandem Athenienses, magnámque hostium cædem edidere. Paucos rursus post dies in Cimolia conserto prælio, rursus Athenienses secunda victoria potiuntur, cæso hostium magno numero. Transactis rursus paucis post id diebus, tertium certamen atrox committitur.

Hic aliquid deesse uidetur in Græco exẽplari.

Phocenses aduersus Dores arma mouere, qui

qui à Lacedæmonijs originem ducunt, tresq; urbes incolunt, Cyntinium, Erybium, & Eritæum sub collem Parnasum sitas. Ac primùm quidem Dores ui superant, urbesq; eorum subigunt suæ ditioni. Post hæc Lacedæmonij Dorienſibus miſerendo moti, quòd à ſe orta eſſet ea gens, Nicomedem Cleomenis ducem cum copijs auxilio mittunt: qui mille quingentos Lacedæmonios aſſumens, cum aliorum populorum delectu, ad decem millia hominũ contraxit. Hic igitur Pleiſtonactis regis ætatem puerilem agentis tutor, eas copias in expeditionem duxit auxilio Dorienſibus. Quo in bello ſuperatis Phocenſibus, urbes receptas in libertatem uendicat, Dorienſium inde populos cum Phocenſibus componit. At uerò Athenienſes, cum apud Phocenſes bellum Lacedæmoniorum opera pacatum audiſſent, eaq; re geſta, eos in patriam reuerſuros compertum eſſet, ſtatuunt ea qua rebantur regredi uia agmen procedens inſequi, atq; in itinere fatigatos inuadere. Igitur expeditione adducta, aſſumptis Argiuis & Theſſalis cum nauibus quinquaginta, & militibus ad quatuordecim millibus in naues impoſitis ad hoſtes contendũt, itineraq; per Geraniã occupata obſidẽt. Lacedæmonij uerò cognito Athenienſium conſilio, per Bœotiã profectis cõtendũt in Tanagrã. Cumq; Athenienſes eò properaſſent, inſtructa utrinque uniuerſa acie, inſtigatis animis,

atrox pugna committitur. Thessali inter pugnandum transeunt ad Lacedæmonios, & re nihilominus ab Argiuis & Athenienſibus pugnari, quàm plurimi in utraque acie cadere, nocte intercipiente prælium diremptum. Post hæc cùm Athenienſibus magna uectigalium copia ueheretur ex Attica, Thessali tempus adeße rati facinoris adoriendi, noctu corpora curant, moxq; uectigalinm uectoribus obuiam properant. Hi ab Athenienſium præſidio, quod uectigalia tuebatur, re nondum cognita, pro amicis admittuntur: ibiq; multa pro uectigalium defenſione certamina conſerta fuere. Theſſali principiò ab hoſtibus imprudentibus amicè excepti, ut quis cuique proximè occurrebat, omnes obtruncant: inſtructiq;, perturbatis atque incautis ingruentes, pleroſque cædunt. Huius rei nuntio his prælato, qui in caſtris erant Athenienſibus, concurſus confeſtim fit ad defendenda uectigalia. Thessalos facinori intentos, eaq; re incautos adorti repentè, ab incœpto repellunt, atque ingenti cæde conficiunt. Cumq; Lacedæmonij Thessalis implorantibus auxilium inferrent, inſtructis iam utrinque copijs, iuſtaq; expleta acie, totis uiribus res geri cœpta: exercitu utroq; obnixè, ac ſumma contentione dimicante crebri cædere utrinq;, certamen diu anceps marte atroci dimicatione præſtabat. Re uariè periclitante Lacedæmonij

ſimul

simul & Athenienses de uictoria diffidere, pugnam nihilominus nusquam remittere: rursus noctis interuentu sese utrinque soluto certamine, recipiunt. Cumq; uictoria adhuc anceps in medio esset, mutuis inter se legationibus missis, quadrimestres inducias componunt. Anno elapso, Athenis præficitur Mnesitheides: Romæ consules creati, L. Lucretius, & T. Veturius Cichorinus. Horum temporibus Thebani debilitatis ac depressis rebus suis, propter Xerxis regis habitam cum illis societatem belli, summa ope nitebantur priscas uires quocunq; modo, uetustatemq; patriæ gloriam recuperare. Cumq; ita ab uniuersa Bœotia se contemptos dolerent, nec iam amplius audiri, sed ubiq; sua detrectari imperia indignarentur, postulant à Lacedæmonijs, uti totius Bœotiæ imperium uendicent suæ urbi: quod si fecissent, se pro eo munere & gratia bellum priuatum suis copijs & uiribus contra Athenienses pro eis suscepturos, nec iam deinceps ulla necessitate eos cogi posse ad copias extra Peloponnesum eius rei gratia educendas. Tum Lacedæmonij quod à Thebanis offerebatur, ad rem suã maximè pertinere rati, urbemq; Thebarum contemplates, si potentiæ incremento, opibusq; plurimũ posset, ueluti propugnaculum quoddã sibi aduersus Athenienses futuram, cum iam tum in Tanagra exercitum magnum expeditumq; haberent:

berent: Primùm mœnia ambitumq; Thebarum ampliorem ducunt, tum reliquas Bœotiæ urbes Thebanis subeße, corumq; ueluti postularant parêre imperio cogunt. Athenienses uerò contrà rati munitiones illas Lacedæmoniorum subruere properandum, sibi magnas copias cogunt, ducemq; eis præficiunt Myronidem Calliæ. Hic numero ciuium qui satis ad rem uidebatur delecto, nuntiat eis, statuitq; diem, qua proficisci ex urbe intenderet. Vbi tempus illud aduenit, cum nonnulli ad eam diem uenire neglexißent, aßumptis his, qui in tempore parati aderant, expedire properat traÿcere in Bœotiam. Cui cum nonnulli ex militum tribunis & amicis multa commerando suaderent, reliquos, qui tardaßent opperiendos, Myronides prudenti simul, & ad rem prosequendam prompto ingenio præditus, illis respondet, id minimè expedire, duci nihil cunctandum eße. Quo uerbo innuit, eos, qui sponte sibi moras in profectione quæsißent, neque constanter usquam, neque strenuè pugnaturos, sed formidolosè omnia habituros animo ignauo, quo detenti uim quoque labores periculáque pro patria subeunda subterfugißent. Cæterùm qui ad diem statutum prompti uenißent, quique arma præsto struxißent, eorum iam præstantem constare audaciam: nec uerendum eße, ut ordines in acie dati ab his

usque

usque deserantur, nusquam in pugna loco cessuros: quod ipsa re comprobatum est. Nam paucis admodum militibus in expeditionem ductis, cæterum robore uirtuteq; præstantissimis, in Bœotiam profectus aduersus multiplicem pro sua paucitate exercitum, in aciem descendere & pugnam conserere, parua cum multis manu nil cunctatus, uirtuteq; & pertinacia militum hostes aduersos profligauit. Hoc autem certamen nulli rerum ab Athenientibus ante ea gestarum tempora magnitudine ac gloria cedere uidetur. Nam neque victoria in Marathone habita, neque res ad Plateas aduersus Persas feliciter gestæ, neque alia quæcunque Atheniensium præclara facinora uidentur, ulla in re huic pugnæ anteponenda, qua Myronides Bœotios superauit. Superiora namque ab se gesta, alia cum Barbaris conserta, alia communi sociorum munere & auxilio perpetrata fuere. In hac uerò acie, sola Atheniensium manus periclitata, dimicauit aduersus ferocissimos uniuersæ Græciæ populos. Nam Bœotij siue in adeundis ac subeundis tolerandisque belli periculis, atque in ferēda rerum omnium difficultate nulli Græcorum genti constat inferiores haberi. Pòst nanq; Thebani ipsi circa Leuctra & Mantineam soli aduersus Lacedæmonios omnes, sociosq; simul instructos, in aciem descendere ausi, magnámque uirtutis & feroci-

a

cia gloriam adepti sunt: tum Græciæ totius principes ac duces præterquam cuipiam credibile esset, facti. Eius uerò pugnæ tametsi clarissimæ, scriptorum nemo neque laudes, neque modum, neque ordinem commendauit. Myronides igitur clarissima pugna Bœotijs superatis uictor, superioribus Athenienſium ducibus uel clarissimis, gloriam haud imparem adeptus est, Themistocle, Milciade & Cemoni. Myronides itaque parta uictoria, Tanagram ui capit, eiusq; circummœnia subruit: tum Bœotiam excurrens excindit, uastataq; ubique uniuersa, prædaq; militibus distributa, magnis eos opibus explet. Bœotij uastatione agri sui commoti, conueniunt undique omnes, exercituq; magnis copijs coacto, in expeditionem prodeunt. Pugna in uinetis Bœotiæ commissa: utraque acie obnixi ad consistendum resistendúmque animis accensa, in noctem usque pugnatum: uixq; tandem uirtute Athenienſium inclinata, fusaq; Bœotiorum acies. Mox uictor Myronides, cunctas Bœotiæ urbes, Thebis exceptis, in deditionem accipit. Post hæc ex Bœotia profectus, Locros Oppuntios petit. Quos quum primo impetu repentè cepisset, obsidibus inde aceptis, in Pharsaliam traijcit: ea qua Locros, celeritate & uirtute Phocenses expugnat. Obsidibus quoq; ex his delectis, in Thessaliam tẽdit, eos criminatus proditionis patratæ:

imperáns

imperánsque, ut exules, quos ipsi expulerant, reciperent. Pharsalijs imperata detrectantibus, urbem obsidione urgere parat: quam cum pugnando capere minimè posset, nihilominus persistere, Pharsalij per multum tempus obsidionem tolerauere. Postremò de re Thessalica prorsus desperans, Athenas redijt. Myronidas itaque breui tempore clarissimis rebus gestis, magnísque inter ciues laudibus efferebatur. Hæc igitur eo anno gesta sunt. Præfecto Athenis Callia, apud Helios acta est Olympias octuagesima prima, qua stadio uicit Polymnastus Cyrenæus: Romæ consulatum gerebant, Seruius Sulpitius, & Volumnius Auentinus. Ea tempestate Tolmides nauticis Atheniensium copijs præfectus, uirtutis & gloria Myronidæ æmulatione stimulatus, haud animo quiescere: assiduè multa secum cogitando uarijs machinationibus intentus esse, si qua præclari cuiuspiam facinoris aggrediendi uia pateſceret, quo aliquam sibi præcipui nominis, & gloriæ dignitatem parare liceret. Cùm itaque ante ea tempora Laconicum agrum nemo inuadere ac depopulari tentasset, id ipsum tentatu præclarum arbitratus, populum concitat atque accendit ad diripiendam Spartiatam regionem: sese polliceri, si mille armati sibi in nauibus adjcerentur, cum ea manu & Laconiam depopulaturum, simul

Spar

Spartiatarum, assentiente populo Athenienſi, cum plures cuperet callidè per artem educere ciues, huiuſmodi conſilium iniit: Erat omnium opinio, ad ſummam, quam poſtularat, copiarum, numero eum quoſcunque ætate & robore corporis præſtantiſſimos delecturum. At uerò Tolmidam mens alia agebat, nec mille ſolùm qui permiſſi eſſent, ſed maiorem longè turbam ſibi concitaturus, progreditur in exercitum: ac ſingulos quoſque ætate & robore præſtantes adiens, unicuique priuatim denuntiat ſe delecturum eum ad bellum, quod pararetur: longè præſtantius unicuique eſſe, ſeſe ſponte ad expeditionem paratum offerre, quam delectus lege ueluti per extorſionem coactum ad arma expedienda trahi. Vbi ſupra tria millia hac arte eduxiſſe ſe uidet ultro ad nomina danda, reliquósque cerneret haud iam ad id promptos, tunc mille ſibi permiſſos, à populo ex reliqua multitudine deligit. Vbi uerò cætera ſibi ad expeditionem parata uidet, cum quinquaginta triremibus & quatuor armatorum millibus portu ſoluit: mox in Laconicæ Mothonem nauigans, locum illum illicò capit. Tum Lacedæmonijs cò confluentibus auxilio, diſcedit inde: atque in urbem Gythium contendens, ubi naualia Lacedæmonijs habebantur, eam quoque urbem ui capit, nauigiáque Lacedæmoniorum ibi deprehenſa incendio

abſu

abſumit. Tum agros ubique uaſtat: inde mox ſoluens, Zacynthum Cephaloniæ petit. Hac quoque pugnando capta, tum percurſis, atque in ditionem acceptis cunctis paſsim Cephaloniæ urbibus, in loca ulteriora tranſuectus eſt. Quo curſu in Naupactum fertur, quam eodem congreſſu repentè ſibi ſubigit: atque eò colonos ducit Meſſeniorum, claros quoſque uiros in fidem & amicitiam à ſe acceptos, qui à Lacedæmonijs dimiſſi eiecticque fuerant. Ea nanque tempeſtate Lacedæmonij, Eitolis & Meſſeneis bellum intulerant, per quod utroque populo in poteſtatem redacto, eos, qui ex Ithome ſub fœdus & fidem dedi-tos acceperant, dimiſere omnes, quemadmodum ſuprà dictum fuit. Cæterùm ex Eitolis quoſcunque defectionis autores deprehendere potuerant, ſupplicio omnes affecerunt, reliquos pro ſeruis habuere. Præfecto Athenis Soſiſtrato, creati ſunt à Romanis conſules, P. Valerius Publicola, & C. Claudius Regulus. Horum magiſtratu Tolmide circa Bœotiam uerſante, Athenienſes Periclem Xanthippi uirum optimum, exercitus imperatorem creant, eique triremes quinquaginta cum mille armatis datæ, mandatumque ut in Peloponneſum nauigaret. Hic magna Peloponneſi parte directa eo curſu, poſt in

Acar

Acarnaniam transuectus propter Oeniadas, nauigando urbes ad partes eas omnes in ditionem suam compellit. Complurimi itaque eo anno populi, sub Atheniensium imperium & ditionem concesſere: tum uirtute & peritia militari nomen Atheniensium auctum admodum, & magna laude celebratum est. Præfecto Athenis Aristhone, Romani consules creant, Q. Fabium Bibulanum, & L. Cornelium Curetenum. Eodem tempore inter Atheniensēs & Peloponnesios pax in quinquennium fœderibus firmata, Cimone Atheniensi ad ea patranda & componenda decreto autore. Cæterùm in Sicilia inter Aegestæos & Lilybæos pro agro ad Maxarum fluuium posito, atroci certamine inter eos conserto, multi utrinque cecidere: quam ob cladem ab armis & discordia tum maximè discessum est. Post uerò ciuium adscriptionem per urbes factam, agro pro sorte rursus remenso, ac distributo, cum multorum illic nomina promiscuè admißa utrinque & adscripta forent, feruescere rursus discidia paßim, urbésque intestino morbo laborare cœperunt, seditionibus ciuilibus uexari, & populares ubique misceri tumultus, quæ labes ac pernicies Syracusis in primis inualuit. Nam Tyndarides quidam nomine, uir facinorosus, atque incredibili audacia tumens, initio quidem inopes

plerosq;

plerosque sustentans per alimenta & cæteras uitæ necessitates, illis suppeditando cuncta propense, sibi maximè obnoxios fecerat, adeo ut ad occupandam tyrannidem, ad quam aspirabat, sibi fidos ac promptos ministros, adiutoresq; haberet. Post hæc, cum res comperta fuisset, ipsum affectasse regnū, capitis legibus damnatur. Cumq; a iudicio in uincula duceretur, qui ab eo ali & nutriri consueuerant, stipato agmine adoriuntur eos, à quibus abducebatur, manusq; conserere cœperunt. Quare tumultu in urbe excitato, primores ciuium in unum conueniunt, eosq; rerum innouatores una cum Tyndarione raptos ad supplicia necant. Cumq; hæc persæpe pericula emergere cœpissent, ac iam multos ambitio mortales, libidoq; occupandæ tyrannidis in dies stimularet, Syracusanus populus Athenienſium instituta imitari ac sequi compulsus est, legemq; ferre persimilem, qualem illi de suffragijs olim & ostracismo tulerant. Nam apud Athenienses ita statutum habebatur: unumquenq; ciuem oportebat nomen illius ciuis testæ inscribere: qui sibi per opes & potentiam uel aliam rem proximus ad arripiendum tyrannidem uisus fuisset: apud Syracusios uerò itidem in folio oliuæ potentissimi cuiusque ciuis nomen scribi iubebatur: dinumeratis deinde huiusmodi foliis, in quem plurima conscripta

comperißent, eum quinquennio exulare iubebant. eo nanque exilij ſpatio exiſtimabant plurimorum potentum repreßum iri inſolentiam. Poſtremò uerò non ad punienda ſcelera, flagitiaq; tranſgreßorum id ſupplicij genus inſtituerant, uerùm potius ad debilitandas opes, & frangendam potentium audaciam, tum prohibenda huiuſmodi hominum incrementa intenderant. Cæterùm Athenienſes hoc inſtituti genus ex ipſius rei caſu oſtraciſmum, Syracuſij uerò Petaliſmum uocarunt. Hæc itaque lex per multum tempus ſeruata apud Athenienſes ualuit, apud Syracuſios breui poſt rogationem eam abrogari oportuit, huiuſmodi cauſis. Nam cum initio potentißimus quiſque & opulentißimus ea lege ex urbe pelleretur, tum qui plurima gratia & autoritate præſtabant inter ciues, quiq; ſua uirtute & prudentia plurimum moderari rem ciuilem dirigereq; potuißent, ea lege perculſi à negotijs reipublicæ & dignitate magiſtratuum aberant, eoq; metu uitam priuatam agere. Publicis itaq; muneribus & curis uacui, ad otium q; priuatum traducto ſtudio omni, ſecuram uitam degere: ſimulq; ad opes fruendas, quibus abundabant, conuerſi, in delicias & luxum ſubitò lapſi ſunt. Tum demum deſtituta bonis uiris ac defenſoribus reipublicæ, peßimus quiſque audaciſſimusq; ſibi magiſtratus depoſcere, mune

munera publica adire, ingerere sese, multitudinem concitare malis artibus, ac tumultu cuncta miscere, alias ex alijs semper intenti res nouas adoriri. Postremò seditionibus rursus excitatis, cum iam plerosque discordia & bella intestina stimularent, ciuitas in nouas factiones distrahi, assiduisq; tumultibus æstuare, uexariq; grauiter cœpta est. Nam plebis concitatores ignobili genere, flagitiosoq; ingenio ingens multitudo cuncta occuparante: ac nouorum hominum rem ubique turbantium intolerabilis quædam conspiratio, uertebat omnia. Postremò plerique pro uetustis & honestis patriæ moribus, pernicios a quædam & ab æquo bonoque aliena instituta ausi inducere, priscum uiuendi modum omnem demoliti sunt, ex pristina uetustate immutata urbis species, opes quidem diuitiasq; pace adiuti, ingenioq; ad id intento coegere maximas. Cæterum nulla inter eos concordiæ cura, nullu de iustitia seruanda consilium, nil æqui boniq; ratio pedi, nullus deniq; cæteris in rebus prauitatis socordiæq; modus. Quapropter Syracusij legis Petalismi pœnitentia ducti, prorsus eã haud multo post tẽpore, quàm edita fuerat, usi abrogant, atq; eò res Siculæ adductæ uertebantur. Præfecto Athenis Lysicrate: Romæ consules creati, C. Nautius Rutilius, & L. Minutius Carutianus. Horũ tẽporibus Pericles Athenienſiũ im-

perator, transuecto in Peloponnesum exercitu, agros Sycionios diripit. Cui cuncta uastanti cum Sycionij copijs uniuersis undique eductis occurrissent, conserta cum eo pugna funduntur. Tum plerique in fuga cæsi, Pericles reliquos in tra mœnia inclusos obsidere atque oppugnare parat: igitur oppugnatione mœnia adortus, cũ nulla ui eam se capere posse cerneret, præsertim Lacedæmonijs rursus obsessis auxilia mittentibus, è Sycione discedit, inde trajciens in Acarnaniam, agrum Oemadorum excurrens depopulatur. Ingenti inde coacta præda, relinquit Acarnaniam. Post hæc in Chersonesum delatus agrum, illum mille ciuibus sorte distribuit. Interea dum hæc geruntur, à Tolmide altero duce in Eubœam profecto, Naxiorum ager mille alijs ciuibus est distributus. In Sicilia uerò Tyrrhenis infestantibus atque prædantibus mare, Syracusij prætorem classis sibi quendam Phaylum deligunt: quem nauibus instructis in Tyrrheniam nauigare iubent. Hic itaq; classe, primo cursu insulam, nomine Aethaliam depopulatur: tum magna pecunia clàm à Tyrrhenis accepta, in Siciliam redijt, cum nil memoria dignum ea expeditione edidisset. Quem Syracusij in iudicium tractum, & proditore iudicatum, abire in exilium coëgere. Alterum item pro hoc ducem sibi creant, nomine Apellem, quẽ rursus contra Tyrrhenos mittunt cum sexaginta trire

ta triremibus. Hic excursa primùm Tyrrheniæ maritima ora, uertitur in Cyrnam, quæ ea tempestate Tyrrhenorum imperio & ditione tenebatur. Ibi plurima depopulatus insulæ loca, post Aethalia pugnando capta, Syracusas repetit cum ingenti præda, & magno captiuorum numero, rebusq; aliis ad uarios usus cõmodis, haud paucis quidem. Post hæc Ducetius Siculorum dux, urbes omnes quæ eiusdem gentis incolas habebant, exempta Hybla, in unam & communem duxit ad stipendia contributionem, & uitæ parẽ reiq; institutionem. Cumq; acri & ingenti uir ingenio esset, ad facinora prõptus adorienda, nouis ac magnis animo rebus insisiebat: tum ex ære Siculorum publico ingẽtes sibi compilando diuitias, magnam inde potentiam, magnamq; pecuniæ uim contraxerat: qua subnixus facultate, ipsas Neas, quæ eius patria erat, in æquum campum trãslatam construxit. Præterea iuxta templum earum, quæ Palice appellabantur, urbem haud ignobilem condidit, quam à dicta appellatione sumpto Dearum nomine, Palicem appellari instituit. At uerò postquã de dijs istis hoc loco mentio nobis incidit, indignũ nempe esset, singularem uetustatẽ excellentiamque eius templi obres in eo incredibiles, atque unicum miraculũ eorum quæ Crateres dicũtur, silentio præterire. Fabulantur nanq;, templum hoc tum uetustiæ excellentia memoriæ, tum ue-

neratione religionis cæteris omnibus longè præferendum, quòd multa in eo rari admodum, & diuina quadam perseuerantis uirtute miraculi, quod fidem propè omnem excideret, adhuc extare traduntur. Primùm crateres ibi quosdam conspici magnitudine haud prorsus modum excedenti, uerùm profunditatis inenarrabilis: ex qua scintillas immensi incendij interdum erumpere, alios iuxta interdum natura uideri lebetibus persimiles multo igne concalefactis ebullientibusq;, feruentem inde aquâ extumescere, & eructari: speciem nanque feruoris aqua inde eiecta, ueluti feruet, præ se ferre conspicitur. Necdum tamen quicquam eius rei explorãdo compertum habetur, quod nemo adhuc tentare ausus sit. Tanta enim admiratione illius æstuatio humoris eniti uidetur, ut haud dubium sit, diuina quadam ui, neceßitateq; naturæ interuis excedentis effundi. Sulphuris odorem perspectum latè aqua abundeq; fumans emittit. Cæterùm hiatus profunditatis stridorẽ subter, ingentemq; rugitũ, fremore ab imis horribili perrumpit: quodq; his omnibus est admirabilius, neque superfunditur, neque subsistit aqua, impetúmque & uim expulsi fluctus in excelsum sublata ferre uidetur obstupescendam. Cum itaque tam diuino spectaculo, tamq; arcanis miraculis, perinde ac quodam habitatum numine, templum illud cunctis passim hab

habeatur admirationi, sanctissima per ipsum, summaq; obstricta religioni iuramenta depromi solent, explorariq; fides & integritas dictorum. Periuros illicò Deus ultor supplicio repentino corripit. Nam nonnullos templo compertum est discessisse, luminibus ob periurium excæcatis. Cum itaque summa ibi numinis præsentia cuiusdam, metusq; Deum locum illum religione seuera tueatur, sic ubi quibusdã de aliqua re ardua & inextricabili discordia & disceptatio intercidat, uel aliqua fortè quis ui superioris potentiæ urgeatur iniuria hoc adactis iureiurando disceptantibus, res quoq; discernitur, ac ueluti in quoddam Diuini iudicij examen librata perpenditur. Est autẽ hoc templum ex certis quibusdam temporibus asylum tutissimum & inuiolatissimum, supplicibusq; quocunq; infortunio uel calamitate oppressis, uel his qui in dominos ingratos, uiolabundosq; inciderint seruis, plurimum subsidij præbet. Nã qui eò confugerint, nulli domino quacunque cõditione seu ui, alióue quouis pacto licet eos abducere: sed ibidem intactos permanere inuiolatosq; oportet, donec per certos amicos & arbitros æqui & boni persuasi, & adducti domini, tum iureiurando de conuentis adacti, & promissis seruandis per fidem eo modo firmatam admittantur. Neq; ullus adhuc memoriæ proditus inuenitur, qui eam fidem supplicibus præsti-

tam irrumpere sit ausus. Atque ita decorum timor quodcunq; seruis iuratum, atque in fidem sponsum fuerit, per dominos infraudatum, inuiolatumq; seruari compellit. Est autẽ hoc templum in speciosissimo campo, planitie æqua positum. De his itaq; nobis hæc satis dicta sint: deinceps uerò ad narrationem superioribus scriptis continuandam reuocemur. Ducetius itaq; cum Palicem urbẽ condidisset, muroq; eam circummuniuisset satis firmo, finitimũ colonis eius agrum diuisit. Quæ quidem cum ubertate agri tum multitudine incolarũ breui mirum in modum coaluit, creuitq;: nec diu quidem ea fœlicitate perfrui ualuit, uerùm paulò pòst eruta, euersaq; est: & usq; ad nostra tempora sine cultoribus & incolis uasto solo & inhabitato permansit: de quibus rebus suo deinceps loco & tẽpore sumus scripturi. Res itaq; Siculæ eo statu uertebantur. Cæterùm in Italia iam euersa à Crotoniensibus Sybari, anno post ea tẽpora 58. Thessalus collectis Sybariensium reliquijs, denuò Sybarim ab ipsis erigit atq; extruit fundamentis quam inter duo flumina, Sybarum & Crathium ponit: qui fertilitate agri breuiter ad opulẽtiam prouecti, urbe sex annis possessa, inde eiecti Sybare excessere. Quas res sequenti libro singula quæq; satis explicando, perscribere aggrediemur. Præfecto Athenis Antidoto, à Romanis consules declarati, L. Posthumius, &

M. Ho

M. Horatius. His magistratu fungẽtibus, Ducetius Siculorũ dux Aetnã occupat, principe eius per fraudem necato: tum in agrũ Acragantinorum copias traijciens, Motyum præsidio Acragantino munitum oppugnare adoritur. Huic Acragantinis opem ferentibus, expedito agmine occurrit, consertaq; pugna victor utrosque castris spoliat. Pòst ingruente hyeme diuisi, in domos quisque suas rediere. At uerò Syracusij Bolconem ducem, qui eius fugæ; amissi certaminis auctor ferebatur, ac si cum Ducetio clàm conspiraße, indeq; rem ex composito agere uideretur, in iudicium tractum damnarunt, eumq; pro hoste & proditore necarunt. Aestate iam spirante, ducem alterum creant: cui exercitu satis ad id dato mandant, uti Ducetium bello deleat. Hic ductis in expeditionem copijs, Ducetium deprehendit, in castris quæ circa nomas posuerat commorantem. Expeditis utrinque armis, ac pugna conserta, cum pleriq; ex utraq; acie caderent, uix tandem ui Syracusiorum Siculi victi, in fugam uertuntur, plurimaq; eorum inter fugiendum cædes facta, maior uerò ex fuga pars in loca Siculorum munita incolumes euasere: cæterum paucis admodum in eadem cum Ducetio rerum spe, atq; fortuna uersari placuit simul. Dum hæc geruntur, Acragantini Motyum castellum à suis, qui cum Ducetio in expeditionem aggrega-

bantur occupatum, oppugnando capiunt: tum copias inde ad Syracusios victores traducere properant. Ibi iam armis iunctis communi munere bellum gerere cœperunt. At uerò Ducetius amissa pugna, rebus suis fractis tum militibus partim eum deserentibus, partim subdola fide tempus obseruantibus, si quà per occasionem & insidias uitam eius excipere daretur, adductus in desperationem, incertis passim consilijs agitabatur. Postremò cernēs eò rem adductam, ut si qui adhuc secum remanserant amici, iam tandem pararent sibi manus inijcere. Præoccupare ipse omnium consilia properat, noctúque sese inde proripiens è manibus, citato cursu Syracusas aduehitur. Nocte adhuc obscurante in forum Syracusiorum concedit: atq; ad aras consistens, supplex totius ciuitatis populiq; efficitur: tũ sese, regionemq;, cuius fuerat dominus, in manus ac fidem Syracusiorum tradidit. Caterùm concursu per multitudinem in forum, rei nouitate & admiratione facto, magistratus in concionem omnes uocantur: ibíque de Ducetio quid potissimum esset agendum, rogitari atque agitari cœptum. In quo nonnulli qui ad populum habere conciones consueuerant, consulere multa, & suadere nituntur, eum pro hoste habendum, proq; sceleribus admissis ad supplicia abstrahendum. Qui tum aderāt è senatu principes, quibus plurimum gratiæ & autoritatis

erat

erat inter ciues, illis contentè aduersari, nil penitus tam fœdi dedecoris cõtra ius fasq; admittendum, supplici suo salutem nullo pacto uiolandam, fortunæ magnopere uim considerandam, Deùm in ea re uersari rationem. In primis id cauendum, ne numinis ira per impietatem iritetur: nec in ea causa quidẽ, quid Ducetius sua culpa meruisset, uerùm quid Syracusani populi poscerẽt, quid iura, quid mores, quid antiqua instituta deceret, inspiciendũ: necare eũ, qui à fortuna deiectus iaceat, nulla prorsus laude dignum hàberi: uerùm Deùm religionem inuiolatam seruari, simul & supplici per fas salutẽ defendi: hoc in primis ad populi Syracusani maiestatem spectare. Hac sententia prævalente, à populo uniuerso uoce una acclamatum est, Supplicem saluum esse oportere. Ducetium igitur ita supplicio liberatum, Syracusij Corinthum relegant: ibiq; iubent, reliquum ætatis agat, quæq; ad uitam necessaria requiri uidebantur, ei satis abundè liberaliterq; suppeditant. Cum itaque iam ad annum præcedentem scribendo peruenerimus, quo Athenensium copiæ in Cyprum Cimone duce traiectæ fuerunt, in initio polliciti fueramus, ueluti huic libro finem imponemus.

DIO

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBER XII.

SI cui uarias humanarum rerum uices, incertamq; fortunam mente contẽplari libuerit, haud sanè mediocri, singula quæq; inspiciendo, admiratione meritò capietur, cum nullum penitus ex his quæ à nobis bona putantur, purum comprehenderit, atque sine omni prorsus molestia syncerum mortalibus unquam obtigisse: cõtraq; nullum usquam tam extrema conditione malum, qui cum non aliqua quocunq; modo præsidij ratio comes & uoluptatis aduenial. Cuius rei satis aperta licet documenta ex his quæ suprà narrata sunt, exemplis colligere, singula quæq; percurrenti, negotijs præcipuè in quibus summa rerum periculà sunt exagitata. Nam Xerxis Persarum regis exercitus in Græciam traiectus, principiò propter innumerabilem armatorum uim, Græcos quidem haud frustra, uanoq; necessitudinis ultimæ pauore perculsit. Quippe quibus aut extremum dimicando, sua coniugum & liberorũ libertas, salusq; manu tutanda erat: aut cedentibus

tibus ea demum fortuna seruitutiq; conditio subeunda, quam Græcæ in Asia urbes Barbarica ui subactæ experiri impositam cogũtur. Eo bello tantis opibus patrato, tanta illato ui, tam deinde insperato rerum denique euentu, soluto non solum pauore, summisq; periculis Græcia liberata constitit, uerùm clarissimam & immortalem ex inaudita gloriæ magnitudine gloriã consecuta est: tantasq; simul diuitias unaquæq; Græciæ ciuitas ex ea præda contraxit, ut rebus quorumcunq; passim locupletatis stupor ingens populos inuaserit, cunctis supra modum admirantibus quónam pacto tantã opum molẽ, tantasq; uires fortuna posseßoribus extorquere, atque in aduersam partẽ traducere sustinuerit. Ex eo nanq; tempore in 50. sequentes annos, perpetua Græcis ad felicitatem populis incremẽta prouenere. Tum bonæ artes omnes, opum ui prosequente, uirtutis præmia, & dignitatem honestate doctrinæ mirum in modum excoli, coalescereq; cœperunt, clarissimisq; & excellentissimis cuiusq; artis disciplinæq; autoribus artifices bus seculum illud primum floruisse memoriæ proditum est, quo Phidiæ sculptoris in educendis rerum simulacris acumen illud propè diuini opificij enituit. Disciplinarum quoq; institutio, eruditioq; haud mediocriter exculta coaluit. Philosophiæ præcipuus honor habitus: necnon & eloquentiæ facultas in dignitate fuit, passim

qui

quidem apud Græciæ populos omnes, at uerò Athenis in primis: quo tempore Socraticæ disciplinæ professores, Platonis deinde Aristotelisq; traditio uiguit: eloquentia Pericles & Isocrates, eiusq; discipuli excelluere. Nec minoris excellentiæ uiri temporis eius militari disciplina, clarissimis gestis, famaq; nobilissima recensentur, Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Myronides, ac plerique alij: quorum singula cuiusq; nomina recensere, frustra præsentis historiæ succincta narratio non permittit. Athenien sium in primis præclara facinora, uirtutúmque laudes ad inuidiam usq; prouectæ, passim per uniuersum orbem terrarum pro maximis celebrantur. Nam tanta opum ui, tantoq; imperio res eorum subnixa constitit, ut uiribus ipsi suis absq; ulla Lacedæmoniorum ope, subsidióue Persarum, magnas terra mariq; persæpe copias pugnando profligarint: atq; minabundum illud formidatumq; ceruicibus Græciæ, Persicum imperium adeò concussum labefactatumq; & depressum reddidere, ut in fœderum compositione conditionibus pro arbitrio impositis, Barbaros assentiri coëgerint, contra rem dignitatemq; tanti imperij, ut Græcas urbes in Asia conditas libertati legibusq; suis restitutas dimitterent, eaq; imperij parte cederent. Quorum omnium singula quæq; diligentius diffusiusq; explicãdo, memoria, duobus uoluminibus, hoc uidelicet quod

quod iam ingressi cõteximus, & superiori proximè conscripto extat commendata: nunc uerò deinceps ad propositum prosequendum conuertamur, resq; in diuersis orbis partibus uariè gestas explicare pro uiribꝰ conabimur, unicuique de more nobis ab operis huius initiꝰ suscepto, tempus quo facinus quodq; gestum, traditum præstruendo. Superiore uolumine à Xerxis expeditione in Græciam tractata, ingressi uaria per orbem terrarũ gesta memoratu digna percurrẽdo deduximus, historiæ seriem in annum proximum, illi uidelicet quo populus Atheniensis in Cyprum duce Cimone copias traiecit. In hoc uerò ab ipsa eadem dicti populi eodẽ duce expeditionis in Cyprũ traiectione, sumpto scribendi exordio, rerum seriem suo cursu deducentes, ad bellum usque contra Syracusios ab Atheniensi populo decretum prouehemur. Athenis igitur profecto Euthidemo, Romæ consules creati, L. Quintius Cincinnatus, & M. Fabius Iubilanus. Horum temporibus Athenienses bello pro Aegyptiꝰ contra Persas suscepto, cum naues omnes in insula Prosopitide amisissent, breui post id intermisso tempore, rursus statuunt contra Persas alia causa bellum restaurare: Græcorum uidelicet urbium, quæ in Asia sitæ erant, libertate uendicanda. Instaurata igitur ducentarum triremium classe, rebusq; cunctis ad bellum paratis, Cimonẽ Milcia

ciadis filium ducem creant : mandántque, ut quàm properè in Cyprum classe traiecta, Persis bellum inferat. Cimon itaque nauibus magna militum ui completis, uectigalíumque & rerum omnium apparatu composito, populi iussa secutus, Cyprum remigijs petit. Eadem tempestate Persicas copias ducebat Artabazus classis prætor, qui trecentas triremes in Cypro habebat in statione dispositas: Megabizus circa Ciliciam ad trecenta peditum millia in castris contracta tenebat. Cimon igitur obnauigato maris tractu, cum nullum sibi hostem obuium prodire cerneret, Cypro applicans, iam nautica rei, ut uidebatur, dominus, Ceteum, Malumq; oppida ui expugnat : tum singulari aduersus uictos humanitate usus, aliorum animos populorum clementia pellicere, & ad defectionem solicitare pergit. Post hæc cum triremes ex Cilicia & Phœnicia missas, in eam insulam auxilio properare audisset, classe instructa, cursuq; maris undique explorato, ubi commodum opportunámque uidet, inuadit adnauigantem hostem : atque ipso congressu magno nauium suppresso numero, centum cum ipsis uiris integras capit. Reliquam turbam effuso cursu fugientem in Phœniciæ usque oram uariè insectatus exagitauit. At illi mox ubi notum litus attigere, relictis quibus eò uecti euaserant nauibus, in terram desiluntq; at-

que

que mea loca sese trepidi recipere properant, ubi Megabyzus copias in castris habebat. At Athenienses appulsa ad terram classe, milites illico in continentem exponunt, fuga hostem properantes auertere. Pugnaq; ibi per tumultum conserta, dum acriter utrinq; subtus pro victoria, ab illis pro salute in extrema spe dimicaretur, Anaxicrates alter classis prætor, ferociter pugnando uirtute heroica iaculo traiectus concidit. Reliqui pugna obtenta victores, magna cæde hostium edita, redeunt ad naues. His gestis, Athenienses retro cõuerso cursu, Cyprum petunt. Hæc igitur gesta traduntur primo eius initi belli anno.

Præfecto Athenis Pedieo, Romani consules creant, M. Valerium Lactucam, & Spurium Verginium Trigeminum. Horum temporibus Cimon classis Atheniensis prætor, maris victoria imperioq; potitus, Cyprias urbes in potestatem cunctas redigere molitur. Cum uerò Salamina firmissimo Persarum præsidio defensam teneri, magnamq; ibi telorum uim, tũc omnis armorum generis facultatem ingentem contractam pro comperto haberet: oppidum præterea copia frumenti immensa, rerum denique omnium incredibili apparatu munitissimum contemplatus, si uiribus caperetur, deliberat eam ad rem maturè peragendam momenta adiecturum, statuit cum primùm eam

expugnationem tentare. Nam tanta simul uiribus expugnatione, sperabat reliquam Cyprum facilè totam in deditionem & potestatẽ uenturam, tum Persarũ deinceps fiduciam audaciámue simul eo facto perculsis animis, ac re in discrimen adducta, se compressurum. Quibus cùm nulla Salaminis succurrendi uia pateret, Athenienſibus iam mare paſsim obsessum, occupatosq; aditus tenentibus, ea re fore, ut per proditionem & perfidiam officij, iurisq; ſocialis desertores haberentur: atque deinceps eo exemplo fide labefactata, apud reliquos ſocios plus in fidei inconſtantia periculi, quàm in opibus præſidij ſocietatibus afferre existimarentur. Poſtremò Cypro tota per uim in poteſtatem redacta, ſumma belli illius momenta, quod haud ſecus obtigit, pro arbitrio collibraturum, rémque ex æquo iam præoccupatam inclinaturum, quò potiſsimum habuiſſet. Ita Salamine in obſidione occluſa, ſingulis diebus Athenienſes oppugnationem tentare, cuncta ad uim moliri. Cæterùm milites, & urbis præſidia, telorum miſsiliumq; copia, cæterisq; rebus bellicis affatim muniti, facilè ex muro pugnantem, iniquo loco ac munitionibus ſubire conantem, hoſtem ſubmouere: contrà paſsim intrepidè impigreq; obſiſtere locis omnibus, prout res poſtulabat, armatis adeſſe, ac conſiſtere corporibus. Ar-

taxer

taxerxes uerò rex audita Cypri periclitatione, rémque in arduum & graue discrimen adductam uerti, consilio insto cum amicis de bello illo quid statuendum esset, id potissimum uisum est, maximéque ad rem facere, cum primum, pacem cum Græcis componere. Quo decreto, scripsit illico ducibus & satrapis Cypri, ut quocunque pacto, quàm commodè liceret, rem cum Græcis componerent. Literis acceptis, Artabazus & Megabyzus legatos confestim Athenas de pace tractaturos mittunt. Pacem ab hoste quæsitam haud negarunt Athenienses, legatósque ad componenda & feriendà fœdera decernunt, quibus summa eius rei transigendæ potestas, summumq; ius permittitur. Eius legationis dux ac princeps constituitur Callias, Hipponici filius. Impositæ igitur paci conditiones, & fœdere firmatæ inter Athenienſem populum, sociósque nominis Athenienſis, & Persas. Quarum hæc fermè capita traduntur. Colonias omnes in Asia Græcas, liberas, ac suis legibus permitti: satrapæ Persarum nulli intra maris tractus ultra trium dierum iter excurrere licere: nauem nullam longam inter Phaselida & Cyaneas nauigaturam. Hæc dum à rege & præfectis seruata essent, Athenienses nunquam intra cuiusquam regionis fines, quæ

sub ditione regia teneretur, ulla occasione arma illaturos. Compositis obsignatisq; fœderibus, Athenienses extemplò copias à Cypro abducunt, insigni victoria parta, clarissimáque fœderum sanctione, ac conditione hosti potentissimo expressa, impositaq;. Per idem tempus dum Cimon apud Cyprum cõmoraretur, morbo correptus, interijt. Præfecto Athenis Philisco, Romæ consules creati, T. Romulius Vaticanus, & C. Veturius Cichorinus, Helij Olympiada egere octuagesimamtertiam, qua stadio uicit Crisson Himerensis. Horum tempestate Megarenses decreta iam inter se ab Atheniensibus defectione, legatos ad Lacedæmonios de societate cum eis iungenda mittunt. Quo facto commoti Athenienses, copias in agrum Megarensium immittunt: illi passim excursis locis omnibus, uillas rapinis diripere, cuncta promiscuè populationibus incendiisque miscere pergunt, prædámque ingentem undique contractam abducunt. Tum oppidanis agro spoliato ac direpto succurrere properantibus, pugna committitur: in qua uictores Athenienses effusam se propipientem fuga compellunt. Præfecto Athenis Timarchide, Romani consules creant Spurium Tarteium, & Aul. Austerium Phontinum. Horum temporibus Lacedæmonij in Atticam irrumpentes, magnam agri partem depopulationibus uasta-

rant,

runt cum quodam castello oppugnationibus tentato, regressi sunt in Peloponnesum. Tolmides uerò Atheniensium imperator Cheroniam capit: cuius facti ira conuersi Bœotij, contracta manu per insidias Tolmidem adoriuntur: atrox pugna circa Coroniam committitur: in qua sæuiente certamine, Tolmides in medijs hostibus pugnando necatur: reliqui exercitus partim cæsi, alij uiui capti distrahuntur. Hac strage accepta, coactus est Atheniensis populus urbes omnes Bœotiæ, quas captas sub ditione tenebant, pro captiuorum redemptione, libertati legibusq; suis restituere. Præfecto Athenis Callimacho, Romæ consules creati Sextus Quintius Trigeminus. Horum tempestate debilitatis Atheniensium opibus ob cladem in Bœotia pro Cheronia acceptam, plerique deinde ab eorum urbis imperio defecere, eisq; rebus uariandis principes auctoresq; Eubœæ sese incolæ præbuerant. Quo tumultu Pericles creatus imperator, cum magna manu in Eubœam trajicit: ibiq; capta per uim Estiensium urbe, ciues eius omnes patria sede ejecit. Quo facto, reliquos omnes pauore perculsos, atq; consternatis animis, rursus sub Atheniensium ditionem redire coëgit, imperatuq; ut consuerant accipere fœderibus, ve composita in triginta annos, Callia & Charete compositionu eius autoribus, pacemq; firmanti-

bus. In Sicilia inter Syracusios & Acragantinos his causis exortum bellum, fractis Ducetij Siculorum domini opibus, in Syracusana, cum ipse iam extremum diffisus saluti suæ Syracusas ad populi misericordiam confugisset, supplex urbis factus, culpæ supplicio a populo ea conditione absoluitur, ut Corinthi relegatus habitaret, ibiq; reliquam ætatem agere pergeret. Cæterùm ille breui intra fines datos Corinthi commoratus, rupit conuenta & pacta relegationis: flagitium religione defendit, rumore ficto, sibi fatus & oraculo deûm datum, ut pulchrum litus in Sicilia conderet. Cum iam magnam hominum multitudinem conciuisset, quos illuc colonos ducere parabat, in insulam cum illis nauigat. Rem cum eo nonnulli Siculi suscipiunt, operamq; adhibent, in quibus fuit & Archonides princeps Erbitæorũ. Dum itaq; horũ cura ad pulchrum litus exædificãdum intenta perstaret, Acragantini simul inuidia & odio ueteri Syracusiorum stimulati, simul & occasione data illos accusantes, quòd Ducetium communem amborum hostem inexplorato ad id Acragãtinorum (quod utiq; æquum fuerat) consilio dimisissent impunitum, bellum Syracusijs intulere. Quo indicto, Siculæ inter se urbes dissentire, ac diuersa sequi cœpere. Altæ, partes Acragantinas tueri, Syracusias aliæ. magna inde utrinq; manus armatorum contracta, po-

pulis

pulis ipsis ueluti contentione quadam in arma ruentibus, sua quenq; studia rapiebant animo intenso in aduersum hostem. Copijs itaq; eductis, castra è regione posuere ad Himeram fluuium. Tum acie instructa in pugnam collatis signis descendentes, ferociter dimicare cœperunt. Victoria tandem Syracusiorum fuit, cæsiq; in ea acie Acragantinorum supra mille. Post pugnã legati ab Acragantinis pro compositione missi, pacem à Syracusano populo impetrant. Dum eò res Siculæ uertuntur, in Italia Thuriorum his causis urbs condita traditur, quibus seculis superioribus, in Italia Græci Sybarim oppidũ condidissent. Vbertate ac fœcunditate soli factum est ut breui res & opes eius coalescerent. Hac inter duo flumina posita, Crathium, Sybariumq;, à quo nomẽ acceperat oppidum, eius incolæ amplo simul & frugum feracissimo incumbentes agro, ingentes inde diuitias & opulentiam miram congessere: tum pleriſque alienigenis in ciuitatem & munera ciuilia ascriptis, adeò res prouecta est, ut multo rèliquas Italiæ urbes antecedere opum ui putaretur: necnon etiam populi numero, & multitudine exuperabat, ut trecẽta millia ciuiũ ea tẽpestate capita illic recensita tradantur. in qua Teles quidã populi dux, cũ in magna plebis esset gratia, autoritateq; præstaret, potentissimũ quenq; calumniari apud populũ, atq; uarijs crimini-

bus accusando dilacerare cœpit, donec tandem uoti compos, Sybarensibus persuasit, ut quingentos ex ditissimis ciuibus eiicerent urbe, fortunasq; & opes eorum in publicum redigerent. Quo facto, fugata magna ciuium uis, qui uago errabundi exilio, Crotona petunt: ibiq; ad aras in foro erectas supplicum more cõfugiunt. Quo audito, Teles legatos ad Crotoniatas mittit, qui iussu suo postulent, ut uel exules dedant: uel si id renuãt, exin sibi indici bellum, armáque & uim expectent. Conuocato senatu, cum inter se consultare, multaq; agitare pergerent, nũ dedi Sybariensibus exules præstaret, an bellum contra potentiores suscipiendum esset, senatu populiq; concione uaria & ancipiti sententia hærente, primùm quidem plebis animi ad dedendos supplices inclinari uidebantur, pauore belli perculsa multitudine. Post hæc Pythagoras philosopho rogantibus consulente, atque multa obtestante, supplices, incolumi Deûm fide, ad quam confugerant, esse protegendos. Reuocata sententia, bellum pro supplicum salute tutanda suscipiendum decernunt. Ita armato in se & iam aduentanti hostium Sybariensium agmini trecentis millibus stipato, Croniata cẽtum millibus obuiam ire properant, Milone gladiatore duce: qui conserta pugna, uigoris corporei inuicto robore cornu hostium contra se in acie instructum, primus in fugam

uertit. Hic uir sexies in Olympia victor extitit, robur corporis quo praestabat, comitem habēs. Fertur, coronis Olympiacis ornato corpore, in Olympicis victoriis partis in eam aciem descendisse: Herculis autem ritu, leonis spolio clauaq; armatus, praecipuam victoriae adeptae famam huic tribuisse armaturae. Cuius uirtutis insolita magnitudo, summam ciuibus admirationem attulit. Fusis uerò hostibus, cum Crotoniatae per iram, iam iritatis animis, neminem capi iuuum iussissent, quoscunque in fuga comprehensos necant. Vnde maior tanti exercitus pars caesa interijt. Qui urbem ingressi, eam diripiunt: cunctisq; passim uastatis, cultoribus uacua loca desertaq; reddunt, quae annis post eam cladem octo & quinquaginta, Thessali eò concedentes, restaurauere, atq; incoluere: qui paulo pòst rursus à Crotoniatis quinque annis desertam, rursus reliquere, post secundam restaurationem per eadem subiecta tempora. Praefecto Athenis Callimacho, rursus extrui & cohabitari coeptum est: quae breui pòst in alterum locum translata, altero quoque nomine impositio, mutauit appellationem. Cuius autores fuisse Lampus & Xenocritus, hoc modo traduntur. Ab his enim, qui secundò patria eiecti profugerant Sybarienses, in Graeciam legati ad Lacedaemonios & Athenienses missi sunt, deploratum errores, & auxilia sua: postula-

túmque, ut reducere eos in patrias sedes, sectúmque sibi ut placeret, eam sibi urbem ex parte coloniam facere uellent. A Lacedæmoniis auditi frustra, nihil impetratum. Res Atheniensibus placuit: moxq; decreto eis auxilio, decem naues completas, Sybariensibus subsidio miserunt, quas Lampus & Xenocritus ductabant. Missis quoq; per Peloponnesi urbes præconibus, edicto proponi ac prouulgari fecerant, urbem se communem his facturos, qui eò commigrare uoluissent. Cui cum plerique assentirentur, oraculo Apollinis maximè adducti: percuncta tis nanque responderat, tale quærendum, quo sibi conderent urbem eiusmodi, solum, ubi aquam mensura sumptam potarent, cibum contrà sine mensura caperent. In Italiam itaque nauigant, atque Sybarim delati, loca passim omnia scrutari pergunt, sicubi uestigia loci à deo iussi per oraculi interpretationem se offerrent. Cumq; haud procul Sybari inuestigatione solicitis fons occurrisset, cui Thuria nomen erat, latices erumpentes ærea fistula procul fundès, quã accolæ medimnam, modiúmue appellare consueuerant: re simul & nomine ad omen & interpretationem oraculi prouecti, eum locum sibi à Deo ostensum ac iussum iudicant, quem mox circumacto muro communiunt: urbemq; ibi condentes, eam fontis nomine

mine Thuriam uocant. Tum urbis spatium in longum porrectum, in quatuor plateas, & fori loca distribuunt, quorum unum Heraclæam appellant, alteri Aphrodisiden nomen dant, tertium Olympiada, & reliquum Dionysiada uocitari instituunt. Per latitudinem uerò tribus rursus foris spatia locis diducunt, nominaque singulis imponunt, alteri Heroa, alteri Thuria, tertio Thurinam. Interualla uerò inter hæc intermissa domicilijs extructis replent: uidebatúrque ea urbs & specie commoda, & eleganti admodum opificio edu-cta. Cæterùm breui tempore concordia nulla Thurios continere ualuit, sed graui & sæua admodum haud temerè seditione res eorum ue-xari, discerpíq; cœpit. Nam Sybarienses incolæ uetusti primos quosque magistratus, summasq; dignitates per usurpationem, ueluti hæreditario sibi iure debitas inter se partiri, ab onere abesse, contributiones, reliquaq; dispendij & bonorum munia posterioribus & nouis ciuibus prosequenda demandare. Tum ad sacra Deûm mysteriáque peragenda mulieres patricias, antiquæ originis ciues primò deligi, primóque instituí loco: post has secundo nouam urbis restauratæ prolẽ, ueluti deteriori iure progenitam. Ad hæc agrum mœnibus finitimum, eóq; commodissimum pro sorte cuiq; dimensum possidere, remotiore nouis hospitibus pro colendi

incom

incommoditate distributo. Animis itaque dicta iniquitatis indignatione commotis, fauente iam discordia, cum noui adscriptiq; ciues, antiquis & numero plures, & re superiores, uiribúsque præstarent, tumultu excito, uetustos Sybarienses fermè ad internitionem cũctos ferro absumunt: ipsiq; deinceps urbem, tam libera aministratione obtentam, disponere pergũt. Cumq; agro & optimo & amplo supra cultorum ususq; sui modum abundarẽt, accersitis ex Græcia pleriſque eò frequenter colonis, Reipub. munia digerebãt, agrumq; rursus æqua sorte dimensum, per capita distribuere. Cæterum illi rempub. præstanter agrumq; colẽdo, magnas breui diuitias, opumq; uim cumulauere: atq; amicitia cum Crotoniatis societateq; conciliata, res summas optimis artibus administrabant. Populari statu ciuitatem constituentes, in decem tribus ciues omnes distribuere. Quibus à gente cuique sua sunt indita cognomenta: tres quidem ex colonis à Peloponneſo accitis, appellarunt Arcades: totidem ex locis extra Peloponneſum sitis, ex una & eadem gente ductas, Bœotiam, Amphictyonida, Dorida: reliquas quatuor ex alijs, diuersisq; nationibus Iadem, Athenaidem, Euboidem, Neſiotin. Tum delegere communi consulto, qui uiuendi modum sibi præscriberet legislatorem Charondam quendam, uirum in primis naturæ optimum, tum singularum peritia humanarum

narum diuinarumq́; , & summa sanctissimæ cuiusque disciplinæ institutione præditum. Hic inspectis diligentissimè cuiusque gentis legibus & institutis optima quæque ex illis ad rem (uti sapientia præstabat) deligendo, & in unum ueluti corpus redigendo, eaq; pro legibus seruanda ipsis mandauit: quibus multa quoque adiecisse à se inuenta, excogitataq; memoriæ prodi-tum est: quorum haud equidem incõgruum duxerim, ad historiæ legentiumq; satisfactionem, isthic inserere commendationem.

Primùm igitur: si quis nouercã filijs propryjs superinduxisset, eum censuit à consilio senatuq; patriæ penitus submouendum: nunquam ab eo existimans patriam consilia recta ac salubria sperare posse, qui liberis olim propryjs male consuluisset. Eos, inquit, quibus primæ nuptiæ secundis auspicijs succesissent, ea perfunctos felicitate, iam in expleto satis priore animo conquiescere oportere: sin infelices primas expertus quis haud abstiterit, semel admonitum idem secundis tentare, rursusq; eodem errore pergentem, hominis id esse dementis, ac prorsus insani.

Secundum: si qui illatæ à se calumniæ crimine doloq; conuicti in manus uenissent, per urbẽ myrta circum uectari coronatos, & cunctis sic circum passim ciuibus palam ostentatos innotescere, peruulgato supplicij probro, uelut perniciosissimo flagitij genere contaminatos mores

gere

gererent, exagitari. Fuisseq; nonnullos hac culpa tũ iudicatos, quibus manus sibimet ipsis sponte afferre, uitamq; rumpere, quàm in tanta probri ignominia usquam conspici, iucũdius uisum est. Cuius legis seueritate calumniatores omnes tãdem, pernicioſissimum sanè societati humanæ genus hominum, cùm urbe fugati excessissent, ita deinde rempub. tali peste uitioq; purgatam, felici æquabiliq; administratione educta coaluisse. Scripsit quoq; Charondas legem de consuetudine ciuium prauorum, & confabulatione, profectò elegãtem, à cæteris scilicet legum latoribus prætermissam. Nam considerata humanæ mentis inconstantia, & leuitate animorum, nonnũquam cõpertum, uiros quantumuis bono & modesto ingenio natos, bonisq; educatos artibus, flagitiosorum consuetudine & amicitia paulatim ab honestatis procul uia auersos, in uitia & improbitatem corruisse: tum ipsam flagitij labem ueluti pestilentiam quandam contagio sensim irrepere in cœtus hominũ, ex paruo primùm initio, pòst uiribus sumptis latius manando: iam populum uniuersum (quod sæpe conspectum est) in uitium trahere, uitamq; humanam deformare, atq; ita ueluti tetro morbo infectis optimatum mẽtibus, uirtutem honestatemq; demoliri. Obuia nanq; patet, ac glabra ad libidinẽ uia, faciliq; delabitur per uoluptatem in flagitium prona mortalitas. Vnde plerosque constat contio-

nentia

nentiæ principiò ſpectatæ, & probis moribus uiros, quibuſdam pòſt clandeſtinis uoluptatis, libidiniſq; illecebris ſenſim delapſos à probitate, demumq; ueluti expugnata ingenij uirtutum que integritate, pellectos in teterrima fœdiſſimaq; flagitia, uitæ præcipitaſſe. Huic occurſum eſſe peſti ac labi cupiens legiſlator, uel eius originem procul auertere à repub. uel exortã in ipſis primordijs extinguere & eradicare, ciues ſuos à familiaritate & conſuetudine peruditorum, lege prohibuit, actionemque prauæ conſuetudinis conſtituit, grauiq; eius delicti rei impoſita mulcta, licentiam coërcuit, reliquos à delinquendo ratus deterritum iri metu pœnæ. Tulit præterea legem alteram longè ſuperiore potiorem, quæ à prioribus quoque legumlatoribus fuerat omiſſa: liberos ciuium omnes in ipſo ludo & primis literarum rudimentis inſtituendos tradi, conductis ad id mercede & ære publico præceptoribus, lege iuſſit. Proſpexerat nanque, multis iam pridem exemplis admonitus plerosque uel optimo natos ingenio fore, qui rei familiaris anguſtia preſsi, dum priuatæ mercedis præceptoribus tribuendæ inopia deſtiterent, ob eam ſingulari & tam opportunæ priuarentur inſtitutione. Grammaticam uerò eruditionem cæteris diſciplinis legiſlator haud immeritò quidem præferendam duxit. Huius nanque præceptis, inſtitutiſque, quàm

pluri

plurima, quæ ad uitæ usum maximè necessaria parantur, putantur parari: præstariq; conspicimus suffragia, decreta, consulta, epistolas, pacta, leges, conuenta, cæteraq; huiusmodi omnia, quibus uitæ societatisq; humanæ ratio potissimum continetur, resq; passim mortalium corroboratæ simul & exultæ consistunt. Cuinam tantæ ingenij facultas suppetit, ut dignis laudibus literarum disciplinam, institutionemq; se prosequi posse confidat, quibus solis uita defunctorum mortalium memoria, nomenq; inter secula uisentium in mortem perpetuò celebratur: tum quos longissima procul terrarum interualla seoparatos tenent, hi literarum sese mutuis ueluti internũtijs salutãt, uisunt, cum absentibus amicis tanquam præsentis consuetudine mutuis colloquijs perfruũtur: tum ad bella siue inter gentes quascunque, seu inter reges sedanda, quid idoneũ, quid magis accõmodatũ literarũ munere posset excogitari? Fœderibus commendandis, pactis, conuentis, promissis testes primi accersuntur, cæteraq; omnia, quibus seruandis summa opus est fide, ipsis tutò commendantur: illæ cõmendata quæcunque excipientes, æterna integritate, & inconcussa fide custodiunt. Postremò sanctissimas sapientissimorum uirorũ sentẽtias, oracula Deũm, Philosophorum inuenta, disciplinarũ deniq; omniũ præcepta, ac monumenta humanarũ diuinarumq; rerũ, solæ literarũ ædes

repositæ

reposita conseruant: atque à uetustatis & temporis uoracitate defensa, ueluti diuina quadam tuendo ui, posteris ex ordine deinceps per succedentia secula, demũ æternitati cõmendant. Vitam nobis à natura datã haud ambigi negarique potest: uerũ bene beateq; uiuẽdi ratione, à literarum eruditione sumptam, euidentissimis probatur argumẽtis: unde ciues illiteratos tanquã summis quibusdã priuatos bonis, simul increpando comonuit, simul subsidio opportunè cauto leuauit, imposita erudiendi lege. Quod munus cura, sumptu, impẽsaq; publica, ueluti ad rempu. maximè necessaria dignum duxit. Tanto nẽpe superioribus legũ latoribus præferẽdos, qui medicos publica mercede cõduci ad morbos ciuiũ curandos sanxere, quantum animæ eductio, & exornatio ingeniorum, corporeæ saluti præstantior probatur. Nam quod illi corpori doloribus uexato, medicinis & periculis: hic eruditione & institutione lãguẽtibus, & perturbatis ignoratione animis salutẽ in primis curandã cẽsuit. tum medicorũ nullam unquam nobis accidere optamus necessitatẽ: uerùm cum eruditoribus, disciplinæq; præceptoribus usqueadeò uersari, totam unam consumere ætatem iuuat, perinde ac ab illo abhorreat solicitudinis munere, hoc pro mutua gratia complectatur natura mortaliũ. Prædictis uerò ambabus legibus attestatos pœtarum plerunque uersus constat, De sceleratorum

torum familiaritate & consuetudine scriptum accepimus, quem socius flagitiosis delectari conspexerim: uerum cum qualis sit, haud percunctari perrexerim, cum eum sodalibus esse persimilem minime dubitarim. Legem uero de nouerca inter has datam, aiunt legis latorem Charondam in quadam legum conscriptione inter alia multa his uerbis scriptam tradidisse: Qui liberis suis nouercam superduxerit, eum neque ullo dignitatis loco, pretiue uirum habento, neque ulla ciuium consuetudine communicare, fruiq; finito: quippe qui malum alienum rebus ipse suis intulerit. Si prosperè, inquit, tibi coniugium fortè successerit, primùm eo succesu contentus conquiescito. Sin aduersum obtigerit, furiosi nempe esto, idem malum secunda exploratione tentare uelle. Nam qui bis ab assequenda re in suis negotijs fallitur, demens is meritò existimatur. A Philemone quoque comico de his, qui sæpe nauigando maris sæuitiam experiri noluere, pro lege traditum, nõ admiratum quidem si quem duxisse uxorem conspexerit, uerùm secundum coniugium quæsiuisse: tutius nanque tolerabiliusq; uideri, his sese maris periculis & tempestatibus exponere, quàm muliebribus ludibrijs & fluctuationibus intestinæ pestilitatem obnoxiam degere. Quantas olim quamq; sæuas in familijs optimis discordias nouercarum seditione excitatas accepimus? parentes cum filijs

digla

digladiatoꝝ & ad extremam feritatem & crudelitatem furentium more prolapsos. Inde multa persæpe in theatris teterrima fœdissimaq; facinorũ simulacra cõspicimus à tragœdis effingi.

A Charonda item lex altera, gratia & fauore plena, traditur conscripta, de tutela & educatione orphanorum, quam si quis ex uerborũ superficie & cortice perpendere interpretarique perrexerit, nil in se neque dignitatis, neque facinoris continere uidebitur. Vbi uerò profundius inspectionẽ duxeris, ac diligẽtius res ipsa introrsum ad medullã perquiratur, sapientissimo conditam cõsilio, singulariq; admiratione dignam iudicaueris. Scriptũ enim reliquit, orphanorum fortunas & bona hæreditaria eorum tutelæ administrationiq; permitti debere, quibus ex paterno genere proxima sibi cognatio duceretur. orphanos illos educandi curam tradi maternis affinibus. Enimuero ex uerbis istis nulla in lege perpenditur neque prudẽtiæ præcipua ratio, neque cautionis ullius singularis habita diligẽtia: uerùm altius ac perspicacius inspicienti dignum laude admirabili uidebitur institutũ, ac summæ sapientia pro re cautum. Nam causas inuestigandi cur alijs opum & patrimonij curã, alijs uerò uitæ eductionem infantium credi statuerit, singularis quædam & propè diuina conditoris prouidentia & cautio occurret, ad utriusq; rei incolumitatem protegendam excogitata: affines

nempe, maternos, quibus nullum ius in hæreditate tractanda permißum eßet, ſubmota per id auaritiæ occaſione, & iritamẽto adeundæ per fraudem pecuniæ, nunquam fruſtra ſine aliqua ſpe adduci poße ad inſidias pueris moliendas. Paternis item cognatis pariter inſidiandi facultate erepta: quippe quibus nulla corporis uitæque contrectatio, nullum arbitrium datum ſit. Cæterum fortunarum patrimonij̃q;, quod ad ſe peruenturum intelligũt, ſi hæres ipſe uel morbo, uel alio caſu abſumptus, uita deceßerit, curam geſturos diligentiorem, fideq; magis incolumi pecuniam tractaturos: ueluti ſi fors uel caſus aliquis tulerit, ſpes proprias proſecuti. Alteram item legem de his tulit, qui in prælijs ſigna ordinesq; deſtituiſſent, quiue prorſus arma pro patria capere recuſaßent. Huiuſmodi uirorum ignauiam cæteri legum conditores, mortis ſupplicio coërcendam cenſuere: huic uerò placuit, huiuſmodi uiros ueſtibus muliebribus indutos, medio in foro ſiſti, térque eodem ſingulis diebus ante omnium ora ſuggeſto, eodemq; ornatu conſiſtere. Qua quidem lege ſimul clementiæ & humanitati ſatisfactum uidetur, quod à cæteris legibus crudelius exactum eſt: ſimul quo huiuſmodi animos hominum ab ea mollitia & fœminea liceret timiditate ſenſim reuocare in audaciam, probri adiectione prudentiſſimè excogitatum haud auferendo, ſed expiando patria

triæ, & conciliando res, ut decet, prauas. Longè nanque mortem præstat oppetere, quàm tantam ignominiæ calamitatem diutius in media patria experiri: tamq; abiecto ludibrio ciuibus suis, uulgoq; uitam perpetuò obnoxiam trahere. Et hoc fieri conueniebat, ut eo morbo animi seu naturæ uitio, siue mollitie consuetudinis laborantes, in deteriorem mortis conditionem adducti, primùm desperatione quadam, & doloris insania efferatis animis pauorem abÿcerent: pòst, laboribus & periculis assuescendo, exuerent insitam prorsus ignauiam: ac iam impigra ad ferrum & certamen manu, prompti patriæ discriminibus occurrere, alienæ mox laudis æmuli, gestis etiam gloriam quærere, acceptámque ignominiam uirtutis attestatione diluere certarent. Tum legum exceptionibus, earundem legum sanctionem lator ipse corroborauit. A legis nanque scripto iussit, ne ullo pacto discederetur, nisi demum à re & perniciosè uitioq; conscripta deprehensa esset: cum sicubi emendatione opus esse conspectum fuisset, ius emendandi populo facultatémque permisit. Nam à legum conditore sua cohibere consulta ac scita, autoritati sancientis subiecta teneri, æquum censuit. Id uerò priuato cuique licere prorsus, absurdum, tametsi rectius consulenti: atq; hoc modo potissimum, ne cui (quod fieri solet in iudicijs rerum

capitalium) licentia occasione pateret per argutias pro commodo exquisitas interpretandi leges, uariasq; pro ratis uiris sententias inducendi prohibuit, neu cauillationibus interpretum, legum seueritas & maiestas distraheretur: unde fuisse inter criminum capitalium nonnullos accusatores, qui coram iudicio causam agendo, dum à iudicibus in reum uendicari postulasset, districtius dixissent, aut uirum in eo casu, aut legem seruari necesse esse. Charondam itaq; ferunt mira suprà quam credi aut dici posset prudentia, de legum moderatione & interpretatione cauisse. Nam cum perspexisset in plerisque circum ciuitatibus à multitudine admitentium, pro suo cuiusque commodo leges interpretando distrahi, iamq; totum prope prisci eae iuris columen concussum labare, deflexamq; prorsus uariè legum seueritatem haud posse consistere, inde sæuas in uulgo excitari seditiones, uariosq; tumultus: singulare quiddam admirabileq; supra modum & elegans, quo tali flagitio occurreretur, excogitasse: sanxisseq; si quem cuiuspiam legis abrogandæ libido seu necessitas adduxisset, ei collum laqueo inductum primùm circundare: tum sic ornatum in concionem ad postulandam à populo legis emendationem prodire oportere, ibiq; expectare, donec à populo de legis mutatione quid sciret decerneretur. Vbi comitia mutandam probassent,

tum

tum priore iure pro antiquata habendam, nouamq; subrogandam. Quod si uero priori scita rogatio noua iecta exautorataq; fuisset, tum mox ibidem nouo rogatori laqueo quo uinctus accesserat, guttur perfringendum. Tam seuera & terribili de legibus abrogandis cautione constituta, supplicij discrimine nouos legislatores deterrente, nemo de illius legis abrogatione ne uocem quidē audebat emittere. Vnde apud Thurios in toto prorsus post ea scita temporum cursu, tribus ad summum derogatum tradunt propter errores & iniquitates quasdam, quæ ad derogationem pro æquando iure consultandam plebem perpulēre. Lex erat, si cui quis oculum eruerit, oculum reo pariter eruito. Monoculo cui aliquis oculum, quo solo inspiciebat, effodit, qui tractus in iudicium, cū lege in eum ageretur, altero priuatus oculo satisfeciſſe iuri se arbitrabatur. At qui excæcatus, luce carebat, haud quaquam par illato damno reum pependiſſe supplicium cernens, multa passim conqueri: rem indignam sanè, neque in ulla iuste, benéque administrata repub. tolerandam, eum qui ciuem quempiam excæcauerit, si lege puniatur, haud sanè per eam iusta pœna & pari, quam intuliſſet, calamitate puniri: æquum igitur eſſe, monoculum, cui luce ablata, tenebrosa uita degenda sit, ambo excæcatori sui lumina exterebrare, si parem pen-

dere de merito pœnam oportet. Ita monoculum dolore simul erepta lucis, & iniquitate rei perpulsum, in mediam concionem se duci iussisse: ibique primùm multa uitam luce desolatam conquestum: tum singulos quosque appellando ciues, calamitatemq; suam miserè deplorando, totam concionem in misericordiam commouisse. Demũ à populo postulare ausum, uti legem, cuius iam iniquitatem experiretur, abrogare contenderent. Postremò collum iussi legis laqueo inductum, consultanti plebi obtulisse: atque ea impetrasse consultatione, ut lege priore antiquata, noua emendatior subrogaretur, eoq; modo laquei necem euasisse.

Secunda lex modificata, qua ius uxori permittebatur à uiro, ubi uisum esset, discedere, uiroq; alteri, cuicunq; collibuisset, consuescere. Cuiusdam uerò ætate prouecti coniux iunior cum esset, eo relicto, alteri iure legis iuncta, consuescit: ille facti indigni ira percitus, populum Thuriensem consuluit, legemq; postulat emendari: idq; adijci, relicto priore uiro, cuicunque collibuisset, qui uidelicet priore nomine iunior haberetur: pariterq; si coniugem uir eiecisset, nullam dehinc eiecta iuniorem sibi iungere liceat. Qui cum in consultando sapientissimè ac eloquentissimè pro re disseruisset, impetrata legis emendatione, laquei periculo sese exemit. Quo facto coniux eius iuniori prohibita iungi, ru-

rursus ad relictum uirum redire coacta est.

Tertia lex emendata, quæ de uirginibus hæredibus, scita quoque à Solone, sic iubebat uirgini in hæreditatis spem constitutæ, coniugari: proximum genus tantundem uirginẽ ipsam hæredem proximo cognato debere adiudicari, qui cum consuescere eam oporteret, aut quingentas exponere drachmas gratis dotis nomine dono dandas inopi hæredi. Orphana quædam honesto loco nata, hæresq; relicta, cum summa rerũ omnium penuria urgeretur, nec propter inopiam rei familiaris nubere posset, ad populum confugit: multisq; cum lacrymis solitudinem deplorando suam, extremamq; inopiæ conditionẽ, ob quam cunctis despectui esset, multa conqueusta: mox orare supplex, ac postulare cœpit, uti legis seueritas mitigaretur, scribiq; pro quingentarum contributione drachmarum: lege nubere oportere, proximo addictam cognato uirginem, in spem hæreditatis relictã. Lege, prout petebatur, emendata, populi suffragijs misericordia victi, puella quoq; orphana laquei supplicium, quod ob legis correctionem illi immineat, hac ratione effugit. Ast qui proxima necessitudine ducebatur, uir quidam locuples inopem mulierem extrema sorte hæredẽ, lege coactus uxorem duxit nuptijs indotatis. Reliquum uobis deinde est, edisserere mortem Charondæ, in qua singulare quoddam atque penè incre-

dibile contigisse, memoriæ proditum est. Quadam die ferunt, cum in agrum exiuisset gladio accinctus propter latronum incursationes, atque in regressu suo conuocata fortè concione populi concederetur, ibique tumultus excitari misceriq; plebem & agitari uariè cœptum per facinorosos & seditiosos uiros audisset, immemor gladij ad latus pendentis, properat in concionem. At cum lege à se cautum, capitaleque iudicatum esset, ne qua quis causa in concionẽ cum armis prodiret: ibi mox ab æmulis suis notatus criminis obiectione. Ea enim occasione oblata haud cessarunt quidam ex eis, repentè procul inclamantes: Leges, inquiunt, quas condidisti, nobisq; composuisti Charonda, primus præuaricari adortus es. Ille repentè ad gladium conuersus, ita per Iouem respondit: uerùm mox comprobatas reddam pœnas. confestim'que stricto gladio sibimet, conspicientibus omnibus, iugulum aperuit. Fuerunt inter scriptores, qui facinus istud Diocli Syracusiorum legumlatori adscriberent. Cæterum cum iam satis in declarandis Charondæ latoris legum gestis uersati uideamur, libet paulisper pauca quædam de Zaleuco legumlatore percurrere, cùm propter horum inter se uirorum uitæ morumq; similitudinẽ, tum quod in tam finitimis ambo ciuitatibus floruere. Zaleuco itaque generis ex Italiæ Locris origo

duc

ducta est, uir clara stirpe, optimo ingenio praeditus, disciplina admirabili, Pythagoræ philosophi discipulus. Hunc itaque ob spectatam probitatem, & integerrimam uitæ castimoniam, apud ciues in magna obseruatione & autoritate habitum, populus elegit ad rem componendam, & leges urbi condendas. Qui quidem ad munus sibi demandatum prosequendum sese comparans, primùm nouis consultis penitus antiquatis, initium ab alijs immortalibus uiris conscribendi fecit. Nam in præfatione totius summæ conscriptarum legum, mox in ipso ingressu ait, oportere eos, quibus urbs una incolenda sit, ante omnia opinari ac credere Deos esse: tum ad contemplandum cœlum conuertere mentem, orbisq; compositionem inæstimabilem, & tantum ornatum aduertere, ac singula quæque iudicio rationeq; discernendo, tantam molem, rerumq; tam consentaneam passim speciosissimamq; uarietatem, tam æquabiles cursus, tam denique immensum, támque incomprehensibile opificium, neque incerto casu deduci, neque ullo artificio uel ope humana parari potuisse: subinde uenerari Deos, & in primis coli, ueluti primos scilicet mortalium, summosq; benefactores: à quibus solis proles, diuitiæ, uirtutes, bona denique omnia humanitati propinarentur, tum animum omni improbitate & labe expiatum purúmque præstare.

ſtare. Quippe Deos haudquaquam numine lato ad polluta flagitioſorum ſacra muneráque inſpicere uelle: cæterum iuſta & innocentia mortalium inſtituta, proboſq; mores, tota diuinitate cõplecti. Ciuibus ita in ipſis exordijs ad religionem & deorum cultum excitatis, ſubijciens proſequendo iubet, ne cui ciui cum ullo mortalium diſcordia implacabilis, ubi contigerit, iráue geratur diuturna: uerùm ſic inimicitias, ubi contingeret, cum unoquoq; ſuſcipiendas, tanquam ſint breui rurſus in concordiam & beneuolentiam redituri: ſin quem ſecus pergentem conſpexerint, hunc pro indomito & fero, agreſtisque & inhumani ingenij habendum, cenſendúmue. Primates ab inſolentia, & faſtus intumeſcentia magnopere dehortatus eſt, ne ad amicitiam odiúmue ferrent iudicia. In reliquis uerò particularibus rebus, lege ſingulas quaſque cohibendo, multa admodum ſapienter atque elegantiſſima ſubtilitate ingenij excogitata conſeruit. Nam cum apud cæteras gentes mulieribus delicta cunctis argentea multa redimendi ius fiat, hic argutiſſima quadam pœnæ penſione, earum compreſſit intemperantiam. Quibus ſic licentiam præſcripſit: Mulierem, inquit, liberam una non plus pediſſequa comitari debere, niſi cum temulenta fuiſſet: nec urbem noctu egredi, niſi cum mœchos adire pararet: neque aureis circomp

componi ornamentis, neque contextis indumentis, arteq; laboratis uenustari, nisi cum scortari atq; amatorem sibi moliri studuerit: neque uiros annulis aureis splendescere, neq; Isomilesia uestę contegi, nisi cum lenocinari, aut adulteria committere mitterentur. Atque ita facillimè pœnæ genere, uituperio scilicet probri, perniciem deliciarum omnem atque intemperantiæ labem coercuit, exclusitq; licentiæ procacitatem, maxima impudentiæ iritamenta. Nemo enim tam perditæ libidinis inueniri poterat, qui domestica attestatione & proprio suæ turpitudinis testimonio, uellet se perpetuo inter ciues probro ludibrioue damnare. Cæterũ pleraque alia de conuiuijs & sodalitatibus, cæteruq; rebus, quarum usus ambiguæ in uita æstimationis habebatur, lege compescuit. Quæ singula persequi prolixum nimis, & admodum remotius, quàm liceat nobis ab incœpto digredi. Itaque ad continuandam deinceps superioris narrationis seriem, sermonem conuertemus. Præfecto enim Athenis Lysimachide, Romani consules crearunt T. Menenium, P. Sestium Capitolinum. Horum temporibus Sybarienses, qui seditionis euaserant cædẽ, iuxta fluuium Tarenta congregrati, sibi domicilia extruxere: eaq; loca simul commorati, per aliquod tempus incoluere: postea à Brutijs inde electi, dissipati, deletiq; sunt. Cæterũ in Gracia Athe-

nien-

uienſes Eubœa potiti, eiectis urbe Eſtienſibus, propriam eò coloniam deduxere, Pericle duce. Tranſcriptis itaque illuc mille colonis, urbem ſimul agrumq; pro ſorte diſtribuere. Præfecto Athenis Praxitele, quarta & octuageſima Olympias acta eſt, qua ſtadio uicit Criſon Himerenſis: Romæ Decemuiri deſignati ad leges populo conſcribendas, P. Claudius Regillanus, T. Minutius, Spurius Veturius, C. Iulius, C. Sulpitius, P. Seſtius, Romulus Spurius, Poſthumius Caluinius: ab his leges conditæ. Horum tempeſtate Thurij cum Acragantinis bellum gerentes, infenſi infenſo hoſti certare, utrinque mutuis depopulationibus agros uaſtare, terra mariq; cuncta infenſa reddi, crebrò per leuia certamina inter ſe pugnam telis & iaculis laceſſere: nil tamen dignum memoratu ea contentione patratum traditur. Præfecto Athenis Lyſania, à Romanis Decem rurſus uiri legum conditores creati ſunt, Appius Claudius, M. Cornelius, L. Minutius, C. Sergius, Q. Publius, Manius Rabuleius, Spurius Veturius: à quibus haud abſolui legum conſcriptio ualuit. Vnus nanque eorum perditus amore cuiuſpiam uirginis, ingenuæ quidem, ſed rei familiaris inopia à nobilitatis fauore & patrocinio deiectæ, principiò pecuuia pudicitiam puellæ tentare adortus eſt. Vbi nil muneribus, pollicitiſue perfici uidet,

maio

maiore ui rem pergit aßequi: nactusq; uirum quendam ad id idoneum, cum eo componit, ut conficta calumnia puellam seruam suam asserat, atque repetat. Ille causa in iudicium producta, eam ueluti seruam suam accusare, iusq; eius uindicandæ sibi à magistratu fieri postulare. Puella ad magistratum adducta, corrupto iudicio per fraudem traditur ueluti mancipium in manus recipientis. Quam acceptam cum calumniator pro serua abduceret, ac pater uirginis præsens multa principiò renitendo, ac graui animi indignatione & dolore tantam iniuriam repellere certando, ubi nullum usquam iam retinendæ filiæ præsidium adesse uidet, abducentem cum filia sequi. Tum permanentes fortè iuxta macellum quoddam iter tendunt: hic correptam bipennem, quæ fortè in foribus hærebat, pater in caput filiæ librat: ibiq; eam necat, ne tam indignam cõtumeliam experiri cogeretur. Simul eo patrato, confestim ex urbe in castra se proripit, quæ in Algido posita stabant, cui nomen erat Iparcho. Mox aduocata militum concione, multa lacrymando, multisq; querelis calamitatem suam filiæq; iniuriam deplorando, commouit concionem omnem misericordia, iraq; & indignatione tam impuri sceleris, & intolerabilis superbiæ. Accensi omnes misero fauere, armisque sumptis ad iniuriam ulciscendam properant. Noctu

urbem

urbem ingreßi, collem Auentinum occupant. Vbi lux effusa rem palàm fecit, cognita militũ ira & seditione. Decemuiri collegam manu teneri cœptant: atque iuuentute collecta, acies utrinque instructa, ferro decertare parant. Cũ itaque ingens ac dira dimicatio futura uideretur, tum optimates ac patres, prospecto periculi discrimine, grauiadmodum, & propè extremo, legatis, internuntijsq; ad utrosque missis, rem componere moliuntur: summoque studio instare, multa orare, obtestarique, ut ab intestina discordia desisterent, nec patriam ipsi suam grauibus calamitatibus obruere pergerent. Postremò parte utraque adducta, his conditionibus & fœderibus inter se rem componunt: primùm decem tribunos plebis debere creari, quibus summa præ cæteris magistratibus potestas daretur, ueluti protectoribus communis ciuium libertatis, tum ex his, qui in annum crearentur, consulibus, alterum prorsus ex plebe deligendi populo ius esset. Hoc autem statutum ad comprimendam patritiorum & nobilitatis superbiam, cui semper plebs infensa aduersabatur. nam generis claritate, maiorúmque suorum memoria, & famæ gloria sublatis animis, ueluti specie quadam dominij ius sibi, potestatemque rei totius usurpabant. In fœderibus itẽ id adiectũ, uti tribuni plebis exacto sui magistratus an-

no

no, mox totidem alios in annum sequentem designarent: quod si prætermisissent, illico uiui concremarentur. Vbi fortè tribunos in designandis magistratibus discordia remoraretur paulo diutius, nihilominus eo temporis interuallo ueteribus imperium prorogaretur, donec consensu alios creassent. Ita his fœderibus comprobatis, Romæ consules creati Ancus Horatius, & L. Valerius Turpinius. Eatempestate cum Romæ iuris conscriptio ea seditione interpellante perfici nequisset, consulibus eius exequendæ munus potestásque data est: quod ab ipsis actum fuit. Nam ex duodecim tabulis decem iampridem à Decemuiris absolutæ habebantur: reliquum duabus consules suppleuere. Absoluta iuris, quo nunc utuntur Romani, conscriptione, duodecim tabulis æreis eam consules incidi iussere, quas inter rostra in foro ante curiam confixêre. Ipsa uerò conscriptio legum breuis admodum, nulláque uerborum superfluitate compacta, nempe admirabilis ad hæc usque tempora incolumi sculptura perdurauit. Dum hæc agerêtur, uniuersi fermè orbis terrarum gentes, pace compositæ fruebantur. Nam Persæ cum Græcis duo diuersis temporibus fœdera percussérant. Primum cum Atheniensibus & socijs suis, quo in fœdere conuentum erat, ut urbes in Asia Græca libertati, suísque legibus permitterentur.

Alterum postea cum Lacedæmonijs, per quod pacto superiori soluto, dictæ urbes sub imperium Persarum rediere. Similiter inter Græcos pax ubiq; agebatur, inducijs inter Athenienses & Lacedæmonios ad triginta annos pactis. Tum quoque res Siculas tranquillo statu fœdus tenebat, ictum iam pridem inter Gelonem & Carthaginienses. Ipsæq; urbes in Sicilia summam imperij, & rerum administrationem sponte penes Syracusios esse permisere. Iámque Acragantini rem cum Syracusijs composuerãt post amissam pugnam ad flumen Himeram, necnon & gentes Itala, Celtæq; populi arma posuerant. Item Hiberia tota, reliquæq; propè totius orbis terrarum gentes bello passim abstinebant, unde nulla usquam bellica facinora memoratu digna, ea tempestate patrata traduntur. Quando res gentium cuncta ubiq; pax una, tacita ducebat tranquillitate, conuentus, spectacula, ludi, deorum supplicationes, & sacra celebrari certamina, passim præmijs laudi utrique propositis exerceri, cæteríque tum maximè iocundis negotijs operam dari, studiáque mortalium intenta rebus esse, quæ tẽporum felicitas & quies afferre solet humanæ societati.

Præfecto Athenis Timocle, Romæ consules creati Laricinus Hermenius, & Titus Stertinius Structo. Horum temporibus Samij cum Milesijs de pace contendentes, eam in bellum uer-

terunt

terunt. Qua in re cum prospectum palàm habe
rent Milesiorum partes ab Atheniensibus gra-
tia maiori sustentari, mox ab eis desciscunt. At
illi Periclem iam antea ducem creatum, cum
triremibus quadraginta cõtra Samios mittũt.
Hic educta classe, ubi Samum applicuit, urbe
in potestatem redacta, res ibi statu populari
componit: tum octuaginta talenta, totidémque
obsides Samijs imperat. Quos acceptos Lemnijs
tradidit custodiendos. Ipse paucis post diebus, re
passim pacata, compositísque omnibus Athenas
redit. Orta deinde contra optimatum adminis-
tratio placeret magis: certantibus atque Sami
grauis seditione, cùm alij statum popularem reti
nere adniterentur, alijs altercantibus inter se ci
uibus, ingens urbem tumultus cœpit agitare. Cæ
terum illi quibus popularis status erat infensus
in Asiam profecti, in Sardis ad Pissuthnẽ quen-
dam eiusdẽ loci satrapã parti suæ implorant ab
eo auxiliũ: qui septingẽtos eis milites tradit spe-
rans ea re Samum in suã ditionẽ peruenturam.
Eo militum præsidio accepto, Samij noctu naui
gantes, clandestinè insidijs aduersarijs urbem
ingrediuntur, opitulante patrum factione: uiri-
búsque cunctis iam superiores, facilè Samo, re-
búsque omnibus potiuntur: mox aduersam factio
nem urbe eijciunt, obsides deinde suos furto
Lemnijs subreptos, abducunt. Tum sese undi-
que remque Samiam præsidijs firmantes, con-

tractis uiribus, iam palam se Athenienſium hoſtes nulla diſſimulatione oſtendunt. Illi rurſum Periclem ducem creantes, traditis illi ſexaginta nauibus, contra Samios tendere iubent. Rebus paratis, Pericles in hoſtem profectus, contra ſeptuaginta triremes conflixit. Qua in pugna deuictis Samijs, nil cunctatus, quinque & uiginti naues accerſit à Chijs et Mitylenæis: cum ea claſſe Samum obſidere pergit. Paucis poſt diebus parte copiarum ad obſidionem relicta, cum claſſis reliquo nauibus quibuſdã Phœnicibus, quas auxilio Samijs mittere Perſas audierat, obuiam occurrit. Samij explorata Periclis profectione, tempus idoneum adeſſe rati reliquæ claſſis inuadendæ, mox agmine facto in eam erumpunt, conſertáque pugna hoſtem fundunt. Parta inde uictoria, ſublatis etiam animis iam contendere cœperunt. Pericles itaque audita ſuorum ſtrage, confeſtim accepto curſu, conuerſus ingentem undique nauium claſſem contrahit: cum tam ſibi certum conſtituiſſet, cõterere, & euertere funditus hoſtium claſſem. Accreſcenti uires ſimul undique properè acceſſæ, triginta à Chijs & Mitylenæis. Ingẽti igitur ui, manuq; conſtipatus, terra mariq; parat obſidionem: aſſiduisq; oppugnationibus hoſtem fatigat. Tum machinas & expugnationum inſtrumen

strumenta primus omnium, qui ante sua tempora urbem expugnarant, extruxit, arietes puta scorpionesq; cuiuspiam Artemonis Clazomenij artificio fabricatos. Summa igitur ope, summisq; uiribus obsidionem prosecutus, deiectis iã per tormenta mœnibus, urbem tandem ad deditionẽ compulit. Qua potitus, affectis supplicio defectionis eius autoribus & principibus, ducenta talenta Samÿs imperat æstimatione cõsumptæ in obsidione pecuniæ: tum naues eis omnes adimit, & subruit. Postremò statu popularí illic constituto, redÿt in patriam. Cæterùm inter Athenienses & Lacedæmonios fœdera olim in triginta annos icta, ad ea usque tempora sancta inuiolataq; permansere. Hac itaque eo anno gesta traduntur.

Præfecto Athenis Myrichide, Romæ consules creati L. & M. Geganius: apud Helios Olympias acta octuagesimaquinta, qua stadiõ uicit Crison Himerensis secundúm. Horum temporibus in Sicilia Ducetius, urbium quondam Siculárum dux, Collatinorum patriã condidit: compluribusq; colonis eò adductis, imperium Siculorum sibi uendicare properabat. Cæterùm morbo sublatus è medio, uita defungitur. Syracusiorum iam tum magnæ opes, & formidolosum imperiũ latè patebat. Siculas nãq; urbes omnes, excepta Trinacia, ditioni suæ subiectas tenebant. Hanc quoq; sibi iungere stu-

tuentes, copias ad id comparant. Trinacias enim opes habebant admodum suspectas, uerisimile, ne quondam fortè tum uirium magnitudine, tum communi eiusdem generis nomine & studio Siculorum gentis sibi cognatæ uendicarent imperium. Quippe tampridem urbs illa uirorum robore & multitudine munitissima, inter Siculas urbes principatum semper obtinuerat: tum optimatum fœcunda ciuium, præclara uirtute & ingenti præstantium spiritu ingens, polensque, haud facilè iniuriæ patere, neque ui parua opprimi poterat. Vnde delectu undique ex urbibus sociis, & exipsi Syracusiis habito, contractis uiribus omnibus, exercitum in eam traiiciunt. At Trinacij socijs, externoque præsidio destituti, per alias urbes, quæ Syracusio imperio parebant, ingens commisere certamen. Intrepidè nanq; ferociterq; periculi sæuitiam tolerantes, cæsa hostium magna turba heroice dimicando, mortem omnes oppetiere: nec minus pleraq; sociorum pars, animis inuictis, propria manu uitam effudere, ne captiuitatis contumelias, uictoriq; per licentiam ludibria experiri cogerentur. Syracusij uictores prostratis à se iam palam penitusq; prostigatis his qui antea habebantur inuicti, populo inde omni incolisq; in prædã & seruitutẽ adductis, urbẽ euerterũt: ex præda uerò & manubijs delectiq; quicquid optimumq; in Delphos mittũt,

eas

eus deo gratias pro uictoria adepta referentes.

Præfecto Athenis Glaucide, à Romanis consules creati T. Quintius & Agrippa Phrurius. Horum tempore prouecta re Syracusana, auctiq; opibus prædicto successu, centum triremes ædificant Syracusij, numerumque conduplicant equitum, ratio quoque pedestrium copiarum habita, neque ad pecuniam contrahendam segnior opera data. Cuius opera, data gratia, contributiones auctæ, maioráque stipendia subiectis urbibus Siculis imposita, imperatáque. Hoc autem ab eis factum, quod iampridem uniuersam Siciliam sibi subigere meditarentur. Dum hæc gererentur, bello, quod Corinthiacum appellatum est, in Græcia his causis est initium datum. Epidamnij ad Andriam in colle positi, à Corcyrensibus eò quondam Corinthiisque deducti colon, seditione concitata, inter se tumultuari cœpere: tum pars potentior pleroſq; factionis aduersæ urbe fugat: qui in unum congregati, accitis quoq; ad id commune facinus Illyrijs, Epidamnum nauibus contendunt: tum educto exercitu Barbari, magnaq; ui occupato uastatóque agro, ad urbem oppugnandam properant. Epidamnij uiribus haud pares hosti, legatos Corcyram mittunt postulatum, an illi cognatæ urbi Corcyrenses auxiliũ mittere uellent: à quibus cum nihil

impetrari posset, mox ad Corinthiorum opes se conferunt. Quibus cum iuncta societate urbis suæ totam originem in eam retulere, dedicaruntq; sese illi populo, eam solam sibi metropolim constituêtes: simulq; postulauere, ut urbem iam exhaustam propè cultoribus supplerent. Cæterùm Corinthij Epidamniorum miserti, simúlque Corcyræis iam pridem infensi, quòd soli ex colonis sacra consueta metropoli mittere contemnerent, decernunt Epidamnijs auxilium ferre, protinus transcriptis familijs eò colonos deducunt: militúmque præsidio missо, satis ad urbem tuendam, rem undique communiunt. Quarum rerum Corcyræi ira & indignatione commoti, classem quinquaginta triremium militibus instructam, cum duce in eos mittunt. Appulsis ad urbem nauibus, dux imperat, uti exules intra mœnia recipiant. Tum legatis ad Corinthiorum præsidium missis, postulant, ut de colonia malint iudicio inter se, quàm armis decernere. Renuentibus Corinthijs bellum conflictum, inde nauticas utrinque uires parari cœptum, socia auxilia contrahere studio dimicandi uicissim contendere. Bellum itaque istud, quod celebri nomine Corinthiacum appellatum est, tali causa accensum traditur, Romanis tum aduersus Volsinios bellum gerentibus. Huius initio paruis leuibúsque concursationibus, lacessendo magis

missilib

missilibus, iaculisq́, quàm conserendo pugnam, discrimen protelabant: postremò iusta acie copijs omnibus utrinque certatum: Romanis victoria cessit, maxima hostium parte cæsa.

Præfecto Athenis Theodoro, Romæ consules creati M. Genucius, & Agrippa Curtius Chilo. Eorum temporibus gens Cappadocum in Italia cœpit originem, id sortita cognomentum à fertilitate & planitie campi iuxtà finitimi. Cæterùm in Asia qui Bosphoro Cimmerio præerant reges, cognomento Archeanactidæ dicti, duos & quadraginta regnarunt annos. Pòst in regno succedens Spartarum, annos septem regnant. In Græcia bello inter Corinthios & Corcyræos accenso, aciam tum feruescente, magna ui nautica comparata, Corinthij statuunt belli nauali fortunam experiri. Nauibus itaque septuaginta, quas rerum omnium instructissimas habebant, in hostem nauigant: quibus Corcyræi cum triremibus octuaginta obuiam profecti, conserto certamine, victores euadunt: móxque expugnata Epidamno, captiuos omnes alienigenas tentant, Corinthios uictos in custodiam tradunt. A missa nauali pugna, Corinthij fracto animo, nauigant in Peloponnesum. Cæterùm Corcyræ redacto in potestatem circumpassim sua loca maris tractu, socios Corinthiorum bello incessere pergunt: agros depopu-

lando, prædam undique agendo, omnia hostili infensa reddunt.

Annuo tempore elapso, præfectus Athenis est Euthymenes: Romæ tres tribuni consulari potestate creati, Aulus Sempronius, L. Attilius, T. Quintius. Horum tempore Corinthij iam nauali prælio strati, classem alteram idoneam ædificare adoriuntur. Ad quam rem magna materiæ ui comparata, tum opificibus undique ex circunfinitimis urbibus mercede conductis, accitisq; summa ope studióque triremes, arma, telorum missiliumq; omnifariorum copiam ingentem extruunt. Postremò rerum ad usum belli omnium summo sese apparatu comparãt, quasdam naues extemplò nouæ materiæ ædificant, reliquas, quæ attritæ erant, resarciunt, nonnullas à socijs accersunt urbibus. Nec minus interea à Corcyræis cessatur. Nil usquam belli parandi cura, diligentiæ, opera ceditur hosti. Quo iam constabat apertè, bellum tanta utrinq; contentione, tanta ui paratum, magna olim incendia daturũ. Interea dum hæc geruntur, ab Athenienſibus Amphipolis habitata, ac deducta colonia est. Coloni partim ex ciuibus, partim ex finitimis castellis delecti.

Præfecto Athenis Nausimacho, Romani consules crearunt T. Quintium, & M. Geganium Mamercum: apud Helios acta octogesima sexta Olympias, qua stadiũ uicit Theopompus Thessalus.

salus. Horum temporibus Corcyrenses audita hostium contra se armatorum ui, legatos Athenas mittunt imploratum rebus suis auxilium. Quod idem cum à Corinthijs obnixè peteretur, conuocato populi consensu, legati audita tum re per suffragia ducta, Corcyraeis adesse, sociosq; eos relictis Corinthijs habere decernũt: Nec mora, decem mox triremes instructas mittunt auxilio. Pòst ubi res postularet, plures se missuros pollicentur. Cæterùm Corinthij non consequuti societatem Athenienſium, suis opibus ad nonaginta naues compleuere: sexagintáque sociorum acceptis, centum & quinquaginta nauium classem constituunt. Prætores deligunt ex optimatibus gratissimos quosque. Rebus omnibus comparatis, in urbem Corcyram contendunt, certi cùm primùm liceret nauibus cum hoste confligere. Corcyraeis ubi nuntiatum est, hostium classem haud procul abesse, cursuq; cito aduentare, nil cunctati cum centum & triginta triremibus, commeratis Athenienſibus, hosti obuiam ire properãt. Conserta pugna, dum atrociter dimicaretur, initio res Corinthiorũ superior esse: pòst ubi inter certandum uiginti naues Athenienſium repentè per altum aduẽtare Corcyraeis perspectæ sunt, quas sibi in secũda societate trãsmissæ rãt, deterriti hostes cedere, ac Corcyraea nostra consistere acies, atque inualescere cœpit: uiri-

bus q;

busq́; iam superior, premere hostem. Postera *die cum cunctis uiribus in aciem* Corcyræi *descendißent, atque obnauigantes ad certamen prouocarent hostem,* Corinthij *haud soluere stationibus ausi, pugnam detrectarunt.* Præfecto Athenis Antiochide, Romæ consules creati M. Fabius & Posthumius Ebutius Vlecus. Horum *tempestate* Corinthij *iniquo admodum ferentes animo, quòd* Atheniensis *populus iuncta cũ* Corcyræis *manu, contra se bellum suscepißent, superiorisq́; uictoriæ fuißent autores, par aliquid mulctæ uice contra eos moliti, urbem* Potidæam *coloniam suam, ut desciscеret ab eis, impulere.* Pari modo Perdicas Macedonum rex Atheniensibus *iam pridem infensus,* Chalcidenses *ad defectionem hortatus, adduxit, ut urbibus maritimis destitutis, in unam omnes undiq́; commigrarent, cui nomen* Olyntho. Nuntiata Potidæorum *defectione, mox* Athenienses *triginta naues instructas eò mittunt, mandantq́;, ut agro paßim direpto, urbem expugnent, depopulẽturq́;: qui mittebantur, iußa populi secuti,* Macedoniam *remigijs petunt, urbiq́;* Potidææ *parant obsidionem. Tum militum duo millia à* Corinthijs *mißi auxilio obseßis.* Quo Athenis *cognito, par militum manus obsidentibus contra hostium mißa subsidia mittitur.* Conserta *pugna ad* Isthmum Pallenijs *proximum*

mum, uictrice Atheniensium acie, cecidere hostium supra trecenti: unde Potidæi arctius in obsidionem inducti, uehementer urgeri. Interea dum hæc geruntur in Propontide, conditur urbs ab Athenienſibus, quam Letamum uocitari placuit. In Italia Romani miſsis in Sardeæ colonis, agrum ſorte diuiſere.

Præfecto Athenis Charite, à Romanis conſules creati, Q. Phrurius Phoſus, & Marcus Papirius Craſsus. Horum temporibus in Italiæ inter Thurios, cum in eam urbem uariÿ ex uariÿs gentibus urbibúſque coloni commigraſsent, orta contentione, diſceptari contentioſius cœptum: quæriue cuius potiſsimum gentis, urbiſue coloniam eam appellari fas eſset, quémue præcipuè conditorem colere. Athenienſibus id ſibi autoritatis, titulique uendicare ſumma ope enitentibus, capitum numero contendere: ex una Athenarum urbe longè plures, eóque cæteris quibuſque populis colonos tranſcriptos haberi. Cæterùm Peloponneſÿ populi haud paruam proferre multitudinem, ſi numero cenſendum, ſibi palàm Thuriorum conditionem, coloniaq; deberi conditionem titulóſque adſcribi: ſibi quoque itidem poſtulare, nonnulli clariſsimi potentiſsimique uiri, quorum commune munus, & magna præterea ad coloniam condendam collata afferebantur præſidia. Ingens ac uehemens agebatur inter ſe diſcept

disceptantium altercatio, dum sibi quisque talem properat ac nititur usurpare dignitatem. Postremò his sine fine dissentientibus, Thurij ueluti in re ambigua, nec humano ingenio satis explicabili, in Delphos quendam percunctatum mittunt, quem eis Deus conditorem decerneret oraculo. Responsum accepere, conditorem urbis Apollinem scribendum. Hoc modo pacata altercatione, & explicato dubio, conditorem suum declarant Apollinem, seditioneque sedata, plebs in pristinam concordiam conciliatur in Græcia. Lacedæmoniorum rex Archidamus, cum duos & quadraginta regnasset annos, interijt: cui succedens Agis, annis septem & uiginti regnum continuauit. Præfecto Athenis Apscude, Romæ consules creati, T. Verginius, & Proclus Gegannius Macerinus. Horum temporibus Spartacus Bosphori rex, anno regni sui decimoseptimo acto, interijt. Seleucus regnum suscepit, regnauitq; annos quatuor. Cæterum Athenis Meton Pausaniæ filius, uir magnæ singularisque in Astrologia eruditionis, tabulam quæ decem nouennalis circuli inscribitur, exposuit, eius ingressu tertiadecima die mensis Scirophorionis Athenis dein instituto. Nam in eo annorum numero ferunt astra progressu quodam per colum loca deuolui, ac ueluti quodam anno magno reuolutione peracto, referri rursus eadem. Quapropter à nonnullis

nullis cursus ille, Metonis annus inuenitur appellatus. Videtur nempe uir ille in perstructione & perscriptione huiusmodi, quadam admirabili indagatione rem ipsam assecutus, astrorúmque ipsorum progressu motúue, quaque suo tum protendendi natura scripturæ positæ respondere obseruatum, compertum est. Ad tempora enim usque nostra, Græcorum plerique decem nouennali tabula, & ratione iussi nusquam aberrasse deprehenduntur à ueritate. In Italia Tarentini Siris oppidi ueteribus colonis patria excedere, & aliò migrare coactis, nouos ex proprijs capitibus colonos transscribunt: urbemq; cui nomen dant Heracleam, condunt. Præfecto Athenis Pythodoro, Romæ consules creati, T. Quintius, & Titus Memmius: apud Helios agebatur Olympias septima & octogesima, qua stadio uicit Sophion Ampracienſis. Ea tempestate Spurius Manius affectati regni conuictus, necatur. Cæterum Athenienses apud Potidæam iusta acie cum hoste certamine conserto, uictoriam adepti, imperatorem in pugna amisere: mox alterum creatum, nomine Phormionem, ad exercitum mittunt. Hic castris ad mœnia positis, urbem perpetua oppugnatione fatigare, contrà perstanter hostis uim oppidani excipere impigres, atque indefessè periculis adesse: inde deferri, diuturnáque fieri obsidio.

Thucyd

Thucydides Atheniensis inde orsus historiam, bellum inter Lacedæmonios & Atheniensis gestum scripsit, quod Peloponnesiacum est appellatum. Huius nanque belli incendia octo & uiginti uarie deducta annis, desit agrauere. Cæterum à Thucydide duorum & uiginti annorum gesta, uoluminibus octo conscripta traduntur: ut nonnullis id diuidere placuit, nouem uoluminibus.

Præfecto Athenis Euthydemo, Romæ tres tribuni consulari potestate creati, Manius Aemilianus Mamercus, & C. Iulius, & Lucius Quintius. Horum temporibus inter Atheniensis & Lacedæmonios est ortum bellum illud ingens, & celebratum cladibus uarijs utriusq; populi, quod Peloponnesiacum est appellatum, omnium quæ ulla unquam tradiderit historia, diuturnissimum. Cæterum huic nostræ historiæ conueniens uidetur, ac pro modo in initio & deductione operis posito necessarium, causas prius tam grauis tamq; diuturnæ discordiæ exponere. Athenienses igitur iam ad maritimi imperij summam uendicandam aspirabant, ac per licentiam quãdam depositam communi contributione Græciæ in Delo pecuniam inde ablatam comportarunt Athenas, eámque Periclis fidei & curæ custodiendam crediderunt. Vir ille tum generis antiquitate, tum fama, acumine quoque ingenij, & acrimonia disserendi ciues

longè

longè cæteros anteibat. Qui aliquanto pòst tempore cum magnam pecuniæ eius partem priuata auctoritate expendißet, petcreturq; deinde uti populo rationem redderet, mœrore animi incidit in morbum, diffisus eius à se crediti rationem aßignari poße: cui tanta ob eam rem mœstitia & ægritudine languenti, Alcibiades sororis filius tum orphanus, qui apud eum puerili adhuc ætate educabatur, consilium sese ab ea moleßia liberandi patefecit. Conßpiciens nanque patrui nimium mœrorem, percunctari cœpit, quæ nam tantæ moleßiæ causa accidißet. Retulit ille, diem sibi dictam, qua de pecunia aßumpta sese defenderet: id nunc quærere atque meditari se, qua uia ciuibus rationem poßet reddere. At, ille inquit, non quidem quo reddas rationem, patrue, sed quo non reddas, est incundum consilium. Quæ pueri dicta Pericles complexus, exinde meditari cœpit, atque eniti summa ope, quo pacto populum Athenienßem aliqua graui implicaret expeditione. Sic nanque opinabatur, disturbata tumultu ciuitate, tum curis omnium ciuium à reliquis negotijs ad belli terrorem & trepidationem conuerßis, se facilè subterfugiturum calculum rationemque pecuniæ. Huic consilio casus quidam acceßit, remq; proueait ex sententia, his causis: Simulacrum Palladis olim educendum, Phidiæ fabro locatum fuerat: cui tum operi

exequendo, curandoq; præfecere Periclem Xanthippi. Quidam uerò ex ministris & cooperarijs Phidiæ subinstructi, & ab inimicis Pericli adducti, ad aras deorum confugere, re quadam inopinabili & absurda diuulgata pronocare. Nanque architectum incusantes, polliceri se compertè ostensuros, ingens pecuniæ sacratæ à Phidia clam sacrilegio subreptum teneri, idq; patratum complice ac consilio tum locati operis præfecto Pericle. Conuentu itaque ob eam rem congregato, Pericles aduersarij populo suadent, ut Phidiam comprahendi iubeat: tum ipsi Periclem sacrilegij indicati insimulare pergunt. Adhæc Anaxagoram eruditorem, quòd Periclis præceptor esset, calumnijs lacessere, ac criminari, quòd de Dijs in præsenti ex religionis contemptu, prophana cuncta promiscue haberet. Quibus nihilominus calumnijs implicare Periclem eadem disciplina imbutum, & eidem impietati obnoxium ostendere, uiribusq; omnibus & quacunque arte tentare per inuidiam illius uiri potentiam & præstantem dignitatem nomen polluendo, inquinandoq; uitæ famam contundere. Tum Pericles intellecta uulgi natura, ubi belli periculà laboresq; publici impendeant, tum maximè uirtuti optimisq; artibus locum dari proingruente necessitudine requiri, magnisq; probitatem fieri. In pace uerò per otium & inui-

diam

diam cuncta promiscuè miscente vulgi proterua, & lasciuia mentes uacuas inuoluente, tum maxime bonos & uirtutem contemptui esse, ubi nullus usquam eius appareat usus, tum ut cuiusque nomen opesq; emineant, ita inuidiæ popularis proximum fieri, & offendi multitudinem alieno successu, iniuriaq; & crimimibus uulgi obnoxium uiuere. Vnum demum rebus suis salubre consilium cernens, statuit cùm primùm quacunque occasione oblata liceret, ciuitatem in quoddam graue bellum inijcere: ita ut admonente periculo, uirtutis memor populus, tum Periclis opera indigens, amoliendis sibi calumnijs, & prosequendo iudicio ad maiorem curam auerteretur, neque tempus, aut otium rationis daretur de pecunia exquirenda. Decretum iampridem Athenienſibus erat, foro commeatibus & portubus arcere Megarenses, qui demum eius rei difficultate compulsi, ad Spartiatarum auxilia confugere. Lacedæmonij Megarenſium postulatis aſsenſi, repentè legatos re propalam facta, misere ex communi omnium conuentus sententia, qui iuberent Athenienſibus tolli atque abrogari decretum, quod contra Megarenses sponte interrogatum tuliſsent: sin id recuſaretur, bellum detrectantibus indicerent, denuntiarentq;: Lacedæmonios cum socijs opibus, iura communia, libertatemq; Græciæ contra uim, iniuriásque

eorum defensuros: Populi consensus ad ea legatorum postulata audienda habetur. Ibi Pericles eloquentia uir longè cæteris omnibus acriore, & uehementiore spiritu, in concionem prodiens, populo suadet, decretum nullo pacto, quod ab eis legatis postulabatur, posse abrogari, re populi maiestatéque urbis seruata: quænam, inquit, confessio certior, quod seruitutis acceptæ testimonium atque initium magis apertum dari potest, quàm ubi uel inuitus prodita in alium arbitrium maiestate, cogaris Lacedæmoniorum iussu consilia capere, ac ueluti imperatis parendo, re tua relicta, quod alteri uisum fuerit sequi. Iam accensis idoneè animis consulere pergit, ut quæ quisque in agris haberet, omnia properè congerat intra mœnia: nec usque uereri eos oportere, cum rei maritimæ potiatur, imperioq; maris potiti sint, bellum cum Lacedæmonijs ultro lacessentibus suscipere: tum de bello singula quæque prudentissimè nunc disputando, nunc confutando exponere sociorum multitudinem, quantaq; reliqui copijs nauticis essent ope superiores, ostendere. Ad hæc uim pecuniæ ex Delo Athenas translatæ commemorare, quæ quondam ex communi urbium contributione fuerat conflata ex decem millibus talentis, erui communis quatuor olim millia in Propylæorum constructione & obsidionem Potidæorum absumpta. Tum ex uectigalibus & stipendijs sociorum

ciorum quadringenta & sexaginta quotannis afferri. Præter hæc omnia pompæ ornatus, spoliaq; & manubias Medicas quigentùm talentorum æstimatione haberi: in operibus quoque & templis magnam sacræ supellectilis, repostarumq; rerum facultatem docere, statuamq; Palladis quinquaginta talentis aureis ueluti supræma ueneratione excultam constare. His omnibus ubi aliqua belli urgere perrexit necessitas, fas esse à Deo tantisper acceptis ueluti subsidio quodam, ad rerum summam sustentandam uti, dum parta pace, ciuibusq; compositis, res ipsæ diuturna quiete coalescentes, ac ad fœlicitatem prouectæ, pecuniam ueluti muuò à dijs acceptam, cumulatè restituere ualeant. Hac ærarij opulentia declarata, subiungit militum ad duodecim millia eis parata adesse, præter socia auxilia & eorum manus, qui diuersis dispositi in præsidijs haberentur. Quorum multitudinem cum colonorum delectu supra decem & septem millia censeri, triremes adesse trecentas. Lacedæmonios contrà premi pecuniæ caritudine, tum rebus nauticis longè inferiores. His omnibus ita percursis, cum ciues iam ad bellum accendisset, hortari mox populum pergit, ne maiestatem, quam tueri suis opibus egregiè liceret, suam Lacedæmoniorum patiantur imperio pessundari, legatorum postulata sequi desistant. Quod facile est acrimo-

nia dicendi consequutus, quamq; ob causam Olympius cognomento appellatus est. Huius rei meminit Aristophanes ueteris comœdiæ auctor, qui Periclis ætate poëta floruit, ubi inter alia scripta sic habetur:

Si uultis discere hanc quo pacto perijt, primum quidem initium dedit Phidias infortunij. Pòst Pericles, ueritus ne malo implicaretur eodem, excussa Megarici decreti paruæ scintilla, tantum incendit bellum, ut eius fumo Græci omnes sint illacrymati, quiq; ultro, quique citro constitere.

Item in alijs Eupolis poëta: Pericles Olympius fulminabat, intonabat, confundebat Græciam: Suasio quædam labijs insederat, adeò imprimebat, & solus oratorum stimulos intus relinquebat, auditoribus immissos.

Peloponnesiaci belli talibus fuisse initium causis, Ephorus scripto tradit. Hoc itaque modo cum inter duas potentissimas Græciæ urbes iam discordia fœuire, atque odia flagrare cœpissent, Lacedæmonij conuocato Peloponnesiorum conuentu, bellum Athenienſibus inferre decernunt, confestimq; ad regem Persarum legatos mittunt, qui iuncta cum eo societate, auxilia implorarent. Tum ad socios in Italia & Sicilia, missis legationibus, ducentas ab eis triremes impetrant: tum ipsi unà cum Peloponnesio robore contractis undique copijs pe-

destrib

destribus, alióque rerum bellicarum apparatu instructa acie, primi bellum intulere. Platæensium urbs in Bœotia erat libera, suísq; legibus ciuium arbitrio administrata, cui societas olim cum populo Athenienſi contracta, uetuſto iure ſeruabatur. In hac nonnullos ciues eius libertatis demoliendæ libido ceperat: ea re cũ Bœotijs tractata, pollicentur ſe ditioni imperióque Thebanorum, traditurósque illis urbẽ Platææ, ſi militum eò præſidia miſerint, quorũ freti auxilio, rem perpetrarent. Trecentos itaque milites delecta uirtute Bœotij properant eò tranſmittere: quibus intra mœnia nocte acceptis, auctores proditionis urbem tradunt in poteſtatem. At uerò Platæenſes, Athenienſium ſocietatem integra & incolumi fide tueri pergentes, initio quidem copias omnes Thebanorum illic adeſſe rati, legationẽ mittunt ad eos, qui mœnia arcémque occuparant, orantes, ut per inducias & fœdera rem componere liceret. Vbi uerò exorta luce paucitas hoſtium conſpicata apparuit, mox conuerſi Platæenſes ad tuendam manu libertatem, repentè accinguntur. Commiſſa in uijs pugna, principio Thebana uirtus ſuperior, hoſtem multa cæde premere: poſt ubi ex faſtigijs domiciliorum, in quæ pueri domeſticáque turba confederant, deuolui tegulæ, iactaríq; undique pondera cœpere, crebríſque ictibus paſſim haud incaſſum iaciendo

in agmen, ſtipatim obruere hoſtem, haud iam pari certamine coacta Thebanorum manus cedere fugereque cœpit. Alij mox extra mœnia exilientes cuaſere: nonnulli intra quoddam ſeſe domicilium cum recepißent, ab oppidanis ibidem obſeßi, tandem ſeſe dedere coacti, in manus hoſtium uenere. Thebani re ab his, qui euaſerant, nuntiata, confeſtim cum omnium copijs properè in expeditionem prodeunt: cumq; eos qui in agris uerſabantur omnes, ueluti re inopinata, repentino curſu, incautos impauratósque paſsim offendißent, diuerſis iam agminibus factis, alios uiuos necant, alios in prædam ducunt captiuos. Totus uerò ubique ager cæde, uaſtationibus, rapinis infeſtari, tumultúque cuncta feruescere, nil intactum relinqui. Tum Platæenſes legatis ad Thebanos miſsis, poſtulant uti agro ſuo excedant, ſeque pro ea re captiuos eis relaxaturos. Eo pacto re compoſita, Thebani receptis captiuis, tum reſtituta Platæenſibus præda, Thebas reuertuntur. Platæenſes ea re commoti, legatos Athenas mittunt, imploratum auxilium. Ipſi autem tantißper ex agris pleraque intra mœnia congerunt. Athenienſes audita Platæenſium uexatione, extemplò magnam militum manum eò traducunt: hi properè profecti, cum Thebanos iam inde digreſſos haud aßequi, quod cupiebant, potuißent,

quic

quicquid in agris reliquum comperiunt, intra urbem comportant, cæteramq; turbam imbellem transferunt Athenas. Lacedæmonij iudicantes ob eam rem fœdera ab Athenienſibus rupta, copias ingentes undique contrahunt ex Lacedæmonia & reliquis Peloponneſijs, ſociorumq; populis. Socij uerò Lacedæmonijs tunc habebãtur Peloponneſij primùm omnes, demptis Argiuis, qui à munijs belli uacabant: extra Peloponneſum Megarenſes, Ambraciotæ, Leucadij, Phocenſes, Bœotij, Locrenſes, & pleriq; eorũ qui ad Euboeam populi uertebant. Item ex reliquis Amphiſſenſes. Cæterum Athenienſium ſocietatem ſequebantur, qui maritima Aſiæ incolebant, Cares, Dores, Iones, Helleſpontij, Inſulanique omnes, præter Meli & Theræ incolas. Ad hæc Thraces, exceptis Potidæis & Chalcidenſibus. Præterea Meſſenij, qui Naupactum tenebant, & Corcyrenſes. alij omnes pedeſtrem manum miſere. Prædictas itaque gentes utraque ciuitas ſibi ſocietatis iure conciliarat: cæterum Lacedæmonij coacto magno exercitu, Archidamo regi imperium tribuere: qui confeſtim copijs præcinctis in Atticam irrumpit: ibi caſtella oppugnationibus adoriri, paſſim diſcurrendo prædã undiq; agere, cunctaq; uaſtando progredi pergit, iámque magnam agri partem populationibus diripuerãt, cum populus Atticus iritatis ani-

mis, iráq; agris sui accensus, coràm impunè uastari omnia, exuríque cernens, in aciem descendere, atque occurrere hòstium petulantiæ statuunt. At Pericles dux, quem penes imperij summa erat, reuocare properat in arma ruentes, iuuentutem orare uti rem silentiò habeant, polluceri se propediem sine suo periculo ex Attica Lacedæmonios eiecturum: mox centum triremes instrui iubet, quibus magna iuuentute completis, prætorem Carcinum, nonnullósq; alios creat: tum confestim in Peloponnesum, ut traiiciant, iubet: qui properè deuecti, totam propè maritimæ oræ partem, depopulando uastandóq; agros excurrunt, nonnulláque castella ui capiunt, tumultu reliqua pauoréque concutere. Quo metu perculsi Lacedæmonij, cùm primùm ex Attica copias reuocant ad munien-dam contra uim hostium Peloponnesum. Hac arte liberata manibus hostium Attica, Pericles magnam apud ciues multa cum laude adeptus est laudem & autoritatem: quippe quem ducibus Lacedæmoniorum omni genere belli posse opponi conspicerent. Præfecto Athenis Apollodoro, Romani Consules creauerunt M. Geganium & L. Sergium. Horum tempestate dux Atheniensium haudquaquam finibus Peloponnesij excessit, bellóue destitit, sed passim undiq; prædam agendo, uastatis agris omnia diripere, hosti infensus ubique esse, castella oppugnar

gnare. Accedentibus deinde haud multo pòst quinquaginta triremibus Corcyra missis, multo ferocius, ac latius euagari tumultu, armisq; miscendo omnia, nil inuiolatum, nil depopulationibus tutum relinquere, ac maximè eam maritimæ oræ partem, cui Istus nomen habetur, infensè uastare, uillas in ea & diuersoria, ædificiáque incendio euertere. Deinde in Methonem urbem Lacedæmoniæ nauigans, præda ex agro undique acta, oppidum ipsum ui oppugnare adoritur. Ibi Brasidas Spartanus adolescenti quidem adhuc ætate, uerùm uiribus corporis & audacia plus quàm uirili præditus, Methonem conspicatus in expugnationis periculum, ut ui caperetur, adductam, assumptis secum quibusdam Spartanis, agmine stipato per medias hostium acies & stationes uiam manu facit: multúsq;, qui obsistere irrumpenti conarentur, cæsis, intra oppidum euasit. Perstantem deinde in obsidione Athenienſium exercitum, Brasidas in dies magis strenuè dimicando, nullisq; periculis usquam cedendo, spe uictoriáque frustrari, donec amissa loci per uim capiendi fiducia, Athenienses intra naues se recipiunt. Ibi Brasidæ ausu patratum, uirtutiq; liberata periculo Methone, apud ciues Spartanos gratiæ autoritatisq; sibi cõparauit, tum illius egregiè fortissimeq; ausi facinoris memoria & laude ela

tus

tus, persæpe in temporibus deinceps subsequutis admirabili audacia dimicando, ingentem fortitudinis gloriam retulit. Cæterum Athenienses circumuecta, & ad Heliam appulsa classe, prædam undique ex agris agunt: tum Pheriam castellum Heliorum oppugnationibus & obsidione adoriuntur. Helijs auxilio accurrentibus congressi contrà, victores fundunt hostem: magna cæde facta, Pheriam peruium capiunt. Post hæc cum iam contractis uiribus omnibus, Helios instantes instructa acie haud ultra sustinere ualeret, intra naues compellitur. Deinde abnauigantes in Cephaloniam, populis illis acceptis in societatem, Athenas uersus remigia torquent. His gestis, Athenienses Cleopompum ducẽ crearunt: cui datis triginta nauibus, mandant ut nauigans Eubœam, præsidio partes eas tueatur, Locris auferat arma. Ille eductis properè nauibus, maritima Locridis rapinis & depopulationibus excurrere pergit, oppidúmq; Thronium oppugnando, obsidione capit: tum Locrensium copias cõtrà instructas, in aciémq; descendentes profligat, inserta iuxta urbem Alopem pugna: post hæc in insulam Locridi adiacentẽ, cui nomẽ extat Talante, pro obstaculo Locridi proposito munijt, assiduis inde eruptionibus & excursibus infestaturus oppidanos, & eius incolas loci. Per idem tẽpus Atheniensis populus Aeginetas urbe omnes eijciunt, crimini

mini dantes, quòd Lacedæmoniorum fouerent partes. Ex ciuibus uerò suis eò colonos transcribunt: quibus deductis, agrũ urbémque sorte distribuere. Cæterum à Lacedæmonijs ea, quæ Thyreæ loca appellantur, Æginensibus urbe expulsis, in habitaculum dato exemplo Atheniensium, qui Meßenijs antè similiter à se eiectis, Naupactum tribuerant habitandum. Inde Pericles dux ab Atheniensibus cum exercitu ad bellum Megarensibus inferendum missus, in expeditionẽ proficiscitur, depopulatúsque agrum, uillísque eorũ direptis & uastatis, cum ingenti præda redijt Athenas. Parte alia Lacedæmonij cũ Peloponneßijs, cæterorúmq; sociorum præsidio secunda expeditione in Atticã irrumpunt: excidióq; arborũ, quibus tota paßim regio consita florebat, cuncta prosternunt: tum uillas ubiq; uastant, incendijs ædificia euertũt, ac solum fermè totum proculcatũ protritumq; deformant: ea tantummodo parte intacta, quæ Tetrapolis appellatur. Ab huius ueluti hospitalitatis quondam soli uiolatione abstinuere, quòd proauos suos eius loci habitaculis & hospitio exceptos olim acceperant, tum Eurysthеum inde bello adortos superaße. æquũ nanque probè uidebatur his, qui maiores suos beneficijs affecerant, pares ab nepotibus eorum gratias referri. Cæterũ Atheniensibus in aciem descendere, manúsq; cum hoste conserere, haud

fuit

fuit animus: uerùm intra mœnia se continentes, computrescente ueluti per situm & immobilitatem corporum temperamẽto, auraq; spirabili infecta, in pestilentem morbum incidere. Nam recepta intra urbem fugientium undique per trepidationem omnis generis ingenti multitudine, cum propter angustiam loci per habitacula incommodè, ac passim sine ullo ordine promiscuè constipati, uarijs uarijs uitæ modis haud sine causa incidebant in morbos: quippe conuolutum ueluti ex colluuie, & corruptũ tetrumque olentem spiritum trahentes, concreto iam exæstuanti circum undique per quandam præfocationem æthere, intraq; præcordia acceptum dirum uirus concipiebant. Cum itaq; nulla illis tam ferocis hostis ex agro abigendi facultas adesset, rursus ingenti nauium numero classem instructam duce Pericle properare iubent in Peloponnesum. Hic excursa direptaq; maritimæ oræ magna parte, tum nonnullis urbibus populatione uastatis, Lacedæmonios rursus ex Attica coëgit excedere. Post hæc cum res suas admodum afflictas cernerent, agros arborum excidio uastatos, desolata circum loca omnia: populi propterea ingentẽ stragem, incredibilemq; numerum pestilentia absumptum, magno perculsi pauore Athenienses, propè iam uiribus suis diffidere cœpere. Proinde Pericles,

clem, utpote quem belli illius autorem causámque putarent, odio, infensisq; animis habere, quare eum quamprimùm magistratu abire iubent. Pòst quasdam leues eius criminandi occasiones nacti, talentis octoginta mulctant. Deinde legatis ad Lacedæmonios pro pace impetranda missis, ubi nusquam præberi postulatis aures uident, rursus angustia & necessitate rerum coacti, Periclem ducem creant. Hæc itaque eo anno gesta traduntur.

Præfecto Athenis Epaminunda, Romæ consules creati L. Papyrius, & A. Cornelius Macerinus. Horum temporibus Athenis Pericles dux interijt, uir sanè genere & opulentia, ad hæc acrimonia facundiæ, reiq; peritia militaris longè præstantior reliquis ciuibus. At uerò summa populum Atheniensem Potidææ per uim capiendæ libido inuaserat: quam ob rem Agnonem ducem cum his copijs, quas antea ducebat Pericles, eò misere, qui cum classe unuersa rebus iam quæ ad obsidionẽ requirebantur paratis (machinas nanq; & instrumenta expugnandi omnifaria, telorũq; & armaturæ uariæ uim ingentem nauibus impositã secũ attulerat: item frumenti uectigalium; quãta copia satis esset) Potidæam appulsus, rem aggredi molitur. Assiduis oppugnationibus in dies urbẽ adoriri, multumq; in ea re frustra temporis consumere, nec ulla tamen dabatur oppidi per uim potiendi

tiendi spes aut uia. Obsessis nanque formido captiuitatis animis, uires quoque ad se defendendum addebat, eoq; acrius, facilliúsq; resistli, quàm oppugnari iniquo certamine ab hostibus tentato, oppidani ex mœnibus tutè dimicantes, subeuntia ex portu agmina facile opprimebant, muróque submouebant, frustra irrumpere conantes. Morbus præterea obsessores inuadens, pleroſque confecerat, ne animi magis quam corporibus ægris diffiderent. militum ordines satis discernere erat, quòd non spe ulla, nec consilio, sed formidine magis magistratuum & populi rem cœptam duces pertinacius prosequi constabat. Nam Agnon cernens in ea obsidione iam tum plus quàm mille talenta ab Atheniensibus impensa, tum populum in Potidæas ira grauissima accensum, quòd à se primi omnium ad Lacedæmonios desciuissent, haud ullo pacto soluere obsidionẽ iussus audebat, inde in cœpto perstare, et (quãquam id difficillime) nequicquã uideretur, nihilominus obsidendo pergere, milites ad uim urbi inferendã pro uirili cogere. Vbi uerò ciuium pleroſq; partim oppugnationibus interemptos, partim morbo absumptos uidit, relicta ad obsidionem exercitus parte, Athenas remigio petit, amissis iam supra mille militibus. Agnone discedente iam tum prorsus defecerat oppida-

nis

nis annona: nanque extrema famis necessitate urgente, cùm cuncta sibi desperatione plena cernerent, Potidæatæ per præcones hosti nuntiari iubẽt de obsidione soluenda: quam uocem proclamantis milites in castra procul auditam (quippe iam uarijs defatigati malis, tædioq; ita laboris incaßum, uti rebantur, susceptj, prorsus relanguẽtes) ueluti opẽ cuiusq; oblatã gratã salutatione excepere, deinceps de compositione inter eos agi cœptum est. Hu demum conditionibus res composita: Potidæatas uiros cũ singulis, mulieres cum duabus uestibus omnes urbe discedere oportere, nil præterea extra mœnia exportare licere. Hac conditione pacta, Potidæatæ cũ uxoribus & liberis, uti cõuenerant, omnes urbe excedunt. Inde ad Chalcidenses Thraciæ se conferũt, à quibus benignè excepti, per habitacula distributa collocantur. Ab Athenienßi uerò populo ex ciuibus ad mille colloni Potidæam transcripti sunt, quibus urbem agrumq; cuiq; pro sorte distribuere. Phormio deinde dux ab Athenienßibus creatus, cum XX. triremibus instructis, populi iußu in expeditionẽ proficiscitur. Qui Peloponẽsum circũnauigando peruectus, quam properè contendit in Naupactum: ubi potitus Crißeo sinu, illinc Lacedæmoniorum nauigia arcere, hostemq; ea maris nauigatione & libertate excludere tentat. Cæterùm illi delecto habito, Archidamum

cum magna manu instructa, quo maius periculum impendere, discrimenque rerum maturius implorare auxilia cerneret, eò properare iubent. Hic permeata Bœotia, re undique explorata, copias in Plataeas traducit. Ibi procinctu iam ad uastandum agrum exercitu, prius hortari ac solicitare, eo pauore ad defectionẽ Plataenses cœpit. Pòst ubi id frustra à se tentatum uidet, signo repentè agminibus dato, passim per agros effusi milites, omnia diripere, uillas, uicosque depopulationibus uastare, diuersis locis struere ædificia: post hæc ad urbẽ conuerso agmine, dux illam mox uallo munitionibúsque circumobstruere properat, ratus Plataeenses frumenti penuria & difficultate rerum necessariarum coactos, tandem ad deditionem perduci posse: nihilo tamen segnius tormentis machinisque adactis, mœnia concutere pergit, atque assiduis oppugnationibus nil uacui otij temporisque intermittendo tentare irruptionem, nulli occasioni abesse. Pòst ubi oppugnando ui nulla capi posse oppidum cernit, relicto in munitionibus idoneo exercitu, cum reliquis copijs in Peloponnesum regreditur. Cæterùm Athenienses Xenophontem & Phanomachum duces creant, quibus mille militibus traditis, iubent in Thraciam proficiscantur. Hi pòst ubi in Aetolum Bœotiæ uentum est, agrum excidio uastare pergunt, annonamq; adhuc in segete uirentem

rentem discerpunt, proculcantq; frumenta surgentia. Ad eum tumultum Olynthiorum iuuentute armata, Bœotiensibúsque auxilio properante, pugna cum illis inita, profligantur Athenienses: ubi & duces, & maiorem copiarum partem cæsam amisere. Simul dum hæc geruntur, Lacedæmonij ab Ambraciis exorati, bellum Acarnanibus intulere. Cnemo duce, mille in eam expeditionem milites missi, cum paucis nauibus. Dux itaque contracta sibi ex socijs magna manu, copias in Acarnaniam traijcit: atque iuxta oppidum, cui Stratos nomen extat, castra posuit. Ast Acarnanes contractis urbis conuersi, per insidias incautum hostem excipiũt, multaq; cæde facta Cnemum ducem ui pulsum, copias abducere cogunt intra Centadarum fines. Per idem tempus Phormion Atheniensium prætor cum uiginti fortè triremibus enauigans, in septem & quadraginta Lacedæmoniorum naues incidit, consertaq; cum eis pugna, nauem imperatoriam classis hostilis suppressit, ac pleraſq; ex alijs discussas, nauigationi reddidit inutiles, captis duodecim cum ipsis uiris, reliquas in continentem usque est insectatus. Ast Lacedæmonij præterquam cuiquam uideretur credibile, tanto nauium numero parua manu hostium profligati, in urbem Achaiæ Patras confugere. Cæterũ ea pugna circa locũ nomine Rium cõmissa traditur. Ab Athenienſibus uerò

illius victoriæ trophæum extructũ est, nauemq; Neptuno dedicarunt, quam circa Isthmum compositam statuunt. Pòst inde abnauigantes in urbem Naupactum, sibi iure sociali iunctam ad se recipiunt. Aliæ rursus à Lacedæmonijs naues Patras mittũtur ad reliquias classis profligatæ colligendas: quæ cursu eò prouectæ, tum assumptis reliquis quæ ex pugna euaserant, in Rium rursus constipato agmine contendunt: in quem eundem locum pedestres quoque Peloponnesiorum copiæ traductæ, classi occurrunt, ac quàm proximè licet, nauibus castra ponunt. Cæterùm Phormion superiori victoria elatus, numero classis hostilis, quo longè uincebatur, contempto, audet parua manu contra multitudinẽ confligere: pugna accẽsa, nõnullas hostiũ supprimit naues: tum certis suarum amissis, victoria ancipiti, præmio discessum est. Post hæc cùm uiginti triremes Athenis missæ Phormioni accessissent, Lacedæmonij perterriti, Corinthum remis petunt, haud deinceps aussi nauale fortunã tẽtare. Hæc ita; eo anno gesta tradũtur.

Præfecto Athenis Diotimo, Romani consules creârunt C. Iulium, & Proclum Verginium Triceſimum. Ab Helijs agebatur Olympias octogesimaoctaua, qua stadio uicit Symmachus Messenius ex Sicilia. Horum tẽpestate Cnemo Lacedæmoniorum dux, dum apud Corinthum cum classe in statione esset, animus accendi-tur

Pirai

Piræi per occasionem occupandi. Compertum nanq; per exploratores habebat, neque naues illas eo in loco deductas haberi, neque præsidia usquam ad defensionẽ dispositа, neglectũ prorsus incustoditumq; patere: illius uerò custodias ab Athenienſibus idcirco negligentius curari, quòd nullo pacto adducerentur, cuipiam mortalium uel audacißimo tantum unquam animi adeße poße, ut tam insolens, & nũquam antea tentatum, inuadendi loci, facinus aggredi quis primus auderet. Mox igitur re consulta, in Megarenſibus quadraginta naues ibi nuperrimè deductas, aßumit: inde noctu ad Salamina cõtendit: ac repẽte inuadẽs, inopino cursu in castellum Salaminis, nomine Budorium, tres ibi naues, hoste incauto deprehensas, dißipat: reliquas mox paßim Salamina percurrit. Salaminijs per igneas faces, uti inter se conuenerãt, ſignificantibus hoſtem adeße incolis Atticæ, Athenienſes iam captum Piræa existimantes, repentina re perculsi trepidare, undique ingenti tumultu & pauore concurrere, auxilio loci raptis armis properare. Pòſt ubi quod gestum fuerat reſciuere, nauibus pleriſq; summa celeritate completis, Salamina cursu citißimo petunt. At Peloponneſij cœpto præclaræ audaciæ fructu tentato, Salamine digreßi, domũ remis referũtur. Cæterùm Athenienſes amotis hoſtibus, diligentiori deinceps Salaminem custodia de-

fendere perguntfirmoq; satis præsidio impoſito, locum communiunt: tum Piræum clauſuris opportunis, cuſtodibusq; idoneis corroborantes, quacunque defenſum credũt. Per idem tempus Sitalces Thracum rex principiò quidem cũ angusti admodũ agri regnum accepiſſet, pòſt fortitudine & prudentia lætum procul in diuerſas gentes amplumq; ſibi parauit imperium. Hic nanq; optimis artibus rem gerendo, ſubditos benignitate magis, & clementia, quàm imperandi iure faſtuq; ſibi deuinciendo, cunctaq; beneficijs ſuis læta obnoxiaq; reddendo, uir præterea animo inuicto, præſtantiq; in prælijs roboreq, & natura bellicoſo, tum uectigalium prouentuumq; curam gerendo ſummam, in tantam adeò potẽtiam, tantas opes proiectus eſt, ut amplisimum longè omnium, quàm qui antea in Thracia regnaſſent, dominandi ſibi ius arbitriumq; uendicaret. Nam eius maritimæ oræ iuriſdictione, quæ ab agro Abderitarum ingreſſum habebat, ad Iſtrum uſq: fluuiũ imperio, & nominis extenſo titulo poſſedit: à mari uerò in mediterranea procedenti, tredecim dierum per regniũ eius iter uel optimo cuique uelociſſimoq; pediti porrigebatur. regni tam latè patentis dominas, ſupra mille quotannis uectigaliũ talẽta contrahebat. Progreſſu uerò temporum cum in bellum quoddam incidiſſet, delectu ex Thracia habito, peditum cõtraxit ſupra CXX. millia.

lià, equitum ad L. millia: cuius belli causam istic quoque necesse est explicare, ut eius ratio legentibus clarior pateat. Sitalces igitur iuncta olim cum Atheniensibus amicitia, inter conueniendum sponderat, eis se in bello Thracensi per agendo socium auxilio fore. Cum igitur ad expugnandam unà cum Athenien sibus Chalcidensem gentem, uires suas pro officio societatis parare pergeret: tum simul à Perdicca Macedonum rege abalienatus non solum, sed animo quoque in eum infenso inuectus, statuerat Amyntam Philippi filium reducere in regnum Macedonicum. Ad eam utranq; expeditionem supplendam haud parua utiq; manus opus erat: ubi quæ ad exercitum spectabant, sibi cuncta comparata uidet: mox eductis copijs omnibus per Thraciâ proiectus, in Macedoniâ traijcit. Cæterùm Macedones hostium multitudine perterriti, haud se credere pugnæ, nec in aciem descendere audebant, ac frumento rebusq; omnibus quæcunq; abripi potuere, intra munitissima castella congestis, ipsi sese intra easdem munitiones continentes, pugna & dimicatione abstinebant. At uerò Thraces Amyntam in Macedoniam pro rege inducto primum uerbis, persuasionibusque hortari: tum etiam legationibus missis, populos solicitando sibi conciliare tentabant. Vbi uerò cuncta incassum

conari, nec usquam se audiri conspiciunt, repentè in agmen egressi, quod excursu primum se obtulit castellum, id primum adorti, per uim capiunt. Cuius rei impetu nonnullæ deinde urbes, atq; castella formidine perculsa, sese dedere: cum totam depopulati Macedoniam, præda hinc ingenti coacta, traiiciunt in Græcas Chalcidensium turbes. Interea dum hæc ab Sitalce geruntur, Thessali, Achæi, Magnetes, reliquiq; Græci, quibus inter Macedoniam & Thermopylas regio sita incolebatur, concilio habito, conspirauere in omnes, idoneumq; cõscripsere exercitum communi delectu. Verebantur enim permaximè, ne tanta armatorũ ui procincti, Thraces agros suos inuaderent, patriumq; solum in discrimen adduceretur: quod idem cum à Chalcidẽsibus perpetratũ esset, Sitalces audito Græcorum apparatu, ingentesq; contra se copias armari: tum milites suos urgente iam hyemis asperitate afflictos subtumultuari, Perdiccæ conciliatur: nuptijsq; in ea cõpositione cum eo contractis, inde copias abducit in Thraciam. Simul dum hæc geruntur, Lacedæmonij socijs ex Peloponneso assumptis, duce Archidamo rege, rursus in Atticam traiiciunt, segetémque frumenti adhuc cum uirenti surgẽtem passim destruxere. Nam Athenienſibus haud audacia tulit in aciem contra se descendere, quippe rebus penuria frumenti, simul & pestilentia cuncta

cuncta fœdante propè afflictis, in malam deinceps spem deiectos animos habebant. Hæc eo anno fermè gesta traduntur.

Præfecto Athenis Euclide, Romani tres tribunos consulari potestate crearunt, M. Manium, Q. Sonticium Prætextâ; Serutium Cornelium Cesum. Horum temporibus in Sicilia Leontinis Chalcidensium colonis, Atheniensiumque cognatis, aduersus Syracusios obtigit bellum. Pressi itaque uiribus hostium, tum opibus potentiâque Syracusiorum quam longè inferiores erant, in discrimen amittendæ per uim patriæ adducti, legatos Athenas mittunt oratum à populo auxilium, ut quàm celerrimè suæ originis urbem, iam incumbente periculo, liberare properarent. Legationis eius princeps fuit Gorgias rhetor, omnium ætatis suæ sermonis acrimonia longè præstantissimus. Ab hoc primo uariæ dicendi artes & exornationes inuentæ traduntur, tum in exercitatione, & declamandi usu peritiáque cæteros adeò superabat omnes, ut à discipulis minas centum acciperet pro mercede doctrinæ. Hic igitur Athenas ingressus, tum in populi conuentum adductus, pro societate & auxilio impetrando concionabundus, multa uariè disserere cœpit: ubi perelegrino quodã dicendi artificio usus, adeò disserta lingua singula quæq; prosequi uidebatur, ut Athenienses ingenio quidem acuto, & natura

eloquentes (alioquin quoq; sermonibus percupi-dos) tam compti, tamq; felicis admiratione pro loquij captos, in staporem conuerterit. Primus nanq; figuris dictionum elegantioribus inuenitur orationem ornasse, atque affectata eloquendi arte contentionibus contrarijs, membris, articulis cõparibus, similiter desinentibus, alijsq; quibusdam huiusmodi lenocinijs uerborũ, quæ tunc quidem rei nouitate & cultu peregrino admirationi erant, aliquámue præ se ferre gratiam sermonij; adijcere dignitatem uidebantur. Nunc uerò sicubi frequentius eis, & adfastidium quis utatur, garrulitate plena ridiculoq; digniſsima censentur. Postremò impetrata Athenienſium cum Leontinis ſuadendo ſocietate, uir quidem in admirabili admiratione artis diſſerendi, facundiæq; apud Athenienſes habitus, ad Leontinos redijt. Aſt Athenienſes, alioquin iampridem libido haud mediocris inuaſerat Siciliæ capiendæ, propter opportunitatem loci, ſoliq; fertilitatem. Tunc quoque oratione Gorgiæ iocundè ad ambitionem audita, decreuere Leontinis auxilia ferre. Hac belli occaſione oblata, conſilium tegere, titulo acrumore ſimulato ſeſe cognato populo auxilium imploranti ob neceſsitudinem negare non poſſe: eorum defenſionis gratia ea moliri, cæterùm re ipſa magis inſulæ totius ſibi poteſtatem imperiumq; uendicare properaban-

bant. Nam haud multis ante id tempus annis, bello inter Corinthios & Corcyrenses feruente, cum ab utrisque summa contenderetur ope sibi conciliare Athenienſium societatem, idq; præoccupare alterutrũ certarent, prætulit Corinthijs Corcyrenſium partes populus, euq; coniunctius auxilio fuit, propterea quod Corcyream urbem idoneo maximè ad inuadendam Siciliam loco ſitam uidebant. Poſtremò Athenienſes imperio iam paſſim maris nullo reſiſtente potiti, clariſſimis quoque rebus geſtis celebri gloria, famaq; paſſim potentiæ formidabiles, ingẽtem ſibi ſociorum manum cõciliarant, tum copiarum opumq; magnitudine maximas opulẽtiſſimasq; urbes in poteſtatem pugnando redegerant, ingentemq; pecuniæ uim cõegerant, quam reconditam ad neceſſitatem habebant, ſublatis ex inſula Delo communis Græcorum æris collati ſupra decem millibus talentis: magnis præterea ducibus ac rei militaris peritia, famaq; clariſſimis, quorum urbs illa fœcunda fuerat, res geſſerant. His omnibus ſublatum, adducẽtúmque populum, ſpes ac fiducia cœperat, nomine gloriaq; Lacedæmonios ſuperandi: tum ad Græciæ totius imperium aſpirantes, magna iam parte uendicata Siciliam ad id maturãdum, uotumq; aſſequendum idoneam præoccupare contẽdere. His permoti cauſis, decreto Leontinis auxilio, C. naues in Siciliã mittunt, ducibus Lachete & Charon

Charonde, qui Rhegyum aduecti, C. naues à Rhegynis & Chalcidensibus colonis traditas, suæ classi adiũciunt: inde enauigantes, insulas primùm Lyparensium, quòd societatem tuerentur Syracusiorum excurrunt. Pòst in urbem Locros perlati, captis ibi quinque Locrensium nauibus, castellum obsidere pergunt cum finitimis Siculis, auxilio Milæis occurrentibus. Conserta pugna uictor Athenienſis manus supra mille hostium cædit, captiuos haud sexcentis pauciores abduxere, moxq; expugnato castello ui potiuntur. Interea dum hæc fiunt, adnauigant XL. naues ab Athenienſi populo missæ, ut generosius atque ferocius id susciperi bellum pro maiestate urbis uideretur. His præerant duces Eurymedon & Sophocles, contractis in unum locum maritimis uiribus. Iam haud spernenda classis apparebat CCL. triremibus instructa. Dũ itaque bellum diutius trahi uiderent, Leotini defatigati, per legatos Syracusas missos, rem composuere. Ita triremes Athenienſium, bello soluto, reuehuntur in patriã. Syracusij uerò data Leontinis ciuitate, Syracusios ciues omnes fecere: tum urbem declararunt municipium eſse Syracusarum. Rebus in Sicilia eo statu cõstitutis, in Græcia Lesbij ab Athenienſibus defecere. Eos nanque accusabant, quòd cum uoluissent cohabitare omnes * Lesbo finitimi habitatores, Mitylenen eos eſse translatos. Missis itaque ad Lacedæmo

dæmonios legatis, composita prius cum eis pace, initaq; societate, uno omnes ore consulunt, ut omnibus maritimis locis posthabitis, bellum Spartiatis indicant: utq; ad eam rem hoc sint propensiores, sufficientes se illis triremes curaturos pollicentur. Huius itaque consilij nuntio Lacedæmonijs perlato, uehementer gaudebant, confestimque ad classium se præparationem accingunt. Athenienses uerò magna militum collecta ui, facinori immortuos, mutuóque intentos studio, eaq; re incautos adorti, repentè ab incœpto repellunt, ingentíque eos cæde consiciunt. Tum iam ante instructum agmen magna ubique corrasa nauium copia Lesbo immittunt, duce Cliuipede. Qui parato à socijs præsidio, traijcit in Mitylenen. Quo exercitu nauali Mitylenæi uiso congregantur, in obsidionem. Lacedæmoniorum enim, quod Mitylenæis promiserant auxilium nauale, interceperunt Athenienses, qui ultra mille naues in Lesbon transuexerant, quibus Pachites Epideri filius delectus dux subitò occurrit in Mitylenen. Præsentiq; instructo exercitu, urbeque obsidione capta, continuè in eam irrumpit: idq; non in nauium solùm statione, sed toto etiam maris circo. Cæterum Lacedæmonij quadraginta quinque Mitylenen transmittunt triremes, quibus præficiunt Acidam ducem. Qui postquam ad Atticam appulisset, discedentibus

fugien

fugientibusq; inhabitatoribus omnibus, regione penitus uastata, prædaq; distributa, reuertuntur in patriam. At Mitylenæi diuturna partim fame, partim uerò longo bello fracti, defatigatis iam animis deficiunt: unaq; sententia omnes uastandam hosti tradunt urbem. Inter Athenienses itaque populo diu multumque quibusnam rationibus Mitylenæi extingui possent consultantibus, Cleon quidam, qui quòd consulatum tum Athenis gerebat, singulari autoritate apud populum, popularitateq; ualebat, cum uideret in præsens nihil esse, quàm ut Mitylenæi ad unum interficerentur omnes: eorum uerò liberi cum uxoribus mancipio uenderentur: ad hanc igitur stragem suo populus sermone usque adeò incendit, ut deinceps nemo, qui in suam non iuisset sententiam, repertus sit. Postremò itaque persuasis iam ad Cleonis sententiam cunctis, sui repente ducis decretum Mitylenæis adnuntiant, iubentque, ut uel exules se dedant, aut iugo suscepto duci se submittant. Quo nuntiato decreto, Pachites primus restitit. Cum enim totus Lacedæmoniorum illi pateret animus, conuocatis undiquaque Mitylenæis, omnibus illorum superioribus ac ducibus, omnem interitus eximit metum, exitiiq; scrupulum, qui omnes pene exanimarat, auferet. Athenienses autem magna subitò Mitylenæis obsidione sua, cinguntq; mœnia, totamq; Lesbon, so-

lis

lis Mitylenæis exceptis, quasi hæreditario quodam iure occupant. Talemq; Lesbiorum ab Athenienſibus finem tandem defectio eſt conſequuta. Haud deinde longo pòſt tempore recrudeſcente eodem morbo, Lacedæmonij Platæenſes uaſtare, urbémque magna militum copia ui capere, captámque munire cœperunt. Cumq; nimis admodum diu urbis perduraret depopulatio, nulláque omnino præſidia ab Athenienſibus mitterentur, fame iam ingraueſcente Platæenſium ciuium, qui partim neceſſariarum inopia, partim urbis eruptione conſumebantur, non parua ſtrages facta eſt. Hæſitantibus igitur illis, multáque inuicem dubia agitantibus, multis ſanè uidebatur, ut ſedati exſpectarent meliora. Alij uerò, apud quos uidelicet ſumma erant rerum repoſita gubernacula, ut noctè intempeſta in hoſtium irruerent cuſtodias ſuadebant: hac enim ratione faciliorem poſtea in Athenas ingreſſum fore. Obſcuriſſimam igitur aliquam obſeruantes noctem, alij ad urbis proruunt ſeſéque diuidunt monimenta, ad diruenda ciuitatis propugnacula: alij uerò uias ſcanſionéſque ex inuerſis demolitisue mœnibus, ad auxiliandum militibus depopulaturis ciuitatem præparant: per quas alij conſcendunt mœnia, cuſtodibúſque ſingulis confectis confugiunt Athenas. Sequenti uerò die cum iniquo Lace-

dæmo

dæmonij sociorum acceptam stragem ferrent animo, in furorem ea re uersi omnem deinceps operam nauant in id, ut depopulatores milites subiugarentur. Platæenses interim ob amissam uictoriam consternati, emissis legatis, non solum ciuitatem, sed & seipsos in mancipia hostibus suis tradiderunt. Lacedæmoniorum autem duces conuocato Platæensium conuentu, singulis num quid beneficij in Lacedæmonios collocarint, percunctatis: singulis tum quibusque confitentibus nullum à se beneficium collatum. Rursus interrogant, num quid iniuriæ maliue Spartiatis intulissent? minime contrà respondentes, cunctos morti adiudicarunt. Ita deprehensi, omnes ibi necati sunt: urbéque eruta, agrum sub hasta uendidere. Platæenses itaq; dū Atheniensium societatem sequi, atque fide incolumi officium tueri pergunt, extremis immeritò calamitatibus obruti interiere. Interea dū hæc fierent, sæua Corcyrenses seditio, concertatiōs ciuilis exagitare cœpit, his causis oborta: Bello pugnáue circa Epidamnum commissa, captis per Corinthios pleriſque Corcyrensibus, atque in uincula publica coniectis, pollicebantur Corinthijs, quod lubenti seipsos animo illis mancipare uellent, si de uinculorum liberatione illos certos facerent. Cumq; perexigua inde exeundi spes ipsis offerretur, per internuntios Corinthijs pollicentur, si uinculis soluantur, urbem se

Corcy

Corcyræam illis prodituros. Quæ uerba Corinthij lætabundo animo excipiētes, re compositā, uinculis omnes solutos dimittunt. At Corcyrenses simulato redemptionis quæstu, per quæstores ad id constitutos nonnulla argenti talenta colligere: tum ad seruandam pactæ rei fidem intenti, ubi in patriam uenere, comprehendentes eos, qui in populo gratia præstare consueuerant, omnes, præcipuè uerò multitudinis concitatores iugulāt, statumq; populārem euertunt. Cæterum paulo pòst Athenienſibus populi partes subleuantibus, Corcyræi in libertatem reuocati, mox ad puniendos euersæ rei ſeditionisq; autores accinguntur: qui supplicij formidine perterrefacti, ad aras confugere, atque ita dys populoq; supplices facti, uitam tutari pergebant. Præfecto Athenis Euthydemo, tres tribuni à Romanis cōsulari potestate creati sunt, M. Fabius, M. Falinius, L. Seruilius. Horum temporibus Athenienſes olim remiſſa per aliquantum tempus pestilētiæ ſæuitia, paululum reſpirare. Pòst recrudeſcēte eodem morbo, rurſus in ſæuas calamitates reuolui cœpere: adeo nanque labes illa dirè, ſæueq; miſeros diſcerpere pergebat, ut ſupra quatuor militum millia abſumeret, equites ad 400. tum ex alia multitudine liberorum capitum ſeruorumq; ſupra decem millia. Cæterum cùm hiſtoriæ primum ſtudium primaq; ſolertia eſſe uideatur,

iusq; insoliti grauisque casus principiò causas inuestigare hoc loco necessarium est, huius initia mali à nobis explicari. Igitur hyeme superiori cum magna uis imbrium defluxisset, accidit primò perfundi solum omne: tum imbre præstante iam humefacta, & diluta cuncta in limum colliquari ac cõputrescere: pleraq; deinde loca caua colluẽte pluuia inuadentéq; cõpleri, ibiq; in modũ lacus stagnantes aquæ, æstuarijs diuturnis speciẽ paludis cõtraxisse, quibus post æstatis sole concalefactis atq; efferuescentibus, cõtaminato per æstum & quietẽ liquore, auras inde crassas, tetriq; odoris exhalare. His exurgentibus, ac uento diffusis, ueluti in pestifera intemperie & æstu maligno cernitur, aẽrem circum proximum deprauari, pestilentiq; iam spiritu coinquinatum, ineuitabiliter consuescente promiscua multitudine, uicissim uirulentius semper reddi, quàm trahi. Eam quoque mali labem adiuuit, pabuli iam infecti conceptum uirus. Omnes enim eius anni fruges humectæ nimium, & indecocto succo uirulentæ uescentes mortales inficiebant. Tertia pesti causa accessit, quod eo anno uenti Etesiæ, qua soliti erant tempestate, minimè spirauere: quorum recenti flatu magna pars molestiæ seruoris æstiui remitti, temperariq; solebat. Exacerbato itaque supra modum, sæuientéq; æstu, tum solo æthereq; inflammato, corpora mortalium undique circum

circumientia, nullo præsidio defendi, nulla respiratione recreari cum posſent, urentemq; præcordia trahere spiraréque halitum cogebãtur, unde & morborum omnium genera febricosa acerbitate, æstus intra uenas concepti, miseros exurebant: inde plerosque ægrotantium traditum est, ultro semetipsos in puteos fontésque præcipitasse, conati eo remedio flammam intus sæuientem præcordiaq; conficientem restinguere. Verùm Athenienses atrocitate pestilentiæ aucti, tantæ calamitatis causam ad deos religionemq; retulere. Qua procuratione ex quibusdam oraculis perquisita, insulam lustrari iussere deo Apollini dedicatam, quæ pollutæ uiolataq; ideirco putabatur, quod ad sepelienda expirantium cadauera, per nefas, ueluti læsa immortalitatis dignitate usurpari cœpta esset. Erutis itaque cunctis in Delo sepulcris, urnas omnes in insulam Delo proximam cognomento Rheniam transtulere: tum lege cautum, ne cui parere, sepulcrúmue defodere in Delo liceret: tum ludos & festa Deliorum priſca instauranere, quæ longo iam tempore obsolucrant. Dum in his procurandis Athenienses interritis studijs detinerentur, Lacedæmonij concitis Peloponnesijs auxilijs circa Isthmum in castra ibidem posita, se comparant ad inuadendam rursum Atticam. Cumq; terram sæuis concuti tremoribus conspicerent, illo portento

non secus ac diuersis auspicijs numineq; irato deterriti, in patrias quisque suas, reuocato proposito, rediere. Tum autem sæuis pleraque Græciæ loca concussionibus contremuisse, memoriæ proditum est, ut nonnullas urbes maritimas subsidente solo, superinfusa maria obruerint. In Locride tum quoque qua intra mare porrectum, eius lateris solum, angusto ueluti aggeris cuiusdam tractu continenti iunctum, constabat, eáque disruptione ac discissione, eo uinculo insulam illinc abscissam, cui Atalante nomen est inditum. Simul dum hæc geruntur, à Lacedæmonijs urbs Trachinia, cùm uasta cultoribus suppleretur, quam mutato nomine Heracleam uocari placuit, inhabitauerunt. Huius autem rei causas huiusmodi accepimus: Trachinij iam antea multos annos aduersus Oetæos finitimos populos bellum gesserant, in quo maximus ciuium numerus re aduerse gesta, perierat. Quapropter exhausta iam, & propè deserta ciuibus incolis urbe, postularunt à Lacedæmonijs, olim colonis suis, uti curam replendæ ciuitatis suscipere uellent. At illi cùm cognatione suæ originis moti, tum Herculis progenitoris sui memoria, quem priscis olim seculis apud Trachinios habitasse acceperant, ad eandem urbem instaurandam ampliandamq; accenduntur. Vnde ex Lacedæmone reliquisq; Peloponnesijs quatuor millia dele-

ctos eò colonos transcribunt: tum reliquis per Græcias populis cuicunque colonia communicare libuisset, ius potestatémque eôdem commigrandi faciunt. Pleroſque nouæ rei conditio, uti ſolet, trahere, commigrantem recuſari neminem, ſingulos quoſque commodè pro re quantum licebat admitti iubebant: atque hac ratione eò parua utiq; turba ad ſex millium multitudinem confluxit. Repleta igitur decem millibus ciuium capitibus Trachine, tum agro per capita ſorte diſtributo, uocant urbem Heracleam, mutato priſco uocabulo. Præfecto Athenis Stratocle, Romæ tres tribuni conſulari potestate creati, L. Furius, Spurius Pinarius. Horum temporibus ab Athenienſibus Demoſthenes claſſis prætor creatur, cui triginta naues militum ſatis idonea manu inſtructæ, traduntur. Hic accitis à Corcyre quindecim triremibus, tum milite Cephalenis, Acarnanis, & Meſſenijs in Naupacto ſitis, imperato, collectis undique copijs, remigio in Leucada contendit: ibi depopulatus agros Lacedæmoniorum traijcit in Aetoliam, ac pleroſque eorum uicos uilláſque depopulationibus uaſtare pergit. Aetolis contra conuerſis, atque agmine facto in eam ruentibus, acie confligitur, quæ ſuperati Athenienſes, intra Naupactum ſe ſe recepere. Cæterùm Aetoli elato recenti uictoria animo, tribus Lacedæmoniorum mi-

litum millibus aßumptis, in Naupactum expeditionem ducunt. Quos Meßenij, eius tunc incolæ loci, in quem uenerant, contrà progreßi repulere. Poſt Molycriam traiecti, urbem eam capiunt. At Demoſthenes Athenienſium dux, ueritus ne forte Naupactum quoque oppugnando uincerent, accerſitis ex Acarnanijs mille militibus intra Naupacti oppidum, præſidio mitti: ipſe in Acarnania uerſatus forte inter explorandum, in mille Ambraciorum milites in expeditionem exeuntes incidit, cum quibus manus conſerens, cunctos fermè deleuit: tum ex Ambracia progreßo cõtrà uiribus omnibus populo, rurſus cõmißo cũ eis certamine, Demoſthenes maiorem eorum partem necauit: adeò ut urbs exhauſta propè deſertáque relinqueretur. Demoſthenes igitur eo certamine uicto, peropportunam ſibi Ambraciũ obſidionem censet, ſperans oppido deſerto defenſoribus, ſe facile potiturum. Cæterum Acarnanes ueriti ne urbe in Athenienſium poteſtatem redacta, grauiores Ambraciis, deteriorés ue, cogerentur uicinos Athenienſes experiri, haud rem uoto ſuccedere paßi, ſed illis ſeditione iam perturbatis, Acarnanes Ambraciis conciliati, pacem in centum annos componunt. Demoſthenes ea fraude Acarnanum circumuentus ſpe, cæptóque irrito, cum uiginti nauibus Athenas

abnauigauit. Ast Ambracienſes ſe ſua graui calamitate penè obruti, atque in anceps diſcrimen adducti, præſidia Lacedæmoniorum ſibi accerſunt, Athenienſium metu perculſi. Demoſthenes uerò ducto in Pylum exercitu, locum illum adortus eſt intra fines Peloponneſios munitionibus circumuallare, ac ueluti propugnaculum quoddam ſibi in hoſtis ſolo parare, tametſi munitus antea ſatis haberetur: quippe in Meſſenia poſitis ab ipſa urbe ſtadijs abſens quadringentis. Tunc itaque cum & pleræque naues, & firma idoneáq; militum manus adeſſet, uiginti dierum opera Pylũ circummunijt. At Lacedæmonij audita Pyli munitione, magnas ſatis pro re copias contrahunt, pedeſtrium ſimul & naualium militum: deinde triremibus in Pylum nauigant quinque & quadraginta apprimè inſtructis, peditum ad duodecim millia in eandem expeditionem educunt. Turpe enim, ac pro uetuſta ſui nominis gloria prorſus intolerandum ducebant, eos quibus nuper agro ſuo in Attica ab hoſte depopulationibus uaſtato, ſuccurrere non ſolum, ſed ne extra quidem mœnia prodire haud animus tuliſſet: nunc intra Peloponneſi fines ultro uictoribus incurſare, loca ſibi impunè pro munitionibus propugnaculiſque occupata tenere. Hæ igitur copiæ ductante Thraſymedo eductæ, proximæ Pylo caſtra poſuere.

Libido furorq; idem cunctos rapiebat ad locum per uim recuperandum, pericula omnia adire, nil intentatum relinquere, dummodo Pylo potiantur. Naues igitur adductas contrà, in proram aduersus portus fauces aditusq; in septi speciem, confertis carinis statuunt, ut undique ingressus hosti adnauigatióque abarceretur, tum pedestribus copijs munitionem adorti, per successionem oppugnando persistere, contentionéque obstinatissima periclitantes obstupenda certamina edere, labores inauditos & pericula tolerare. Cæterùm in insulam Phacteriam intra fluctus in longum porrectã, qua portus tranquillior, & uentorum ui tutior unda reddebatur, ingressusq; facilior patebat, robustissimos quosque Lacedæmoniorum sociorúmque militum exponunt, consilio hostis in occupando loco præueniendi: quippe cuius ad obsidionem maximas opportunitates situs præbebat. Cúmque diuturno per dies singulos in oppugnandis munitionibus certamine uario sauciarentur plerique ex locis eminentibus, & propugnaculis murorum tela conijcientes in subeuntes hostes, nihilo tamen secius instare, haud usquam uim ferociámque remittere, frequentes inde confossi interiere, nec rari uulneribus uarijs saucij pugna discedere, nec quicquam loco subire iniquo, irrumperéque in munitissimum uallum conari. Nam

Athe

Athenienſes occupato iampridem loco, auctaq; & corroborata naturæ ſitus'ue illius munitione, tum telis iaculorumq; multitudine, verumq; omnium ad defenſionem requiſitarum copia communiti, promptè inſtanti hoſti ubique adeſſe, atque indefeſſe reſiſtere: eoq; contentius obnixiusq; dimicare, quòd ſperabant ea munitione defenſa, cœptoq; obtento, ſe reliqua deinceps eius belli momenta tumultúsque omnes intra Peloponneſi fines contributuros: tum inde per excurſationes particulatim cuncta infeſtando, depopulaturos agrum hoſtilem, ſolicitudineq; perturbaturos omnia. Cumq; tam utrinque ſummis uiribus ſummoq; conatu ab his oppugnando, ab illis defendendo reſiſtendoq; pericliaretur, Spartiatis ad muros per impetum agmine uiolento ſuccedentibus, præclara ubiq; uirtutis edebantur ſpectacula: ac pleroſque incredibili dimicantes audacia, paſſim diuerſis in locis cernere erat. Verùm longè ante alios Braſidas fortitudinis ac ferociæ palmam uidetur adeptus. Nam cum ex triremium prætoribus nullus carinam terræ primus appellere auderet, deterritus litoris aſperitate, & difficultate locorum, prætor ille magna uoce nauta ſuum è prora procul inclamat, iubetq; ut nil de carina prorſus curando, quantis adniti uiribus poſſet, triremem in terram cõtorqueat.

Turpe nanque esse Spartanis, quibus animam pro victoria semper effundere promptum sit, nunc in eadem necessitate positos, parcere malle armis, quàm uincere, ac coràm spectando, pati Athenienses per uim Laconicæ petitos insistere. Postremò nauta appellere coacto, simul ac triremis ad terram stetit, ille in descensu collectis armis adstans acie terribili, trucique infrendens ore, hostium agmen in se irruentium, immoto corpore excipit: plerosque primo congressu ante alios celerius audaciusq; occurrentes necat. Deinde multitudine ingruente, cum multa in unum undique tela conjicerentur, crebris in aduersum corpus ictibus sauciatus, nihilominus contrà persistere. Postremò multo per uulnera manante cruore, iam languentibus uiribus, animóq; labante, brachium extra nauis oras prolapsum extenditur semiuiuo ac nil lora retinenti, clypeus simul fluctus obruentis (in mare nanque deciderat) depressus pondere simul suo sinistra delabitur, quem mox obreptum hostes abstulere. Ipse uerò magna cæde edita inter acernos cadauerũ, semianimis ex naui à suis excipitur: tantum nempe cæteris uirtute audaciáque præferẽdus, quantum omnium iudicia, disciplinæque ipsius militaris, maiestatem legémque superauit, ut quod cæteris capite luebatur, si quis in pugna clypeum amisisset, huic in eadem causa deprehenso

henſo non ſupplicij modò cenſuram ullam attulit, ſed ad ſummam propè gloriam adſcriptũ eſt. Igitur Lacedæmonij aſſiduis oppugnationibus Pylum tentantes, tametſi frequentes pugnando caderent, ferocitate tamen obſtinatis animis inſiſtere, nil arduum periculoſumq; recuſare. Cæterum fortunæ uertiles ludos inconſtantiamq; quis admirari perget, remq; ipſam apud Pylum geſtam, ludicro perſimilem cernens, Athenienſes aſſuetos mari ex Laconia Spartiatas repellendo ſuperiores fieri contra Lacedæmonios in proprio ſolo, conſcitos ex mari hoſtes inuadere, ut qui pedeſtribus certaminibus aſſueuerãt maritima pugna hoſtem lacesſere ſuperareq; contenderent: contrà quibus claſſe dimicare ſolitum erat, pedeſtri concurſu terra inſiſtentes prohibere inimicos. Cũ itaque diutius obſidio traheretur, Athenienſium claſſe circum undique latè maris tractu potita, tum terris annonam importari prohibente, qui depreſſi in inſula tenebantur, ad extremum famis periculum adducti, ſummè trepidare, & ad omnia nequicquam uerti conſilia: quorum caſu perculſi Lacedæmonij, legatos de re componenda mittunt Athenas. ubi de compoſitione nil aſſentiri uident, poſtulare pergunt, ut permutando, rem pari captiuorum Athenienſium numero penſarent. Nil rurſus horum ab Athenienſibus conceſſum:

inde

inde legati per licentiam palam Athenis proferre, ea re satis apertè confiteri, populum Atheniensem Lacedæmonios longè se præstantiores haberi: quippe quibus par captiuorum permutatio haud æqua uisa esset. Cæterum Athenienses rerum necessariarum difficultate propè debellatos, eos qui in Sphacteria stabant, omnes in ditionem accepere. Fuere qui tum se dederunt Spartiatæ centum & uiginti, sociorum centum octoginta: quos omnes Cleon dux uinctos Athenas misit. Eosdem populus seruare decreuerat, si possent Lacedæmonij ad soluendum bellum adduci: sin dimicare perrexissent, tunc necare captiuos uniuersos. Post hæc ex his, qui Naupactum incolebant, Messenijs, delecta habito, robustissimos quosque, tum ex reliquis socijs idoneam manum accersunt, quibus pro præsidio impositis, Pylum defendendum tradunt: rati, Messenijs odio Spartiatarum promptissimos usque fore ad infestandam, diripiendam, defendendámque Laconiam, ipsa loci munitione in tuto positis: addente animos, tum opportunitate inuadendi facultatem, curásque agendi prædam, diripiendique omnia subijciente. Re itaque Pyli eò adducta, perstabat, quo tempore Artaxerxes Persarum rex interijt, cum annos regnasset quadraginta. Xerxes regno suscepto, annum regnauit in Italia, cùm Aequi in bello desciuissent

sent à Romanis, ipsi dictatorem dixere A. Postumium, L. uerò Iulium magistrum equitum. Hi magno comparato exercitu, contra defectionis autores in expeditionem proficiscuntur: ac primùm depopulationibus uillas diripere pergunt. Mox occurrentibus Aequis acie instructa, conseritur certamen. Romani uictores magna hostium cæde facta, pleroſque uiuos capiunt, multisque potiti spoliis manubijsq; locupletantur. Post eam pugnam qui defecerant fractis clade animis, in ditionem Romani imperij rediere. Cæterum Posthumius ob rem bello præclarè gestam, more patrio triumphum duxit. Hîc de Posthumio singulare quoddam atque penè incredibile facinus commemoratur: in acie nanque ferunt pugna accensa filium eius audacia præstanti, & dimicandi studio tractum, longius prosilijsse, extra ordines scilicet à patre institutos: quo commisso, mox à patre correptum, ac seuerè, more patrio in eum capite, ueluti desertorem ordinum, uindicatum. Elapso anno, præerat Athenis Isarchus, Romæ consules creati T. Quintius, & C. Iulius: apud Helios Olympias agebatur octogesima nona, qua stadio uicit Symmachus secundò. Ea tempestate Nicias Nicerati filius, dux ab Athenienſibus creatur, cui sexaginta triremes cum tribus armatorum millibus tradita, inssumq; uti ad socios Lacedæmoniorum

dep

depopulandos properaret, qui rebus paratis enauigat in Melon primam, classe delata agrũ diripere festinat: mox ad urbem conuersus, cõplures ibi perstando dies, eam oppugnando contendit. Sola enim ex Cycladibus insulis, quippe quæ Spartiatarum colonia erat, in officio & societate Lacedæmoniorum perseuerauerat. At uerò Nicias, strenuè se defendentibus oppidanis, urbis expugnatione desperata, inde adnauigat in Oropum Bœotiæ. relictis ibi nauigijs, in agrum Tanagræorum copias inducit: ubi alterum exercitum comperit Atheniensium, quem Hipponicus Calliæ filius ductabat. Iunctis itaque copijs utrisque, uniuersum passim agrum populationibus peruagantur. Tum uerò Thebana iuuentus hosti cuncta uastanti occurrit: consertáque pugna, uincunt Athenienses, magna hostium cæde edita. Confecto itaque certamine, redit Athenas Hipponicus cum copijs suis: cæterum Nicias naues repetens, in Locrida fertur: atque ex agro maritimæ oræ præda populationibus acta, quadraginta triremes à socijs missas accipit: ita ut centum carinis iam classem coactam duceret: tum delectu peditum habito, magna copiarum ui contracta, Corinthum intendit: ibiq; cum milites exponere properasset, occurrentibus acie instructa Corinthijs, Atheniensesque duobus prælijs conserto certamine, bis hostem fud

fudere, magnáque hostium cæde facta, erexere trophæum: ad octo nanque ex Athenienſi acie cecidiſſe traduntur, Corinthiorũ ſupra trecentos cæſos conſtat. Inde Nicias claſſe in Cremyona traiecta, diripit agrum, caſtellúmq; ui oppugnando cepit: mox inde ſoluens, in Methonam properat: ibíq; munito confeſtim altero caſtello, præſidij ſatis tum ad loci defenſionem, tum ſimul quòd agros finitimos depopulando, omniaq; circum hoſti excurſibus diripiendo infeſta faceret, imponit. Ipſe maritimam depopulatus oram, remigijs Athenas reuertitur. His peractis, naues ſexaginta cum duobus armatorum millibus in Cythera dimittunt, quarum Nicias cum quibuſdam alijs prætor curã gerebat. Hic appulſa ad inſulam claſſe, cùm caſtris ad urbem poſitis, oppugnare pergeret, tandem coactam ad certam conditionem & fœdus, in deditionem accepit. Mox præſidijs inſulæ confirmata, Peloponneſum uerſus enauigat, maritimáq; eius loca paſſim cuncta depopulando diripiendóque uaſtat, Thyreásque inter montana Laconiæ & Argiæ ſitas, expugnando capiens, populum inde omnem captiuum adduxit in prædam & ſeruitutem, mœniáq; euertit. Tum Aeginetas omnes illic habitãtes, caſtelliq; & præſidij principẽ Tantalum Spartanum Athenas captiuos duxit, quem cum reliquis captiuis & Aeginetis Athenienſes.

Hic

Hic deest aliquid in exemplari Græco.

INterea dum hæc geruntur, Megarensium rebus admodum afflictis, hinc bello potentiaq; Athenienſium contra urgente, illinc exulum infeſtante manu, atq; inteſtina diſcordia ſeditioneq; ſibi cuncta diſtrahente, cum per legationes inter ſe de recipiendis ciuibus ultro citroq; miſſus ageretur: ac iam ad compoſitionẽ res inclinare uideretur, nonnulli ciues odio exulum per clandeſtinos internuntios, ducibus Athenienſium pollicentur ſe prodituros urbem: ac re iam parata, ubi acceſſerint cũ armis, nil remoraturos facinus. Igitur imperatores re cõpoſita, Demoſthenes & Hippocrates proditioni intenti, noctu ſexcentos milites intra urbem mittunt, qui ab autoribus proditionis intra mœnia admittuntur. Detecta demum, vulgataq; per urbem proditione, populum repentè grauis ſeditio diſtrahere cœpit, diuerſa omnes ſentire, aliis alia placere: pars Athenienſium, alij Lacedæmoniorum ſocietatem præferre. Inter hunc tumultum è media turba repentè quidam ſua ſponte proclamando, magna uoce nominare pergit eos omnes, quibus arma cum Athenienſibus, Megarenſibus'ue componere conſtitutum eſſet. Quo audito, Lacedæmonij relictos ſe, circumuentósque à Megarenſibus cernentes, qui mœnibus longis præſidio ſtabant: ilico relicta loci cuſtodia, in locum nomine

mine Nisæam, quod erat armamentarium Megarensium, sese recipiunt, quem uallo fossáque repente obstructum, Athenienses pergunt obsidere. Nec mora, accersitis ex urbe Athenarum fabris artificibúsq; , muro Nisæam circumcludunt. At uerò Peloponnesij ueriti , ne per uim capti necarentur omnes, Nisæam fœdere pacto tradunt obsidentibus. Rebus igitur Megarensium eo statu uertentibus, Brasidas accepto ex Lacedæmone, reliquúsq; Peloponnesijs exercitu magno, Megaram cum expeditione properat: hinc Athenienses aduentu suo perterrefactos, illico ex Nisæa exturbat, urbemq; Megaram libertati priscæ restitutam reconciliat Lacedæmoniorum societati: ipse per Thessaliam iter tendens, in aperta planaq; Macedoniæ perducitur. Pòst inde traijciens Acanthum uersus, armâ iunxit & societatem cum Chalcidensibus, ac præcipuam Acăthiorum urbem modò minis incusso terrore, interdum blando sermone affatus, ut ab Athenensibus desciscerent, tandem compulit. Pòst aliorum quoq; Thraciæ populorum, pleroſque societati Lacedæmoniæ adiunxit. Cæterùm cupiens clarioribus gestis, maioriq; bello rem prosequi, milites ex Lacedæmone sibi accersit, atq; idoneam manum contrahere properat: Spartanis uerò institutum erat, Eilotarum optimos quosque fortissimosq; delere: idcirco mittunt ex

eis mille, quoscunque audacia uiribúsque elatiſ-
simos uident: pleroſque eorum rati inter uaria
certamina pugnámque caſuros. Aliud quoque
fœdum tetra in eos crudelitate, uiolentiámque
admodum commiſere: quo facto, rem magis
Eilotarum ſe depreſſuros arbitrabantur. Iuſ-
ſere nanque per præconem, ut ex Eilotis quicun-
que unquam beneficio Spartam affeciſſent, no-
men quiſque ſuum ſcribendum proferret, pollli-
centúrque ſe eorum libertati conſulturos. quo-
rum cum ad duo millia nomina protuliſſent,
mandant fortiſſimis, prudentiſſimiſque qui-
buſque, uti eos intra lares quenq; ſuos occupan-
do necarent. Supra modum nanq; uerebantur,
ne quando forte per occaſionem rebus nouan-
dis, uti erant ſemper intenti, iuncta cum ho-
ſte manu, rem Spartanam in periculum & diſ-
crimen adducerent. Quicquid tamen id fue-
rit, accedentibus Braſidæ mille Eilotarum ar-
matis: tum delecto paſſim à ſocijs habito, præ-
fidijſq; miſſis, magna copiarum uis breui con-
tracta, Braſidæ aſtitit. Exercitus itaque mul-
titudine ſimul & robore confiſus, Amphipo-
lim uerſus expeditionem ducit. Hanc urbem
initio condere adorſus eſt Ariſtagoras Mi-
leſius, dum Darium fugeret, Perſarum regem.
Mortuo ipſo, coloníque à Thracum gente He-
dona eiectis urbe, anno poſt id patratum tri-
geſimo ſecundo, decem millia colonos eò dedu-

xere

xere Athenienſes: quibus rurſus à Thracum manu deletis, circa Drauiſcum intericcto biennio reſtaurant item colonis eodem tranſcriptis oppidi populum Apione duce. Vrbem igitur perſæpe bello tentatam, armisque aßuetam, nec paruo ad rem ſi caperetur, momento futuram, Braſidas in poteſtatem redigere adoritur. Qui ductis ad eam copijs, caſtra ponti proxima ponit, mittóque perſtructa urbi præſidia, ſuburbiorúmque propugnacula, per uim capit: quo perterrefactis oppidanis, urbem ea conditione ad deditionem coëgit: cuique ut diſcedere uolenti ſimul rebus ſuis ſumptis, impunè abire liceret. Mox hoc facto, pleraque finitimarum gentium urbes in deditionem ſocietatémque uenere, in quibus digniſſimæ fuere Syma & Galepſus, ambæ Thraciorum coloniæ, Myrcinúmque Hedonicum oppidum. Dehinc ad ædificandum quoque in fluuio Strymone claſſem, mentem curámque adhibuit, ſupplementáque exercitus ex Lacedæmone, reliquiſque ſocijs ſibi accíuit: ibiq; pleraſque graues armaturas extruſi fecit, quas inermi iuuentuti diſtribuit cum telis, iaculis, frumento, uectigalibus, reliquóque rerum omnium apparatu apprimè curato. Vbi cuncta ſibi in promptu uidet, copias urbe Amphipoli educit. Inde in locum, cui Acle nomen extat, profectus, caſtra per eas partes age-

bat. In hac quinque celebrantur urbes, quarum quædam originem Græcam ducebãt, Andriorum uidelicet coloniæ: reliquas barbarica promiscuè turba, populique Bisalticorum bilingues habebant. His omnibus in potestatem redactis, ad urbem Toronam copias duxit, olim coloniam Chalcidensium, sed imperio tamen subditam Atheniensi. Proditione per quosdam oppidanos parata, noctu intra mœnia admissus à proditoribus, Torona tutò sinéque discrimine potitur. Res itaque à Brasida eousque prouecta est eo anno. Per idem tempus dum ea geruntur, Delum acie instructa concursum est in Bœotia ab Atheniensibus cõtra Bœotios, bello inter illos his causis oborto. Plerosq; Bœotiorum cœperat ea tempestate fastidium, patriæq; potentiæ odium, penes quam summa imperij, reique publicæ administratio uersabatur: inde assiduis consilijs quærere, quónam modo rebus patritiorum euersis, status populares urbibus instituerent huiusmodi coniurationis principes. Quæ studia quò tenderent, consiliaq; omnia ducibus Atheniensium Demosthenis & Hippocrati exponunt, pollicentúrque se prodituros eis urbes Bœotiæ. Placuit tanta ducibus occasio, & facultas clarissimæ rei gerendæ oblata. Diuisisq; inter se copijs pro rerum dispositione assequenda, prout id momenti requires re uidebatur. Demosthenes maiori parte copiarum

piarum aßumpta, traijcit in Bœotiam, ibíque proditionem detectam comperit, Bœotiosq; iam præmunitos, firma paßim cuncta præsidijs tueri. Ita ſpe fruſtra adacta, negotio infecto inde diſcedit. Aſt Hippocrates cum omnibus Athenienſium uiribus Delum petens, locum occupat: tum Bœotiorum, quos accurſuros eò, uti contigit, rebatur, anteuertere properãs, agmen Delum circum undiq; munitionibus firmat: hic locus Oropiæ proximus, iuxta Bœotiæ montes ad confinia iacet. At uerò Pantodas Bœotiorum imperator, accitis ex uniuerſa Bœotia militibus, contra Delum cum ingenti manu quàm raptißimè proficiſcitur: nam pedites haud uiginti millibus pauciores, equitum ad mille ducebat: Athenienſium copiæ numero quidem ſuperabant hoſtem, uerùm haud paribus tecti armis prodierant. Nam repentino præruptóque euocati imperio ex urbe, ueluti tumultuario excurſu ſeſe proripuerant, armis ut cuique trepidanti obuiam fuit, aßumptis eruperant. Vtroque igitur iã procincto exercitu, animis ad manus conſerendas accenſis, acies utrinque inſtrui cœptæ, primúmque apud Bœotios dextrum cornu tenuere Thebani, ſiniſtrum Orchomenijs datum, medium agmen Bœotijs ſuppletum: in fronte uerò pro tota acie dimicabant hi, quos illi aurigas aßeßorésque appellant, trecenti delecto robore uiri. Parte alia Athenienſes quo-

que copijs in aciem eductis, ab hoste manus conserere coguntur, accensáque per equites pugna, cum ferociter utrimque dimicaretur, sæuiente per ordines certamine, protinus Atheniensium equitatu strenuè insistendo, aduersus hostium turmas in fugam uertunt. Post hæc concurrendo peditum acie, ultro citróque tam uolantibus hastis, Atheniensium cornu, cui contra Thebanam iuuentutem instructo agmine pugnare obtigerat, primùm ui pulsum funditur: reliqui deinde Bœotiorum ordines à reliquis contrà fusi, in fugam uertuntur, quos præcipites Atheniensium manus agens cum multa cæde ad certum usque spatium est insecuta. Interea uerò Thebana phalanx, robore corporum, uirtutéque longè cæteros antecedens, ab hoste insectando ad suos tuendos conuersa, in agmen Atheniense incidit, quod uictoriæ successu latum graßabatur: rursúsque redintegrato uictores cum uictoribus certamine, fundunt Athenienses. Hac clarißima potiti uictoria Thebani, magnam roboris ui tutísque gloriam haud immerito retulere. At uerò Atheniensium profligato exercitu, pars in Oropum, alij intra Deli munitiones confugere: tum miscent: uariè cunctos ordines, & agente fuga, fuere qui mare uersus ad naues iter tenderent, alios in alia loca, ac cuique proximam fugienti salutem pauor ostenderat. impetus fugiendi diuersos

nersos egit: superueniente nocte ab insectatione cessatum & cæde, Bœotiorum circiter quingentos non amplius cecidisse proditum est. Athenienſium maiorem longe numerum. ac nisi nox cædem interpellasset, eorum maxima cecidisset multitudo. Tenebris itaque interrumpentibus insectantis hostis impetus, ipsa fugientibus opem salutemq; attulit: tametsi tantam occisorum plebem acceperim, ut ex manubiarum pretio, spoliorúmque magna à Thebanis in foro porticus extructa, æreisque statuis ordinata consliterit, templa quoque armis, porticúsq; circum forum ex acceptis cadauerũ spoliis ære munitæ: tum Deliorum ludi spectaculáque hac eadem pecunia parata atque instituta. Deuicta pugna Bœotij extemplò Deli munitiones oppugnationibus adorti, locum per uim capiũt, plerasque præsidij Delum defendentis multitudo strenuè dimicando cecidérat: ducenti capti, reliqui fuga in naues compulsi, cum reliquis in Atticam reuersi sunt. Igitur Athenienses talibus insidijs Bœotias opes adortos, tanta ac tam fœda clades deinceps ab huiusmodi incœpto cohibuit. In Asia uerò Xerxes rex cum annum regnasset, mortem obijt. Nonnulli scriptores tradunt, duobus nõ amplius mensibus in regno uixisse: cui succedens in regno germanus eius Ogdianus, septem mensibus imperauit. Hunc cum Darius interemisset, ipse regno

adito, rexit annos decem & nouem. Variant inter se scriptores, ab Antiocho Syracusio Siculorum historia in hunc usq; annum deducta terminatur, nouem uoluminibus comprehensa, quam à Cocalo Sicanorum rege orsus edidit.

Præfecto Athenis Aminia, Romæ consules creati C. Papyrius, & L. Iulius. Ea tempestate Sicyonij contempto ob cladem ad Delum acceptam, Athenienſium imperio, deficiunt ad Lacedæmonios: ac Brasidæ exercitus Laconici in Thracia uersantis imperatori, urbem tradunt. Cæterùm in Lesbo post captam ab Athenienſibus Mitylenen, qui inde tunc ex ea captiuitate euaserant, profugum turba ingens, tametsi iampridem multa pro reditu in Lesbum moliti, ne quicquam laborasſent, tunc tandem ea occasione conuersi, Antandrum occupant, atq; inde assiduis eruptionibus bellum perenne cum præsidio Athenienſium, quo defendebantur, Mitylenæ gerebant. Quorum infestationibus lacessitus contrà, tandemq; iritatus Athenienſis populus, duces cum copijs ad eos debellandos misit Aristidem & Symachum: qui nauibus in Lesbum traiecti, mox assiduis oppugnationibus hostem defatigando, capiunt Antandrum, partémque exulum necidant, alios urbe eijciunt, præsidijsq; statis ibi ad defenſionem relictis, remigijs ex Lesbo discedunt. Post hæc Lamachus prætor decem triremes

triremes ductans, in Pontum nauigat, tum per flumen nomine Chachetum remis subigendo nauigia, uiribúsque contemptis, Heracleam petere adortus, naues omnes amisit. Ingenti nanque imbrium procella præcipitante, cum fluuius repentino, ut fit, uiolentóq; defluxu raptus, ruentibus undis omnia secum traheret, naues haud uim sufferre ualentes, in quædam loca aspera & uadosa contortæ, fluctu rapiuntur: illisíque terræ carinis, discussæ, atque penitus disruptæ omnes. Cæterùm inter Athenienses & Lacedæmonios annuæ induciæ his conditionibus & fœderibus pactæ, ut quæcunque tum utriq; ditione tenuissent, eorum proprium utrisque ius imperiúmq; esset: tum colloquijs crebrò inter se habitis, multa de bello dissoluendo disserere, id omnibus consilium placere. Placatis tandem ab ira atque odio & contentione discedendum Lacedæmonios summum desiderium, summáque eos, qui in Sphacteria capti fuerant recipiendi cupido ad pacem maxime trahebat. Re conditionibus, fœderibúsque antea prædictis composita, de reliquis omnibus magno inter se consensu perstabant, de Scione uerò disceptari ab utrisque cœptum, multáque contendi: inde re in altercationem & certamen deducta fœdus solutum, rursúsque armis sumptis, belloque redintegrato, de Scione pergunt inter se decernere. Per idem tempus

urbs ipsa defecit ad Lacedæmonios: quæ causa acrioris odij, peruicaciorisque discordiæ incendia concitauit. Vnde Brasidas ex Menda & Scione liberos apportans & coniuges, reliquámque supellectilem, quæ necessaria usui parata erat, idoneis præsidijs eas urbes firmat, cunctáque defensionibus munit. Athenienses facti indignatione iritati, decreto statuunt, Scionæos omnes, si quando in manus uenissent, promiscuè nulli parcendo ætati, internecione extinguere, classémque triremium quinquaginta in eos armatam mittunt. Hanc prætores ductabant Nicias & Nicostratus, qui ducta ad Mendam prima classe urbem capiunt, quorundam proditione traditam: mox Scionem circumuallando obstruunt, ibíque in obsidione positi, assiduis oppugnationibus irruptionem tentare. Quos contra resistere impigrè, qui præsidio locum tuebantur, ingens iuuenum manus: iaculorum præterea, frumentíque copia subuecti, tum reliquarum rerum apparatu munito loco, facilè repentinos hostium insultus repellere, munitionibus subire conantes ex eminenti desuper uallo tela coniiciendo plerosque transfigere. Hæc igitur eo anno gesta traduntur.

Præfecto Athenis Alcæo, Romæ consulatum adiere Hopiterus Lucretius, & L. Sergius Fidenates. Horum temporibus ab Athe-

nienſibus

nienſibus accuſati Delij, quòd occultam cum Lacedæmonijs ſocietatem iniſſent, eorúmque clàm partes ſequerentur, ex inſula ſoloq; patrio eijciuntur omnes, urbemq; ipſi incolis repleuere. Aſi Delijs expulſis uagisque, Pharnaces Satrapas urbem Adamytium tribuit habitandam. Interea ab Athenienſibus Cleon plebis princeps dux creatur, cui magna peditum manu tradita, populi iuſſu mandatum eſt, ut in loca Thraciæ copias traijciat. Ille Scionem remigio delatus, aſſumpta ibi militum parte, eorum ſcilicet qui ad obſidendum locum perſtabant: abnauigat inde, Toronámque contendit. Exploratum nanque habebat, Braſidam ex eis locis tam abijſſe, præſidiúmque Toronæ relictum haud ſatis firmum, inualidumq; ad loci defenſionem. Caſtris itaque urbi quàm proximè poſitis, terra mariq; undique oppugnationem adortus, tandem ui capit, puerósque & mulieres omnes inde in prædam ſeruitutémque addixit: uiros uerò & præſidia pro captiuis habita, uinculis iniectis miſit Athenas. Tum relicto in urbe idoneo præſidio, copias inde remigijs educit, atque Strymonem aduerſus Thraciæ fluuium curſu contendit: illic Heroni caſtra admouit. Ea triginta circa ſtadijs urbs ab Amphipoli diſtabat: dum arcem expugnare adoritur, comperto Braſidam circa Amphipolim cum copijs uerſari:

sari: mox in eum expedito agmine properat. At uerò Brasidas ubi aduentare hostem, iámque adesse comperit, copijs in aciem eductis, obuiã ire promptus pergit. Instructis utrinque ordinibus cùm graui certamine accenso strenuè dimicaretur, starèntque loco inconcussæ cohortes, agmen agmini, miles militi infensus insistere. Initio quidem res par, pugnaq; diu ancipiti cursu ducebatur. Pòst ubi imperatores ipsi circunferri, ac quenque fortissimum hortari cœpere, obnixi eo periculo, pro sua uterque uirtute decerni uictoriam: dum collectis uiribus atque accensis in immensum utrinque animis ad umecendum atrocissimè ferocissiméque concurreretur, plerique clarissimi in utraque acie uiri cecidere: quos in confertissimos hostium cuneos secum quacunque penetrassent imperatores ipsi gloriæ ambitione trahebant. Ac Brasidas quidem fortissimè ante omnes pugnans, interstratos à se hostium aceruos, heroicè uitam tradidit: interfecto pariter inter dimicandum altera ex parte Cleone, utraque acies amissis ducibus titubare ac uariè fluctuare cœpit. Tandem uictoria inclinauit ad Lacedæmonios, trophæumq; erexere. Cæterum Athenienses receptis per inducias suorum cadaueribus, sepulturæ traditis, inde Athenas uersus abnauigant. Nuntiata pòst Lacedæmone à quibusdam, qui in ea acie pugnauerant, domumq; iam redierant,

uictor

uictoria, simul & morte Brasidæ, matrem eius audito pugnæ euentu percunctatam à nuntijs ferunt, qualem Brasidas in acie se præbuisset: respondentibus illis, omnium longè Lacedæmoniorum apparuisse fortissimum, fortissimeq; dimicasse: eandem subintulisse, Brasidam filium suum bonum sanè fortemq; uirum fuisse, plerosque tamen alios longè se uirtute præstantiores & habuisse antea, & reliquisse cōcives. His uerbis passim per urbem diuulgatis, Ephoros iudices publicis honoribus ac laudibus ornasse mulierem, cui patriæ laudes, & maiestas publica nati sui gloria chariores extitissent. Post eam pugnam uisum est Athenien sibus opportunum, pacem cum Lacedæmonijs, huiusmodi conditionibus pactis, in annos quinquaginta componere: ut partis utriusque relaxarentur captiui, urbes que eo bello utrinque captæ restituerentur. Bellum itaque Peloponesiacum, quod uarie ad subiecta usque tempora fuerat in annos decem protractum, dicto modo solutum pacatumq; extitit. Præfecto Athenis Aristone, consules à Romanis creati T. Quintius, & A. Cornelius Cossus. Ea tempestate bello Peloponnesiaco tum nuperrimè pacato, rursus tumultuari, bellicosq; denuò motus inter eos cieri cœptum, causis huiusmodi. Athenienses & Lacedæmonij communi olim consensu fœdera inter se iniere, socijs utrorumq; in ea compositione superiori nominatis.

Cæter

Cæterùm pacato bello societatem quandam simul contraxerant priuatam, ut uidebatur, urbibus ad id tempus sociorum inconsultis, exclusisq;. Quo facto mox orta suspicio, populos solicitudine uexare cœpit, eam priuatam concordiam insidijs carere non posse, communi libertati fraudem parari, ceruicibus Græciæ iugum seruitutemq; munirì, ditioni & imperio duûm populorum subeundum esse. Quare perculsis potentissimi quique populi animis, per legatos uicissim inter se missos de iungenda simul societate contra Athenienses Lacedæmoniosq; consultare, conspirareq; cœperunt. Erant eius rei principes quatuor urbes potentissimæ, Argos, Thebæ, Corinthus, Helis. Nec sine certa profectò ratione motæ gentes suspicabantur, eo duorum tam insolito consensu in Græcam libertatem conspiratum iri. Enimuero in communi fœdere adscribi iussum erat, Athenienſibus Lacedæmonijsq; ius potestatémque esse quodcunq; sibi collibuisset adjcere, detraherèue fœderibus. Adhæc Athenienſium consulto decem uiri creati erant, quibus potestas curáque mandata fuerat reipublicæ prouidendæ, ne quid detrimenti pateretur. Quod idem cum Lacedæmonij constituissent, iam palàm cernere erat, urbis utriusque quo tandem consilio ambitioné que contenderent. Compluribus itaque populis ad communem libertatem tuendam accensis, cũ

iam

iam Athenienſium opes clade ad Delum accepta attritæ, contemptui eſſe cœpiſſent, tum Lacedæmoniorum nomen & gloria admodum demiſſa uideretur, captis in Sphacteria inſula robuſtiſſimis quibuſque, conſpirauere: contrà pleræque urbes, ducemq; ſibi conſtituere in ea re urbem Argiuorum. Præclara nanque huius urbis propter priſcæ memoriæ ingentia geſta, maieſtas & autoritas habebatur. Nam ante Heraclidarum interitum regum, proles omnium propè clariſſima ſtirpe Argiâ prodibat. Ad hæc diuturna admodum pace perfruens, uetigalibus quam plurimis frugibuſque auxerat opes: nec aris pecunieque facultate modò, uerùm frequentia quoque populi uigens pollensq; degebat. Igitur Argiuus populus imperij ſummam ad ſe delatum iri ratus, mille ciuium capita deligunt, quibus ætatis nigor roburq; corporis in primis adeſſe uideretur: tum facultas opum præcipua, quos ab reliqua operum munerumq; cura uacuos fecere: tum ſumptu, ciboq; publica impenſa illis ſuppeditato, mandant uti cura aſſidua, exercitioque perpetuo bellicis artibus, diſciplinæq; militari aſſuefcant. Hi cibariorum ſubminiſtratione, tum aſſiduo uſu militiæ, breui bellicis inſtructiſſimi, laboriq; patientiſſimi milites euaſere. At uerò Lacedæmonij Peloponneſum in ſe conſpirare, ac iam armari cernentes, proſpecta ſu-

mul

mul belli surgentis mole, quæ ad imperium, statumq; retinendum spectant, quantis licet uiribus, consiliis, præsidijsq; cuncta passim firmare nituntur. Ac primùm quidem mille Eilotis, quos Brasidas in Thraciæ expeditione ductauerat, libertatem dant: post hæc, eos qui in Sphacteria insula deprehensi, captiuos se abduci permiserant, ob id commissum honore militiæ tum priuatos, ut pote qui Spartæ nomen gloriámque ea ignominia polluissent, ignominia absolutos, in pristinam dignitatem munúsque restituere: quibus consentaneè quoque permissum uidebatur, ut ad munia militaria reuocatis, inter laudes & præmia bellica liceret insequentibus deinceps certaminibus, pristinæ uirtutis & dignitatis locum nomenq; præferre, tum aduersus socios mitiori administratione uti: benignitatéque & clementia reconciliare eos, quos imperandi sæuitia abalienasse uidebatur. Ast Athenienſibus contrarium consilium est initum. Per terrorem nanque & seueritatem uolentes eorum infringere audaciam, quos defectionis suspectos haberent, exemplo seueritatis & ultionis in Scionenses exactè præmonuere reliquos omnes. Nam captos per uim & obsidionem, pubertatem iuuentutémque ad unum omnem iugularunt. Pueros ac mulieres abduxere in prædam & seruitutem, insulámque Platæensibus qui propter

pter Atticam partim expulsi patria uagábantur, habitandam tribuere. Per idem tempus in Italiam Campani magno exercitu contra Cumas ducto, Cumæos pugna conserta fundunt, hostiúmque maiorem partem in ea acie necant: mox ad obsidendas Cumas se comparantes, crebris expugnationibus adorti, tandem per uim potiuntur urbe: qua direpta, incolisq;, quos ibi deprehenderant, in prædam & in seruitutem adductis, eódem transcripsere colonos ex gente sua, qui satis uidebantur ad replendam locum.

Præfecto Athenis Aristophilo, Romani consules crearunt T. Quintium, & A. Sempronium. Apud Helios agebatur Olympias nonagesima, qua stadium uicit Hyperbius Syracusius. Ea tempestate oraculo quodam adducti Delijs insulam restituere: qui facta potestate, reuersi sunt in pristinum solum. Verùm qui Adramytium incolebant Delij, Athenienſibus Pylum, aditúmque sibi negantibus,

Hic deest aliquid in exemplari Græco.

Rursus urbes ipsæ dissentire inter se, bellúmque suscitare cœperunt. Quo audito, populus Argiuorum multa dehortatus, demum adduxit Athenienses, uti secum iungerent societatem. Crescente in dies magis simultate & discordia, Lacedæmonij Corinthios suadendo impellunt, ut relicto communi conuentu, par-

tibus suis adhæreant, populus iam passim tanto tumultu excito uarie fluctuantibus, sine duce & principatu res Peloponnesiæ eò adductæ agitabantur. In his uerò quæ extra Peloponnesum habentur locis, Aenianes, Dolopes & Messenses conspiratione simul facta, contra urbem Heracleam in Trachinia sitam, copias educunt. Heraclienses in aciē descendentes, obuiámque hosti properantes, conserta atroci pugna funduntur, ac plerisque eorum cæsis, compelluntur intra mœnia: tum uiribus suis diffisis præsidia à Bœotijs accersunt: missi mille ad eos Thebani, delecta iuuentus armis, quorum manu urgentem hostem repulere. Simul dum hæc geruntur, Olynthij educto exercitu, urbem Mecybernam Athenienſium præsidio defensam, inuadunt, præsidioq; inde eiecto, ipsi oppidum sibi subigunt. Præfecto Athenis Anchia, Romæ creati consules L. Papyrius Mutilanus, & C. Seruilius Structus. Horum temporibus Argiui Lacedæmonios accusantes, quòd Apollini Pythio consueta sacra non peregissent, eis indicunt bellum. Quo eodem tempore Alcibiades Athenienſium imperator copias in Argiam traiecit. Eo præsidio accepto, Argij exercitum ad urbem Troezenen ducunt, sociam Lacedæmoniorum. Tum præda undique ex agris acta, uicis, uillis, ædificijsq; incendio uastatis, domum regressi sunt. Ast Lacedæmonij inuriatas Troezenijllatas

tas grauiter ferentes, bello in Argios ulciſci ſtatuunt. Contractis itaque copijs, Argim regem, ducem creant. Hic exercitu educto, contendit in Argios, agrúmque eorum depopulando uaſtare pergit: tum copijs ad urbis mœnia adactis, hoſtem ad pugnam prouocare. Interea Argiuis tria millia armatorum acceſſere ab Elide miſſi, à Mantineis haud multo pauciores. Quibus freti Argiui, mox extra mœnia copias in aciem educunt: támque ordines inſtrui, armáque expediri utrinque cœpta, cum imperatores legationibus inter ſe miſſis, inducias quadrimeſtres componunt. Reuertentibus itaque nequicquam domum re infecta militibus, urbs utraque contra fœderis illius autores ira accenſa, fremere, ducésque Argiorum lapidibus à populo petiti, uixq; multitudinis impetus in ſe ruentis, & ueluti proditores ad necem uocantis, multa precando contineri potuit, ægréque impetratum ut uitæ parceretur: nihilo tamen minus eorum bona in publicum, domúsque erutæ. Parte alia Lacedæmonij parato tam in Agim regem iudicio, plenáque inſtituta, uix omnia precibus pollicitísque impleti, ſeſeq; ſi ſeruatus eſſet, ad ignominiam contractam fortiſſimis clariſſimisque deinceps geſtis diluendam offerenti, crimen condonauere: cæterum in reliquum deinde tempus decem ſumma ſapientia peritiáque uiros deligunt, quos rei conſultores adhi-

bent, mandántque, ne quid deinceps audeat illis inconsultis. Post hæc ab Athenienſibus miſſi ſunt Argÿs per mare mille delecti ſcutati, ducenti equites, quos Laches & Nicoſtratus ductabant, quibuſcunque ſtipendia priuata gerebat Alcibiades ob amicitiam, qua deuinctus erat Helÿs & Megarenſibus. Conuentu ſimul omnium celebrato, cunctis una ſententia uiſum eſt, neglectis fœderibus ad bellum accingi: tum imperatores ſuos quiſque milites ad pugnam hortati, mox arma expediant iubent. Qui cum promptè præſtóque paruiſſent, extra mœnia copias in caſtra educunt. Tum cunctis potiſſimum uiſum, primúmque omnium, Orchomenum urbem Arcadiæ caſtra adire. Traiecto itaque in Arcadiam exercitu, caſtríſque ad eam urbem poſitis, quotidiana expugnatione mœnia adoriri pergebant: urbe tandem in poteſtatem redacta, caſtra proximè urbi Tegææ admouent, certa ad eam quoque expugnandam ſententia. Verùm Tegæatis auxilium à Lacedæmonÿs implorantibus, utq; ſibi celerrimè ſuccurreretur poſtulantibus, Spartani contrà iuuentute ſua ſociorúmque auxilÿs omnibus Mantineam uerſus armati properant: rati, hoſtes audita eius hoſtis debellatione, Tegææ obſidionem ſoluturos. Mantinæenſibus haud mora fit, accerſitis mox ſociorum auxilÿs: ipſíque cum omnibus copÿs armati, contra

Laced

Lacedæmonios in aciem descendunt: conser-
tâque pugna, cum acriter dimicaretur, delecta
Argiuùm iuuentus ad mille numero bellicis
artibus apprimè militiæ instructissimi (nam-
que laboribus assiduo usu, disciplinaque iam-
pridem assueuerant) primum agmen quod in
aciem contra se steterat, primi in fugam uer-
tunt, procúlque fugientes contentius insequuti,
magnam cædem edunt: reliqua dehinc acies à
Lacedæmonijs contrà fusa, profligatáque pas-
sim. Igitur præceps cum multa cæde, mox con-
uerso in Argiuos uictores agmine, circunfusa
undique in coronam multitudine militum, La-
cedæmonij in medium cõclusos occidione omnes
necare parabant. Erant quidem cohortes illæ
pro numero hostium paucæ admodum, uerùm
uiribus & mira fortitudine excellebant. Igi-
tur Lacedæmoniorum rex in agmine primus
insistere, primúsque dimicando cuncta obnixè
moliri, ac tentare, si qua rerum eos difficul-
tate, cassiue aut periculo implicitos omnes
obruere posset. Nam quod ciuibus suis fuerat
pollicitus summa ope, dictis ut fides quàm ma-
turissimè fieret, enitebatur aliquo præclaro
facinore ab ignominia superius admissa, no-
men suum uendicaret. Verùm tunc huiusmodi
uotum haud est explere permissus. Nam Pha-
rax Spartiata, unus ex consultoribus, cuius
summa Spartæ auctoritas habebatur, iusse-

rat Arcadibus ita inclusis, commodè exitum patefieri, neq; in uitæ desperatione positos ullo pacto tentandos, aut in eam necessitudinem adducendos, ut uirtutis extremum periclitantis, ultima præsidia quærere experiríque cogerentur. Eo nuper ex Pharacus sententia iussu coactus, aperuit hostibus exitum, atque ita mille illi dicto modo emissi, incolumes abiere. Cæterum Lacedæmonij ingenti uictoria læti, trophæo erecto, domum rediere.

Anni cursu reuoluto, Athenis præfectus est Antiphon: Romæ quatuor tribuni militum creati, C. Pharrius, T. Quintius, item M. Posthumius, & A. Cornelius. Ea tempestate per legatos ultro citróque missos, pax inter Argiuos Lacedæmoniósque conuenit, simúlque societas contracta. Quare Mantinenses Argiuorum præsidio destituti, Lacedæmonio parere subigique imperio coacti sunt. Per idem tempus in urbe Argia iuuentus, quos ad munia militiæ delectos supra commemorauimus, ad mille ciuium capita simul conspirauere: consiliumq; inierant, ut uerso populari statu, rem ad optimatũ patritiorúmque administrationem reuocarent, sibi primi usurparent. Quorum cœpta cum plerisque complices proueherent, quos iam sibi opum facultate meritisq; obnoxios, fautoresq; parauerant: primùm primates populi quosq; comprehensos necant, alijs metu perculsis, iam uoti compo

compotes populi iura legésque dissoluunt: mox sibi cuncta miscendo usurpandoue rem uendicant, publicáque munera pergunt iure suo autoritateq; disponere. Hoc statu mẽsibus octo retento, pòst insurgente in eos populo, discecli cessere: quibus delectis, rursus ad populum res redijt, iuraq; popularia in pristinum statum revocata, conualuere. Altera præterea belli incendia in Græcia eruperunt. Phocenses enim & Locri odijs inter se flagrantes, suis utriq; uiribus, acie instructa, dimicando rem decreuere, in qua uictor Phocensis manus, hostium plus mille obtruncarunt. Tum quoque Niciae Athenensium imperator duas urbes captas imperio Athenienſi adiecit, Cytheram, Nisæorumq; oppidum: tum Melo expugnata, pubertatem iugularunt, pueris & mulieribus in prædam seruitutemq; abductis. In Italia Fidenates Romanorum legatos illuc à populo missos, leui quadam causa obiecta necant. Qua iniuria Romani in eos grauissimè accensi, bello ulcisci decernunt: delectuq; habito, dictatorem creant Anium Aemilium, qui more maiorum, Aulum Cornelium sibi magistrum equitum duxit. Aemilius rebus ad bellum comparatis, educit in expeditionem milites, ulturus legatorum iniuriam, descendentibus contrà in aciẽ Fidenatibus. Conserto prælio, acerrimè diu, fortissimèque dimicatum est ancipiti certa-

mine pleriſq; cæſis utrinq;. Præfecto Athenũ Euphemo, Romæ tres tribuni militum creati ſunt conſulari poteſtate, C. Phrurius, C. Corinthius, A. Sempronius. Horum temporibus Lacedæmonij cum ſocijs exercitu in Argiam ducto, Higiæ locum cepere, necatiq; eius incolis, caſtellum euertunt. Tum audito quòd ab Argijs maiora mœnia producturis ad mare uſq; prouecta forent, eò progreſſi, quod extructum fuerat, eruunt. Eo facto, domum uerſus iter tendunt. Cæterum ab Athenienſibus Alcibiades prætor creatur, cui uiginti naues datæ, mandatumq; ut ad Argios nauigans, ad rem componendam eis adeſſent: adhuc nanque tumultu ſeditioneq; ferebat ciuitas, quòd magna adhuc multitudo eorũ ſupererat, quibus optimatum ſtatus præferebatur populari: cunctaq; interturbando agitabãtur. Alcibiades igitur ingreſſus urbem, atque cum his compoſitus qui popularia iura fouebant, ex Argis eos deligit, quos Lacedæmoniorum maxime ſequi partes uidet: his urbe eiectis, compoſito confirmatoq; ſtatu populari, remigijs Athenas repetit. Eo anno iam inclinãte, Lacedæmonij cum magna manu in Argiam traijciunt: ac magna Argi parte depopulando uaſtata, exules Argiorum in Horneas habitatum mittunt: quem locum in Argia munientes, firmoq; præſidio impoſito corroborantes, mandant ut Argiam excurrendo

do, omnem infestã reddant. Simul ac discessisse inde Lacedæmonios resciuere Athenienses, Argÿs præsidio mittunt triremes quadraginta cũ mille & ducentis scutatis. Igitur Argÿ cum Athenensibus unà in expeditionẽ profecti, Horneas inuadunt: captoq; per uim oppido, præsidÿ exulumq; partem necĩ dant, alios inde expellunt. Hæc gesta traduntur anno quintodecimo Peloponnesiaci belli. Eiusdem anno sextodecimo Athenis prætor administrabat Aristomnestius: Romæ quatuor tribuni consulari potestate creati, T. Claudius, & Spurius Nautius, itẽ L. Sentius, & Sextus Iulius. Horum tempestate nonagesima prima Olympias apud Helios acta est, qua stadium uicit Exænetus Acraganti nus. Byzantÿ & Chalcedonÿ accitis secum unà Thracibus cum uiginti militũ manu traÿciunt in Bithyniam, ibiq; passim depopulati agros, plerisq; oppidulis per uim expugnatis, tetra quædam & supra modum crudelia facinora edidere. Nam cum magnum admodum captiuorum numerũ, uiros, mulieres, pueros, atq; omnis denique generis conditionisq; promiscuè ingentem turbam coëgissent, nulli ætati aut cõditioni parcẽtes, ad unum omnes ueluti pecora iugularunt. Per idem tempus in Sicilia bellum inter Egestæos & Selinuncios. Feruebant discordia pro finibus agri exorta, fluuio Amphisbetelimo urbis utriusq; contendentis agrum fi-

nésue discernente. Selinuncij itaque torrentem transgressi, primùm partem agri fluuio adiacentem per uim occupant, post id ablata insuper proximi magna parte, per contemptum illudere finitimis alia ad aliam iniuria affectis pergunt. Qua indignatione commoti haud parum Egestēses primùm uerbis hortari, multaq; disserendo suadere: deinde alienum agrum inuadere abstinerent, ac non suo, sed iniuria per uim occupato cedere uellent. Post ubi à se id frustra queri, contēdiq; insuper ius suum postulantes contemni uident, armis expeditis, in iuris humani uiolatores copias educunt: atq; loco electis aduersarijs, agri sibi ablati possessionem recuperant. Exacerbata inde inter utrosq; populos discordia, rem ferro decernere statuunt. Expeditis copijs utrinq; in aciē descenditur: atroxq; certamē accensum, quo Selinūcij uictores, haud paruum hostium numerum interemerunt. Qua clade deincens Egestæi re labefacta, cùm uiribus suis diffideret, haud iam hostī pares, Acragantinorum præsidium Syracusiorumq; sibi conciliare societatē conantur. ea frustra spe cœpta, ab utrisq; electis, legatos Carthaginem mittunt imploratum auxilium: quibus itidem renuentibus, ad maris auxilia, societatem quācunque fortuna obtulisset contrahendam conuertuntur, quorum consilia casus ipse prouexit. Leontinos olim Syracusij urbe electos, agro quoque

spol

spoliauerant. Solo itaq; patrio extorres consilium ineunt societatis Atheniensium sibi rursus cõciliandæ, per originis inter eos antiquam cognationem. Hac re gentibus communicata, quibusdam amicitia deuincti erant, communi decreto legatos Athenas mittunt oratum, uti urbibus suis ui & potentia quorundam oppressis, opem ferre properarent, simulq; eis operam suã pollicentur ad rem Siculam peragendam. Quũ legati Athenas uenissent, Leontinis antiquam cognationem, & pristinam societatem commemorantibus: tum Egestæis ingentem proferentibus ad id bellũ sibi pecuniam, quã paratam haberent, simulq; capturos armæ contra Syracusios spondentibus: Atheniensesadducti statuunt eò dimittere uiros quosdã spectatæ uirtutis & fidei, qui simul insulæ situm, opesq; & Egestæorum res diligenter explorarent: quibus Egestã peruectis, Egestæi pecuniæ uim, opũmue facultatem quanta domi pollerent per ostentationẽ iactari, quantáue suburbijs & locis proximis pro arbitrio cogere in manus esset ostendere. His diligenter exploratis, domum regressi, Egestæorum opulentiam renuntiant. Comitijs habitis de ea re, populus cõsulitur. Relata in medium consultatione de exercitu in Sicilią traijciendo: Nicias Niceratifilius, uir admirabili inter ciues uirtute & autoritate, contrariam habuit sententiam, minimè esse traijciendum: haud

haudquaquam eam adeſſe Atheniẽſibus opum uim, ut ſimul cum Lacedæmonijs potentiſſimo Græcorum populo bellum ſuſtinerent, & magnas procul in exterã expeditionẽ copias trans maria trajiciant: temerarijq; conſilij par uideri, qui Græciæ imperium ſibi, quod ſæpe tentaſſent, integris, coactisq; uiribus uendicare non ualuiſſent, eoſdem mox uana ſpe, magis quàm ulla ratione adductos parte copiarũ uelle rem grauiorem aggredi, belloq; ſubigere tentare maximam totius orbis terrarum inſulam opulentiſſimamq;, quam Carthaginienſes, gens in terris potentiſſima, cuius pollens admodum lateq; patens imperium porrigeretur, perſæpe multa bello moliti, uarijſq; conati artibus ſuæ ditioni ſubigere, nil prorſus adhuc uſq; uel uiribus conſilijſq; omnibus proficere potuiſſẽt. Quia Atheniẽſium populum Carthaginienſibus omni uipotentiæ opúmue facultate longè inferiorẽ tandem effecturum putandum, num inuictas tam diu tantis opibus gentes, tum potentiſſimas in ea inſula urbes nauibus quibuſdam debellaturos ſperandum. Hæc & pleraque alia ad rem propoſitam accommodata cum eleganter diſſeruiſſet, in contrariam ſententiam adductus Alcibiades, uir Atheniẽſium clariſſimus, hortari populum pergit, ut illud bellum conſidẽter adoriatur. Erat nanque huic uiro acerrimum in dicendo ingenium, atq; facundia ſuper ciues

omnes

omnes uehemens & elegantissima, tum genus clarissimum, amplissimæ opes, reiq; militaris peritia summa, nomenq; passim laudibus & gloria celebratum. Persuasus itaq; illius sermone, assensusq; populus, extemplò classem ad id idoneam extrui iubet, triginta à socijs triremes missæ, centum ipsi suis opibus instruunt, rebusq; muniunt ad bellum necessarijs: quinta deinde armatorum millia eis imponuntur. Eo delectu ex ciuibus habito, duces eius expeditionis tres creati, Alcibiades, Lamachus, & Nicias. Athenienses igitur in huiusmodi rebus apparandis propenso studio uersabantur. At uerò nos iam ad initium belli perducti, quod Athenarum populus cum Syracusijs gessit, ueluti persoluto quod in principio polliciti fueramus, quæ deinceps gesta accepimus, in uolumen sequens dilata prosequemur.

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBER XIII.

SIQVIDEM in explicanda historia nil usquã nobis ab aliorum scriptorũ modo & processu digredi liceat, discussis in præfatione paucis quibusdam, quantũ pro loco & tempore conuenerit, idoneè deinceps ad cõtinentia superioribus negotia, seriemq; rerum perpetuo textu deducendam, mox erit sermo conuertendus. Nam breue admodũ illis, qui ad perferendam historiæ commendationem properant, otium permittitur, differendæ narrationis, & diutius in præfationibus diuersandi. Quoniam præterea superius pollicitiꝰ sumus, in paucis nos uoluminibus nõ res modò gestas pro uirili parte descripturos, uerùm & tempora comprehensuros supra mille & centenos annos petita, maximè necessariũ uidetur prætermissa præfandi prolixitate, quàm primùm ad ipsa gesta differenda descendere: hoc solum initio commemorãtes, quod sex superioribus uoluminibus res post Troiæ fata ad eam usq; tempestatẽ gestas commendauerimus, qua bellũ ab Athenien sibus de

cret

cretum susceptumq; fuit cõtra Syracusios, quod octingentis post captã Troiam annis obtigit. In hoc itaq; tẽpus superiori continẽs prosequuti ingrediemur, à prima in Syracusios ab Atheniẽsibus ducta expeditione, terminabimusq; ad belli secundi initiũ, quod ab Athenienſibus aduersus Dionyſium Syracuſiorũ dominũ gestum est. Præfecto Athenis Chabria, Romæ tres tribuni militum cõsulari potestate creãtur, Sergius Lucius, Marcus Papyrius, M. Seruilius. Horũ temporibus Athenienſes decreto iam contra Syracuſios bello ad parandas naues, pecuniámque cogendam: tum cætera quæque ad usum belli & instruendum exercitum necessaria componenda summis studijs, & festinanter inſistebant: proditisque tribus ducibus, Alcibiade, Lamacho, Nicia, penes eos omnem gerendi belli summam imperiúmq; esse uoluere: atq; inter priuatos opulentiſsimi quique ciues populi gratiam sibi quisque impensiores conciliare: illius rei studio properantes, alij priuatis opibus sese triremes armaturos, alij pecuniam in exercitus ſtipendia & commeatus expoſituros sponte polliceri: ac plerique ex inferiori plebe ciues & inquilini, item exteri, socioriúmq; magnus numerus ultro ad nomina in militiam danda confluebant ad duces, orabántque obnixè ut inter ordines admitterentur. Ita omnes in magnam ſpem ſublati, iamiam ſibi, ueluti ad certam

tam

tam victoriam raperetur, Siciliæ possessionem, sortémq; polliceri: classe iam procincta, statuæ, quæ per urbem dispositæ erant, innumera multitudo nocte una omnes detruncatis capitibus repertæ sunt. Quod tantum facinus populus haudquaquam casu aliquo euentúue contigisse arbitratus, sed ab his potius patratum qui gloria elati, ad soluendum statum populärem inuigilarent, odio, iráque sæuire atque infrendere cœpit, eiúsque flagitij auctores inuestigare insensè, atque obnixè magnis indici præmijs propositis: inter hæc procedens quidam ex priuatis ad senatum, exponit se intra domum cuiuspiam inquilini uidisse nonnullos mensis initio nocte intempesta intrasse: inter quos Alcibiadem à se cognitum asserebat. Percunctante deinde senatu, ac quærente, quónam pacto per noctem uultus discerni potuisset: respondit, lunæ radijs proditos percepisse: quem facile per sermonis inconstantiam deprehensum, pro falso reiecere, nec ulla præterea eius rei uestigia inueniri potuerunt. Triremes instructæ centum & quadraginta Olcadum, & quas ad equos portandos parauerant: hæc præterea, quibus commeatus & frumentum, reliquúsq; omnium rerum apparatus ferretur, ingens numerus scutatorum, baleatorúmque: item equitum, socijq; nominis supra decem & septem millia, præter illos qui ad supplemen-

ta

ta aßcripti ducebantur. Tum demum ſenatus cum ducibus in ſecretum adductis, ſimul conſultare cœpere, quónam modo res Siculas tractare oporteret, ubi inſula potirentur: quibus tandem uiſum eſt, Selinuntios & Syracuſios in prædam dari, abducíque prorſus in ſeruitutem: reliquas urbes paßim uectigales, omnes Atheniensium facere, ſtipẽdiáque annua ſingulis imponenda. Poſtera die eius diei duces unà cum militibus in Piræum deſcendunt, quos uniuerſa plebs urbana ciuium, peregrinorúmque promiſcuè progredientes, ſequuta eſt. Pars cognatos ægrè ueluti in alienum orbem traiectuos, diſcedere à ſe paßi, uſque comitari: alij uaria ſpe multa hortari, polliceri multa, ſibi inuicem amicos obſtringere. Cæterùm triremes paßim per uniuerſum ſparſæ portum, uago exultantium nouis cœptis remigium pulſu perferebantur, coronis ornatas proras circumuertentes: tum armis certo ordine per tabulata diſpoſitis, luce longè per undas micante, ſplendeſcere circum omnia, oculíque inſpicientium perſtringi radijs per totum portus ambitum, in margine litoris odoramenta paßim effumantia, crateres argentei omnibus in locis poſiti conſpiciebantur, ex quibus latices hauſtos poculis aureis libabant, deos uenerati ſuppliciter, orantésque multis uotis, ut propitio numine, fauſtísque auſpicijs claßis profectionem proſequerentur. Igitur ex

Piræo demum euecti, remigijs circumnauigata Peloponnesi ora, Corcyram deferuntur. Ibi nanque commorari iussi, dum sociorum accolarumq; præsidia acciperent: ubi conciti omnes acceßere, mox inde soluentes, pronauigato maris Ionij tractu, ad extremam applicuere Iapygiam: atque inde moti, Italiæ oras perlegendo, à Tarentinis nusquam accepti trajiciunt: tum Metapontinos & Heracleenses præteruecti, appulsa inde ad Thurios classe, ibi benignè rebus omnibus excipiuntur, summámque in se humanitatem Thuriorum experti, mox Crotonam petunt, sumptóque ab his commeatu, propter Iunonis Laciniæ templum, naues remigijs impellunt, ac superare loci promontoria contendunt, Dioscuriada ducti. Post hæc Tescyletium Locrósque pertranseunt: tum haud urbe Rhegyo procul in anchoris constituti, Rhegynos hortari, ut arma secum societatémque iungere uelint: à quibus responsum est, se consilium de ea re cum reliquis Italis habituros. At Syracusij comperto classem copiásque Atheniensium intra maris Italici sinum aduectam, haud procul Siculis oris, atque in ipso traiectu adesse, tres dictatores creant, Hermocratem, Sicalium, Heracleidem: quorum prima trepidando cura fuit conscribere. delectúque undiq; habito, exercitum legatósque simul per Siculas urbes dimittunt oratum, atq; excitum populos

omnes,

omnes, ut pro salute communi nunc demum accingi, armáque sumere properent. Athenienses enim titulo & rumore belli contra Syracusios suscepti, uiribus omnibus in Siciliam aduentare: ea simulatione longè alterius sententiæ uera consilia, grauioráque cœpta tegi. Siculis populis per insidias fraudémque parari, ita uel accipiendam, quam uires Atticæ afferrent, seruitutis conditionem: uel communem libertatem contra uim hostis fraudulenti ferro defendendum. Ab Acragantinis & Naxijs responsum legatis datum: se, quod iam polliciti fuissent, pro seruanda fide, cum Athenienſibus societatem iuncturos. Himeræi uerò Meſſenijj; bello tantisper abſore promiſere, de ſocietate iungendæ ſe conſulturos interea, relaxaturósque mox: deinde Selinuntij & Geloi, adhæc Himerenſes & Catanenſes arma uiréſque ſuas Syracuſijs pollicentur. Siculorum quoque urbes ad idem faciendum beneuolentia Syracuſiorum adduci uidebantur: uerùm ſatius hac em agere, & à periculo tantisper abeſſe ducebant, dum tutò, quò tanta demum moles eſſet inclinatura, ſpectare liceret. tum quoque cum Aegeſtæi ad ſeruanda promiſſa poſcerentur, nec ullo pacto adduci poſſent, ut plus talentis triginta contribuere uellent, Athenienſium duces fidei fraudatæ, dictique inconſtantiæ incuſantes, Rhegyo claſſem ſoluunt, inde ad Naxum Siciliæ ap-

plicant. Ibi ab oppidanis amicè excepti, mox Catanam petunt: Catanenses milstibus ingressu mœnium prohibitis, duces cum paucis admisere: conuentúque populi conuocato, prætores Athenienſium in concionem prodeuntes, de iungenda ſocietate diſſerere cœperunt: dúmque Alcibiadi concionanti populus uniuerſus curata portarum parum cuſtodia, intentius adſiſteret, euulſa tantum à nonnullis per uim ualua, milites intra urbem irrupere. qua cauſa coacti Catanenſes, arma ſimul cum Athenienſibus contra Syracuſios haud ſponte ſumpſerunt. Simul dum hæc geruntur, qui priuatas cum Alcibiade inimicitias, ſimultatésque gerebant, Athenis occaſione detruncatis ſtatus captis, calumnijs eum grauibus per conciones infectabantur, conſpiraſſe illum iampridem cõſiliumq; iniſſe plerunq; aduerſus patrias leges, ſtatumq; popularem calumnias huiuſmodi crimenq; impium comprobare uidebatur, id quod Argiuis proximè obtigerat: in patrias leges coniuraſſe, primates urbis priuata potentia fretos, ſtatumq; popularem euertere adortos: demum à populo extinctos, omnes interiſſe. Igitur perſuaſus populus, creditis inſimulationibus, grauiq; admodum per concionatores accenſus ira, nauem Salaminam properare in Siciliam iubet, mandátque ut quàm celerrimè Alcibiadem ad ſe reuehat, cauſæ iudicióque reſponſurum

rum. Naui Catanam delata, Alcibiades audiens legatis nuntiantibus populi mandatum, aßumptis illicò in triremem ſuam his qui ſecum in eadem calumnia nominabãtur, unà cum Salamine naui in altum abnauigat. Vbi ad Thurios applicuere, ſiue quòd eius impietatis ſceleriſue ſibi conſcius eßet, ſiue magnitudine periculi perterrefactus, cum eiſdem, quorum una cauſa periculúmque agitabatur, arrepta clàm fuga, per latibula ex pedibus prorripitur. Qui in Salamine naui uehebantur, primùm ſatis ubiq; quæſito Alcibiade, ubi nuſquam inueniri poſſe uident, abnauigantes Athenas redeunt, populóque renuntiant quæ geſta fuere: quo commoti Athenienſes, nihilo ſecius ira in reos pertinaci inuehuntur, datísque in iudicium Alcibiadis ſociorúmque, qui ſimul aufugerant, nominibus ſolis, ſententia uacuà capitis reos iudicarunt. Aſt Alcibiades ex Italia in Peloponneſum naue delatus, Spartam profugit: ibíque Lacedæmonios multa diſſerendo accendere non deſiſtit ad inſectandos expugnandósque Athenienſes. Duces uerò qui rem in Sicilia gerebant, appulſa Aegeſtam claße, Mycaram Siculorum caſtellum capiunt, cuius ex præda & ſpolijs ad centum talenta uenundatis omnibus coëgere: exactis præterea ab Aegeſta triginta talentis, Catanam repetunt. Conſilium deinde ineũt, quánam uia locum magno Syracuſiorum portui

proximum, sine dimicationis periculo ualeant occupare. Mittunt itaque uirum quendam Catanensem, sibi utique fidum. sed ducibus quoque Syracusijs fama cognitum, cuique fides haberetur satis dignum: mandántque uti per proditionis simulationem prætoribus Syracusiorum nuntiet, quosdam Catanenses composuisse simul constituta nocte, ubi permulta Athenienstum manus sine armis, uti consueuerant, intra urbem diuertissent, somnóque oppressos repentè occupare, eadémque celeritate nauibus, quæ in portu starent, ignem inijcere: seq; ut eius consilij certiores faceret, missum. quò id tutius succederet, peragíque posset. postulare uti duces cum copijs cõdem accenderent, ac sese ciuibus ostenderent, ne fortè capto aberrantes, in discrimen adducerentur. Ille protinus impigrè mandatis acceptis iter init: ad duces perductus, omnia uti instructus erat, per ordinem exponit. recepta res ducibus simul ueri facinoris similitudine, simul fide nuntij. Cum eo mox componunt, qua nocte copias essent educturi: quo confecto, uirum Catanam remittunt. A Syracusijs igitur nocte constituta copiæ Catanam uersus educuntur. At uerò Athenienses intra magnum Syracusiorum portum appulsa classe, cum summo silentio potiuntur Olympio: locisq; circumpositis omnibus occupatis, castra sibi stationemq; munire properant. At duces Syracusij perce-

pta

pta demum fraude, raptissimè relicto quod perualerant itinere, munitiones hostium inuadunt: exeunte contrà in aciem hoste, pugna committitur: qua cæsis Syracusiorum quadringentis, Atheniensis acies reliquos fundunt, atque in fugam conuertunt. Duces itaque Atheniensium cum percepissent hostem equitatu superiorem esse, cupientes sese résque omnes agilius copiosiusq; ad obsidionem comparare, Catanam retrouehuntur, certisque nuntijs Athenas missis, epistolas ad populum dedere, quibus postulabant equites sibi, pecuniámq; mitti. quippe diuturnam eam obsidionem fore, nec sine magna ui posse obtineri: trecenta à populo talenta, certúsq; equitum numerus eò decretus traijcitur. Dum hæc geruntur, Diagoras cognomento Atheus, calumnia notatus ob impietatem, & deùm contemptum, timens iram populi, ex Attica profugit. Cuius odio promitur ab Atheniensibus edictum: Si quis Diagoram interemisset, argenteum ei talentum præmio daturos. In Italia Romani cum Aequis bellum gerentes, Lauinium expugnarunt. Hæc eius anni gesta tradantur.

Præfecto Athenis Pisandro, Romæ quatuor tribuni consulari potestate creati, P. Lucretius, C. Seruilius, Agrippa Menenius, Spurius Veturius. Horum tẽporibus legati à Syracusijs missi Corinthũ & Lacedæmona, imploratũ auxilia,

oratûmque ne se in summum adductos discri-
men desererent, extremáque experiri paterentur: concionante simul cum illis, atque Lacones adhortãte Alcibiade, decernitur Syracusijs auxilium, cuius traijciendi dux creatur Gylippus. A Corinthijs uerò cum pleræque ad idem triremes portarentur, tunc per festinationem cum Gylippo properante, Pythem cum duabus triremibus in Siciliam traijcere iubent: parte alia Catanæ Nicias & Lamachus Athenienſium imperatores, aduectis ex Attica ducentis quinquaginta equitibus, cum tricenûm talentorum pecunia, recreato exercitu, claſſem Syracuſas appellũt, atque urbi noctu clam applicantes nil aduertentibus Syracuſijs occupant promontoria & portus moles. Quod ſentientes oppidani, mox auxilio trepidè undiq; accurrunt: amiſſuſq; dimicando trecentis militibus, intra mœnia compelluntur. Poſt hæc trecentos ab Aegeſta equites quum accepiſſent Athenienſes, ducentis quinquaginta à Siculis quoq; gente miſtis, iam octingentorum equitum claſſem contraxerant. tum ducto circa Labdalum uallo, et munitione urbem obſtruere pergunt. Quo facto, pauor ingens inuaſit Syracuſios: ea trepidatione mœnibus effuſi, properabant opificibus murũ ducentibus occurrere, atq; ab incœpto repellere. Conſerto equeſtri certamine, cum creberrimè caderent propulſarenturq; tũ Athenienſes parte copiarum

piarum eò missa, locum occupant imminentem portui, locóque Polichna dicto circummunito, templum Iouis eadem munitione includere, atq; ita utraque ex parte Syracusas obsidione compescere conantur. Tantis unà calamitatibus rem Syracusiam demolientibus, plebs exanimis iam diffidere cœperat: cum renuntiatum est, Gylippum Himeram applicuisse, copiasq; ibidem undiq; contrahere. Quo nuntio spe reuocata, accingere, pristináque consistere cœperunt audacia. Nam Gylippus ubi quatuor triremibus Himeram attigit, illico sub duci naualia curauit. tum adductis in societatem Syracusiorum suadendo Himerensibus, ibi militum delectum habet. A Gelois quoque, Selinuntijs & Sicanis copias & præsidia concire properat. Contracta itaque peditum inde trium millium manu, & ducentum equitum, per mediterranea cum his iter contendens, Syracusas prosiciscitur. ac paucis post aduentum suum diebus, copias in aciem cum Syracusijs iunctis educens, in hostem contendit, nec pugna ab Atheniensibus detrectata, concursu facto, dum magna ui dimicaretur utrinque, Lamachus alter Athenienſium imperator pugnando cadit. Plerisque ultro citróque cæsis, uicere tandem Athenienses. Post eam pugnam tredecim triremes accedunt à Corinthijs missæ, sumptis inde qui uecti fuerant auxilio militibus, Gyl-

lippus unà cum Syracusana ui castra inuadunt hostium, molésque & promontoria ab hoste occupata expugnare pergunt, acie undiq; fusa. Quos contra Atheniensses agmine facto, munitionibus undiq; erumpunt. Conserta cum hoste irruente pugna, Syracusij uictoriam adipiscuntur magna cæde edita: móxque ex tota undique mole & promontorio deturbato hoste, uallum septáque demoliuntur. Cæterùm Atheniensses eo loco deiecti, copias inde omnes traducunt in alteram stationem. His gestis, legatos Syracusij rursus Corinthum Spartámque mittunt ad nouum auxilium implorandum: quibus mille à Corinthijs simul & Bœotijs, Sicyonijsq; milites dati, sexcentos misere Spartani. Nec minor interea expediendi belli cura Gylippum agebat. nam per Siciliam latè circumactus, urbibus quibusque aditis, pleroſque uariè solicitando traxit in societatem. Tum acceptis ab Himera & Sicania tribus militum millibus, per mediterranea iter tendens, petebat Syracusas. Audito eorum acceßu Siculi, properè expeditis armis in agmen procedentes, medio itinere inuadunt. In quo conflictu cecidit dimidia pars, reliqui Syracusas incolumes peruenere. Auctis sociorum acceßu uiribus, Syracusij fortunam quoq; maritimi certaminis ausi tentare, naues priſti-

nas

nas deducunt, aliásque nouas in portu constructas, & adhuc intactas experientia confirmant. Interea Nicias Athenienſium dux hæc cernens, epiſtolas Athenas mittit, in quibus ſcriptum mandarat, quàm plurimas ſociorum naues diuerſis locis accitas, acceßiße Syracuſijs, parariq; ingẽtem claßem, ut nauali pugna rem decernant, ab hoſte ſummis ſtudijs maturari, nec pariter ulla mora ſibi opus eſſe. Poſtulare in primis, ut triremes, pecuniæ quod ſatis ſit, copiaſq; quantas poßint quàm celerrimè ad ſe mittant: necnon & idoneos prætores, qui ſecum belli munia obeant. Alcibiade fuga ſubrept, tum Lamacho interempto, ſe ſolum ad tantam rem relictum, ægrè cuncta ſuſtinere, nec diutius ſanè molem illam geſtare poſſe. Hoc audito, Athenienſes Eurymedonti duci naues decem tradunt, ac centum & quinquaginta auri talenta, quibus cum Siciliam petat, mandant. Hoc circiter ætatis reuolutiones & initia patratum. nam ubi uernum tempus ſpirare cœpißet, eôdem claßem mittere parabant. Cuius rei gratia iam copias undique à ſocijs conſcribere, pecuniámque contrahere. Cæterum in Peloponneſo Lacedæmonij uerbis Alcibiadis concitati, fœdere, quod iuſtum fuerat, rupto, cum Athenienſibus bellum reſtaurant, cuius duodecim annis incendia flagrauere.

Anno reuoluto Cleoritus Athenis præfe

Elus

ctus est: Romani quatuor tribunos militum consulari potestate creârunt, A. Sempronium & M. Papyrium, Q. Fabium, & Spurium Nautium. Horum temporibus Lacedæmonij unà cum sociorum manu trajiciunt in Atticam, Agide duce, & Alcibiade Athenienſi, locumq; Deceliam occupant, ſitu manúq; ſatis munitum: quod ſibi in Atticam pro munitione & præſidio caſtellum eſſet, unde hoc bellum Deceliacum eſt appellatum. Ab Athenienſibus uerò triginta triremes in Laconiam mittuntur duce Charicle: tum in Siciliam octingentæ, decretæ cum quinque clypeatorum millibus. At Syracuſij deliberata nauali pugna, triremibus octoginta inſtructis in hoſtes enauigant: quibus Athenienſis claſsis ſexaginta nauibus in aciem educta, occurrere pergit. Vbi confligi cœptum, iam undiq; ex munitionibus & præſidijs confluxerant Athenienſes ad mare, litúsq; complerant, partim ſpectandi è terra certaminis gratia, partim ſi quid pugnando aduerſi obtigiſſet, auxilio ſuis ut in promptu parati adeſſent. Quod ubi à ducibus Syracuſijs negligentius haberi præſidia, munitionúmque cuſtodias animaduerſum eſt, eos, qui urbis præſidio relicti fuerant, clam per occulta circũuectos, ad hoſtiũ munitiones procurrere iubent, ubi nautica facultas omnis, pecuniæq; reconditæ habebantur, tum rerũ omnium appar

apparatus, impedimentáque militum congesta. Quò cum peruenissent, defensa per paucos loca deprehendentes Syracusij, oppugnare adoriuntur. His, qui ad mare descenderant, accurrentibus auxilio, magnam eorum cædem faciunt. Tum clamore ingenti per castra sublato, cum ad classem usque pugnantem tumultus sonitu perlatus exaudiretur, res insperata dimicantium curas ad se conuertit, uariéque perculsa Athenienſium acies funditur: atque in reliquam stationem adhuc sibi tutam defensamq; confugiunt, insectantibus passim sine more, sine ordine ullo auersum fuga hostem Syracusijs, dum in terram euadendi nullam tutò patere sibi uiam cernunt, quòd iam duas munitiones hostis captas haberet, in agmen insectantium conuersi retro, & ex fuga pugnam redintegrare coguntur, uaga iam ac passim studio insectandi solutis ordinibus, classis Syracusana incompositè ferebatur, in quam uicti agmine collecto conuersi, impetum uictoris primum comprimere, inde etiam dispersas uires frangere, uersaq; fortunæ uice, superatum in fugam uertere cœperunt. Atque inter insectandum naues undecim suppressere, reliquas in insulam usque insectati compulerunt. Soluto prælio, trophæa ab utrisque erecta sunt: ab Athenienſibus victoria nauali obtenta, à Syracusijs re terrestri optimè gesta.

Cum

Cum nauale certamen euentum huiusmodi accepisset, Athenienses audito quòd intra paucos dies cum Demosthene prætore classis adesset, statuunt nullo amplius pacto ante earum copiarum aduentum belli fortunam experiri: Syracusios contrarium consilium agebat, priusquam Demosthenes accederet, auxilijsq; confirmarentur magis, omnia moliri, obnixè adeò insistere, ac ui cogere hostem ad pugnam capiendam, & decernendam, atque ita indices classe instructa inuadere cunctantes, atque intra munitiones se continentes lacessere ad certamen, uarijs iritamentis prouocare. Tum suadente Aristone quodam Corinthio nauta, uti nauium proras & breuiores & depressiores constituerent: re perspecta, consilio parent, quod in posterioribus deinceps maris periculis magno præsidio extitit, ac persæpe ea causa re Syracusijs bene gesta, superiorque propè euasit ubique. Triremibus nanque Atticis infirmiores ipsa figura proræ compagibus excelsius suspensæ eminebant. Quam ob rem fiebat, ut earum rostra nihil concursu, nisi aut paria aut eminentiora maris loca petere ferireque ualerent: inde leui damno premi hostem, Syracusiæ uerò compages ad proram coroboratas depressasq; ferentes incursu rostrorum una persæpe infrictione triremes supprimebant Athenienſium, atque ita singulis dre-

bus

bus castra inuadendo, oppugnatione terra maríque tentata, nequicquam cuncta infestando Syracusij, nil quietis hosti dari, frustra tamen omnia moliri, nihilq; usquam uiribus proficere, dum intra stationem consistere conquiescendo, nec pugnandi copiam hosti faciendo, Atheniensibus ea sese tutari arte cura fuit. Verùm ubi nonnullis prætoribus incaluere animi, pugnæq; studia incendi, exæstuaréque cœperunt: nec iam diutius lacessentem ultrò, atque illudentem ueluti per contemptum tam insolenter, tamq; impunè hostem ferre possent, arma expediunt seseque ad decernendum accingunt, acie in magno portu totis utrinque uiribus extructa. Erant Atheniensium partes celeritate triremium, rerumq; maritimarum experientia, disciplina prætereà & arte nautarum longè superiores. Verum ea omnia alioquin ad uictoriam per æquor apertum maximè requisita, frustra illis tum usui fuere, in angusto quodam sinu commisso certamine. At Syracusij conferris nauigijs infensi protinus adesse, nil otij ad quicquam expediendum, nil quietis hosti sinere, quos ex tabulatis obsistere cernunt, eos primos hastis transfixos inde deijcere: alios fundis saxisq; petitos locis undique deturbare, prorasq; deserere impulsos cogere: postremò pleraque incursando uostris per aduersas proras insedere. moxq; cũ hoste connexi, saltim medias Atheniensium

sium carinas (tanta uincendi libido trahebat) sese inijcere, ibiq; cominus iam gladijs rem gerentes, edere speciem pugnæ pedestris. Ita rebus undique afflictis, Athenienses in fugam præcipites aguntur: quos Syracusij insectati, septem suppresere triremes: pleraque compagibus discussis reddidere prorsus ad munia belli inutiles. Elatis iam in certam rerum suarum spem Syracusijs, hoste tum propè terra mariq; profligato, ecce repentè procul apparent Eurymedon & Demosthenes cum ingenti classe, innumerisq; copijs adnauigantes. Nam in transcursu à Thurijs & Messapeis præsidio iure sociali accepto, supra trecentas naues adducebat, militum ad quinque millia, præter eos qui in onerarijs ad supplementa portabantur: arma præterea pecuniaq; magnam uim, adhæc machinæ & omnifaria instrumenta ad expugnationem requisita. Postremò rerum omnium maximus apparatus ad quoscunque belli usus afferebatur. Quo repentè prospecto, fracti rursus animi Syracusijs, spesque & fiducia successu priore concepta, mox languescere, ac retrò relabi cœpit: nec iam facile deinceps sese pares hostibus uires comparare posse. Demosthenes explorato iam satis hostium loco, collegas hortatur ad occupandas moles & promontoria, nulla aliàs ui posse obstrui urbem. Assumptis itaque decem millibus grauis armaturæ,

maturæ, totidem leuis, noctu Syracusios inuadit. Ita repentino atque improuiso hostibus impetu irruentes, parte munitionis præsidijq; potiuntur: mox intra septa molis irruptione facta, muri partem occupant, concursu repentè ad ea loca à Syracusijs facto: tum Hermocrate cum electa iuuenum manu properè auxilium ferente, inde nil minori quàm inuaserant impetu uiq; eijciuntur. Athenienses, qui nocte tenebris cuncta inuoluente, in diuersa præcipiti fuga ruunt, imperitiáque locorum cuncta inuoluente, alij alio itinere dispersi, palantesq; rapiuntur. Ac Syracusij una cum sociorum manu propensius insectati, necarunt ad duo millia & quingentos, magno numero expeditorum sauciato, multisque armorum spolijs potiti sunt. Post eam pugnam Sicanus unus ex prætoribus, à Syracusijs mittitur cum duodecim triremibus in alias circum urbes, ad nuntiandam socijs uictoriam, & imploranda auxilia, uiresq; undique contrahendas. Cæterum Athenienſium res deteriori in dies spe fieri, retróque cedere: tum ex circum tetræ spirantibus aura maligna paludibus, pestilentia contingere, atque male afficere cœpit exercitum: nec mali modus esse, contentius perpetuò sæuiente cœli inclementia, ob stationem qua classis continebatur, undique cœno palustri limoq; conclusam. In hanc igitur difficultatem ad-

ducti duces, inter se consultare cœperunt, quo facto opus esset, quémue rerum potissimum sequi cursum expediret. Demosthenis erat sententia, quàm celerrimè Syracusis relictis, Athenas nauigandum, longè satius ac maximè tutissimum uideri, patrio solo armatos adesse: contráque Lacedæmonios ferocissimam gentem, finitimoq; lacessentem bello, proprios lares tutando periclitari, quam procul in alieno propè orbe, ueluti relegatos residendo per Siculas orus tempus, pecuniam, copias ipsas, maxima rerum momenta atque ipsum salutis imperijq; columen frustra, incassumq; conterere. Nicias uerò contrariæ sententiæ auctor, id in primis opportunum conuenientsue negare: turpe admodum esse, atque ignauissimæ gentis certum documentum dari, ita nequicquam nulla ui, nulla causa cogente cœptam destituere obsidionem: satis triremium, satis copiarum, pecuniæ quoque magnam uim superesse. Præterea pacem cum Syracusijs iniussu populi componere, minime iuris sui esse: nec id sine salutis periculo fieri posse, relicto sponte munere, publica auctoritate sibi demandato, nullo reuocante in patriam redire: in tanta occasione haud cessaturas plebis concitatorum artes, quorum consilia, oculi, studiáque omnia ad primatum inuidiam conuersa, nihil inobseruatum, nihil quod maledicendo posset deprauari præ-

termit

termitterent: mox instructos calumnijs affore, criminibúsque populum uarijs concitaturos in capita & salutem suam. Reliqui subinde qui ad consilium uocati acceßerant, alij Demosthenis consilium in primis probare, alijs Niciæ sententia magis tuta uideri: atque consultatione mutuis altercationibus distracta, nihil certi decernitur, dubióque diducti consilio, uariè multa meditando, nequicquam perßistere, nihil aggredi audere. Syracusijs interea magna à socijs præsidia accedunt, à Siculis & Selinuntijs, item Gelois, Himerensibus & Camarinis: crescentibus uiribus, simul populo fiducia audaciáque crescere. Athenienses cõtrà pauore admodum graui perculsis, diffidere, morbo iam paßim sæuiente, luridisq; omnia fœdante contagijs, quo magna militum multitudine absumpta, iam tum interierant plerique eodem periculo uitæ adducti, ægrotare: tum languor quidam, animíque torpor habebat omnes, salute prope desperata, quòd sibi abnauigatio negaretur. Tandem tumultuante multitudine, cum iam contineri nequirent, idémque omnes tum commorandi tædium, tum cupido discedendi præcipites in naues ageret, Nicias reditum in patriam militibus probare coactus est. Ducibus itaque iam concordi sententia annuentibus, milites, trepidè sua quisque impedimenta colligentes, &

uasa undique intra naues congerunt. Completis iam triremibus, malos & antennas extollunt ad uela uentis danda: tum duces multitudini nuntiant, ubi datum signum acceperint, omnes illico prompti adsint, nulla usquam mora detineat quenquam. Si quis retardauerit, in litore relictum iri. Comparatis omnibus, cum postera die statuissent abnauigationem, luna noctis initio deficere uisa est. Quam ob rem Nicias admodum perturbatus, ut erat naturâ religionis cultor obseruantissimus, tum propter excellentiam exercitus pestilentiam exercitum depascentem, ingenti deûm formidine tali portento corripitur. Móxque accitos aruspices consuluit: à quibus responsum est, post tres sequentes dies abnauigationem oportere differri. Hoc responso hi quoque, qui sentiebant cum Demosthene, religioni deûm timore maioris mali parere coguntur. Syracusij cognita per transfugas eius dilationis causa, triremes omnes militibus completas instruunt, numero quatuor & septuaginta. Tum eductis pedestribus copijs, hostem terra mariq; adoriuntur. Vrgente iam extremo discrimine, classis ab Athenien sibus illico armatur, nauium sex & octoginta: inde trepidè instruuntur acies. Dextrum cornu Eurymedonti datum, cui contrà à Syracusijs Agatarchus prætor disponitur: alterum cornu duxit

Euth

Euthydemus. Huic quoque Sicanum ducem Syracusij opposuere, medium agmen in Atheniensi Menandrus tenuit, in Syracusia Pythes Corinthius. Signo dato phalanx Atheniensium sese porrigere pergit secundum litus, quia maiore triremium numero constaret eorum acies, ea maxima re atque arte, qua superiores esse, uicturique uidebantur si successisset, amisere uictoriam. Nam Eurymedon multitudine fretus procul sensim abnauigando, cornu hostiũ circũuenire adoritur. Quem ubi ab ordinibus & reliquo agmine satis digressum conspexere Syracusij, impetu rapto, remisque citatis, in eum feruntur: interceptúmque ab acie suorum intra sinum nomine Dascona, quem tenebant ipsi præsidio munitum, compellunt: qui iam undique à circunsistẽte hoste in angustum locũ cõclusus, cogitur in terrã appellere nauigia, ibiq; transfossus à quodam, mortem oppetijt: septemq; naues eodem loco obtritæ periere. Iám que accensa passim omnibus pugna, copijs efferuescere, ferocitérque concurrere ordines, ac truci quisque intentus in hostem acie dimicare pergebant: cùm rumor male cœptæ rei ducem cum plerisque triremibus interijsse, palàm cœptus diuulgarat: ac per ora periclitantium iam increbrescens, iras audaciamq; militum conuertit in pauorem, titubaréque tota cœpit acies eo nuntio concussa. Primæ

omnium quæ locum Eurymedonti in ordine coër
centem tenuerant triremes, inclinare cœperunt,
inde ferocius instare. Turbatis & iam cedenti-
bus Syracusijs, successúq; nouo efferatis animis
irrumpere, reliquáque ui pellere agmina con-
tendunt. Victi demum Atheniēses, in fugam uer
tuntur, atque inter pauentium tumultus, &
fugientium passim trepidationes, cum nihil
cuiquam certi præsidij succurreret, urgen-
te undique passim, atque omnia consilia
interturbante uictore, pleraſque triremes egit
fuga præceps in breuia quædam loca, & in
portus extremos uadosa, limóque subterfugi-
entia. Quod ubi Sicanus aduertit, Syracusio-
rum prætor, olcada confestim complet sarmen-
tis & fascibus, multa pice superiniecta. Hanc
igne subiecto ad comburendas naues in breuia
fluctuantes, uadisque retentas compelli iubet,
quibus iam infumantibus, incendium Athe-
nienses opprimere tantæ cladis exorsæ propera
rant, flammámque erumpere parantem undiq;
occupatam extinguunt, & ex firmatis nauí-
bus per tabulata conserti, repellere fortiter, im
pigreq; inuadentem hostem, extremumq; pe-
riclitari, cum nusquam sibi, nisi in dextris soli
ullam salutis spem, defensionémque relictam
cernerent. Tum copiæ pedestres auxilio accur-
rere, præstóque adesse ad eas litoris partes,
ad quas & fuga naues suorum appulissent.

Cum

Cum itaque utrobiq; ferociſſimè dimicaretur, acies Syracuſia pedeſtri prælio demum inclinata, funditur. Cæterum per mare uictores profligata hoſtium claſſe, Syracuſas repetunt. Pauci eo prælio Syracuſio cecidiſſe proditum eſt: Athenienſium uerò haud minus duobus millibus, triremes decẽ. & octo diſſipatæ. Succeſſu tali Syracuſij confirmata ſpe (iam enim periculum deinceps omne penitus tantis propulſatum uictorijs urbe procul abeſſe uidebatur) non ſolum conſidere rebus ſuis, uerùm multo contentiori certamine moliri omnia, ſummiſq; obniti uiribus ad obſidenda caſtra, & hoſtem ad deditionem cogendum, illico portus oſtia, ducto quodam ſepto, exituſq; iunctis clauſuris obſtruunt. Leuibus nanque triremibus ad litus compactis, prima anfractus labra utrinque coërcuerant naues, deinceps in ſumma unda, ubi profundius ſubire fundus uidebatur, natantes firmarant in ordinem, anchoris in altum demiſſis. Harum præterea carinas mutuo nexu per ferreas catenas, & uncos conſtrinxerant, quas demum tabulis oratibuſq; inſtratas continuarunt, eo quòd ſtrenuè pontem iunxere. tridui laboris opera tantum opus conſtitit abſolutum. Agitabantur interim Athenienſibus uaria conſilia, ſalutem ſibi proſcientibus ubique ab hoſte, fugamq; obſtructum iri. Demum triremes omnes deſtruunt pede-

stribus copijs, delecto fortissimo quoque complere, atque in nauium multitudine, eorumq; effrænata audacia, qui ueluti in desperatione salutis essent, extrema periclitaturi perterrefacere, atque ab incœpto deterrere Syracusios. Principes igitur ordinum omnes cum ex toto exercitu audacissimum quenque delectum nauibus imponentes, quinque de centum & uiginti triremes complent, reliquam copiarum partem per litus disponunt. A Syracusis contrà pedestris acies pro mœnibus urbis instructa stetit, naues quatuor & septuaginta armatæ: tum libera soboles omnis, pueri imberibus annis, necdum bello maturam satis ætatem naues subsidiarias conscenderant, trepideq; unà & solicitabundi parentibus in certamen descendentibus aderant, eorum uires, ferociamq; in dimicando conspectu suo corroboraturi. Muri deinde circum undique portum ducti: cuncta præterea urbis eminentia loca, unde posset acies spectari, constructa passim mortalium corporibus conspiciebatur: mulieres cuiusque conditionis, matres familiarum, uirgines, puellæ, quique per ætatem à belli munijs aberant, omnes undique cum summa trepidatione & solicitudine, ad spectandum ueluti extremi certaminis discrimen, confluxerant. Eodem tempore Nicias Athenienſium dux, cum iam acies utrinque proc

procinctæ confligere parauerunt, conspecta periculi magnitudine perculsus, haud tulit pedestri quod agebat agmine in terra tum frustra uersari: sed confestim relicto peditatu, nauem quandam conscendens circumuehi, singulas quasque suorum triremes adire pergit, omnes ad uictoriam hortari, prætores in primis, unumquenque nomine appellans manibus obtentis obtestari, primi omnium uirtutis quisque sua documenta nunc maximè cùm res extrema postulabat, edant: nec sese in hac sola & reliqua rerum spe destituant: meminisse in hoc congressu dimicaturos, conspicarique oportere sibi rem eò demum discriminis adductam, ut solis dextris & fortitudine patriæ simul, suæ ue cuiusque salutis spem ac defensionem gerant: parentes liberorum suorum commemorando pietatem concitare, claris parentibus ortos ad retinendum uirtutis paternæ nomen, nouúmque suæ nobilitatis præstandum documentum accendere, ne familiæ gloriam uetustam per se pollui, néue senescere famam patiantur: quos à populo quondam ob merita ornatos præmijs, laudibúsque sciebat, eos multa commemorando admonere, ne quid dedecoris pristinis ornamentis indignum admittant. Tempus iam extremum adesse, quo laudes quondã iudicio omnium meritas, uel fortiter dimicando

sibi cumulent, uel admittant per ignauiam. Postremò necessitudinem cunctis, in quam demum res sint adductæ, proponendo, trophæa Salaminæ extructa in memoriam adducendo: postulare, ne partam tantis periculis laudem, patriæq; nomen iam passim gloria celebre, ac diuulgatissimum, obscurari nunc primùm, obliterariue patiantur, nec sese ueluti ignauæ mancipia Syracusijs hostibus tanto præmio indignissimis, dedere sustineant. Hu uerbis cunctos hortatus Nicias, rursus in aciem pedestrem ad suos ordines refertur. Mox undique ex uniuersa classe uocibus sublatis, læti milites, de more, Pæana canendo, naues ex ordine remis impellunt: quodq; fœlix adorientibus, faustumq; cœptum sit, numina precatus ad cœpta dissoluenda, hostle cursu, ut uidebatur, præoccupato, properant: quo inspecto Syracusij, correptis ascensisq; summa celeritate nauibus, agmine citato procurrunt, hostemq; accelerantem tempestiuè assequuti premunt: moxq; consertis manibus, à dissoluendo septo reuocatos ad certamen dimicandum compellunt, concursuq; uariè utranque aciem miscente, cum alij ad litus appellerentur, alijs medium portus æquor pateretur, nonnulla alia ad munitiones uis auocaret. Breui dissipatis ordinibus, dispersa triremes, palantesq; incerto cursu passim fluctuantium

tium more deferri, reuocato iam à septis ad mæiorem curam tumultu, per totum ubique portum uaria ubique diuersis in locis miseri. Conspicere erat singulari propè concursu certamina, iam tum obnoxijs animis utrinque ferociter atque indefesse pro victoria dimicari. Athenienses nauium multitudine freti, tum desperato prorsus salutis aliunde præsidio, pericula intrepidè subire, nihil extimescere nunc consistendo, nunc hostem impellendo, feroces usque impigrè consequendo, omnino rem uariè gerere. Postremò strenuè constanterq; periclitãdo mortem oppetere. At Syracusios tum parentes circum undique, liberi, uxores in speculis positæ, monebant, cum ueluti in theatro communis salutis se periclitaturos, & sua quisque uirtutis domesticos testes atque imploratores adesse scirent, eo stimulo subacti, uires animis, audaciam uiribus contendere: alter alterius exemplo concitari, pro sua quisq; uirili maximè eniti, ut proprio primùm periculo ac capite victoria patriæ parta, iudicaretur. Incensa itaque utrinq; tã effrænatis animis pugna fuere plerique qui carina sua uehebãtur hostis incursu transfixa, mox in proras pugnantiũ insiliret, mediq; in cuneis excepti dimicare pergerẽt: alij ferreis uncis se cum hoste uincientes, cominus corpus corpori conferendo rem gerere: plerunque propriis

iam

iam carinis attritis, saltu in diuersas translati, ui facta, repentè præclarum conspectu, memoratúque facinus occupare uictrices: atque inde partim defensoribus cæsis, partim in mari deturbatis, integra hosti adempta carina, rursus in certamen ferri. Postremò per uniuersum portus sinum fragor illidentium & perfringentium carinas rostrorum procul exaudiri, dimicantium quoque uarios clamores in æthera iactari, gemitusq; & lamenta cadentium per litora circùm latè resonare. Interdum nauem unam, miserabile admodum, cernere erat à compluribus simul impetu facto petitam, rostrisque undique perfossam, irrumpente per aperturas fluctu, cum ipsis uiris à gurgite subter in profundum hauriri: alios carinis suppressis, cum enatando salutem retinere properarent, sudibus, iaculis, hastis, omniq; genere telorum undique petitos, in mediis undis animas reddere. Nautæ uerò ubi promiscuè miseri tanto tumultu cuncta, tamq; acri furore sæuire pugnam conspexere, cum persæpe in unam triremem pleraſque simul agmine facto irruere cernerent, attonitis animis pauentes circunspicere salutem: cum neque quod sequerentur, neque quò se conferrent signum ullum usquam extolli perspicerent, neque ipsis persæpe ad tantam laboris & periculi molem digerendam, satis consilij aderat: nec si

quis

quicquam horum fiebat, nihil intelligi iussa imperantium, nihil prospectari daretur. Postremò nihil quod usquam proferretur ad reuocandos ordines cerni, nihil quod enuntiaretur audiri posse, fragoris obtundentis æthera latè magnitudine, telorúmque multitudine prospectum eripientium: hinc collidentium inter se, ac transfodientium fragor nauigiorum: illinc pulsus remorum remigiorúmque trahentium ictus creberrimi litora, procul maria, cœlumq; ipsum sonitu resultare, uocésque pugnantium reboare, eorumq;, qui ex litore spectantes suis secunda uocabant, fortunámque & uires lætis clamoribus prosequi, uel excitare pergebant. Totum nanque litus hinc Atheniensium copijs, illinc Syracusijs passim stratis constabat. Inde fieri nonnunquam, ut si quos certamen haud procul à litore commiscuisset, uti uarijs in locis crebrò contigit ab occurrentibus: econtrà socijs proximi protegerentur. Qui uerò è muris spectabant, ubi rem suis succedere uidissent, lætis mox clamoribus applaudere, atque adiuuare fortunam: ubi contrà periclitari miseros ac premi, tacitis supplices gemitibus manus ad cœlum tollere, dijs uota precésque multis cum lacrymis pro salute periclitantium effundere. Neque in tanto agmine cuncta uicissim nunc luctu, nunc lætitia successu stragem promiscuè miscente fortuna, mar-

teq;

teq; sine more sæuiente, ulla furoris, crudelitatisque, miserabilis casus, & spectaculi species abfuit: his animo spe uictoriæ, illis contrà extrema desperatione furentibus. Ac ueluti belli impetus tulit, nonnullæ Syracusiorum triremes sub mœnia patriæ dimicãdo, ui hostium pulsæ, dum se defendere obnixè pergerent, diram suis pugnæ faciem, ac miseranda sub oculis spectacula præbuere. Cognatos ibi quisque suos ante ora obtruncari, è fastigijs murorum cernere cogebantur, parentes filiorum uulnera cadentium inspicere, ac uoces implorantium nequicquam impacato dolore excipere: coniuges uirorum, fratres & sororculæ fratrum iugulatorum animas, miserámq; necem conspectu sequi, inexpleto luctu tolerare. Cum uerò iam per multum tempus atrociſsimè cum maxima utrinque cæde certatum esset, nihilo tamen usquam pugna remitti: : hil enim qui carinis discussis iam cum periculo per fluctus uehebantur, audebant ad terram confugere. Nam si ex suis utrilibet, quos pugna excedere, litúsque petere prospexissent, Athenienses eò protinus accurrentes, multa improperando obijcere, sæuis iurgijs increpare: postremò percunctari, nunquid deserto maris præsidio, sat ad litus fugientibus usquam forte spes oblata foret, Athenas remigijs per terrã reuehi posse.

Syr

Syracusius peditatus astans in litore, paribus conuiciis suorum fugam comprimere: cur se conscendere classem, secúmque in pugnam proficisci contendentes, initio pro audacia prohibuissent, nunc ita sponte suos in mediis hostibus pro salute communi periclitantes destituant, quo tandem pauore perculsi, quare hosti pergant? num portus, fauces, & ostia eo consilio à se obstructa, ut hoste fuga prohibito, haberent ipsi quẽ fugerent: atq; in Syracusii nominis excidium conuerterent suamet machinamenta, tantopere contracta: sibi demum præsidia salutis non in victoria, sed in litore quo confugerent: quærenda censerent cum cutque mortalium semel moriendi necessitatem natura imposuerit, quam tandem forent honestiorem mortem adituri, quàm patriæ extremum periclitanti succurrendo: pro aris, pro focis, pro coniugibus, liberis, parentibus constantissimè dimicando concidere: quos spectatores ac testes sui certaminis adesse uiderent, implorantes eorum dextras, tam turpi & ignaua fuga desererent miseros, atque hosti in seruitutem, prædámque & contumelias prodere pergerent. Talibus à peditatu conuiciis ac probris in fugientes ad terram iactatis, qui eò confugere properarẽt, eo pudore repulsi, rursus in certamen referebantur: tametsi nauibus

uibus contritis, ac corpore uulneribus confecto, agrè uitam tuerentur. Qui ad urbem periclitabantur, Athenienſium agmen primo impetu in fugam diffunditur: mox reliqui ordines, ut quiſque fugatis proximè pugnabat, paulatim cedere: poſt breui tota inclinari acies, ac paſſim fuga fieri cœpit, ubique fugientibus inſtare cum magnis clamoribus. Syracuſij naues quæ ad terram uſque appellentes inſectari, qui inter alta non perierant, impulſi in breuia & uadoſa è nauibus iam penitus diſcuſſis, ac ſubter undas ſubſidentibus exiliebant, atque in exercitum pedeſtrem euadere properabant, per ſinum latè portus ubique totum tabulæ arma uirûm, ac dilacerata paſſim corpora nauium, per ſummas undas uarie fluctuantia, ueluti ex ingenti naufragio & tempeſtate diſiecta conſpiciebantur. Quippe quum ſexaginta Athenienſium triremes eo conflictu diſſipatæ per fluctus ferrentur, Syracuſiorũ uiginti ad ſummum: quarum ſexdecim concurſu attritæ perierant. Confecto prælio, Syracuſij quantaſcunq; potuere triremes in terram ſubduxere: ſimulq; ut ciuium, ſociorumq; cadauera legerentur, cura ſumma adhibita, quos publicis honoribus, ſepulcriſq; recondi placuit. At uerò Athenienſes concurſu ad tentoria facto, multa cunctì orare, ut iam militibus miſeris ſuæ quoq; ſaluti conſulere ipſi, rationem habere

habere uellent. Quo in conuentu Demosthenes primus ait, dissoluendum esse septum, dum lassitudo & fiducia simul per uictoriam recentem capta, ab ea custodia auerteret hostes, triremes confestim complendas, ac repentè nihil minus quàm talem expectantibus Syracusijs audaciam classis à se profligatæ irrumpendũ: nihil usquam fore impedimẽto, quin facilè uoti compotes euadant. Niciæ consilium longè diuersum penitus fuit, relinquendas penitus naues, ac per mediterranea potius itinera in socias urbes confugiendũ. Cui mox assensi omnes unamente quasdam ex nauibus incendio dant: tum ad profectionem sese quisq; properè comparant. Cum iam passim diuulgatum ferretur, eos ea nocte discessuros, Hermocrates Syracusios hortatur, ut omnibus copijs noctu instructis exeãt, quáque fugiturum hostem crederent, uias & itinera ubique omnia occupando insideãt. quo à Syracusijs neglecto, cum magna pars uulneribus curandis insisteret, tum exercitus omnis corpora ex certamine lassa & defatigata potius curare studerent, ac quieti dare, nihilominus ipse rem persequi cõsilio pergit: certos equites mittit ad hostium stationem, qui nuntient eis præmissas cladem à Syracusijs properè copias ad itinera passim, quò profecturi essent, occupanda, ad obsidendas uias, & exitus omnes.

Equitibus imperatæ sequutis, iam obscurante nocte, Athenienses eos à Leontinis clàm ob amicitiã missos ad se, nuntiatũ id ad cauendas insidias rati, haud mediocriter turbatis cõsilijs, à profectione supersedere: quòd nisi ea fraude reuocati à fuga, retẽtiq; fuissẽt, tutò omnibus ubique abire, atq; euadere licuisset. Illucescẽte iam die, mittuntur à Syracusijs in diuersa milites ad exitus uiarum & angustias, faucésque itinerum occupandas. At uerò duces Atheniensium distincto in duas partes exercitu, saucios, ægrotósque & impedimenta in medium agmen disponunt: quòd ad pugnam integri idoneíque uidebantur, partem ex ordine procedere, alios ultimum subsequi iubent, atque eò ducto, acie instructa Catanam poficisci pergunt, illos Demosthene, reliquos Nicia ductante. Descendentibus illis, quinquaginta triremes relictas Syracusij alligantes, intra urbẽ traxere: móxq; eductis inde uiris omnibus, ac repentè armatis cum omni copiarum ui abeuntem persequi hostem properant: extremum tandem agmen assequuti, sine mora conserendo manus, atque è diuersis locis accensa pugna, ab itinere ad dimicandum reuocant. Triduo itaque miseros insectati, uarijs undique circumuenti necessitudinibus, ad decem & octo millia necarunt, septem millia capta: in quibus ipsi duces Demosthenes & Nicias abducuntur, reliqua

turba

turba militibus in prædam data. Ita demum Athenienſes undique obſtructa ſalutis uia circumuenti, armis traditis, ſeſe hoſti dedere compelluntur. His rebus geſtis, duo à Syracuſijs trophæa extructa, ſpolijſq; ducum hoſtis pari numero in utroque præfixis, in urbem regreſſi ſunt: ac tunc illico dijs ſacra publicè ab uniuerſo populo peracta. Poſtero die conuentu aduocato, conſultari cœptum, quid de captiuis eſſet conſtituendum: ubi Diocles quidam uir ſumma auctoritate, & inter populi principes clariſſimus, huiuſmodi ſententiam protulit: Duces ipſos uirgis uerberibúsque primùm mactatos, mox etiam cum probro necandos, reliquam captiuorum turbam tunc per officinas omnem ad lapides cædendos diſtribuendam. Poſt hæc ſociorum nominis Athenienſes capita, nudatis corporibus, ſub haſta uendenda, ipſis Athenienſibus ad opera in uinculis proſequenda traditis, duas farinæ menſuras in cibum dandas. Quod decretum cum recitatum eſſet, Hermocrates in concionem prodiens, intercedere, atque impedimento eſſe ne ſciretur à plebe nitebatur. Multáque proclamando aſſerere, uictoria clementer ac humaniter uti ſcire, longè quàm ipſum uincere ſatius eſſe. Tumultuante nihilominus populo, atque ipſi concionanti uarijs undique clamoribus obſtrepente, Nicolaus quidam

dam duobus præstantißimis liberis in pugnæ cæsis orbatus, in suggestum profertur, à domesticis propter membra iam ætate labantia sustentatus: quem ubi populus concionabundum conspexit, confestim pacato tumultu, arrectis in senem auribus, intenti adsistere, rati parentem ob cladis acceptæ iram contra captiuos, uelut in necis filiorum ultionem, sæuum aliquod atroxq́; dicturum conuicium. Silentio paßim facto, senior ille huiusmodi sermonis initium habuit.

ORATIO NICOLAI SYRACVSII PRO LIBERANdis captiuis Atheniensium.

Earum calamitatum, quæ bello infligi solent, uiri Syracusij, mihi in hac extrema uita degenti, haud minimam partem, quæ fortuna pugnæ inferre solet, illatam omnes conspexistis. Nam cum duos liberos iam ætate, uiribusq́; pollentes educaßem, mittere utrosque in periculum patriæ (uti par erat) nihil sum cunctatus. Nuntium demum allatum accepi, perijße ambos in acie necatos: ita quærenti pòst per dolorem, magisq́; in dies cognoscere cupienti, quid uita ipsa momenti in se gerat, quid uiuendi finis efficere poßit: illi profectò perbeati, perbeataq́; nunc demum uita perfrui uidentur. Huius uerò spiritus ipsius, lucisq́; quam inuitus

haurio

haurio miserrimè iampridem, tædet, pigétque, qui omnium longè calamitosissimam infelicissimámque trahi mihi uitam conspicio. Illos nanque, quam demum necessitati naturæ frustra debuerant, anima pro patriæ salute in tempore effusa, quanquam præmatura, præclara tamen utique mors in æternam fama gloriam & immortalem piorum societatem proculdubio transtulit. Ego uerò extremis confectus annis, omnium indigens, omni meorum patrocinio destitutam senectam, solo uix spiritu retentam, duplici dolore confodior, cui dulcissima simul proles erepta est, orbitas misero deploranda: tum aliena ætati imbecillæ, & membris iam labantibus quæritãda præsidia. Nam quantò generosius ac ferocius illi cecidere, tanto dulciore, maioréue desiderio affectam utique mortalium reliquere memoriam: quare nomen Athenienſe, mihi merito utique, mihi inimicissimũ, atque extremo odio propter meorum pietatem execrabile esse debet: quippe quem uidetis trementem membris, & toto procumbentem corpore, non à liberis meis, uti æquum esset, quos illi ferro abstulere, sed à domesticis miserum alieno obsequio subleuari. Verùm si conspicerem, uiri Syracusij, hoc ipso conuentu de solis Athenienſium demeritis statuendum esse, haud iniuria quidem tum ob tantam patriæ illatam calamitatem, tum priuatis meis malis

& doloribus in eos amarè atq; atrociter quantis poßem uiribus inueherer. Cæterùm quoniã simul & de habenda infelicibus miſericordia, & de communi bono, & honeſtate nunc maximè conſultatur: qua in re quale demum ſint uniuerſæ orbis terrarum gentes iudicium de populi Syracuſani modeſtia & prudentia facturæ, potißimùm uideo uerſari communis boni, honeſtatísque primam omnium, ſine ullo penitus diſcrimine conſultationem ducemus. Populus quidem Athenienſis temeritatis ſocordiæq; ſuæ dignum utique ſupplicium tuliße uidetur à dijs immortalibus primùm, deinde à nobis, quos nefaria iniuria læſerant. Numẽ profectò per ſe potens, atque paratum ſtat intenta in eos ira, qui uiolato gentium iure, bellis iniuſtis diuina humanáque confundere omnia pergunt, quíue ſuaſmet ipſi opes & faſtigia rerum humanè ferre neſciunt, eorum plerunque audaciam uæcordiámque inopinis calamitatibus, extremísque malis uel obruunt dij, uel coërcent. Cui nanque in mentem unquam uenire potuißet, Athenienſes, qui ablatis ex Delo decem millibus talentis, re tanta argenti ui locupletata, ducentis triremibus in Siciliam traiecißent, exercitúmque cum eis ad quadraginta & amplius millia pugnantium tam incredibili clade, tam extremis demum calamitatibus circumueniri, deleríue potuiße tam funditus,

ut ex

ut ex tantis copijs, & tam potentißimo apparatu, non solùm nauis ulla relicta non supersuerit, uerùm ne nuntius quidem claßis euaserit? Cum itaq; iam palàm multis exemplis compertum habeatis, uiri Syracusij, mortales quoscunque superbiæ immanitas extra se, modumq; conditionis humanæ insolentes rapuerit, dijs iuxtà hominibúsque summè inuisos, ac ueluti perniciem quandam execrabiles haberi in hoc uestro felici successu quadratum perpetuúmq; huic nostræ urbi per secula opto, salutata blandè fortuna uerebundi simul & propitiè gratulabundi. Videte ne quid insolens & inhumanum per elationem commiseritis. Quænam obsecro pietas, quod seueritatis exemplũ, quod specimen esse maiestatis prudentiæue, aut modestiæ ualet, prostratum atq; ad pedes procumbentem hostem iugulare? Quæ deinde gloria, ipsum eundem nudum, uinculis constrictum ulcisci ulterius, ac sæuire odijs pergere? Nam qui deiectos à fortuna ferocius, neglecta commiseratione insectatur, quique aduersus calamitatibus & miserijs obrutos iram & crudelitatem retinet, hic utique suæ conditionis primùm oblitus, imbecillitati humanæ uim afferre uidetur. Nemo enim unquam post cælum conditum seculo tanta sapientia, tantáque potestate inueniri potuit, qui fortunam, uel qua demum sit natura, percipere, uel illius uolubili

tatem sistere ualuerit: quæ quidem suopte ingenio calamitatibus, & humanarum rerum, uti conspicere licet, exagitatione, euersionibusq; indies uarijs graßata, tranquillitati secundisq; euentibus insidiatur: quos ipsamet nunquàm rata fide, nũquàm tutò, uel sine fraude prosequi uidetur. Ac ueluti sui ipsius muneris clemẽtiæ ue summa semper inuidia flagrans, ac pœnitentia beneficij à se collati, mox in diuersum adducta desæuit: nec infestißima quicquam diu lætum inconcußumq;.

Hic mihi fortaße nonnulli dixerint: Vim primi sponte iniuriasq; intulere, nunc hostis ulciscendi nobis est manu parta potestas. Sed per Deos immortales, num satis superq; sumptum de ipso populo supplicium? Grauius etiam multo ipsa culpa, in captiuos quid atrocius animaduertere demum contenditis? Ipsi profectò sese digna ultione periere: nam sese ipsos, armaq;, quibus salutem tueri consueuerant, ultrò dedere in manus nostras, fidei nostræ suas animas, sua quisq; corpora commendauere. Ea re credentes (uti humanum est) sibi uictorum iras per clementiam conciliatum iri. Indignum uempe, per Deos immortales, atque atrox ni mium, miseros illos, qui ad fidem nostram & humanitatem, ueluti ad aras quasdam Deũm, confugerunt, spe nostræ benignitatis & clementiæ, & per crudelitatem & sæuitiam fraudari.

dari. Nam qui contra nos ira odioq; implacabili flagrando perrexere, in pugna cæsi uiribus uestris, omnes interiere: isti uerò sese dedentes in uestram potestatem, gladijs simul cum ira depositis, supplices pro hostibus uestræ clementiæ facti sunt. Qui enim in ipsa pugna hosti arma corpusq; dedunt, eos uiribus diffisos, eam ultimam salutis spem tentare constat: quòd si sua spe deluси, contrà rapiantur ad supplicia, calamitatem quidem cogentur illi insperatam subire: uerùm qui id coëgerint, auersò sanè, immaniq; ingenio existimabuntur. Eos enim, qui cæteris præesse, uereq; principes haberi contenderint, uiri Syracusij, in primis oportet nõ tam armis corpora sibi circum undiq; munita protegere, quàm bonis artibus & clementia ad rerum fastigia subniti. Nam qui pauore coacti, & ui imperata faciunt, cuncta ad id obseruantes momenta, cum primùm per occasionem licet, repentè inuisi imperij iugum ceruicibus excutere properant. Si quos uerò mansuetis moribus, & ingenio miti principes nacti fuerint, (ea est omnium animantium natura, mansuetudine magis quàm ui gubernari) firmo in eos amore conciliati, non imperium modò quod gesserint, illis contingere ac confirmare, uerùm longè in dies amplius reddere nituntur: perinde ac clementia & uirtute imperantium parendi uoluntatem, & studia mortalibus expri-

mere. Quid enim aliud magis Medorum deleuit imperium, quàm crudelitas & superbia principum, patientiam subditorum tandem demolita? Nam deficientibus primùm Persarum populis, maxima reliquarum gentium multitudo desciuit. Quo nanque modo Cyrus priuato quodam loco proditus, priuatus & ipse initio, post ad regium euectus culmen, uniuersis Asiæ gentibus imperauit? eò nanque flagitij sola eum benignitas & clementia moderandi prouexit. Crœsum nanq; regem à se captum, quanquam sibi inimicissimus hostis esset, non ulla molestiæ ui affecit: uerùm multis ornatum beneficijs reddidit: atque eisdem moribus & artibus erga cæteros reges & populos usus, cunctis æquè dilectus charusque habebatur. Diuulgata igitur & collaudata passim eius per omnia loca mansuetudine & clementia, omnes Asiæ populi certatim studijs & officio, reges antè capere sibi, quique & conciliare societatem contendebant. Verùm quid ego quæ procul olim locis & temporibus gesta remotissimè, propè iam à memoria absoluere, commemorare perrexerim? In urbe nostra haud multo post hanc tempestatem, Gelon priuata familia progenitus, totius princeps Siciliæ creatus est, cunctis circum undique populis ac urbibus in ditione sua sponte conce-

den

dentibus. Inuitabat enim atque alliciebat ad se cunctos mortales eius uiri comitas & clementia, quam in calamitatibus & miserijs oppressorum maximè ostendebat. Cum itaque ex eo tempore Siciliæ principatum nostræ huiusmodi humanissimis artibus urbi paratum acceperimus, uiri Syracusij, summa ope cauendum est, ne laudes & gloriam maiorum nostrorum uirtutibus partam, nos per sæuitiam & inhumanitatem polluere atque obscurare pergamus: neque illos nobis imitandos proponamus, quibus more ferarum, truci atque inexplicabili furore per alienas miserias grassari uoluptas existit: neque præbenda usquam inuidiæ, atque his, qui nostra odio habent, occasio deprauandæ uictoriæ, ut aliqua causa dicere ualeant, nobis indignis atque ingratissimis immerito fauisse fortunam. Dulce nanque & exoptabile uidetur, in aduersis rebus habere qui nostras communi dolore deflcant miserias: rursúsque in secundis, qui communicata lætitia Dijs nobiscum unà, fortunæque gratias agendo congratulentur. Quæ quondam armis præclara facinora uictoriæque parantur, plerunque fortunæ, uel ipsi tempori solent adiudicari. Verùm secundas res modestè temperantur, humanè perferre, id certum propriúmque uirtutis existit

documentum, in animis fortunatorum sita. Quare ne obscurae inuidere patriae uelitis, hoc nomen per uniuersas orbis terrarum partes laudibus clarissimis, & aeterna fama celebrandum, Athenienses non modò armis, uerùm & ipsa humanitate, & clementia, à Syracusijs superatos. Iactabant nanq; illi, & gloriabantur, se benignitate & mansuetudine longè mortales cæteros anteire: cum tamen uestram ipsi ijdem in se clementiam uenerari ac prædicare gentibus uniuersis cogerentur: & qui primi sacellum, aramq; misericordiæ extruxisse dicuntur, hanc ipsam in urbe Syracusiorum se pulcherrimam confitebantur, & sanctissimam inuenisse, expertosque ab alienigenis esse eius religionis auxilium celeberrimum. Quibus uestris beneficijs palam cunctis passim populis constare oportebit, illos meritò sua culpa, suisque demeritis corruisse. Nobis uerò indigna passis, æquo iure fortunâ fuisse propitiam: quum iam palam mortalibus constabit, præter ius omne illos uitæ nostræ insidiatos: tumq; bellum tentasse genti illi, quæ neque in sæuissimos hostes crudelis atque inclemens esse ualuerit: à nobis uerò superatum populum illum, quem temeraria ambitio ad eos insectandos, & per insidias lacessendos adduxit, quorum misericordia infensissimis etiam inimicis ignoscere consueuit.

Ita

Ita factum Athenienſium non modò uarijs per reliquas gentes criminibus feretur, penitúsque damnatum uidebitur cæteris populis: uerùm & ipſi ſponte ſemetipſos accuſabunt, ſuáque primi cœpta deteſtabuntur, quum cognoſcent, quibus tandem uiris infenſi eſſe cœpiſſent. Egregia res eſt, & propè honeſtiſſima, uiri Syracuſij, amicitiæ ſibi & beneuolentiæ, prima per officium initia, primáq; iura occupare: & ingo ſcendo calamitoſis, iras conceptas extinguere, tum miſerendo ſubmouere diſcordiam. Nam beneuolentiam inter inimicos oportet inuiolatam, immortalemq; ſeruari: odia uerò irásque in aduerſarios, quàm celerrimè fieri poteſt, tolli. Ea nanque ratione ſociorum ſemper, & eorum, qui te incolumem optent, augeſcere: ſed hoſtium contrà neceſſariò, inimicorumq; numerum tibi decreſcere uidebis. Qui perpetuis perſequi inimicitias odijs, & implacata flagrare perrexerint iracundia, horum proculdubio res in magnis ad occaſum & ruinam properant. Pronipotibus eoſdem ſuis, iniucundum, inconſtans, infeſtum, ac nulla prorſus parte tutum patrimonium parare conſtat: quippe quorum res omnes fortunæ ſimul inſidijs, inimicorumq; odio ſemper obnoxiæ relinquãtur. Non nunquam enim id obtigiſſe conſpeximus, ut qui potentia præſtarent, quíque quondam hoſtes

ſuos

ſuos longè uiribus opibúsque uicißent, momento temporis eo faſtigio deturbatos, in deteriorem ruere his longè conditionem, qui tamen olim faſtu inſolentiaq; fortunæ conſueuerant alios proterere. Cui rei bellum utiq; nuperrimè à nobis deuictum, palàm atteſtari uidetur. Nam qui ad nos obſidendos acceßerant, initio multis copijs, ingenti opum ui & excellentia potentiæ, hanc urbem uallo circumundique obſtructam uiolabundi coërcebant: pòſt, fortunæ mutata uicißitudine, captiui intra hæc mœnia omnes, uti conſpicitis, uinculis quoque conſtricti, pauore miſerabili tenentur. Tutißimum itaque, nec minima laude dignum uidetur, alienis inſtrui pro tempore calamitatibus, externaq; exemplo miſeriæ aßueſcere uirtuti, probisq; moribus, atq; animum uacuum ira, clemẽtia, atq; miſericordia in primis comparatum habere: & quum aliquid cuiquã mortaliũ (ueluti res humanæ ſæpe ferre ſolent) aduerſi acciderit, nõ iam uelut ferùs belluis eße duros, ſed generi ſuo male affecto miteſcendo ignoſcere, et afflictis pro humanitate cõmiſereſcere mortalibus oportet. Innumeris nãq; fortunæ caſibus, & inopinatis cuẽtis fortunas, corpus, uitam denique ipſam omnem quiſq; obnoxiam trahimus: nil ætatis nobis, nil momenti terrore, periculo, inſidijs'ue uacat. Hinc ciuiles

ſeditio

seditiones terrent, illinc latrocinia, prædationes infestant: aliunde semper aliud incumbit, bella, casus, euenta, incursus: ipsa demum rerum omnium mutabilitas, incompertis penitus homini cuncta modis, momentisque insidiantur: in quibus euitare incumbens assidue, per occultas uias, & incertos exitus, periculum difficillimum est admodum illi, qui intra societatem, cœtúsque hominum degere perrexerit. Quapropter si deuictis misericordiam ueniámque negauerimus, diram utique & amaram contra nostram metipsius salutem deinceps in posterum sempiternis seculis legem statuemus. Neque enim fieri posse, uel debere uidetur, ut qui inexorabili sæuitia crudelitatem in alios exercuerint, ab alijs unquam clementiam facilitatémque expectent: ut qui dira immaniter intulerint initia, lætáue recipiant, & ex antiquis Græcorum moribus, & institutis, qui tantos interfecissent uiros, in ipsa spiritus exhalatione inclamari communia cunctis legitima. Quis nanque Græcorum passim omnium dabitur, qui eos unquam, quis sese dedidissent, quíque ad uictorum fidem, misericordiámque confugissent, indeprecabili duxit damnãdos supplicio? aut cui demum misericordia crudelitate deterior, temeritas prudentia, procacitásque & contumelia, modestiæ & uenustate, priorum quæ admissa fuit, omnibus

bus id mortalibus naturâ tributum uidetur, ut his, quos contra se infensos uenire per uim uiderint, contentè resistant: victis uerò ac prostratis parcendo cedant: illorum uidelicet, ut par est, retundere certantes audaciam: horum miserijs & calamitati, molito iam iræ impetu, ultrò commisereſcentes percellitur intus utique sponte, ueluti ipsi afflictè ingemiscendos, ipsa communis natura mortalium, nec iam ulterius persistere, sæuireq; alijs ualet animus noster, quum illos uidet, qui nuperrimè pari conditione contra hostes steterant, mox re mutata, deiectos ac supplices extrema spe fidem hostis spectare, corpore ad subeundum quicquid victori libuerit parato. Vincuntur, uti puto, mitium uirorum semper animi in primis utcunque misericordia, quodam mutuo conditionis cõmunis intus affectu perculsi. In bello Peloponnesiaco Athenienses magnum Lacedæmoniorum numerum in insula Sphacteria conclusos, olim cepere, quos omnes pòst uti erant, captiuos Spartanis incolumes restituere: Lacedæmonij uicißim, captis tã plerisq; ex Atheniẽsib⁹ socijsq;, pari clemẽtia usi redimẽdi captiuos hosti potestatẽ fecere pro re mediusfidius, atq; belli ipsius gloria factum ab utrisque. Græcos enim eousque quo uictoria potiantur, tendere inimicitias decet: & eò pœnas exposcere, do-

nec

nec domitum debellando hostem in potestatem redegerint: qui cum iam uiribus prostratum, & ad fidem misericordiámque uictoris prouolutum ulterius exagitare & distorquere perrexerit, immanis ille haud hostem ulciscì, sed potius imbecillitati humanæ infensus esse, & uim afferre conatur mortalitati. Cui tam obstinate sæuienti, fortasse quis haud intempestiuè ueterum sapientum dicta proposuerit: Vir, caue ne nimium fidas: Cognosce teipsum: Considera fortunam omnium dominam. Cuius rei gratia maiores parentésue totius Græciæ, in uictorijs olim bello partis, curauere, ne lapidea, sed lignea potius utcunque trophæa erigerentur? Quòd eo uidelicet, ut his breui tempore consumptis, quàm celerrimè auferrentur è medio monumenta discordiæ. Postremò si qui inimicitias implacabili prosequi uoluerit, iracundia, aduertite simul quæso, quid sit humanarum rerum inconstantiam imbecillitatémque contemnere: persæpe nanque uel minima temporis concussio, uel quodcunque fortunæ mutamentum fastuosos & insolenter agentes repentè periclitatos proculcant. Quòd si expediat etiam ad gloriam, neglectis bellorum damnis, supplicibus hostibus non inferre malum, quæ unquam quæso alia honestior, ac magis idonea dabitur, quam præsens occasio clementiæ et humanitatis in uictos ostendere? Qui tanti ad ami-

citiam conciliandam momenti exaucupati? Nec existimaueritis populum Atheniẽsem ob cladem in Sicilia acceptam funditus uiribus exhaustum contabuisse. quippe cuius imperio ditioníque pareant omnes fermè Græciæ insulæ: tum non Europæ modò, sed totius Asiæ maritimæ subiecta teneantur. Superioribus nempe, nec diu, temporibus apud Aegyptum quum trecentas naues uiris plenas amisissent, tum maximè regem ipsum, qui haud dubie uicisse uidebatur, ad iungenda secum per ignominiosam etiam conditionem fœdera compulere. Rursus eruta quondam eorum urbe à rege Xerxe, haud multo post id patratum, eum quoque superarunt, tantis opibus potentissimum, móxque sibi uendicarunt Græciæ totius principatum. Ipsa enim eius urbis potentia, in maximis calamitatibus, quò magis urgeri ac premi se uidet, eò uiolentius ac ferocius exurgit, atque prorumpit in aduersos, nec ulla ui cogi posse uidetur ad sese abiciendum, uel diffidendum, & humile quicquam aggrediendũ. Præstat igitur, in primisque honestum est, pro acerbitate & iritamentis concepti iam odij & inimicitiæ, nobis ut eorum societatem potius per clementiam conciliare properemus, parcendo captiuis. Nam si miseros neglexerimus, nihil prorsus nisi animo furenti morem fœdissimè gesserimus, explentes frustra iracundiæ libidinem, sine ullo prorsus usu tam

tetrum

tetrum facinus molientem. Si incolumes nostra
reddiderimus clementia, mox aderunt cum la-
crymis immensa turba eorum, quos tam incom-
parabili donatæ salutis beneficio affecerimus,
inexplebili uoto dextras tam propitias támque
mites amplexabuntur: reliquæ ubique gentes
factum probabunt, uirtúsq; hoc modo nostra,
modestiáque in cœlum extolletur. Celebrabitur
per orbem terrarum mite ac tractabile Syra-
cusij populi præ cæteris ingenium. Hæc profectò
utcunque res ipsa fatetur, sunt ipsa, ut ita di-
cam, ueritate certiora: ita res habet. Nec infi-
cior quidem fuisse inter uarias Græcorum tur-
bas, qui captiuos olim iugularint. Quid igitur?
Siquidem illis ea laudi res attributa, nobis imi-
tandi quoque erunt illi qui laudis & gloriæ cu-
ram habuere: sin ipsi illi à nobis primi facino-
ris immanitate uituperantur, idque execra-
bile uisum fuit tam fœdè patratū. Ne per deos,
quæso, de nobis ipsis eadem criminum præbere
pergamus illis documenta, quos apertè constat
erraße grauißimè: quousque quidem nihil in-
dignum patiantur à nobis hi, qui salutem suam
nostræ fidei commendauere. Palàm populus
Atheniensis à cunctis gentibus meritæ culpæ
damnabitur. Vbi uerò auditum fuerit, con-
tra ius gentium in captiuos à Syracusijs con-
tempta fide sæuitum eße, mox in nosmetipsos
ueluti patrati sceleris auctores, undique ui-

tuperium culpaq; omnis transferetur. Etenim ficubi quicquam pensi habendũ, si qua Athenienſium intercedere merita poßunt, eſt inter cætera profectò tam præſtantißimæ ciuitatis ꝓuerenda maieſtas, cuius gratia ciues ſuos eorum participes beneficiorum reddere conuenit, quæ mortalium ſocietas inter ſe ſolet ſanctißima pietate communicare. Hi nanque ſunt homines illi, à quibus primis Græciæ quondam populi depoſita uictus priſci feritate, cibos humanos accepere, quos ſibi ſeorſum priuatáque gratia à dijs tributos, nihilominus abſque ullæ vrorſus inuidia opportunè utiq; communi uſui cunctis exhibuere. Ab his ipſis leges inuentæ, quibus cõmunis uita ex agreſtibus & uiolentis moribus, in æquatam & tractabilem redacta eſt ſocietatem. Hi primi omnium confugientibus ad fidem ſuam, miſeros mortales tutati, ſuppliciũ leges ediderunt, & exemplo ſuo per reliquas ubique gentes, ut ſeruarentur, adduxere: quarum quum principes & auctores extiterint, earum nunc præſidio deſtituti, res nempe ſupra modum indigna, & inſolens, atque hæc ad uos omneis dicta. Cæterum quoſdam quoque priuatim, quos obnoxios humanitati conſpicio, ſuæ profeßionis & officij commonefaciam. Vos omnes appello, uiri digniſſimi, quibuſcunque exiſtit eloquentiæ & eruditionis aliqua in ciuitate parta facultas, uos, inquam, eorum miſericor

sericordia moueat, quorum patria cunctis patet mortalibus, ueluti communis quædam institutionis & eruditionis officina. Vos quoque, quibus Deûm castissimis & arcanis mysteriis cura fuit, horum insinuatores, inuestigatoresque saluti restitutæ, quiq; iam bonarum artium, humanitatisque participes estis facti, tantæ beneficentiæ gratias habentes: quique mox participaturi, eisdem bonis præstatis, haud abiicientes proprias spes, fauete miserrimis. Nam quis, obsecro, locus hospitibus alienigenis relinquetur alius usquam, quo ad disciplinas capiendas liberius atque commodius possit accedi, sublata Atheniensium ciuitate? Leue quidem in delicto demeritum, sed ampla admodum, & pleraque eorundem extant ad beneuolentiam edita munera & officia: tum quoque præter urbis reuerentiam & dignitatem, priuatim si quis rationem captiuorum scrutari perrexerit, haud iniustè misericordia dignos inueniet. Nam si fuerint ex sociis, imperantium iussu coacti arma capere: quod siquidem in eos, qui per insidias & fraudes iniurias sponte inferunt, iuste uendicari licet. At inuitis certè, uique ad delinquendum coactis, æquum erit utique ignoscere. Quid de Nicia dicam, qui causa in initio pro Syracusijs in senatu suscepta, solus de exercitu

in Siciliam traijciẽdo, repugnauit quoad licuit, ac semper peregrinantium in eas partes Syracusiorum summam curam gerebat, hospitióque deuincere sibi propè omnes pergebat. Quàm igitur absurdum, quámue tetrum esset, Niciam ipsum, qui rem nostram Athenis tutatus est, pro meritis & gratia supplicio afficere? quámue deinde extremæ feritatis, si pro sua in nos beneuolentia, clementiam in sẽ nostram non consequutus, sæuitiam experiri cogeretur? Tum propter munus publicum, quod nulla in nos ira, sed uel uiro iusto populi urgente, recusare non licuit, num traheretur ad pœnas? Ipse uerò huius contra nos belli concitatori Alcibiadi simul & nostram & Athenienſium ultionem effugisse, ac scelere impunito, uersari inter mortalium cœtus licebit? Hunc nos, quem constat longe Athenienſium omnium humaniſſimum haberi, ne communi quidem dignabimur misericordia? Quapropter me, nempe uitæ nostræ inconstantiam, mutabilitatémque considerando, piget, pudétque afflictorum fortunæ. Nam qui paulò antè inter clariſſimos Græciæ principes uenerabatur, & ob singularem uitæ integritatem laudibus ubique celebratus, summa rerum omnium felicitate per totam circunſpectus urbem ferebatur genitricem, nunc in arcta uincula illiberaliter con-

ſtrictus

strictus, sordida uestę, deformi aspectu captiuitatis, calamitates ultimas cogitur experiri: tanquam fortuna in eius uiri uita uim suam ostentare uoluerit, cuius insolentem nimirum licentiam, ludicrámque petulantiam decet nos pro humanitatis modo coèrcere, neque crudelitate & sæuitia barbarica in uiros cognato sanguine, & ex eadem nobiscum stirpe progenitos desæuire. Nicolaus hac oratione ad populum habita ad Syracusios discessit: auditámque cum illis concionem recitasset, omnes ferè ad misericordiam adduxit auditores. At Gylippus Lacon implacabili in Athenienses odio flagrans, mox in concionem conscendit, ibique his uerbis loqui cœpit.

ORATIO GYLIPPI LACONIS PRO NECANDIS CAPTIuis Athenięnsibus.

ADmiror supra modum, uiri Syracusij, quum uos conspicio uerbis quibusdam tam breui in eorum mutare ac uerti sententiam potuisse, quorum facta, uiolentaq; manus uestram multis cladibus afflictam, penè obruere. Nam si demum uobis in animo certum est, eorum comprobare audaciam, qui ad euertẽdam

patriam & mœnia uestra subruenda dextris armatis, atque infensis animis acceßere, quid iam ulterius frustra contendendum? Quid oportet eos ad ultionem sui concitare? qui nullam se accepißе sponte, etiam in extremis propè malis, offensam fatentur? Date mihi ueniam, quæso, per Deos immortales, uiri Syracusij, qui liberè uerbis per ueritatem erumpentibus, sententiam meam explico. Spartanus nanque sum, atque utor Spartano sermone. Nam si principio quis inspicere studuerit quónam modo Nicolaus habendam suadet Athenienſium miſericordiam, à quibus orbata prole senectus eius ac miserabilis facta est, ipse miser in conuentu, uestе lugubri, multis lacrymis orbitatem deplorat: tum non modò sentire, sed & suadere conatur, eorum miserendum eße, qui proprios liberos crudeliſsimè ingularunt. Quæ nam est hæc in se súosque immanis pietas? quæ feritas inaudita? quod demum hoc diræ stoliditatis deliramentum? Nihil iam amplius utique mente constat: neque audiendus, qui nece obliteratorum atrociſsimos suæ prolis carnifices saluos eße iubet. Enimuero aßentiendum censerem, si soli sibi tanta clades incubuißet, solíque uni deflendum conspicerem: uerùm quantos uos uideo in hoc conuentu, cuius sanè miseret, afflictos sedere, quibus lugetur natorum manes in pugna interemptorum? Ad quod uerbum cum ma-

gnus

gnus sedentium numerus gemitibus & lugubribus suspiriis infremuisset, subiecit ille: Agnosco iam, inquit, per has tandem querelas, ueros læsorum dolores. Hi mihi gemitus patefaciunt, quibus hæc est inflicta calamitas. Quanti præterea inexpletis lamentis, alij fratres, alij cognatos aut amicos nequicquam desideratis cæde sublatos. Huic quoque uerbo cùm multò maior turba ingemuisset, tum Gylippus: Conspectas, inquit, Nicolae, quantam Athenienſium gladij multitudinem in hoc cœtu cruentarint, languentémque ac miseram reddiderint? hos omnes utique nihil à se tale demeritos, clarissimis ac iuctissimis corporibus priuauere. quibus nempe tanto nomen Athenienſe odio haberi, execrationíque debet, quanta suos quisque olim, quos amisere, charitate amplectebantur. Quónam pacto non esse tetrum ac dirum facinus potest (uiri Syracusij) sanguinem pro nostra salute fusum tam nihil pendere, támque obliuiſci miserecordiæ nosmet domesticæ, generi uestro illata, ut eorum qui sponte pro hac urbe tuenda sese gladijs hostium obijciendo occubuerunt, manes multos errare patiamur? Carnifices huius miseræ plebis in media hæc mœnia inter nos uersari incolumes? Rorantes cruore nostro manus impunè liberas cõspicere possumus? Hæc'ne pietatis munera? has gratias nostris de-

fensoribus referamus? Illi fortißimè pro suis ciuibus, pro communi huius urbis libertate dimicando uitam effudere? nos ultrò suis interfectoribus salutem tuebimur? Quàm disparia, dij immortales, quàm inimicißimis, ingratißimisq; hæc propria sunt, uel stupentibus similima, ut pluris uitam sæuißimi hostis, quàm piam gentis nostræ memoriam facere studeamus! Quidnam est istud aliud, quàm utrunq; probare, & cædem nostrorum ciuium iure inultam relinquì debere, & hostis salutem meritò inuiolatam eße oportere, ut haustos iugulis nostris spiritus crudelitati Athenienſi debuiße fateamur? Hæc de nobis meruistis manes fortißimi? ubi ubi uis gentium? quò ceßit conditio uictorum? quóue memoria cuiq; fuit? Victoriam cladi nostræ per socordiam condonabimus? Ornare decreuistis publicis titulis eorum, qui cecidere, sepulcra: quæ nam obsecro maiora ornamenta adhibere, quibus potioribus uictimis unquam parentare poteritis, quàm carnifices suos sibi ad manes ad huc inultos inferias mittere? nisi iam fortaßis per Iouem eos, quod utique uereri incipio, ipsos extrema insaniæ adducti, ultrò in ciuitatem transcribere, trophæáque animata & uiuentia necatis uestris constituere malueritis. Sed hostis nomine mutato, supplices appellantur. Vnde sibi, quæso, hanc humanitatis appella-

tion

tionem promeriti probantur? Nam qui principiò de his rebus leges & instituta tulere, calamitosis habendam misericordiam: contrà si qui, quos lædere per iniquitatem & peruersitatem perrexissent, eos supplicio statuerunt cohibendos. Quo demum in ordine captiuos istos distribuemus? an inter calamitate miserabiles? Quænam, malum, eos prius nulla usquam, nempe à uobis iniuria lacessitos fortuna? quæ necessitas demum coëgit, bellum quiescentibus intra fines suos inferre Syracusijs? Quídnam compulit pace, quam omnes gentes probant, cunctíque mortales lætam & iucundam optare uidentur, contempta, ad nostram urbem eruendam accurrere? Ita profectò perhumanum tutúmque consilium, bellum ui & iniuria plenum suscipientes, nihílque eius laboris, nil periculi prætermittentes, cuncta postremò pòst cœpto assequendo indefessis aduentes & obstinatis animis. Siquidem uicissent, inexorabili plebem hanc miseram excepturi crudelitate: nunc secus ac sperauissent fraudati uoto, ac rebus omnibus lapsi, misericordia, & humano supplicum nomine, culpam mitigare suam, intentúmque olim à se iugulis nostris contendunt deprecari supplicium. Cæterùm si palàm redarguantur, quòd per insitam ingenijs nequitiam, auaritia & libidine imperandi suadente, præter spem in has meri-

tò præcipitarint calamitates, iam desinant accusare fortunam: neque implorato frustra supplicum nomine, culpam propriam pergant defensare. Hoc nanq; uiris illis licet, ac permittitur, qui integro consilio, & innocenti animo fortunæ coguntur inclementiam experiri. Verùm hi uitam omnem prauis consilijs, iniustitia, iniquitate, iniurijsq; plenam trahentes, humana diuinaq; iura uiolãdo, nullum iam usquã sibi misericordiæ locũ, nullum prorsus refugium ueniæ reliquere. Quid enim turpius dabitur, quod non ab his inueniatur excogitatum? quid tam tetrum, tamq; intolerabile, quod non sint exequuti? cupiditatis & auaritiæ id maximè proprium habetur, nunquàm bonis fortunisq; suis expleri, satiariue potuisse: semper alienis rebus sitibundi, uulturis rapacis more auidæ rapinæ insidiari: quæ procul absunt, nihilq; ad se pertinent, arte, dolo, fraude, omni denique ui tentare, aggredi incautos, sibi cuncta uocare uelle. Hæc omnia ab his gesta conspeximus. Nam cum opibus potentiaq; super omnes Græciæ populos res eorum pollens potensq; uigeret, secundam fortunam ueluti onus quoddam sibi graue admodum haud sustinere ualentes, Siciliam tam uasto maris pelago repostam sibi usurpare, eiusq; incolis omnibus in prædam & seruitutem adductis, fundum proprium facere sunt adorti. Graue, atque admodum ab æqui-

tate

tate remotum est, nulla accepta iniuria, nulla causa, bellum inferre pergere alienigenis & amicis. Et hoc ipsum commisere. Cum enim superioribus seculis uiderentur uobis amicitia reconciliati, repentè mutato consilio, uestrûm tale quid expectante nemine, quod sanè incredibile uidebatur, tantis copijs Syracusas oppugnare conati sunt. Superbum præterea, supraq; modum insolentissimum uidetur, & temerarium, de hostis supplicio ante uictoriam, ueluti præoccupata belli uictoria, decernere. Neque hoc ab his delictum est prætermissum. Nam priusquam traiecissent in Siciliam, communi inter se sententia decreuerunt, Syracusios & Selinuntios in prædam & seruitutem datos abducere, reliquas urbes imposito stipendio, uectigales sibi facere. Cum itaque ferocissimam intra horum pectus auaritiam exæstuare constiterit, fraudelenta insidijsq; plena ingenia, insolentiam intolerabilem, crudelia & cruenta consilia, nocentissimam deniq; uitam: quæ nam demum, cum in manus uenit eorum, misericordiam mouere quempiam debet? quandoquidem haud obscurum sit, qua sint ab Athenienſibus Mitylenæi quondam habiti clementia. Nam cum eos superaſſent bello, nulla alia illata iniuria suscepta, nisi quòd seſe solum in libertatem uendicare statuissent, decreto iam inter se ante id bellum populi excidio, cũctos intra urbẽ

captos

captos iugularunt: dirum utiq; crudele ac barbaricum facinus. Atque hæc in Græcos commissa, in socijs, in eos à quibus plerunq; beneficijs & opera fuerint res eorum adiutæ. Nec iam profectò indignum, neque ægrè ferendum, si quæ cæteris olim intulere, nunc eadem ipsi supplicia experiantur. Iustũ nanq; est, ut quam quis legẽ in alios tulerit, eandem æquo animo ipse subeat. Quid dicam de Melijs, cuius urbis ab se per uim captæ, pubertatem (dictu miserabile) omnem immaniter pecudum in morem iugulatarum, necarunt? Scionæos subinde, qui Melijs cognato sanguine iungebantur, eandem coëgerunt experiri fortunam. Ita duos populos ab Attica crudelitate raptos, atque occidione funditus occisos: adeò, ut ne relicti sint miseris, qui cadauera iugulatorum passim solo iacentia sepelirent. Qui Scythæ, quæ barbaries, quæ demum feritas hæc commisisset? Ita uerò qui sibi humanitatem uendicare contendit populus, duobus sæuissimis decretis, duas urbes tales à stirpe necauit. Iam operæpretium est disserere, & spectare, quidnam in urbem Syracusiorum moliri parabant. Agro depopulato mœnia in obsidionem occluserant: tum uti rebus ad uim inferendam instructi accesserant, ita si obtinuissent, deliberata iam per decretum uastatione, & carnificio, nullam crudelitatis speciem prætermissuros. Nec dubium

bium nempe, quin qui domesticos & familiares tam truculenta immanitate discerpsissent, immanius aliquod & horribilius in eos, quibus cum nihil habuissent commercij, commentaturi fuerint. Nulla supereſt igitur usquam istis ignoscendi, ueniæq; deposcendæ ratio seruata, quorum sæua consilia & cruentæ manus à se misericordiã ipsam procul abegere. Quónam demum eos confugere posse putamus? ad deos forsan immortales? quorum patrias ceremonias & pia sacra euertere studuerunt. Ad hominum fidem? quos in prædam & seruitutem, cæde prius & sanguine saturati, parauerant abducere? Cererísne & Proserpinæ numina implorare audebunt? cum earum mysteria impiissime, sacrámque illius insulam depopulationibus diripuerint? Ita res nempe est. Sed non Atheniensis multitudinis hæc culpa, sed potius Alcibiadis culpa bellum suadentis. Verùm plerunque fieri comperimus in multitudine, consultores ipsos coniecta prius & explorata auditorum uoluntate, sententias eò cunctas ad gloriam dirigere. Nam qui concionantis comprobat sermonem, quíue intentius dicenti assentiendo assistit, hic prosuldubio quid ipse sentiat, quídue potissimùm exoptet, insinuat. Nec enim in perorantis existit arbitratu uoluntas multitudinis, sed populus ipse si quem optima semper consulta trahunt, pro

more

more suo oratores assuefacit ad consilia semper optima diserenda. Quòd si uiris nequissimis (quod minimè conuenit) ueniam dederimus, ubi in consultores errati culpam reiecerint, sceleratis utique quibuscunque idoneam & promptam defensionem parabimus. Postremò, cui non uidetur omnium apertè iniquissimum, bene gestarum rerum, beneficiorúmque, non oratoribus & consultoribus, sed populo gratias haberi à bene affectis: iniuriarum uerò & offensæ crimen, in solos oratores & consultores transferri: itaque nonnulli tantum adeò diserendo propensius prouecti sunt uerbis, ut dicere etiam non ueriti sint, Alcibiadem perridiculum, in quem nullam nunc potestatem habemus, esse hac culpa puniendum: subinde captiuos ipsos iam adactos ad meritum supplicium, ueluti innocentia intercedente liberandos, cunctisq; ad idem palàm ostendere conantur. Ergo iam quoque contendent, non esse populo Syracusio legitimum in hostes truculentissimos odium, iustamq; irascendi causam. Sed esto, consultores ipsos demum belli susceptí faciamus autores: accuset eos licet multitudo, quorum consilijs adducta, temerè deliquerit: uos uerò nihilominus æquum est ab ea, quam constat illatam per multitudinis uim, iniuria & offensa, deos, aras, patriam, cæsorum ciuium manes, uos demum metipsos uindicetis.

cetis. Postremò siquidem decreto certa sententia bello, palàm infensis uim animis uobis afferre conati sunt, haud dubium esse potest, eos supplicio dignos: sin temerè adducti, alieno cõsilio bellum illuc intulere, neq; hac ratione liberandos, ne in reliquam mortalium uitam simili insania rapti irrumpere, & iniurijs infecrendis per impunitatem assuescant. Nec enim tolerandum est, stultitiam, temeritatémque Athenienſium sic impunè ac petulanter in discrimen, & cladem periclitari Syracusiorum: neq; ubi palàm constat peccatum, ibi delinquentibus nullus est defensionis locus relinquendus. Non utiq; per Iouem. Sed Nicias pro Syracusijs causam egisse fertur, solusq; bellum hoc dissuasisse. Sermonem quidẽ, qui fertur illic habitus, alijs referentibus, audiuimus: uerùm quæ isthic apud uos gesta fuerint, oculis ipsis omnes in conspectu patrata spectauimus. Nam quem illic aiunt contra cæteros de exercitu et bello disseruisse, huncipsum isthic imperatorem cum multis militibus oppugnantem mœnia nostra pertimuimus: multaq; cæde nostras cohortes insectantem perpessi sumus, & a quo causam pro Syracusijs susceptam credi uolunt, ab eodem hanc urbem summis uiribus obsessam, uix multo cum sanguine tutati sumus: & cuius existimant præcipuam in nos humanitatem haberi, idem ipse contra Demosthenem,

reliquósque omnes obsidionem percupidè soluere parantes, solus persistere cœpto coëgit, pugnámque adoriri. Quàm hæc inter sese maximè dissonent, nec adducar ego quidem ulla ratione, ut plus uerba debere confitear apud uos, quàm facta, ualere: neque nuntium & pollicita rebus ipsis, & experientiæ præponenda, quæ procul cõperta ueritate habita feruntur. Hísne credibiliora gestis fatendum, quæ cunctis spectantibus fuere patrata? Ita nempe per Iouem: sed honestum est inimicitias inter mortales non geri sempiternas. Esto id igitur post sumptum de nequissimis uiris supplicium, soluite licet, si uobis uidetur, inimicitias. Indignum nempe, inquámue supra modum existit, ubi uicerint, ipsis captiuis pro arbitrio abuti uelle: ac pro seruis habere, ubi uicti cesserint: tum uelati nulla à se illata iniuria, nihil læsum fuerit, impunitos abire: tum maximè ueniam crudelibus, & spontaneis deposcere delictis. quòd si iudicio agere secum contenderitis, ut criminis & culpæ deprecandæ potestatem facias, sermone pro re composito ad tempus & occasionem parati adsint. Commemorant multorum antea sociorum uctustissimas amicitias, nouas fingunt fabulas, noua argumenta, nouas ambages.

Vnum hoc uos moueat, uiri Syracusij, si hoc feceritis, Lacedæmonios utique cum multis alijs, haud mediocriter à uobis offensum iri, qui

qui pro uestra salute promptè isthic bellum
suscepere, præsidijsq; pro iure sociali missis, ue-
stro simul periculo implicari succurrere que ni-
hil sunt cunctati: cum liceret eis sine utriusque
iniuria & offensa in pace tutò quiescere, Soci-
liámque relinquere cuique utcunque depopu-
landam. Quod si dimissis captiuis, amicitiam
nouam cum hoste iunxeritis, proditam sanè iu-
ris socialis à uobis fidem haud negare poteritis:
tum communes hostes, quum uestra nunc sit in
manu, depressos fractosque comprimere, tanta
iuuentute restituta, ferociores rursus, ac scelio-
ri in capita nostra irritaturos odio reddetis.
Nec id mihi quidem suaderi potest, Athenien-
ses tanta iampridem in uos ira concepta, fir-
mam hanc, si fiat, habituros amicitiam. Verùm
dum res fracta cohibebit, opésque debiliores
uim negabunt, tantisper benuolentiam simu-
laturos ubi ex inopia conualuerint, ac sese con-
stare perceperint, mox ueluti è morbo & è qui-
busdam uinculis erumpentes, ferarum more ad
ingenium redibunt, pristinámque nihilominus
sententiam, primáque cœpta (tanta hominis
uoti prosequendi libido trahit) exequi prope-
rabunt. Ego itaque demum te, Iuppiter pater,
reliquique Dij, uos omnes testes inuoco, ne ser-
uentur hostes, ne fide, ne ius sociale prodatur, ne
socij periculorum pro hostis salute destituan-
tur: ne rursus alterum grauius patria periculum

lum experiri cogatur. At uos, uiri Syracusij' dimissis his, si quid deinceps obtigerit aduersi, nullam honestam uobis defensionem relinquetis.

Hæc disserente ac concionante Lacone, reuocata, permotáque turba, sanxit Dioclis sententiam. Quare duces illico ad supplicium rapti, necantur: socijq; omnes in prædæ locum ducti, sub hasta uenduntur. Athenienses per officinas lapidum distributi, tenebantur in uinculis sub custodia, quorum pòst pleraq; pars, quicunque uidelicet disciplina, artesq; aliqua præditi fuissent, liberantur: inde exempti ab adolescentibus, reliqui fermè omnes in uinculis & carcere tetram laboriosæ uitam sustentantes, miserè interiere.

Bello iam pacato, Diocles Syracusijs leges scripsit. Cui uiro memorabile quoddam factum obtigisse proditum est. Nam cùm seueritate inexorabili delicta persequeretur, errantésque summota prorsus uenia punire pergeret, inter leges hanc inseruerat, ne cui cum armis in forum & concionem prodire liceret. Si quis id transgressus esset, capite puniretur. neque imprudentiæ, neque alij cuipiam in eare necessitati ulla exceptione cautum erat. Quadam die cum nuntiatum esset, hostes in agrum irrupisse, gladio accinctus obuiam properabat: tum repentè seditione & tumultu circa forum excito,

excito, conuersus imprudenter, uti erat accinctus enſe, procurrit in forum: ibique à quodam priuato fortè obſeruatus, cum clamaßet ille, quòd leges ipſe ſuas transgredi atque antiquare cœpiſſet: ad incuſantem conuersus, magna uoce reſpondit: Vtique per Iouem, ſed non ſic quidem, iam iam cõprobabo illas, maieſtatémque & ius ſuum reſtituam. Quo dicto, gladium illico ſtringens, ſibimet per iugulum adegit. Hæc igitur eo anno geſta fuere.

Hactenus quæ in præſentia habere licuit.

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBER XVI.

De geſtis Philippi regis Macedoniæ.

Angelo Coſpo Bononienſi interprete.

IN OMNI rerum geſtarum narratione, illud ſcribentis uidetur eße officium, ut libru ſingulis ciuitatum, aut regum facta integra ab initio ad finem uſque compræhendat: quod ita præcipuè narrata res fideliori memoria retineantur, & aptiores fiant ad cognoſcendũ. Quæ enim interrupta

finem principio continuum non habent, ea intentionem & studium legentium abrumpunt: quæ uerò continenter ad exitum deducuntur, absoluta utique rerum ipsarum utuntur declaratione. Ex quadá igitur materia, & eius, qui scripturus est iuncta progressione, cum prorsus obseruandum appareat, quod propositum suprà est, nos etiam ad Philippi Amyntæ filij res accedentes, eius facta enitemur hoc libro includere. Is quidem annos quatuor & uiginti Macedonum rex fuit, minimísque occasionibus se ei offerentibus, omnium, quæ in Europa essent, maximum regnum suum constituit. Acceptam enimuerò Macedoniam Illyrijs parentem, multarum ac nobilium gentium & urbium dominam reddidit. Ob suam denique uirtutem ab universa Græcia imperator electus, populis ei ultrò obsequentibus: & raptores Delphici templi, unde oracula petebantur, ultus, meruit ut inter Amphictyonas nominaretur. In eiusdem pietatis suæ mercedem assequutus suffragiorum ius, quod habuerant Phocenses ab eo deuicti: post Illyrios, Thraces, Pæonas, Scythas, & conterminas eis gentes expugnatas, ad Persarum imperium extinguendum se accinxit. Iámq; præmissis copijs, Græcas aliquot urbes in libertatem uendicauerat: cum fati uiolentia interceptus, tantos post se reliquit apparatus, ut Alexandro ad eandem expeditionem cõtra Persas

alienis

alienis auxilijs haud opus fuerit. Nec tantæ res, fortunæ ipsius potius quàm uirtuti adscribendæ sunt, quòd plurimum in re bellica & ui, & industria magnanimus hic rex excelluerit. Ne uerò in præfatione res eius immaturè tractemus, ad historiæ ordinem nos conferemus, breuibus priora tempora repetentes.

REGNI PHILIPPI

ANNVS I.

Cum Athenis Callimedes imperaret, Olympiade quinta & centesima, qua Cyrenæus Porus uictor stadium obtinuit, Romani autē consules essent Cn. Genutius, & L. Aemylius, Amyntæ filius Philippus, & Alexandri, qui Persas deuicit, pater, Macedoniæ regnum illo occupauit modo. Cum pridem eius pater Amyntas Illyrijs, qui eum debellauerant, stipendium pendere, & obsidem Philippum, cæteris filijs iuniorem, dare cōpulsus esset, illi adolescentulum Thebas custodiendum miserunt. Ciuitas autem eam curam Epaminondæ patri demandauit, ut scilicet puerum creditum diligenter seruaret, & bonis disciplinis institui faceret. Erat eius domi Epaminondæ filij præceptor Pythagoricus, sub quo multum profecit Philippus. Cumq; adolescentes duo & natura adiuuarētur, & diligentia sibi non deesset, uterq; ad maximas uirtutes peruenit. Epaminondas quidem magnis & periculosissimis certaminibus, præter omnium

opinionem patriam ſuam totius Græciæ princi-
pem fecit: Philippus autem captata temporum
ratione in rebus agendis, nihilo Epaminondæ
laudibus inferior fuit. Poſt obitum enimuerò
Amyntæ, Alexander filius maior natu alijs, cum
regnum ſuſcepiſſet, Alorites Ptolemæus dolis &
regno & uita eũ ſpoliauit. Sed Perdiccas poſtea
idem in Ptolemæum patrauit: potitúsq; regno,
auſus eſt magno prælio cum Illyrijs confligere,
qui ab eis captus, & ad ſummam miſeriam re-
dactus eſt. Interim Philippus frater de cuſtodia
elapſus, regnum male affectũ apprehendit. quod
in proxima pugna Macedones plures quatuor
millibus extincti fuiſſent: qui autem ſupererãt,
adeò eſſent conſternati, ut ex magna Illyrio-
rum trepidatione uix conſiſterent, omniq; bel
lum abhorrerent. Accedebat, quod & Pæones
ipſis finitimi, ex quodam contemptu, agros paſ
ſim populabantur. Illyrij ingentes cõparabant
copias, ut in Macedoniam irruerent. Et Pauſa-
nias quidem regiæ ſtirpis, in regnum illud inua-
dere conabatur. Athenienſes inſuper ad Philip
pi gratiam male inclinati, Argæum cõtra illum
iuuabant, Mantiæ duci dato eo negotio, cum tri
bus hominum millibus & claſſe, quæ rei cœptæ
ſufficeret. Ex incommodis itaque prius in bello
acceptis, & maioribus, quæ uidebantur impen-
dere, anxij & ancipites plurimum erant Mace-
donum animi. Sed Philippus in tanto rerum

omnium

omnium timore, in periculis, quæ eu dentißimè apparebant, neutiquam perterritus habita con cione, ad firmitudinem animi suos hortatus, au dentiores aliquantulum reddidit. Conuersúsq; ad emendandam militarem disciplinam, cura- uit ut decentibus armis milites sui instructi es- sent: utq; meditationibus bellicis exercerentur. Excogitauit præterea ordinem illum iunctißi- mum phalangis, quæ Macedonum peculiaris fuit, sumpto exemplo heroum qui clypeos clypeis coniugenbant in bello Troiano. In familiari autem sermone mirificè omnibus blandiri no- uerat: aliquos muneribus, quosdam promißis in suam concilians beneuolentiam. Sed & immi- nentibus sibi cladibus sapienter ita prouidit. Vi debat in primis Athenienses mirifico quodam studio teneri recuperandæ urbis Amphipolis, propterea q; Argæum commouere ad turban- dum regnum Macedoniæ. Sponte itaq; ea urbe cessit, ut esset sui iuris. Ad Pæonas autem missis legatis effecit & donis & pollicitationibus, ut pacem secum pro tempore firmarent. A Pausa- nia se liberauit, largitione regem qui eam inua- surus erat, ad suam uoluntatem pelliciens. Sed enim Mantias cum classe Methonem trajiciens, ibi ipse subsistit: Argæum autem cum mercena- rio milite Aegas misit. Qui cũ urbi appropin- quasset, oppidaneos cœpit hortari, ut se recipe- rent, ex tali beneficio principem locum in re-

gno Macedoniæ habituri. Sed nullo ei aßentiente, Methonem reuertebatur, cum Philippus instructis copijs eum adortus, multos cæcidit: reliquos, qui ad montem uicinum se retraxerant, dimisit, perfugis ex pacto sibi deditis. Ex hac pugna victor Philippus, confirmauit plurimum Macedonum animos ad futura deinceps bella. Dum autem hæc agerentur, Thasij habitatum iuerunt Crenidas, quam urbem deinde à suo nomine Philippos nuncupatam, habitantium frequentia ampliorem fecit. Et hinc quidem Chius Theopompus initium sumpsit librorum quinquagintaocto, quos de Philippi rebus edidit. Sunt autem in eo numero quinque, quorum fides haud satis consistit.

II.

Iam uerò principem Athenienses Eucharistorum, Romani Q. Seruilio & Q. Genutium consules habebant, cum Philippus Athenas missis legatis pacem ab eo populo impetrauit, cum de Amphipoli repetenda nihil actum esset. Ita ab hoste illo iam liber, persensit Agim Pæonum regem mortem obijsse: nec oblata occasione ulciscendi Pæonas dimisit: ductis nanque in illos copijs, facta dimicatione, in Macedonum potestatem superatos eos redegit. Reliqui erant Illyrij, ad quos expugnandos miro intendebatur studio. Proinde concione habita, cũ milites ad id bellũ animaßet, in Illyrici fines

cum

cum decem millibus peditum & sexcentis equitibus intrauit. Quod cũ Bardyllo regi allatum esset, misit protinus ad Philippum legatos, qui offerrent ei urbium deuictarum æquam secum administrationẽ, & o pacto pacẽ firmarẽt. Sed enim Philippus eam denegauit, nisi omnibus Macedonicis urbibus cederet. Itaque re infecta legatis redeuntibus, Bardyllus plurimum fiduciæ reponẽs in suorum uirtute, ex uictoriis, quas prius multas acquisierat, parato exercitu decem millium peditum, & quingentorum equitum, hosti obuiam uadit. Cumq; alteri alteris uicini constitissent, emisso ingenti clamore, in certamẽ irruunt. Philippus in dextro cornu, ubi erant spectatæ uirtutis Macedones, cum circũagi equites iussisset, ut ex transuerso barbaros adorirentur, hostes à fronte ferocissimè oppugnabat. Illi autẽ quadrata acie instructa, omnibus periculis acriter resistebãt: diuq; anceps fuit prælium, ob egregiam utrorumque fortitudinem. Et cum ex omni parte multi caderent, multi confoderentur, res nunc in hanc, nunc in illam partem fluctuabat, prout dimicãtium uirtus uel excitabatur, uel remissa erat: tandem cum præmissi equites à latere, à tergo hostes premerent, & Philippus cum fortissimis suorum magna ui eosdem fatigaret, coacti sunt Illyrij in fugam se conijcere: ita etiam multis absumptis, cum eos per loca uaria Philippẽses persequerẽtur, nouissimè Philippus

lippus dato signo suis, uti se reciperent, trophæum erexit. Qui ex suis occubuerant, eos sepeliri curauit. Et Illyrij petitas prius urbes Philippo per legatos dedentes, pacem obtinuerunt, cum amisissent in ea pugna plus septem millibus hominum. Cum uerò Macedoniæ & Illyrici res satis in præsens tractauerimus, ad diuersarum gentium facta diuertemus. In Sicilia cum iunior Dionysius regnum Syracusarum pridem accepisset, homo minimè industrius, & à patre plurimum degenerans, sub pacis & quietiorum morum prætextu, turpem ignauiam tegere conabatur: & cum successisset in bellum contra Carthaginenses, cum eis pacem firmauit. Cum Lucanis itidem bello summa negligentia prorogato, & ad ultimum præliis aliquot superior cum fuisset, cupidissimo animo pacem eis concessit. In Apulia urbeis duas extruxit, ut tutam efficeret maris Ionij nauigationem. Qui enim loca maritima incolebant, prædatorijs nauibus discurrentes, Adriaticum pelagus omnino mercatoribus infectum reddiderant. Post id summo otio se tradens, omnem militarem exercitationem aboleri permisit. Regnum maximum omnium in tota Europa, & quod eius pater adamante munitum gloriabatur, sua ignauia perdidit. Quod quemadmodum ab eo commissum sit, & quæ idcirco fieri contigerit, suo explicabimus ordine.

III.

Cephisodoto Athenis imperante, Romæ consulibus C. Licinio, & C. Sulpitio, clarissimus inter Syracusanos optimates Dion Hipparini filius ex Sicilia aufugit: denique & Syracusanos, & alias Siciliæ urbeis ingenti animo in libertatem uendicauit, huiusmodi initijs: Habuerat senior Dionysius uxores duas, & ex utraque liberos susceperat: ex prima, quæ erat Locrensis, Dionysium, qui ei defuncto successit: ex altera Hipparini filia, summæ honestatis inter omneis Syracusanas, Narsæum & Hipparinum filios. Huius secundæ uxoris frater erat Dion, uir in Philosophiæ studijs famæ celebris: constantia autem & rei militaris scientia longè omnibus suis ciuibus præstans: accedebat ad hæc nobilitas summa, & singularis animi magnitudo, quæ omnia eum tyranno formidolosum reddiderant: utpote qui aptissimus uideretur ad retundenda eius scelera. Itaque decreuerat uirum talem procul à se habere, intentans etiam ei mortem. Id præsentiens Dion, apud amicos quosdam primò latitauit, postea ex Sicilia in Peloponnesum traiecit cum Megacle fratre & Charicle, qui sub Dionysio copijs militaribus præfuerat, Corinthumq; perueniens, ab eo populo impetrauit, uti liberationis Syracusarum curam secum susciperet. Cum milites mercenarios uellet scribere, &

armis

arma conquireret, multis eũ iuuantibus, breui tempore & arma & conductos milites in nauibus duabus onerarijs dispositsuit: cumq; ijs tantum e Zacyntho, quæ est prope Cephaleniam, in Siciliam transmisit, triremes & alias onerarias naues Chariclidi, qui paulo post Syracusas transiret, dimisit. Eodem ferme tempore Andromachus Tauromenienſis, Timæi historici pater, opibus animóque plurimum excellens, in unum congregatis ijs qui fuerant reliqui ab excidio Naxi dirutæ à Dionysio, collem urbi uicinum, qui Taurus nuncupabatur, ad multum temporis inhabitauit, & à sua diutina mansione in Tauro, Tauromenium eum locum appellauit: breuiq; auctis oppidi rebus, factum est ut incolæ opulenti, & locus honoratus redderetur. Nostra tandem ætate, Cæsare adijciente animum ad Tauromenienſium incrementa, Romanorum colonia illuc deducta est. Euboei autem, dum hæc in Sicilia agerentur, ciuilibus discordijs laborantes, hi quidem Bœotos, alteri autem Athenienſes in auxilium accerſiuerunt: cœptóque ibi bello, leuia certamina, & quasi præludia frequenter fiebant, in quibus nunc Thebani, nunc Athenienſes erant superiores, sed nunquam iusto certamine dimicatum adhuc fuerat, cum Euboei post bello uastatam insulam, & multos utrinque mutuis odijs cæsos, tandem suo malo docti, simul con-

ciliati

ciliati sunt. Proinde Bœoti illinc discedentes citra noxam domum reuersi sunt. Athenienses autem, cum ab eis Chij, Rhodij, Coi, & Byzantij defecissent, inciderunt in bellum, quod Sociale dictum est, sustinueruntq; illud per triennium. Electos itaque duces Chareta & Chabriam cum exercitu ad id bellum miserunt. Illi statim Chion inuadentes, inuenerunt illuc missa auxilia ab ijs qui simul desciuerant, & præterea à Carum rege Mausolo, instructisq; ordinibus, urbem & mari & terra oppugnare aggressi sunt. Cares cumpeditum manu ad mœnia terrestri pugna contendebant, cum ijs, qui ex oppido eruptiones faciebant. Chabrias autem in portum inuadens, nauale prælium acriter incœpit: sed eius naui ab actuarijs hostium nauibus afflicta, succumbebat, & sui fortunæ cedentes, saluti consuluerant. Itaque maioris faciens gloriosam mortem, quàm ut uictus uiueret, à se hostes fortiter repellens, confectus obijt. Interea Philippus rex magno prælio ab se deuictis Illyrijs, omnes eorum gentes, quæ usque ad paludem Lychnitida inhabitant, ad sui obsequium compulit, & in Macedoniam est reuersus, cum gloriosam pacem Illyrijs concessisset. Iamq; celeberrimum eius erat nomen apud Macedonas, utpote cuius uirtute res prius male affectas recreatas uiderent. Post hæc cum Aphipolitani mali-

gne

gne se gererent in Philippum, & pluribus modis eum iritarent, parato iusto exercitu, eos inuadit, & inductis ad mœnia machinis, acri & continua oppugnatione eos premens, muri partem ariete deiecit: irrumpensque in urbem per apertum locum, & repulsis qui se opposuerãt, ea est potitus: ciuesque omnes humanissimè habuit, præter paucos, quos sibi aduersos patria multauit. Vrbs autem ea ex Thraciæ propinquitate & aliorum locorum multum contulit ad Philippi incrementa. Subitò enim ab illa Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam, cuius rei erant cupidissimi, tulit auxilia. Olynthiorum autem ciuitas & potentia & habitantium multitudine plurimi erant momenti ad bellica negotia perficienda: & qua aduersante, multum laboris subeundum esset ei, qui imperium suum uellet proferre. Propterea mutua quadam æmulatione & Philippus & Athenienses tenebantur, utri ipsorum illa se adiungeret. Sedenim Philippus Potidæam expugnans, & Athenensium præsidium illinc depulit, deuictosq; incolumes Athenas humaniter remisit. Reuerebatur enim ualde eam rempublicam Philippus, cùm ob potẽtiam, tum propter dignitatẽ. Olynthijs Pydnam etiam urbem prius ab se captã, & ei finitima, quæ possidebat, donauit. Cremidas dein se conferens, indu

ctis

Elis pluribus, qui eam urbem incolerẽt, ex sui appellatione instituit, ut Philippi nominaretur. Erant in eo tractu fodinæ auri, sed tenues, & non bene exploratæ: eas Philippus magnis operibus ita instruxit, ut annua ei rediret amplius mille talenta. Vnde magnis opibus breui cumulatis, Macedoniæ imperium plurimum auxit, cum pecuniæ cœptis omnibus negotijs sufficerent. Numum aureum Philippi nomine cudi instituit. Multorum qui stipendia facerent, certum & ualidum numerum sibi legit. In Græcia multos muneribus corruptos, ad patriæ proditionem allexit: quæ omnia sigillatim ut facta sint, declarabimus, prius tamen quæ hoc loco subsequuntur, narraturi.

IIII.

Cum Athenienses Agathoclem principem, Romani M. Fabium & C. Petilium consules haberent, Dion in Siciliam peruenit, Dionysij tyrannidem oppressurus. Is cum ante tam nobile cœptum facinus, nulla facultate ad id faciendum iuitaretur, præter omnium spem, regnum amplissimum totius Europæ penitus labefactauit. Quis enim uero crediderit eum uirum cum nauibus duabus tantùm onerarijs uictorem futurum in eam regem, qui longas naues quinquagenas, pedites ad centum millia, & decem equitum millia, armorum autem, commeatuum &

pecuniarum tãtum haberet apparatum, quantus enumeratis eo[illegible] ijs abundè sufficeret? Vrbem præterea maximam Græcarum omnium tenebat, cui erant portus & naualia, & instructissimæ arces fermè inexpugnabiles: non deerant & auxilia ualidissima. Sed contra ea omnia Dioni aderant potiora, ingens animus, uirtus summa, & magna eorum qui miserè seruiebant erga eum beneuolentia: quodq; ijs maius erat, ipsius tyranni ignauia, & popularium uoluntates ab eo alienatæ. Huiusmodi igitur omnia eodem tempore simul emergentia incredibilem exitum rebus, quæ gerebantur, dederunt, illo propemodum ordine. Cum è Zacyntho Dion duabus nauibus acceptis discessisset, præternauigans Agrigentinos, Minoam tenuit. Ea urbs superioribus annis à Cretensium rege Minoë fuerat extructa, quo tempore persequutus Dædalum, usus est Cocali Sicaniæ regis hospitio. Sed dum hæc agerentur, Carthaginiensibus parebat, præerátque ei Paralus, Dioni amicissimus: à quo prompto animo acceptus Dion, cum è nauibus arma numero ad quinque millia exportari fecisset, ab eo impetrauit, ut Syracusas curribus illa deuehi curaret. Ipse autem iter cõdem cepit mille uiris comitantibus: statimq; Agrigentinos, Gelenses, & alias Siciliæ mediterraneas gentes, Madinæos & Camarinenseis adhortatus ad uendicandam libertatem,

tem, sibi contra tyrannum iunxit, concurrentibusq; ex omni parte auxilijs, comparauit exercitum amplius uiginti millium hominum. Græci pariter ex Italia & Meßanenses multi accersiti, magna promptitudine aduenerunt. Iam Dion Syracusanos fines intrauerat, cum ei facta est obuiam ingens multitudo & ex agris & ex urbe uenientium ad se hominum inermium: multis enim, quibus parum credebat, arma Dionysius ademerat. Ipse quidem per ea tempora in urbibus nuper à se constructis circa mare Adriaticum erat, cum magnis copijs. At hi quos ad Syracusarum custodiam duces reliquerat, primò tentauerunt, ut in tyranni fide oppidanos retinerent, ne defectionem molirentur. Sed quum id frustra fieret, tumultu paßim succrescente, coacto mercenario milite, & his, qui in urbe parteis regias fouebant, tumultuantibus ita obsistere decreuerunt. Dion interim Syracusanis, qui armis carebant, aducta arma distribuit: alios autem eo armorum genere, quod fortuitum sibi offerebatur, instruxit. Hisq; omnibus in concionem uocatis, dixit: eo animo se uenisse, ut Siciliæ libertatem acquireret: ideo oportere duces eos deligi, qui & libertati recuperandæ, & extinguendæ funditus tyrannidi pares essent. Tum una ueluti uoce ab uniuersa multitudine conclamatum est, ut ipse

Dion & frater Megacles imperatores in eo bello essent. Subitò igitur à concione urbem inuadens, nullis in aperto se ei opponentibus, audacter ingressus per Achradinam, in forum cum exercitu contendit, cum nullus ei occurrere auderet. Erant cum Dione omnino hominum millia quinquaginta. Hi omnes coronati in urbem intrarunt ducente Dione, Megacle, & triginta Syracusanis, qui soli è numero eorum, qui in Peloponneso exulabant, Syracusios, ausi sunt fortunæ cum Dione se exponere. Vniuersa autem urbe à seruitute ad libertatem, à taciturnitate, quam sub tyranno seruabant, ad summam hilaritatem & laudationes conuersa, omnia gaudij, omnia sacrificiorum plena erant. Priuatim unusquisq; ad lares suos excitatis uaporibus, gratias dijs referebat ob accepta bona, concipiebatq; uota, uti futura res prosperè cederent. Sentiebatur & quidam ueluti ululatus fœminarum, exultantium ob felicitatem adeò inspératam. Passim uerò ab omnibus urbis partibus concursus ad Dionem erat. Non liber, non seruus, non peregrinus inueniebatur, qui eum uidere non discuperet, cum summa admiratione eius uirtutis, quam maiorem humana omnes animo concipiebant, nec immeritò. Maxima enim ea erat rerum commutatio, & quam nullus unquam futuram existimasset: amarissima quinquaginta

annor

annorum seruitute tunc primùm depulsa, & libertate unius hominis uirtute restituta. Dionysius tunc temporis ad Caulonìam Italiæ, cum moram traheret, Philistĥum, quem Adriatico mari præfecerat, ad se cum classe accersitum, iussit Syracusas contendere: ipseq; eôdem peruenit, die septimo post eum diem, quo urbem Dion occupauerat: tentauitque initiò, num astu Syracusanos posset circumuenire. Ad eos enim legatos, qui pacem peterent, misit, uarijs modis per eos significans, se concessurum populo imperium: siquidem honores aliquos decenteis in remunerationem ipse possit obtinere. Petens etiam, ut ad se uenirent è populo aliqui, cum quibus consultaret de bello componendo. quod factum est. Missi enim sunt uiri honoratissimi à Syracusanis, quos iam multum spes inflauerat. Iis cum Dionysius custodias apposuisset, aditum ad se diutius distulit. Animaduertens interea hostеis, expectatione pacis negligentius in stationibus agenteis, & omnino ad dimicationem male expeditos, extemplò reseratis portis arcis, quæ ad insulam, cum instructo agmine se intromisit. Extruxerant Syracusani murum ex opposito uersus mare: super eum Dionysiani cum clamore & perturbatione ingenti inscenderunt: trucidatisq; non paucis, qui ea loca tuebantur, iam interius penetrauerant,

conſerebántque manus cum ijs, qui ad muri ſubſidium uenirebant. Tunc Dion præter ſpem deceptus, cum melioribus è ſuis obuiam iuit hoſtibus, cœptóque prælio multos paßim cædebat. Cumq; haud magnum loci ſpatium intercederet (quippe intra munitiones ſtatim erat pugna) accurrit ſubitò magna hoſtium uis in eum locum ſatis anguſtum, & uix ſtadij unius. Vtrinque autem qui ſumma excellebant uirtute, periculis ſe animoſe offerebant: his quidem ob ingentia Dionyſij promißa, illis autem libertatis amore ad ſummum uincendi ſtudium inflammatis. Et primò ancipitem reddebat pugnã æqualis fermè utrorunque uirtus, cadebántque plurimi, nec pauciores confodiebantur, uulneribus omnes aduerſis. Qui enim in primori parte erant, generoſißimè ad mortem uſque decertabant: proximi autem pro eis cadentibus, ſtrenuè ſubibant incommoda omnia. Et pro adipiſcenda uictoria nullum erat periculum quod recuſarent. Sed enim Dion cupiens plurimùm facere egregium aliquid, ut labore ſuo parta uideretur uictoria, in mediam hoſtium aciem prorupit, & acriter dimicans multos cæcidit, perturbatíſque aduerſis ordinibus, in media ea turba ſolus conſtitit. Ibi emißis undique iaculis & in clypeum & in galeam, nihil offendebatur, armis eum tuentibus.

bus. Sed in brachio dextro confixus, uulneris asperitatem haud poterat ferre, paulúmque aberat, ut deueniret in hostium manus, cum Syracusani pro duce suo seruando soliciti, facto uehementiori impetu in hostem, & Dionem periculo eripuerunt, & illum ad fugiendum compulerunt. Itidem & ad aliam muri partem superiores oppidani persequuti sunt Dionysij milites usque ad portas insulæ. Quum uictoriam hanc clarissimam, & per eam stabilitam libertatem Syracusani obtinuissẽt, trophæum in tyranni exprobrationem erexerunt. Dionysius uerò ab eo quòd sperarat uidens se decidisse, iámque regni recuperandi animum despondens, ualidis præsidijs arceis firmauit, impetratisque suorum cadaueribus, quæ erant octingenta, honorificè ea sepelíri curauit: aureis coronis & purpureis uestibus adornata. Sperabat enim huiusmodi officio, alijs animos auctum iri ad subeunda discrimina pro eius tyrannide. Magnis etiam muneribus eos, qui strenuè pugnauerant, prosequutus est, & ad Syracusanos misit qui agerent de pace. Sed Dion excusationibus uarijs legatos distinebat, donec absoluta sine impedimento muri parte, quæ deerat, eadem arte hostem ludificatus, qua ipse deceptus fuerat, introductis legatis, quum de pace uerba habuissent, respondit: unicam esse pacis uiam, si deposita

tyrannide, contentus sit honoribus certis. Id quum Dionysio renuntiatum esset, duces suos consuluit tyrannus, qua uia Syracusanos tam superbè respondentes posset ulcisci. Postmodum quum omnibus rebus, præter quàm frumento abundaret, maritimisque uiribus præstaret, hostilem agrum populatus est: diuisisq; inter suos frumentis illis prædatitijs, misit onerarias naues cum pecunia ad comparandos commeatus. Syracusani haud multas habebant longas naues, sed in locis, quæ opportuna nouerant, occurrentes, magnam uim frugum emptarum, quæ deuehebatur, abstulerunt. Dum uerò hæc Syracusis gererentur, in Græcia Alexander Pheris tyrannus fraude uxoris Thebes, & fratrum eius Lycophronis & Thisiphonis interfectus est. Qua ex re non mediocrem gratiam tanquam tyrannicidæ primò adepti sunt: postea immutati animo, muneribus sibi milites conciliarunt, nec tyrannos seipsos dissimulabant. Sublatis enimuero è medio qui eorum uoluntati renitebantur, & confirmatis multum uiribus suis principatum apprehenderant. Erant ea tempestate in Thessalia magni nominis, ac nobilitatis summæ, qui nuncupabantur Aleuadæ. Hi tyrannos eos comprimere conati, cum per se haud sufficerent, Macedoniæ regem Philippum inuocauerunt. Qui in Thessaliam

prof

profectus, tyrannis deiectis, pristina urbibus libertate reddita, eam sibi Thessalorum beneuolentiam comparauit, ut ipse ac filius Alexander in uarijs bellis eos auxiliares habuerint. In his autem, qui historias conscripserunt, Demophilus Ephori filius, belli, quod Sacrum uocarunt, & in annos undecim, donec sceleris illius participes extincti essent, dilatum est, narrationem omissam à patre susceptit ab eo tempore, quo Delphici oraculi templum & occupatum & direptum est à Phocensi Philomelo. Sed hucusque tantum peruenit Callisthenes decem libris, quos de Græcorum rebus scripsit. Rursus inde Atheniensis Diyllus libros uigintiseptem auspicatus est, queis & Græciæ & Siciliæ facta recensentur.

V.

Iam principatum Athenis Elpinus, & consulatum Romæ iniuerant M. Popilius Lenas, & C. Manlius Imperiosus: cœperátque centesima & sexta Olympias, cũ uictor in stadio fuisset Maliensis Porus. Eo tempore in Italia circa Lucaniam colluuio quædam hominum, omnium fermè fugitiuorum, è locis uarijs in unum confluxit, passimque primò latrocinabatur: dein & excubias agendo, & incursionibus crebris, alijsq; exercitationibus cœpit assuefacere se ad militares ordines seruandos. Itaque

iusta acie cum eorum locorum cultoribus congressi, semper victores euadebant: auctisque uiribus ad urbium oppugnationem conuersi, Terinam oppidum captum diripuerunt. Postea in ditionem suam redactis Arponio, Thuriis, & aliis aliquot urbibus, sibi suam rempublicam instituerunt: uocatique sunt indigena appellatione Brutij, quòd eorum pleriq; omnes fugitiui serui, gens nimirum bruta essent. Huiusmodi originem habuit is Italiæ populus. At Philistus Dionysij præfectus Rheggum transiens, illic Syracusas quingentos equites traiecit, assumptisq; ibi pluribus aliis, & peditatu duûm millium in Leontinos (qui & ipsi à Dionysio defecerant) se conuertit: ac noctu mœnibus superatis, cum partem urbis occupasset, confertis atrociter manibus, præcipuè Syracusanorum uiribus, qui Leontinis uenerant auxilio, illinc eiectus est. Interea Chariclides, quem Dion in Peloponneso cum nauibus longis reliquerat, impeditus antè tempestatibus, ne posset in tempore liberationi Syracusarum adesse, uenit cum longis nauibus uiginti, mille & quingentis militibus. Cumque is uir plurimum uirtute excelleret, uideretúrq; tantæ rei maximè idoneus, præfectus est Syracusanorum omnibus maritimis copijs, ut communi consilio eius & Dionis gereretur bellum contra Dionysium. Et iam Philistus instructa classe triremium sexaginta, ad nauale prælium excibat

excibat Syracusanos, haud multum ei nauium numero cedentes. Pugnatum est utrinque summis uiribus, inclinabátque primò uictoriæ spes ad Philistum, ob egregiã eius fortitudinẽ. Sed à suis tandem derelictum undique Syracusani cum prementes, ut uiuum caperent, laborabãt. Sed Philistus ut uitaret quæ plerunque in captiuos committi solent, sibi mortem conscuit: uir integerrimæ fidei, & qui magno usui fuerat tyrannis donec uixit. Huius cadauer discerptum Syracusani per urbem traxerunt, abiecerunt́q; insepultum. Dionysius amisso tantæ experientiæ duce, cum alium qui bello administrando par esset, non haberet, nec per se idem posset, legatos ad Dionem misit, qui ei primò dimidium imperij sui, deinde & totum obtulerunt. His à Dione responsum est, uti rex arcem populo dederet, impetraturus ex eo munera & honores. Nec Dionysius eam conditionem reiiciebat, dum tamen præsidium & opes quas in ea haberet, in Italiam tutò posset transferre. Approbabat id totum Dion, hortabaturq; populum ad subeunda ea pacta: uerùm concionantibus quibusdam in contrarium, noluit Dioni assentiri populus, sperans ui se illud assequuturum. Sed enim Dionysius ualido præsidio firmata arce, thesauros & omnem regiam supellectilem nauibus clanculum impositam in Italiam transtulit, & in urbe seditiones

tiones erumpere cœperunt. Erant qui summam rerum Charicli∂i censerent demandandam, quòd is homo ad tyrannidem nunquam uideretur aspiraturus. Alij uerò præfici omnibus debere Dionem adseuerabant. Acceßit ad alia incommoda, quòd mercenarij milites, qui uenerant è Peloponneso ad Syracusarum liberationem, cum stipendia multa eis deberentur, nec solutioni ob indigentiam satisfieri posset, plures tribus millibus omnésque spectatæ uirtutis, & qui multa in bellicis rebus exercitatione longè omnibus Syracusanis fortitudine præstarent, discesserunt: adhortati prius Dionem, ut secum & ipse recederet, ulciscerétúrque secum communes iniurias à Syracusanis acceptas. Denegauerat primò id se facturum Dion: uerùm paulò pòst, ardente urbe seditionibus, compulsus est recipere se ad externos milites abeunteis, simúlque iter faciebant ad Leontinos, cum Syracusani inflammati odio eos persequi cœperunt: & in ipso itinere facta dimicatione, cum multos è suis amisißent, se retraxerunt. Nec Dion ex ea uictoria sustinuit, ut odium contra ingratißimos ciues exerceret. Missis enimuero ad se qui defunctorum corpora ad sepulturam peterent, benignè indulsit, captiuósq; multos citra redemptionem liberos dimisit. Multi etiam ex prælio, cum in fuga interfici potuißent, quia tamen uerbis ostentabant

bant se esse Dionis partium, ab eorum cæde temperatum est. Dionysius tunc temporis, cum Neapolitanum Nypsium, uirum & prudentiæ & fortitudinis egregiæ, ducem elegisset, ei ut Syracusas cõtenderet, iniunxit: deditq; aliquot onerarias naues ad commeatus deuehẽdos. Ille igitur è Locris Syracusas uersus discesserat. Iisdem diebus cum diutius præsidia à Dionysio arci imposita, panis & aliorum necessariorum inopiam summa constantia tolerauissent, tandem premente necessitate, ad salutem prospiciendam conuersi omnes, nocte simul habitis consilijs, decreuerunt sequenti die & arcem & semetipsos Syracusanis dedere. Iamq; primo diluculo ibant ab arce ad populum qui deditionem paciscerentur, cum Nypsius conspectus est, classem circa Arethusam in portum appellens: ex cuius aduentu ab inopia recreati, summa rerum omnium abundantia adfluere cœperunt. Eodem modo arx fermè alienata, ex insperato confirmata est, cum præcipuè Nypsius milites, qui arcem tuebantur, in concionem euocatos, oratione tempori accommodata, plurimum ad futura omnia tolleranda animauerit. Syracusani tunc instructis triremibus hosti obuiam egressi, cum ille in concionem totus conuersus esset, incursione subita ingentem tumultum excitarunt quo uehementer perturbati sunt qui primi impetum debebant

bant excipere. Itaq; prælio conserto, Syracusani hostiles aliquot naues demerserunt, nonnullis potiti, reliquas in fugam cõuerterunt. Ex ea victoria multum elati, deis primum sacrificia amplißima reddiderunt, ipsi dein ad conuiuia & ingurgitationes conuersi, nullam habebant excubiarum curam: utpote contra hostes, quos victos nihil facerent. Interim Nypsius acriter intentus, ut acceptam cladem ulciscereturcopijs nocte expeditis, inscendit ipse furtim oppositas munitiones, ibique in temulentiam & somnum reuolutos uigiles offendit. Non cunctatus, scalas ad id factas applicat, per quas strenuißimi aliquot superato muro trucidatis custodibus, cum portas reseraßent, introductus est totus exercitus in urbem. Syracusani qui in subsidium accurrebant, cum omne eorum robur uino langueret, uel trucidabantur, uel fugam statim arripiebant. Eodem tempore & qui erant in arce, cum omnia incustodita essent, intra munitiones penetrarunt. In oppidanos subito casu consternatos & incompositos multa cædes committebatur. Intrauerant cum Nypsio plures decem millibus acie ordinata, ut in urbe nullus eorum impetum poßet sustinere: quippe cum in ea quispiam ducis officio non fungeretur. Iámq; occupato foro in domos irruebant, diripiebántque paßim opes. Fœminæ, pueri, serui captiui ducebantur. Refugerant

rant uiri in angiportus & uias quasdam, ubi continuis dimicationibus decertabant. sed cum magno detrimento: quum multi interficerentur, alij autem grauissima subirent uulnera. Et noctu hæc quidem omnia, uti sors in tenebris obtulerat, utrinq; committebantur. Nunquámque apparuit, quanta hominum strages ubique facta esset, nisi demum die adueniente. Tunc Syracusani animaducrtentes unicam salutis spem in Dione esse, miserunt equites aliquot in Leontinos ad eum, orantes, ne in seruitutem redactam patriam uellet destituere: utq; iniuriarum, quas ei intulissent, sibi ueniam indulgens, patriæ calamitatem miseratus, ad eam subleuandam festinaret. Dion, ut qui animi magnitudine, & ex philosophiæ studijs sedatum sensum haberet, nihil indignationis in ciues suos retinuit, sed repentè milites suos adhortatus, duxit Syracusas. Cumq; ad Hexapyla peruenisset, ibi extructis ordinibus progredi cœpit: tunc obuiam facta sunt ei fermè decem millia mulierum, puerorum, & senum ab urbe fugientium, hi omnes multis lacrymis sortem Dioni commendabant. Eo tempore hostes qui ex arce descenderant, domibus quæ circa forum erant, post direptionem iniecto etiam igne, ad ulteriores occupandas se conuerterant: totique in illo erant, cum locis pluribus facto agmine Dion in urbem irrum

rumpens, occupatos in auferendis ratis rebus, incompositos & subito eius aduentu perterritos passim trucidat, & in domibus & in uijs, prout se ei offerebant: pluresq; iam quatuor millibus cæsi erant, cum reliqui fuga celeri in arcem se recipientes, obstructis portis, imminentem cladem euitarunt. Id facinus celeberrimum omnium, quæ prius à se gesta erant, cum Dion peregisset, curauit ut incendia, quibus multæ domus ardebant, coercerentur, utq; reficerentur munitiones, ne ab arce hosti in urbem aditus pateret, expurgatis deniq; omnibus locis, ubi cadauerum acerui iacebant, trophæum erexit. Et Deis, quorum ope patriam seruasset, sacrificia exoluit. Populus uerò ut gratitudinẽ suam in Dionem ostenderet, eum imperatorem delegit, decreuitq; ei honores diuinos. Ille tunc, ut eodem tenore ubiq; se magnanimum ostenderet, eis qui inimico animo in se deliquerant, clementer ueniam indulsit, populumq; uniuersum ad concordiam seruandam exhortatus est. Vnde plurimum charitatis & commendationis apud suos ciueis, ueluti unicus patriæ seruator, & cui ex maximis beneficijs multum deberetur, consequutus est. Cum uerò Siciliæ res in huiusmodi statu essent, in Græcia Chij, Rhodij, Byzantij, & Coi bello sociali cũ Atheniensibus contendentes, summo studio se instruebant, ut exitum rei nauali pugna experis

rem

rentur. Itidem Athenienſes, quum prius ad eam expeditionem Chareta cum nauibus ſexaginta miſiſſent, tunc Iphicrati & Timotheo, clariſſimis uiris ea tempeſtate in populo Athenienſi, totidem dederunt naues, ut profecti contra hoſteis, communi conſilio cum Charete rem gererent. Iunctis autem quatuor gentium uiribus, illi habebant centum nauium claſſem, qua Imbrum & Lemnon Athenienſium inſulas depopulati, in Samon demum inuaſerant: uaſtatiſq; agris omnibus, urbem & mari & terra oppugnabant. Complures autem inſulas Athenienſium diripuerant, coactáque inde ingenti præda, oneribus belli ſufficiebant. Athenienſium duces poſtquam in unum uenerunt, ad oppugnandum Byzantium ſubitò profecti ſunt: quæ res hoſtes ut ſocijs ſuccurrerent, à Samo auerſi ſunt: conuenerántque omnes copiæ in Helleſpontum, expediebántque ſe utrinque ad nauale prælium, cum ſubitò magna uentorum uis coorta dimicationem cohibuerit. Et cum nihilominus conſligere Chares deliberaret, Iphicratis & Timothei copiæ eum in tanta tempeſtate ſequi noluerunt. Tum Chares militum teſtimonio in præſentem rem aduocato, collegas proditionis inſimulauit, populóque Athenienſi eos, quòd ſe in prælio conſerendo deſeruiſſent, per literas detulit. Ille plurimum commotus, aduerſus eos iudicium habuit. Cõdemnati ſunt

Iphicrates & Timotheus talentis multis, & reuocati à belli administratione. Itaque Chares omnium rerum curam solus suscipiens, laborabat multum, ut impĕdijs belli remp. suam leuaret, & præceps tale facinus aggressus est. Artabazus qui à rege defecerat, compellebatur confligere cum illius præfectis, quorum exercitus erat septuaginta millium hominum. Is cum exiguas haberet copias, Charetis auxilium implorauit: qui totis uiribus accedens, hostes superauit. Huic tanto beneficio parem gratiam relaturus Artabazus, magna munera dedit Charetti, ut facilè inde posset exercitum suum sustentare. Athenienſibus ea res initio uehementer placuit. Sed Athenas à rege superuenientibus legatis, qui de Charete conquerebantur, animi multum immutati sunt, cum rumores iactarentur, regem daturum nauium trecĕtarum auxilia Athenienſium hostibus. Id uerita ciuitas, decreuit componere cum socijs bellum. Cúmque illi non abhorrerent à pace, facilè illud factum est. Talique causa, bello, quod Sociale nuncupatum, tres annos durauit, finis est impositus. Sed enim prope Macedoniam tres reges Illyrici, Pæonum, & Thracum, cum in uicino Philippi regis res in dies crescentes suspectas haberent, iniuerunt consilia de eo coniunctis uiribus opprimendo: quandoquidem anteactis annis ipsorum quilibet separatim ab eodem uictus

uictus fuerat, nec dubitabant se illud facilè facturos. Verùm Philippus imparatos adhuc, diu copias cogunt, ac reliquo belli apparatui se accingunt, de improuiso adortus, superat, compellitq; in ius Macedonum.

VI.

Insequenti anno, quo Athenis Callistratus imperauit, & Romæ consules fuerunt M. Fabius, & C. Plotius, exortum est bellum, quod Sacrum uocauerunt, uiguitq; ad nouem annos. Philomelus enimuerò Phocensis, confidentiæ & improbitatis extremæ uir, occupauit Delphicum templum ob huiusmodi causam: Postquã Lacedæmonij pugna illa nobili Leuctrica à Thebanis deuicti sunt, eisdem ut ingentem soluerent pecuniam, in Amphictyonum iudicio sunt damnati, ob occupatam urbem Cadmeã. Itidẽ & Phocenses, quòd magnam partẽ Cirrhæi agri, qui Apollini est sacer, depopulati fuerant, plurium talentorum cõdemnationem subiuerunt. Sed neutris mulctam exoluentibus, agitatum est rursus de eis inter Amphictyonas, & primò de Phocensium peruicacia. Fuerunt qui censerent, ni deo pecunia iudicata persoluaretur, uti Phocensium agri consecrarentur, & iuris diuini fierent. Pariter dictum est, alios omneis Amphictyonum dicto audientes esse oportere (inde autem Lacedæmonij notabantur) qui minus id fecissent, eos uniuersæ Græ-

ciæ indignationem mereri. Hæc sententia cum ab omnibus comprobata esset, uidereturq; imminere, ut regio Phocẽsis deo addiceretur, Philomelus autoritatis summæ apud populares suos eos longa oratione docuit grauissimã mulctam haud quaquã persolui posse. Rursus omniũ ipsorum agros cõsecrari, non tantũ turpe, sed etiam periculosum esse: quòd, unde uictũ haberẽt, eis auferretur: summaq; iniuria id ab Amphictyonibus factum esse, cum ex pusilla regione uastata, maxima summa damnati sint. Proinde consulebat, iudiciũ tam iniquũ uti rescinderẽt: nec eis defuturas rationes contra Amphictyonas, quòd antiquitus oraculi locus, iuris & potestatis Phocensium fuerit. in cuius rei testimonium antiquissimum, iuxta maximum poëtam Homerum, ita scribentem induxit:

Phocenses Schedius ducũt & Epistrophus, illi
Saxosam Pythona tenẽt, & simul Cyparisson.

Et ideo oportere acriter eniti, ut locus qui patrius esset, uendicaretur. Promisit dein, si tanto negotio sese uellẽt præficere, ut plenum ius imperiumq; haberet: se bona diligentia curaturũ, ut imminens infortunium ab eis auerteretur. Nec illi, urgẽte metu pœnæ in eos dictæ, cunctati sunt, quin imperatorem eum deligerent. Tunc Philomelus, ut quæ promiserat, re præstaret, initiò statim Spartam se contulit, secretosq; cũ rege Archidamo sermones habuit: non minus ei,

quàm

quàm sibi laborandum esse, ut Amphictyonum iudicationes irritæ redderẽtur, cum & in ipsos Lacedæmonios grauem & iniquam sententiam ualde dixissent. Se quidem ideo Delphos inuadere decreuisse: quibus cum esset potitus, Amphictyonum decreta uellet rescindere. Ad hæc Archidamus respondit, manifesta in præsens auxilia se ei non daturum, sed clanculum & stipendio & militibus eum iuuando, rei cœptæ nõ defuturum esse. Acceptis igitur ab eo quindecim talentis Philomelus, simul & sua pecunia mercenarios milites conduxit. Ex Phocensibus autem mille uiros delegit, quos iaculatores nuncupabat: magnóque militum numero coacto, Oraculum inuasit. Thracidas gentem in Delphis, sibi obsistentes cum magna cæde repulit. Eorum bona passim concessit diripienda. Cæteros enim loci habitatores perterritos, adhortatus est ut bono animo essent, néue mali aliquid ab se timerẽt. Sed cum fama tẽpli occupati latè iam uagaretur, Locrenses finitimi subitò instructis copijs Philomelum aggressi sunt: commissóque circa Delphos prælio uicti, multis suorum amissis, in propria reuersi sunt. Ea uictoria audentior factus Philomelus, è columnis Amphictyonum decreta excidit, & damnationum quæ conscripta erant monumenta prorsus extinxit: palámque illud promulgauit, se nec Oraculi diripiendi, neque alicuius miqui faci-

noris perpetrãdi animum habere, sed maiorum suorum iura uendicantem, iniquo Amphictyonum iudicio rescisso, patrias leges confirmare uoluisse. Bœotij interim habito consilio deliberarunt, capto templo succurrere, raptimq; milites negotio destinarunt. Sed Philomelus templo murum undique induxerat, coëgeratq; magnam uim hominum, dimidiatum, præter integrum, stipendium exoluens. E popularibus, quos meliores sciebat, delectos conscripserat, ut instar iusti exercitus, ad quinque hominum millia sub signis haberet. Cum ijs ante Delphos consedit, non minus hosti metuẽdus, quàm ipse eum metueret. Duxit deinde copias eas in agrum Locrensem: magnáque ex parte eum populatus, conuertit se ad munitissimi castelli (secundum quod flumen labebatur) oppugnationẽ: multúsq; conatibus cum id frustra tentasset, omissa oppugnatione, conseruit manus cum Locrensibus. In quo certamine, cum uiginti sui milites occubuissent, & eorum corpora essent in hostium potestate, petijt ab eis per legatos, ut sibi concederentur: id illi denegarunt, insuperque addiderunt, apud Græcos omneis communi lege sanctum esse, uti insepulti abijcerentur sacrilegi omnes. Quam rem ægerrimè ferens Philomelus, iterum cum Locrensibus prælium iniuit: plurimumq; laborauit, ut hostium quospiam interficeret, eisdémque potiretur. Ita compulsi sunt illi,

illi, permutatione facta tradere, quos inhumatos tenebant. Hinc Philomelus, multis populationibus factis, militem suum præda onustum reduxit Delphos. Vbi per oraculum rescire cupiens belli, quod gerebat, euentum, Pythiam coëgit, uti tripoda inscenderet, sibique daret responsum.

Sed quoniam tripodis occurrit mentio, haud abhorrens uidetur, ueterem de eo traditam historiam repetere. Antiquitus fama ea inualuit, capras oraculum ipsum inuenisse: cuius gratia & Delphici hac tempestate capris ut plurimum sacrificant in consulendo oraculo. Inuentum uerò ita aiunt: Cùm eo in loco, ubi nunc templi adytum est, terræ hiatus pateret, circúmque errarent pascentes capræ (quod scilicet Delphi eo tempore inculti erant) frequenter contigit, ut ad cauum illud capra quæpiam accedens, & introspiciens, miris quibusdam exultationibus, & uoce prius ei insueta, incredibilem pastori suo admirationem concitaret, adeò ut & ipse spectatum eius loci situm accesserit. Eum tunc, quod & capris euenerat, perturbatio ingens corripuit: ut illæ, ea propemodum quæ diuino furore uexatis accidunt, paterentur: hic uerò præter illud, etiam futura prædiceret. Quapropter apud eius regionis homines diuulgata commotione mentis (quæ ad hiatum accedentibus oboriretur) com-

plures illuc conueniebant, tentandique gratia quicunque propius se inferebant, diuino agitabantur spiritu. Propterea res in admirationem uersa, creditúmque terrestre illud esse oraculum. Et aliquandiu seruatum est, ut consulturi de rebus suis, ad hiatum se promitterent, alter alteri responsa redderent. Sed cum multi ex furore in præceps desilirent, itáque interirent, quibus eum locum seruabant, instituerunt, ne quispiam periclitaretur, ibi fœminam uatem ad omnium usum deligi, à qua prædictiones acciperentur. Ei uerò machinam erigi, super quam tutò & diuinitus afflari, & consulentibus respondere posset. Quia uerò ea machina fulturis tribus sustinebatur, ideo Tripus nuncupata est, cuius faciem fermè & nunc retinent ænei tripodes. Quo igitur modo & oraculum inuentum sit, et quibus initijs tripus in usum uenerit, pro re dictum satis arbitror. Solebant etiam primo illo tempore uirgines ob naturam puriorem, & quòd Dianæ uideantur propinquitate quadam iungi, ad officium illud diuina enuntiandi adsumi. Aptissimæ enim credebantur ad seruanda ea arcana, quæ in responsis contineantur. Sed annis posterioribus Echecratem quendam Thessalum fama est, cum ad oraculum peruenisset, uisam uirginem Pythiam summæ uenustatis adamasse, & raptam uiolasse: unde ob admissum facinus Delphici sanxerint, ne in

posterum

posterum respondendi officio fungeretur uirgunculam: sed sentior fœmina, annorum saltem quinquaginta, quæ tamen uirginali habitu in memoriam ueteris uaticinandi moris, uteretur. Et hæc quidem sunt, quæ fabulose de oraculo inuento traduntur. Sed nos ad res Philomeli regrediamur. Is quidem eius loci dominus, Pythiam, uti aliquid sibi de patriæ rebus prædiceret, monuit: & cum uates eam ipsius patriam sibi uideri respondere, minari & cogere eam, uti tripoda insenderet, cœpit Philomelus. Ad cuius uim inferentis asperitatem offensa mulier, cum dixisset, Tibi quidem quodlibet permittitur: lætus plurimum, uerbum id utpote oraculum rebus suis aptissimum, accepit Philomelus, statímque exscriptum illud in propatulo posuit, & passim uulgauit, sibi à deo licentiam datam faciendi quod uellet. Postmodum concione uocata quid sibi responsum esset, exposuit: adhortatusque uti firmiores animos haberent, ad belli negotia se totum conuertit. Factum est & ei in Apollinis templo ostentum huiusmodi: Aquila ædem superuolans, uorticibus quibusdam in terram se demisit, educatásq; in templo columbas persequebatur, ut earum aliquot ex ipso altari arripuerit. Idipsum earum rerum periti Philomelo & Phocensibus fortunatum exitum Delphici belli portendere affirmabant. Inflatus proinde hic Philo-

melus delegit è suis, qui magis idonei uisi sunt, hósque partim Athenas, partim Lacedæmona, alios item Thebas, cæterásque Græciæ insignio res ciuitates iubet adire, excusatum se, ne crede rent diuitiarum rapiendarum gratia, sed quò recuperaret ius, quod antiquitus Phocenses in templo constat habuisse, Delphos ab se occupatos: paratúmque esse Græcis omnibus sacrarum opum rationem reddere, recensendo numero & pondere munera quæcunque in templo fuerant dicata, si quispiam id quærere desideraverit. Precari denique, si fortè ab aliquo in Phocenses ex inimicitia aut odio bellum pararetur, ut ipsi uel sibi auxilio essent, uel saltem hostes non iuuarent. His per legatos expositis, Athenienses, Lacedæmonij, aliq; ue quidam & societatem & auxilia polliciti sunt. Sed Bœoti, Locrenses, & quamplures alij in aduersum bellum pro deo contra Phocenses gerere decreuerunt.

VII.

Et hæc quidem anni huius spatio contigerunt. Quo autem Diotimus Athenienssium princeps, C. Martius & Cn. Manlius Romæ consules fuerunt, Philomelus belli quod cœperat magnitudinem prospiciens, qui secum stipendia facerent, multos ad se incitabat: & Phocenssium qui bello idonei uiderentur, delectum habebat. Cúmque his omnibus parandis pecunia opus esset,

ęßet, à rebus quidem ſacris manus continuit: cæterùm Delphicos, qui erant dittores, compulit ut ſibi exoluerent, unde ſtipendia mercenario militi commodè dari poſſent. Comparatis proinde copijs iuſtis eas in campũ eduxit, ut appareret eum certamen non detrectare contra quoſcunque Phocenſium hoſtes. Locrenſibus uerò ei occurrentibus, commißum eſt prælium ad petras, quæ Phædriades nuncupantur: in quo uiclor Philomelus, multos ex hoſtibus interfecit, plures apprehendit, quoſdam ut ſe de rupe præcipites darent coëgit. Ex hac pugna proſpera elationis multum Phocẽſibus inuectum eſt. Sed enim Locrenſes grauiter affecti legatos Thebas miſerunt, & ſibi & deo auxilia implorantes. Tunc Bœoti & propter pietatem erga deos, & quòd eis conducebat, decreta Amphictyonum rata permanere, legarunt ad Theßalos & ad cæteros Amphictyonas, qui orarent, utì ſecum contra Phocenſes bellum ſuſciperent. Et illi quidem cum id ipſum facere conſtituißent, ingens tumultus & ſeditio per uniuerſam Græciã excitatus eſt, cum aliqui deo ſubueniendũ, et in Phocẽſes, ueluti ſacrilegos, animaduertendũ: alij rurſus, ut Phocenſes auxilijs iuuarentur, decreuißẽt. In diuerſum proinde tẽdẽtibus gẽtium & urbium quibuſdam fermè factionibus, tẽplo ſuccurrere propoſuerũt Bœoti, Locrenſes, Theſſali,

sali, Perrhœbi: & præter hos, Dores, Dolopes, Athamanes, Achæi, Phthiotæ, Magnetes, Aenianes, & aliquot alij. Phocensibus verò auxilio erant Athenienses, Lacedæmonij, quidámque alij ex Peloponneso. Sed promptißimi omnium in hoc erant Lacedæmonij cum alijs quibusdam: ea de causa in pugna Leuctrica Thebani cum victores fuissent, litem ad Amphictyonas contra Lacedæmonios detulerunt, quòd eorum ciuis Phœbidas Cadmeam occupaßet, dictáque ob eam iniuriam mulcta est illis talentorum quingentorum. Sed cùm tempore legibus præfinito Lacedæmonij iudicatam summam non exoluißent, rursum Thebani causam renouarunt, ut duplo mulctarentur, mille scilicet talentis: quod cum ab Amphictyonibus factum eßet, Lacedæmonij ob debiti magnitudinem similes Phocensibus, tergiuersationes molichantur, iniustè damnatos sese prædicantes. Idcirco cum ipsis pariter expediret, quod multum condemnationem eam uererentur, ut bellum conflaretur laborabant: existimantes Amphictyonum scita rescindi posse citra pudorem, sub Phocensium uelamine. Propter huiusmodi rationes, alacres ualde Phocensium rei aderant, uti ius tẽpli in eorũ manu confirmaretur. Verumenimuero cũ iam pro certo haberet Philomelus, Bœotos magnas copias contra se ducere, statuit con-

duce

ducere affatim mercenariorum militum. Sed cum ea res pecuniam ingentem exposceret, coactus est inijcere manus rebus sacris, & oraculum diripere. Pollicente autem eo stipendia integra cum dimidiatis, ocyus ad eum magna hominum uis confluxit, offerentium se bello ob ampla præmia. Sed nullus utique probi ingenij uir ei militiæ nomen suum dedit: tantùm qui erant summæ improbitatis, & lucri gratia deos insuper habentes, alacri animo ad Philomelum concurrebant: ut breui iustum exercitum equitum & peditum fermè decem millium comparauerit, quos in Locrensem agrum duxit: factísque ei obuiam Locrensibus & Bœotis uiribus iunctas habentibus, equestre prælium commißum est, in quo Phocenses superiores fuerunt. Hinc Thessali & propinquæ ciuitates sociæ coacto sex millium hominum exercitu, in Locridem uenerunt. Factóque certamine cum Phocensibus ad tumulum, qui Argolas dicitur, & ipsi uicti sunt. Superuenerunt postmodum Bœotûm tredecim millia armata. Ab Achæis rursus mille & quingenti milites in Phocensium subsidium adducti sunt, constiterúntque utrinque copiæ eodem in loco. Tunc inter pabulandum Bœoti aliquot mercenarios Phocensium milites comprehenderunt, adductósque ad ipsam urbem, per præconem declararunt, Amphictyones illos, utpote cum

sacri

sacrilegis stipendia facientes, morte mulctari: req; id confirmantes, iaculis omnes confixerunt. Qua ex re multum conductitius Phocensium miles indignatus, ut simili pœna hostes afficeret, Philomelum rogarunt, acriterque contendentes, multos ex hostibus per agros uagantes ceperunt: adductósque Philomelus itidem iaculis confecit, ut deinde hostes ab arroganti & truculenta illa punitione desiterint. Vtroque demum exercitu in alia loca transeunte, cum per syluas & difficiles saltus iter faciendum esset, de improuiso primæ utrinque acies sibi inuicem occurrentes, leue certamen inceperunt. Sed postea acriter & totis uiribus pugnatum est. Bœotique cum militum numero longè hostibus præstarent, Phocenses profligarunt. Per loca autem præcipitia, & quæ angustos exitus haberent, cum fuga fieret, milites multi Phocensium interfecti sunt. Et Philomelus audacia incredibili depugnans, multis affectus uulneribus, in locum quendam præruptum, & unde non facilè posset euadere inclusus, supplicia, quæ nonnunquam in captos edi solent, timens, sese illinc præcipitem dedit: & ad eum modum persoluta deo pœna debita, extinctus est. Tunc Onomarchus, qui secum ordines ducebat, susceptæ rerum administratione, exercitus reliquias reduxit, & fuga se recipientes milites in unum cogebat. Dum hæc gererentur, Philippus Ma-

cedo

cedoniæ rex Methonem urbem expugnauit, direptámque euertit. Pagas etiam capiens suo imperio subiecit. Et in Ponto Leuco Bosphori rex, cum annum quadragesimum regnasset, mortuus est: cui Spartacus filius succedens, quinque annos in eo principatu uixit. Romani uerò contra Phaliscos bellum iniuerunt, nec memorabile aliquid, aut magnum gesserunt: solis incursionibus & populationibus Phaliscum agrum deuastarunt. In Sicilia Dione imperatore à Zacynthijs mercenarijs militibus interfecto, administrationem eam suscepit Calippus, qui cædis illius autor & hortator fuerat.

VIII.

Iam uerò Athenis imperante Eudemo, & Romæ consulibus M. Fabio & M. Pompilio, Bœoti uictoria contra Phocenses potiti, existimantes sacrilegij autore Philomelo deorum hominumq; uiribus pœna affecto, alios quoscunque à facinore simili perterritum iri, sese in suæ receperunt. At Phocenses aduerso prælio afflicti, Delphos contendentes, facto sociorum omnium consilio, de bello consultabant. Ibi qui ingenij æquioris erant, ad pacem trahebantur: sed impij, quibus nec audacia, nec lucri cupido imminuta erat, circunspiciebãt, num quispiam oratione suam improbitatem adiuuaret. Tunc Onomarchus, quò honoris iniri prærogatiuam tueretur, oratione meditata bellum tur-

bæ

hæ illi cœpit suadere: nequaquam perinde commodi publici, uti sui priuati rationem habens. Quòd enim iuxtà ac alij grauiter ac sæpius pœnis ab Amphictyonibus fuerat mulctatus, nec aliquid exoluere uoluerat, pace bellum sibi commodius fore ducens, Phocenses sociósque ad perseuerandum in Philomeli cœpto, uerbis suis impellebat. Electus igitur imperator, mercenariorum militum magnum numerum conciuit. Ordines militum obitu extenuatos suppleuit, auctíque multum collectitio milite copijs suis, in comparandis auxilijs, alijsq; bello necessarijs multum satagebat. Adhæc magnos ei animos fecit somnium, quod gloriæ incrementi præsagium ei facere uisum est. In quiete enim existimauit se uidere æneum Coloßum, quem in Apollinis templo Amphictyones posuerant, manibus suis ab se in maius refingi, & ampliorem multò fieri. Hinc coniiciebat nominis amplitudinem sibi in imperio deorum ope adfuturam eße. Sed secus se res habebat, contráque id portendebatur Phocensibus, qui ob direptas res sacras ab Amphictyonibus malè habiti fuerant, auctiorem pœnam Onomarchi manibus adiunctum iri: itáque euenit. Sed enim imperator Onomarchus ænea ferréaque arma multa confici curauit. Ex argento autem & auro signatam pecuniam socys ciuitatibus misit, maximéque præfectos, & earum magi

magistratus muneribus sibi obnoxios reddidit. Ex hostibus etiam quosdam ut sibi auxilio essent: aliquos, ut neutri parti se adiungerent, largitione facilè est consequutus. Ea hominibus est innata diuitiarum cupido. Thessalos quidem, quorum nomen inter hostes amplissimum erat, per munera induxit, ut à bello contra se cessarent. Inter Phocenses verò, quos sibi aduersos comperit, interfecit, publicatis eorum bonis. Quibus peractis, in hostilem terram inuadens, Thronium expugnatum diripuit: indéque Amphissenses perterritos, ad faciendam deditionem compulit. Doricis autem urbibus direptis, & agris uastatis, in Bœotiam irrupit. Ibi capto Orchomeno, cum Cheroneam oppugnare aggressus esset, à Thebanis uictus in Phocida reuersus est. Interea Artabazus, qui à rege defecerat, bellum cum regijs præfectis contra se missis gerebat: & initiò quidem cum Atheniensium dux Chares eum iuuaret, fortissimè illis resistebat: abeunte verò illo, solus relictus, à Thebanis auxilia impetrauit, qui Pammenem ducem cum quinque millibus hominum in Asiam ad eum miserunt. Ibi duobus magnis prælijs præfectos regios in rem Artabazi, cum superasset Pammenes, magnam sibi & popularibus suis Bœotis gloriam peperit. Mirum enim proculdubio uidebatur, Thebanos desertos à Thessalis, premente difficili

ficeli Phocensium bello, in Asiam tamen nauales copias misisse, & in summo rerũ discrimine victoria esse potitos. Cœptum est hisce temporibus bellum inter Argiuos & Lacedæmonios, commissóque certamine ad urbẽ Orneas, superiores fuerunt Lacedæmonij: Orneisque ui captis, in sua se receperunt. Chares autem Atheniensium dux Hellespontum petens cum classe, Sestonoccupauit: ibique puberes omnes interfecit, cæteros in seruitutem traxit. Et Cersobleptes Scotyis filius, Philippo regi aduersus, Athenienses, quorum amicitiæ indulgebat, Cherronesi urbibus, Cardia excepta, cessit: in quas Athenienses populos colonias deduxit. At Philippus rex, cum Methonenses hostibus suis receptum dare accepisset, ad eos expugnandos contendit, qui aliquanto tempore fortiter propugnarunt: tandem coacti sese regi dediderunt ea conditione, ut omnes urbe Methone cum singulis uestimentis exirent. Philippus oppidum diruit, & agros omneis inter Macedonas est partitus. In ea quidem oppugnatione Philippus alterum oculum confixus sagitta amisit. Inde cum eius auxilium Thessali implorarent, copias suas in Thessaliam duxit: statimque pro eis contra Lycophronem, qui Pheris tyrannum agebat, bellum iniuit. Cumq; ille petito à Phocensibus auxilio obtinuisset, ut Phayllus Onomarchi frater cum septem millibus armatis

matis ad se mitteretur: cum his Philippus congressus, Phocenses uictos de Thessalia expulit. Tunc Onomarchus in spem ueniens totius Thessaliæ obtinendæ, mouens cum omnibus uiribus suis, Lycophronis rebus properè iuit succursum. Opponente uerò se illi Philippo & Thessalis, Onomarchus, quippe qui numero militum erat superior, Macedonas multos interemit, & Philippum ipsum in maximum discrimen deduxit. Eius enim milites animo uulnerati de consternati eum deserebant: uixque & multa oratione in fide, & ne sibi non audientes essent, retinuit. Discessit post id Philippus in Macedoniam: & Onomarchus cum exercitu in Bœotiam transiens, prælio facto Bœotos deuicit, & Coroneam urbem occupauit. Philippus autem subitò ex Macedonia in Thessaliam rediens, contra tyrannum Lycophronem castra posuit. Ille impar uiribus, a Phocensibus auxilia accersiuit: se pariter cum eis pro Thessaliæ rebus obtinendis laboraturum pollicitus. Propterea Onomarcho cum peditatu uiginti millium, & equitibus sexcentis in subsidium ueniente, Philippus Thessalis persuasit, ut uiribus iunctis secum bellum gererent: coëgitque ita pedites supra uiginti millia, equitum uerò tria millia. Consertis proinde fortissimè manibus, quum Thessali

equites & numero & uirtutibus alijs præstarent, factum est ut Philippus uictor euaderet: Phocensibus, qui iuxta Onomarchum erant, ad mare fugientibus. Et eo fortè tempore Atheniensi Charete cum triremium classe illac transeunte, dum multi (in queis & ipse Onomarchus fuit) abiectis armis ad triremes natare contendunt, ingens eorum cædes est facta: ut Phocensium & mercenariorum militum cum ipso duce interemptorum numerus fuerit plus quàm sex millium, captiuorum fermè trium millium. Philippus tunc Onomarchum suspendi, alios ut sacrilegos demergi fecit. Mortuo ita Onomarcho, Phayllus eius frater Phocensium curam suscepit: qui afflictas res recreare connixus, mercenarium militem multum coëgit: stipendia tanto altero quàm soleret maiora exoluens. A socijs auxilia adsciuit: armorum magnam uim fieri, pecuniam argenteam & auream signari curauit. Sub hæc tempora Cariæ princeps Mausolus, uigesimum quartum annum cum regnasset, mortem obijt: cui Artemisia & soror & coniunx successit in biennium usque. Et Heracleæ tyrannus Clearchus cum Bacchanalibus, quæ celebrabantur, inter spectandum quæstiones multas anxiè adduceret, interfectus est, regni sui anno duodecimo. Ei suffectus est Timotheus filius, qui annos quindecim

cim imperauit. Hetrusci interea bellum gerentes contra Romanos, eorum agros populati, ad Tyberim usque incursiones fecerunt: inque sua demum sunt reuersi. Syracusis uerò seditione orta inter Dionis amicos & Callippum: qui erant Dionis partium, superati, ad Leontinos se contulerunt. Postq; aliquantum temporis Hipparino Dionis filio classem armatam Syracusas appellente, Callippus uictus ex urbe aufugit, & Hipparinus paternum imperium recuperatum duos annos tenuit.

IX.

Sequitur annus, quo Athenienses principem Aristodemum, Romani C. Sulpitium & M. Valerium consules habuerunt: inita Olympiade septima supra centesimam, qua in stadio Tarentinus Smicrinas uictor fuit. Tunc Phocensium dux Phayllus, à fratris sui clade & interitu Phocensium res ob magnam militum stragem male affectas, reficere nitebatur. Cumq; pecuniæ abundantia plurimum polleret, milites multos conduxit, multos etiam è socijs impulit, ut secum belli curam subirent. Re enim numaria citra pudorem quempiam in omnem rem utens, non tantum priuatos homines promptos belli adiutores sibi comparauit, sed & clarissimas ciuitates ad fortunam secum periclitãdam traxit. Lacedæmonij enim mille, duo millia Achæi, Athenienses peditum quinque millia, & sex-

centos equites, duce Nausicle ei auxilio miserũt. Lycophron autem & Pitholaus, qui Onomarcho mortuo omnibus destituti præsidijs, Pheras ubi tyranni erant, Philippo dediderant, seq; ei iunxerant fœdere: tunc duobus hominum millibus stipendio conductis, ad Phayllum transierunt, & in Phocensium auxilijs erant. Minorũ quoque ciuitatum non paucæ Phocensibus ob largitionem factam se adiunxerunt. Aurum enim, quod hominum auaritiam excitare solitum est, illas ad lucri emolumentum decurrere compellebat. Phayllus igitur cum his copijs in Bœotiam mouit, & ad Orchomenõ urbem prælio victus, multos ex suis perdidit. Rursusq; ad flumen Cephisium inito certamine, victores fuerunt Bœoti. E' militibus Phaylli ultra quingentos desiderati, & sexcenti fermè capti. Paucis etiam diebus pòst, iuxta Coroneam est pugnatum, ubi itidem Bœotis victoribus, centum & quinquaginta Phocensium interfecti, & centũ triginta capti sunt. Sed à Bœotijs & Phocẽsijs rebus ad Philippum transeamus. Cum is nobilissimo prælio Onomarchum superasset, Pheras à tyrannide liberauit, concessa urbi libertate: rebusq; alijs Thessaliæ compositis, contendebat ad Thermopylas, ut Phocenseis debellaret. Sed transitum ei intercipientibus Athenijensibus, reuersus est in Macedoniam, imperio suo plurimum ex rebus gestis, & pietate erga deum au-

ctio,

ctio. Phayllus ægrò copias ducens contra Locrenses, qui Epinecmidij nominantur, alias quidem eorum urbes ut occupauit: Aryeam quæ sola supererat, per proditionem nocte cum inuasisset, eiectus, ad ducentos milites suos amisit. Cum demum prope Abas castra posuisset, Bœoti nocturno impetu in eum facto, multos interemerunt. Qua uictoria elati, in Phocensem agrum incursiones fecerunt: latéque eum populati, cum præda ingenti reuersi ad Aryensium propugnationem contenderunt. Ibi superueniens Phayllus, eos in fugam uertit: & captam urbem diripuit, ac solo æquauit. Hic deinceps in tabidam ægrotationem incidens, diu ea cruciatus cum magno dolore, ut sua merebatur impietas, mortem obiit: relicto Phocensium duce Phalæco Onomarchi, qui bellum id sacrum inflammauerat, filio pubere adhuc, sed gubernatorem, simúlque ducem ei constituit Mnaseam, unum ex suis familiaribus. Post id cùm nocte semel Bœoti in Phocenseis inuasissent, Mnaseam cum ducentis militibus interfecerunt: móxque ad Chæroneam equestri prælio commisso, Phalæcus uictus multos ex suis amisit. Interea & in Peloponneso tumultus facti sunt, ea de causa. Inter Lacedæmonios & Megalopolitanos orta controuersia, in horum agros incursiones fecerunt Lacedæmonij, duce Archidamo. Qua iniuria Megalo-

politani commoti, cum per se eiusmodi contentioni non sufficerent, sociorum auxilia implorarunt. Igitur Argiui, Sicyonij, Meßenij festinanter auxilio eis iuerunt. Thebani uerò Cephisiona ducem datis quatuor millibus peditũ, & equitibus sexcentis, miserunt. Cum his copijs Megalopolitani mouentes ad Alphei fontes, castra posuerunt. Lacedæmonij rursus ea Phocẽsibus peditum tria millia, à Pitholao & Lycophrone, qui Pheris pulsi fuerant, equites centum quinquaginta obtinuerunt, cõparatoq; ita iusto exercitu, consederũt prope Mantineã. Deinceps Orneas in Argiuum agrum contendentes, prius quàm hostes ad urbis sociæ defensionem uenirent, eam expugnarunt. Cum post id Argiui aduenißent, commißo prælio, à Lacedæmonijs uicti sunt: sed Thebanis superuenientibus duplo iam hostibus plures, uerùm inordinata acie, atrox prælium instaurarunt: in quo ancipiti, neque alterutris certa uictoria, Argiui & socij in suas urbeis seretraxerunt. Lacedæmonij in Arcadiã inuadentes, Elißunte urbe ui capta, direptaq;, Spartã sunt reuersi. Interiecto tempore aliquantulo, Thebani socijs prope Telphusam cum hostibus congreßi, eos profligarunt: multisq; interfectis, ducem eorum Anaxandrum cum alijs circiter sexaginta ceperunt. Paucis etiam diebus pòst Lacedæmonij cum non paucorum cæde ab eisdem sunt

supe

superati. Sed tandem magnis uiribus cõgressi, ipsi uictores fuerunt. Tunc utriq; in sua redierunt. Cumq; Lacedæmonij inducias Megalopolitanis petentibus concessissent, Thebani Bœotiam sunt reuersi. Ibi Phalæcus Cheroneã occupauerat, sed Thebanorum aduentu ab ea ejectus est. Compararunt post hæc Thebani magnas copias, & in Phocida irrumpentes, eam latissimè populati sunt, & ædificia omnia diruerunt: expugnatisq; aliquot castellis, cum ingenti præda in Bœotiam se receperunt.

X.

Anno uerò succedente, quo Athenis princeps Theßalus, Romæ Marcus Fabius & T. Quintius consules præfuerunt, Thebani Phocensi bello fatigati, & re numaria multũ exhausti, legarunt ad regem Persarum, qui ciuitatis suæ indigentiæ subsidium peterent. Nihil ille cunctatus, promptissimè argẽti talenta trecenta eis exoluit. Et leuia quidem duntaxat certamina, agrorumq; uastationes: nil uerò memoratu ualde dignum anno hoc inter Phocenses & Thebanos gestum est. Verùm in Asiæ Persarum rex, quum annis superioribus Aegyptum cum ualido exercitu inuasisset, nec tamen aliquid ei cessisset ex uoto, hac tempestate renouato in Aegyptios bello, multis egregiè gestis, summa sua industria, Aegyptum, Phœniciam, & Cyprum recuperauit. Quo ue-

rò rei huius historia apertior sit, repetitis altius temporibus, belli causas explicabimus. Annis anteactis, quum Aegyptij à Persis defecissent, Artaxerxes Ochus cognomento, rei bellicæ parum studiosus, à quiete mouere se haud uoluit: missóque illuc exercitu & præfectis, ex eorum imperitia & fraude fortunam minus prosperam expertus est. Et Aegyptijs nihil enim facientibus, coactus est tantæ ignominiæ, ob animum nimis sedatum, & insitam desidiam succumbere. Aegyptiorum exemplo annis citerioribus Phœnices & reges Cypri & ipsi contempto Artaxerxe, defectionem commiserunt: propterea concitatus rex, decreuit in eos omnes, qui ab se defecerant, non amplius per præfectos, sed præsens pro tuendo imperio suo bellum gerere. Itaque armorum, telorum, commeatuum, & militum apparatum magnum faciens, peditum trecenta millia, equitum triginta millia, triremeis trecentas, onerarias, aliásq; naueis ad necessaria comportanda quingentas coëgit: bellúmq; contra Phœnicas ex huiusmodi causa iniuit: Est in Phœnicia nobilis urbs Tripolis, nomen ex re habens: sunt enim urbes tres, inuicem stadij interuallo distantes, appellatúrque Aradiorum una, altera Sidoniorum, Tyriorum tertia. Est uerò ciuitas hæc in magna dignatione apud Phœnicas omneis, in qua conuentus habere, & per consilium de maximis rebus agere con-

sueuerunt. Præfectis autem & ductoribus regijs, qui in Sidoniorum parte uersabantur, contumelioſa & ſuperba imperia in Sidonios exercentibus, male habiti hi, non ſatis ſibi in dolore temperantes, à Perſis deſiiſcere ſtatuerunt: cætróſque Phœnicas ad libertatem occupandam exhortati, legatis ad Nectanebum Aegypti regem, qui Perſis erat hoſtis, miſſis, ut in belli ſocietatem ab eo reciperentur, omnia quæ bello uſui ſunt comparabant. Cúmque Sidon urbibus alijs opulentia præſtaret, priuatique homines ex mercationibus eſſent ditiſſimi, ocyus & triremes complures paratæ, & milites multi conducti ſunt. Ad hoc tela, arma, commeatus, reliqua omnia bello opportuna breui conquiſita. Initio autem eius cõcitationis regium uiridarium, ubi Perſarum reges animum remittentes, oblectare ſe conſueuerant, deciſis arboribus prorſus deuaſtarunt. Pabuli quoque uim magnam, à præfectis in uſum belli alendis equis collectam, incenderunt. Animaduerſum eſt & in captos illos Perſas, à quibus contumelias ſuſtinuerant. Quæ omnia confidenter ab illis patrata rex accipiens, Phœnicibus cunctis grauiter, ſed omnium maximè Sidonijs comminatus eſt. Cum uerò Babyloniam copiæ eius omnes peditum & equitum conueniſſent, eas mouit contra Phœnicas: interímque dum illuc contendit, Syriæ

riæ præfectus, & Mazeus, qui Ciliciæ præerat, iunctis uiribus aduersus Phœnicas pugnabant. Ibi Tennes rex Sidonis ab Aegyptijs Græcos mercenarios milites ad quatuor millia, quibus Rhodius Mentor præerat, obtinuit. Cum his alijsq; suæ gentis conscriptis in regios præfectos, quos diximus, uadens, commisso certamine uictor fuit: illique ex Phœnicia sunt pulsi. Eodem tempore & in Cypro bellum est cœptum, superiori & causa & rebus actis consimile. Erant in ea insula insigniores nouem urbes, quibus reliqua minora oppida in obsequiũ adsignata erant. Habebant illæ reges singulos, quibus parêrent: ut tamen regi Persarum illi audientes deberent esse. Hæ omnes nouem ciuitates conspirantes, Phœnicum exemplo ab rege desciuerunt: comparatisq; belli rebus, summum imperium iusserunt illis esse, qui regna habebant. His Artaxerxes commotus ualde, Cariæ præfecto Idrieo, qui nuper principatum eum iniuerat, & qui maiorum suorum instituto amicus & socius erat Persarum regi, per literas iniunxit, ut naualibus & peditum copijs comparatis, in Cyprios reges bellum susciperet. Ille nihil moræ interponens, quadraginta triremes, milites conductos ad octo millia instructos in Cypron misit: data eorum cura præfectis duobus, Athenensi Phocioni, & Euagoræ: qui annis superioribus in ea insula

reg

regnauerat. Hi nauigatione illuc deuecti, subitò ad primariam insulæ urbem Salamina copias adduxerunt. Ibi uallo & aggere communito, mari terraq; oppugnatione aggressi sunt. Cumq; insula ea multos annos pacem habuisset, magnaq; esset loci fertilitas, milites agros omneis pro arbitrio peragrantes, magnas opeis corripuerunt: ac diuulgata ea rerum abundantia, multi ex ulteriori Syria & Cilicia ultronei milites spe lucri accurrerunt: ut ad duplum fermè Euagoræ & Phocionis aucto exercitu, in magnam trepidationem & metum Cyprij reges coniecti sint. Et is quidem erat rerum Cypri status. At Persarum rex Babylone in Phœniciam cum exercitu contendit. Ibi Mentor, cuius magna Sidone erat potentia, audito ingentem numerum Persarum aduentare, iudicans Phœnicas eis minimè pares esse, saluti suæ priuatim consulere deliberauit. Itaque ex suis familiaribus fidum maximè Thessaliona, clam Sidonijs omnibus misit ad Artaxerxem, Sidona ei prodere recipiens, simulq; ad bellum Aegyptium cum eo proficisci: in quo, utpote locorum & eruptionum, quas nilus faceret, cognitionem exactam habens, adiumentum magnũ afferre posset. Thessalionem omnia ea narrantem rex audiens, mirificè est gauisus: commissæque defectionis gratiam Mentori se facere respondit. Cæterum si,

quæ

quæ offereb at, feciſſet, magnis muneribus ab ſe donatum eum iri pollicitus eſt. Ad hæc cum Theſſalio ſibi à Mentore, ut eius dexteram fidei cauſa reciperet, iniunctum dixiſſet: rex, ueluti fides dicto ſuo non haberetur, commotus, Theſſalionem apparitoribus ut capite plectetur addixit. Cum ita ad pœnam is duceretur, regique dixiſſet: Facies quidem quod tibi libuerit, ſed Mentor, cui illa omnia peragere in promptu eſt, quòd fidem dare detrectaueris, nihil prorſus promiſſorum efficiet. Admonitionem eam rex ſecum uoluens reſipuit: apparitoribúsque reuocatis, dimiſſo Theſſalioni dexteram porrexit: quæ res apud Perſas pro firmiſſima fide habetur. Tunc Sidona Theſſalio reuerſus, ciuibus omnibus id ignorantibus, Mentori quæ egiſſet renuntiauit. Rex uerò plurimi faciens, uti Aegyptum deuinceret, quòd ea prima in ſe grauiter commiſerat, legatos in ciuitates Græciæ nobiliores, qui contra Aegyptios auxilia peterent, miſit. Ex eis Lacedæmonij & Athenienſes amicitiam quidem erga Perſas tueri ſibi eſſe propoſitum, ſed auxilia minimè ſe daturos reſpondérunt. Thebani Lacratem ducẽ cum armatis mille, Argiui tria millia miſerunt, quibus non ex ſuo arbitrio, ſed rege id nominatim petente, Nicoſtratũ præfecerunt. Is erat uir & fortitudine & conſilio optimus, prudentiæ terribilem audaciam commiſt

mistam habens. Et corporis robore cũ multum præstaret, leonis pellem cum clava in prælio gestans, Herculem militiæ referebat. Pariter Græci, qui Asiæ maritima inhabitabant, ad sex millia dederunt, ut è Græcis omnibus auxilia compleuerint numerum decem millium. Antequam uerò hi conuenirent, rex per Syriam facto itinere, in Phœniciam peruenit, & non longè Sidone castra metatus est. Eo temporis spatio, quod non paruum intercessit, Sidonij armis, telis, rei frumentariæ comparãdæ magnam diligentiam adhibuerant, urbẽ fossa triplici & mœnibus præaltis communiuerant. Habebant & militum urbanorum, qui in gymnasijs & laboribus plurimum exercitati, corpore & uiribus firmissimis erant, iustum numerum. Diuitijs uerò & alio quocunque apparatu cæteras Phœniciæ urbeis superabãt. Quódq; erat maximum, triremium & quinqueremium supra centum classem comparauerant. Tennes autem iam in proditionis societatem acceptus à Mentore, qui Aegypti auxilijs præerat, hunc relinquit loci cuiusdam præsidio in urbe, ut proditionis negotium curaret: ipse cum militibus sexcentis egressus, simulauit eundum sibi esse ad Phœnicum quendam conuentum: accepitque secum nobilissimos centum ciues, ueluti forent consiliarij. Cum iam haud longè ab ipso rege esset, comprehensos eos

cen

centum Sidonios tradidit Artaxerxi. Qui Tennem ut amicum benignè accepit: centum uerò illos, ueluti defectionis autores, telis obruì fecit. Aduenerant & ex urbe quingenti primores uiri, ramis oleæ prætensis ei supplicantes. Ibi rex Tennem seductum, num urbem sibi posset tradere, est percunctatus: (plurimùmque laborabat, ut citra pactionẽ quampiam Sidona reciperet, quò clade aliqua immani eam afficiens, reliquas urbes castigatione ea perterreret) Tenne se id facturum confirmante, rex impotentẽ iram in animo fouens, omnes eos quingentos uiros supplicantium insignia gestantes confodi fecit. Tennes postmodum ad mercenarios Aegyptiorum milites accedens, eis persuasit, se & regem intra mœnia reciperent: perq; huiusmodi proditionem Sidon in Persarum potestatem deuenit. Tunc rex, cum Tennis opera non amplius indigeret, eum interfici curauit. At Sidonij, qui ante regis aduentum naues omnes suas incenderant, ne quispiã nauigatione saluti priuatæ posset cõsulere, postquã urbem & mœnia ingenti Persarũ multitudine uiderunt oppleta, intra domos cum liberis & uxoribus inclusi, apposito igni se extenderunt: ut eorũ & qui supplicantes interfecti sunt numerum quadraginta millium perusse traditum sit. Tanta ea clade Sidonijs affectis, & urbe tota cum ciuibus absumpta, locum ex

inc

incendio uastatum, rex talentis multis uendidit. Ob magnam enim oppidanorum opulentiam immensa argenti & auri uis per ignem conflata est inuenta. Huiusmodi interitum miseræ Sidoniorum res sortitæ, reliquas Phœniciæ urbes ad deditionem faciendam terrore adiecto, impulerunt.

Paulò supra hæc tempora Cariæ princeps, Artemisia eo honore annos duos functa, mortem obijt. In cuius locũ suffectus frater Idrieus, ad septennium imperauit.

In Italia autem Romani percusso fœdere cum Samnitibus, inducias Prænestinis concesserunt, Tarquiniensesque ducentos & sexaginta publicè in foro capite mulctarunt. In Sicilia Calippus & Leptines Syracusani, comparato exercitu, cum Rhegyum, quod tyranni Dionysij præsidijs tenebatur, expugnassent, pulsis hostibus libertatem ibi firmarunt.

XI.

Cum uerò Athenienses principem Apollodorum, Romani M. Valerium & C. Sulpitium consules tam haberent, Euagora & Phocione Salamina in Cypro oppugnantibus, aliæ omnes insulæ eius urbes in Persarum ditionem uenerunt. Solus Protagoras Salamine rex obsidionem sustinebat, nitebaturq; contrà Protagoras paternum illud regnum adiumento Persarum regis recuperare. Sed tempore succedente, Ar-

taxerxes cum ei hic esset delatus, Protagoram auxilijs cœpit iuuare, adeò ut rem tentatam despondens Euagoras, ad regem se expurgatum iuerit, à quo maiori multò alia præfectura in Asia est honoratus, in qua deinceps administranda, quum se male gessisset, coactus fugere in Cyprum, comprehensus & supplicio affectus est. Protagoras autem Persis ultrò se dedens, obtinuit in reliquum ut citra impedimentum Salamine sibi liceret regnare.

At Persarum rex post deletam Sidona, cum iam Argis, Thebis, & à Græcis illis, qui Asiæ maritima incolunt, auxilia aduenissent, iunctis omnibus copijs in Aegyptum contendit. Incidens autem inter eundum in stagnum prægrande, ubi erant quæ uoragines nuncupantur, exercitus partem ex locorum ignorantia amisit. De natura quidem eius stagni, & his, quæ præter omnium opinionem in eo contingunt, quum libro primo satis dixerimus, in præsens ab hac disputatione supersedebimus. Transgressus autem uoragines illas uersus Pelusium, quæ est urbs ad primum os, ubi Nilus exitum habet, iter faciens, quadraginta stadia ab eo castra posuit. Græci & Aegyptij, qui in eius loci præsidio positi fuerant, quum multum temporis ante Persarum aduentum ad instruenda ea, quæ opus erant, habuissent, cuncta quidem Nili ora firmiter, sed maximè omnium Pelusiacum,

cum, quòd primum esset, & opportunum valde situm haberet, communiuerant. Erant ibi in defensione quinque millia armatorum sub præfecto Philophrono. Thebani igitur plurimũ laborantes, ut uirtus sua inter Græcos omneis illustrior esset, fossam quandam & angustam & profundam, nulla periculi habita ratione, trauicere incœperant. Tunc qui in præsidio Pelasci erant, ex oppido erumpentes, cum transeuntibus Thebanis manus conseruerunt, proq; gloria consequenda utrisq; aduersentibus, atrox & periculosum certamen ad extremum diei commissum, nocte superueniente dirempturn est. Postridie rex copias Græcorum, quas habebat, in treis ordines est partitus: & unicuique Græcum hominem, simulq; Persam aliquem & uirtute & prudentia insignẽ præfecit. Primi itaque Bœoti duces habebant Lacratem Thebanum & Persam Rosacen. Hic genus ducebat à septem Persis, qui Magos oppresserunt, præfectúsque erat Ioniæ & Lydiæ: equitum uerò & peditum barbarorum magnum numerũ ducebat. Argiuorum secunda erat acies sub suo duce Nicostrato: additus est huic in administratione socius Aristazanes, cui ad regem de maioribus rebus referendi cura iniuncta erat: fidei supra omneis amicos regios, Bagoa excepto, probatissimæ. Destinata sunt ei quinque millia electorum hominum, & triremes octoginta.

Tertiam aciem, quæ erat mercenarius miles, ducebat Mentor, qui Sidona prodiderat & Bagoæ, cui plurimum fidei rex adhibebat, uiro audaciæ, & ad omne etiam iniquum facinus promptitudinis incredibilis. Datus est ei Græcorum, qui erant Persarum ditionis, & Barbarorum ingens numerus, & naues complures. Ipse autem rex cum reliquis copijs totius rei summæ animum intendebat. Facta eiusmodi partitione ordinum apud Persas, Nectanebus Aegypti rex, licet copijs inferior multò esset, nihil uel ingenti hostium multitudine, uel ordinatione facta commotus est. Habebat sanè ipse Græcorum militum, qui secum stipendia facerent, uiginti millia: Aphros fermè totidem: Aegyptiorum, qui bellatores apud eos nuncupantur, millia sexaginta: naues fluuiatiles ad conflictus & incursiones circa Nilum committendas, numero qui fidem non caperet. Ripam autem fluminis, quæ in Arabiam uergit, frequentibus castellis, muróque & fossa continenter ductis, communiuerat. Cúmque apparatus omnes bello gerendo opportuni ei non deessent, breui tamen ab omnibus illis ob inopiam consilij decidit. Maxima calamitatis eius causa fuit belli administrandi imperitia, & quòd ante id priori bello Persæ ab eo uicti fuerant. Habuerat tunc clarissimos fortitudine, & rei bellicæ scientia præstantes: Athenienſem Diophantum, & Lacedæmonium

monium Lamium, quorum consilio rectè omnia fuerant ordinata. In hoc autem bello dum sese idoneum imperatorem fore arbitrabatur, nulli administrationem rerum communicare uoluit: neque per sese quæ bello usui essent, utpote nullius experientiæ, potuit expedire. Oppida igitur & loca alia munita cum præsidijs positis firmasset, acceptis triginta millibus Aegyptiorum, Græcis ad septem millia, Aphrorum autem parte dimidiata, loca ea insedit, unde facilè impetus fieri posset. Eo modo utrinq; instructis rebus, Nicostratus Argiuorum dux, ducentibus eum Aegyptijs, quorum liberi & uxores obsides tenebantur a Persis, per fossam quandam in locum minus apertum transmisit cum suis copijs, ibique uallo munitis castris consedit. Tunc qui in propinquioris loci præsidio erant milites mercenarij Aegyptiorum, haud pauciores septem millibus, ut hostium aduentum persenserunt, ad eos repellendos sunt progressi. Horum præfectus Clenius Cous cum aciem ad conserendum prælium instruxisset, ab hostibúsque idem esset factum, atrox certamen initũ est: in quo Græci, qui sub Persis merebant, egregiè pugnantes, ducem Clenium, & militum eius plus quinque millibus interfecerunt. Eam cladem Nectanebus rex audiès, ualde est perterritus, inde conijciens reliquas Persarum copias citra impedimentum flumen traiecturas esse: ueritúsque ne

Memphim omnes hostium uires conuerterentur, statuit ei rei prospicere. Ducto igitur exercitu, quem secum habebat, illuc contendit, & quæ ad oppugnationem sustinendam essent usui præparauit. Interim Thebanus Lacrates, qui primum agmen apud Persas curabat, Pelusium magno conatu cœpit oppugnare: deriuatáque altorsum fossæ aqua, per exiccatum locum & peruium, machinas ad urbis mœnia adduxit. Magna autem ex parte eis deiectis, summa celeritate qui intus erant alterum murum cum ualidis turribus ligneis excitarunt. Cúmq; dies aliquot eiusmodi mœnium oppugnatio duraßet, primò Græci qui in oppidi propugnatione erãt, fortißimè hostibus resistebant. Sed postquam de Nectanebi regis discessu Memphim certiores facti sunt, miserunt ad Lacratem qui de rebus componendis agerent. Recipientéque eo per iusurandum ipsos, si Pelusium dedidissent, cum rebus, quas secum ferrent, citra offensionem in Græciam deuectum iri, oppidi deditionem fecerunt. Ad quod recipiendum cum Artaxerxes Bagoam cum barbaris militibus misisset, in urbis ingressu Persæ Græcorum abeuntium res multas, quas secũ exportabat, arripuerunt. Ibi Græci de iniuria qua afficiebãtur grauiter ex postulãtibus, deosq; iurisiurãdi præsides implorãtibus, Lacrates in irã cõcitatus, facto impetu barbaros repulit: aliquotq; eorum interfectis,

Græcos

Græcos, qui sub fide uiolabantur, strenuè tutatus est. Bagoas coniectus in fugam iuit ad regem, eique de Lacrate multum est questus. Artaxerxes re cognita, Bagoæ milites pœna merita affectos fuisse, insuper de rapinæ illius autoribus supplicium sumi debere iudicauit. Eo itaque modo Pelusium à Persis recuperatum est. Mentor uerò, cui tertij agminis cura demandata fuerat, Bubastum & complures alias urbes calliditate quadam militari captas, in ditionem regis attraxit. Cum in earum quauis præsidium mistum & Græcorum & Aegyptiorum militum esset, Mentor eiusmodi uerba in castris suis palam habuit, Artaxerxem deliberasse eos, qui sibi ultrò urbes dederent, humanissimè tractare. Qui rursus ui superarentur, in eos cladem inferre non mitiorem ea, quam Sidonij passi fuissent. Iniunxit post id custodibus portarum, liberè permitterēt egredi qui ab se uellēt transfugere. Ita nullo impediente captiui Aegyptij, qui erant in castris abeūtes, breui per omneis Aegypti urbes uerba illa dissēminarunt. Indeq; inter mercenariū militem & indigenā dissensiones subitò ubiq; exortæ sunt: & in omnibus urbibus seditiones cœperunt uigere. Vtrique enim per quandam æmulationem studebāt seorsum prodere loca, quibus præsēt, ut soli aliquod emolumentum consequerentur. Cœpta est ea res primùm Bubastii. Statim enim

uero ut Mentor & Bagoas cum exercitu prope urbem consederunt. Clam Græcis Aegyptij quendam miserunt ad Bagoam, pollicentes urbem tradere, si se saluos præstaturus fuerit. Id Græci persentientes, missum hominem comprehenderunt, terroreq; iniecto, rem uti erat, ab eo intellexerunt: exq; eo commoti ualde, in Aegyptios inuadentes, aliquos interfecerunt, aliquibus etiam uulneratis, reliqui in partem quandam urbis coacti sunt se tradere. Qui Bagoæ quid contigisset significantes, orabant ut ocyus accederes, urbem ab se acciperet. Græcis qui clanculum ad se pro firmandis pactionibus uenerant, secreto iniunxit Mentor, cum Bagoas in urbem ueniret, ut barbaros impetu facto adorirentur, Bagoa deinceps cum Persis absque Græcorum assensu in urbem intrare. Postquam multa pars intromissa est, subitò Græci portas claudentes, eos, qui intus erant, aggressi, omnes interfecerunt, & ipsum Bagoam ceperunt. Is omnem salutis suæ spem in Mentore uidens positam, orauit uti se liberatum ueniret, professus in posterum se nihil nisi ex eius consilio facturum. Tum Mentor Græcos ad Bagoam dimittendum, sibiq; faciendam urbis deditionem, ut eius receptæ titulus sibi daretur, induxit. Factúsque ita salutis Bagoæ autor, rerum omnium societatem cum eo præstito & accepto iureiurando iniuit, quam ad extremum

uitæ

uitæ seruauit. Euenit inde, uti apud regem concordes, mutuóque alter alterum iuuantes, tandem omnium uel amicorum uel cognatorum regis ambo potentißimi euaserint. Mentor enim maximus præses Asiæ, quæ maritima est, declaratus, multum profuit rebus Artaxerxis, quum Græcos multos conductos subinde ei mitteret: ipseque illic omnia administraret summa & fide & animi magnitudine. Bagoas uerò in superioribus locis ubi præfectum agebat, tam bene ex regis re omnia gessit, uti per eam societatem, quam cum Mentore firmauerat, non minoris autoritatis factus sit, quàm si regni ipse esset dominus: neque Artaxerxes aliquid absque eius consilio ageret. Quin etiam post eius mortem in eligendis nouis regibus semper Bagoæ sententia & nominatio rata habebatur, nihilque huic potestatis regiæ, præter regis appellationem deerat: quæ omnia sigillatim cum ad ea peruenerimus tempora, exponemus. In præsens quidem post Bubasti deditionem reliquæ urbes perterrefactæ, in Persarum ius per certas conditiones uenerunt. Tunc Nectanebus rex, qui ad Memphim commorabatur, uidens hostium successus, minimè ausus est periculis, ut copias ad conflictum duceret, se obiicere: desperatisque regni rebus cum pecunia ingenti in Aethiopiam fugit. Eo pacto Ar-

taxerxes totius Aegypti potitus, insigniorum urbium mœnia diruit, & sacris ædibus direptis, magnam uim coëgit auri & argenti. Abstulit etiam ex antiquioribus templis scriptas tabulas, quas postmodum Bagoas, accepta magna pecunia sacerdotibus Aegyptijs restituit. Prosequutus autem muneribus honorificis, pro cuiusque merito Græcos, qui secum militauerant, eisque omnibus ut in patriam redirent ab se dimissis: & Pherendate Aegyptij præfecto constituto, cum toto exercitu Babylona reuersus est, spolijs & pecunia multa, sed maiori longè, ac rebus strenuè gestis, auctus.

XII.

Quo uerò anno Athenis Callimachus imperauit, & Romæ consules fuerunt M. Fabius & P. Valerius, Artaxerxes animaduertens magno adiumento sibi fuisse Mentorem in bello Aegyptio, cum ultra amicos altos prouexit: próque eius uirtute honoratum, centum talentis argenti, alijsq; pretiosissimis rebus donauit: & Asiæ, quæ ad mare est, præfecit. Data insuper summi prætoris potestate, ei bellum contra rebelles suos demandauit. Tunc Mentor cum necessitudinem arctam haberet cum Artabazo & Memnone, qui superioribus annis cum Persis bello contenderant, & ex Asia demũ fugientes, ad Philippum in Macedoniã se contulerant, ibiq;

ibiq; morabantur, regi supplicans persuasit, illis commissi criminis uenam indulgeret: protinusq; eos ambos cum liberis ad se accersiuit. Habebat sanè Artabazus ex Mentoris & Memnonis sorore susceptos filios mares undecim, fœminas decem: delectatúsque plurimum ea prole numerosa Mentor, iuuenes, datis in exercitu suo præfecturis, honorauit. Primam autem expeditionem cepit contra Hermiam Atarnensium tyrannum, qui ab Artaxerxe defecerat, & loca complura bene munita ac urbes tenebat. Huic pollicitus se inducturum regem ad remittendam culpam, persuasit ut secum ueniret in colloquium. Ibi ex insidijs facto impetu, cum prehendit: potitusq; ita eius annulo, scripsit literas in ciuitates, tanquam Hermias diceret sibi pacificationem initam esse cum Artaxerxe, intercedēte Mentore: signatasq; rapto annulo literas misit per quosdam, qui oppida & arces pro rege acciperēt. Populi quibus literæ sunt redditæ, fidem præstantes, & quod a pace non abhorrerent, facile arces & urbes dediderunt. Ea calliditate cum Mentor citra periculū belli, rebelles urbes recuperasset, in maximam regis gratiam uenit: quòd uideretur industria & ingenio singulari bellicam rem tractare. Pariter & principes alios, qui ab imperio Persarum desciuerant, partim ui, partim dolo aliquo omnes deuicit. Et hæc quidē in Asia gerebātur. In Euro

pa

pa uerò Philippus Macedonum rex inuadens cum exercitu in urbes Chalcidenſes, Geram arcem ui expugnatam diruit: inieĉtoq; inde alijs terrore, aliquot urbes imperio ſuo coëgit parêre. Pheras poſtmodum, quæ ſunt in Theſſalia, profectus, Pitholaum qui ibi dominatum occupauerat, expulit. Circa eadem tempora Spartacus iam annos quinque Ponti rex, diem ſuum obijt: ſuffectus eſt frater Pariſades, qui annos octo & triginta regnauit.

XIII.

Elapſo anno hoc, Athenienſes principe Theophilum, Romani C. Sulpitium & C. Quintium conſules habuerunt: cum inita Olympiade octaua ſupra centeſimam, uictor fuit in ſtadio Polycles Cyrenenſis: tunc Philippus intentus ſummo ſtudio, ut Micybernam & Toronen Helleſponti urbes caperet, citra periculum aliquod per proditionem eas obtinuit. Conuerſus deinde cum ualidis uiribus ad maximam eius regionis urbẽ Olynthon, initiò prælijs duobus Olynthios deuicit, & in urbem compulit: cœptaq; obſidione, dum ſubinde tentat expugnationem, multos ſuorum amiſit. Tandem pecunia corruptos, Laſthenem & Euthycratem, ſummos magiſtratus in urbe induxit, uti eam ſibi proderent: quam captam diripuit, oppidanosq; omnes cum præda alia uendidit. Eo facto pecuniam multam ad belli uſum conſequutus eſt, cæteraſq; urbes ſibi

reſi

resistentes perterruit. Datis autem muneribus meritis unicuique militum, qui strenuè pugnauerant, ingenti pecunia missa sibi conciliauit eos qui in urbibus uarijs potentiæ maioris erant, adeò ut multos ad patriam prodendam illexerit. Nec ipse id dissimulabat, se magis auri copia, quàm armis imperium auxisse, palàm solitus asseuerare. Athenienses, quibus iam Philippi incrementa erat suspecta, omnibus in quos Philippus bellum susciperet, auxilia contra eum mittebant: per legatos etiam adhortabantur ciuitates ad libertatem tuendam, & supplicium de his ciuibus, qui proditionem moliren tur, sumendum, omnibus eis auxilia pollicentes. Itaque se Philippo hostes professi, apertè cum eo bellum gerebant. Inflammabat eos maximè ad propugnationem Græciæ Demosthenes, tunc temporis Græcorum omnium acerrimus in dicendo. Sed nullo pacto reprimi ualebat indomita libido, quæ plerosque occupauerat, urbes suas prodendi. Tam latè pestis illa Græciam tum infecerat. Propterea aiunt Philippum, cum urbem quandam egregiè munitam capere conaretur, ac eius loci quidam contra omnem impetum tutissimam, ac fermè inexpugnabilem eam esse diceret, quæsiuisse, Num etiam aurum eius urbis mœnia transcendere esset impossibile? Expertus nimirum erat Philippus, quæ armis capi nõ possint, auro facillimè expugnari solere. Præparans

rans igitur largitione in urbibus proditores, cosq; qui tantam fœditatem in se admittebant, honestis nominibus nunc amicos, nunc hospites appellitans: per eiusmodi infanda commercia, munerum, uerborumq; mores hominum maximè corrumpebat. Ab Olynthi uerò expugnatione in deorum honorem pro concessa uictoria Olympia celebraturus, splẽdidissima peregit sacrificia: & conuocata ingenti hominum multitudine, certamina edidit pulcherrima: multosq; hospites, qui ad spectaculum conuenerant, conuiuio accepit. Ibi sermonibus, & inuitatione eo loco accommodata usus multis pocula manu sua porrigebat ab se prægustata: non paucis munera est largitus. In uniuersumq; omnes promissionibus amplis prosequutus, effecit ut quàm plurimi amicitiam suam auidissimè expeterent. Animaduertens autem in conuiuio ex amicis quempiam Satyrum nomine præ se ferentem nescio quid triste, rogauit, cur solus aliquid humanitatis suæ experiri non dignaretur. Illi munus aliquod ab eo se cupere dicenti, sed uereri ne intentione sua patefacta frustra haberetur: Philippus exhilaratus, cũ promisisset quodcunq; petierit, se libentissimè concessurum: hospitis cuiusdam sui uirgines duas adolescentulas nouis maritis desponsatas, quæ essent inter eius captiuos, se libenter recepturum dixit Satyrus: non ut ex eo munere lucri aliquid consequeretur, sed ut addita

dita etiam de suo dote, in matrimonium eas traderet: néue iniuriam tenera ætate indignam sustinere eas uideret. Philippus petitionem hanc libentissimo animo accipiens, uirgines duas statim Satyro condonauit, multisq; aliis muneribus & beneficijs eo modo disseminatis, cumulatiora benignitatis præmia accepit. Multi enim uerò spe liberalitatis eius inducti, alter alterum præuenire studebant, seipsos & patriam in Philippi potestatem dedentes.

XIIII.

Iam uerò imperante Athenis Themistocle, & Romæ consulibus C. Cornelio, M. Pompilio, Bœoti cum agros Phocensium populati essent, ad Hyampolim manus conserentes, uicti fuerunt, circiter sexaginta è numero hostium interfectis. Deinceps iterum cum Phocensibus prope Coroneam congressi, accepta magna clade repulsi sunt. Quumque in Bœotia insigniores quædam urbes essent Phocensium ditionis, ad earum agros uastandos uersi Bœoti, frumenta omnia destruxerunt. In reditu uerò hostibus occurrentes, sunt profligati. Circa id temporis Phalæcus dux Phocensium sacræ pecuniæ ablatæ postulatus est, priuatóque ei imperij honore, quem gerebat, successores tres dati sunt, Dinocrates, Callias, & Sophanes: per quos eius criminis quæstio habita est. Petebant sanè ab his, qui eam tractauerant

rant, rationem uti redderent. Philon fuerat quidam præcipuus in eiusmodi administratione. Is cum haud satis exhibendæ rationi faceret, capite est damnatus, excruciatusq; à ducibus nuper electis, sceleris socios prodidit. Grauissimis, demum supplicijs affectus, cum uitæ finem, quem sua impietas merita est, habuit. Alij qui de sacris rebus ditiores facti, magnam pecuniam furto sibi comparauerant, eam restituere, & pœnas ut sacrilegi dare sunt coacti. Ex superioribus autem ducibus Philomelus, qui primus imperauerat, à rebus sacris, quarum necessitas permisit, manus continuit. Sed qui ei successit Onomarchus, multum dei pecunia in belli sumptus usus est. Tertius Phayllus frater Onomarchi, non pauca munerum, quæ in templo fuerant consecrata, ad pecuniam signandã conflauit, ut conducto militi stipendia exoluere ret. Dicatos siquidem à Cræso Lydorum rege lateres aureos centum uiginti, quibus pondus erat talenta bina, acceptos pro conficiendis numis diffecit: pariter & aureas trecentas sexaginta phialas binis minis expensas, leonisq; & fœminæ signa aurea, ut ea omnia auri talentis trecentis & triginta æstimata fuerint: redactisq; omnibus, quæ ex auro sunt conflata, ad argenti rationem talenta quatuor millia perficerentur. E rebus autem argenteis, quæ tum à Cræso, tum ab alijs fuerant consecratæ, duces omnes

absum

absumpserant ad summam talentorum supra sex millium, ut auri argentiq; totius ratione inita, talenta essent plus decem millibus. A scriptoribus nonnullis traditum est, opum hinc correptum non minus fuisse, atq; illud quod in Persarum thesauris ab Alexandro inuentum sit. Aggressi quinetiã fuerant qui sub Phalæco hordines ducebant: aperire solũ templi, cum à quodam esset dictum, argenti & auri magnã uim ibi defossam esse. Iámq; loca circa focum & tripodem excauare cœperant. Qui uerò thesaurum indicauerat, testimonio clarissimi & antiquissimi poëtæ Homeri nitebatur, ubi ait:

Quãta pauimẽtũ interius non claudit, Apollo
Nunc ubi saxosa Pythone oracula reddit.

Sed cum à militibus loca prope tripodem foderentur, magnis terræ tremoribus factis, Phocenses ualde sunt perterriti: planéque ita deis animaduersionem in sacrilegos præmõstrantibus, ab eo negotio destiterunt. Ac Philon, qui facinoris tam impij dux & autor fuerat, breui pœnas meritas exoluit. Sedenim pecuniæ sacræ interuersæ, licet crimen totum Phocensibus adscriberetur, nihilominus Athenienses & Lacedæmonios, qui Phocẽsium causam & censu & auxilijs tutabantur, non parum contingebat, idco maximè quòd stipẽdia pro militũ numero, quos auxilio eis miserant, non fuerant exoluta. Athenienses sanè ea tempestate uidẽtur proni ualde

fuisse ad faciendas Apollini contumelias. Paulum enim supra Delphicæ direptionis tempora, cum Iphicrates eorum dux cum classe circa Corcyran uersaretur, Dionysijq; Syracusarum tyranni naues, quæ Delphos & Olympiam signa facta ex auro & ebore deuehebant, apprehendissent, missetq; ab Atheniensi populo quæsitum, quid nam in ea re agendum eis uideretur: Athenienses responderunt, Laborandum non esse ei in rerum diuinarũ respectu: sed prospiciendũ, quomodo milites suos sustentaret. Iphicrates ciuitatis suæ uoluntati obsequutus, capta deorum ornamenta uendidit, propterea tyrannus in Athenienses commotus, epistolam hanc eis scripsit: Dionysius senatui & populo Atheniensi salutem scribere, minimè decere existimauit. Contra Deos & mari & terra sacrilegia committitis: statuas quidem à nobis ut dijs dicarẽtur, missas, & rapuistis & conflastis, neq; in deos maximos, Apollinem scilicet Delphicum, & Olympicum Iouem, scelus impium adeò patrare ueriti estis. Eiusmodi rem fecerũt Athenienses contra deum illum, quem subinde inter populares & maiores suos numerare per ostentationem solebant. Pariter & Lacedæmonij, qui & consilio Delphici oraculi remp. apud gentes omnes admirabilem sibi instituerant, quiue ea tempestate de maioribus rebus Deum Apollinem consulebant, non ueriti sunt cum templi

templi raptoribus scelestissimam inire conspirationem. Sedenim Phocenses in Bœotia urbes tres, Orchomenon, Coroneam, & Corsias cum haberent, inde mercenario milite affatim eis suppetente, contra Bœotos copias parabant, eorumq; agros populabantur. Neque ad faciendas incursiones, aut certamina committenda eorum locorum homines Phocensibus deficiebant. Propterea bello multum attriti Bœoti, militum suorum multis amissis, & pecuniæ inopia laborantes, legatos ad Philippum, qui auxilia peterent, miserunt. Ille cum Bœotûm res afflictas, ut spiritus eorum inflati ex victoria Leuctrica aliquantulum comminuerentur, libenti animo uideret, milites perpaucos dedit: id tantum curans, ne oraculi direptionem nihili æstimare uideretur. Cum uerò Phocenses prope Abas, unde non multum abest Apollinis templum, arcem extruere niterentur, Bœoti in eos inuaserunt, subitoq; pars palantes, in oppida proxima fugam arripuerunt: alij ad quingentos in templum confugientes, extincti sunt, miro quodam modo. Vt cum multa eo tempore Phocensibus aduersa diuinitus acciderint, id maximè omnium quod referemus, ita factum esse uideatur. Qui ad templum confugerant, deorum auxilio se saluos fore existimabant. Sed secus accidit: diuina siquidem prouidentia

dentia pœnam, quæ sacrilegis conueniebat, eis inflixit. Erant circa templum lecti & mensæ complures. Cumq; in tentoriis Phocensium, qui ad templum se receperant, ignis relictus casu lectum unum incendisset, tanta repentè adeóque super omnium fidem flamma excitata est, ut templum & Phocenses, qui eò se contulerant, uiui incensi sint. Visusq; est deus salutem, quam supplices petiuerant, eis indulgere noluisse.

XV.

In sequenti uerò anno, quo Athenis Archias princeps, Romæ consules M. Aemylius & T. Quintius fuerunt, Phocense bellum, quod durauerat in annum decimum, ad hunc modum finem habuit: Bœotis & Phocensibus pariter ex belli diuturnitate debilitatis ualde, alteri ad Lacedæmonios miserunt petitum auxilia, unde armatos mille, duce Archidamo rege obtinuerunt. Bœoti uerò quum ad Philippum legatos itidem pro auxiliis misissent, Philippus acceptis secum Thessalis, cum ualido exercitu in agrum Locrensem contendit. Ibi Phalæcum, qui pridem Phocensium dux fuerat, tunc q; magnam conductorum militum manum habebat, inueniens, ut cum eo dimicatione inita, belli euentum experiretur, aciem instruxit. Erat Phalæcus Niceæ, qui animaduertens Philippo se esse uiribus imparem, misit ad eum legatos pro rebus suis componendis: pactusq; ut sibi

ut sibi & suis militibus permitteretur, quò uellet discedere, cum octo millibus hominum secum facientium stipendia, conceſsit in Peloponnesum. Tunc spe omni destituti Phocenses, seſe Philippo dediderunt. Itaque citra dimicationem, quod non speraverat Philippus bello sacro confecto, adhibitis in consilium Thessalis & Bœotis, deliberauit Amphictyonum consilium habere, eorumq; arbitrio cognitionem omnium integram relinquere. Igitur Amphictyones inito consilio decreuerunt, Philippum eiusq; posteros in collegium suum cooptari, cum duorum suffragiorum iure, quæ debellati Phocenses habuiſsent. Vrbibus tribus Phocidis mœnia solo æquari, ne ipsi Phocenses aut sacri templi, aut Amphictyonum consilij aliquo modo participes eſsent: ne eisdem equos, aut arma habere liceret, donec subreptam omnem pecuniam deo exoluiſsent. Phocenses autem, alios q;, qui sacrilegio eo inquinati aufugiſsent, scelestiſsimos haberi, exq; omnibus locis impunè retrahi poſse. Vrbes omnes, quæ Phocensibus parèrent, dirui, & redigi in pagos, qui haberent domos non plures sexagenis, quiue haud minus interuallo stadij unius inter se distarent, agros suorum haberent, sed eorum uectigal annuum talenta sexaginta deo penderet, quoad pecuniæ in rationibus scriptæ tempore templi direpti, satis deo feciſsent. Philippo, Theſsalis, &

Bœotis ius Pythia certamina curandi esse, quòd Corinthij Phocensibus in rerum sacrarum interuersione adiutores fuissent: Philippum cum Amphictyonibus arma Phocensium auxiliariorúmque confringere, eorúmque frusta, quæ superessent, incendere, equos per auctionem distrahere. Ab his Amphictyones alia nonnulla, quæ ad oraculi refectionem, ad pietatem, pacémque & concordiam Græciæ facerent, constituerunt. Quæ omnia eorum scita Philippus comprobauit, déque omnibus ingentes eis egit gratias. In Macedoniam deinde reuersus, pietatis & bellicæ uirtutis magna sibi comparata gloria. Sed longè maiora instrumenta augendi res suas inde nactus est, cùm toto animo id moliretur, ut à Græcia imperator nominatus, per eam occasionem in Persas bellum susciperet, quod tandem est factum. Sed de his omnibus suo tempore mentionem sigillatim habebimus. In præsentia ad historiæ contextum redeuntes, operæpretium esse iudicamus, palàm facere, deos illis omnibus, qui in oraculo diripiendo delicti querint, pœnam meritam iniecisse: neque eos duntaxat, qui sacrilegij artifices fuerunt, sed omnes prorsus quos illud crimen uel leuiter attigit, nullo pacto inuectam à deo punitionem effugere ualuisse. Princeps enim templi occupandi autor Philomelus, casu quodam belli ad-

uersa

uerso seſe præcipitem dedit. Onomarchus dem electus dux ab illis, quibus nulla spes bona erat, cum Phocensibus & milite mercenario in Thessalia interfectus, & de cruce suspensus est. Tertius Phayllus, qui multa rerum sacrarum destruxerat, diuturno confectus morbo, haud breui potuit a cruciatu liberari. Qui uerò post omnes eos, quicquid in donarijs reliquum erat, corripuit, Phalæcus in uarijs magnisq; periculis & timore uitam longam satis duxit, non quò fors eius melior quam cæterorum sceleris impij popularium esset, sed ut longiori tempore cruciatus, multisq; ex sua miseria notior factus, insignitorem, celebratamq; magis calamitatem subiret. Post fugam sanè, qua Philippi captiuitatem uitauit, commoratus est initio in Peloponneso, sustentans ibi milites suos pecunia quam reliquam de sacris rebus habebat: postea Corinthi nauibus magnis onerarijs conductis, cum hiremes quatuor suas haberet, in Italiam & Siciliam transmittere constituit, ibi aut urbem aliquam se occupaturum, aut a quibus stipendio conduceretur, quum eo tempore Lucanis esset bellum cum Tarentinis, inuenturum existimans. Militibus autem suis asseuerabat, se accersitum in Siciliam & Italiam, nauigationẽ eam suscepisse. Cum igitur itinere arrepto, iam ulterius in mare progressi essent milites aliquot, qui eodem

nauigio cum Phalæco uectabantur, simul uerba habuerunt, suspicantes non esse uerum ab aliquo se accitos fuisse, quòd itineris aliquem ducem ab eo, ad quem irent, missum secum non uidebant. Apparebat etiam nauigationem cœptam non esse rem facilem, sed longam, & periculis multis obnoxiam. Propterea parum Phalæci uerbis credentes, ac ueriti ne in hostilem aliquam classem inciderent, conspirarunt illi præcipuè qui in exercitu ordines ducebant: stricteisq; ensibus in Phalæcum, & nauis gubernatorem irruentes, ut reuerterentur unde nauigationem cœperant, coëgerunt. Pariter qui in nauibus alijs erant, quum idem fecissent, retroacti omnes in Peloponnesum redierunt: simulq; ad Maleam promontorium Laconiæ appulsi, ibi Cnossiorũ legatos, qui ex Creta ad milites scribendos uenerant, offenderunt. Hi cum Phalæco, ductoribusq; alijs colloquuti, stipendio decenti persoluto fecerunt, ut secum omnes proficiscerentur. Statimq; ut Cnossum in Cretam peruenerunt, ab itinere Lyctio urbe ui sunt potiti. Lyctijs autem è terra sua pulsis, insperatum breui apparuit auxilium. Quũ enim eo tempore Tarentini bello inito contra Lucanos, legassent ad Lacedæmonios, ueluti parentes suos, qui auxilia peterent, hique animo promptissimo genti cognatæ succurrere uolentes, copias pedestres & nauales, quibus

rex

rex Archidamus præfuit, quum paraßent, tranſituros eos in Italiam Lyctij, uti ſibi ad patriam recuperandam auxilio eße uellent, orarunt. Cui rei Lacedæmonij aßentientes, in Cretam tranſmiſerunt. Ibique milite illo mercenario deuicto, urbem ſuam Lyctijs reſtituerunt. Deinde arrepta nauigatione in Italiam, quum Archidamus in Tarentinorum ſubſidium uenißet, inito prælio quodam egregiè pugnans, interfectus eſt: uir omnibus imperatorijs artibus ex toto uitæ curſu multum probatus, præterquàm in Phocenſium rebus, quos iuuando, uiſus eſt magna cauſa fuiße templi Delphici inuadendi. Regnauit is Lacedæmone annos tres & uiginti, filius autem Agis, qui ei ſucceßit, quindecim duntaxat annis in regno uixit. Cæſi ſunt poßea à Lucanis omnes, qui ſub Archidamo merebant, direptionis oraculi & ipſi participes. Phalæcus uerò Lyctio pulſus, ad Cydoniam oppugnandam ſe conuertit. Vbi dum machinas mœnibus diruendis inſtruit, eásque propius urbem adducit, fulmine incidente, diuinus ignis excitatus illas corripuit. Quas plerique ab incendio defendere conati, igne abſumpti ſunt. In his fuit & ipſe dux Phalæcus. Aiunt nonnulli, eum interemptum fuiße à quopiam ſuo milite, quē uerberarat. E' Phalæci militibus, qui cladis eius immunes fuerunt, exulibus

Eleis in Peloponnesum deuecti sunt: cum quibus in Eleos pugnare occœperũt. Sed enim cum Arcades opem tulissent Eleis, multi milites illi conductitij interfecti sunt. Reliqui ad quatuor millia, captiui inter Arcadas & Eleos diuisione facta, distributi sunt. Arcades eos, qui sibi obuenerunt, dederunt uenui: Elei suos omnes ob scelus in oraculo diripiendo admissum trucidarunt. Et ad eum modum, qui sacrilegij illius aliquid omnino attigerunt, Deo autore meritas pœnas subiuerunt. Nobilissimæ etiam ciuitates, quæ ea impietate se astrinxerant, ab Antipatro (succedente tempore) deuictæ, & imperium & libertatem suam miserè perdiderunt. Vxores quoq; Phocensium principum, quæ ausæ sunt monilibus raptis se exornare, impij facinoris pœnas non euitarunt. Quæ enim Helenes monile gestare est solita, in meretricium probrum incidit, pulchritudine sua eam expetentibus prostrata. Altera, eo quòd fuerat Eriphyles, subinde ad ornatum utens, cum filius, quem natu maiorem habebat, in furorem concitatus, ignem domui iniecisset, intra eam uiuens, incendio extincta est. Eoq; pacto qui Deum contemptui habere ueriti non sunt, supplicijs, quæ narrauimus, ab ultoribus dijs affecti sunt. Rursus qui oraculo subsidium tulit, Philippus post id factum in dies res suas auxit, tandemq; pietatis suæ beneficio, ab uniuersa

uersa Græcia imperator appellatus est. Et suũ regnum amplissimum omnium quæ essent in Europa effecit. Sed cum abundè satis de sacro bello egerimus, ad res alibi gestas transeamus. In Sicilia (ortis inter se magnis seditionibus) Syracusani miserè multorum & potentium, trahentiumq; in diuersa tyrannide oppressi, legatos Corinthum miserunt, orantes uti mitterent ducem aliquem, qui eorum reipub. curam susciperet, simulq; tyrannidem inuadere conantium improbitatem coërceret. Corinthij honestissimum esse arbitrati, ijs, qui ab se originem traherent, suppetias ferre, illuc mittere decreuerunt Timoleonta Timaneti F. præstantissimum uirum, qui uirtute, prudentia, & cognitione rei militaris, omnibúsque bonis artibus erat præditus. Huic autem singularis contigerat res, quæ ut deligeretur dux in Sycurasanam expeditionem non parum profuit. Timophanes eius frater, qui diuitijs & ingenita quadam confidentia Corinthijs omnibus præstabat, diu antea uisus fuerat ad tyrannidem aspirare. Sed eo tempore calamitosos homines sustentando, comparando arma, & cum facinorosorum agmine per forum spatiando, non dissimulabat se tyrannum esse. Omniaq; prorsus facta eius tyrannidem præ se ferebãt. Huic Timoleon, alienissimus ab unius dominatione sustinenda, initio conatus est persuadere, uti à

cæp

cœpta re desisteret: postquam sibi parum audientem illum, in dies; magis insolescere animaduertit, abiecta omni spe, ut uerbis emendari posset, ob ambulans foro, ipse fratrem obtruncat. Excitato inde tumultu, cum ciues quamplurimi ad facinus atrox & inusitatum accurrissent, seditiones exortæ sunt: partim censentibus, Timoleonta, ut cædis fraternæ reum, pœna legibus decreta affici oportere: alteris, quippe qui tyrannicida esset, commendationem meriti asseuerantibus. Senatu igitur habito, contentio ea inter senatores pariter uigebat, Timoleonta grauiter deferentibus eius inimicis: qui uerò mitius agebant, consulentibus ut ei uenia tribueretur. Cumq; altercatio huiusmodi duraret in aduentum usque Syracusanorum legatorum, atq; hi expositis mandatis, uehementer orarent, ne senatus moram interponeret in duce mittendo, quem petebant, uisum est senatui, Timoleonta illuc mittere conducibile esse: proposueruntq; ei insolitam, miramq; prorsus optionem, si facinus ab se commissum diluere uellet. Id enim ei confirmarunt, si bene rem Syracusanam administrauerit, se eum tyrannicidam: sin secus, & ex animi libidine, tunc fratris percussorem eundem iudicaturos esse. Verùm Timoleon, non tam ex timore per senatum sibi adiecto, quàm uirtutis studio, Siciliæ rebus bene, & ex gentium

tium usu præfuit. Carthaginienses siquidem debellauit: recipiensq; è barbarorum manibus Græcas urbes uastatas & desertas, multitudine hominum frequentes reddidit. De quibus omnibus pòst paulò secundum sua tempora per partes mentionem faciemus. Nunc ad narrationis ordinem reuertamur.

XVI.

Cùm Eubulus Athenis imperaret, Romæq; Marcus Fabius & Seruius Sulpitius consules essent, Timoleon Corinthius, assumptus à ciuibus suis ad curam Syracusanæ reipub. parabat se uti in Siciliam transiret. Conduxit autem milites exteros septingentos, triremibusq; quatuor, & leuioribus tribus nauigijs milite opletis, Corintho discessit. Præter hæc in itinere à Leucadijs & Corcyrensibus obtinuit tres alias naues. Itaq; nauibus decem fretum, quod Ionium appellant, transiuit. Contigit sanè ei inter nauigandum res præcipua, & digna admiratione, ut deus quispiam in suscepta prouincia eum iuuare, & futuram ipsius gloriam, ac rerum gestarum magnitudinẽ præsagio nõ obscuro declarare uisus sit. Continẽti enim nocte fax ardens in cœlo nauiganti ei præluxit, donec in Italiam cum omnibus suis copijs peruenit. Prius etiam Corinthi audierat, Cererem & Proserpinam sacerdotibus suis in quiete uisas esse polliceri, cum Timoleonte sese nauigaturas

in

in sacratam ibi insulam. Propterea ipse dux Timoleon, cæteriq; omnes læto animo erant, diuinã opem sibi haud deesse conspicientes. Nauẽ etiam, quæ omnibus alijs melior est uisa, dearũ numini dicauit, instituitq;, uti Cereris & Proserpinæ sacra nauis nominaretur. Peruenit autem incolumis cum suo exercitu Metapontium in Italiam. Illuc & triremes legatorum Carthaginiensium statim superuenit, qui Timoleontem conuenientes, ne belli initium faceret, ne'ue omnino in Siciliam transiret, ei denuntiarunt. Sed Timoleon, cùm ad traijciendum Rhegyni eum inuitarent, & auxilia pollicerentur. Metapontio quamprimum discessit, quò sui aduentus famam anteuerteret. Verebatur enim plurimum, ne Carthaginienses, qui mari dominabantur, transitum suum in Siciliam interciperent. Adhibita idcirco summa diligentia, breui Rhegyum contendit. Sedenim Carthaginienses paulò ante hæc tempora futuri belli in Sicilia magnitudinem prospicientes, erga insulæ ciuitates socias, summam benignitatẽ ostentabant. Cum tyrannis, ueteribus controuersijs positis, amicitiam firmauerunt, præcipuè cum Iceta, qui Syracusis dominabatur, quòd eius magnas esset potentias. Comparatasq; ingentes nauales & pedestres copias, præfecto Annone duce, miserunt in Siciliam. Erant autem naues longæ centum & quinquaginta, peditũ

quinq

quinquaginta millia, trecenti currus bellici, & bigarum ultra duo millia. Præter hæc arma, telaq; omnis generis, machinæ ad oppugnandas urbes multæ: commeatuum & aliarum rerum, quæ bello usui sunt, opinione omniũ maior copia. Primaq; expeditione contra Entellenses susceptа, eorum agrum populati, ad oppidi obsidionem acceſserunt. Tenebant locum eum Campani, qui magno hostium numero perterriti, ad ciuitates Carthaginiensibus inimicas, auxilia petitum miserunt. Alij omnes eam rem detrectarunt. Soli Galerienses mille armatos dederunt. Qui, in itinere Pœnis obuiam facti, eorum multitudine circumuenti omnes, & interfecti sunt. Campani etiã, qui Aetnam habebant, initio compararant auxilia, quæ Entellam, utpote ad gentem cognatam, mitterentur. Sed Galerienſium clade audita, à re cœpta supersedere deliberauerunt. Cum uerò Syracusarum urbs eſset in Dionysij manibus, Icetas cum ualido exercitu eò contendit. Iámque uallum circa Olympium iecerat, & omnibus uiribus tyrannum Dionysium expugnare conabatur. Sed obsidione in multos dies protracta, cum neceſsariarum rerum inopia premeretur, Icetas ab oppugnatione diſceſsit, ut iret ad Leontinos, unde ſe prius mouerat. Abeuntem Dionysius insequutus, extremum agmen inceſsendo, fecit

ut

ut conuersus Icetas, manus secum consereret. Qui fermè tribus millibus armatorum sub Dionysio merentium cæsis, reliquos in fugam compulit. Vsusq; summa celeritate in eis persequendis, irrupit simul cum fugientibus in urbem: & ita Syracusis absque insula potitus est. In huiusmodi statu erant Dionysij & Icetæ res, cum Timoleon tribus diebus post captas ab Iceta Syracusas, Rhegyum perueniens, non longè ab urbe copias suas de nauibus exposuit, & eôdem uiginti Carthaginiensium triremes statim aduenerunt. Tunc Rhegyni, qui Timoleontis rebus fauebant, populo ad concionem uocato, agere cœperunt de pace inter illos componenda. Ibi Carthaginienses ad hoc intenti, ut reditus in patriam Timoleonti persuaderetur, parum diligenter in stationibus excubabant. At Timoleon nullo eius quod moliebatur dato indicio, ipse quidem præsens prope consultantium suggestum stabat: sed clanculũ admonuerat, ut nouem è suis nauibus in altũ abducerentur. Deniq; animis Carthaginiensium ad Rhegynorum orationem, quæ dolo in longũ producebatur, conuersis, clanculum è concione se subripiens, accurrit ad nauem, quam sibi relinqui fecerat, ac summa festinatione enauigauit. Carthaginienses ita delusi, conati sunt abeuntes insequi. Sed cum illi magno spatio progressi essent, noxq; iam immineret, fa-

ctum

ctum est, ut citra offensam Tauromœnium appellerẽtur. Ei loco præerat Andromachus, Syracusanorum libertatis studiosissimus, qui humaniter Timoleonta suósque omnes accepit: & ab impetu persequentium, ut salui essent, non parum profuit. His ita hic peractis, Icetas cum quinque millibus armatorum electis contra Adranitas, qui suas partes sequi nolebãt, profectus est, & non longè ab oppido castra posuit. Tunc militibus aliquot à Tauromœnensibus impetratis, Timoleon cũ militibus circiter mille contra Icetam Tauromœnio discessit. Noctisque superuenientis occasione adutus, iter Adrianum ita confecit, ut sequenti die ex improuiso Icetæ exercitum prandentem inuaserit, & in castra irrumpens, plus trecentis interfecerit, captiuósque fermè sexcentos comprehenderit, castrisq; ipsis potitus fuerit. Aliam insuper rem strenuitate eadem peregit. Subitò enim ad ipsam urbem Syracusas contendit, totúmque illud iter currendo emensus, adeò ut à pugna fugientes hostes præuerterit: Syracusas, cum nullus ibi huiusce rei timor esset, facilè intrauit.

XVII.

Et hæc quidem omnia anno præsenti contigerunt: quo uerò Athenienses principem Silycïscum, Romani M. Valerium & M. Pompilium consules habuerunt; labenteq; nona & centesima Olympiade, in stadio Aristolochus

Atheniensis uictor fuit. Romani primum cum Carthaginiensibus fœdus percusserunt. In Caria quum Idrieus, ibidem septennium princeps, mortem obijsset, Ada eius coniux & soror sufecta est, quæ ad annum quartum imperauit. Timoleon autem in Sicilia, acceptis in societatem Adranitis, Tyndaritisq;, non parua auxilia ab eis obtinuit. Eratq; mirificus tumultus intra Syracusas, quum Dionysius insulam, Icetas Achradinam, & nouam urbem, reliquũ omne urbis teneret Timoleon, & Carthaginienses portum maiorem cum classe nauium centũ quinquaginta intrassent, terráque castrametati essent cum peditatu quinquaginta millium. Quæ ingenti hostium multitudine cum ualde perterritus esset Timoleontis exercitus, inopinata, & quæ nullo consilio parari potuisset, rerum mutatio subsecuta est. Primo omnium Marcus Catanensium tyrannus, qui nõ paruas copias secum habebat, Timoleonti adhæsit. Post id urbes complures studio libertatis consequendæ ad eundem defecerunt. Nouissimeq; à Corinthijs naues decem cum auxilijs & stipendio missæ, Syracusas aduenerunt: propter quæ confirmatus multum est Timoleon, & Carthaginienses timore correpti, classem è portu imprudenter sanè eduxerunt, motisq; castris, insulæ partem, quæ suæ erat ditionis, discesserunt. Tũc Iceta auxilijs destituto, urbs Syracusarum, cum

ciues

ciues ei tuendæ parum sufficerent, in Timoleontis potestatem redacta est. Messene itidem, quæ in partibus Carthaginiensium erat, ab eodem statim est recepta. Dum hæc in Sicilia geruntur, Macedoniæ rex Philippus odio, quod à patre hæreditarium pertinaciter contra Illyrios seruabat, incitatus, cum ualido exercitu in eorum terram irrupit: agrisq; uastatis, & expugnatis urbibus multis, in Macedoniam reuersus est. Postmodum in Thessaliam contendens, tyrannis aliquot, qui ciuitates opprimebant, exbulsis, magna beneuolentia Thessalos omnes sibi deuinxit: ex eorum societate sperans Græcos pariter in amicitiam suam traductum iri. Quod sanè euenit. Contermini nanq; Thessali Græci, uicinorum factum sequuti, fœdus cum Philippo inierunt.

XVIII.

Anno uerò sequenti, quo Pythodorus Athenis imperauit, & Romæ consulatum gesserunt C. Plautius & T. Manlius, Timoleon, Dionysio in desperationem magnam ab se cõpulso, persuasit, uti arce tradita, & principatu relicto, in Peloponesum cum omni sua pecunia ex composito transiret. Illeq; ita per ignauiam, & animi torporẽ nobilissimũ regnum, & quod adamãte reuinctum prædicabant, reliquit: ac Corinthi in magna egestate uitam traducẽs, omnibus qui in rebus prosperis temerè insolescunt, ex sua

uita & fortunæ immutatione, exemplum parum ſpecioſum præbuit. Qui enim prius quadringentas triremes habuerat, non multo pòſt in puſilla arctaq́; nauicula, nimirum caſus grauiſſimi ſpectaculũ admirandum ualde, Corinthum ſe contulit. Timoleon autẽ inſula & oppidis omnibus, quæ Dionyſio parebant, receptas arces, locaq́; alta munita, quibus ſe tyranni tuebantur, euertit: ciuibus libertatẽ reddidit. Poſt hæc ſtatim ad leges ſcribendas conuerſus, uti hæ populares eſſent, multum curauit. Quæ ad priuatarũ rerũ contractus pertinerent, aliaq́; multa diligẽter & iuſtiſſimè ordinauit: rei illi præcipuè intentus, ut æqualitatem induceret. Inſtituit etiam magiſtratũ honoratiſſimũ annuum, quẽ Syracuſani Iouis Olympÿ famulatũ appellabant. Electusq́; eſt primus Callymenes famulus Olympÿ Iouis: & ita deinceps is honor per manus traditus eſt, anniq́; à magiſtratu eiuſmodi adnotati fuerũt uſq; ad tempora, quæ noſtræ huic hiſtoriæ terminus, & mutationi reip. initium fuerũt. Romanis enim Siculos alios in communionem reip. inducentibus, famulorum principatus ille, qui annos plures trecentis durauerat, abolitus eſt. Hic ita ſe habentibus rebus, Philippus in Macedonia ſummopere laborans, ut ad ſocietatem ſuam traheret Græcas Thraciæ ciuitates, expeditionẽ ſumpſit contra Cherſobleptem eius terræ regem, qui continuis cladibus

dibus uicinas Helleſponti gentes, urbes diruendo, & uaſtando agros, afficiebat. Vt igitur eam barbarorum impotentiam reprimeret, cũ ualidis copijs eos aggreßus, aliquot prælijs cõmißis, ſemper uictor, debellatos ad id compulit, ut decimas regno Macedoniæ exoluerent. Et in locis, qui ſibi opportuni uiſi ſunt, ad coërcendã Thracum audaciam oppida bene munita conſtruxit. Tunc ciuitates Græcæ à metu barbarico liberatæ, promptißimo animo cum Philippo fœdus inierunt. Inter eos, qui temporum horum res ſcripſerunt, Theopompus Chius, in hiſtoria quã de Philippi geſtis edidit, tribus libris ea, quæ in Sicilia facta ſunt, complectitur: à tyrannide ſenioris Dionyſij exorſus, perq; ſpatium annorum quinquaginta, ad Dionyſij uſq; iunioris caſum à regno pergens. Tres illi libri ſunt à quadrageſimo primo ad quadrageſimum tertium.

XIX.

At Soſigene Athenis imperante, & Romæ conſulibus M. Valerio & M. Pompilio, Arymbas Meloßorum rex, cum annos decem regnaßet, uita exceßit, relicto filio Aeacide, qui Pyrrhi fuit pater. In defuncti locum Alexander Olympiadis frater adiumento Philippi Macedonis ſubiuit. In Sicilia uerò Timoleon contra Leontinos, quò Icetas cum iuſto exercitu ſe retraxerat, mouit caſtra: ſtatimque nua dens in eam quã nouam urbem appellant,

cum magnum præsidium, & quod bene ad mœnium propugnationem sufficeret, intus positum esset, cœptam rem omittere est coactus. Transiuitq; ad Engyium, quæ urbs tyranno Leptinæ seruiebat: ommq; studio ut ciuitatem, pulso tyranno, ad libertatem reduceret, nitebatur. Interea Icetas cum omnibus suis copijs ex Leontinis ad Syracusas oppugnandas contendit. Ibi compluribus suorum amissis, confestim inde discesserat, redit. Leptines a Timoleonte grauiter pressus, deditionem fecit, & per conditiones dictas iussus est migrare in Peloponnesum, ut eo pacto Græcis deuictorum tyrannorũ miseriæ innotescerent. Quimque eidem Leptinæ Apolloniatæ parerent, receptæ huic ciuitati, & Engyinis libertatem, ut suis legibus uiuerent, concessit Timoleon. Sedenim quum rei pecuniariæ indigẽtia laboraret, ut militibus quos conduxerat, stipendia minus posset persoluere: ducibus, qui ad hanc idonei uidebantur, mille armatos dedit, iniunxitq; ut in Carthaginiensium prouinciam incursiones facerẽt. Hi latissimam terram populati, cũ præda ingenti redierunt ad Timoleontem. Qui facta auctione pecuniã magnam recepit, indeq; militibus, multis temporis stipendio dato, satisfecit. Potitus est etiam urbe Entella, ubi ciues quindecim, qui Carthaginiensium partes tuebãtur, interfecit, cæteros libertate donauit. Iam Timoleõtis potentia

tentia et autoritate multum aucta, Græciæ Siciliæ urbes animaducrtentes, captis ab eo gentibus libertatem concedi, ultro omnes se Timoleonti dediderũt. Siculorum etiam, Sicanorum, & aliarum gentium ciuitates, quas tuebantur Carthaginienſes, miſerunt legatos oratum, ut in amicitiã & fœdus ab eo reciperentur. Propterea Carthaginiẽſium ſenatus parum ſtrenuè res Siciliæ à ducibus ſuis adminiſtrari uidens, deliberauit exercitum magnum cum ducibus alijs eòdem mittere. Subitò igitur ciuibus, qui militiæ idonei uidebantnr, ſcriptis, Aphrorum militum delectum habuerunt. Præter hos ingenti pecunia Gallos, Hiſpanos & Ligures conduxerunt. Naues item longas fabricarunt. One rarias complures coëgerunt, apparatumq; aliarum rerum maximum confecerunt.

XX.

Athenis uerò quum princeps Nicomachus, & Romæ, C. Martius & T. Manlius Torquatus conſules eſſent, Phocion Athenienſes Clearchum, quem Eretriæ tyrannum Philippus præfecerat, debellatum expulit. Et in Caria Pexodarus, fratribus omnibus natu minor, electa Ada, principatũ occupauit, tenuitq; ad annum ſextum, quo ſcilicet tẽpore Alexander in Aſiam tranſiuit.

Philippus autem ſemper ad id intentus, ut res ſuas magis amplas faceret, caſtra mouit ad

urbem Perinthon, quæ sibi infensa, partes Athe nienſium tuebatur.

Inita oppugnatione, & machinis propius urbem adductis, quotidie in eorum qui feſſi pugnando eſſent locum ſemper integris ſuccedentibus, acriter ad mœnia ipſa decertabat. Turribus etiam altitudinis cubitorum octoginta, quæ Perinthiorum turres multum ſupereminerent, extructis, è ſuperiori loco oppidanos plurimum offendebat, & arietibus murum identidem quatiens, foſſionibúsque ſubterraneis fundamenta demoliius, magnam eius partem euertit. Perinthijs locum apertum fortiſſimè defendentibus, alteróque muro ocyus ab eis extructo, certamen magnum iterum pro mœnibus cœptum eſt. Ibi Philippus numerum magnum ſagittariorum, aliorúmque id genus miſſilibus pugnantium habens, per eos ualde è mœnium pinnis pugnantes hoſtes conficiebat. Illis autem in dies magis deficientibus, auxilia, tela, iaculatoréſque à Byzantijs miſſi ſunt. Viribus igitur reſumptis, ut hoſtibus iam reſiſtere poſſe uiderentur, animoſe pericula omnia pro ſalute patriæ ſuſtinebant. Nec Philippus diligentiam ſuam remittebat. Exercitu enim ſuo in partes plures diuiſo, per coronam & alios alijs ſuffi ciendo, mœnia die noctúque acerrimè oppugnabat. Erant ei ad triginta millia armatorum, telorum, machinarúmque ad mœnia diruenda,

uis magna, machinæ aliæ penè innumeræ, quibus omnibus obsessos Perinthios grauiter urgebat. Iámque oppugnatione ea in dies multos protracta, oppidanísque multis interfectis, nec paucioribus uulneratis, & necessarijs rebus nõ suppetentibus, urbis captiuitas in proximo certissima esse uidebatur. Tunc fortuna periclitantibus, non tantùm salutem, sed & eam unde minimè sperabant, attulit. Diuulgata enimuero & per loca Asiæ Philippi potentia, quæ in dies crescebat, Persarum rex, cui res ea suspicionem aliquam iniyciebat, per literas præfectis suis, qui erant ad loca mari proxima, iniunxit, uti Perinthios totis uiribus iuuarent. Quod ab illis factum est. Magnum enim mercenariorum militum numerum, stipendium, & commeatus affatim, tela, aliáque bello necessaria Perinthum miserunt. Duces itidem, militésque quos meliores habebant, Byzantij dederunt. Ita uiribus æquatis utrinque, belló que instaurato, contentio maxima rursus in oppugnatione exorta est. Philippus ariete mœnia labefactans, continuam eorum partem diuerat, missilibúsque è propugnaculis oppidanos deturbabat. Et simul per locum apertum, ubi mœnia erant deiecta, conferto agmine irrumpebat: ac scalis in murum defensoribus nudatum inscendebat, ut cum ita dimicatio cominus gladijs gereretur, multi interficerentur, pluresq; modis uarijs

uulnerarentur. Præmia sanè uictoriæ utrinque pugnantium uirtutem excitabant. Macedones opulentissimam urbem se direpturos, insuper muneribus magnis à Philippo donatum iri sperabant. Eorum commodorum expectatione difficultates omnes forti animo sustinebant. Perinthij rursus præ oculis clades, quæ uictis inferri soleant, habentes, pro salute patriæ periculis alacritate ingenti se offerebant. Eos autem plurimum, ut superiores essent, adiuuabat urbis situs. Perinthus enim ad mare posita est, in edito iugo peninsulæ, longitudinis fermè stadij unius. Aedificia habet frequentia, & præalta: ut quemadmodum collis eluus surgat, ita domus una alteram superet altitudine: uidetúrque totius ciuitatis facies esse instar theatri. Propterea mœnibus etiam in uniuersum solo adæquatis, nihilo magis munimentis erant destituti. Obstructis enim uiarum aditibus, superiora ædificia uice muri firmissimi tenebant. Idcirco cùm laboribus & periculis maximis Philippus mœnia superasset, munitionem adhuc ex domuum structura factam, difficiliorem offendit. Sed enim quum omnia bello gerendo idonea à Byzantijs Perinthum summitti animaduerteret, partitus copias suas, earum dimidium cum ducibus, quos optimos nouerat, reliquit in Perinthi obsidione: reliquos ipse secum accipiens, de improuiso aggressus

Byzan

Byzantium acriter oppugnare cœpit. Byzantij, utpote qui milites, tela, resq; alias gerendo bello commodas, Perinthum miserant, grauiter consternati sunt. Eiusce modi tunc erat ciuitatum duarum status.

Ex his autem, qui historiarum monumenta posteris mandarunt, Cumæus Ephorus historiam suam, quum ad Perinthi oppugnationem peruenisset, desinit. Is inscribenda ea, ab Heraclidarum reditu exorsus, Græcorum & barbarorum res gestas annorum fermè septingentorum quinquaginta, libris triginta describit: præfatione libro unicuique apposita. Dyillus uerò Atheniensis, qui sequentium temporum res memoriæ mandauit, principium sibi scribendi, ubi Ephorus finem fecerat, sumpsit: quaq; ab ea tempestate tum à Græcis, tum à barbaris gesta sunt usque ad Philippi obitum comprehendit.

XXI.

At principe Athenis Theophrasto, & Romæ cõsulibus M. Valerio & A. Cornelio, Olympias decimaseptima supra centesimam inita, Anticleisq; Atheniensis in stadio uictor fuit. Eo anno Athenienses, cum Philippus pacem secum firmatam, uiolasse uiderentur, nauales copias raptim Byzantijs subsidio miserunt. Idem à Chijs, Rhodijs, alijsue quibusdam Græcis ciuitatibus factum est. Tunc Philippus eo Græcorũ concursu

perterri

perterritus, duarum urbium obsidionem reliquit: atque cum Athenienſibus & Græcis alijs ſibi aduerſantibus fœdus percußit. Carthaginienſes autem, qui magnum belli apparatum confecerãt, in Siciliam nouas copias traiecerũt, ut cum his quos ibi prius habebant, iam in eorũ caſtris pedites plures millibus ſeptuaginta, equites, bellici currus, & bigæ ad decem millia, longæ naues ducentæ, onerariæ ad equos, tela, & commeatus uehendos ultra mille eis eße crederentur. Neque ex tantis barbarorum copijs Timoleon, licet exiguum militum numerum ſecum haberet, aliquo modo perturbatus eſt: ſed cum bellum cõtra Icetam gereret, pace firmata, auxilia ab eo obtinuit, & non parum inde copias ſuas auxit. Salutare etiam ei uiſum eſt, bellum in Carthaginienſium prouinciam conferre, quò ciuitatum ſociarum agros inuiolatos ſeruaret, & eodẽ tempore hoſtilis terra uaſtaretur. Idcirco auxilijs omnibus & militibus mercenarijs in concionem uocatis, oratione ſua omnes ad prælium totis uiribus cũ hoſte conſerendũ adhortatus eſt. Excepta eius eſt oratio magnis omniũ acclamationibus, petitumq; ut contra barbaros quamplurimi ducerentur. Et ita cum toto exercitu, qui duodecim millium omnino erat, progredi cœpit. Iamq; in Agrigentinum agrum peruenerat, cum tumultus & ſeditio magna in caſtris, nulla prius apparente ſuſpicione, ſubitò exorta

exorta est. Erat in exercitu miles quidam Thrasius nomine, qui cum Phocensibus direptioni sacri templi interuenerat, uir temeritatis & confidentiæ incredibilis. Hic uitæ suæ improbissimæ accommodatum planè facinus eius modi commisit. Cum enim solus, omnibus ferè alijs, qui oraculum expilauerant, merito supplicio, ut paulo antè à nobis indicatum est, à deo affectus, nescio quo pacto diuinam ultionem uitasset, Timoleontis milites ad seditionem concitare ausus est: eum passim dictitans proculdubio insanire, qui ad certissimam cædem milites suos duceret: quiue Carthaginienseis sexies suis copijs plures, omniq; apparatu bellico instructissimos ab se superatum iri, non uereretur confirmare: itaq; militum suorum animas in aleam conijcere uellet, ne stipendia longi temporis debita, indigentia oppressus, persolueret. Proinde consulebat Syracusas redirent, ibiq; stipendij quod eis deberetur, satisfactionem postularent: néue ad expeditionem, in qua nulla uincendi spes appareret, illum sequerentur. Admonitio hæc multorum animos commouerat. Iamq; tumultum facere cœperant, cum Timoleon precibus & pollicitationibus multis, summa cum difficultate ad officium eos reduxit, præter mille, qui Thrasium secuti sunt, eorum punitionem in tempus magis idoneum differens. Timoleon literas ad amicos, quos habebat Syracusis,

cusis dedit, uti benignè hi milites reciperentur, & eisdem stipendij debiti satis fieret. Sicque omnis tumultus sedatus est. Et victoriæ, quæ deinceps parta est gloria contumaces illi mille caruerunt. Reliquos Timoleon blanda oratione ad pristinam erga se beneuolentiam induxit: itaq; contra hostes qui haud longè aberant, castra mouit. Ibi apud milites concionatus, Pœnorum ignauia, & Gelonis successibus commemoratis, audentiores eos multum reddidit: ut una ueluti uoce conflictum cum barbaris, iamq; pugnæ signum proponi exposcerent. Cum uerò casu magna apij uis ad toros extruendos iumentis deportaretur, Timoleon se illud victoriæ omen dixit agnoscere, quod corona Isthmiaca ex apio texeretur. Itaque iussu eius milites omnes apij coronis caput sibi exornarunt. Et summa lætitia in hostes progrediebantur, ueluti victoriam certam dij sibi denuntiassent. Sanéque non magis eorum uirtute, quàm manifestissimo deorum adiumento factum est, uti uincerent. Timoleon nanque acie instructa, cum de monte quodam ad flumen descenderet, iamq; hostium decem millia illud transissent, eos ut adhuc à traiectu erant incompositi, adortus, ipse ordinibus suis bene ex omni parte firmatis, cuncta perturbauit. Conseretisq; acriter manibus, cum & fortitudine, & opportuniori certaminis statu Græci superiores

res essent, magna barbarorum cædes facta est: cunctique prorsus, qui flumen traiecerant, fugiebant, cum reliquæ omnes Carthaginiensium copiæ flumine transmisso Græcorum impetum in suos fugientes repreſserunt. Prælioque ita instaurato, sua multitudine Græcos pauciores multò circumuenire incœperunt. Tunc maxima & continens pluuia cum fragore ingenti coorta est, simúlque grando, fulgura, tonitruæ, & uehementissima uentorum uis omnia confundebat. Hactenus tamen ut Græcos non nisi à tergo, sed barbarorum uultus totos ea procella impeteret. Propter ea cum Timoleontis exercitus non difficulter molestiam eam sustineret, Carthaginienses impedimento illo nequaquam pares, cũ & ab eo pariter & ab ingruentibus Græcis grauiter urgerentur, in fugam conuersi sunt. Omniq; & peditatu & equitatu, admissis etiam curribus, ad flumen sese coniiciente, suo ipsorum impulsu, conculcabantur: multiq; suorum gladijs & telis confodiebantur. Neque eiusmodi infortunio ope ulla resisti posse uidebatur. Alij hostium equitatu instante, cum ad ripam fluminis agminatim confluerent, uulneribus multis à tergo confecti interficiebantur. Quamplurimi uerò citra hostilem offensam sibi ipsis interitus erant causa, quum propter metum & pauorem maximum, non tamen flumini se credere audentes,

ibi

ibi simul cõaceruati strue corporum opprimerentur. Accedebat, quòd ex pluuia, quæ tunc maxima fuerat, flumen uehementissimo aquarum impetu rapiebatur: ut qui enatandi causa se in illud coniecerint, fluctibus sint demersi. Ex tanto quidem Carthaginiensium numero duo millia & quingenti, qui fermè robore, dignitate, & fortunis potiores erãt in toto exercitu, sacra acie confecta, maxima cum laude manus conserentes occubuerunt: reliquorum plures decem millibus cæsi sunt capti uerò ad quindecim millia. Currus bellici in ipso certamine diffracti multi, ducenti tantum recepti sunt. Iumenta uerò & uehicula cum impedimentis milites sibi rapuerunt. Armorum uis magna in flumine est deperdita: eorum quæ superfuerant, thoraces mille, scuta plus decẽ millibus ad Timoleontis tabernaculum comportata sunt: quæ partim dicata in Syracusanis templis fixit: partim socijs à quibus auxilia habuerat, dono dedit: aliqua etiam Corinthum, uti in Neptuni templo donarentur, misit. Res omnes pretiosas, quæ sanè multæ inuentæ sunt, cum argentea & aurea multa pocula, aliaq; ornamenta æstimationis maximæ Carthaginienses pro sua opulentia in castris habuerint, militibus in strenuè nauatæ operæ præmium condonauit. Qui uerò hostes cædi aut captiuitati superfuerant, magna cum difficultate ad Lilybæum se retraxerunt,

runt, consternati adeò, ut nec ausi sint naues inscendere, quòd etiam in ipso mari Libyco, ne ad uersi aliquid sibi sustinendum esset, uerbătur. Tantæ huius cladis nuntius Carthaginem allatus, mirificè populum eum perterruit. Proponebant nanq; sibi in animo, Timoleonta quampri mum cum toto exercitu ad se obsidendos transiturum : idcirco Gisconem Annonis F. qui nunc exulat, ante omnia curarunt in patriam ut reuocaretur: eumq; quòd animi ingentis, & bellicæ rei administrandæ scientissimus esset, imperatorem declararunt. Ad hoc, ne ciuium corporibus periclitarẽtur, uti milites exteri multi, maximeq; Græci conducerentur, decreuerunt. Nec dubitabant, ob famam pugnæ aduersæ diuulgatam, & opes Carthaginensium satis notas, multos adfore, qui ei militiæ darent nomina. Missi etiam sunt in Siciliam legati primores uiri, qui conditionibus quibuscunque daretur, pacem cum Timoleonte firmarent.

XXII.

Sequenti anno, quo principem Athenienses Lysimachidem habuerunt, Romæ Q. Seruilius & M. Rutilius consules fuerunt : Timoleon reuersus Syracusas, primùm omnium milites qui ab se discesserant duce Thrasio, urbe tanquam desertores expulit. Hi transmiserunt in Italiã, oppidumq; ibi maritimũ in Brutijs & occuparũt & diripuerũt. Qua iniuria Brutij cõmoti,

coactis magnis copijs, contra eos profecti sunt: oppidoq; in quo erant ui potiti, omneis eos trucidarunt. Huiusmodi improbitatis suæ præmiũ calamitosum sortiti sunt, qui contra Timoleontem defectionem commiserũt. Posthumium etiã tyrannum, qui duodecim prædatorijs nauibus mare nauigantibus infestum reddebat, cum Syracusas amicitiæ prætextu ueniſset, Timoleon captum interemit. Accepit humanissimè eodem tempore quinque hominum millia a Corinthijs ad se missa, ut eis habitationem agrosq; adsignaret. His confectis, cum legati Carthaginiensium ad eum uenissent, multisq; precibus pro pace obtinenda usi essent, his conditionibus quod petebant concessit, ut Græcas omnes urbes liberas relinquerent, Lycusq; fluuius suæ & illorum prouinciæ terminus medius esset: neue tyrannis aliquibus Syracusas tentantibus darent auxilia. Icetam deinde uictum, cum mortem obijsset, sepeliri curauit. Campanos, qui Aetnã tenebant, interfecit. Nicodemum Centupirinorum tyrannum iniecto terrore compulit, oppressam seruitute urbem relinquere. Apolloniadem, qui Agyrinensibus dominabatur, tyrannidem coëgit deponere: liberatosq; eo modo populos donauit ciuitate Syracusana. In uniuersum autem tyrannis omnibus, qui in tota insula erant, oppressis, ciuitates iam liberas, societate inita, sibi coniunxit: & nuntios per omnem Græciam misit,

miſit, qui Syracuſanorum nomine & agros & domos promitterent omnibus, qui in participatum reip. ſuæ uellent uenire. Propterea Græcis multis ad conditionem oblatam accurrentibus, in Syracuſanam ciuitatem noui habitatores ad quadraginta millia ſunt recepti. In Agyrinenſem, quòd ager ibi latiſſimus, magnaque eſſet loci amœnitas, decem millia miſſa ſunt. Poſt id leges, quas à Diocle conſcriptas hactenus Syracuſani ſeruauerant, corrigere aggreſſus, quæ ad priuatarum rerum contractus & teſtamenta pertinebant, eas intactas, uti erant, reliquit, ſed eas, quibus aliquid de rep. decernebatur, in ſuum propoſitum, ſicut ei expedire uiſum eſt, transtulit: autorémque & emendatorem eius legum ordinationis habuit Corinthium Cephalum, uirum & doctrinæ & prudentiæ inſignis. Ab hoc legum negotio cum ſe Timoleon liberaßet, Leontinos Syracuſas habitatum traduxit, coloniaq; Camarinam deducta, ciuitatem eam in multum auxit. Omnibus denique Siciliæ locis pace quieteq; reddita, effecit breui, ut urbes omnes magnum rerum incrementum conſequerentur. Cum enim prioribus, nec his paucis annis, per ſeditiones & bella ciuilia, ad hoc tyrannorum multitudine ſemper urgente, urbes habitatoribus uacuæ, agri cultorum negligentia uaſti, ut fructuum domeſticorũ non multum in eis inueniretur, facli eßent: tunc

habitantium magno numero inducto, paceq; in annos multos firmata, ager iam diligenter excoli, multosq; & uarij generis fructus cœpit progignere, quos magno cum emolumento Siculi mercatoribus uenundantes, haud longo temporis interuallo opes suas auctiores fecerunt. Ea sanè tempestate ex magna diuitiarum abundantia multæ & ingentes extructiones in hominum memoriam confectæ sunt. Veluti Syracusis prope insulam domus, quam lectorum sexaginta cognomento dixerunt, omnia Siciliæ ædificia & amplitudine & structura eleganti superans, principis Agathoclis opus. Eius molem deorum sacris ædibus eminentiorem fuisse, illud fermè indicio est, quòd diuino fulmine, quasi in inuidiam, sit icta. Et ad minorem portum turres sunt, ad partes eas ubi inscriptiones uisuntur, è lapidibus exoticis constructæ. Appositus autem ibi est Agathoclis, eius rei autoris, titulus: Non multò etiam postea à Hierone rege excitatum est Olympium non procul à foro, & iuxta theatrum sacra ædes, quæ in longum stadij spatio extendebatur, lata atque edita pro longitudinis ratione. In urbibus quoque minoribus aliquid factum est, sicuti Agyrinæ, quò ob soli fœcunditatem coloniam deductam esse paulo antè docuimus. Tarentum, Syracusano excepto, omnium, quæ in Sicilia sunt, pulcherrimum. Deorum templa, curiæ, fora, turres

opere

opere egregio uisendæ, & monumenta, cum pyramidibus plurimis, & ingentibus, & accurato artificio maximè æstimandis, extructa fuerunt.

XXIII.

Verumenimuero cum Athenis Charondas imperaret, Romæq; consulatum inissent L. Aemylius & Plotius, Macedoniæ rex Philippus, quamplurimis Græciæ ciuitatibus sibi amicitia iunctis, uehementer rei illi studebat, Athenienses uti clade aliqua deprimeret: itaq; nullo repugnante, totius Græciæ dux appellaretur. Propterea subitò Elatea occupata, omnes suas copias illuc euocauit, bellum contra Athenienses moturus. Sperabat autem certissimam uictoriam se consequuturum, quòd illos ob fœdus percussum imparatos offensurus esset. Idq; planè contigit. Capta siquidem Elatea, noctu quidam Athenas excurrerunt, renuntiantes urbem eam captam: quodq; Philippus cum exercitu in agrum Athenienſem rectà esset uenturus. Ibi rei bellicæ duces ex re adeò inopinata ualde consternati, accitos ad se tubicines, per omnia urbis loca dimiserunt, uti tota nocte per signum cunctos commonefacerent. Fama ita per domos quaſcũque diſſeminata, præ timore ciuium animi arrecti sunt: quamprimumq; cœpit lucescere, populus uniuersus in theatrum conuenit, antequam à magistratibus de more accer-

feretur. Tunc duces nuntium qui aduenerat, in concionem produxerunt, req; ab eo expoſita, ſilentium & timor ingens omneis corripuit. Neq; eorum qui ad populum cõcionari ſolebant, quiſpiam aliquid cenſere audebat: & præcone ſæpius admonente, uti quiſpiam de communi ſalute ageret, nullus omnino comparebat qui ſententiam ſuam in medium uellet proferre. In tanta perplexitate, atque omnium trepidatione totus populus oculos in Demoſthenem coniecit: qui ſuggeſtum conſcendens, populum uti bonum animum haberet adhortatus, docuit oportere quamprimum Thebas legatos mitti, qui gentem eam ad bellum pro Græciæ libertate ſuſcipiendum inducerent. Non enim temporis anguſtiæ permittebant ab alijs Græciæ ciuitatibus auxilia implorare, cum Philippum intra biduum in Atticam irrupturum eſſe appareret: cui cum iter per Bœotiam eſſet faciundum, Thebanos ſolos in tanto periculo opis aliquid aduerſus illum afferre poſſe conſtabat. Nec illud rurſus in dubium uertebatur, Philippum utpote amicum & ſocium Bœotis, in tranſitu eos tentaturum, ad ineundum ſecum bellum contra Athenienſes. His rationibus populus perſuaſus, decretum de legatione in uerba Demoſthenis ſcribi iuſſit. Sed muneri ei obeundo uir qui facundia præſtaret quærebatur. Tunc Demoſthenes pro communi omnium commodo,

modo, uoluntati populi paruit, summáque celeritate iuit, persuasit, & Athenas redijt. Ad eum modum ciuitas, impetratis Bœotûm auxilijs, cum exercitum suum priorem ad duplum auxisset, animum & spem resumpsit. Statimq; belli ducibus Charete & Lysicle nominatis, milites omnes armis instructos, in Bœotiam iussit contendere. Hi ætate florentes & animi promptissimi ad dimicandum, confecto strenuè itinere, Chæroneam, quæ est in Bœotia, peruenerunt. Tantam Athenensium celeritatem admirati Thebani, & ipsi nihil diligentiæ intermiserunt: armatiq; illis occurrentes, simul castra metati sunt, aduenientem hostem ibi expectantes. Philippus autem initio ad Bœotûm concilium legatos miserat, in quels maximi nominis Pytho, qui eloquentia plurimum ualere existimabatur, & in petendis auxilijs Demosthenì apud Bœotas opponere se, è non est ueritus. Ibi omnium quidem aliorum præstantissimus, sed inferior longè apparuit ipso Demosthene. Isq; ueluti arduam rem cõfecisset, in orationibus suis multum gloriatur de sua cõtra Pythonem actione, hisce uerbis: Tum ego Pythonem audaciæ se efferentem, & flumine quodam uerborum in nos irruentem non subterfugi. His peractis, cum Philippus Bœotûm auxilijs se destitutum uideret, nihilo secius cum utroque hoste prælio decernere statuit. Itaq; expectatis

quæ ponè sequebantur copijs, in Bœotiam contendit, cum peditatu millium plus triginta, equitum haud minus duobus millibus. Erant copiæ utrinq; certaminis committẽdi auidissimæ, nec sensu, ælacritate animi, aut uirtute alteri alteris cedebant. Sed militum numero & rei militaris scientia rex multum præualebat, quippe qui multis uarijsq; rebus belli gestis, inq; his fermè omnibus semper victor, maximã eorum quæ in bello administrando usui esse solent, experientiam haberet. Athenienſium rursus, qui optimi existimabantur duces, mortẽ tunc obierant: Iphicrates, Chabrias, & Timotheus: & eorum qui supererant princeps Chares, uel consilio dando, uel negotijs obeundis in officio imperatoris nihilo uulgari aut plebeio cuipiam uiro præstabat. Ad primum autem locis ortum acies instrui cœperunt, rexq; Alexandrum filium ætate iam puberem, uirtutis & promptitudinis in rebus agendis manifestissimæ, alteri cornui præfecit, adiunctis ei ducibus quos meliores in exercitu habebat. Ipse autem electos milites secum habens, partem alteram exercitus regendam accepit: omnibus, quæ ubique disponenda essent, commodissimè pro temporis ratione ab se præparatis, Athenienses ex aduerso acies secundum gentium diuersitatem partiti, Bœotis partem unam attribuerunt, reliquæ administrationem sibi retinuerunt

Itaq;

Itaque manus ad multum temporis acerrimè conſerentes, & plurimis utrinque cadentibus, aliquãdiu pugna ipſa ancipitem uictoriæ ſpem habuit, donec Alexander ſummo ardens ſtudio, ſpecimen aliquod uirtutis ſuæ patri edẽdi, eo deſiderio præter modum cum urgente, cum etiam fortiſſimos bellatores propè adiutantes haberet, primus facto impetu, hoſtium aciem perrupit: multiſq; interfectis, quicunq; ſibi erãt obuij, eos grauiſſimè premebat. Idem ijs qui cũ eo erant facientibus, omnes hoſtium ordines ibi turbati ſunt. Iam uerò ingenti cadauerum ſtrue facta, prima Alexandri acies urgendo, hoſtes pedem coẽgit referre. Rex itidẽ ipſe ante omnes periculis ſe offerens, filio uictoriæ partæ titulum nequaquam conceſſurus, mitio impreſſione facta, hoſtem è loco deturbauit: tandemq; eodem in fugam compulſo, uictoriæ autorem ſe fuiſſe oſtendit. In eo prælio Atheniẽſes plures mille cæſi, & duo millia capta ſunt. Bœotũm pariter multi interempti, nec pauciores in captiuitatem uenerunt. Philippus certamine finito trophæum excitauit: defunctorum corpora ſepulturæ mandauit: dijs in uictoriæ conceſſæ gratiam ſacrificia fieri curauit: eos qui ſtrenuè pugnauerant, pro cuiuſque merito honorauit. Traditum eſt à quibuſdam, Philippum peracta liberali potatione, multo repletum mero, cum amicis ſaltationem ioco-

sam ex uictoriæ gaudio iniuisse, atque ita per mediam captiuorum turbam progressum, contumelioſius umctis illis calamitatem quam patiebantur exprobrasse: tuncq; oratorem Demadem, qui eo tempore in custodijs erat, sibi, quin loquendi audacia uteretur, non temperasse, uerbumq; ad regis petulantiam retundendam accommodatissimum protulisse. Id autem (ut aiunt) dixit: Cum, ô rex, fortuna Agamemnonis personam tibi apposuerit, nonne pudore affici Therſitæ actiones referens? Ea hominis dicacitate pulsatus Philippus, adeò sese immutasse fertur, ut totum priorem animi habitum reliquerit, coronis abiectis, alioq; saltationis ornatu, qui totus in uictos erat contumelioſus, cõtrito: uirum autem, qui tam audacter secum loqui ueritus non fuerat, multum admiratus, à captiuitate eum liberauerit, honorificeq; tractauerit. Tandem gratia illa Attica per Demadem mitigatus Philippus, captiuos omnes citra redemptionem dimisit, prorsusq; inflatos illos ex uictoria spiritus deponens, legatos ad populum Athenienſem misit, per quos cum ea repub. societatem & amicitiã iniuit. Thebis etiã cum præsidium impoſuisset, eo deducto, pacem & genti illi conceſsit. Atheniẽſes uerò poſt tantam cladem acceptam, Lysiclẽ, qui in ea prælio dux fuerat, capite damnauerunt, deferẽte eum oratore Lycurgo, qui ea tempeſtate inter alios ora

oratores maximæ erat æstimationis, & annos duodecim cũ magna laude reip. uectigalia administrauerat, totumq; uitæ cursum uirtutibus omnibus celebratum traduxerat, accusator acerbissimus in dicendo. Eius sanè orationũ dignitatem & amaritudinem poterit aliquis cõijcere ex illis, quæ in Lysiclis accusatione dixit: Cum, ô Lysicles, in bello prætor fueris, & ciuiũ tuorum mille occubuerint, duo millia in captiuitatem uenerint, trophæum in huius urbis dedecus erectum, Græciæ uniuersæ seruitutis iugũ impositum sit: hæcq; omnia te duce, te belli administratore cõtigerint, audes uiuere, & Solis huius lumen intueri, atq; pudoris & probri patriæ tuæ monumentum in forum prodire? Ea autem tempestate res utiq; rara euenit. Quando enim ad Chæroneam conflictum est, eadem die & hora in Italia certamen aliud est commissum inter Lucanos & Tarentinos: quo in prælio Archidamus Lacedæmoniorum rex, pro Tarentinis pugnans, interemptus est. Circa id temporis Timotheus Heracleæ Ponti tyrannus mortẽ obijt, principatus sui anno decimo quarto. Successit ei filius Dionysius, qui ibi dominatus est annos duos & triginta.

XXIIII.

Iam uerò Athenis imperante Phrynicho, & Romæ consulibus T. Manlio Torquato & P. Decio: Philippus ex uictoria Chæronensi quum

quum ſpiritus maiores haberet, uideretq; claríßimas urbeis ab ſe conſternatas eſſe, laborabat toto animo, uti totius Græciæ dux deligeretur. Eiuſmodiq; ſermones paßim iactabat, ſe uelle bellum pro Græcis contra Perſas ſuſcipere, quorum impia facinora in res ſacras ulciſci deliberaret. Per quæ beneuolos maximè Græcos ſibi reddebat, humanè ſuper id, ac liberaliter eos omnes publicè & priuatim tractans. Tandem ciuitatibus Græciæ denuntiauit, aliqua ſe cupere de communi omnium commodo conſultare. Itaque Corinthi conuentus habitus eſt: in quo multum de bello contra Perſas loquutus, ſpémque bonam eius rei faciens, animos eorum, qui conuenerant, ad negotium comprobandum induxit. Nouißimeq; à Græcis omnibus dux, & poteſtatis ſummæ imperator appellatus, apparatum magnum mouere cœpit copiarum, quæ contra Perſas ducendæ eſſent. Imperato igitur ciuitati cuiuis militum numero, quẽ dare deberet ad bellum Perſicum, in Macedoniam reuerſus eſt. Et ea quidem à Philippo curabantur. In Sicilia autem Corinthius Timoleon, quum res omneis Syracuſanorum & Siculorum bene diſpoſuißet, diẽ ſuum obiit anno octauo imperij. Eum Syracuſani ob egregias uirtutes & ingentia beneficia maximè diligentes, cum ſummo honore ſepeliuerunt. Cumq; iam cadauer efferri incipe-

ret,

ret, coacta ibi magna hominum multitudine, promulgatum est Syracusani populi decretum, quo singulis annis in omne tempus Timoleontis memoriam musico, equestri, & gymnico certamine honorari iubebat. Tunc autem minarum ducentarum summam in funus constituebat, quòd barbaros in Sicilia debellaßet, maximas Græcas urbes habitantium frequentia repleuißet, libertatemq; Siculis reddidißet. Per ea tempora mortuus est rex Ariobarzanes, qui annos uiginti sex regnauerat. In regnum successit Mithridates, quod annis quinq; & triginta tenuit. Et Romani, inito cum Latinis & Campanis prælio ad urbem Sueßam, uictores fuerunt. Victis partem agri ademerunt. Manlius, qui ei pugnæ consul præfuerat, triumphauit.

XXV.

Sequenti anno, quo Pythodorus Athenis princeps, & Romæ Q. Publius & Tib. Aemylius Mamercus consules fuerunt, Olympias undecima supra centesimam acta est, fuitq; uictor in stadio Cleomantis Clitorius. Tunc Philippus aßumpto Græcorum imperio, uti bellum contra Persas iniret, Attalum & Parmenionem cum parte copiarum in Asiam præmisit: demandata eis Græcarum urbium liberatione. Ipse autẽ cupiens secundum deorum aßensum, tanto bello manum imponere, Pythiam, num Persarum regem sibi uincere daretur, consuluit.

luit. Ea huiusmodi oraculum reddidit:

Ecce coronatũ est, qui taurũ mactet ad aras. Anceps hoc dictum Philippus in rem suam interpretatus est, ueluti ab oraculo prædiceretur, Persam uictimæ instar mactatum iri. Sed res secus se habebat, contrariumq; significabatur: Philippum scilicet in hominum cõuentu, inter ipsa deorum sacrificia, uti coronatũ taurũ interfici debere. Lætus proinde agebat Philippus, deos sibi auxiliares, ad Asiã in seruitutem Macedoniæ trahendã, fore existimans. Subitò igitur ampla sacrificia in deorum honorẽ peregit, et Cleopatræ ex Olympiade uxore filiæ, Alexandro Epirotarũ regi Olympiadis fratri desponsatæ, nuptias celebrare instituit. Vtq; plures ex tota Græcia ad geniale epulũ conuenirent, magnificentissima certamina musica, & conuiuia ad amicos & hospites accipiendos, lautissima facere deliberauit. Inuitauit ad hæc ex omnibus Græciæ locis hospites suos, admonuitq; amicos qui penes se erant, uti pariter & ipsi accirent quos iure hospitij notos habebãt quãplurimos. Maxime enim studebat, humanitatem suam Græcis testatã esse, atq; ex beneficio traditi imperij benigna saltẽ oratione gratius eis rependere. Ex omnibus igitur locis ingẽti hominum turba confluente, & Aegis Macedoniæ urbe nuptijs & certaminibus celebratis, nõ tantum singuli clariores uiri coronis aureis Philippum

pum honorarunt, sed & insignium ciuitatum complures idem fecerunt. In queis fuit & ipsorũ Athenienſiũ. Eam coronam cum præco publicè uerbis commẽdaret, inter alia dixit: Si quiſpiã Philippi uitæ inſidiatus, Athenas ſe receperit, eum ſtatim ad pœnã deditũ iri. Per famã eam, ultrò diuina prouidentia erumpentem, uiſus eſt deus imminens tunc Philippo periculum ſignifi care. Acceſſerunt & aliæ, ueluti diuinitus editæ uoces, obitum Philippo denuntiantes. In regio ſiquidem conuiuio cum Neoptolemus reſonanti uoce, & magni nominis tragœdus, Philippo ei iniungente, poẽma aliquod pridem compoſitum recitaret, quod ad expeditionem contra Perſas accommodari uideretur: exiſtimans huiuſmodi rei aptum ſe inuenisſe, ut Philippi ſuſceptum negotium laudaret, & Perſarum regis fortunas maximas eleuaret: quæ licet magnæ & celebres eſſent, nihilominus in peßum ruere caſu aliquo poſſent, tale exorſus eſt carmen:

Vos qui ætheris ſummum, patentes latius
Agros, domorum & celſa culmina nimio
Inuaditis ſtudio, temerè uitæ datum
Curſum tenentes, nunc ſapere par eſt. Iter
Hic ecce nunc appræhendit ignotum ſibi:
Spes nanq; longas amputans, luctu grauis,
Extrema de improuiſo adeſt mortis dies.

Addidit & alia, quæ ad candẽ ſententiã omnia tendebant. Verũ Philippus multũ inde oblectã

tus

tus, in audiendis his quæ recitabantur totus erat, omnem suam cogitationem ad interitum Persarum regis conuersam habens. Recordabatur simul oraculi à Pythia redditi, quod ab his quæ canebantur haud uidebatur dissentire. Tandem finito conuiuio, & in sequentem diem certaminis initio dilato, turba maxima, durãte adhuc nocte, in theatrum conuenit. Sed prima luce pompa duci cœpta est, in qua super maximum alium apparatum, duodecim deorum simulacra inuecta sunt artificio & ingentibus ædificijs mirificè exornata. Cum his & tertiũ decimum ipsius Philippi signum diuino habitu gestatum est. Qua in re dignitate parem duodecim deis rex ostendere se uoluit. Pleno igitur theatro ipse candidatus prodiuit, spiculatoribus suis, ut seiunctum & longè ab se uenirent, monuit. Per hoc enim omnibus significabat, Græcorum communi beneuolẽtia sibi munito, haud esse opus corporis defensoribus. Tãto eminentẽ fastigio, ab omnibusq; & laudatum & beatissimum iudicatum, præter omnium opinionem, nullis prius apparentibus indicijs, insidiarũ conatus, simulq; ipsa mors oppressit: cuius rei narratio uti apertius cognoscatur, altius paulo insidiarũ eiusmodi causam explicabimus. Pausanias erat quispiã, genere Macedo, eius gentis quæ Orestis nuncupatur: allectus inter eos, quibus regij corporis tuendi officiũ incumbit,

cumbit, Philippo ob formæ elegantiam charus ualde. Hic cum alterũ Pausaniam sibi cognominem à rege amari animaduerteret, probrosis conuiciis eum grauiter insectatus est, ancipitis sexus hominem appellans: quod amantium libidini sese exponeret. Is contumeliosa maledicta iniquissimo animo ferens, rem pro tempore silentio continuit. Attalo autem uni ex amicis, quid deinceps fieri deberet, cum indicasset, ultrò, & miro modo uita se abdicauit. Post paucos enim dies Philippo prælium contra Pleuriã Illyrici regem ineunte, hic ante suum regẽ consistens, quæcunque in eum tela mitterentur, suo corpore excipiens, mortem ita obiit. Qua re diuulgata, Attalus inter aulicos & potẽtiores uiros multum pollens apud regem, inuitauit Pausaniam ad conuiuium. Ibi mero multo eum oneratum, multonibus, qui per contumeliam corpus temulentum stuprarent, tradidit. Ille cum ex ebrietate conualuisset, ægerrimè illatam iniuriam ferens, Attalum apud Philippum detulit: qui multum quidem ex rei turpitudine est motus, sed Attalo ob magnam familiaritatem, & quòd eius opera tunc uteretur, ut noceret, induci haud potuit. Erat etiam Attalus ob Cleopatram proximè à rege in matrimonium acceptam, arctissima ei iunctus cognatione: copiarumq; in Asiam præmissarum dux fuerat delectus, uir in rebus bellicis egregiæ fortitudi-

nis. Idcirco rex potius, uti Pausaniæ animum iustissimo dolore incensum mulceret, intendit: datisq; ei magnis muneribus, loco insuper honestiori inter corporis sui defensores honorauit. Sed ille implacabili ardens ira, decreuit nõ tantum de eo qui sibi iniuriam fecisset, sed & qui ulcisci noluisset, pœnam sumere. Confirmauit maximè hanc eius deliberationem Hermocrates Sophista, quem cum Pausanias frequẽtaret, semel in diatriba percunctatus est, quánam uia aliquis clarissimi nominis posset euadere? Respondit sophista: Si uirum, qui res maximas gesserit, interficiat: dum enim illius mentio habeatur, eius etiam à quo interfectus sit, meminisse oportere. Sermonem eiusmodi Pausanias iræ quam coquebat, adduxit in subsidium. Neq; sententiæ acceptæ dilationem aliquam interponens, in ipsis certaminibus uim Philippo inferre tali modo instituit: Parauit equos ad portas urbis, dein ad theatri aditũ se recepit cum Gallico gladio, quem occultum tenebat. Ibi Philippum amicos, qui ponè sequebantur, inuitantem, ut in theatrum progrederentur, spiculatoribus procul amotis, quum solum relictũ uideret, ad eum cucurrit: perq; latera uulnere adacto, mortuum eum prostrauit, ad portasq; ubi fugæ equi parati erant, properè contendit. Statim uerò qui pro rege soliti erant excubare partim ad regium corpus festinarunt, par-

tim e

tim se ad regis percussorem insequendum effuderunt. Sed Pausanias prægressus equo insidens, facilè insequentes euasisset, nisi inter currendum, uitæ quadam harente ad calceum, retentus decidisset. Ibi cum conantem de terra surgere, qui erant cum Perdicca, inuadentes confoderunt. Philippus itaq; regum omnium, qui suo tempore in Europa fuerint, maximus, quiue imperij sui amplitudine duodecim diis parem se adnumerare ausus est, talem uitæ exitum habuit, quum annos quatuor supra uiginti regnasset. Cognitum plane est, regem hunc tenuibus fauentis fortunæ adiumentis in principatu comparando usum, amplissimum illum etiam inter Græcos stabilisse, atque in eo augendo non tam armis & fortitudine, quàm sermone comi, & benignitate in excipiendo summa profecisse. Fama etiam est, Philippum ipsum ex prudentia & astu imperatorio, neque minus ex successu, quem in conciliandis hominibus habuisset, magis ultrò, quàm ex copiarum & auxiliorum uiribus gloriari solitum. Quòd rerum bene in prælijs gestarum laus sibi cum his, qui secum militassent, communis esset: sed eorum, quæ orationis comitate recte transegisset, titulum sibi uni retineret. Nos autem cum ad Philippi obitum uenerimus, librum hunc, ueluti in principio indicauimus, eius rebus proprium adscribi uolumus. Sequen-

tis uerò initium ab Alexandri ſucceßione in paternum regnum facturi, omnes eius geſtas res libro uno complecti conabimur.

DIODORI SICVLI BIBLIOTHECAE HISTORICAE LIBER XVII.

De rebus geſtis Alexandri Magni, Eodem interprete.

SVPERIORI *libro, qui totius noſtri operis ſextus decimus eſt, principiũ ab inita Philippi Amyntæ filij regni adminiſtratione fecimus, compræhendimusq; in eo ipſius Philippi ad obitum uſq;, pariter & regum, ciuitatum, gẽtiumq; aliarum res geſtas, quotquot uigintiquatuor annis, quibus ille regnauit, contigerunt. In hoc uerò materiam continentem tractaturi, ab Alexãdri regno incipiemus, quæ ab eo principe, quoad uixit, geſta ſint: ſimulq; eadem tempeſtate quæ in aliꝭ orbis terræ celebrioribus locis ſint facta, colligentes. Ita enim præcipuè arbitramur res memoria facilè retineri, quando per ſua ueluti capita diſpoſitæ, finem principio adnexum habent. Sedenim rex Alexander magna breui temporis ſpatio con*

tio confecit, suaq; uirtute & prudentia reges omnes, quorum per cuncta secula mentio habebatur, operum suorum magnitudini impares esse demõstrauit: quandoquidem intra annum duodecimum non paruam Europæ partem, Asiam uerò fermè totam consequutus, celeberrimum nomen suum reddidit, ut ueteribus illis, qui heroës aut semidei nominati sunt, seprorsus exæquauerit. Verùm nobis haud est opus in præfatione quippiam eorum, quæ à rege laudabiliter facta sunt, præripere, quum ea suis locis sigillatim patefacta, ampliſsimam principis gloriam planè sint indicatura. Alexander sanè paterno genere Herculẽ, materno Aeacidas cõtingebat. Visus q; est & naturã, & uirtutẽ maiorum suorũ ueluti hæreditariam, sibiq; ingenitã retinere. Sed iam tempora rebus, quas scribendas sumimus, cohærentia proponentes, ad ipsam historiam explicandam conuertemur.

REGNI ALEXANDRI

ANNVS I.

Quum Euænetus Athenis imperaret, Romæq; L. Furius & C. Manlius consules essent, Alexander accepto patris defuncti regno, primò omnium quæ eius mortis causa fuerant, grauibus pœnis affecit. Deinde sepulturæ eiusdem maximam impendit diligentiam. Principatum uerò multò melius, quàm quispiã existimasset, confirmauit. Iuuenis enim, atque ob ætatem

adhuc teneram ab aliquibus contemptui habitus, uulgus ipsum humanissimis sermonibus in sui beneuolentiam conciliabat. Regis nomen duntaxat immutatum dicens: cæterum omnia haud deterius, ac sub parente solebant, ab se administratum iri. Legationes etiam benigne excipiens hortabatur Græcos, ut in amicitia, quam cum Philippo patre habuerant, persisterent. Militibus armorum uim magnam distribuens, & bellicis meditationibus eos exercens, cunctum exercitum sibi obsequentem haud dubie reddidit. Quumq; regno suo aduersum, & nouarum rerum cupidum Attalum Cleopatræ, quæ Philippo nupserat, fratrem cognosceret, eum de medio tollere deliberauit. Etenim Philippo paucis diebus antequam decederet, natus erat ex Cleopatra filius. Ipse autem Attalus cum Parmenione copijs præfectus, in Asiam missus fuerat: ibiq; quum & beneficijs, & blando sermone militū fauorem captaret, magnam in toto exercitu sui charitatem efficerat. Proinde non sine causa Alexander, ne is aliquid contra se moliretur, inita cum Græcis, quos sibi aduersos nouerat, societate, uerebatur. Propterea ex amicorum numero Hecataeum delegit, quem in Asia cum iusto exercitu misit: dato ei negotio, ut uiuum maximè si posset, ad se Attalum ducat: sin parum id procedat, quàm primùm per insidias eum interficiat. Ille profecti

profectus in Asiam, Attali & Parmenionis exercitui suum iunxit, cœpitq; opportunum tempus patrandæ rei ordinatæ obseruare.

Alexander autem, cum resciuisset multas Græciæ ciuitates rebus nouis studere, solicitudine magna erat implicatus. Athenienses enim, quũ Demosthenes frequenter ad populũ contra Macedonas uerba habuisset, Philippi morte multum lætati, non amplius Græciæ imperium Macedoni cuipiam cõcedi uolebant. Præter hæc, missis ad Attalum legatis, societatem cum eo clam iniuerant, altásque ciuitates ad libertatem uendicandã incitabant. Aetoli Acarnanum exules, qui sub Philippo solum uertere fuerant coacti, in patriam reducere decreuerant. Ambracienses, autore Aristarcho, præsidium à Philippo sibi impositum eiecerunt, urbémque ad gubernationem popularem traduxerunt. Pariter & Thebani regium præsidium Cadmea pellere, néue amplius Græcorum imperium penes Macedonas esset, decreuerunt. Arcades, qui soli prius Philippo assentiri noluerant, nec Alexandrum imperatorem deligendum tunc censebant. Aliæ Peloponnesi gentes, uti Argiui, Elei, Lacedæmonij, alij'ue quidam pro libertate retinenda consurrexerant. Barbaræ etiam nationes non paucæ ultra Macedoniam, commissa defectione, graues tumultus excita-

uerant. Sed licet negotium & trepidatio maxima regno Macedoniæ ex tantis motibus imminere uideretur, ipse tamen Alexander in iuuenili ætate, præter omnium opinionem, breui temporis spatio, eas omnes difficultates expediuit, illorumq; aliquos comi et blanda oratione demulctos, sibi conciliauit: quosdam terrore iniecto, ad officium reuocauit. Nonnullos per uim sibi parere compulit. Thessalos præ omnibus commemorata ueteri cognatione, quæ sibi cum illis per Herculem esset, sermonibusq; humanissimis, uti magna ab se sperarent, persuasos induxit, communi totius Thessaliæ decreto ipsum Græciæ ducem assumerent. Conterminos itidem eis gentes cum in partes suas transisset, superatis Thermopylis, ed illas transgressus, coactis Amphictyonibus, fecit ut cunctis eorum suffragijs Græciæ dux decerneretur. Cum Ambraciensibus per legatos humanissimè egit, data eis spe, propediem altrò libertatem ab se concessum iri. Sed ut eis qui contra se pertinaces essent, terroris aliquid incuteret, Macedonicum exercitum instructissimum magnis itineribus in Bœotiam duxit: positisque prope Cadmeam castris, Thebanos magna affecit trepidatione. Tunc Atheniensis audito regis transitu in Bœotiam, non amplius eum nihil facere ausi sunt. Tanta enim in iuuene celeritas, atque in rebus agendis efficax

cax diligentia omneis qui per contemptum ab eo erant alienati, perterrefecit. Igitur Athenienſes de comportandis in urbem rebus, deq; mœnibus bene firmandis decretum fecerunt, ſimulq; legatos ad Alexandrum miſerunt, deprecantes quòd in eo duce nominando tardiores fuiſſent. In ea legatione quum eſſet Demoſthenes, ad Alexandrum cum cæteris legatis non peruenit, ſed à Cythærone Athenas reuerſus eſt: ſiue correptus timore, quòd frequenter in ſua repub. contra Macedonas uerba feciſſet: ſiue ut regi Perſarum ſe omnis ſuſpicionis immunem ſeruaret. Magnam enim pecuniam ab illo eum accepiſſe fama erat, uti Macedonum cauſam apud ciueis ſuos oppugnaret, quod ab Aeſchine exprobratum ei eſſe aiunt, quum in oratione quadam de muneribus acceptis ita dicat: In præſens ſanè regium aurum ſumptus huic ſuppeditat: ſed hoc deinceps haud ſufficiet, quum nullæ opes moribus improbis ſatis eſſe poſſint. Alexander autem benignè Athenienſibus legatis reſpondens, magno metu eam rempublicam liberauit: accerſituſq; Corinthum & legationibus, & ijs qui eſſent concilij Amphictyonum, poſtquam conuenerunt, diſſerens ibi oratione quæ æquiſſima uiſa eſt, perſuaſit eis, ut decreto imperatorem Græciæ ſe eſſe iuberent: utiue expeditionem contra Perſas pro eorum ultione, quæ in Græ-

cos commisisset, auxilijs iuuarent. Quo honore impetrato, cum suis copijs in Macedoniam rediit. Sed Græciæ rebus tractatis, ad ea, quæ in Asia gerebãtur, transitum faciemus. Ibi audita Philippi morte, Attalus nouis rebus animum intendit, contraq; Alexandrum fœdus cum Athenensibus firmauit. Postmodum pœnitentia ductus, Demosthenis epistolam ad se missam, Alexandro deferendam dedit, uerbisque blandis obiecta sibi crimina diluere conatus est. Verùm cùm regio iussu Hecatæus per insidias eum oppressisset, Asiaticus Macedonum exercitus non ulterius rebellare cogitauit: quippe Attalo extincto, & Parmenione erga Alexandrum bene affecto. Nos uerò de Persarum imperio mentionem habituros, superiora historiæ tempora aliquantulum repetere operæpretium uidetur. Cum rex Philippus adhuc uiueret, Persis Ochus imperabat: populis suis ob mores truces & sanguinarios parum acceptus. Itaq; eũ multis ex sua asperitate odiosum Bagoas militũ mille præfectus, simulado quidẽ, sed tamẽ naturâ & scelestus, & bellicis rebus tractãdis idoneus, per medicũ quendã, data potione medicata, interemit: filiumq; regis iuniorem Arsen nomine, in regnũ intrusit: eius fratribus, qui omnes iuuenes erant, sublatis è medio, quò rex solus relictus sibi obsequentior esset. Iam uerò adolescente rege animum ad

patrata

patreta scelera adiciente, cum palàm esset, de tot flagitiorum autore pœnas cum sumpturum esse, Bagoas insidias sibi intentatas esse in vulgus iacens, Arsen, qui iam annum tertium regnabat, cum omni prole extinguit. Ita domo regia in solitudinem redacta, cum nullus eius gentis superesset, cui regnum per successionem deberetur, delegit eunuchus unum ex amicis, cui Dareo erat nomen, eumq; regem fieri curauit. Erat autem Dareus Arsani, qui Ocho Persarum regi frater fuerat, filius. Sed Bagoæ casus quispiam singularis, & memoratu dignus contigit. Cum enim in cõsuetudinem parricidia cõmittendi uenisset, Dareum etiam ueneno interimere aggressus erat. Verùm dolo cognito, rex comiter ad se Bagoam inuitat, poculumq; in se paratum ei porrigens, uti uenenum ebiberet, coëgit. Existimatus autem est Dareus regiæ dignitati sustinendæ idoneus esse, quod Persis omnibus uirtute præstare crederetur propter huiusmodi facinus. Cum Artaxerxes antea rex Persarum contra Cadusios bellum suscepisset, ibi quodam è numero hostium, cuius robur & animi constantia in ore omnium erat, inuitante ad certamen singulare Persarum aliquem, cum nullus progredi auderet, solus Dareus periculo se obtulit, aduersariumq; uictũ interfecit. Qua ex re munera ingẽtia à rege, & à Persis omnibus existimationem

eam

eam retulit, ut sibi fortitudinis quædam prærogatiua tribueretur. Principatum itaque, quem strenuè se gerendo meruisse uisus est, per ea fermè tempora Dareus accepit, quibus Philippo mortuo Alexander in Macedoniæ regnum succeßit. Cúmque fortuna talem uirum Alexandri uirtutibus aduersarium opposuerit, euenit, uti plura & aspera certamina de laudis principatu inter eos committerentur, quæ omnia, rebus suo ordine explicatis, innotescent. Interim ad narrationis seriem redibimus. Dareus, cum ante Philippi obitum rex eßet factus, cogitabat de bello in Macedoniam transferendo: sed illius morte audita, omni cura liberatus est, quòd Alexandri adolescentiam non magni æstimandam iudicaret. Verùm postquam magna in agendis rebus industria, neq; minor celeritas Alexandri effecit, uti à Græcis omnibus dux decerneretur: iamq; iuuenis Alexandri uirtus passim prædicabatur. Dareus ex ijs quæ fieri uidebat, attentior factus, magnam diligentiam exercitui comparãdo cœpit adhibere. Triremes multas instruxit. Magnam militum multitudinem coëgit, ducesq; quos penes se meliores habebat, delegit: in queis fuit Rhodius Memnon, uirtute & rei militaris scientia præstantißimus. Huic rex millia quinque mercenariorum militum dedit, iniunxitq; ut ad Cyzicum oppugnandum contenderet, núnue eius

positi

potiri posset, periclitaretur. Memnon cum ea manu profectus est per Idam, quem montem nonnulli fabulantur ab Ida Melissei appellationem eam sortitum esse. Est sane omnium, qui circa Hellespontum sunt montes, altissimus: habétque ad sui medium, ueluti deis accipiendis extructum antrum, ubi trium dearum iudicium ab Alexandro factum esse prædicant. In hoc tractu Dactyli Idæi, qui primi ferrum excudere cœperunt, eam artem à deorum matre edocti, nati esse creduntur. Sed enim rarissimum, supraq; omnium opinionem est, quod monti huic usuenit. Circa exortum canis in summo eius uertice aër tranquillissimus circumquaque efficit, ne ea pars flatum aliquem uentorum sentiat. Ibi, nocte etiamnum durante, sol radios suos emittens conspicitur: non quidem ut circularis illius forma, sed potius ut fulgor latè in partes multas ab eo diffusus appareat, ueluti si multus ignis terræ horizonta corripuerit. Pòst paulò totus ille splendor in unam magnitudinem coarctatur, donec dimidiati stadij spatium conficiat: tuncq; die aduenient, iam plena integráque Solis amplitudo diei lucem inducit. Superato igitur monte hoc, Memnon subitò in Cyzicon urbem inuadit: parúmque abfuit, quin eam caperet. Ea spe deiectus, agris uastatis, ingentem prædam acquisiuit. Interea Parmenio urbem Grynnium ui occupauit, captiuosq;

uosq; multos fecit. Pitanem etiam oppugnare cœperat, sed Memnone superueniente, Macedones perterriti ab incœpto destiterunt. Callias autem qui Macedonico & mercenario militi in Troade præerat, conseruit manus cum Persis, numero militum se longè superioribus, uictusq; in Rhœteum se retraxit. Dum hæc in Asia gererentur, Alexãder sedatis motibus, qui in Græcia erant exorti, contendit in Thraciam. Ibi populos, qui tumultum fecerant, terrore iniecto compulit, uti in fide manerent. Progressus deinde in Pæoniam, Illyricum, locaq; ijs finitima, deuictis gentibus aliquot barbaricis, quæ rebellauerant, totum eum tractum sibi obsequentem reddidit. Hæc ei agenti superueniunt nuntij, multos in Græcia res nouas moliri, ciuitatesq; non paucas, & præ omnibus Thebanos ab eo defeciße. Quare motus Alexander, in Macedoniam est reuersus, ut factum in Græcia tumultum reprimeret. Thebanis autem conantibus præsidium Cadmea depellere, ipsamq; arcem obsidentibus, rex cum exercitu magnis itineribus profectus, non longè à Thebis cum omnibus copijs consedit. Sed prius quàm id accideret, Thebani præaltis fossis, & munitißimo uallo Cadmeam cinxerant: ut nec auxilia, neque commeatus intrò comportari possent. Miserántque ad Arcadas, Argiuos, & Eleos, qui auxilia ab eis peterent. Cumque etiam

etiam Athenas ad idem petendum quosdam legaßent, à Demoßthene magnam uim armorum gratuitò acceperũt, quibus inermes milites inßtruxerunt. Eorum autem, à quibus ſubſidia Thebani implorauerant, Peloponneſiaci copias aliquas ad Iſthmum miſerũt, quæ ibi regis aduentum, cuius expectatio erat, morarentur. Athenienſes decretum quidem fecerant, ſua dente Domoſthene, uti auxilia Thebanis darentur: ſed nullos adhuc miſerant, expectantes quam in partem bẽlli illius fortuna flecteretur. Philotas uerò Præfectus præſidij, quod erat Cadmeæ, cernens magnum Thebanorum apparatum ad oppugnationem ineundam, mœnia deligentißimè communiuerat: telorumq; omne genus multitudinem magnam comparauerat. Verùm poſtquam Alexander præter opinionem ex Thracia cum toto exercitu aduenit, incertúmque erat an auxilia aduentura eßent, ac hoſtium ualidißimæ uires palàm conſpicierentur, Thebani duces de belli ratione conſultare cœperunt: omnibúsque eſt placitum, uti pro libertate retinenda decertaretur. Id'que ipſum uulgi turba comprobante, ſeſe magna promptitudine ad belli diſcrimen ſubeundum expediebant. Sed rex ſuos continuit, quò illi moram pœnitendi talis conſilij haberent: nullo pacto exiſtimans ciuitatem unam contra tantas copias dimicare audere. Habebat

enim

enim Alexander peditum ultra millia triginta, equitésque ad tria millia: omnes in bellicis laboribus exercitatißimos: quíue sub Philippo patre stipendia fecerant, atque in nullis fermè prælijs uicti discesserant. Quorum uirtuti & audaciæ confisus Alexander, expeditionem contra Persarum imperium susceperat. Saneq; si Thebani temporum fortunæ cedentes, legatos de pace ad Macedonas misissent, libentissimè Alexander eorum postulatis annuisset, omniaq; rogatus concessisset: quòd mirificè studebat, Græciæ rebus compositis, intactum bellum in Persas transferre. Sed cum se à Thebanis contemptui haberi existimaret, urbem eam funditus euertere, ut qui defectionibus studerẽt, inde perterrerentur, deliberauit. Itaque exercitu animi ad dimicandum paratißimi instructo, palàm clareq; admoneri fecit, si quis Thebanorum ad se transire, & pacis omnibus Græcis datæ societatem ingredi uellet. Ibi Thebani ut sese hosti exæquarent, è turri quadam alta inclamari fecerunt, uti qui cum magno rege & Thebanis Græciam in libertatem uendicare uellent, & Græciæ tyrannum extinguere, ad se transitionem facerent. Inde Alexander ingenti dolore correptus, in magnam prorupit indignationem: atque pœnis grauißimis Thebanos afficere statuit. Itaque ueluti efferatus animi, machinas, aliaq;, quibus hostes offenderet, expediuit.

pediuit. Tanti huius discriminis, quod Thebanis imminebat, haud ignaræ ciuitates Græciæ, ægerrimè quidem illorum calamitatem ferebant: sed suppetias aliquas ferre non audebant, temereq; & sine ullo consilio in manifestissimam cladem sese illos conieciße iudicabant. Cumq; animo alacri & magno Thebani aduersa omnia sustinerent, cogebantur tamen nonnihil dubitare, ob rumores quosdam à uatibus diuulgatos, nec minus ob signa quædam diuinitus facta. Ante omnia in Cereris templo tela quædam aranearum tenuis adeò extendi uisa est, ut pallij magnitudinem haberet, atque in eius circuitu forma cœlestis arcus, haud absimilis ei, qui in aëre solet conspici, appareret. De qua re oracultum Delphicum huiusmodi responsum eis reddidit:

Ostentum hoc superi cũctis mortalibus edũt,
Sed mage Bœotis, iuxtaq; colentibus urbes.

Ab eo uerò quod peculiare & patrium habebant oraculum, uocem hanc audiuerunt:

Tela alij cõtexta malum, atq; alij bonũ ea ipsa.

Signum hoc ante mensem tertium quàm Alexander Thebas perueniret, accidit. Sub ipsum uerò eius aduentum, statuæ, quæ erant in foro, uisæ sunt sudorem guttis prægrandibus emittere. Præter hæc magistratibus renuntiatum est, stagnum quod erat Onchesti, edidiße uocem mugitui consimilẽ, atq; in Dirce horrendã quandã

speciem cruentatam in summo aquæ supernatasse. Non defuerunt & alij ex Delphis, qui dicerent culmen ædis, quam Thebani construxissent, à Phocensibus uisum esse sanguine suffusum. Qui coniectantes ostentorum talium significationem exquirere solent, dicebant portendere telam illam, deorum ab urbe migrationem. Cœlestis arcus speciẽ, molestiarũ uarij generis perturbationem. Sudorem de statuis emissum, quòd extrema incommoda passuri essent. Sanguinem uerò, qui in locis pleriſq; comparuisset, cædis multæ ad Thebanam urbem committendæ indicium esse. Consulebant igitur, cum dei apertissimè calamitatem urbi denuntiaret, ne pugna bellũ uellent decidere tutius esse, num dictis conditionibus ab eo se explicare possent, quærere. Verùm Thebani nihilo magis animos demittebant, ex aduerso potius mente arrecta, reducebant sibi mutuò in memoriam Leuctricæ pugnæ euẽtum, aliarumq; uictoriarum, quas sua uirtute præter spem, non sine admiratione consequuti essent. Ita elatione quadam animosa potius quàm prudenti Thebani inflati, ad patriæ interneccionem præcipitati sunt. Rex autem cum tribus continuis diebus, quæ ad oppugnationem, quæ ad aciem instruendam facerent, præparasset, in partes tres totum exercitum suum diuisit. Vniq;, ut uallum ante urbis mœnia excitatum superare niteretur: alteri

ut pugna Thebanos exciperet: tertiæ, ut laborantibus subueniret, atque succedendo prælium renouaret, demandauit. Thebani equitatum omnem intra uallum collocarunt, seruos libertate donatos: quiue peregrini aut exules ciuitatem incolebant, in ualli propugnationem hostibus opposuerunt. Ipsi uerò cum Macedonico exercitu, qui penes regem erat, eósque multitudine longè superabat, uti manus conserèrent, parati sunt. Pueri & fœminæ ad templa decurrerunt diis supplicatum, ut patriam à discrimine impendenti tutarentur. Postquam igitur Macedones sua quisque in acie progressi sunt, dato tubis prælij signo, utrinque sub idem tempus acriter concursum, ac tela in hostes coniecta sunt, ocyúsque ijs emissis, omnes gladijs cominus rem gerere cœperunt. Ibi atrox inita est pugna. Macedones & hominum numero, & ipsius phalangis impressione tantam uim inferebant, ut uix sustineri possent. Thebani corporum firmitate, & continua exercitatione in gymnasijs, atque animi quadam altitudine præstantes, difficultatibus omnibus tolerandis sufficiebant. Propterea multi ex utraque parte sauciabantur: non pauci cadebant, uulneribus omnes aduersis: sentiebaturq; simul gemitus, clamor, & adhortatio. In parte quidem Macedonum, ne quæ prius strenuè gessissent, tunc aliqua turpitudine corrumperent. Apud

Thebanos uerò, ne parentes & filios in captiuitatis periculo, patriamq; ipsam, cui prorsus diruendæ intenti essent Macedonum animi, destituerent: pugnæq; ad Leuctra & Mantineam commissæ, quorum facinorum fama ubique gentium celebratissima esset, recordarentur. Ad multum proinde temporis ob egregiam pugnantium uirtutẽ, cùm prælij fortuna anceps fuisset, Alexander uidens Thebanos libertatis studio promptissimè decertare, suosq; pugnãdo defessos esse, imperauit ijs, quos in subsidijs locauerat, uti laborantibus succedentes pugnam exciperent. Qui derepentè in Thebanos afflictos irruentes, grauiter eos, multis interfectis, perturbarunt. Neque idcirco Thebani uictoria cesserũt: imò tunc uincendi studio magis arrecti, quæcunque aduersa parum æstimabant. Adeoq; strenuè decertando euecti sunt, ut iactarent Macedonas iam fateri, se Thebanis uirtute inferiores esse. Sane cum alij omnes soleant hostium subsidijs prælium ineuntibus, utpote quibus uires integræ sint, perterreri: hi soli audentiores ad pericula omnia facti sunt, ex quo recentes hostium copiæ in laborantium locum subiuerunt. Ita cùm nullo pacto illorum animi ardor uinci posse uideretur, Alexander audiens angustam quandam portam, amota statione, parum diligenter custodiri, Perdiccam, datis militibus, qui rei sufficerent, misit ad eam occupandam:

sicq;

ſicq; uti in urbem irruerent. Eo negotio ſtrenuè peracto, Macedones per eam portam intræ mœnia penetrarunt. Tunc Thebani, qui primam hoſtium aciem debilitauerant, ſecundæq; fortiter reſiſtebant, cum eſſent in bona ſpe uictoriæ conſequendæ, ſentientes partem urbis captam eſſe, non ulterius expectauerunt, quin ſe intra murum reciperent. Quod cum fieret, equites exemplo peditum in urbem concurrere cœperunt: inque eo tumultu ſuorum multos obtritos interficiebant, ac ipſi per eam trepidationem commiſti in uiarum angustijs, aut in foſſas incidentes, ſuis armis conficiebantur. Ad hoc qui in præſidio Cadmeæ arcis erant exeuntes, magnam Thebanorum, quos perturbatos ſunt adorti, cædem faciebant. Capta eo modo urbe Thebis, multa & uaria crudelitatis genera commiſſa ſunt. Macedones enim concitati ualde ex inſolenti illa Thebanorum per præconem admonitione, aſperius etiam quam hoſtem deceret, in eos ſæuiebant: grauiterq; miſeris inſultantes, nulli, qui occurreret parcebat, quin ſtatim eum obtruncarent. Neque Thebani idcirco tuendæ libertatis animum remittebant, adeò ut nullam ſeruandæ uitæ curam haberent, ſed ultrò in aduenientes hoſtes incurrerent, atque illata ab eis uulnera alacriter excíperent. In ea nanque urbis captiuitate Thebanus nullus repertus eſt, qui Macedoni alicui,

quò uitæ suæ parceretur, supplicaret, aut qui victoris genua humiliter amplecteretur. Sed nullis uerbis calamitatem suam apud hostes miserati, nec exiguum temporis momentum ad prolatandam supplicij crudelitatem captauerunt. Nihil autem in tota urbe immune fuit direptionis. Pueri, uirgines cum eiulatu magno, parentum nomina inclamantes, passim trahebantur. Familiæ cum tota stirpe, in uniuersum ciuitas omnis in captiuitatem rapiebatur. Eorum uerò qui spiritum adhuc post multam aliorum cædem retinebant, partim saucio corpore, quum anima destitui inciperet, hostem aliquem complexi, non sine solatio interempti secum inimici moriebantur. Partim lanceæ trunco innisi, in obuium quenque hostium impetum faciebant, nouissimaq; illa contentione, quàm sibi salute libertas potior esset, ostendebant. Maxima igitur hominum nece patrata, omniq; urbis loco cadaueribus repleto, haud ullus uidebatur fore, qui ad tam dirum & calamitosum spectaculum miseratione non commoueretur. Tamen Græci homines, Thespienses, Plataenses, Orchomenij, aliiq; ue nonnulli Thebanis inimici, sub rege merentes postquàm in urbem irruerunt, priuatas simultates in illorum aduersa fortuna exercuerunt. Itaque immanitatis & iniuriarum genus nullum omissum est: Græci Græcorum manibus, citra ullam

miserè

misericordiam mactabantur. Quiq; cognatæ gentis necessitudine iuncti erant, comparis sermonis usu nihil animos emolliente, cædibus mutuis conficiebantur. Tandem noctis initio facto, domus omnes penitus direptæ. Fœminæ, pueri & senes, qui ad templa confugerant, cũ omnis ignominiæ dedecore abducti sunt. Cæsorũ Thebanorum numerus fuit supra sex millia, captiplures triginta millibus, pecuniarũ uis immẽsa passim distracta. Rex autem Macedonus, qui plures quingentis occubuerant, sepeliri curauit. Græcorumq; habito consilio, eis commisit, quo modo in captam ciuitatem uindicandum esset, uti decernerẽt. Ibi quum res tractari cœpisset, quidam Thebanis infensi, extremo supplicio eos puniendos esse censuerunt, quos contra Græciam cum Barbaris fœdus iniuisse demonstrabant. Xerxis enim temporibus, auxilia Persis in Græciæ perniciem dedisse, solosque Græcorum omnium, tanquã opitulatores, apud Persarum reges fuisse honoratos, ut Thebanorum legatis, supra reges sedendi locus daretur. Multaq; alia huiusmodi narrantes illi, cæterorum animos in Thebanorum odium inflammarunt. Factumq; tandem est decretũ de urbe euertenda, captiuis uenundandis, deq; ijs, qui aliquò aufugissent, uti ex omnibus Græciæ locis ad pœnam retrahi possent. Sententiam hãc consiliũ rex sequutus, urbe diruta, magnum ti-

morem iniecit ijs, qui ab se defecißent. Venditis autem captiuis, quadringentorum quadraginta talentorum argenti summam coëgit. His peractis, Athenas misit, qui decem oratores, contra se ad populum concionatos dedi peterent. Conuocato igitur populo, cum legati intro ducti postulata regis exposuißent, eis auditis, solicitudine & dubitatione animi magna omnes correpti sunt. Cupiebant reip. suæ dignitatem tueri: rursus Thebanorũ clade perterriti, ne malum aliquod sibi accerserent, aduersis uicinorum rebus facti prudentiores, uerebantur. Quum uerò multi in concione uerba habuißent, exurgens Phocion, qui Demosthenis factionem agendo optimè sciebat retundere: dixit eos qui peterentur, imitari debere Hyacinthidas & Lei filias, ultro scilicet mortem subeundo, ne eorum causa detrimenti aliquid patria sustineret. Atque timiditatem & ignauiam multũ eis exprobrauit, qui pro ciuitate salute mori detrectarent. Hunc ita agentẽ, populus ijs qui in contrariũ dicebãt aßentiẽs, facto tumultu è concione expulit. Quumq; Demosthenes meditatãoratione habuißet, taliũ urorum miseratione populus motus, eos se incolumes seruare uelle plane ostendebat. Tandem Demades quinq; talentis argenti, quæ ab amicis Demosthenis muneri accepit, corruptus, persuadere cœpit, uti periclitantes illi seruarentur:

rec

recitauitq; decretum ingeniosissimè ab se conscriptum, in quo oratorũ excusatio comprehendebatur, simulq; populi promissio recipientis se in illos secundum leges animaduersurum, si aliquod mereantur supplicium. Populo id Demadis inuentum placuit, statimq; decretũ confirmarunt atq; ipsum Demadem, & alios nonnullos ad regem legatos miserunt, iniungentes etiam ut precibus cum eo agerent, ne Thebanos exules sibi recipere non liceret. Demades profectus eloquentiæ suæ uiribus omnia perfecit, uti Alexander culpam ijs, qui in se deliquerant, condonaret, atque populo Atheniensi alia omnia concederet. Qui post hæc in Macedoniam cum exercitu reuersus, duces & amicos suos præcipuos in consiliũ uocauit, de trãsitu in Asiam uti consulerent, quibus copijs id fieri, & qua ratione bellum iniri oporteret. Censebant multi, Parmenione & Antipatro autoribus, debere prius Alexandrum liberis operam dare, postea tantam expeditionem aggredi eũ posse. Sed ipse, qui rebus gerendis intentus erat, cuiq; cessatio omnis displicebat, sentẽtiam eam ualde respuit: se ab ipsa Græcia electum bello gerendo ducẽ, & qui paternas copias firmissimas haberet, nuptijs celebrandis uacare, donecq; filij nascerẽtur desidere, turpe esse demonstrans. Quumq; illos docuisset, quid sibi expedire uideretur, atq; rationibus multis ad bellum

animaßet, magnifica Deis sacrificia, in Dio Macedoniæ urbe, Iouiq; & Musis scenica fecit certamina, quæ ab Archelao superiorum temporũ rege instituta fuerant. Durauitq; ea celebritas in diẽ nonũ, cùm musis singulis diẽ suũ dedicasset. Scenã uerò tam amplã struxerat, ut centũ lectos caperet, ubi amicos, et qui ordines in exercitu ducebant, legatosq; ciuitatum conuiuio accepit. Splendidißimi apparatus epulo ei cum multi interfuißent, militibus etiã omnibus sacrificiorum & conuiuij partes distributæ sunt.

II.

Athenis autem imperante Cteſicleo, & Romæ consulibus C. Sulpitio, & L. Papyrio, Alexander cum exercitu ad Helleſpontum profectus, ibi copias ex Europa in Asiam traijcere instituit. Nauibusq; sexaginta discedens Troadem uersus, primus Macedonum omniũ è naui hastam iaculatus, litori Asiæ eam infixit, ac statim exiluit, de naui uisus quodammodo ope Deorum captiuam terram occupare. Hinc sepulcra heroum, Achillis, Aiacis, aliorúmue, inferijs, cæteriſq; honoribus ueneratus, copias quas secum transmiserant, diligenter recognouit, inuenitq; peditum Macedonum millia duodecim, auxiliariorum septem millia, mercenariorum quinq; millia. His omnibus præerat Parmenio. Odryſij, Triballi, Illyrij, ad quinq; millia sagittarij, & qui Agrianes uocantur mille, cum etiã

seq

sequuti fuerant, ut omnes triginta millia numero essent. Equites uerò Macedones mille & octingẽti, quos Callias Harpali F. ducebat. Graeci omnes octingenti, quibus praerat Erigyius. Thessali Thraces antecursores, & Paeones mille & nongenti duce Casandro, reperti sunt. Equitatui omni numerus factus est quatuor millium & quingentorum. Cum his copijs Alexander in Asiam transiuit. In Europa sub Antipatro reliquerat peditum millia duodecim, equites ad duo millia & quingentos. Mouens autem castra rex à Troade, peruenit ad Minerua templum. Ibi sacerdos Alexander nomine, cum ante aedem Ariobarzanis, qui Phrygiae praeses fuerat, statuam humi prostratam, aliaq; non parui momenti ostenta uidisset, accessit ad regem, eumq; in magno equestri certamine uictorem fore cõfirmauit: praecipuè si circa Phrygiam manus cõsereret. Adiunxit etiã, manibus suis insignẽ hostium ducẽ eum interempturum esse: ea uerò omnia sibi à Deis ipsis, & maximè à Minerua significari, quae ei auxilio ad res feliciter agẽdas futura esset. Sacerdotis huius praedictionem lato animo accepit Alexander, ac statim Minerua ampliss imo sacrificio honorauit, scutumq; suũ ei dicauit, et ex tẽplo alterũ, quod sibi firmissimũ uisum est, detraxit. Quo armatus, pugnã primam iniuit: ubi sua cõnisus uirtute, celebrẽ uictoriam reportauit. Sed haec paucis

dis b

diebus pòst gesta sunt. Interea præfecti, & duces Persarum, cum tardi fuissent ad prohibendum Macedonum transitum in Asiam conuenerunt gratia consultandi, qua ratione bellum contra Alexandrũ gerendũ esset. In ijs Mẽnon Rhodius, qui militari prudentia ualde æstimabatur, censuit rem initiò in discrimen deduci non oportere, sed agros uastando, necessariorũ inopia debere hostem prohiberi, ne ulteriùs progrederetur: simulq; in Macedoniã nauales & pedestres copias traduci, ut bellum totum in Europam trasferretur. Optimè prorsus uir ille consulebat, ut de rerum euentu postea cognitũ est. Sed duces cæteri haudquaquã assentiri uoluerunt: tanquam diceret, quæ parum ingentes Persarum animos decerent. Quum itaque sententia ea quæ dimicationem suadebat, superior fuisset, copias undiq; accersiuerunt, quæ numero hominum Macedonicis longè erant maiores. Cum his in Phrygiam ad Hellespontum progressi, prope Granicum castra posuerunt, ripasq; fluminis bene muniuerunt. Alexander de hostium profectione certior factus, magnis itineribus obuiã uadens, ex aduerso illorum castrametatus est, ut tantum Granici aqua interbina castra laberetur. Tunc Barbari ad mõtis latus retracti, expectabant, ut hostes in trãsitu fluminis adorirentur: quòd ita, dissipata eorum phalange, uictoria se facilè potiri posse sperarent.

rent. Sed Alexander audacia usus, ad primum lucis ortum antequam hostis se opponeret, copias traiecit, aciesq; ad conflictum ordinauit. Contra eas Barbari magna equitũ multitudine obiecta, primùm certamen absque peditatu inire proposuerunt. Sinistrã itaq; exercitus partem Rhodius Memnon, & Arsamenes præfectus cum suo equitatu tenebant. Post eos Arsites, cui erant Paphlagones equites: dein Spithrobates Ioniæ præses, cum Hyrcanis equitibus, positi erant. In cornu dextro erant Medi mille, & duo equitum millia sub Arrheomythre, totidemq; Bactriani. Mediam aciem habebant gentium aliarum equites: numero quidẽ multi, sed quorum uirtus explorata esset, ad decẽ milia. Peditatus uerò Persarũ nihilo erat minor centum millibus hominum. Hi omnes post acies substiterunt, quòd equites crederẽtur sufficere, ad Macedonum uires labefactandas. Concursu igitur equitum utrinq; facto, cũ summa alacritate, Thessali equites, qui Parmenione duce in sinistro erant cornu, hostium impetum firmiter sustinuerunt. Alexander autem, qui in altero cornu delectos equites secũ habebat, primus in Persas irruit: consertuq; acriter manibus, cædẽ hostium magnã faciebat. Barbari pariter strenuè pugnantes, arrigebãt animos, quo Macedonum uirtuti resisterẽt. Ibi in locũ unum, fortuna bello meliores ad contentionem, pro uictoriæ

obtin

obtinẽda, deducere uisa est. Spithrobates enim præfectus Ioniæ, genere Persa, quẽ Dareus generum sibi fecerat, egregiæ fortitudinis cũ magna equitum manu in ipsos Macedonas inuasit. Quumq; secum bellatores quadraginta uirtutis spectatæ, sanguine omnes sibi iunctos haberet, aduersos hostes uehementia sua grauiter urgebat, aliquibus interfectis, & multis uulneratis. Atque eo in loco tantam eius uim nullus uidebatur posse sustinere. Tunc Alexander cõuerso equo in Barbarum cõtendit. Persa existimans, ueluti diuino munere sibi concessum, ut cum Alexandro singulari certamine cõgredere tur, quo Asiam omnem à grauissimo terrore liberare, simulq; audaciam illius passim iactatã reprimere posset, primus in Alexandrũ coniecit telum, quod Sunium uocant, atq; summum eius dextrum brachium per thoracem uulneraut. Rex statim extractum telum abiecit, calcaribusq; acriter equũ urgens, incursione & robore suo conniſus pariter, in medium Persæ pectus lanceã inflixit. Ad quam rem, qui utrinq; aderant, ex summæ fortitudinis admiratione exclamauerunt. Sed quum lanceæ ferrum, in thorace fractum, uulnus irritum feciſset, præfectus ense stricto in Alexãdrum ferebatur, qui statim lanceã alia arrepta, in faciẽ Barbarum magno confecit uulnere. Ad idem temporis momentum cadentis Spithrobatis frater, Rosaces, equo inuectus

uectus, euse tam grauiter caput Alexandri percussit, ut galea cedente ictus leuiter ad uiuum peruenerit. Ibidemq; iterum cum ferire conanti Rosaci, Clius, Niger cognomẽto, quo accurrẽs, manum abscidit. Prope duos fratres iacentes consanguinei omnes subitò conglobati, telis omnes Alexandrum impetere cœperunt. Deinde cominus cõgressi, nihil non sustinebãt, ut eum aliquo modo opprimerent. Sed ipse, licet multis & magnis incommodis impeditus esset, nihilominus magnã hostium multitudinẽ fortiter sustinebat. Thoracẽ habebat duobus in locis perforatum. Galea etiam uno: scutum, quod ex Mineruæ templo acceperat, ictibus tribus confixum fuerat. Tamẽ nunquam pedẽ referre uoluit: sed animi magnitudine elatus, aduersa omnia parum æstimabat. Quum demum hostiũ multi duces circa ipsum interfecti fuissent, quorum clarissimi erant Acixyes & Pharnaces, frater uxoris Darei regis, & Mithrobarzanes ductor Cappadocum: atq; ijs sublatis, ordines Persarum omnes per Macedonas fusi essent, primi, qui aduersus Alexandrum ierant, post eos & reliqui omnes in fugam compulsi sunt. In ea pugna, omnium confessione, præcipuam fortitudinis laudem Alexãder obtinuit. Ab eo Thessali equites magnam commendationem ex eo sunt consequuti, quòd turmarum ordinibus bene seruatis, strenuissimè dimicassent.

sent. Profligato ad eum modũ equitatu, pugna à peditibus utrinq; excepta est: quæ parũ durauit, quòd Barbari ab equitibus suis deserri, animis parum consistentes terga confestim dederunt. E' Persarum copijs peditum millia decem, equites non minus duobus millibus cæsi dicuntur. Capti sunt ad uiginti millia. Finito certamine Alexander suos, qui mortem oppetierant, magnificẽtißimè sepeliuit, quo ad strenuè capeßenda in prælijs pericula, eiusmodi honore cæteros inuitaret. Deinceps in Lydiam mouit castra, præfectoq; Mithrinne dedꝛtionem faciente, Sardes arcesq;, cum thesauris ibi depositis, recepit. Quumq; Persæ, qui aduerso prælio superfuerant, duce Memnone Miletum confugißent, rex eò profectus prope oppidum castra posuit: continentiq; oppugnatione nullo die intermißo, integros fatigatis submittens, non cessabat pro mœnibus decertare. Sed qui intus erant facilè inꝛtiò de muro se defendebant, quum militũ magna multitudo eßet, telorumq; & aliorum propugnationi necessariorum, uim grandem haberent. Sed postquam Alexander, machinis appulsis intentius mœnia quatere, & terra mariq; simul inita oppugnatione, per disiectam muri partẽ intro Macedones irrumpere cœperunt, illi in fugam sunt conuersi. Mileſij cum supplicantium insignibus ad regis pedes prouoluti, seſe & urbem in eius fidem dedider

diderunt. Barbarorum aliqui interfecti, nonnulli ex oppido se subtrahentes aufugerant, reliqui omnes capti sunt, quos Alexander uendidit. In Milesios autem magna est usus benignitate. Quum uerò nauales copias parum sibi utiles esse, & maximo sumptu indigere animaduerteret, classem omnem remisit, paucis nauibus retentis ad instrumenta oppugnationum deuehenda. In eo numero erant uiginti naues missæ ab Atheniensibus. Aliqui dicunt, ex usu rei bellicæ, Alexandrum missionem eam excogitasse. Quòd enim Dareum aduenturum, magnóque prælio confligendum esse apparebat, existimasse Macedonas ardentius dimicaturos, si omnem fugiendi spem ablatam uiderẽt. Quod etiam in pugna ad Granicum commissa prouiderat. Ibi enim à tergo uti flumen haberent, curasse, quo nullus fugam tentare auderet, uidens cedentibus omnibus in ipso fluminis alueo certissimam cædem paratam esse. Temporibus etiam insequentibus Syracusarum regem Agathoclem, exemplo Alexandri, magnam & insperatam uictoriam esse consequutum. Transgressum enim cum paruis copijs in Aphricam, nauibus omnibus incensis, fugiendi spem exercitui ademisse, atque ut strenuè decertarent, per necessitatem induxisse, quamobrem Carthaginienses, qui multa hominum millia contra se duxerant, superauerit. Capta Mileto,

Persarum multitudo ingens, milites que conducti, cum ducibus, qui optimi censebantur, Halicarnassum se receperunt. Ea maxima est urbs omnium in Caria, regum sedes, cui magnum ornamentum afferunt arces elegãter extructæ. In eo rerum statu, Memnon uxorem & liberos suos ad Dareum misit, ex eorum traditione suspicatus pariter & suorum securitati bene prouisum, & regem, tam bonis obsidibus acceptis, facilè omnium administrationem sibi creditum esse: quod non secus euenit. Subitò enim Dareus ad omnes, qui prope mare incolebant, literas misit, quibus demandabat, uti Memnoni obsequentes essent. Atque eo modo Memnon imperio suscepto, quæcunque oppugnationi sustinendæ usui erant, Halicarnassi præparauit. Rursus Alexander multa oppugnatoria instrumenta & frumentum eôdem comportari iussit: atque ipse cum omnibus copijs in Cariam progredi cœpit. In itinere ciuitates humanis officijs sibi conciliabat. Sed Græcis maximè gratificari studuit, ciuitates eorum & liberas & immunes à uectigalibus omnibus esse iubens: illúdque passim dictitans, pro Græcorum liberatione bellum se contra Persas suscepisse. Cum uerò ei iter facienti fœmina, cui Adæ erat nomen, eius generis ut in Cariæ principatum succedere deberet, obuiam uenisset, factis q; uerbis de regno, quod maiorum suorum fuerat, uti ad id conse-

quen

quendam sibi auxilio esse uellet, orasset; Alexander eam Cariæ imperare iussit. Quo beneficio erga Adam Caras omnes sibi benevolos plurimum reddidit. Protinúsque ab omnibus ciuitatibus, ad eum honorandum missæ sunt legationes cum aureis coronis: promiserunt́q; mandata omnia se facturas. Postea Alexander, positis Halicarnasson castris, oppugnationẽ acrem & terribilem instituit. Initio enim continua, & identidem per succedẽtes integros, renouata pugna, mœnia superare conati sunt Macedones, nullamq; diei partem, quin omnibus periculis se exponerent, intermittebant. Posti ad uarij generis machinis expeditis, testudines tres fossis, quæ ante urbem erant, superinduxerunt, atque ita arietibus turres, murumq; interpositum quatere cœperunt. Quorum parte dirupta, quod reliquum manserat, confertis manibus in urbem prouere fecerũt. Memnon strenuè Macedonas, qui primi in mœnia impetum fecerunt, repulit. Habebat enim magnum in urbe militum numerum. In machinas autem abductas, noctu cum multis eruptione ex urbe facta, ignem coniecit, acrique; ita prælio ante urbem inito, Macedones uirtute multum hostibus præstabant. Sed Persæ multitudine, & omni apparatu abundabant: eisq; decertantibus multum, qui erant in muro, auxiliabantur. Hi iaculis & telis Macedonas partim interficiebãt, partim sauciabãt, simulq;

utrinque tubicines bellicum canebant, & magnus ex omni parte militum clamor edebatur, comprobantium quæ apud hos uel illos fortißimè fieri conſpiciebant. Erant qui creſcentem in machinis ignẽ extinguere conarentur, qui etiam cominus congreßi, multam hominum cædem facerent. Alij in urbe noua mœnia in deiectorum locum multò prioribus firmiora excitabant. duces autem Perſarum, qui cũ Memnone erant, ubi plurimum periculi erat, ſe offerebant, ſtrenuèq; pugnantibus magna pollicebantur munera. Per quod fiebat, ut pro uictoria obtinenda omnibus animorum ardor incredibilis eßet.

Vidißes quoſdam uulneribus saucios, defectis uiribus cadentes, ex acie deportari. Alios pro iacentium defenſione, ut auferri poßent, acerrimè prælio contendere. Aliquos periculi magnitudine fractos, pedem referre: ſed ducum adhortatione concitatos, audaciã & animũ recipere.

Tandem Macedones aliquot ante ipſas portas interfecti ſunt, & in ijs Neoptolemus, è duce cum numero uir magni nominis. Quum deinturres duæ, totidémque mœnium interſtitia ſolo æquata fuißent, noctu milites quidã Perdiccæ temulenti, in arcis murum temerè conatũ facere ſunt auſi. Qua hominum uecordia animaduerſa, Memnon cum ſuis longè pluribus eos inuaſit, in fugam compulit, pluresq; interfecit. Eo cognito Macedones multi, atque hi, qui

apud

apud Alexandrũ præcipui habebantur, auxilio
suis accurrerunt: commißáque acri pugna, Per-
sæ superati in urbem se retraxerunt. Tunc rex
per præconem Macedonas, qui pro muro ceci-
derant, ad sepulturam ut sibi concederentur, pe-
tijt. Ephialtes & Thrasybulus Athenienses,
qui erant in Persarum auxilijs, eos non deden-
dos censebant: nihilominus Memnon id ipsum
regi indulsit. Post hæc Persarũ principes quum
de summa rerum consultarent, Ephialtes dixit,
sibi expectandum non uideri, ut urbe occupata,
omnes in captiuitatem uenirent: potius debere
duces ipsos cum hostibus congredi, priúsque mi-
lite conductitio belli fortunam experiri. Me-
mnon, qui eius uiri maximã fortitudinem per-
spectam habebat, atque spei plurimum semper
in eius animi magnitudine, & corporis firmis-
simo robore posuerat, permisit, ut quod sibi ex-
pedire uideretur, id faceret. Ille delectis duobus
millibus mercenariorum militum, instituit, uti
eorum dimidium ardentes titiones teneret,
alteri instructi contra hostes essent. Subitóque
prima luce portis patefactis, se cum ijs ex portis
effudit, ac ignem in machinas coniecit, qui pro-
tinus ingentem concitauit flammam. Cum alijs
autem, qui acie densissima constiterant, hosti-
bus ad machinas seruandas festinantibus occur-
rit. Alexander hanc rem persentiens, Macedo-
num præcipuos in priori acie collocat, in subsi-

dio delectos ponit milites, postremam aciem spectatæ uirtutis hominibus firmat, atque ita ipse ante omnes hostes, quorum impetum nulli ferre posse existimabantur, repressit. Misit & qui in machinis factum incendium restinguerent. Sed enim immensis undique editis clamoribus, & tubis classicum personantibus, atrocissimum certamen initum est, quum uirtus & summum consequendæ laudis studium utrisque non deesset. Ignem Macedones, ne ulterius in machinas serperet, prohibuerant, sed in ipsa pugna hostibus multò erant inferiores. Ephialtes enim corporis robore alijs omnibus præstans, quotquot sibi in manus inciderẽt, interficiebat. Et qui erant in muro recens constructo, ingenti ui telorum coniecta, multos opprimebant. Turrim enim ligneam, altitudinis cubitorum centum repleuerant tormentis ad iacula & sagittas emittendas. Propterea quum Macedones multi cecidissent, alijq; uitandæ telorum multitudinis causa pedem referrent, simúlque Memnon cum magno militum numero suis subsidio uenisset, Alexander in dubitationem magnam deductus est, ut quid consilij capiundum esset, nesciret. Ibi quum firmissimi iam essent Persæ, magna rerum immutatio in ipso prælio facta est. Veterani Macedones, qui per totum ætatis spatium semper in rebus arduis & periculosis uersati erant, & sub Philippo merentes, fre-

quen

quęcer victoriam consequuti ad summam fortitudinem ita profecti fuerant, prudentia & rei militaris cognitione longè omnibus præstantes, tyronibus pugnam detrectantibus, amarissimis uerbis ignauia exprobrata: ipsi in unum coacti, consertis simul clypeis, hostes, qui iam se uicisse arbitrabantur, excepe unt. Ephialtęq; & multis alijs interfectis, reliquos, ut in urbem refugerent, compulerunt: cum quibus misti Macedones, nocte incipiente, intra mœnia penetrauerant. Sed quum rex receptui canifussisset, in castra omnes redierunt. Tunc duces præfectique Persarum, cum Memnone cõsilio habito, urbem relinquere decreuerunt. Igitur optimo præsidio, apparatúque omnium rerum idoneo in arce posito, reliquam hominum multitudinem, & pecuniarum uim secum in Con abduxerunt. Quod quum Alexander ad primum lucis ortum intellexisset, urbem captam diruit: arcem, muro & fossa inductis, cinxit. His actis, cum exercitus parte duces in mediterranea misit, iniungẽs ut finitimas omnes ciuitates in potestatem suam redigerent. Illi re strenuè gesta, terris omnibus usque ad maiorem Phrygiam deuictis, ex præda capta exercitum sustentarunt. Alexander autem in maritima profectus, captis urbibus multis, & castellis, quæ munitissima erant, magno opere expugnatis, regiones omnes usque ad Cili-

ciam obtinuit. In his locis, ut miro quodam & singulari casu oppidi unius potitus fuerit, prætereundum non uidetur. Ad extrema Ciliciæ, rupem quandã munitissimam incolebant Marmares nuncupati. Horum pleriq;, faciente illae iter Alexandro, nouissimum eius agmen adorti, compluribus interfectis, non paruum hominum & iumentorum numerum abegerunt.

Qua iniuria rex iritatus, loci illius oppugnationem instituit, atque omni conatu, ut eam gentem debellaret, contendit. Marmares, & fortitudini suæ, & oppidi situ confisi, fortiter oppugnationi resistebant. Iámque biduum integrum, nunquàm pugna intermissa fuerat: apparebátque regem non prius cessaturum, quàm rupem eam superasset. Ibi Marmarum seniores iuuentuti persuadere tentarunt, ne uim experiri perseuerarent, quòd fortasse negotium cum rege componi posset. Illis huiusmodi sententiam respuentibus, cunctisque simul cum libertate interire sibi proponentibus, senes aliud consilium hoc dederunt, uti pueros, fœminas, senésque omnes interficerent: ipsi, quibus ob corporis firmitudinem haud difficulter salus quæri posset, noctu per hostes medios in montẽ proximum aufugerent. Comprobato hoc consilio à iunioribus, iussi sunt senes quisq; domum suam reuerti, ibíque cum cognatis cibo & potu delicatiore refecti, mortem expectare. Visum est deinde

dein iuuenibus, qui erant circiter sexcenti, à cæde cognatorum hominum abstinere, sed domibus ignem inijcere, eóque facto, portis patefactis discedere. Vt constituerant peractum est, cuicunque suorum ciuium, ut incensa domus pro sepulcro esset, fecerunt: ipsique durante adhuc nocte, per hostium castra euadentes, in propinquum montem se contulerunt.

III.

Res eiusmodi, anno hoc contigerunt: insequenti uerò, quo Athenis Nicocratus imperauit, Romæq; Valerius Cæso, & L. Papyrius consules fuerunt, Dareus rex ingentem pecuniam Memnoni misit, eúmque totius belli ducem appellauit. Qui conducta magna militum manu, trecentisque nauibus instructis susceptam belli administrationem curabat. Chion in partes suas traxit. In Lesbon cum classe traiecit, primóq; impetu Antissam, Methymnam, Pyrrham & Ereßum occupauit. Mitylenem, quæ magna, & omni apparatu belli, firmóque præsidio munitissima erat, dies complures, non sine magno suorum militum detrimento cum oppugnasset, tandem per summas difficultates cepit. Statimque summa ducis huius strenuitate diuulgata, multæ ex Cycladibus insulis ad eum legatos pro fœdere miserunt. Fama etiam illa de eo in Græciam peruenerat, quòd ad Eubœam cum classe profecturus esset, adeò, ut eius insulæ urbes, ma-

gno timore correptæ fuerint: & qui ex Græcis, Persarum rebus studebant, sicuti Lacedæmonij, ad nouarum rerum spem arrigerentur. Verùm fortuna Memnonis uirtutem ulterius progredi non permisit. In morbum enim grauem prolapsus, quum in dies eo magis premeretur, decessit. Id'que non mediocre Darei rebus detrimentum attulit: qui sibi pro certo persuaserat, bellum totum in Europam ex Asia translatum iri. Sedenim Memnonis morte audita, consilium amicorum habuit, retulitque ad eos, utrum duces cum exercitu ad res maritimas mitti censerent: an magis expedire uideretur, regem, adductis omnibus copijs in hostem progredi, & belli fortunam experiri. Tunc quibusdam suadentibus ipsum in aciem prodire, quòd Persæ omnes cupidissimo animo decertaturi essent: Charidemus Atheniensis, uirtute & omnibus artibus imperatorijs præstantissimus, qui sub Philippo rege meruerat, & in omnibus rebus obeundis princeps & consilio optimus erat, Dareum admonuit, ne temerè imperium suum in aleâ committeret: sed illud ipsum, quod longè & latè patebat, in officio contineret: ducè autem, cuius prudentia explorata haberetur, contra Macedonas mitteret. Ad quam expeditionem centum millium peditatum sufficere dicebat, ut eorum tertia pars essent Græci stipendio conducti. Quo uerò dictorum magis fidem faceret, pol-

liccebat

licebatum ſeſe bellum illud confecturum. Mouerant regem eiuſmodi Charidemi uerba: ſed regis amicis diuerſa, quæ plus dignitatis habere uidebantur, conſentibus, atque eam de Charidemo ſuſpicionem Dareo inijcientibus, quòd belli adminiſtrationem ſibi demandari cupiebat, uti res Perſarum Alexandro proderet: concitus ira Charidemus, Perſis ignauiam & timiditatem aperte cœpit exprobrare. Per quæ facilum eſt, uti rex offenſus, ob iram, quid expedire uideretur, parum proſpiceret: ſed Charidemum Zona comprahenſum, quod eſt moris Perſarum, apparitoribus interficiendum traderet. Qui quum ad ſupplicium traheretur, exclamauit, breui regem pœnitentia affectum iri, atque iniuriæ ſibi factæ amiſſione regni pœnas daturum. Eoque modo Charidemus, propter male temeſtiuam loquendi audaciam, ab altiori fortuna & uita deiectus eſt. Rex poſtmodum ſedata ira, quum mentem recepiſſet, grauiter ſeipſum facinoris impotenter commiſſi incuſauit. Sed quod iam erat factum, haud dabatur regia poteſtate infectum reddi. Itaque ſecum, quanta Macedonum fortitudo eſſet, coniectans, uelutique ante oculos Alexandri ad omnia promptitudinem ſibi proponens, circunſpiciebat, quémnam idoneum ducem in Memnonis defuncti locum ſufficeret. Quúmque nullum inueniret, coactus eſt

ipſe

ipse ad periclitandam regni sui fortunam descendere. Et locis igitur omnibus copias euocat, iubetq; Babylona conuenire. Ex amicorum & affinium numero, quos meliores nouerat, delegit, eosq; partim ordinibus decentibus præfecit. Partim ut secum in certamen contra hostem proficiscerentur, constituit. Quumq; dies præscripta aduenisset, totus exercitus Babylone coactus est. In quo peditum numerus erat ultra millia quadringenta: equitatus non minor centum millibus. Cum hac tanta multitudine Darius Ciliciam uersus iter cœpit, secum ducens matrem, uxorem, filium unum, & duas filias. Alexander quum ante Memnonis obitum, Chion, & urbes aliquot Lesbi ab eo receptas, Mitylenen per uim occupatam esse, atque cum classe triremium trecentarum, & magno peditatu eum in Macedoniam transire uelle, Græcosq; multos ad defectionem paratos intellexisset, non mediocri solicitudine afficiebatur: qua omni liberatus est, ut primum de eius morte nuntium accepit. Sub hoc tempus in morbū acrem incidit. Quumq; in dies grauius premeretur, medicos accersiuit, qui omnes excepto Philippo Acarnane, ut eum remedijs adiuuare possent, uerebantur. Ille medicamentis uehementibus & præsentaneis uti solitus, promisit per medicatam potionem se eum à morbo curaturum. Alexander libenti animo hoc audiuit, imperata

omnia

omnia facturus: quòd iam fama erat, Dareum Babylone cum omnibus copijs discessisse. Itaque Philippus data potione, quum & ægrotantis natura, & adiumentum artis pariter conniterentur, à morbo prorsus Alexãdrum liberauit. Propter quod beneficium magnificentissimè honoratus, atque inter præcipuos regis amicos receptus est. Mater autem Alexãdri, quum multa, quæ expedirent, filio per literas significasset, inter alia admonuit, uti ab Alexandro Lynciste sibi caueret. Erat is homo fortitudinis egregiæ, & prudentia multa præstabat: atque ei iuxtà, ac alijs amicis regis, fides in omnibus habebatur. Acceßerunt & rumores alij in eiusdem criminationem paßim iactati. Idcirco iußu Alexandri captus, & in uincula coniectus, custodiæ traditur, uti de eo cognitio habeatur. Sedenim quum Alexandro renuntiatum eßet, paucorum dierum iter Dareum abesse, Parmenionem cum parte copiarum ad loca, per quæ illi erat transeundum (portas nuncupabant) præoccupanda misit. Profectus Parmenio, Barbaris, qui iam arctiora ea loca insederant, deturbatis, ipse ibi uictor constitit. Dareus, ut exercitum expeditum duceret, impedimenta, lixas, calones q; gentem bello inutilem, Damasci, quæ est in Syria, reliquit. Audienq; Alexandrum angustias locorum occupaße, inde cum pugnã detrectare arbitratus, magnis

itiner

itineribus progredi cœpit. Tunc regionum earū homines, magna Persarum multitudine perterriti, Macedonum paucitatem contemnebāt, eúq; desertis Dareo se adiunxerunt, commeatus, aliáque necessaria prompto animo ei subministrantes. Ipsorum deniq; sententia Persis in manu certissima uictoria esse uidebatur. Alexander interim Isson urbem insignem, terrore iniecto recepit. Vbi factus est certior ab exploratoribus, Dareum septem millia passuum abesse, atque acie instructa, cum ingenti omnium terrore propius accedere. Existimauit ipse deorum beneuolentia occasionem eam sibi offerri, qua uno certamine imperium totum Persarum eruere posset. Itaq; oratione accommodata, milites ad prælium uiribus omnibus ineundum adhortatus, peditum atque equitum ordines secundum loci naturam disposuit. Ante agmen totum equites constituit, peditum phalangem post illos ueluti in subsidio esse iussit. Ipse in prima acie ad cornu dextrum cum fortissimis equitibus in hostē cōtendit. Cornu alterum tenebant equites Thessali, qui alijs omnibus & uirtutes & usu præstabant. Postquam acies ad teli iactum appropinquarunt, tanta uis telorum à Barbaris in eam partem, ubi erat Alexander, coniecta est, ut missilium densissima multitudo se mutuò collidens, ictum inualidum habuerit. Tubicines autem cum utrinque bellicum personassent, Macedones primi in

mi ingenti uoce in lætitiæ signum omnes conclamarunt. Barbaris rursus clamorem suum edentibus, montes propinqui resonarunt: tantúsque fuit sonus ille, ut tubarum clangorem obruerit. Nec mirum: una enim uox quadringentorum millium hominum reddebatur. Alexander omnes hostium partes circunspiciebat, ut Darei rum nosceret. Quem ut uidit, subitò cum omni equitatu, quem secum ducebat, in eum inuehi cœpit. Neque tam uictoriæ de Persis obtinendæ intentus erat, quàm ut ipse eius causa fuisse cognosceretur. Interim cætero omni equitatu simul decertante, multis ubique cadentibus, certamen ob dimicantium fortitudinem ancipitis erat existimationis, quum & in hanc & in illam partem, factis alternis mutationibus, propenderet. Neque quispiam aut iaculando, aut feriendo, frustra id ipsum conabatur, quum in tanta hominum multitudine semper uulneri aliquis expositus esset. Multi aduersis confecti uulneribus cadebant: atque ita, donec anima eos prorsus desereret, haud cessabant à pugna, ut spiritu prius, quàm pugnandi studio deficerent. Ipsi uerò duces antè ordines suos fortissimè pugnam capessentes, alios ad idem faciendum incitabant. Vulnerum species innumeræ, contentiones pro uictoria adipiscenda & diuersæ & magnæ conspici poterant. Inter hæc Oxathres Persa Darei regis frater, qui maxima

xima fortitudine censebatur, uidens Alexandrum repulsis omnibus in Dareum contendere, deliberauit eandem cum fratre fortunam experiri. Adsumptisq; secum equitibus, quos meliores ex suis ordinibus nouerat, in Alexandri turmas impetum fecit. Ratus autem pietatem erga fratrem magnum sibi apud Persas nomen comparaturum, ante eius quadrigas pugnam excepit. Ibiq;, in tali re bene exercitatus, cõserens cum hoste manibus, multos interficiebat. Nec Macedones, qui cum Alexandro erant, fortitudine illi cedebant. Itaque breui magnus cadauerum cumulus ante Darei quadrigas excitatus est. Quum enim omnes regi manus inferre studerent, utrinque acerrimè, absque aliqua sui seruandi cura, pugnabatur. Ceciderunt in certamine eo multi insignes Persarum duces. In ijs fuit Antixyes, Arrheomithres, & Tasiaces præfectus Aegypti. Macedonum itidem multi desiderati sunt, & ipse rex Alexander in femore est uulneratus, cùm magna hostium uis se in eum effudisset. Equi autem, qui ad Darei quadrigas iuncti erant, multis confecti uulneribus, & cadauerum aceruis consternati, frænũ excussserunt, atque regem fermè in medios hostes rapuerunt. Tunc ipse tanto expositus periculo, præter suam dignitatem, & institutа regum Persarum, coactus est habenas, ad equos retrahendos, suis manibus apprehendere. Adduxerant

xerãt regij ministri quadrigas alteras, in quas quum transcendere conaretur, & tumultu magno iuxtà exorto, hostes uehementer ingruerẽt, magna animi perturbatione & timore correptus est Dareus. Quod quum à Persis quibusdã in rege animaduersum esset, ij primi se in fugã coniecerunt: proximisq; equitibus eos sequutis, reliqui demum omnes breui terga uerterunt. Quumq; per loca angusta & difficilia iter eis faciendum esset, mutuò se conculcantes, cadebant, multiq; citra hostilem offensam interficiebantur. Simul enim coaceruati iacebant inermes, armati, & aliqui gladios nudos secum habentes, quîs multi confossi extinguebantur. Super eos prostratorum hominum cumulos multi cursu incitatos equos impellebant, uti in urbem aliquam amicam se reciperent. Excepit post id pugnam phalanx Macedonica, & peditatus Persarum, sed breui certamen illud durauit. Profligati enim prius equites, quoddam initium totius reliquæ suorum cladis dederant. Omnibus itaque Barbaris fusis, quum tot millium turbam fugientem angustiæ locorum non caperent, citissimè eorum stratis cadaueribus omnia sunt repleta. Sed nocte superueniente, data est Persis, qui superfuerant, commoditas ad regiones uarias se conferẽdi: quum Macedones persequutione omissa, ad prædam diripiendam resilitissent. Maximè omnium in

tabernacula regia concursus factus est, ob rerũ pretiosarum copiam, quæ in eis erat. Magna argenti & auri uis, & uestes quamplurimæ ac magnæ æstimationis illinc abreptæ sunt. Affinium etiam, amicorumq; regis, & cæterorum ducum res ditissimæ multæ passim trahebãtur. Non tantum enim regiæ mulieres, sed & eius necessariorum uxores, curribus deuratis uectæ, de Persarum more maritos in bellum sequi, proq; opum suarum amplitudine, & pro delicijs, quibus innutritæ sunt, apparatum & mundum muliebrem sumptuosissimum secum deferre solitæ sunt. Huiusmodi fœminarũ captiuitas nulli non uehemẽtissimam miserationem cõmouisset. Quæ enim prius ob mollitudinem carpentis ornatissimis uix commodè uehebãtur, & corporis sui nihil non tectum habebant, tunc simplicem indutæ tunicam, eam manibus lacerabant. Cumq; eiulatu magno è tabernaculis se proripientes, Deos inclamabant, & ad uictorũ genua sese prouoluebant. Aliæ manu uestem subleuantes, capillis passis, in loca quædam inuia discurrebant, obuiamq; simul factæ alteræ ab alteris opem implorabant. Erant quæ miseræ ab hoste capillis traherentur, quibus ue discerpto uestitu in nuda corpora uiolẽtæ manus inijcerentur. Et nonnunquam ima hastilium parte uerberabantur, omneq; genus contumeliarum in honoratissimam illam & celeberri-

mam

mam Persarum fortunam effundebatur. Sed Macedones, qui benignioris ingenij erant, multum, ad tantæ uarietatis fortunæ conspectum, moti, infelicium fœminarum calamitatem miserabantur, quæ commodis & maximis suis rebus priuatæ, in aliena hostilia; omnia, in probrosam denique captiuitatem deuenissent. Maximè uerò adstantibus lacrymas & tristem animi affectum excitauit Darei mater, uxor, filiæ duæ nubiles, & filius teneræ adhuc ætatis. Immutatæ enim fortunæ & extremarum calamitatum illud manifestum spectaculum, meritò inspicienti cuiuis sensum contristabat. Ignorabãt illæ quomodo cum Dareo actum esset, num adhuc uiueret, an cum prælio occubuisset. Videbant armatos hostes ad tabernaculum diripiendum irrupisse: qui fœminarum conditionem ignorantes, indecora multa palam committere non uerebantur, simúlque Asiæ imperium iuxtà ac ipsas in alienam concedere ditionem. Ducum Persarum uxoribus suppliciter ab eis opem petentibus, nihil adiumenti ferre poterant: sed uicißim ab illis implorabant, uti subsidio aliquo calamitatem suam subleuarent. Alexandri autem regis ministri, occupato Darei tabernaculo, lauacra & epulas, quibus ille uti solitus erat, parauerunt, Lampadesq; multas accenderunt, & ita Alexandrum a Darei persequutione redeuntẽ susceperunt, ut regis il-

lius apparatu apprehenso, in Imperij Asiæ possessionem uenisse uideretur. Cæsa sunt in hoc prælio ad centum uiginti millia peditum Barbarorum, equitum haud minus decem millibus. Macedones uerò pedites circiter trecenti, equites centum quinquaginta desiderati sunt. Huiusmodi sunt exitus prælij ad Issum Ciliciæ commissi, in quo uictus Dareus, equis identidem mutatis, ut in cursu sufficerent, fugam arripuit, Alexandri insequentis manus euitare, & ad superiores præfecturas peruenire maximè contendens. Eum rursus Alexander, cum meliorum, & quos præcipuè amicitia iunctos habebat, equitatu acriter insequebatur, summo potiendi eius studio ardens. Quúmque stadia ducenta progressus esset, ad suos nocte ferè media est reuersus. Vbi quum balneo se multo confectum labore recreasset, quieti & deinceps cœnæ indulsit. Interea ad Darei uxorem & matrem accedens quispiam, Alexandrum à Dareo persequendo, quem cepisset, redijsse nuntiat. Indéque ploratus, & clamores magni à mulieribus excitati sunt, reliquáque omnis captiuarum multitudo ad tam tristem nuntium in luctuosas prorupit lamentationes. Quod quum Alexander intellexisset, Leonnatum, unum è familiaribus suis, ad eas misit, qui tumultum sedaret, ac Sisygambrim, & alias, quæ cum ea erant, de uita Darei certiores eas faciens,

ciens, quodq; Alexander earum dignitatis rationem habiturus, & prima luce eas salutaturus, atque re ipsa humanitatem suam ostensurus esset, significans consolaretur. Eo peracto, quum præter opinionem, & prorsus insperata melior fortuna captiuis mulieribus accidisset, omisso luctu, Alexandrum numinis instar uenerari cœperunt: qui diluculo primo secum assumpsit Hephæstiona, ex amicorum numero honoratum ualde hominẽ, & ad illas intrauit. Quúmque eorum uterque consimilem uestitum haberet, magnitudinéque & specie, regi Hephæstio præstaret, Sisygambris eum regem esse rata, supplex adorauit. His uerò qui adstabant, nutu & digito, quinam Alexander esset, indicantibus, ob errorem commissum pudore affecta mulier, Alexandrum repetita salutatione uenerata est. Ibi Alexander: Nihil est, inquit, ô mater, quod solicita sis: hic enim etiam est Alexander. Qua humanissima appellatione matris erga mulierem grãdem natu, manifestum clementiæ suæ specimen captiuis fœminis exhibuit: confirmánsque eam sibi deinceps secundam matrem fore, quod dicebat, re statim certum fecit. Ornamenta enim, quibus reginæ uti solent, omnemq; pristinam dignitatem ei decenter honoratæ restituit. Famulatum, quem sub Dareo habebat, totum ei concessit, aliumq; insuper non minorem adiunxit. Virginum duarum uti nu-

berent, haud minorẽ curam Dareo patre se initurum, puerumq; non secus, ac si filius sibi esset, educaturum spopõdit. Quem accitum ad se exosculatus, cum aspectu firmo, & imperterrito esse eum conspexisset, conuersus ad Hephæstionem, aliosq; qui cum eo erant: Hic, inquit, puer sex natus annos, uirtutem supra ætatem præ se fert, longéque patre suo est melior. Recepit etiam sibi curæ fore uxorem Darei, ne quid indignum fortuna priore pateretur: multaq; alia misericordiæ & benignitatis plenissima loquutus, fecit ut mulieres ob insperatæ lætitiæ magnitudinem, in effusissimas lacrymas profunderentur. Ad confirmanda uerò omnia quæ dixerat, dexteram suam eis porrexit. Atque ex tanta humanitate, non tantum beneficio eius affectæ mulieres, sed totus exercitus laudatione maxima eum est prosequutus. Ego quidem ex omnibus rebus, quas maximas & pulcherrimas gessit Alexander, nullam hac magis æstimandam, & historiæ monumentis dignioremiudico. Expugnatæ enim urbes, confectus, & alia quæ ei prospera euenerunt, fortunæ potius quam uirtuti eius imputanda uidentur. Quod autem in licenti adeò potentia misericordiam cũ lamitosis impartitus sit, solius prudentiæ eius id munus fuit. Plerique omnes fortuna aspirãte felicem rerum suarũ exitum nacti, inflãtur, insolescunt, ac per superbiam humanos & cõmuneis casus

casus parum considerant. Indeq; non pauci conspiciuntur, secundam fortunã non secus ac grauissimum onus, minus commodè sustinere. Alexander igitur, qui ante hanc nostram ætatẽ seculis multis uixit, iustissimam & maximè meritam in hac sua historia commendationem à posteritate consequatur. Dareus, quum Babylona peruenisset, eos, qui cladi ad Issum acceptæ superfuerant, collegit: neque animo in tãta calamitate fractus est, sed literas ad Alexandrum misit, uti fortuna prospera humanè fureretur, & captiuorum redemptionem non negaret: magnã ab se pecuniarũ uim propter id accepturus. Addit etiam, se omnem eam partem Asiæ, quæ est intra Halym, urbesq; ibi positas ei cõcessurum, si fœdus amicitiamq; secum habere uellet. Alexander epistolam hanc Darei suppressit, aliamq; in propositum suum, & quẽ admodum expedire sibi uisum est, confinxit, quam habito amicorum concilio ostendit: atq; ita legatis re infecta discedere coacti sunt. Tunc Dareus, omni spe pacis per literas obtinendæ abiecta, apparatum belli maximum iniuit. Eos qui fugientes ex prælio armaq; reliquerant, armauit: delectum nouorum miluũ habuit, quos in ordines descripsit. Copias ex præfecturis superioribus, quas in priori pugna, ob studium proficiscendi ocyus in expeditionem omiserat, accersiuit. Tantaq; cura in apparatum eum

incubuit, ut hominum numerum, quos ad Isßum habuerat, duplicauerit. Octingenta enim peditum, equitum ducenta millia coëgisse dicitur: præter hæc falcatos currus complures. Hæc autem omnia præsenti anno gesta sunt.

IIII.

Succedit annus, quo Athenis Niceratus princeps, Romæ Marc. Attilius, & Mar. Valerius consules fuerunt, & Olympias duodecima supra centesimã acta est: qua victor in stadio fuit Grylus Chalcidensis. Eo tempore Alexander Macedonas, qui in prælio occubuerant, & ex hostibus, quos strenuè pugnantes cecidisse intellexit, sepeliri curauit, Deósque magnificentissimo honorauit sacrificio. Illos qui egregiam operam in certamine nauauerant, magnis muneribus est prosequutus. Aliquot uerò diebus exercitui ad quietem concessis, deinde in Aegyptum contendens ad Phœniciam peruenit, ubi urbeis omneis facilè recepit, locorũ cultoribus ultrò se ei dedentibus. Sedenim Tyrij, quum Alexander ad eos causa faciendi sacri in honorem Herculis Tyrij ire uellet, ut in urbem suam intraret, recusarũt. Quam rem molestissimè ferens Alexander, comminatus est, se eos expugnaturum. Illi nihil territi, oppugnationem sustinere, quo Dareo gratificarentur, deliberauerunt: eo pacto incolumem sese cum eo amicitiam seruaturos, atq; insuper ex tanto beneficio, amplis-

sima

simamunera consequuturos esse arbitrati, quũ obsidione diuturna & periculosa Alexandrum distracturi essent, ut Dareo spatium ad belli apparatum perficiendum daretur. Reponebãt etiam plurimũ spei in situ insulæ munitissimo, & omnium rerum bello utilium copia, quã habebant. A Carthaginiensibus quoq; stirpe nimirum sua, opis aliquid expectabant. Alexander autem quum mari haud facilè in urbem inuadi posse, quòd operibus mœnia essent firmissima, & classem Tyrij haberent, terra quoque rem fermè impossibilem esse animaduerteret, quum insula à continenti stadijs quatuor seiuncta esset, nihilominus pericula et labores omneis subire decreuit, ne ab una atque mediocri ciuitate copiæ Macedonum contemptui habitæ uiderentur. Confestim itaq; Tyron ueterẽ diruit, lapidesq; eius à multis hominum millibus comportari fecit, atq; aggerem pedes ducentos latum extruere instituit. Accitis autem undique propinquarũ ciuitatum hominibus, non multo temporis interiecto, per tantam operantiũ multitudinem, molem eam absoluit. Tyrij initiò ad inchoatum opus nauibus accedentes, regem irridebant, quòd Neptuni uires se coërcere posse cõfideret. Sed quum præter opinionem iam illud creuisse conspicerent, pueros, fœminas & senes Carthaginem transportare decreuerunt. Iuniores firmi roboris ad mœnia propugnanda de-

legerunt: & triremeis octoginta, ut prælium nauale committerent, instruxerunt. Tandem quũ festinantes puerorum & senum partẽ Carthaginem deuexissent, laborantiũ ad opus ingenti numero, & hostili classe, quum ad resistendum impares essent, præuenti & in urbem compulsi sunt: atque ita ex omni parte oppugnari cœperunt. Habebant autem prius tormenta, machinasq; propugnationi idoneas complureis, tunicq; nouas & uarias moliri non cessabant. Quæ res eis haud erat difficilis propter fabrorũ, qui machinas struerent, aliorumq; omnis generis artificum Tyri commorantem multitudinem, à quibus omnifariam & peregrina instrumenta multa excogitata & confecta sunt. Hisce circumcirca totum urbis murum Tyrij repleuerunt, maximeq; ad eam partem, ubi agger mœnibus erat propinquior. Quem ubi ad teli iactum iam Macedones produxerunt, ostentum à Deo quopiam, ad imminentem cladem denuntiandam, immissum est. Flactus enim è mari ad molem eam incredibilis magnitudinis cetum appulerunt, unde nihil incommodi factum est. corporis enim parte altera aggeri acclinata, diutius ibi constitit, cum maximo inspicientium omnium terrore. Rursus demum in mare enatauit. Hincq; religio maxima utrosq; occupauit, existimanteis illud portendere, Neptunum sibi auxiliatrem fore, animo utique in id

quod

quod optabat inclinato. Signa etiam alia, quæ merito anceps & trepidum uulgus redderent, contigerunt. Apud Macedonas, inter prandendum, panem mandentium facies cruentatę uisę sunt. In urbe quidam uisum huiusmodi sibi apparuisse narrauit, tanquam Apollo dixisset, Tyriam urbem sibi deserendam esse. Id ipsum quum ab eo homine in Alexandri gratiam conflictum fuisse plebs suspicaretur, tamq; lapidibus eum impetere iuniores quidam uellent, à magistratibus subtractus illæ medio in Herculis templum confugit, atque ita Dei præsidio, quem imploraurit, ab imminenti pœna est liberatus. Sed nihilo magis Tyrij eius rei superstitione se exoluerunt, qui catenas aureas Apollinis signo iniecerunt: ita impeditum non amplius è ciuitate posse eum demigrare censentes. Verumenimuerò quum aggeris incrementum iam Tyrijs formidinem faceret, scaphas complures scorpionibus, catapultis, sagittarijs & funditoribus repleuerūt: atq; ita ad eos, qui in aggere operabantur, appulsi, multos uulnerabant, nec pauciores interficiebant. In densam enim illam & inermem operariorum turbam, quum tela multa & omnis generis conijcerentur, nullus ictus, utpote in expositos & indefensos, frustra erat. Ad hoc non tantum aduersi, sed & à tergo, ob aggeris latitudinem angustam, feriebantur. Neque aliquis ab eo

inc

incommodo sibi cauere poterat, quum utrinque ab hostibus tela immitterentur. Tunc Alexander ad huiusmodi detrimentum amouendum, naues suas omnes milite instruxit, ipseque primus eas in Tyriorum portum agere instituit, quo reditū his, qui suos inuaserāt, interciperet. Illi ueriti, ne Alexander portum obtinens, urbem propugnatoribus uacuam occuparet, summa festinatione ad urbem se conferre cœperūt. Atq; ita maxima contentione utrique, ut præuenirent, remulco connitebantur. Iamq; Macedones portui appropinquabant: & parum abfuit, quin Phœnices omnes interficerentur, nauibus quæ ultimæ erant amissis. Reliqui in urbem euaserunt. Alexander magna spe deiectus, ad aggerem perficiendum se conuertit, nautisq; multis excubātibus, fecit ut operarij tuti essent. Iam aggere urbi proximo palām erat de facili eam capi posse, ecce uentus Caurus uehemens obortus operis partem euertit. Tunc Alexander uidens, etiam sine hostium ui per se molem fathiscere, multum animo est commotus: ut quid consilij capiendum esset, non satis prospiceret, atque oppugnationis cœpta iam eum pœniteret. Tandē laudis cupidine arrectus, arbores maximas in montibus concīdi, & ad mare comportari fecit: demersasq; simul cum ramis eas ad uim fluctuum frangendā obiecit. Celeriter etiam ea aggeris parte, quæ decider

ciderat, refecta, operantium multitudine ita opus promouit, ut ex eo in urbem telum adigi posset. Positis autem in extremo machinis, saxa in urbis murum conijciebat, & eos, qui in mœnium propugnatione erant, grauiter offendebat. Adiuuabant sagittarij & funditores, per quæ oppidani multi uulnerabantur. Contra hæc Tyrij, apud quos consueti aquis homines, & machinarum artifices erant multi, remedium miri ingenij adhibuerũt. Vt enim catapultis obsisterent, orbes quosdam crebris distinctos radijs, cõstruxerunt, hosq; machinis sub ter mare immittentes, tela quæ emitti deberent, partim confringebant, partim eripiebant, omnibúsque alijs, quicquid uirium in ipso ictu habere posset, comminuebant. Lapides autem, qui in murum torquerentur, emolliente & macerante quodam medicamine, ita putridos reddebant, ut eorum impetus ex tormentis parum obesset. Rex autem, dum ita ad aggerem contenditur, cum classe tota mœnibus circumuectus, curiosè ea considerauit, ut pro certo, & mari & terra eum oppugnationem inituru esse crederetur. Non aũt sunt Tyrij contra Macedonas in mare progredi, sed in faucibus portus naues tres in certamen adduxerant. In eas Alexander conuersus, omnes superatas confregit, deinde in castra milites reduxit. Deliberauerant Tyrij mœnia urbis du-

plic

plicia facere, quòd non crederent, quinq; cubitorum murum sufficere oppugnationi sustinendæ. Itaque murum altero tanto latum extruere cœperunt, inter quem & priorem quod erat interualli, aggere & lapidibus complebant. Alexander interim coniunctis aliquot triremibus, machinisq; omnis generis superimpositis, mœnia hostium aggressus, ad centum pedũ spatium ea diruit, perq; apertum locum irrumpere conabatur in urbem. Sed Tyrij densissimã telorum uim conijcientes, coëgerunt uti pedem cum suis referret. Atq; nocte superueniẽte, nouũ murum in deiecti locum excitarunt. Iam uerò aggere urbi coniuncto, quum Tyros peninsula facta esset, pro mœnibus maxima & acerrima certamina commissi sunt cœpta. Oppidani enim imminentem sibi perniciem præ oculis habentes, & quodcunq; calamitatis genus captiuis accidere soleat, secum reputantes, eò animo periculis omnibus se offerebant, ut mortem susq; deq; facerent. Quumq; Macedones altas & mœnibus æquas turres propius adduxissent, atque inde pontibus muro applicatis multi in mœnium pinnas audacter transirent, Tyrijs re media multa contra hostium conatum, ex industria, & ingenio fabrorum, qui uaria instrumenta bellica excogitarunt, suppetebant. Confecerant hi tridentes maximos hamorũ instar aduncos, quos in Macedonas de turribus pugnan

gnantes iniiciebant. Quumq; clypeis infixi essent, eos funibus, unde reuincti erant, ad se retrahebant. Erat igitur necesse, aut arma abijcere, atq; ita apertos contra tela, quæ innumera mittebantur, se exhibere: aut retentis ob pudorem armis, tractos è turribus altis cadere, & mori. Alij etiam piscatorijs retibus hostes inuoluentes, quum manus explicare non possent, attrahebant, atq; in terram deijciebant. Sed aliud quoddam acrius ad Macedonum uirtutẽ coërcendam excogitauerunt, quo fortissimos uiros multos dura, & inexplicabili calamitate affecerunt. Scuta aliquot ænea & ferrea fabricati sunt: hisq; arena repletis, flammam continuam subijciebant, donec ignita & candens arena fieret: quam demum per machinã quandam in hostes, audacius cæteris pugnantes, effundebant, atque supplicio extremo eos afficiebant. Illa enim intra thoraces & tunicas penetrans, cutem grauissimè torquebat. Neq; ita cruciatis militibus subsidium inueniri poterat, quòd proximos, à quibus magno clamore opem implorabant, pestis eadem comprehendisset. Destituti igitur auxilio, cum uehementissimus ille dolor in furorem eos adigeret, miserabiliter interibant. Eodem tempore ignem, iacula, lapides innumeros in hostem Phœnices mittebant, ut magnæ telorum multitudini Macedonũ fortitudo succumbere cogeretur. Asseribus insuper,

super, quibus falces adnexæ erant, arietum armamenta abscindebant, ne deinceps ualidas in quatiendo uires haberent. In hostium frequentiam, de machinis candentes magnas laminas ferreas iaculabantur, quæ in tanta turba semper aliquos attingebãt. Coruis & manibus ferreis ex propugnaculis hostes arripiebãt, omnes denique Macedonum machinas inutiles reddiderant, pugnantiumq; magnum numerũ cecidерant: quum tamẽ in ea tanta rerũ perturbatione, & difficultatibus adeò asperis, Macedonum animi minimè reprimerentur, sed super suorũ cadauera euntes, aliorum calamitatem nequaquam in terrorem suum uerterent. Interea Alexander ad catapultas consistens, saxa in murorum torqueri, & ex ligneis turribus per scorpiones ingentem telorum uim in oppidanos, qui mœnia summa tuebantur, conijci faciebat. Tyrij cõtrà orbicularibus machinis (ut diximus) subter aquam immissis, catapultarum tela aut confringebant, aut aliorsum auertebant. Consuta etiam coria ad excipiendum missorum lapidum impetum, muro prætendebant, & eosdẽ ui illa molliente dissoluebant, ut nihil ictu suo offenderent. Omni igitur modo fortissimè propugnantes, quum uirorum dimicantiũ affatim haberent, tã in hostem audẽtiores facti, desertis mœnium turriumq; stationibus ad pontes, quà Macedones transibant, se conuerterunt: sed magq

máque acie contra hostes instructa, manus strenuissimè, ut patriæ salus exigebat, conseruerũt. Erant nonnulli ex ipsis, qui securibus pugnantes, ut quenque hostem obuium habebant, ei expositam corporis partem detruncarent. Ibi Admetus, unus è Macedonum ducibus magnitudine animi, & corporis robore præstantissimus, dum Tyriorum conatibus alacriter obsistit, securi caput medium percussus, subitò uitam heroïs instar amisit, ac reliqui omnes uictoribus Tyrijs cedere coacti sunt. Quod quum Alexander uidisset, nocte inita, per tubicines exercitum excitauit, oppugnationéque omissa castra in Aegyptum mouere constituit. Postmodum laudem, quam de superato hoste expectauerat, Tyrijs se coactum relinquere ignominiosum existimans, sententiam mutauit, solúsque Amyntas Andromenis F. id ipsum cõprobauit. Itaque rursus ad perficiendum quod cœperat, conuersus, habita concione Macedonas est hortatus, ne seipsõ deteriores esse uellent in hoste oppugnando: classémque instructam urbi circunduxit, quò mari simul & terra Phœniceis premeret. Intelligens autem ad eam partem ubi erat nauale, infirmiora esse mœnia, illuc triremeis cum machinis inuexit: atque ibi rem fermè spectantibus incredibilem facere est ausus. Turri enim lignea põte applicato, urbis murũ solus conscendit, nihil ueritus, quòd sibi fortuna

facinus tam glorioſum inuidere poſſet: neque acerbiſſimo hoſtium animo in ſe commotus, ſed rem Macedonum ſuorũ conſpectu geri gaudens, eis ſubſequi iuſſit, ipſe ante omnes, hoſtium reſiſtentium quoſdam lancea, quoſdam enſe confi-ciebat, nonnullos clypei impulſu deturbabat: quæ audacia multum animos hoſtium comminuit. Interim quum alibi ariete pars muri magna fuiſſet diſiecta, atq; intra urbem irruerent Macedones, iamq; multi per pontem Alexãdro ſe adiunxiſſent, urbs tandem Tyros capta eſt. Oppidani nõ tunc etiam fortitudinis ſuæ obliti ſunt, ſed mutuò ſe animantes, uiarũ angustias communierunt, ibiq; omnes, plures ſeptẽ millibus, præter paucos cæſi ſunt. Pueri & fœminæ in captiuitatem tracti, iuniores qui erant ad duo millia, Alexander ſuſpendi iuſſit. Captiuorum tredecim millia numerata ſunt, quum tamen prius multitudo puerorum & fœminarum ingens Carthaginẽ fuiſſet cõportata. Tyrij igitur ſtrenuè magis prudenter oppugnationem ſubeuntes, quam menſes ſeptem ſuſtinuerunt, in diram adeò calamitatem delapſi ſunt. Apollini catenas aureas, & compedes à Tyrijs iniectas, Alexander detraxit, atq; Philalexandrum appellari iuſſit. Herculi magnificentiſſimum ſacrificium peregit. Milites, qui egregiam operam in bello nauaſſẽt, honorauit. Mortuos honeſtiſſimè ſepeliri curauit. Tyri Ballonymum

nymum regem fecit, cuius mẽtionem accuratè facere, propter casum admirabilem, haud uidetur indignũ. Erat prius in ea urbe rex Strato, quo ob Darei amicitiam de principatu eiecto, Alexander Hephæstioni permiserat, uti hospitum suorum quem uellet, Tyri regem designaret. Is quo hospiti, apud quem diuertebat, gratias referret, eum principem nominari constituerat: qui & opibus & dignitate magna præditus, quũ nullo cognationis gradu regium genus contingeret, beneficium oblatum recusauit. Tunc Hephæstioni, quis'nam stirpis regiæ extaret requirenti, indicat quendam à regibus genus ducentem, prudentem atq; optimum, sed paupertatis extremæ hominem supereße. Ad illum regni tradendi causa protinus Hephæstio cum regali amictu contendit: inuenitque in horto mercede aquam de puteo trahentẽ, crassißimo indutum panno. ei quid moliatur Hephæstio exponit. Regia uestę atque alijs decentibus ornamentis apparat, producti in forum, Tyrijs regem eße iubet: populo libenter eiusmodi fortunæ, & prorsus mirabili rei aßentiente. Atque ita Alexandro amicißimus ille regnum tenuit: fortunæ supra modum uariantis, hominibus imperitis exemplum manifestißimum. Nos uero quum Alexandri res diutius tractauerimus, aliorsum enarrationem nostram cõuertemus. In Europa Agis Lacedæmoniorum

rex, receptis octo millibus ære merentium militum, qui ex prælio aduerso ad Iſsum euaſerant, nouis rebus in Darei gratiam animum intendit. A quo naues & pecuniam magnam quum obtinuiſſet, in Cretã tranſmiſit: ubi urbes complures captas, in Perſarum partes traxit. Amyntas autem, qui prius è Macedonia ad Dareum perfugerat, prælióq; ad Iſsum Ciliciæ facto interfuerat, cum Perſis ex acie cum hominum quatuor millibus, qui ſtipendia faciebant, incolumis diſcedens, Tripolim, quæ eſt in Phœnicia, priuſquam Alexander eò contenderet, peruenit. Ibi è claſſe naues, quæ militi ſuo portando ſufficerent, accepit, reliquas omnes incendit. Traiiciénsque in Cyprum, & naues & copias illinc obtinuit, cum quibus Peluſium nauigauit. Eiúsq; potitus, uulgò iactabat, ducem ſe ad eos miſſum fuiſſe à Dareo, quum Aegypti præfectus in Cilicienſi pugna occubuiſſet. Deinceps Memphim profectus, regionis populares, qui in acie ante urbem conſtiterant, ſuperauit. Poſtq; uictoriam, quum milites eius populabundi, prædæ congerendæ ſolutis ordinibus intenti eſſent, ecce ibi facta ex urbe eruptione, oppidani & Amyntam, & ſuos omnes ad internecionem occiderunt. Eóque modo Amyntas, qui res magnas tentauerat, à quibus minimè ſuſpicabatur, oppreſsus eſt. Pariter & alij duces præfectíque, cum aliqua militũ manu de pugna ad

Iſsum

Iſsum euadentes, Perſarum res non deſponderunt, ſed partim ad urbes firmiores & opportunas ſe contulerunt, eásque in Darei fide retinuerunt. Partim nationes & populos ad reparandas copias induxerunt, quibus cum tempore maximè neceſsario afflictis rebus ſubueniebant. Amphictyones autem in Græcia legatos quindecim, qui auream coronam, rei bene geſtæ præmium, Græciæ nomine afferrent, partámque uictoriam gratularentur, ad Alexandrum mittere decreuerunt. Qui ad urbem Gazam, Perſarum præſidijs bene firmatam, caſtris motis, eam duorum menſium obſidione perum occupauit.

V.

Iam Athenis principe Ariſtophane, Romani conſules magiſtratum inierunt Sp. Poſthumius, & T. Veturius. Tunc Alexander peracta Gazæ oppugnatione, Amyntam cum nauibus decem in Macedoniam remiſit, ut iuuenum, qui militiæ idonei ibi eſsent, delectum haberet. Ipſe cum omnibus copijs in Aegyptum intrauit, urbésque omnes citra laborem quempiam recepit. Aegyptij enim, quòd à Perſis multa impiè in ſacra ſua commiſsa fuerant, crudeléque illorum erat imperium, læto animo Macedones ſuſceperunt. Compoſitis Aegypti rebus, Alexander ad Hammonis templi proficiſci conſtituit, à Deo reſcire quædam ſummopere cupiens.

Quúmq; iam itineris dimidiũ progreßus eßet, Cyrenenſium legati ei occurrunt, coronam & munera ampla apportantes, in quìs erant equi bellatores trecenti, & firmißimæ quadrigæ quinæ. Exceptis benignè eis Alexander & ſocietatem & amicitiam ſuam dedit. Poſtea cum ýs, quos comites ſumpſerat, ad templũ occœpit pergere. Quúmque ad terram deſertam & aqua carentem, ubi arenæ uis immenſa erat, peruenißent, accepta ſecum aqua, illac iter faciebant. Intra diem quartum aqua omni, quam ſecum ferebant, abſumpta, defectu eius magnos pere conficiebantur: ingéns que ſolicitudo omnes corripuerat. Tunc pluuia magna derepentè facta eſt: qua præter expectationem quum à ſiccitate eßent recreati, exiſtimauerunt eam Dei prouidentia ad ſe ſeruandos miſſam fuiße. Iterum igitur aqua de conualle quadam hauſta, quantum in dies quatuor ſuppeteret, ſecum portauerunt. Intra quod tempus regionem, qua aqua indigentia laborabat, tranſierunt. Quum uerò recti itineris ratio propter arenæ copiam non conſtaret, duces regem admonuerunt, euocitantes coruos ſemitam, quà ad templum eundum eßet, demonſtrare. Idipſum Alexander in omen fauſtum traxit: interpretatúsq; Deum gratè aduentum ſuum accipere, magna alacritate progrediebatur. Primò ad ſtagnum, quod amarum nuncupant, peruenit. Deinde ſtadia

cent

centum quum iuisset, urbes, quæ Hammonis dicuntur, accessit. Illinc diei unius itinere facto, delubrum tandem attigit. Cuius regio undique desertis, & aquæ egentibus, prorsusque omni humano cultu carentibus locis circundata, ipsa tamen in latum & longum stadia quinquaginta patens, multis, amœnisq; & potu salubribus aquis irrigatur, & arborum omnis generis, maximè quæ fructus gignant, referta est. Aeris clementiam, qualis propemodum solet esse uerno tempore. Quumq; finitima omnia intolerandis æstibus caleant, locus hic solus temperie sua degentes ibi mirificè recreat. Templum ab Aegyptio Danao positũ fuisse aiũt. Regionẽ sacram circum habitant ad meridiem & occidentem Aethiopes, ad septẽtrionem Aphri, qui Numidæ dicuntur, eisq; uersus mediterranea coniuncti Nasamones. Interius loca omnia tenent Hammonij, in quorum medio est arx cum munitione triplici. Prima regiam principum uetere um: altera gynæceũ, puerorum, fœminarũ, propinquorumq; regis domicilia, loci totius propugnaculũ, delubrum Dei, sacrum fontem, in quo quæcunq; Deo offerenda sunt, prius abluuntur, continet. In tertia speculatores, qui circa principẽ ambulare soliti sunt, habitant. Ibidemq; est corũ militum receptus, bene firmatus munimentis. Haud longè ab ipsa arce, alterum extat Hammonis templum, multis magnisq; arboribus inumbra-

tum: prope quod fons est, qui ob id, quod ei accidit, Solis nuncupatur. Habet enim aquam, secundùm horarum spatia mutationes mirabiles facientem. Ad primum diei ortum, tepida exit de fonte. Progrediente die ad horarum additamenta paulatim frigescit, donec meridie æstuante ipsa ad summam redigatur frigiditatem, quã rursus per momenta sua remittit sensim, usque ad solis occasum, nocte que ineunte usque ad mediam, semper magis incalescit. Inde calore deficiẽte fit, ut circa lucem pristinum statum prorsus recuperet. Dei ipsius simulacrum ex smaragdis alijsq; gemmis est coagmẽtatum, editque oracula peculiari quodam modo. Circunfertur enim aurea naui ab octoginta sacerdotibus, qui humeris Deum ultrò gestant, quò ei uoluntatem progrediendi esse nouerunt. Subsequitur per uias omnes ingens uirginum matronarumq; turba pæanas canentium, Deúmque cantu patrio laudantium. Alexander itaque in templum à sacerdotibus ductus, cum diuinũ simulacrum contemplaretur, uates, uir grandis natu, accedens ad eum: Salue, inquit, ô fili, & appellationem huiusmodi à Deo habeas. Suscepit Alexander: Accipio eam, ô pater, deinceps q; tuus dicar, si tamen mihi terrarum omnium dominium conceseris. Tunc uates in templum se retrahẽs, quum uiri, qui Deum subleuauerant, ad certa quædam uocis indicia moti essent, respondit

firmissi

firmißimè Deum ei, quod petebat, promittere. Ibi Alexander: De cæteris etiam quæ ſcire expeto, mihi, inquit, ô numen reſpondeas: an ſilicet omnes parentis mei interfectores ultus fuerim, númue eorum aliqui pœnam euaſerint. Vates tunc exclamauit, Haud perperam loquaris: nõ enim eſt mortalium quiſpiã, qui genitori tuo inſidias poßit tendere. Philippi quidem peremptores omnes ſupplicio ſunt affecti. Argumento uerò ſit tibi, quod è Deo ſis genitus, magnitudo rerum, quas feliciter geßiſti, quodq; hactenus à nullo fueris ſuperatus, & in poſterum ubique inuictus ſis futurus. Delectatus mirificè Alexander his oraculis, ampliſſima Deo obtulit munera, inq; Aegyptum eſt reuerſus. Ibi quum urbem ædificare decreuißet, eis, quos negotio præfecerat, iniunxit, inter paludem & mare, quem locum ipſe diligenter metatus, & ad regiones urbis ponendas partitus fuerat, eam extruerent, uoluitque Alexandriam de ſuo nomine appellari. Cuius poſitio commoda ualde electa eſt, ob uicinitatem portus Phari. Rectéque in uicis diſponendis illud fuerat conſideratum, ut omnes flatu uentorum, qui anniuerſarij dicuntur, inſpirarentur. Ii per latißimum pelagi æquor effuſi, urbis aërem refrigerant, unde ſaluberrima temperies redditur habitantibus. Circuitum ipſum mœnium, & magnitudine, & munitionibus, admirabilem prorſus effecit. Quum enim

inter magnam paludem & mare posita sint, duos tantum terra aditus habent, qui bene firmati sunt, ut facilè defendi possint. Oppidi forma propè chlamydi consimilis, habet plateam, à qua ciuitas quasi media diuiditur, magnitudinis & elegantiæ incredibilis. A porta enim ad portam pertingens, in longitudinem stadia quadraginta, in latum pedes centum perficit: domibusq; & templis magnificentissimis undiq; est exornata.

Iusserat Alexander, ut ipsa regia & ampla & operibus præclaris admirabilis maximè fieret. Neque hic tantum, sed & succedentes fermè omnes Aegypti reges usque ad mea tempora, impendijs magnis eam auxerunt. Accepit uerò ea urbs citerioribus annis tantum rerum omnium incrementum, ut à multis prima omniũ in toto terrarum orbe numeretur. Magnitudine enim, specie, reditibus amplis, copiáque omnium humano uictui necessariorum longè alijs omnibus præstabat. Habitantium in ea multitudo ualde superat degentium in urbibus alijs numerum. Quo nanque tempore in Aegyptum transmisimus, nobis dictum est ab eis, qui descriptionem habitatorum faciunt, esse Alexandriæ capitum liberorum plus trecentis millibus, regémque ex uectigalibus Aegypti capere ultra sex millia talentorum. Alexander itaque cum amicos suos quosdam cœptæ urbis

ædifica

ædificationi præesse iussisset, omnesq; Aegyptires ordinasset, cum omnibus copijs in Syriam redijt. De cuius aduentu, ut primum Dareus certior factus est, undique copias suas euocauit, omniaq; quæ ad aciem instruendam opportuna esse uidebantur, prouidit. Tela, gladiósque matores, quàm prius habuisset, in exercitu fieri curauit, quòd ea res Alexãdro in Cilicienſi pugna ualde profuisset. Currus falcatos ducentos, perterrẽdis hostibus multũ idoneos, ita constituxit: Circa equum utrunque, qui loris reuincti currum trahebãt, exterius in iugo infixa spicula trium palmorum longitudinis, cuspide in hostium faciem cõuersa, constituebãtur. Ad axes rotarum demissos, altera duo itidẽ hostibus oc currẽtia extabãt: hæc & lõgiora et latiora erãt prioribus, habebãtq; in summo adnexas falces.

Omnino quũ exercitum armis insignibus, & ducibus strenuis bene firmasset, Babylone mouit, cũ peditatu millium octingẽtorũ, equitibus haud minus ducentis millibus, iterq; Tigri ad dexterã, ad sinistrã Euphrate fluminibus decurrẽtibus, habebat peropulentissimã regionẽ, quæ equis, iumentisq; pabulum, hominibus alimentorum omne genus commodissimè posset suppeditare. Contendebat autem studio summo, ut Ninũ perueniret, ibiq; cõsligeretur: quòd prope urbem eam planities erat, quæ latissima ingenti militum multitudini explicandæ

locum

locum maximè idoneum dare poſſet. Quum uerò ad uicum, qui Arbela nominabatur, caſtrametatus eſſet, ibi quotidie acies diſponebat, meditationéque & exercitationibus continuis milites, ut Imperatoris iuſſa audirent, aſſuefaciebat. Plurimum enim uerebatur, ne aliquo modo in tanta gentium & linguarum uarietate, quum ad prælium ueniẽdum eſſet, ſeditio & motus quiſpiam in exercitu oriretur. Pro componendo bello quum prius miſſis legatis, qui Alexandro terras omnes intra Halym, inſuperque talentorum duo millia offerrent, nihil effice re potuiſſet, iterum & alios ad eum legauit, gratias agens, quòd matrem eius, captiuosq; alios tam honorificè tractaſſet, oransq;, ut inita ſecũ amicitia, quicquid citra Euphratem eſſet, talentaq; tria millia, & filiarum ſuarum alteram uxorem accipere uellet. Quod ſi obtinuerit, ut generum eum habeat, tunc filij ſui gubernatione conceſſa, ſe admiſſurum quodammodo eum in totius etiam imperij ſocietatem pollicebatur. Alexander auditis legatis, amicorum conſilium habuit, retulitq; ad eos de his quæ offerrentur, ut cenſerent quídnam eligendum uideretur.

Rogabat, ut fidẽter unuſquiſque ſententiam ſuam in medium proferret. Ibi quum alij omnes ob rei quæſitæ magnitudinem haud ſatis regi conſulere auderent, Parmenio primus: Ego, inquit, ſi eſſem Alexander, ſuſciperem

quæ

quæ conceduntur, fœdúsque firmarem. Huic Alexander ita respondit: Et ego id facerem quod dicis, si esem Parmenio. Alijs quehuiusmodi uerbis magnificis usus, Persarum orationem parum æstimauit, pluris nominis sui gloriam, quàm promissorum munerum utilitatem faciens. Itaque legatis hoc respondit: Quemadmodum mundus, si duo esent soles, nec ornatum nec ordinem suum haberet: itidem & terrarum orbis, duobus regibus principatum tenentibus, non facilè seditionum & tumultus expers erit. Idcirco iussit Dareo renuntiarent: Si primas tueri esset ei in animo, uti ad certamen pro unico rerum omnium imperio contra se ueniret. Sin gloriæ parum appetens, utilitatem, & quietis oblectamentum magis diligeret, Alexandro iubenti obsequeretur, in alios potestatem regiam, quam ei amplam ipse esset concessurus, exerceret. Misso consilio, uersus castra hostium cum exercitu est progressus. Interim cum Darei uxor mortem obijsset, decentissimo apparatu eam sepeliri curauit. Darcus autem cum Alexandri responsum accepisset, desperans uerbis rem cõponi posse, copias suas in dies magis exercebat, ut in prælio committendo, ad omnia, quæ imperarentur, facienda promptæ essent: & Maræum unum ex amicis cum electa militum manu misit ad transitum fluminis occupandum, ut posito præsidio eum defenderet.

Alijs

Alijs iniunxit, ut loca omnia quà hostibus iter faciendum esset, incendijs uastarent. Constituerat enim fluminis procursu munimenti uice uti contra hostes. Sed Mazæus altissimum & rapidissimum flumen nullo pacto transiri posse ratus, non multum diligentiæ ei custodiendo adhibuit: adiunctusq; populatoribus alijs, longè & latè regiones quamplurimas diripuit, omniaq; corrupit: necessariarum rerum angustijs ita pressos hostes propius accedere haud posse existimans. Verùm Alexander quum ad Tigrim peruenisset, cognito per incolarum loci indicia uado fluminis, copias omnes summo cum labore & periculo transduxit. Aqua enim alta, utpote summa pectoris attingens, impetúsaque uehemens fluminis faciebat, ut transeuntes multi abriperentur, neque uestigia in imo alueo firmari possent. Ad hoc clypeis impactus undarum decursus eos euertebat, utique ablatos ad extremum periculum deducebat.

Tunc Alexander, quo fluminis uiolentiæ obsisteretur, monuit omnes, ut se mutuò manibus comprehenderent, corporúmque ueluti molem quandam confertissimam in unum constringerent. Itaque transierunt, non sine magnis difficultatibus, ut in discrimine summo Macedonum salus fuerit. Quamobrem diem unum militi ad se recreandum concessit: postridie acie instructa contra hostes progressus est, quibus

bus quum appropinquaſset caſtra poſuit. Ibi quum animo ſecum reputaret, ingentem Perſici exercitus multitudinem, cladem, quæ maxima ex futura pugna imminebat, quódque omnium contentionum ſumma tunc uiribus decernenda eſset, anxius mirificè de rerũ exitu, noctem inſomnem duxit. Circa excubias matutinas ſomno tandem eſt correptus profundo, adeò ut iam die clara expergiſci nequiuerit: quæ res initiò ualde eius amicis placebat, exiſtimantibus regem ita in prælio facilius labores omnes ſubiturum. Sed quum iam multum temporis ſomnus ille continuaretur, Parmenio grandior natu cæteris amicis regijs, Perſarum exercitui, ut ad certamen ſe expediret, imperauit. Cuius edicto quum nulli parêrent, ingreſſi ad Alexandrum amici, difficulter eum excitarunt. Admirantibúsque cunctis eam regis ſecuritatem, cauſamque reſcire cupientibus: Magna, inquit Alexander, animi moleſtia Dareus me liberauit, quum uires omnes ſuas in locum unum conduxerit: quandoquidem die unica, ſemel de rebus omnibus decernetur, ut deinceps laborum & diſcriminum, quæ alioquin diuturna erant futura, finem habituri ſimus. Oratione autem accommodata, quum duces omnes ſuos adhortatus eſset, ut animo firmiſſimo aduerſus imminentia pericula eſſe uellent, inſtructis copijs, contra Barbaros eſt

profe

profectus. Ante peditum phalangem ordines equitum posuerat: in dextro cornu erat ala, quam Clitus Niger cognomento ducebat. Sequebatur altera amicorum, cui Philotas Parmenionis F. præerat. Post hanc & septem aliæ sub eodem duce. Deinceps erat peditum, quos Argyraspidas uocant, agmen, armorum elegantia & uirtute hominum præstantißimum: hisque imperabat Nicanor, filius Parmenionis. Ponè statim Cœnus Elimiotas, ab eoq; Perdiccas Orestas ducebat. Deinde Meleager cum suis sequebatur, & Polypercon, cui parebant qui nuncupantur Stymphæi. Erat Philippo Balacri F. suisque ordinibus locus post hos omnes, & secundum eum Cratero. Equitatu autem, quem descripsimus, continenter adiuncti erant auxiliares equites Peloponnesiaci, Achæi, Phthiotæ, Malienses, Locrenses & Phocenses, quorum omnium præfectus erat Mitylenæus Erigyius. Hi contiguos habebant Thessalos, Philippo duce, quorum uirtus, & equitandi peritia, reliquis omnibus longè præpollebat. Additi erant Cretenses sagittarij, & qui ex Achaia stipendio merebant. In utroque autem cornu acies repanda, ut retro & in latere respiceret, ordinata est, ne hostes sua multitudine, exiguas Macedonum copias possent circumuenire. Contra falcatos currus remedium tale ab Alexandro excogitatum est. Pedites omnes phalangis commo-

nuit,

nuit, quando propius impulsi fuissent currus, ut clypeos coniungerent, sarissisq; eos uehementer pulsarent, eo strepitu consternatos equos quadrigas retrorsum rapturos. Quod si quæ nihilominus incitato cursu impetum fecerint, tunc uti aciem aperirent, locumq; excurrendi illis, ita nihil detrimenti illaturis, darent. Ipse autem dexteram agminis partem regendam suscepit, eaq; in obliquum uersa, ut totus pugnæ successus opera sua partus esse cognosceretur, deliberauerat. Dareus suos ordines secundum gentium nationes distinxit, quemadmodumque Alexander fecerat, ipse etiam in primo agmine hostibus se opposuit. Quum igitur copiæ alteræ alteris appropinquassent, utrinque classicum tubicines personarunt, & clamore emisso, omnes in conflictum proruperunt, statimque falcati currus magna ui impulsi, non mediocri metu & perturbatione Macedonas implicarunt. Mazæus enim equitum præfectus, cum turmis plerisque immissos eos currus sequutus, ut terribiliores uiderentur, effecerat. Sed phalange, ut ab Alexandro præceptum fuerat, subitò tunctos clypeos sarissis acriter feriente, tantus inde editus est sonus, ut non pauci currus, equis perterritis, aduersi fuerint: neque ulla ui inhiberi potuerint, quin concitati retro in suos cursum caperent. Aliqui cum recta in phalangem contenderent, hostibus aditum in-

ter ordines dantibus, ruentes, aut multis telis obruti, aut euersi sunt. A nonnullis impetu a diuuante, ulteriùs inuectis, quum eorum ferramenta acutißima quicquid obuium eßet concideret, multæ & uariæ mortis facies patratæ sunt. Violentia enim & acie telorum, quæ curribus erant inserta, tanta fuit, ut multis brachia simul cum clypeis abscinderent: alijs præcisa ceruice, capita in terram quàm primùm deijcerent, oculorum & uultus habitu, qui uiuentibus erat, etiamnum durante: latera nonnullorum, ubi lethalis maximè est ictus, uulnerata, indeq; subita mors eos sequuta est. Iam uerò sagittis, fundarum glandibus, iaculisque effusis, quum pugna cõminus geri cœpißet, primi equites congreßi sunt, acriterq; in cornu dextro Macedones decertabant. Darew, qui læuũ sui exercitus cornu regendum acceperat, mille electos equites consanguineos, uirtutis & benevolentiæ erga se exploratæ, in ala una propè habebat, qui strenuitatis suæ arbitrum regem nacti, quicquid telorum ab hoste in eum fuerat missum, audacißimè exceperant. His adiuncti erant Melephori, fortes uiri, & multi numero: Mardi etiam, Cißæique, corporum proceritate & magnitudine animi admirabiles. Tenebant & locum suum iuxta regem, milites circa aulam excubare consueti, Indiq;, qui uirtute egregia censebantur. Hi omnes cum in-

genti

genti clamore in hostes impetum fecerunt: ferociſſimeq; pugnantes, ſua multitudine Macedones multum premebant. Mazæus autem, qui erat ad cornu dextrum, ſecumq; optimos equites habebat, in congreſſu primo, non paruum hoſtium numerum oppreſſit. Caduſios ad duo millia, Scythas mille ſtrenuos equites miſit ad hoſtium cornu circumeundum, iniunxitq; ut ualum caſtrorum aggrederentur, & impedimenta ipſa diriperent: quod non ſegniter ab illis eſt factum. Quumq; in caſtra irrupiſſent captiui, qui ſeruabantur ibi, armis ſumptis ad prædam faciendam, equitatui Perſico ſe adiunxerunt. Inde clamore & tumultu ingenti, utpote in re, quæ præter omnium opinionem acciderat, per omnem partem caſtrorum exorto, captiuæ aliæ omnes fœminæ, ad barbaros concurrerunt. Siſyngambris Darei mater ſola, etiam multum per alias admonita, ut ad eam nouitatem aßurgeret, haud ſe uoluit commouere, rumoribus, qui incredibiles uidebantur, non ſatis fidei præſtans: ad hoc magna in ſe Alexandri beneficia parum gratè proſequi nolebat. Scythæ tandem ſpolijs multis congeſtis ad Mazæum reuerterunt, quámque ſibi omnia proſperè ceßißent renuntiarunt. Eodem tempore, & in parte ubi Dareus curabat, equites quidam grauiter inſtantes, ſua multitudine, turmas Macedonum oppoſitas, in fugam conie-

cerunt. Atque ita iam duobus in locis Persarum erat status pugnæ superior, quum Alexander, cuius illud summum studium fuit, ut succumbentem Macedonum aciem, per eum reparatam esse constaret, adsumpta regia ala, equitibúsque alijs melioribus, in ipsum Dareum contendit. Qui fortiter hostilem impetum excepit, deq; curru pugnans, multos, qui in eum inuecti fuerant, confecit. Erat & cum eo bellatorum magnus numerus, qui non segniter manus conserebant, regésque ipsi alter in alterum omni conatu irruebant. Tunc Alexander coniecto telo Dareum nisus ferire, oberrauit, proq; eo auriga, qui erat ante regem, interemit. Ibi, qui propius Dareum pugnabant, quum clamorem ingentem extulissent, creditum est à remotis ordinibus ipsum regem confossum fuisse, primiq; illi se in fugam dederunt. Eos proximi sunt sequuti, & sensim usque ad frontem agminis, ubi erat Dareus, continenter se milites à prælio subtrahebant, donec latere altero aperto, iamq; sibi timens & ipse fugam arripuit. Ex eorum præcipitato cursu quum magna uis pulueris altius esset excitata, statimque Alexander cedentes insequeretur, factum est ut propter densissimam, & late fusam pulueris nubem, haud potuerit prospici, quorsum Dareus contenderet. Ad hoc lamentabiles morientium uoces, excurrentium equitum strepens tumultuatio,

&

& crepitus per flagella excitati, undique audiebantur. Interea Mazæus in dextro cornu Persarum cum magno & fortissimo equitatu, quem ducebat, grauissimam impressionem in aduersos Macedonas fecerat: & Parmenio cum Thessalis equitibus, aliisq; in eodem cornu pugnantibus, hostes strenuè exceperat: acriterq; dimicans, Thessalorum uirtute hostem superare uidebatur. Tunc Mazæi agmine acrius & totis uiribus incumbente, Macedones grauiter urgeri cœperunt, multaq; cædes committebatur, neque Barbarorum impetus amplius bene sustineri poterat. Parmenio hoc uidens, aliquot suorum equitum ad Alexandrum misit, qui dicerent, ocyus laboranti sibi esse ab eo succurrendum. Illi festinanter profecti, quum audiuissent Alexandrum cum magna copiarum parte ad hostem insequendum esse progressum ulterius, re infecta ad Parmenionem redierunt. Qui fortissima & diligenti Thessalorum opera adiutus, multis cæsis, Barbaros, iam de absessu Darei certiores factos, tandem in fugam compulit. Dareus autem, qui rei militaris scientia multum præstabat, obscuritatem de puluere inductam sibi commodam nactus, non cursum rectà, ut Barbari alij, tenuit, sed in contrariam partem est profectus, tegenteq; eum aere offuscato facilè euasit. Omnes etiam qui eum sunt sequuti, quum in pagos, qui erant à tergo Ma-

cedonum se contulissent, incolumes ab omni seruauit periculo. Nouissimè Barbaris omnibus fusis & fugatis, cum Macedones semper instando ultimos interficerent, breui planities tota cadaueribus est repleta: creduntúrque in ea pugna Barbarorum peditum & equitum plures nonaginta millibus, Macedones ad quingentos cecidisse, uulnerati fuisse quamplurimi. In ijs unus è primis ducibus Hephæstio, qui regij corporis defensoribus præerat, brachium alterum iaculo est confixus, & Perdiccas, Cœnus, Menidas, alijq; nonnulli insignes duces sauciati sunt. Huiusmodi exitum habuit commissum prælium ad Arbela.

VI.

Cuius fama, iam Athenis imperante Aristophonte, Romæ consulibus C. Domitio, & Aulo Cornelio, quum in Græciam peruenisset, ciuitates multæ auctam Macedonum fortunam formidare cœperunt. Dumq; Persis uires aliquæ supereßent, libertatis suæ curã haud negligere decreuerunt, Dareo facilè & auxilia, & pecuniam, unde magnas copias poßent conducere, eis sumministraturo, & Alexandro nunquam ad hoc uenturo, ut militum suorum partem cõtra Græciam mitteret: quod si otiosi extremã Persarum calamitatem spectare uelint, frustra deinceps solos relictos se aliquid pro obtinenda libertate molituros eße. Inuitabat eos Thracũ

exemp

exemplum, qui per id temporis ad res nouas cõ surrexerant. Memnon enim Thraciæ cum exercitu præfectus uir audax, concitatis Barbaru, ab Alexandro defecit, magnásque copias ad bellum manifestum coëgit. Ad quem motum opprimendum Antipater per Macedoniam cum omnibus uiribus in Thracas contendit, ipsumq; Memnonem bello urgere cœpit. Is igitur cum in huiusmodi expeditione distineretur, Lacedemonij idoneum illud tempus bello parando cõe arbitrati, Græciæ populos ad coniurationẽ pro libertate ineundã adhortabantur. Athenienses, qui præ cæteris Græcis omnibus ab Alexandro honoribus maximis affecti fuerant, in quiete se continuerunt. Sed ex Peloponneso complures & alij nonnulli, conspiratione facta, delectus habuerunt: proq; ciuitatum uiribus, iuniores bello idoneos scripserunt, ut peditum millia uiginti, equites ad duo millia coacti fuerint. Eorum omnium administratio Lacedæmonijs concessa est, qui sub Agide rege decreuerunt semel totius rei fortunam bello experiri. Antipater interea Græcorũ apparatũ persentiens, res Thraciæ, ut datũ est, composuit, omnesq; copias in Peloponnesum duxit, & à socijs ciuitatibus Græciæ auxilia impetrauit, ut exercitum non minorem millibus quadraginta hominum haberet. Commisso itaque magno prælio, Agis rex fortiter pugnãs occubuit. Lacedæmonij ad

multum temporis cum difficultates omnes certaminis sustinuissent, socijs superatis, & ipsi tandē pugna cesserunt, Spartamq; sunt reuersi. Ceciderunt Lacedæmoniorum, sociorumq; in eo prælio plures quinq; millibus & trecentis, alterius partis millia tria & quingenti. Singularis & notatu digna res accidit in ipsa Agidis morte. Quum enim egregiè dimicans, multis aduersis uulneribus affectus fuisset, per milites ablatus est, & in patriam referebatur. In itinere circumuentus ab hostibus, quum iam salutem despondisset, ciuibus suis, qui eum ferebant, imperauit, ocyus abirent, seque necessarijs patriæ usibus seruarent. Ipse autē armis resumptis, genu nisus, hostibus se obiecit, aliquotq; eorum cæsis, ibi confossus mortē obijt, regni sui anno nono. Nos uerò quum de his, quæ in Europa gesta sunt, aliquantulum meminerimus, ad Asiæ res explicandas reuertemur. Dareus acceptа Arbelis clade, fugiens, ad præfecturas superiores contendit: ita ratus ex loci longinquitate, citra impedimentum se uireis posse reparare, tempusq; idoneum habere ad ea prouidenda, quæ exercitui necessaria essent. Primoq; in Ecbatana Mediæ perueniens, ibi facta mora milites, qui fuga euaserant, è manibus hostium recepit, inermes armauit, à finitimis gentibus militem nouum euocauit: ad duces, præfectósque, qui & Bactris & locis superio

perioribus erant, misit admonitum, ne fidem & amicitiam erga se imminuerent. Alexander à victoria cum defunctorum corpora sepeliri curasset, Arbela intrauit, ubi magnos commeatus, & ingentē opum, pretiosiq; apparatus uim inuenit, in quels fuerunt argenti tria millia talenta. Conijciens autem ex cadauerum multitudine, facilè eius aërs tractum infectum iri, mouit cū omnibus copijs Babylona uersus, ubi ab incolis oppidanisque liberaliter excepti, & in lauta hospitia inducti Macedones, bene recreati sunt è laboribus, quos antè sustinuerāt. Commoratus est Alexāder in ea urbe dies plus triginta, & rerum omnium abundantia & benignitate hominum eum allicientibus. Deinceps discessurus, arci Babylonis Agathonem Pydnæum cum præsidio Macedonum septingentorum præfecit. Apollodoro Amphipolitæ, & Menitæ Pellæo Babylona, præfecturásque omnes Cilicia tenus administrandas concessit: datisq; talentis mille argenti, iniunxit, ut militem stipendio conducerent. Mithrinnem, qui Sardis arcem dediderat, Armeniæ præsidem fecit. De pecunia, quam recens acceperat, equitibus senas minas, auxiliaribus quinas, peditibus Macedonicæ phalangis binas, reliquo peditatui duorum mensium stipēdium donauit. His peractis, quum castra Babylone mouisset, in itinere ad eum peruenit supplementum ab Anti-

patro miſsum. Macedones equites quingenti, peditum ſex millia, equites Thraces ſexcenti, Trallienſes ad tria millia & quingentos, Peloponneſiaci pedites numero quatuor millium, equites paulò minus mille. Aduenerunt & quinquaginta Macedones, filij omnes inſignium uirorum, familiariũ regis. Hos parentes ipſi miſerant, ut in ordines regij corporis cuſtodũ adſcriberentur. Quibus omnibus receptis, Alexander inſtituto itinere perrexit, caſtriſq; ſextis in Sitacinẽ præfecturã peruenit. In regione ea quum omnium neceſſariarum rerum copiam uberem offendiſſet, pluſculos dies ibi morã traxit, quo miles à labore itineris reficeretur: ſimul ut militarium ordinum rationem diligentem iniret, adminiſtrationesq; ducum & præfectorum ampliores faceret, atque ita exercitus & militum multitudine, & uirtute ducum, ualidior efficeretur. Secundum igitur quod animo deliberauerat, faciẽs, eorum qui optimè mereri uiderentur, accuratam rationem habuit. Multosq; è præfectis, ſummæ poteſtatis duces eſſe iubens, in untuerſum omnes ad altiorem honoris gradum, & ad uehementiſsimam erga ſuum regem charitatem perduxit. Neque gregariorum militum curam omiſit, ſed multis utiliter prouiſis, in meliorem ſtatum omnia reduxit. Per quæ factum eſt, ut totus exercitus beneuolẽtior erga eũ, ad imperatoris iuſſa obſequẽtior, & uiribus

longè

lõgè, quàm prius fuerat, ualentior redderetur. Ad reliquum belli proinde instructis ita copijs, Alexander contendit. Quumq; in Susianam inuasisset, absque periculo & difficultate aliqua celeberrimam urbem regiam Susa obtinuit: ultro, & citro consultationem aliquam præfecto eius deditionem faciente. Licet nonnulli scriptum reliquerint, & eum & alios, non imminuta fide, sed Darei ipsius iussu, ad Macedonas transiuisse. Illud autem Persarum regis fuisse consilium, magnis rebus Alexãdrum distrahentibus, dum urbes insignes, & ingentes thesauros reciperet, se interim à fuga opportunum tẽpus exercitui comparando habere posse. Accepta autem urbe Susis, Alexander in thesauris regijs inuenit, argẽti & auri non signati plus quadraginta millibus talentis, quæ a multis temporibus intacta, ad inopinati alicuius magni discriminis subsidiũ reges seruauerant. Præter hæc erant & nouem millia talẽta auri sub Darica forma excusi. Hanc pecuniam Alexandro recognoscenti, præcipua res quædã accidit. Quum regiã sellam insedisset, eaq; esset sublimior, quàm ut corpori ipsius conueniret, puer quispiam, animaduertens pedes Alexandri haud mediocri interuallo solum non contingere, apportauit Darei mensam, pedibusq; regijs pendentibus eam supposuit. Quæ quũ aptissimè fuisset accommodata, Alexander ualde

eius

eius qui id egiſset, ingenium commendauit. Tũc in adſtantium turba ſpado, qui tantam fortunæ uarietatem ſecum conſiderauit, animo affectus, lacrymari cœpit. Alexander hominẽ quũ interrogaſset, quænam indigna res uiſa fletum ei excitaſſet? Ille, In præſentia quidem, inquit, tuus ſum ſeruus, ſed quum prius Darei fuerim, naturaq; dominos meos diligere ſoleam, non potui non dolere, rem, quæ tantopere ab illo honorabatur, abs te nunc contemptui haberi animaduertens. Quæ ad uerba, animo adiecto Alexander, Imperij Perſarum quanta eſſet ruina, ſecum cœpit uolutare. Videbaturq; ſibi ipſi inſolens, neque humanitati, qua erga fœminas captiuas uſus fuerat, compar facinus admiſiſſe. Propterea famulũ, qui menſam apposuerat, accerſiuit, iuſſitq; uti eam auferret. Ibi Philotas, nihil contumelioſius à rege factum fuiſſe ait, quum ipſe illud fieri neutiquam mandaſſet, ſed fauentis potius Dei cuiuſdam prouidentia & uoluntate eam rẽ uideri euenisse. Traxit eiuſmodi Philotæ dictum Alexãder in fausti ominis ſignificationem, menſamq;, uti erat, ſub ſolio permanere uoluit. Darei deinde matrem & liberos quũ Suſis remanere, Græcamq; linguam, datis præceptoribus, doceri conſtituiſſet, cum omnibus copijs caſtra mouit: quatuorq; dierum itinere, ad fluuium Tigrim peruenit. Qui de monte Vxiorum currens, primò per terram aſperam

speram, & conuallibus magnis interruptam, ad mille stadiorum spatium fertur. Exceptus postea cãpestri planitie, semper fluit placidior: peractisq; stadijs sexcentis, in Persicum mare ingreditur. Flumine eo traiecto, Alexander in Vxiorum fertilissimos agros, & multis aquis irriguos contendit. Nascuntur ibi innumeri & omnis generis fructus: aduenienteq; subfrigido autumnali tẽpore, per Tigrim à mercatoribus Babylona fructus, quicunq; ad hominum oblectamenta facere possunt, illuc deuehuntur. Inuenit autẽ rex aditus omnes occupatos, præsidijsq; firmatos à Madete, qui Dareo iunctus sanguine, cum iustis copijs ei loco præfectus fuerat. Quumq; omnem situm diligenter explorasset, apparebant rupes esse prorsus inuiæ. Tunc uir quispiã indigena è gente Vxiorum, cui bene loca ex longo usu comperta fuerant, pollicitus est Alexandro, per semitam quandam, & difficilem, se milites eius illò ducturum, ut ipsis hostibus loco sublimiores essent. Libenter hæc audiens Alexander, cum illo misit idoneum militum numerum, & ipse irruptionem, quà haud impossibilis fore uidebatur, moliri cœpit. Congressusq; cum hostium stationibus acriter, defessis integros summittendo, rem gerebat: donec, Barbaris omnibus in hoc certamẽ intentis, qui missi fuerant, de improuiso supra regionis angustiarum propugnatores comparuerunt. Ibi perterri

territis Barbaris, & in fugam coniectis, transitum ita liberum sibi fecit Alexander. Breuiq; oppidis omnibus Vxianæ terræ potitus, in Persidem iter arripuit: quintisq; castris, ad Susiadas quas uocant petras, accessit. Eas Ariobarzanes cum peditatu uigintiquinq; millium, & equitibus trecentis insederat. Alexander, arbitratus ui ab se aditum posse apprehendi, nullo prohibente, in loca impedita & angusta cum exercitu ingredi cœpit. Hostes per aliquantum temporis eos progredi permiserunt. Vt uerò in mediis loci angustias est peruentũ, derepentè facto impetu, ingentia, & quàm plurima saxa supernè prouoluere cœperunt. Quæ in Macedonas decidentia, multos opprimebant. Multi etiam è rupibus altis tela conijcientes aliquos semper, utpote in conferta turba, feriebãt: alij de manu lapidibus missis instantes Macedonas repellebant. Omninoq; locorum asperitate Vxios adiuuante, Macedones multi interficiebantur, nec pauciores sauciabantur. Alexander quũ tantis difficultatibus prouidere non posset, uideretq; hostium neminẽ aut uulnerari, aut interfici, ex suis autem multos perijsse, nullumq; fermè esse in prima acie non saucium, receptui per tubicinem cani iussit. Et retro ad stadia trecenta cedens, castra posuit. Exquirebat curiosè à regionis eius hominibus, nũ aditus alter esset, præter eum quẽ infeliciter tentauerat. Omnes respondebant

debant alium nullum inueniri, sed esse circuitū qui non nisi multis diebus peragi posset. Hic Alexander turpe ualde esse insepultos suos, qui mortem obijssent, relinquere: rursum ab hostibus cadauera petere ignominiosum, & quasi confessionem uicti esse, secum reputabat. Imperauit igitur, captiuos omnes adduci ad se. In quis unus, qui linguæ Græcæ & Persicæ gnarus erat, ad Alexandrum uenies, se Lycium genere esse, sed in captiuitatē tractum, pastoritiā rem annos complures prope eos montes exercuisse dixit: propterea quum bonā totius regionis experientiam haberet, posse regium exercitū per nemorosa quædā loca ducere, ut à tergo hostibus, qui circa aditus excubabant, superueniret. Alexander magnis muneribus promissis, eum ducentem sequutus, noctu montem superauit, non sine magnis laboribus, frequenter per altas niues iter faciens. Regionemq; totam, rupibus præcipitem, lacunisq; & conuallibus profundissimis interscisam, tandem emensus, ad primas hostium stationes peruenit: ubi omnes facilè circumuentos interfecit. In secundis uiuos comprehendit. Qui erant in tertijs, interim se in fugam coniecerūt. Et eo modo itinera omnia in suam redegit potestatem, quàm plurimis Ariobarzanis militibus occisis. Hinc Persepolim uersus discedens, literas in itinere accepit à Teredate, qui ei urbi præerat: eis regem admone-

bat,

bat, uti festinantius accederet, recepturus ab se urbem, si prius, quàm Darei præsidia, quæ expectarentur, ipse eò peruenisset. Nihil propterea diligentiæ aut laboris omisit Alexander, quin copias suas quàm primùm duceret, Araxem flumen ponte iungeret, militesq; traijcere iuberet. Dum ita progreditur, spectaculum rarum & prorsus miserabile ei obijcitur, quod plurimum inuidiæ & odij in eius autores: erga eos autem, qui graui calamitate sine ullius subsidij spe afflicti erant, miserationem & propensum animi affectum meritò cuiuis excitare poterat. Venerunt enim obuiam cum supplicantium insignibus Græci, qui à superioribus Persarum regibus corpore turpiter mulctati fuerant, oclingenti fermè numero, & pleriq; ætate senes, mutilati omnes. Hi quidem manus, alij pedes, quidam aures & nasum. Si qui scientia, arte, aut disciplina aliqua excellebant, his membrorum omnium, exceptis quibus ad exercendas suas artes uterẽtur, extremitates amputatæ fuerãt: ut quicunq; prouectæ eorũ ætatis dignitatẽ, & miseram corporum laceratiõẽ uiderit, nõ multum infelicis hominũ fortis miseretur non potuerit. Præcipueq; ipse Alexãder, qui & uehemẽter indoluit, nec lacrymas ualuit continere. Quum uerò illi hoce una exclamassent, rogassentque Alexandrum, ut suæ calamitati adiumentum afferret, solatus est eos rex, curæq; sibi fore

prom

promisit: adijciens, quemadmodum suam animi magnitudinem decebat, curaturum ut in patriam honestè reducerentur. Ab hoc sermone Græci in unum conuenientes, habita simul de suis rebus consultatione, præstare iudicarunt, in eo loco, ubi erant, permanere, quàm reuerti in patriam: quòd restituti in loca diuersa discedere cogerentur, paucíq; eorum simul degentes, dum per urbes cum alijs ciuibus uersarentur, dolorem ex erubescentia sui infortunij sensuri essent. Sed quum in Asia simul & eadem affecti calamitate uitam ducerent, solatium aliquod miseriarum suarum ex pari cohabitantium fortuna mutuò omnes percipere. Itaque Alexandrum rursus adeuntes, quídnam deliberaßet, exposuerunt, orarúntque eum, ut præsentem suum statum adiumento decenti recrearet. Rex comprobato eorum consilio, tria drachmarum mullia, uestes uiriles quinq;, totidem muliebres, duo paria boum, oues quinquaginta, quinquaginta etiam tritici medimnos singulis dono dari iußit: immunésque omnium tributorum, quæ regi soluerentur, fecit. Præfectis suis iniunxit, bonam curam haberent, ne eis hominibus iniuriæ ab aliquo fierent. Tali beneficentia, ut liberali eius ingenio consentaneum erat, usus est Alexander, ad hominum infelicium calamitatem subleuandam. Habita deinde concione militibus demonstrauit, Persepo-

lim, quæ esset metropolis Imperij Persarum, præ omnibus alijs Asiæ ciuitatibus maximè semper nomini Macedonum infensam fuisse: propterea eam, excepta regia, diripiẽdam uulgo concessit. Erat ea urbs omnium, quæ sub sole sunt, opulentissima, priuatorum hominum facultatibus ex longi temporis felicitate in immensum auctis. Tunc Macedones impetu facto, oppidanos ipsos interficere, & bona omnia inuadere, quæ multa & apparatu pretioso ornamentisque omnis generis erant, refertissima. Ibi argenti magna uis, nec auri minor, diuersus in partes auferebatur. Vestes purpura infectæ aut prætextæ auro, à ualentioribus rapiebantur. Ita magna urbs regia, per uniuersum terrarum orbem celebrata, contumelijs & cladi maximæ exposita fuit. Macedones autem, licet totum diem in direptione fuissent, haud poterant tamen cupiditatem, semper plura affectantem explere: tantáque in rapiendo insolentia utebantur, ut inter se etiam dimicare cœperint, multíque interfecti sint, quòd bona quàm plurima abstulisse uiderentur. Aliqui, inuentis rebus quibusdã magnæ æstimationis, auidi & moræ impatiẽtes, partem sibi saltẽ gladijs abscindebant, & cum ea discedebãt. Nonnulli contendentiũ pro re aliqua, uicis retinctiũ manus iracõcitati amputabãt. Mulieres mundo suo ornatas, uiolẽter in seruitutẽ adduce

ducebant. Quantum itaque Persepolis urbes cæteras fortunis antecedebat, tantum eisdem omnis calamitatũ genere præstitit. Alexander autem arcẽ ingressus, thesauros, qui ibi seruabantur, accepit. In eos à Cyro primo rege Persarum usque ad hæc tempora, publici reditus semper congesti fuerant, ut argẽti & auri magnã uim continerent. Inuenit sanè Alexander, auro ad argenti rationem reducto, centum & uiginti millia talenta, cuius summæ partem secum ad belli usus portare, partem Susa mittere, ut ea in urbe custodiretur, deliberauit. Itaque Babylone, è tota Mesopotamia & Susis mulos, qui & dorsuarij & iugales essent, quamplurimos, & camelos ad tria millia adduci imperauit. Hæc iumentorum multitudine totam pecuniam, quò decreuerat, comportari fecit. Non enim satis credendũ terræ eius hominibus iudicabat. Ad hos ipsam urbem Persepolim prorsus delere, habebat in animo: de cuius munitissima & pulcherrima regia breuibus meminisse haud inconueniens uidetur. Arcem iustæ magnitudinis cingebant triplicia mœnia. Quorum primus muri cinctus, magnis operibus extructus, altitudinem habebat sedecim cubitorum, supráque pinnas, quæ ei non paruo erant ornamento. Secundus priori cætera consimilis, altero tanto altitudinis eum superabat. Tertius murus formã habebat quadratã, & sexaginta cubita in altum erige-

batur. Vnumquodq; quatuor laterum muri portam æneam, & ante eam uallũ itidem æneum uiginti cubita extantem. Hunc quidem ad inijciendum aſpectu ipſo terrorem, illam autem ad firmam loci defenſionẽ habebat. Ad orientalem partem arcis, mons interuallo fermè pedum quadringentorum diſtabat, qui regius nuncupabatur, ubi regum inerant ſepulcra. Saxũ erat ingens exciſum, in cuius medio plura facta fuerãt domicilia, defunctorum regum ſedes. Neq; aditus quiſpiam opere factus ducebat in locũ eum, ſed inſtrumentis quibuſdã ſublata cadauerum conditoria illic reponenbantur. In ipſa arce elegantiſſimæ & omnibus rebus inſtructæ ædes complures uiſebantur, ad reges & milites accipiendos. Theſauri, quibus ſeruarentur pecuniæ, ingenioſè ibidem parati fuerant. Alexãder pro rebus bene geſtis uota ſoluturus, ſacrum ſplendidiſſimum in deorũ honorem fecit, & amicos prælauto accepit conuiuio. Eo & fœminæ, quæ corpore quæſtũ faciebãt, admiſſæ ſunt. Crebris potationibus cum bene indulſiſſent, ebrietas, et poſt eam inſania multos corripiebat. Tunc è turba mulierum Thais quædã genere Attica: Pulcherrimum eſſet, inquit, inter omnes res, quas in Aſia geſſit Alexander, ſi ipſe rex, nobiſcum inita ſaltatione ludicra, Perſepolis regiam incendio abſumeret: ut res nobiliſſima apud Perſas, manibus fœminarũ breui tẽporis ſpatio deleta

prorſus

prorsus fuisse diceretur. Exceptus est hic sermo à iuuenibus, & qui per temulentiam parum quid deceret possent prospicere. Itaque unus agendum idipsum, incensosque torres afferendos exclamauit. Commissa in Græcorũ sacras ædes impia facinora, ut omnes ulciscerentur, admonebat. Comprobarunt hanc sententiam & cæteri, tantúmque opus Alexandro soli conueniens esse dicebant. Non defuit cœpto rex, amicorum sermonibus excitatus. A potatione igitur exultantes, pro parta uictoria festiuitatem Liberi patris se uelle agere prædicabant. Subitoq; magna lampadum ui allata, et musicis mulieribus, quæ in conuiuio erant, accitis, rex primus in pompam cum cantu, tibÿs & fistulis progressus est, meretricula Thaide rei totius autore & duce, quæ prima à rege ardentẽ titionẽ in regiam coniecit. Idem quum à reliquis factum esset, citò ob ingentem flammã excitatam combusta est tota regia. Quodq; plurimũ admirabile est, impietatem Xerxis Persarum regis, quam in Atheniensium arcem commisit, unica fœmina gentis eius, quæ iniuriam illam sustinuerat, post multos annos in festo ludicro eodem cladis genere ulta est. Peracta eiusmodi re, Alexander ad cæteras urbes Persidis occupandas contendit. Earum aliquas ui apprehendit, alias benignitatis suæ fama iam passim uulgata per deditionem obtinuit. Inde in ipsum Dareũ ca-

ſtra mouit. Qui quũ ex Bactriana, aliỹſq; præfecturis militem cogere in animo haberet, feſtinansq; cum millibus triginta Perſarum & Græcorũ, qui ære merebant, Bactra ſe ex fuga reciperet, a præfecto Beſſo, per ſeditionẽ captus & interemptus eſt. Alexander interim cum equitatu inſequens, de eius morte certior factus eſt, curauitq; uti pompa & more regio ſepeliretur. A quibuſdam ſcriptum eſt, Dareo adhuc ſpiranti, Alexandrũ ſuperueniſſe, eiusq; calamitatem uehementer indoluiſſe: cumq; Dareus oraſſet, uti cædem ſuam ulciſci uellet, Alexandrum ſe id facturũ recepiſſe, & in perſequendo Beſſo multum operis impendiſſe. Sed quum ille magno ſpatio iter præuertiſſet, atq; in regionẽ Bactrianam contenderet, regem aſſequi cum ſe poſſe deſperantem, reuertiſſe. Dum hæc ab Alexandro gerũtur, Lacedæmonij in Europa magno prælio uicti, compulſi ſunt legatos ſupplices ad Antipatrũ mittere, qui dandum eis reſponſum quũ in Græcorum conuentũ reiecißet, Corinthum Amphictyones coacti ſunt. Ibi multis in utranq; partẽ dictis, decreuerunt tandem, ut integra eius rei deliberatio Alexandro relinqueretur. Itaq; obſides quinquaginta è primoribus Lacedæmonijs Antipater accepit, ciuitatisq; legatos in Aſiam miſit: ad ea quæ temerè commiſiſſent, deprecanda. VII.

Iamq; præſenti anno elapſo, Athenis Cephiſophon

sophon imperare cœperat, Romæq; consules erãt C. Valerius & M. Claudius. Tunc Beßus, qui poſt Darei mortem fugiens cum Nabarno & Barxaente, alijsq; nonnullis Alexandri manus uitauerat, in Bactrianam perueniens, Satrapes eius terræ pridem à Dareo appellatus, propterea q; multis ibi notus & familiaris, gentem eam ad libertatis ſtudium adhortabatur, demonſtrabatq; locum regionis, quæ fermè inuia erat, magno eis adiumento eße poße, multitudiné autem hominum ad libertatis propugnationem bene ſufficere. Pollicebatur inſuper totius belli adminiſtrationem ſe ſubiturum. Adeoq; accommodata oratione uſus eſt, ut ſe regem nominari obtinuerit. Eo peracto, milites ſcribere, armis eos inſtruere, omniaq; quæ temporis neceßitas exigebat, curare non omiſit. Alexander autem quũ animaduertißet, Macedonas militiæ finem ſibi propoſuiße Darei obitum, iamq; eos animo ad reditum in patriam inclinatos eße, concione habita perſuaſit humanißima oratione, ne reliquo bello perficiendo deeße uellent. Accerſitosq; auxiliares equites, quos à ciuitatibus Græciæ impetrauerat, ob ea quæ ſtrenuè geßißent, multum commendauit, emeritosq; eße iußit ſingulo talento equitibus, peditibus denis minis condonatis. Super hæc ſtipendia hactenus debita exoluit, addiditq; uiaticũ, quo in patriam reuerti poßent. Si qui eorum ſub rege ſtipendia

facere etiamnum maluerunt, eis singulis talenta tria est largitus. In uniuersumq; milites omnes magnis muneribus est prosequutus. Id quod tum natura, quæ cũ animi magnitudine insigni decorauerat, tum facultate pecuniarum ui magna, dum persequitur Dareum, potitus, faciebat. Accepit à custodibus thesauri regij octo millium talentorum numerũ: ex militibus Darei tum pecuniã, tum ornamenta & pocula, quæ tredecim millia talenta conficerent. Suppressa & ablata totidem ei amplius fuisse existimatum est. Alexander motis uersus Hyrcaniam castris, intra diem tertiũ metatus est prope urbẽ opulentam, cui Hecatompylo est nomẽ: ubi quum omniũ necessariarũ rerum abundantia adesset, exercitum ad dies aliquot, ut reficeretur, detinuit. Progressus deinde stadia centum quinquaginta, castra posuit ad montem præaltum, sub cuius radicibus antrum erat diuino quodam horrore uenerãdum, unde fluuius Stibœtes nuncupatus erumpebat. Is ad tria stadia concitato cursu fertur. Hinc diuisus in partes duas iuxta montem, cui mamillæ muliebris est species, in subterraneam & ingẽtem specum cum fragore magno, & undis in saxa illisis, fumosus penetrat. Itaq; subter humum ad trecenta stadia currit, in loca demum aperta iterum effunditur. Postquam in Hyrcaniæ fines Alexander cum exercitu intrauit, urbes regionis eius

nis eius omnes recepit usque ad mare, quod Caspium aliqui, alij Hyrcanum nominant. In eo multos & ingentes angues gigni aiunt, pisces autem multorum generum colore plurimum à nostratibus diuersos. Dum ita Hyrcaniam rex peragrat, peruenit ad pagos, qui fortunati, nec ab re, nuncupantur. Ea enim terra fructuum abundantia cæteras multum antecedit. Vitem unamquanque uini singulam metretam: arborem quamuis ficum, tantum fructuum suorum, qui exiccati medimnos decem impleant, producere traditum est. Frumenta, quæ inter metendum in terram decidunt, absque aliqua sementе, per se ita crescere, & ad maximam frugum copiam peruenire dicuntur. Arborem etiam habet gens illa, quæ à quercu haud multum facie differat, è cuius frondibus, guttæ mellis defluüt: idq; ab aliquibus colligitur, & in multos usus adhibetur. Est & bestiola quædam uolucris in eo tractu (Anthedonem appellant) ape aliquantulum minor, cætera multum consimilis, quæ in montanis pastus gratia multum degit, floribusq; omnis generis alitur: in cauatis autem saxis, aut arborum latebris, quæ plerunq; ex ictu fulminis fieri solent, domicilium sibi è fauis construit, succumque nobilissimum ibi cogit: qui dulcedine mille nostro haud multum cedat. Circuibat ita Alexander Hyrcaniam totam, & gentes ei conterminas. Interimq; duces multi, qui cum Da-

reo post aduersam pugnam fugerant, seipsos in Alexandri potestatem dediderunt: quibus humanissimè receptis, magnum sibi clementiæ nomen comparauit. Eaq; res effecit, ut Græci, qui sub Dareo merebant, circiter mille & quingenti fortissimi uiri, & ipsi in Alexandri fidem se crediderint. Eos rex, uenia condonata, in suos ordines distribuit: uoluitque, ut idem stipendium, quod ab hoste accipiebant, apud se haberent. Sedenim quum Alexander per maritima Hyrcaniæ iter faceret, coactus est hostiliter in Mardorum terram irrumpere. Hi enim robore multum præstantes tanti regis magnitudinem nihili faciebant: neque legatione aut honore aliquo eum dignabantur. Itinera, quibus ad se intrari posset, octo millibus hominum firmauerant, Macedonúmq; aduentum ita confidenter opperiebantur. Alexander igitur prælio cum eis congressus, maiorem partem interfecit, reliquos usque ad asperiora regionis loca est insequutus. Deinde igne totam eorum terrã uastare cœpit. Tunc pueris, qui equos regios ducebant, paulùm post regem euntibus, Barbari aliquot facto impetu, equum, qui cæteris erat melior, abstulerũt. Hunc equum regi donauerat Corinthius Demarathus, eoq; Alexander in omnibus prælijs Asiæ usus erat. Is quum esset nudus, sibi etiam equisonem insidere patiebatur. At quum ephippijs, &

regijs

regijs ornamẽtis erat instructus, sessorem alium nullum quàm Alexandrum accipiebat, cui & ultro adstabat, corpusq; insidenti reclinabat. Ob eiusmodi dotes, equum eum sibi ablatum esse aegerrimè ferens Alexander, iussit loci arbores omnes concidi, pérque homines eiusdem linguæ incolis denuntiari, nisi equum restituerint, omnes eorum agros & urbes uastari, homines ad internecionem occidi debere. Hac comminatione breui diuulgata, Barbari perterriti sunt, equúmque cum magnis muneribus per uiros quinquaginta remiserunt, orantes uti secum clementer agere uellet. Alexander acceptis obsidibus insignioribus uiris, pacem eis dedit, rursúsque in Hyrcaniam est reuersus, ubi Thalestris Amazonum regina eum conuenit. Imperabat hæc regioni, quæ est inter Phasim & Thermodoonta, pulchritudine & corporis robore excellens ualde fœmina, uirtute autem & animi magnitudine cuiuis gentis suæ præstabat. Reliquerat copias in Hyrcaniæ finibus, trecentas tantum Amazonas bene ornatas secum adduxerat. Alexander reginæ aduentum inexpectatum, egregiámque fœminarum dignitatem non mediocriter admiratus, interrogauit Thalestrim, cuius rei gratia ad se uenisset. Illa se prolis suscipiendæ causa ad eum uenisse respondit. Quum enim ipse rebus gestis facilè omnium mortalium præstantissimus sit, se

autem

autem uiribus corporis & animi uirtute fœminas cũctas antecedere cognoscat, uerisimile esse, ex adeò excellentibus parentibus editos liberos reliquis hominibus fore meliores. Pellectus est Alexander, & plurimum oblectatus talibus reginæ sermonibus. Quumq; dies tredecim simul uersati fuissent, magnis muneribus eam donatam rex, ut domum rediret, dimisit. Cœpit nunc primùm Alexander in delicias & luxum Asiaticum desciscere, uidẽs Persarum imperio, quod affectauerat, se potitum, neque parto regno hostem aliquem timendum imminere. Ante omnia apparitores quoscunque aulæ, in Asia natos homines esse uoluit. Clarissimisque eiusdem gentis officium iniunxit, ut circa se cum telo ad corporis custodiam esset. In ijs erat Oxathres, Darei frater. Diadema Persicum capiti induxit, et alba tunica cum cingulo Persarum more utebatur, omnémq; prorsus habitum peregrinum, præter feminalia & uelamen, quem Candym nuncupant, adsumpsit. Amicis etiam uestimenta distribuit: equósque instructu Persico ornari fecit. Ad hæc concubinas secum habere, ut Dareus consueuerat, instituit. Earum numerus erat, quem habẽt anni dies. Forma non nisi excellentissima: ut potè tota Asia electa adhibebantur. Hæ nocte quacunque regio cubili adstabant, ut optionem eius, quæ secum cubitura esset, facerent. Huiusmodi autem uoluptatibus raro

rarò Alexander usus est, licet inter eas uersaretur. Timebat enim, ne Macedonũ animos offenderet, quorum iam plerique cum eo expostulabant. Hos Alexander muneribus commitigare studuit. Quumq; audiuisset Satibarzanem olim Darei præfectum, milites, quos ab se acceperat, interfeciße, Bessoq; adiunctum, decreuisse contra Macedonas bellum gerere, expeditionem aduersus eum suscepit. Ille exercitũ suum Chortacana, quæ est urbs eius regionis maximè insignis, & naturali situ munitißima, contraxit. Verùm ut primùm Alexander eò peruenit, Barbarus Macedonum multitudine & strenuitate, quæ iam ubique gentium nota erat, perterritus, cum duobus millibus equitum ad Bessum perfugit, petiturus ut quamprimùm eius rebus auxilio uenire uellet. Reliquis suis persuasit, ut in montem quendam se reciperent, qui aditus haberet difficillimos, ubi etiam latebræ opportunæ eßent, si hostium ui apertè obsistere non ualerent. Idq; factum est ab illis. Sed rex ingenita sibi in rebus perficiendis diligẽtia usus, in præcipitem & firmißimam rupem eos reductos, acriter adeò oppugnauit, ut timore ad deditionem uenerint. Post hanc expugnationem, omnes eius præfecturæ urbes intra diem trigesimum recepit. Postea discedens ex Hyrcania, in regiam urbem Dranginæ terræ se contulit, ubi moram aliquam facere, & exercitũ recreare con

re constituit. Tunc temporis nefarium facinus, & eius bonitate prorsus indignum, in ipsum Alexandrum patratum est. Quispiam enim è numero amicorum regis, Dimnus nomine, quæstus ei de quibusdam, atque inde ira concitus, insidias in eum moliri cœpit, adsumpsitq; in cogitatæ rei communionem Nicomachum, ab se habitum in deliciis: qui, utpote iuuenis, Cebalinũ fratrem de facinore eo celandum non putauit. Is audita tanti momenti re, ueteri muleum, ne aliquis è conspiratis rem Alexandro indicaret, ideóque ipse primus hoc facere deliberauit. In aulam itaque ingressus, Philotam conuenit: habitisque colloquijs, cum rogauit, ut quamprimùm regi rem notam faceret. Philotas, siue conscius insidiarum, siue tarditate negotium iniunctum segniter perfecit. Intrans enim uerò ad Alexandrum, prolixos & uarios sermones cum eo habuit: nec tamen de his, quæ a Cebalino audiuerat, uerbum fecit. Egressus dixit, se idoneum tempus rei detegendæ non habuisse: sed postero die sibi esse in animo regem solum alloqui, certioremq; de omnibus facere. Sequenti die Philotas, ut pridie, rem in crastinum distulit. Tunc Cebalinus timens, ne enuntiata per alterius indicium conspiratione, periculum sibi immineret, dimisso Philota, ad puerum quendam regium accedens, singillatim facinus totum ei exposuit, orauitque ut statim id regi significaret.

Puer

Puer Cebalinum in armamentarium introduxit, iussitq; ut ibi latitaret. Ipse ad regem, qui lauabatur, profectus, quæ sibi dicta essent enarrauit. Rex commotus ualde, Dimnum statim comprehendi fecit, per quem omnia intellexit. Cebalinum & Philotam accersitos diligenter interrogauit, resciuitq; quid actum erat. Tunc Dimnus seipsum, metu grauioris pœnæ, interemit. Philotas fatebatur negligentiam sibi imputari posse, sed coniurationis nequaquam se participem fuisse asseuerabat. Remissa est à rege cognitio hæc Macedonum concilio. Ibi post multam disputationem decretum est tandem, Philotam aliosq; accusatos morte multandos esse. In quo numero & Parmenio ipse, qui inter præcipuos Alexandri amicos habebatur, comprehensus est. Aberat is quidem: sed creditum est Philotam ex uoluntate patris tale facinus molitum fuisse. Excruciatus est primùm tormentis Philotas, & confessus se regi insidias parasse. De eo demum & damnatis aliis secundum instituta Macedonum capitale est sumptum supplicium. Eadem fuit causa Alexandri Lyncistis, qui machinationis in uitam regis insimulatus, iam tres annos in custodia tenebatur. Prorogatáque eius fuerat cognitio, in Antigoni gratiam, quo cum magnam familiaritatem habebat. Tunc igitur, quum in Macedonum consessum uti iudicaretur uenisset, ma-

leq;

leq; negotium suum defensare sciuisset, pœna capitis affectus est. Rex autem per celeres camelos quibusdam missis, ut rumores de Philota extincto præuerterent, interfici curauit Parmenionem Philotæ patrem, fidei cuius Mediæ imperium & thesauros in Ecbatanis, ubi talenta centum & octoginta millia asseruabãtur, commiserat. Post id è toto exercitu selegit eos, qui grauius contra se loqui uulgò solebant, & qui Parmenionis mortem iniquo ferebant animo: eos etam, à quibus asperiores literas in Macedoniam ad amicos de regijs negotijs scriptas fuisse compererat. Atque eorum agmen unum, quod extraordinariorum appellabat, confecit, ne importuna & immodica sua loquacitate reliquam turbam inficerent. Expeditis his omnibus, atque ordinatis, quæ in Drangina erant necessaria, mouit castra in gentem, quæ prius Arimaspi, tunc Euergetæ (id beneficos significat) nuncupabatur. Causa noui nominis eiusmodi fuit: Cyrus, qui à Medis ad Persas imperium transtulit, quum in expeditione quadam coactus fuisset intrare regionẽ desertam, & omniũ uitæ necessariorum inopem, tam graue subiuit discrimen, ut sui milites ob uictus indigentiam commilitonum corpora in cibum uertere compulsi fuerint. Ibi quum Arimaspi currus frumento onustos ad triginta millia adduxissent, præter spem ab ingenti calamitate omnes sunt

libera

liberati: & Cyrus populum eum deinceps à tributis omnibus immunem esse uoluit, magnisq; insuper affecit muneribus, & priori dempto nomine, pro Arimaspis Euergetas appellauit. Ad hos quum Alexander ducto exercitu peruenisset, humanissimè exceptus, donis decentibus eos est prosequutus. Idem quum factum esset à finitimis, qui Gedrosij dicuntur, experti sunt & ipsi Alexandri liberalitatem in referendis gratijs. Duabus his gentibus Tiridates præesse iussus est. Hæc agenti regi nuntiatur Satibarzanem ex Bactriana cum magno equitatu ad Arios uenisse, eósque induxisse ut ab Alexandro desicerent. Non cunctatus, partem exercitus, ducibus Erigyio & Stasanore, contra eum misit. Ipse cum reliquis copijs Arachosiam contendens, eam intra paucos dies superauit, oppidanósque ad obsequium compulit: atque ita annus hic exactus est.

VIII.

Sequenti, quo Athenis princeps Euthycritus, Romæ consules fuerunt L. Plautius & L. Papyrius, atque Olympias tertiadecima supra centesimam decucurrit, Alexander in Paropamisadas profectus est. Huius gentis terra posita est sub ipsos septentriones, atque uniuersa maximis obruitur niuibus, gentesq; externæ, ob frigora ingentia, eam intrare non audent. Est maior pars plana, & ubi rarissima sit mate-

via: ideoq; , quum pagis multis habitetur , domuum tecta è lateribus conficiunt , cameram angustum tendente. In summo culmine relinquitur foramen, unde fumus emittitur. Inferiores etiam ædium parietes omni ex parte bene extruuntur, ut habitatores undique sint muniti. In eiusmodi domicilijs maiorem partem anni se continent, ueluti niuibus obsessi, præparantq; idonco tempore, quæ uictui sunt necessaria. Vites & fructiferas arbores obtegunt terra , ut frigoris hyemalis uim sustineant. Quum demum germinandi tempus appetit , amota terra in apertum eas educunt. Facies uerò eorum locorum non uiridis, non amœna, ut alibi fert natura, sed cana & micans est ex niue , & super eam congelata glacie. Idcirco neque aues , suo cantu homines permulcent, neque feræ ibi e latebris excitantur, sed inhospita & prorsus inaccessa regio ea uidetur. Neque tamen his tantis difficultatibus impediri potuit Alexander, quin Macedonum suorum animo & tolerantia asperitatem loci omnem superaret. Multi quidem milites & alij , qui extra ordines regem sequebantur, tantis incommodis non sufficientes, extincti sunt : aliqui ex præmicanti fulgore niuis, & nimiæ claritudinis refusione graues offensas contraxerunt. Neque semota res aliqua conspici poterat, nisi quum fumus exhalans pagos ipsos indicabat , quos citra ullum certamen Macedones

dones occupauerunt. Ibi cum magnam commeatuum abundantiã inuenissent, recreati sunt à laboribus, quos durissimos sustinuerãt. Breui autem omnia eius tractus in Alexandri potestatẽ uenerunt. Dein progressus ad radices Caucasi, castra posuit. Montem hunc aliqui Paropamisum uocant. Secundũ eius latitudinem Alexãder sexdecim dierum iter fecit: ibiq; prope aditum, qui in mediam ducit urbem, quam Alexandriã appellarunt, condidit. Ad medium huius montis Caucasi est rupes, quæ in partes quaſcunq; stadia decem, in altum quatuor protẽditur stadia, in qua Promethei antrum, & fabulosæ illius aquilæ nidus, catenarumq; signa ab incolis ostendebantur. Extruxit & alias urbes Alexander prope Alexandriam ad unius diei iter', in quas colonos traduxit septem millia barbarorum, & hominum, qui eum extra ordines sequebantur, tria millia. Si qui etiam militum æremerentium ibi remanere uoluerunt, eis potestatem fecit. Ipse in Bactrianam cõtendit, Bessum diadema regium sumpsisse, magnasq; cõparasse copias, cum audiuisset. Dum hæc ab Alexandro geruntur, duces missi contra Arios, cum inuenissent ualidum exercitum ab hostibus coactum, ducemq; illis esse Satibarzanem, qui & rei militaris scientia, & uirtute multũ præstabat, non temerè agendũ rati, prope hostem castrametati sunt. Cõmittebanturq; frequenter leuia certami-

na,neq; magnis uiribus ad aliquod tempus congredi uoluerunt. Tandem barbari instructis copijs omnibus, in aciem pugnandi causa processerunt. Ipseq; Satibarzanes suis manibus galeam deponens è capite, sese quis esset ostendit, atque è ducibus hostium, qui secum uiritim pugnare uellet, inuitauit. Accepit conditionem Erigyius, initáque forti & planè heroica pugna, Satibarzanes uictus est. Tunc barbari ex sui ducis morte perterriti, fide accepta, se in regis potestatem tradiderunt. Bessus autem, qui se regem appellari fecerat, cum peractis in honorem deorum sacrificijs, amicos conuiuio accepisset, interpotandum cum Bagodara familiari suo altercari cœpit: paulatimq; contentione crescente exasperatus Bessus, eum interficere, nisi amicorum castigationibus reuocatus fuisset, deliberauerat. Ille imminenti periculo uitato, noctu ad Alexandrum perfugit: à quo cum & salutem & munera impetrasset, inuitati ea liberalitate primi barbarorum duces conspirarunt, captumq; Bessum ad Alexandrum adduxerunt. Eos honorificis muneribus rex est prosequutus. Bessum autem fratri Darei, reliquisq; eius consanguineis, ut pro arbitrio supplicium de eo sumerent, concessit. Illi cum omnia contumeliarum & cruciatus genera in eum exercuissent, minutatim corpus conciderunt, membrorumq; frusta fundis in partes uarias proiecerunt. Regina au

ma autem Beßi uxor, accepto iureiurando Alexandri, cuius magnitudinem animi plurimum admirabatur, ingentis pretij munera ad eum misit: seq; imperata facturam pollicita est. Mercenarij milites ex pacto confestim urbe decesserunt, progreßiq; ad stadia octoginta, nullo prohibente castra posuerunt: quidnam de seipsis futurum esset, nihildum certi habentes. Alexander, qui implacabili contra illos indignatione feruebat, instructo exercitu in barbaros inuasit: factaq; derepente impreßione, multos interfecit. Tunc illi initio contra iusurandum sibi uim inferri exclamare, atque uiolatos deos implorare cœperunt. Alexander uoce alta, ut audiri ab eis posset, se non impediuisse, quin urbe excederent, & eos non uerè Macedonum amicos esse cognoscere respondit. Mercenarij magnitudinem periculi cernentes, constructos ordines in ordinem reduxerunt, pueros & fœminas in medium receperunt, ut minori cum incommodo hostibus omni ex parte resistere possent. Cumq; spem uitæ prorsus abiecißent, animoq; & uirtute, quam in multis certaminibus sibi parauerãt, præstantes pugnam fortiter iniuißent, neque Macedones aliquo pacto eis deteriores cognosci uellent, res in magnum discrimen deducta est. Cominus enim ut manus conserere cœperunt, & cædes & uulnera omnis generis quàm plurima edebantur. Macedones sariß barbarorum

peltas penetrantes, in eorum uitalia cuspides infigebant. Et illi lanceas suas in confertissimam Macedonum turbam coniicientes, nunquàm frustrabantur, cum haud procul esset, quos telo petebant. Vtrinque multi interficiebantur, nec pauciores sauciabantur. Fœminæ uirorum cadentium sibi arma induebant, & pugnantibus militibus auxiliabantur. Imminens enim periculum, & rei difficultas faciebat, ut supra naturam auderent, & fortiter prælitarentur. Aliquæ igitur armatæ, eodem statu cum uiris pugnam sustinebant: aliæ inermes, scuto duntaxat tectæ, hostibus aliquid molestiæ inferebant. Tandem omnes cum uxoribus strenuè pugnantes, multitudine Macedonum superati & cæsi, gloriosam mortem oppetere, quam turpiter captiui hostium uiuere maluerunt. Eorum inermis & inutilis turba, fœminæq; superstites omnes equitibus, qui eos appellerent, ab Alexandro dati sunt. Multas quoque alias urbes eius regionis obtinuit, quòsue sibi aduersantes inuenit, eorum uitæ non pepercit. Confugerant in munitissimam quandam petram, cui Aorno erat nomen, circumincolentis terræ habitatores, uti ab hostium ui incolumes essent. Ad hanc quoque Alexander uenit. Cúmque fama esset, antiquum Herculem eam quondam oppugnare adortum, ob tremores terræ, & alia prodigia, quæ

eum

eum perterruerint, re infecta discessisse, eò magis hoc audito inflammatus est ad negotium perficiendum, ut Dei illius gloriæ æmulus appareret. Saxi eius circuitus erat stadiorum centũ, sexdecim autẽ in altum erigebatur: habebatq; undiq; æqualem, & sese in circulum uertentem speciem. Partem quæ ad meridiẽ spectat Indus, inter Indiæ flumina maximus, alluebat: partes alias profundæ ualles præcipitem rupem cingentes tutabantur. Speculatus Alexander omnes loci difficultates, desperabat ui se aliquid posse efficere. Tunc ad eum senex quidã cum duobus filijs accessit. Is erat homo extremæ paupertatis, multosq; annos in eis locis uixerat. Inhabitabant cauum quoddam ad radices eius petræ excisum hactenus, ut tres lectulos caperet. Hoc senis & duorum filiorum erat domicilium. Qui postquam regem conuenit, de toto statu suo eum reddidit certiorem, pollicitusq; est per angustias quasdam ad id loci eum ducturũ, unde barbaris, qui petrã occupauerant, uim inferre posset. Magna munera ei rex, si id faceret, promisit. Primumq; ducente sene aditum, qui unicus in saxũ ferebat, occupauit: præsidiumq; imposuit, ut nulla alia patẽte uia, hostes spe auxilij destitutos expugnaret. Post id, operantium multitudine ingenti coacta, super uallem & radices saxi aggerem iacere instituit. Qui cum in editum iam sublatus esset, acriter, & sine ulla

intermissione barbaros cœpit oppugnare, semperq; fatigatis integros summittendo, dies septem & totidem noctes eos grauiter urgebat. Illi primò superioribus locis adiuti, Macedonas facilè repellebant, & si qui audacter manus conserere conabantur, interficiebant. Sed postquã aggere perfecto catapultæ, quibus tela in hostem mittuntur, aliáque tormenta erecta sunt, & apparebat regem nullo pacto, nisi facta expugnatione, ab incœpto discessurum, magnus terror obsessos corripuit. Tunc Alexander callidè, quid euenturum esset prospiciens, iussit præsidia, quæ loco imposuerat, ubi in saxũ iter patebat, discedere, ut liberũ discessum barbari haberent: qui Macedonum uirtute, & Alexandri animo ad laudem obtinendam pertinaci consternati, nocte deserta pugna aufugerunt. Eiusmodi stratagemate usus Alexander, citra aliquod detrimentum, saxo eo est potitus. Seni, quem autorem expugnationis habuerat, promissa munera liberaliter exoluit, atque inde in ulteriores partes castra mouit. Interim Aphices Indus cum uiginti millibus hominum, & elephantis tredecim loca, quà Alexandro transeundum erat, cum insedisset, interemptus est à quibusdam, & ab eisdem caput ad Alexandrum portatum. Quos ob tantum beneficium rex humanissimè excepit, habuitq; in amicorum numero. Elephantos quaga

nagabantur conquiri, & ad se adduci iussit. Dein progrediens, ad Indum flumen peruenit, ubi triginta remorum nauibus constructis, atq; simul iunctis, pontem ad traiiciendum parauit. Quumq; exercitum dies triginta quiescere permisisset, & magno sacrificio deos esset ueneratus, exercitũ flumen transduxit. Vbi præter spẽ res optima statim ei euenit. Taxiles rex pridem decesserat, filiusq; eius Mophis, accepto paterno imperio, cum etiamnum Alexander in Sogdiana esset, nuntios ad eum miserat, pollicitus, si in Indiam uenire uellet, se ei contra Indos aduersantes auxilio futurum. Tunc autem legatis missis regnum suum ei liberè obtulit. Aberat Alexander ad stadia quadraginta. Mophis agmine instructo, ueluti si in prælium proficisceretur, & elephantis adornatis, cum amicis suis obuiam regi processit. Alexander magnum exercitum, acie facta, appropinquare conspiciens, uereri cœpit, ne Mophis pollicitationibus fraudulentis usus esset, quo Macedonas de improuiso adoriretur. Itaque tubicines bellicum canere imperauit, dispositisq; ordinibus aduersus Indos contendit. Tunc Mophis Macedonum concitatione animaduersa, suspicatus qua de causa illud fieret, copias suas consistere iussit: cúmque paucis ipse eques progressus, omni errore Macedonas leuauit, & seipsum Alexandro dedidit. Quo facto multum

delectatus Alexander, regnum donatum ei restituit, Taxilemq; cognomento appellauit, & deinceps eo amico & socio semper est usus. Hactenus anni huius res gestæ sunt.

IX.

Sequitur annus, quo Athenis princeps Chremes, & Romæ consules P. Cornelius & Aulus Postumius imperarunt. Eo tempore cum Alexander milites suos in Taxilæ regno bene refeciſſet, castra mouit aduersus Porum, terræ finitimæ regem, qui peditum quinquaginta millia, equites ad tria millia, bellicos currus plures quam mille, & elephantos centum triginta comparauerat. Ad hoc sibi socium asciuerat uicinum regem nomine Sabisarum, cuius copiæ Pori exercitu non multò erant minores. Hunc Alexander audiuerat non adhuc Poro se adiunxiſſe, sed distare ad stadia quadringenta. Itaq; prius, quàm is appropinquaret, prælio cũ Poro decertare deliberauit, castraque propius iam contulerat. Tum Porus hostem sibi imminere sentiens, aciem quamprimum instruxit. Equitatum omnem in cornua distribuit. Elephantos cum apparatu quodam terrifico, in fronte, paribus interuallis constituit, ubi inter ipsas feras locus armatis militibus est datus: quibus iniunctũ, ut pugnantes elephantos adiutarent, tuerenturq; ne à latere hostis iaculando eos offenderet. Huiusmodi erat totius Pori exercitus

citus facies, quæ urbẽ repræsentare uidebatur. Elephantes enim turribus, milites in medio ferarũ ſtãtes, interiecto turribus muro haud erãt abſimiles. Conſideraverat Alexander hoſtis cõſilium in acie ordinanda, ipſeq; , ut res exigere uidebatur, copias ſuas diſpoſuerat: atque inito certamine primus equitum & curruũ factus eſt concurſus. Ibi quoq; quum & corporum mole, & ui magna elephantes impetum in hoſtes feciſſent, Macedones multi ferarum pedibus conculcati, armis ſimul & oſſibus contritis, extinguebãtur. Alij promuſcide appræhẽſi, & in alatũ coniecti, ad terrã rurſus illidebantur, & ita miſerè peribant. Non pauci dentibus tota traiecti corpora, ſtatim mortem obibãt. Nec tamẽ tot difficultatibus preſſi Macedones ſuccumbebant, quin forti animo omnia ſuſtinerent, & eos, qui inter feras manus conſerebant, ſariſſis paſſim interficerent, ut eo modo pugnæ diſcrimen æquatum uideretur. Tandẽ quum bellnæ telis multis confectæ, dolorem uulnerũ perpeti non poſſent, Indi, qui inſidebant, eis regendis haud pares erant: reluctantesq; illæ in ſuos impetu, cui nulla ui obſiſti poterat, ferebantur, ac multos ita proſtratos comprimebãt. Magna autem ordinũ inde orta perturbatione, Porus ſibi non defuit, quin imminenti detrimento prouideret. In elephãto nanq; fortiſſimo conſiſtens, coẽgit ſecum alios quadraginta, qui necdũ conſterna

sternati erant: cumq; ea belluarum uiolentia in hostes impressionem fecit. Vt uerò corporis robore ante omnes milites suos erat, magnam hostium cædem faciebat. Eius magnitudo cubitus quinq;, pectus in latum duplo eius, quod uiri robustissimi sit, porrigebatur. Propterea quæ coniiciebat Sunia eo ferebătur impetu, quo fermè si ex catapulta fuissent intorta. Eaq; regis Indi fortitudo mirificè Macedonum, qui obiecti ei erant, animos perterruerat. Tunc Alexander sagittarios & leuis armaturæ ordines accitos, iussit, tela omnia sua in Porum mitterent. Eo uti iubebatur ocyus facto, maxima missilium uis, eodem tempore effusa est, atque omnia fermè, ob magnitudinem corporis, ipsum Porum attigerunt. Qui strenuissimè pugnans, quum undique tot uulneribus cõfectus fuisset, ac sanguinis multum amisisset, animo est defectus, pronusq; super elephantum, deinceps & in terram decidit. Creditum est tunc, & passim rumoribus iactatum, regem interemptum fuisse. Igitur Indorum exercitus facilè sese in fugam coniecit: plurimaq; eorum cædes interim per Macedonas patrata est. Alexander autem tam insigni potitus uictoria, receptui tubicines iussit canere. Inuentumq; est in ea pugna, Indos plures duodecim millibus occubuisse, in quis duo filij regis Pori, aliiq; duces & præfecti magni nominis fuerunt. Viui milites nouem

millia

millia, Elephanti octoginta capti sunt. Porus ipse adhuc aliquid spiritus retinēs, traditus est suis Indis, uti eum curarent. Macedones equites ducenti octoginta, pedites plures septingentis desiderati sunt, quos Alexander sepeliri curauit. Viuentibus autem, qui fortem operam in prælio nauauerant, pro cuiusque merito magna munera condonauit: solemq; ipsum sacrificio est ueneratus, quòd sibi orientalem terram superare concessisset. Quum uerò in uicinis montibus abietem, cedrum, piceam, aliamq; fabricandis nauibus idoneam materiem multā esse comperisset, classem extruere instituit. Cogitabat enim postquam ad Indiæ fines peruenisset, gentesq; omnes superasset, per Indum flumen in ipsum Oceanum nauigare. Vrbes etiam duas construxit: unam in ulteriori fluminis ripa, quà traiecerat: alterā in eo loco, ubi Porum pugnæ superauit. Atque utraq; citò ob multitudinem operantium perfecta est. Interim quum Porus adhibita curatione conualuisset, Alexander ei, propter egregiam uirtutem, imperium totum, quod obtinuerat, restituit: exercituiq; dierum triginta quietem indulsit: quòd rerum omnium necessariarum copia esset in eo loco. Mons uicinus imminebat, in quo mirum & singulare quiddam reperiebatur. Præter enim arbores, quæ nauium constructioni erant idoneæ, habebat multos & inusitatæ magnitudinis serpentes

tes cubitorum sexdecim. Genus etiam simiarum, quæ & quamplurimæ & prægrādes crāt. Eis uenatione capiendis ars ex belluæ ipsius natura excogitata est. Sunt enim res, quascunque fieri uiderint, imitandi plurimum studiosæ. Quumq; ualido corpore, & animi sagacitate præstent, haud facilè uiribus comprehēdi possunt. Igitur è uenatorum turba quispiam melle sibi oculos perūgere, alius belluis hæc omnia uidentibus, calceamenta sibi induere, nonnulli alij specula capitibus solent applicare. Calceamentis innectuntur laquei, atque ita ea discedentes relinquunt. Pro melle uiscum supponunt, & speculis adjiciūt funes, quibus attrahi possint. Simiæ, post uenatorum abitum, conantur ea quæ uiderunt, facere & ipsæ, sed frustra. Cilia enim uisco adglutinātur, pedesq; laqueis impediti, & corpora uincta remanēt. Sedenim Alexander Sabisarum, qui tardius cum auxiliis ad Porum uenerat, iniecto terrore ad obsequium, ut imperata faceret, compulit. Postea cum exercitu flumen traiecit, ubi uaria erant arborum genera, quæ septuaginta cubitis in altum surgerēt, crassitudinis tantæ, ut quatuor homines uix eas complecti possent, umbram ad trecentos pedes extenderent. Erat in eo tractu magna uis serpentum, qui haud magni, corporum uarietate distinguebantur. Aliqui æneis uirgis specie erant consimiles. Nonnulli densam

sam & hirsutam cristam arrigebant: atque omnium ea erat morsus uis, ut mortem citissimam inferrent. Si qui enim ab eis læsi fuerant, grauissimo torquebãtur dolore, fluebatq; è toto corpore cruentatus quidam sudor. Magna proinde cum difficultate à tanta peste sese Macedones tuebantur. Suspenderant ex arboribus lectos, multamq; partem noctis insomnem ducebant. Tandem à locis incolis radicem quandam, optimum ei malo remedium, docti sunt, illaq; usi incolumes se à serpentibus seruarunt. Hinc Alexander castra mouerat quum ei à quibusdam nuntiatum est, Porum regem, Pori, quem debellauerat, nepotem ex fratre, deserto suo regno, ad Gangaridas se contulisse. Motus eo facto Alexander, Hephæstionem cum exercitu in illius regnum misit, iussitq; ut occupatũ, Poro quem secum habebat, concederet: ipseq; in Andrestarum terram cum exercitu inuasit, & urbibus partim ui, partim per deditionem receptis, transyit ad Catharos, quæ gens lege illud scitum habet atque obseruat, uti uxor cum marito mortuo incendatur. Idq;, ob fœminæ cuiusdam ueneficium in marito patratum, à Barbaris institutum ferunt. Ibi oppidum maximũ & munitissimum summo cum labore Alexander expugnauit, atque incendit. Incœperat & alterius oppugnationẽ, cum oppidani supplicantium insignia prætendentes, post multas preces

pacem

pacem impetrarunt. Exercitum post id duxit ad urbes, quæ Sopithæ parebant, ac bonis legibus mirabiliter erant institutæ. In eis alia multa publicè cum summa laude seruabantur. Sed corporis pulchritudo præ omnibus in magna erat æstimatione: atque in ipsa statim infantia puerorum discrimen faciebant, ut qui membra ac naturã ad bonum corporis statum & robur idoneam habere uiderentur, eos educarẽt. Quibus corpora essent infirmiora, ijs alendi curam impendere superuacaneũ existimarent, ac mortem inferrent. Pariter & in matrimonijs contrahendis, neq; dotis, neq; magni apparatus, sed formæ duntaxat & proceritatis corporũ ratio habebatur. Propterea earum ciuitatum indigenæ cæteris hominibus specie honesta ualde præstabant, & ante omnes ipse rex Sopithes & insigni forma, & corporis magnitudine cubitis quatuor eminentiori spectabilis, tunc Alexandro obuiã è regia sua progressus est, seq; & totum regnum in eius potestatem dedidit, atq; illud à benigno uictore rursus obtinuit. Macedonas omnes aliquot dies honorificè apud se recepit, & Alexandro ipsi præter multa & splendida dona alia dedit centum quinquaginta canes, qui prægrãdes, robustissimi, alijsq; naturæ donis præstantes ualde erãt, atq; cũ tigribus commisceri dicebantur. Eorum uirtus ut Alexandro re ipsa innotesceret, leonem fortissimum

intra

intra septa duci fecit Sopithes, duósque imbecilliores è numero canum, quos donauerat, contra feram immisit. Qui quum succumbere uiderentur, duos alios addidit, simúlque quatuor leonem prostrauerũt. Tunc à Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum unius canis cœpit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij spiculatores adcurrerunt, manúmque hominis retraxerunt. Iussit Sopithes æquo animo id ferrent, pro eo cane tres ab se dono accepturi. Igitur uenator, reprehensum crus paulatim cõcidere, neque unquam canis aut latratum, aut clamorem quempiam edidit: tantummodo frendens dẽtibus, carnificinam eam sustinuit, donec exanimatus super leonem expirauerit. Interim Hephæstio debellatis gentibus multis Indiæ cum exercitu secum misso ad Alexandrum rediit, qui cum ob res egregiè gestas multũ laudauit, atque cum copijs omnibus in Phegei regnum inuasit. Vbi à populis omnibus gratissimè est exceptus, & ipse Phegeus cum magnis muneribus ei obuiam prodiuit. Tanta hostis fiducia motus Alexander, uti regnum suum obtineret, permisit: duósque dies magnificentissimè ab eo cum toto exercitu acceptus, ad fluuium usque Hyphasim perrexit: cuius septem stadiorũ erat latitudo, profunditas ulnarum sex, cursus autem concitatus adeò ut nullo ferè modo traijci posset. Factus est ibi certior à Phegeo, trans id

flumen terram esse desertam ad dierum duodecim iter, excipere tunc fluuiũ Gangem, omnium quos India habeat altissimum, qui in latum stadia triginta duo pateat: ab eo gentes duas esse, Tabrasios & Gangaridas, sub rege Xandrame, qui equitatum uiginti millium, peditum duocenta millia, curruum millia duo, & elephantos bellico more instructos ad quatuor millia haberet. Videbantur hæc parum credibilia Alexandro. Itaq; accersitum Porum, seuerius percunctatus est, quidnam de hisce compertum teneret. Ille cætera omnia uera esse confirmauit: sed regem ipsum Gangaridarum abiectum hominem, & nullius æstimationis esse dixit: utpote qui tonsoris filius fuisse pro certo crederetur, quòd patrem eius satis uenustum, regina quum deperiret, regem maritum fraude interfecerit, & tonsorem ita in regnum induxerit. Intelligebat Alexander expeditionem in Gangaridas apprimè difficilem fore, nihilominus in cupiditate sibi sueta gloriæ consequendæ, Macedonum suorum uirtuti confisus perstabat. Confirmabatur etiam oraculis, quæ acceperat, uictoriam contra Barbaros haud esse desperãdam, quum Pythia insuperabilem eum appellasset, & uniuersi orbis imperium ei Hammon promisisset. Sed quum militem suum bellis continentibus fatigatum ualdè, iámque annos octo in laboribus & periculis maximis fuisse cognosceret, oratio-

ne

ne benevola & accommodata suorum multitudinem ad nouum bellum adhortari necessarium duxit. Mirificæ ordines omnes, ob prælia identidem commissa erant extenuati, neque bellorum finis quisquam vulgò sperabatur. Absumpta erant, & disrupta in longo tempore arma ferme omnia, & equorum & hominum. Vestimentis Græcis non amplius utebantur: Barbarica adsumere, Indorum tunicas concisas sibi aptare coacti necessitate. Forte etiam euenerat, ut imbres magni & tonitrua cum fulminibus ad dies septuaginta continenter tunc temporis fierent, quæ Alexander ad se terrendum facta fuisse existimans, unicam desiderij sui spem habebat, munificentia militem ad id quod moliebatur, induci posse. Itaq; facta ei potestate eundi prædatum in hostilē terrā, quæ omnium rerum copia affluebat: interim dum absunt in populatione, uxores omnes, & filios eorū ad se uocauit, promisitq; mulieribus mēse quous dimensum frumentum, pueris autem militare stipendiū, quantū eorū patribus dabat, persolvit. Quamq; multis spoliis, & omnis generis præda ditati milites in castra redijssent, Alexander in concionē eos uocauit, ibiq; oratione, quā meditatus fuerat, ne expeditionē contra Gangaridas detrectarēt persuadere studuit. Sed cū illi nullo pacto assentiri uellent, coactus est à proposito desistere. Proinde quum statuisset

suorum bellorum ibi esse terminum, aras duodecim dijs magnitudine quinquaginta cubitorum excitauit. Castrorum circuitum duplo, quàm prius fuisset, ampliorem fieri iussit, ducta fossa pedes quinquaginta lata, intra quam & agger & murus præaltus extructus est. Peditì cuiusque ut in suo tabernaculo lectos duos quinque cubitorum equiti ut idem, insuperque præsepes solitis altero tantò maiores facerent, iniunxit. Pariter & alia, quæ in discessu relicturi erant, spatio auctiori produxerunt, quod à rege curatum est, ut castra insignia & planè heroica, opus suum, apparerent. Simul ut indicia & ueluti uestigia uirorum prægrandium documento eius loci incolis forent, præstantissimam Macedonum fuisse fortitudinem. His peractis, itinere eodem quo progressus fuerat, rediens diuertit ad fluuium Acesinem, ubi naues complures inchoatas absoluit, aliásque construere instituit. Ei negotio dum curam impendit, auxilia & milites ære conductos sub ducibus suis è Græcia uenientes recepit. Erant pedites plures triginta millibus, equites ad sex millia. Cum ijs arma, quæ uigintiquinque millibus hominum sufficerent, & medicamentorum talenta centum sunt aduecta, quæ militibus Alexander distribuit. Nauibus autem cum armamentis omnibus, quarum ducentæ erant non tectæ, reliquæ minores ad ministeria omnia obeunda agiles octingentæ,

atque

atque eodem tempore urbibus duabus iuxta flumen perfectis: harum unam, in victoriæ partæ monimentum, Nicæam, alteram ab equi sui nomine, qui in pugna contra Porum occiderat, Bucephaleam nominari iussit. Ingressúsque cum amicis in classem, flumine Oceanum versus meridionalem nauigare incœpit. Maiorem exercitus partem terra non longè à flumine ducebant Craterus & Hephæstio. Peruentum erat ad locum ubi Hydaspes & Acesines in unum confluunt. Ibi Alexander naui egressus contra Ibos ducis copijs contendit, quam gentem fama erat ab ijs, qui cum Hercule Aornon petram oppugnare adorti, re infecta discesserant, atque in eis locis permissu Herculis consederant, originem habuisse. Cúmque castra prope insigniorem loci eius urbem posuisset, exiuerunt ad eum primores oppidi ciues: commemoratáque ueteri cognatione, imperata omnia, ut consanguineos deceret, se promptissimè facturos dixerunt, addiderúntque pretiosa munera. Accepit eos rex in suam amicitiam, ciuitateisq; omneis donauit libertate. Deinde in finitimas nationes cum exercitu profectus reperit Agalasses coëgisse peditum millia quadraginta, tria autem equitum: initóque cum eis certamine, uictor maximum cæcidit numerum: reliquos qui in oppida propinqua fugerant, expugnatos

in captiuitatem traxit. Contulerant etiam se uiginti millia eius terræ hominum in magnam quãdam urbem. Eò Alexander copias duxit, uique intra mœnia irrupit. Indi uarijs angustijs communitis, acriter ex ædibus resistebant, adeò ut non pauci Macedones inter oppugnandum occubuerint. Tunc ira concitatus rex, ignem domibus iniecit, sicq; maxima pars hostium est incensa. Qui periculum uitare potuerunt, in arcem se recipientes, pacem supplices ab Alexandro petiuerunt, atque impetrarunt. Ipse rursus in nauem cum amicis ingressus, per flumine continuauit, donec à duorum quos diximus, & Indi amnium confluenti classis excepta, ferebatur uelde celeriter. Vbi enim coniuncti aquarum cursus simul colliduntur, uertices & multi & tremẽdi, abreptas naues distrahebant, & nonnunquam opprimebant. Ad hoc impetus ipse præcipitatus & uehementissimus trium fluminum, omnem nautarum artem seu industriam superabat, adeò ut prouideri non potuerit, quin longe duæ naues summergerentur, & comminutæ in terram conijcerentur. Nauis ipsa regia à rapidissimo fluuio decursu comprehensa est. In summoque discrimine uita uersabatur Alexander, qui præsentem mortem uidens immmere, uestimenta exuit, nudisque ad extremum natandi subsidium se exped

pediuit. Regis amici, periclitanti naui sese appellebant, ut ea a fluctuum ui retracta, Alexandrum reciperent: magnúsque eo in loco tumultus est excitatus, utris & nauibus fluminum uiolentiæ se opponentibus, illis autem ingentium & utreis humanas facile superãtibus. Tandem summa cum difficultate nauium succurrentium auxilio factum est, ut ad ripam Alexander impelleretur. Ita præter spem seruatus, diis sacrum fecit, quòd uicluti pugna cum flumine commissa, maximum euasisset periculum. Hinc contra Oxydracas & Mallos, bellicosos & maximos populos castra mouit. Illi copias octoginta millium peditum, decem equitum, currus autem septingentos coëgerant. Quúmque ante Alexandri aduentum bellum inter se habuissent, tunc externo hoste appropinquante, discordias omnes posuerunt: datísque & acceptis mutuò decem millibus uirginum, amicitiæ affinitatem adiunxerunt. Non tamen ita reconciliati, simul in aciem uenerunt, sed dissensione orta, penes utros summum esset imperium, in proximas quique suas ciuitates se receperant. Alexander quum prope totius regionis maximam urbem cõsedisset, eam absq; mora aliqua oppugnare deliberauit. Tũc Demophoon quidam, ex his qui futura de ostentis & signis alijs solent conijcere, ad regem accedens, ex augurij obseruatione se inquit adno-

taße, magnum ei periculum portendi, ob uulnus quod in oppugnatiõe accepturus eßet. Propterea admonebat, uti pro tempore ab inuadenda ea urbe animum ad res alias conuerteret. Hominem Alexander obiurgauit, quòd talibus consilijs uirorum fortium uirtutem frangeret: atque his, quæ oppugnationi erant necessaria, prouisis, ipse primus sequentibus copijs urbem aggreßus eſt, uehementer eam ui capere desiderans. Ibi quum serius machinæ adducerentur, portam unam adortus perfregit, irrumpénsque in urbem multos interfecit: reliquos in fugam uersos, usque ad arcem eſt persequutus. Interim uerò Macedonum multitudine adhuc in tentandis mœnibus occupata, non cunctatus, ipse scalam properè arripuit, & muro arcis applicauit, scutóque supra caput prætento, inscendere occœpit. Tantũ autem his omnibus celeritatem adhibuit, ut prius quàm excubitores barbari in muri custodiam uenirent, ipse iam in eum summum conscenderit. Non audebant hostes propius accedere, ut manus cum eo conserrent, sed eminus & iaculatores & sagittarij ita eum grauiter urgebant, ut uix missilium uim sustineret. Macedones scalas, quas duas apposuerant, frequentes scandere conabantur: sed ea pondere perfractis, omnes in terram deciderunt. Igitur omni destitutus auxilio Alexãder, facinus mirum & memorabile plurimum exe-

qui

qui ausus est. Quum enim indignum rebus ab se fœliciſsimè gestis existimaret, omisso quod tentauerat, è muro ad suos redire, solus & armis oneratus in ipsam arcem desiluit, Indisque impetu facto in eum incurrentibus, audaciſsimè resistebat. Dextra arborem prope mœnia positam, lœua murum ipsum, ne circumueniri posset, sibi pro munimento accepit: atque ita cum hostibus manus conserebat, eo animo, ut tanquam rex tot clariſsimis rebus gestis, summam uirtutem demonstraret, mortemque glorioſam oppeteret. Multos galea, multos clypeo ictus sustinuit. Tandem sagitta ei infra mamillam infixa, ui doloris in genua procumbere est coactus. Ibi statim Indus, qui uulnus intulerat, securè ad hominem confectum accedens, ferire eum aggredebatur, quum Alexandri gladio subter ilia trãsfixus, ob partem corporis, quæ lethale periculum facilè cõtrahit, offensam, subitò mortuus cõcidit. Rex ramo, qui de arbore prope se pẽdebat, cõprehẽso adiutus, surrexit, cœpitque prouocare ex hostibus, si qui secum uellent decertare. Interim Peucestes unus è custodibus corporis regij scala mœnibus superatis, primus ad sui principis defensionem peruenit: postque alij plures: qui uisi barbaros perterruerunt, atque à periculo Alexandrum seruarunt. Capta autem per uim & urbe & arce, hostes quicunque in Macedonum manus inciderunt, ob conceptam

ex periculo regis indignationem, trucidati sunt: omniáque loca urbis cadaueribus sunt repleta. Quum uerò in terra hac Alexander multorum dierum moram traxisset, uti à uulnere curaretur, Græci qui Bactrianam & Sogdianã præfecturam incolentes, diu antea agrè tulerant conditionẽ illam uiuendi inter barbaros, tunc de uulnere & obitu Alexandri rumoribus uulgatis, contra Macedonas surrexerunt: coactíq; in unum ad tria millia, magno tumultu excitato, in patriam redire conati sunt. Postea Alexandro mortuo, seditiosam eam omnem turbam Macedonas interfecerunt. Iam Alexander à uulnere conualuerat, sacrumq; diis ob acceptam salutem fecerat, & magnificentissimo epulo amicos suos acceperat. Ibi ex ipsa potatione res rara, & memoratu digna euenit. Erat inter conuictores alios Macedo quidam, Coragus nomine, qui corporis robore, & rebus strenuè gestis multum præstabat. Is uino incalescens, ad certamen singulare Dioxippum Atheniensem athletam, cui ob pleraſque insignes uictorias coronæ præmium datum fuerat, inuitauit. Studiisque omnium, qui aderant, ut mos est, in alterutrius gloriam arrectis, Dioxippus conditionem suscepit, atque ipse rex certaminis diem constituit. Qui ut illuxit, multa hominum millia ad

li a ad eiusmodi spectaculum conuenerunt. Hinc Macedones, & ipse Alexander populari suo Corago, illinc Græci suo Dioxippo omnibus uotis fauebant. Progressi sunt in medium heliatores duo, Macedo fulgentibus armis ornatissimus, Atheniensis nudus, atque oleo unctus, cum serto maximè decenti. Quumq; corporis uigor atque fortitudo in utroque admirabilis esset, deorum quodammodo certamen futurum uidebatur, ut statu ipso atque terrifico armorum apparatu Coragus Marti, Dioxippus autem firmitate membrorum, exercitatione pugnandi, & præcipuè exclaua quam gestabat, Herculi esset consimilis. Postquam igitur alter alteri cœpit ingruere, Macedo mediocri distans interuallo, lanceam in aduersarium intorsit: quam ille paululum reclinatus, euitauit. Post id sarissa intenta ad eum feriendum contendens, ut propius accessit, Dioxippus clauasarissæ inflicta, totam eam confregit. Sicq; Macedonis conatus his frustra fuit. Tunc gladiorem gerere deliberans, manu educere eum instituerat: quem assilicas Dioxippus præuenit, suáque sinistra manu illius manum, qua ensem stringere parabat, occupauit: dextra autem è statu eum suo deturbauit, cruribusq; subtractis in terram deiecit. Ibi super iacentis ceruicem pedé impressit, clauaq; in ictum sublata, ad spectatores se conuertit. Qui incredibili et maxima uiri

uirtute

uirtute commoti, clamorem ingentem ediderũt. Alexander iußit ut uicto parceretur, atque ſpectaculo finito illinc diſceßit, Macedonis caſum ægerrimè ferens. Dioxippus aduerſario ſuo incolumi dimißo, ob partam adeò inſignem victoriam, corona à ſuis popularibus honoratus eſt, exiſtimatúsque communem Græcis omnibus gloriam acquiſiuiße. Sedenim fortuna diutius hominem tanto gaudio frui non permiſit. Rex enim ſemper poſtea ab eo fuit alienatus, omnésque regi amici, & aulici Macedones uirtuti eius mirificè inuidentes, id tandem excogitarunt, ut miniſter quidam ab ſe perſuaſus, poculum aureum Dioxippi puluino ſubijceret. Poſtmodum conuiuio inito, conqueri cœperunt de furto patrato: ueſtigantéſque poculum ablatum, ſe inueniße ſimularunt, cum magno pudore & probro Dioxippi. Qui Macedonum conſpirationem contra ſe factam uidens, tunc quidem periculi uitandi cauſa è conuiuio aufugit. Cæterum pòſt paulò mori deliberans, epiſtolam ad Alexandrum de fraude in ſe commißa ſcripſit, amicisque uti eam regi redderent, mandauit. Atque eo facto uita ſe abdicauit imprudens, qui temerè in certamen cum Macedone deſcendit: ſed imprudentior longè, quòd ſibi tam ſtultè uim intulit. Propterea obtrectatores eius ad hominis dementiam coarguendam illud paſim iactabant: Haud fa-

cil

cile euenire, ut quispiam ingentes corporis uires, & ingenium subtile habeat. Rex autem lecta epistola, grauiter illius obitum tulit, frequentérque uirtutis eius desiderio tactus est. Et quem uiuentem abhorruerat, mortuum, quando id frustra erat, penes se habere cupiens, quanta fuisset eius innocentia, ex calumniantium scelere cognouit. At copijs ad ripam fluminis, uti secundum classem iter facerent, ductis, Alexander nauigationem cœptam ad oceanum continuare instituit. Progressúsque ad gentem, qui Sambastæ dicuntur, peruenit. Hi hominum multitudine atque egregia uirtute nulli populo Indiæ postponendi, ciuitates liberas, quæ populari administratione regerentur, habitabant. Auditóque Macedonum aduentu, peditum millia sexaginta, equitatum sex millium, bellicos currus quingentos coëgerant. Sed quum flumine classem Macedonum appropinquare sensissent, nouo & inopinato genere accessus perterriti, quum etiam toties uictores exercitus nomen uererentur, suaderéntque seniores ne prælij fortunæ res committeretur, quinquaginta insigniores uiros legatos ad Alexandrum miserunt, oratum, ne ad se, qui amici esse uellent, hostiliter ueniret. Rex laudato eorum consilio, pacem concessit, atque magna munera, honores autem plus quàm humanos ab ea gente consequutus, in Mesanos, deinde

&

& Sodras, qui utranque fluminis ripam tenebant, contendit. Quibus in locis secus flumen urbem Alexandriam condidit, decémque millia hominum, qui eam incolerent, dessignauit. Hinc & Musicani regnum ingressus, eum captum interfecit, gentesq; deuictas sibi parere compulit. Transit deinde in terram, cui Porticanus imperabat: ubi primo impetu urbes duas expugnauit, concessáque militibus præda incendit. Porticanum, qui in arcem bene munitam confugerat, expugnatum oppressit: omnesq; eius urbes ui captas euertit, ita ut magnum sui nominis terrorem finitimis populis iniiceret. Vastauit eodem modo Sambi regnum, oppidis compluribus occupatis ac dirutis, & hominum millibus supra octoginta passim interfectis. Tantam calamitatem genti huic Brachmanum Alexander intulit. Cæteras, quæ supplices ueniam rogarunt, his tantum, qui sumendi arma præcipui autores fuerant, è medio sublatis, clementius tractauit. Sambus ipse rex cum elephantis triginta transmittens in ulteriorem Indi fluminis ripam, imminenti periculo se subtraxit. Vltima erat Brachmanum ciuitas, nomine Harmata, quæ & suorum hominum uirtuti, & loco munitissimo confisa, Alexandri gratiam parui æstimabat. Ad hanc pauci è regijs amicis missi sunt, qui lacessérent oppidanos, ut si ad

exeun

exeundum elici posſent, ipſi retrocederent. Erant quinquaginta numero, qui mœnibus appropinquantes, ob paucitatem contempti sunt, atque ex urbe ad tria millia insequendi gratia egressis, simulabant se perterritos pedem referre, donec ad uicinum locum hostes perducerent, ubi Alexander instantes barbaros excepit, manibusque acriter consertis, aliquos interfecit, reliquos uiuos comprehendit. In ea pugna quum Macedones plerique uulnerati fuissent, magnum ij omnes periculum adiuerunt, propterea quòd barbarorum ferramenta lethali ueneno fuerat illita, quæ res illis fiduciam ueniendi in certamen dederat. Conficiebatur id ueneni genus è quibusdam serpentibus, quos per uenationem conquisitos & interemptos ponebant in sole. Ibi sideris cœlestis ardor iacentia corpora, uti liquerentur, soluebat: atque ita sudor quidam exprimebatur, qui nihil aliud erat, quàm anguium ipsorum humor omnis uenenatus. Is igitur ubi per uulnus quempiam contigerat, eius corpus stupens continuò reddebat. Pòst paulò acerrimi consequebantur dolores, contractióque & tremor omnia membra inuadebat. Cutis ipsa frigebat cum atro colore. Vomitu bilis identidem reiiciebatur. E uulnere prodibat nigra quædam spuma, & sanies inde facta confestim nobiliores corporis partes attractu suo corrumpebat,

pebat, mórsque ita miſerabilis inſequebatur. Neque minus periculi aut cruciatus leuiter ſaucijs, quàm ijs, qui maiora ſubiuißent uulnera, accidebat. Eiuſmodi peſte quum Macedones abſumerentur, Alexander non adeò cæterorum omnium miſerabatur, quàm unius Ptolemæi, qui ſuccedentibus temporibus regnauit, tuncq; ei plurimum erat dilectus, caſum dolebat. Contigit uerò rarum & uix fidem capiens quiddam in Ptolemæi ſalutem, quod omnes diuinæ prouidentiæ acceptum referebant. Omnibus, ob ſuas ſummas uirtutes, & cunctis gratificandi ſtudium, æquè charus humanitate, quam præſtabat, condignam mercedem hanc reportauit. Vidit dormiens Alexander eam ſpeciem, quaſi draco ore herbam quandam teneret, & eius naturam, uirtutem, atque locum, ubi naſceretur, doceret. Poſtquam ſurrexit, repertam herbam contriuit, & Ptolemæi corpori applicauit. Dedit etiam potionem inde medicatam, per quæ bonæ ualetudini ſubitò eum reſtituit. Cæteri qui ex uulneribus laborabant, cognito herbæ profectu, eadem uſi curatione, conualuerunt. Ad urbem ipſam Harmata & magnam & munitionibus bene firmatam cum exercitu oppugnandi cauſa acceſſerat Alexander. Ibi egreſſi oppidani, ſupplicantes, ſeq; in eius poteſtatem dedentes, pacem & ueniam impetrarunt. Ipſe nauigatione repetita

petita, ad oceanum peruenit: ubi quum insulas duas inueniſset, deos ſplendidiſſimo ſacrificio in eis peracto ueneratus eſt, magnáque & multa aurea pocula ſimul cum libaminibus in mare ipſum coniecit: Tethydi & Oceano aras, quòd ſumptam expeditionem ibi finiſſet, excitauit. Ab Oceano rurſus claſſe iter relegens, per flumen ad Hyala inſignem urbem appulit: cuius reſpublica eodem ferè modo quo Spartanorum regebatur. E familijs duabus, reges duo per ſucceſſiones adſumebantur, qui bellicæ rei præeſſent. In omnibus autem quæ gerenda eſſent, præcipua ſenectutis autoritas. Incendit Alexander naues eas quæ labefactatæ multum erant: reliquas omnes Nearcho, alijs'ue amicis quibuſdam tradens, iniunxit, litoraleis gentes per oceanum adirent, atque ad obſequium compellerent, ſibiq; ad Euphratis oſtia occurrerent. Ipſe autem cum terreſtribus copijs latiſſimam regionem peragrans, contumaceis & ſibi aduerſos debellauit. Qui imperata facere non recuſarunt, liberaliter & in fidem accepit: donecq; per Orbitas & Gedroſiam terram tranſiuit, nihil ſenſit detrimenti. Ab eis loca multa aquæ egentia, nec pauciora deſerta ingreſſus, attigit tandem Oritis finitima. Ibi exercitu in treis parteis diuiſo, unu Ptolemæum ducem, alteri Leonnatum præfecit: ut hic mediterranea, ille quæ

secundum mare essent, populabundi percurrerent. Ipse cum tertia in montes & subiacentia loca, uastans omnia, inuasit. Quum igitur sub unum atque idem tempus multis in partibus regio ea destrui cœpisset, ocyus igne, rapinis, & cædibus omnia sunt repleta. Macedones ita magna præda sunt potiti, interemptorúmque numerus excessit multa millia. Vicinæ gentes tali perterritæ exemplo, in regis potestatem uenerunt: qui ad sui nominis incrementum urbem iuxta mare extruere deliberauit. Quum enim portum naturali situ quietissimum inuenisset, locique propinqui opportunitas placuisset, ibi conditam urbem Alexandriam nominauit. Postea itinere, quod sibi patentissimum fecerat, in Orbitarum agros irrumpens, breui gentem eam totam sibi coëgit parere, quæ mores & instituta reliquis Indis consimilia habet, uno excepto, quod eis peculiare uix fidem capiat. Obeuntium apud eos cadauera, cognati nudi, & lanceas gestantes in syluam aliquam efferunt, atque ibi uinciunt. Post id uestimenta omnia, & totum funeris apparatum diripiunt: reliquisque corporibus uti à feris deuorentur, raptas uestes concidunt, ac loci eius genio sacrificant. Inde omnes domum reuertuntur. Progressus est deinde Alexander in Gedrosiam, propius mare iter faciens, incidítque in gentem quandam

dam inhospitalem & prorsus feram, cuius homines à primo ortu ad senectutem usque ungueis nutriunt: comam autem in unum collectam promittũt, quæ ob intemperatos Solis ardores eis est adusta. Pellibus ferarum amiciuntur. Cete, quæ mari ad terram eiyciantur, eorum carne uesci soliti, pro cibo habent. Construendarum domuum eam habent rationem, ut parietibus excitatis, tectum ẽ piscis eiusdem costis superimponant, atque ex ea materia plerunque trabes decem & octo cubitorum in structura ipsa suspendant: squamis autem tegularum uice in cooperiendo tecto utantur. Laborauit Alexander hac in regione magnis commeatuum angustijs: pergensque in desertam, & omnium quæ usui sunt inopem terram deuenit. Ibi cum ex fame multi perijssent, mirificè Macedonum omnium animi fracti sunt: & ipse rex dolore & curis ingentibus corripi cœpit: quandoquidem miserabile illud passim uidebatur, ut uirtute animi, & optimis armis instructissimi homines in desertis, omnium egeni turpiter occumberent. Quibus ut subueniret Alexander, expeditos milites in Parthiam, Drangianam, Ariam, cæterásque desertæ terræ uicinas præfecturas misit, mandans, uti camelos celeres, aliáque dorsuaria iumenta frumento & rebus quibuscunque necessarijs onusta, agerent ad

Carmaniæ fines. Illi properè euntes ad præfectos locorum, fecerunt ut magna commeatuum uis ad dictum locum comportaretur. Amisit initiò Alexander milites multos ob uictus inopiam, & postea in ipso itinere Oritæ aggressi agmen quod Leonnatus ducebat, multis interemptis, in suam terram se receperunt. His omnibus difficultatibus circumuenti Macedones, superata tandem deserta ea regione, in habitabilem, ac rebus omnibus affluentem peruenerunt. Vbi postea quàm à toleratis incommodis recreati sunt, Alexander ipse septem dies continuos ornatus inter hominum multitudinem suo præiuit exercitui, ad ludicrum festum in honorem Liberi patris celebrandum, atque in uia media potationes, nec citra temulentiam, exercuerùt. Quibus peractis, quum præsides multos, quibus regendæ terræ ab se designatæ fuerant, impotenter & præter æquum iniurijs populos afficere audiuisset, minimè id ratus ferendum, in præfectos & duces plerosque animaduertit. Ea uerò regis in primores uiros seueritas, ut passim uulgata est, duces complures iniuriarum & patratorum scelerum conscij, uehementer sibi cœperunt timere. Atque aliqui cum mercenario milite, cui præerant, à rege defecerunt: nonnulli coacta undique pecunia aufugerunt. Quorum factus certior Alexander, ad duces omnes & satrapas Asiæ scripsit, ut quum primùm

primùm literas suas legissent, milites omneis stipendio merentes dimitterent. Eo autem tempore, quum moram traheret in maritima urbe, cui Salmunti erat nomen, ac scenica certamina in theatro spectaret, eò appulsi sunt, quos per oceanum ad maritima obeunda miserat. Statimque theatrum ingressi, regem salutarunt, ac quæcunque egissent, renuntiauerunt. Macedones ex sociorum aduentu magna affecti lætitia, plausum ingentem ediderunt: atque ita effusissimo gaudio omnia diffluebant. Narrauerunt illi miros se in oceano gurgites, quibus aqua sorberetur, & rursus effunderetur: fluctuum etiam uastas agitationes inuenisse, ac prope eos gurgites insulas magnas complures ab extremo continenti prospici, neque aditum ad eas modo ullo patere, ob crebras æstuantis maris exundationes, uento uiolentissimo ab insulis in terram perflante, quibus ex spumæ ui magna per fluctus identidem excitata species candida esse uideretur. Quódque magis admirabile, in multa & incredibilis magnitudinis cete se incidisse: unde consternati, spem omnem uitæ abiecerint: quippe qui arbitrarentur uiros omneis unà cum nauibus ab illis absumptum iri. Sed postea animis resumptis, clamorem magnum omnes se pariter edidisse: simulq; armis collisis, & personantibus tubis, tantum strepitus feciſe, ut perterritæ belluæ subter aquam se demerserint.

His acceptis, Alexander iussit uti ad nauigationem redirent, pergerentq; usq; ad fluuium Euphratem. Ipse cum exercitu itinere per regiones uarias facto, ad Susianæ fines peruenit. Circa id temporis Calanus Indus, magni nominis in philosophiæ studijs, & qui ab Alexandro multum obseruabatur, miro mortis genere se interemit. Cũ enim annos tres & septuaginta omnis prorsus aduersæ ualetudinis expers uixisset, tuncq; morbo tentatus, in dies grauius haberet, reputãs fœlicitatis eius, quæ à natura, aut à fortuna acceperi possit, terminum sibi iniectum esse, ab hac uita decedere deliberauit. Rogauit igitur Alexandrum, ut pyram construi, ac postea quàm ab se ea incensa fuerit, per ipsius apparitores ignem subijci faceret. Conatus est initio rex a proposito eum dimouere: sed ut in sententia permanere uidit, se quæcunque oraßet, curaturum recepit. Regio; iußu pyra statim est composita, & ingens hominum multitudo ad tam inusitatum confluxit spectaculum. Calanus, uti se facturum aßeueraserat, summa alacritate pyram inscendit, atq; ibi cum ea incensus, uitam finiuit. Quæ res ab astantibus uario modo excepta est. Hominis aliqui furorem, nonnulli inanem fortitudinis ostentationem damnabant. Erant & qui animi magnitudinem in contemnenda morte admirarentur. Alexander summo cum honore cum sepeliri curauit: ac deinde Susa profectus,

fectus, Statiram maiorem Darei filiã sibi iunxit matrimonio, iuniorem Drypetim Hephæstioni uxorem dedit. Suasit insignioribus amicis, uti exemplo suo sponsalia inirent, fecitq; ut nobilissimæ Persicæ puellæ eis nuberent. Dum hæc agerentur, triginta Persarum millia Susa uenerunt, cui omnes & iuniores & corporibus bene compactis robustisq; electi, regis iussu simul ad idoneum tempus sub magistris & præfectis omnia belli munia perdidicerant, ac Macedonica armatura pulcherrimè instructi fuerant. Hi castra ante urbẽ posuerunt. Quumq; bellica usi meditatione, sein armis regi ostendissent, maximis ab eo muneribus sunt affecti. Quòd enim Macedones Gangem flumen traijcere recusauerant, & frequenter in concionibus reclamare ei non uerebantur, opimonemq; de patre Hammone passim eleuabant, agmen hoc Persarum quorum unus & idem esset animus, ad Macedonicæ phalangis animos reprimendos comparauerat. Atq; his quidem rebus Alexander operam dabat. Harpalus autem, qui thesauris & uectigalibus seruandis Babylone præfectus fuerat, quum in Indiã Alexandrum facilè intrasse audiuisset, in eam uenit sententiam, ut illinc eum haud amplius rediturum crederet. Itaque delicijs & intemperantiæ se dedens, fœminis uim primò inferre, & omne libidinis genus cũ Barbaris exercere

incœpit: cuius rei magnam facultatem latissimæ terræ imperans, habebat. Pecuniarum autem uim magnã in turpium uoluptatum usum impendere: à mari siquidem usque rubro, quod maximè distat, pisces multos sibi afferri curabat, atque in omni uictu tantum prodigebat, ut inde passim male audiret. Præter hæc, Athenis ad se insigne maximè scortum, cui Pothynice erat nomen, acciuit, uiuentiq; munera planè regia donauit, & mortuam magnis sumptibus sepeliri fecit: condito ei in terra Attica pretiosissimo sepulcro. Hinc Attica itidem alia mulsere, quam Glyceram nominabant, uocata ad se, in summa mollitudine, & immoderatis impendijs uitam ducebat. Ad omneis uerò fortunæ casus Athenienſem populum, quò, si opus esset, profugium haberet, sibi præcipue demereri studebat. Quum igitur ex India reuersus Alexander, præfectos multos sibi delatos morte mulctasset, Harpalus idem de se timens, collectis quinque millibus talentis argenti, secum adsumpsit ad sex millia mercenariorum militum, ex Asiáque in Atticam contendit. Vbi quum à nullo reciperetur, ad Tænaron Laconiæ relicto milite, Athenas supplex cum pecuniarum parte est profectus. Superuenerunt ab Olympiade & Antipatro nuntij, qui cum ab Athenienſibus reposcerent.

Tunc

Tunc ipse bonam pecuniam oratoribus, qui ad populum pro se agerent, dilargitus, aufugit, atque ad suos milites tuit in Tænaron. Illinc in Cretam transmisit, ubi a Thibrone, uno è suis familiaribus, per insidias est interemptus. Athenienses habita de his cognitione, qui pecunias ab Harpalo accepissent, Demosthenem, aliósue quosdam oratores criminis eius damnauerunt. Alexander in Olympicis ludis per præcones significari fecit, omnibus exulantibus, præter quam sacrilegis & homicidis, reditum in patriam ab se concedi. Atq; è suo exercitu decem millia seniorum hominum selegit, huq; uacationem militiæ indulsit. Quumq; eorum multos ære alieno obstrictos esse intellexisset, die uno exoluit debita paulò minus decem millium talentorum. Macedones, qui in ordinibus remanserant, contumacius se gerentes, concionantiq; sibi obstrepere ausos, commotus acerrimè obiurgauit: iniectoq; multitudini terrore, è tribunali desilire non dubitauit: ipsosq; tumultus auctores suis manibus comprehensos, apparitoribus puniendos tradere. Glisciente autem in dies magis seditione, Alexander è Persarum lectorum numero duces adsumpsit, primósque eis honores in exercitu concessit. Qua contumelia Macedones affecti, supplices, lacrymantesq; à rege summa cum difficultate, ne non ei reconciliarentur, impetrarunt.

X.

Iam uerò Athenis imperante Anticle, Romæ consulibus L. Cornelio & Q. Pompilio, Alexander ordines, qui militum interitu extenuati erant, è Persis suppleuit. Eorundem & mille in aula ad sui custodiã esse iussit. In uniuersumq; Persis nihilo minus quàm Macedoni cuiuis, fidendum censuit. Venit & tempore eodem ad regem Peucestes, ducès funditores & sagittarios ad uiginti millia, quos prioribus copijs immiscuit: eaq; nouatione mistum quendã exercitum & sibi audientem fecit. Macedonũ filios, qui è fœminis captiuis fuerant susceptí, diligenter exquisiuit, inuenitq; numero esse fermè decẽ millia. Quibus omnibus, ut liberaliter educarẽtur, certã pecuniã de suo exolui: utq; eis bene instituendis magistri & doctores præessent, constituit. Exercitu uerò bene interim recreato, Susis discessit, traiectoq; Tigri flumine, ad pagos, qui Cari dicuntur, castra posuit. Ibi quatuor moratus dies, in Sambanal id loci nomen) cõtendit. Septẽ dies ad quietẽ hic exercitui dati sunt. Postea castris tertijs ad Celonas peruentũ est: qua in gente tunc etiam Bœotũ proles supererat: ex his orta, qui de Xerxis exercitu ibi cõsederant. Hi igitur morũ patriæ etiãnũ memores, duplici utuntur sermone. Vno, qui sit indigenarũ: altero, in quo plurima referãt Græca uerba. Instituta illidẽ quædã re-

um

rum agendarum antiqua retinent. Expectauit Alexander uespertinum crepusculum: tunc; ex eo loco discedens, rectum iter declinauit, ac Bagistanem uidendi loci causa est profectus. Ea regio amœnissima, & quæ dijs etiam oblectandis idonea uideri queat: fructiferarũ arborũ, cæterorumq; omnium quæ usui & uoluptati esse possint, magnam habet copiam. Transijt postea in terram, quæ pascuorum ubertate, armẽtis equorum innumeris alendis sufficiebat. Dicebatur olim pastionis gratia equorum millia & sexaginta eo cogi fuisse solita. Sed tempore aduentus Alexandri sexaginta tantùm millia numerata sunt. Dierum triginta moram fecit in his locis. Deinde dies septem progressus, attigit Ecbatana, quæ sunt in Media. Ducentorum & quinquaginta stadiorum ambitum ea habere, & totius Mediæ regiam esse: factosq; ibi thesauros magnam pecuniæ uim capere prædicant. Plusculum temporis in hac urbe fuit Alexander, militi quietem concessit, scenica dedit certamina, continenterq; potationibus inseruitum est. Tunc Hephæstio regis amicus, quum largius se inuitasset, crapula correptus in morbum incidit, unde obijt mortem. Aegerrimè tulit Alexander casum hunc, defunctiq; cadauer Perdicca, uti Babylona deferri curaret, tradidit: amplissimo funere mortuum amicum sepelire habens in animo. Dum hæc ab Alexandro

agun

aguntur, magni motus in Græcia exorti sunt, nouisq; rebus plerisq; animum intenderũt, unde bellum, quod Lamiacum nuncuparunt, huiusmodi initijs & ratione est conflatum. Quum rex per literas omnibus Asiæ præfectis imperaßet, uti ab se milites mercenarios dimitterent: eoq; uti iußum erat facto, per Asiam uniuersam externi homines militia soluti passim uagarentur, & necessitate cogente uictum sibi ex prædationibus & latrocinijs conquirerent, contigit ut undiq; hi omnes ad Tænaron Laconiæ promontorium conuenirent. Perfidis etiam satrapæ & duces, qui regem ueriti aufugerant, cum pecunia & militum suorum manu eodem transmiserunt mari, omnesq; uires simul iunxerunt. Nouissimè imperator duxq; omniũ aßumptus est Leosthenes Athenienßis, uir magnitudine animi præstantißimus, & Alexandro plurimum infensus. Is habito consilio, cùm de belli ratione dißeruißet, talẽta quinquaginta stipendijs persoluendis, armorum autem in omnes usus magnum numerum obtinuit. Ad Aetolos, quibus & Alexandro male conueniebat, legatos misit, qui rogarent auxilia. Et reliquis omnibus bello gerendo necessarijs mirificè intẽtus erat: quippe qui negotium magnum sibi imminere prospiceret. Interea Alexander in Coßæos sibi parêre detrectantes, cum expedito mouit exercitu. Ea est gens summa prædita fort

fortitudine, quæ Mediæ mortem incolens, loci difficultate & militari sua uirtute confisa, nun quàm externo principi se summittere uoluit, atq; à Persarum regibus nulla ui ad obsequiũ compelli poterat: tuncq; magna fiducia Macedonum uireis parui æstimabat. Igitur rex occupatis locis unde adiri poterant, ingressus in Cossæam, terram fermè eam totam est populatus: frequenterq; manibus consertis, semper uictor, magnam barbarorũ cædem fecit, ac longè plureis uiuos prehendit. Per quæ factum est, ut Cossæi tot aduersis prælijs & suorum magna captiuitate fracti, seruitutem recipiendorum suorum causa subire compulsi fuerint. Pax eis sub conditione imperata faciendi data est. Eóque modo Cossæis intra diem quadragesimum debellatis, & ubi difficultates locorum poscebant, oppidis extructis, Alexander exercitum reduxit.

XI.

Romæ consulibus L. Cornelio Lentulo & Q. Pompilio, illinc discedẽs, castra Babylonem uersus mouit, paruis itineribus, ne non exercitus reficeretur, contendens: identidemq; intereundum quiescens. Distabat ab ipsa Babylone stadia trecenta, quum Chaldæi, qui maximã sideralis scientiæ opinionem habebant, quòd per æternam quandam cœlestium obseruationem futura prædicere consueuerint, è suo numero

mero seniores, quibus'ue plus erat experientiæ, elegerunt. His datum negotium, ut Alexandro irent nuntiatum, se nouisse ex diuinatione astrorum, Babylone ei mortis periculum imminere: omniq; modo suaderent, ne urbem ingrederetur. Posse autem id discriminis euitari, si Beli sepulcro, quod à Persis cõditum fuerat, instaurato, uia quam docuerint ipsi, introëat in urbem. Princeps eius legationis erat Belephantes, qui regem de tali re, ne fortè detrimentum aliquod sibi inde accerseret, minimè ausus compellare, Nearcho uni ex amicis regijs, quo cum familiaritas ei intercedebat, negotium totum indicauit: utiq; regi id palam faceret rogauit. Alexander à Nearcho Chaldæorum denuntiationem audiens, territus est. Cumq; eorũ hominum prudentiam, & magnum nomen identidem secum reputaret, animo plurimum frangebatur. Igitur amicis pluribus in urbẽ missis, ipse in tempus aliud profectionem eam differre instituit: metatusq; castra stadijs ducentis procul Babylone, moram ibi trahebat, non sine omnium admiratione. Venerunt interim ad eum plures Græci homines, & præcipuè qui philosopho Anaxarcho operam dabant. Hi rescisentes, qua causa rex non progrederetur, rationibus philosophiæ uarijs acriter adeò disseruerunt, ut ille prorsus animum mutauerit: omneq; diuinationis genus, & maximè quo

utuntur

utuntur Chaldæi, damnãdum iudicauerit. Ita Alexãder animo undiq; oppugnato, philosopho rum uerbis persuasus, Babylona cum exercitu intrauit. Vbi humanissimè à ciuibus, ueluti prius etiam factum fuerat, excepti, sese omnes ad otium & uoluptates conuerterunt, necessariarũ rerum abundãtia omnifariã suppetente. Hoc quidem anno res gestæ ita se habent.

XII.

Sequenti, quo Athenis Aegesias imperauit, & Romæ consules fuerunt C. Pompilius & Papyrius, actaq; est Olympias quartadecima supra centesimam, uictore Micina Rhodio, ex omnibus ferè orbis terrarũ partibus legati ad Alexandrum uenerunt. Aliqui, ut ea quæ fœliciter gessit, gratularentur: alij ut coronas offerrent, nonnulli amicitiam & societatem eius petituri. A multis splendidissima afferebantur munera: quidam etiam de obiectis criminibus se expurgatum uenerãt. Non tantum nationes, populi, principesq; Asiæ diuersi legationes miserant, sed & pleræq; erant ex Europa & Africa: hinc quidem Carthaginiensium, Libophœnicum, gentiumq; omnium iuxta mare ad columnas usq; Herculis habitantiũ: illinc autem Græcarũ cõpluriũ ciuitatũ, Macedonũ, Illyriorum. Missæ etiã sunt ab his qui uicina mari Adriatico incolũt, à Thraciæ gentibus ac Gallis conterminis, quæ gens tunc primũ Græcis cœpit

inno

innotescere. Alexander auditis omnium legatorum uoluntatibus, constituit quibus primũ & deinceps per ordinem ab se respondẽdum esset. Primi expediti sunt, qui sacrarum rerum causa uenerant: secundi, qui munera attulerãt: tertij, quorum tractatio erat de obsidibus: quarti, quibus de priuatis negotijs agendum: ultimus fuit locus exulum restitutionem detrectantibus. Ante omneis autem Hammonij, Delphi, Corinthij, Epidaurij, & alij quidam ob dignitatem sacrorum, de quibus agebant, cognitionẽ & responsum obtinuerunt. Cunctiq; in uniuersum legati benigna ac liberali resp̃sione, quãtum eorum negotia paticbantur, ueluti læti ac bene erga se affecti dimitterentur, studuit. Legatorum re perfecta, totus se ad Hephæstionis funus celebrandum cõuertit. Tantaq; in eo diligentia est usus, ut non tantũ prioris ætatis quasq; eiusmodi funebres p̃pas superauerit, sed & posteris excedendi, quod ipse feciſset, facultatem nullã reliquerit. Illum sane tanto affectu dilexerat, ut eorum, quos amicitia iunctissimos fuisse fama prædicat, animi propensionis nihil cesserit. Post obitum autẽ nullo modo seruato honorauit. Donec uixit Hephæstio, ante amicos omnes semper à rege æstimatus est, licet Craterus minus nihilo amaretur, adeò ut quũ semel à quodã familiariũ Craterum in regis amicitia Hephæstione haud minorem esse, dictum fuisset

Alexander responderit. Craterum esse philobasilea, id est amicum regis: Hephæstionem philalexandrum, id est Alexandri amicum. Darei sanè mater quum in primo congressu ex ignorantia Hephæstionem pro Alexandro salutasset, ac monita sese ad regem conuerteret, illud ei dixit. Alexander: Nihil curæ habeas, ô mater, hic vanq; etiam est Alexander. In omnibus & potentiæ, & quòd familiaritatis multæ esse solet, loquendi fiducia adeò vtebatur, vt Olympiade per inuidiam infensa ei, & literis acerbius nonnunquam abloquente ac minante, non dubitauerit haud molliter ad eam rescribere, & in epistolæ fine illud apponere: Ne me calũnias moliri desinas, neq; amplius asperitate & minis mecum vtare. Sin perseueraueris, scito haud magnæ curæ mihi eam rem fore: cum (vti nouisti) Alexander æquitate omnibus præstet. Ad parandum itaque tam chari hominis funus, Alexander vicinas omnes ciuitates monuit, vti omnibus quibus possent, præsentem pompam iuuarent. Gentibus autem Asiæ omnibus imperauit, ignem, qui sacer à Persis dicitur, extinguerent, donec funus esset absolutum. Id autem apud Persas tantummodo in regis obitu fieri solitũ erat. Idcirco populi in malum omen regiam iussionem traxerunt, veluti deus ita futuram regis mortem significaret. Contigerũt pariter ostenta alia quædam mira, quibus Alexandro vitæ finis est prænuntiatus, vt sepulcrali hoc honore explicato, à

nobis narrabitur. Duces & amici omnes regis sui voluntati inseruientes, signa ex ebore, auro, & materia alia preciosa fieri curarunt. Ipse autem architectos, & diligẽtiores fabros multos conquisiuit: ac primum mœnium stadia decem deiecit, a teresq; omneis colligi & exportari mandauit, quò locus ad pyram extruendã æqualis relinqueretur. Eam autem quadratam erexit, ac latus quoduis in stadij longitudinem produxit. Reliquam aream partitus est in domos triginta, quæ extructæ sunt cum tabulatis è ligno palmæ arboris. Totius autem ædificij formam quadratam effici voluit. Deinde circum quaq; ornamenta applicabantur. Ad imam quidẽ partem posita sunt quinqueremium aurea rostra ducenta quadraginta numerosim eorum prominente utrinq; asse, ut solet prora nauium, sagitarij bini quatuor cubitorũ magnitudinis genu innitebantur. In medio quinq; cubitorum statuæ armatæ erant. Loca omnia interme dia tegebantur obductis velis purpureis. In secundo loco supra hæc erant quindecim cubitorum lam pades, queis circa partem quæ manubrius capitur, annexæ erant coronæ aureæ: in summo, ubi ignis excitatur, aquilæ alas protendebant, ac deorsum uersus intuebantur: ad infima iacebant dracones, aquilas & ipsi inspicientes. Tertium superiorem locum ferarum omniũ, quæ uenando capiuntur, ingens tenebat multitudo. Quartus locus habebat Centaurorum pugnam, factã ex auro. Quin-

tus

tus tauros & leones alternos aureos. Super hæc omnia in sexto ordine erant ubiq; Macedonica & barbarica arma: altera in uirtutis testimoniũ: barbarica, uti gentiũ deuictarum daret significationem. Summum fastigium tenebãt Sirenes introrsus cauatæ, in quibus conditi homines funebrem næniam canerent. Totius operis altitudo credita est fuisse cubitorum plus centum triginta. Quumq; simul duces, milites, legati, & indigenæ homines summo studio pompæ eius apparatũ aduuissent, impensa sunt talentorum millia plus quàm duodecim. Ad magnificentiæ huius rationem reliqua omnia in funere summo cum splendore sunt celebrata. Nouissimè imperatũ, ut Hephæstioni tanquam præsidi deo omnes sacrificarent. Forteq; tunc temporis Philippus unus è regijs amicis, Babylona ueniens, oraculum ab Hammone acceptum de Hephæstione, uti deo sacrificijs adorando renunciauit: quod plurimum Alexandro, quum sententiam suam à deo comprobari uideret, placuit. Primus itaq; ipse sacrum fecit, liberaliterq; hominum multitudinem ingentem suscepit, uarij generis uictimis ad decem millia mactatis. Honoribus autem mortuo amico exolutis. Alexãder ad remissionem animi ac uitam lætiorem sese dederat: uidebaturq; potentiæ & felicitatis humanæ summum attigisse fastigium: quum fati uiolentia tempori, quod eius uitæ natura concedebat, terminum inecit. Deusq; ipse & miris ostentis, neque dubijs

signis imminentem mortem demonstrauit. Quum enim Alexandro unctioni uacante, regia uestis cum diademate super tribunal fuisset posita, uir quidam indigena, qui uinctus tenebatur, ruptis compedibus è custodum manu clam aufugit: ingressusq; aulam, nullo in portis prohibente, ad tribunal contendit: repertam uestem & diadema induit, atq; ita ornatus cum summa animi securitate consedit. Audito hoc inusitato facinore, Alexander ualde est territus: ueniensq; ad hominem, qui nihil commotus quietissimè sedebat, eum interrogauit, quisnam esset, & cuius causa rem talem fecisset. Illo simpliciter respondente, se nihil scire: uisum est regi de hoc facto ad uates referre: quorum consilio hominem interfecit, ut si quid aduersi eo ostento denuntiatum esset, in illius caput effunderetur. Alexander uestem recipiens, dijs depulsoribus sacrum fecit, non sine magna animi tristitia. Et Chaldæorum admonitionis indentidem recordatus, philosophos, qui sibi aduentum babylonem in animum induxissent, detestabatur, artem rursus & sapientiam magnam Chaldeorum admiratione, & cultu dignam iudicabat, omninoq; cuius contra uim fati argumentis & copiosis disputationibus differenti, mirifice insensus erat, & obloquebatur.

Haud multò post hæc, signum aliud ad regni mutationem pertinens, diuinitus editum est. Correptus cupidine uisendi paludem, quæ erat prope

Babylon

Babylonem, ingressusq; naues cum amicis nauigare incœperat. Ibi regia naui à cæteris extracta, coactus est aliquot dies solus nagari, adeo ut salutem quandoque desponderit. Interim per ansfractus quosdam difficiles, & multis impeditos arboribus dum progreditur, à ramis supernè pendentibus retentum diadema, deinde in aquam cecidit. Tunc è remigũ numero unus adnatans, receptum illud, ut securius ferret, capiti suo imposuit, atq; ad nauem uenit. Errauit ita Alexander dies tres, & totidem noctes. Liberatus igitur à periculo, & diademate præter spem recuperato, iterum uates consulit, quódnam de eo, quod sibi euenerat, censerent. Illi monuerunt, ut magnis & insignibus sacrificijs deos sibi propitios redderet. Tunc temporis Medius quidam Thessalus, unus ex amicis regijs, uehementer eum rogauit, uti ad geniale conuiuium, quod celebrabat, uenire non recusaret. Ibi mero multo se onerauit. Nouissimè quum repletum magnum Herculis poculũ ebibisset, repentè ueluti fortissimo ictu uerberatus, & clamorem & suspiratum ingentem edidit. Sublatus ab astantium amicorũ manibus, illinc discessit: statimq; adhibiti medici, fecerunt uti cubaret, diligenterq; ei adsidebant. Morbo autem inualescente, quum medici nullo remedio ei possent succurrere, doloresq; acutissimi, & ueluti cruciatus eum torquerent, uitæ omnem spem abiecit, detractumq; è digito anulum Perdiccæ tradidit. Amicis roganti-

bus, cui imperium relinqueret: Præstantissimo, respondit. Atque hac nouissima uoce illud nimirum significauit, magno primorum ducum certamine sibi iri parentatum. Eo, quem diximus, modo Alexander est mortuus, regni sui anno duodecimo, mense septimo, maximis rebus gestis, ut regum qui ante eum, postq; ad meam usq; ætatē fuerunt, nullus ei comparari possit. Sed quoniā scriptores aliqui in tradenda regis huius morte uidentur discrepare, ueneno interemptum dicentes, operæpretium fuerit & eorum opinionem non prætermittere. Aiunt igitur Antipatrum, quem in Europa ducem Alexander reliquerat, uenisse in magnas cōtrouersias cum regis matre Olympiade: ac primò quòd Alexandrum expostulationibus de se fidem non adhibere nouerat, fœminam contemptui habuisse: postmodum auctis indies magis simultatibus, Alexandrum ex pietatis officio, cum matri omnibus gratificari cuperet, pleraq; signa alienati ab Antipatro animi dedisse: accessisse crudelem Parmenionis & Philotæ necem, ex qua amicis omnibus regijs non mediocris iniectus sit terror: Antipatrum idcirco per filium, qui erat a ciathis, curasse, uti regi uenenū porrigeretur. Post cuius obitum, quum in Europa ipse imperium tenuisset, & deinceps eo mortuo, filius Cassander, non ausos fuisse scriptores ueneni dati mentionem facere. Illud sanè ex his quæ facta sunt, constare, Cassandrum rebus Alexandri aduersum fuisse.

quum

quum Olympiadem interfectam abijci, ne sepeliretur, iusserit: & euersas ab illo Thebas, magna diligentia instauauerit. Mortuo Alexandro, Sisygambris Darei mater, quum multum & illius obitum, & suam calamitatem, quòd tanto præsidio in extremo uitæ fuisset priuata deflceret, intra diem septimum uita functa est: insumma quidem tristitia, sed non citra laudem extincta. Nos uerò ad Alexandri mortem progressi, uelut initio libri promiseramus, sequentibus libris successorum eius res narrabimus.

BIBLIOTEKA * KÓRNICKA *

BIBLJOTEKA KÓRNICKA
13906